

biblioteca școlarului

ION
GHETIE

BIRUITORII

* *

Littera
INTERNAȚIONAL

BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

Editura „Litera Internațional“
O. P. 33; C.P. 63, sector 1, București, România
tel./fax (01) 3303502; e-mail: info@litera.ro

Grupul Editorial „Litera“
str. B. P. Hasdeu, mun. Chișinău, MD-2005, Republica Moldova
tel./fax +(3732) 29 29 32, 29 41 10, fax 29 40 61;
e-mail: litera@litera-publishing.com

Difuzare:

S.C. David D.V.Comprod SRL
O. P. 33; C. P. 63, sector 1, București, România
tel./fax +(01) 3206009

Librăria „Scripta“
str. Ștefan cel Mare 83, mun. Chișinău, MD-2012,
Republica Moldova, tel./fax: +(3732) 210821

Prezenta ediție a apărut în anul 2002 în versiune tipărită
și electronică la Editura „Litera Internațional“ și
Grupul Editorial „Litera“.
Toate drepturile rezervate.

Editori: *Anatol și Dan Vidrașcu*
Redactor: *Tudor Palladi*
Tehnoredactare: *Victor Gorbatovschi*

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic din Chișinău
Comanda nr. 21302

CZU 821.135.1

G 46

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Gheție, -Ion

Biruitoarii: proză / Ion Gheție; col. iniț. și coord. Anatol și Dan Vidrașcu; conc.
gr. col. și coperta Vladimir Zmeev; – B., Litera Int., Ch., Litera, 2002 (Combinatul
Poligr.). – Vol. II. – 480 [p]. – (Bibl. școlarului, serie nouă, nr. 278)

ISBN 973-8358-88-4 – ISBN 9975-74-472-9

821.135.1

ISBN 973-8358-88-4
ISBN 9975-74-472-9

© LITERA INTERNAȚIONAL, 2002
© LITERA, 2002

PARTEA A CINCEA

I

Așteptarea înfrigurată a înapoierii lui Sever, începută din ziua când primiseră telegrama cu rezultatul examenului, apoi emoțiile din ziua sosirii se răsfrânseseră asupra Helenei tocmai atunci când se aștepta mai puțin. De șase ani pândise clipa aceea, când, în sfârșit, avea să răsuflă și ea ușurată, bucurându-se de prezența celui mult dorit. În loc de aceasta, se posomorî din senin de îndată ce ajunseră acasă. O lânzezeală ciudată, amestecată cu un fel de regret, o cuprinse în timpul cinei, și fără nici o pricină îi veni să plângă. Se stăpâni mai înainte ca copiii să fi băgat de seamă, dar rămase pradă acelei stări greu de numit întreaga seară.

Singură în pat, încercă să explice nemulțumirea rece și decepția stăruitoare care înlocuiseră bucuria încercată pe peronul gării și apoi pe drum. Era ca și cum cineva i-ar fi șoptit, în culmea celei mai depline fericiri, că se amăgește degeaba și că din toate nădejdlile legate de întoarcerea lui Sever nu se va alege nimic. Și într-adevăr, cum observă îndată, peste nici două luni, băiatul va pleca la armată pentru un an, care va fi la fel de lung ca și ceilalți, iar apoi în cine știe ce colț al țării, pentru totdeauna.

De altminteri, gândi ea, întâmplarea din după-amiaza aceea nu era decât o verigă din șirul multelor încercări și gânduri tulburi din ultima vreme. De prin aprilie, când împlinise cincizeci de ani, parcă nu mai era ea însăși. Întotdeauna se temuse pe ascuns de vârsta aceasta, adevărat prag spre bătrânețe al femeilor. Cu bărbații stau altfel lucrurile. Ei mai au zece ani buni, iar la cincizeci sunt în floarea vârstei. Privind în urmă, își dădu seama că bătrânețea își trimisese mai demult

semnele, iar de acum înainte avea să-i trimită altele și altele noi. Nu le zărise până atunci sau le trecuse cu vederea, deoarece, avea ochii ațintiți asupra altora și întâi de toate asupra copiilor, uitându-se pe sine. Ca trezită dintr-un vis, observă acum, la cincizeci de ani, că părul i s-a împușinat și i-a încărunțit. Și doar nu de ieri-de azi, ci de pe la patruzeci de ani a început să observe că în dinții pieptenului rămân tot mai multe fire de păr și că printre ele sunt unele albe. „Voi mi le-ați scos!” obișnuia să le spună copiilor în clipele de obidă. Erau simple vorbe, căci adevărata pricină se găsea ascunsă undeva în adâncul ei. În preajma zilei de naștere, privindu-se în oglindă, ca în oricare altă dimineață, se descoperi cărunță de-a binelea și se mâhni.

Cam tot de pe la patruzeci de ani o supărau dinții. În fiecare an își plomba câte unul sau își scotea o măsea. Tot mai des se ducea cu trăsura lui Ignaț dincolo de Crasna, la cabinetul doctorului Bergl. Cobora cu băgare de seamă și cu silă de pe treapta trăsurii pe trotuarul împânzit cu scuiături însângerate. O jumătate de ceas mai târziu părăsea sala de așteptare cu un simțământ de ușurare și mulțumire, uitând că mai devreme sau mai târziu avea să se întoarcă în aceleași locuri. Iar vizitele deveneau din ce în ce mai dese și durau tot mai mult. Doctorul încerca să repare stricăciunile dinților, făcea lucrări complicate sau se chinuia să păstreze vreo măsea stingheră. „Încă un an-doi și vei rămâne cu gingiile pustii”, își zicea ea, ocolind oglinzile. „Să te văd atunci, Helenă, cum vei clămpăni din proteză ca berzele!”

Mai avea și alte neazuri, bunăoară varicele, care o supărau la mers mai ales iarna sau un reumatism, de pe urma căruia rămânea cu umărul țepăn. Nervii îi dădeau cele mai mari griji. Bine nu-i mersese niciodată cu ei de la moartea lui Lați încoace. Băile cu acid carbonic și medicamentele nu-i ajutau la nimic. Ieșea rar și nu se ducea decât în locuri cunoscute. Ca și înainte, nu suporta forfota și vuietul orașului. O cuprindea o neliniște surdă decum îi apărea primul om în cale, iar fruntea

i se acoperea cu broboane reci. Devenise mai temătoare ca oricând. Deși amândouă servitoarele erau femei de încredere, care nu s-ar fi atins de un capăt de ață, încuia de zor dulapurile și își zornăia mănunchiul de chei în buzunare. Soneria poștaşului îi pricinuia mari emoții. „Doamne sfinte, să știi că i s-a întâmplat ceva lui Sever!” tresărea ea, cu inima bătându-i nebunește, să-i spargă pieptul. Citind pe la începutul lui mai despre o catastrofă feroviară întâmplată în Austria, se gândi cu groază la întoarcerea băiatului de la Viena, încredințată că numai printr-o minune va ajunge teafăr acasă.

Ani de-a rândul se luptase cu insomniile, petrecând destule nopți albe. Acum o prinsese teama de a adormi, curioasă, dar explicabilă, căci se lega de gândul morții. Iar aceasta îi da tot mai des târcoale. Ce alta e somnul decât o moarte cu durată mărginită străbătută de imagini părelnice? Ele amintesc de existența unei alte lumi, numai în parte asemănătoare cu cea adevărată, o lume a întâmplărilor nefirești și a spaimei. Ne culcăm liniștiți și cine știe unde ne vom trezi sau de ne vom mai trezi vreodată.

Femeie rațională, Helena știa prea bine că stările ei proaste și ideile bizare se datorau vârstei, că într-o bună zi vor dispărea și că abia atunci va avea a se necăji cu adevărat, căci va fi bătrână. Avusese mai demult o vorbă preferată: „Până la douăzeci de ani omul se bucură din nimic, de la douăzeci la cincizeci că e sănătos, iar de la cincizeci în sus că trăiește”. Cuvinte înțelepte pe care acum refuza să le primească, pentru că îndemneau la resemnare. Iar ea nu era femeia care să se dea bătută cu una, cu două.

Cu toate acestea nu putea porunci gândurilor negre să nu se înfiripe. Printr-o asociație neașteptată de idei, își aminti de biata doamnă Kolbázi, soția primarului din Gherla. Aceasta murise subit prin 1902 în vârstă de cincizeci de ani. Peste un timp, umblându-se la mormânt, i se găsisse scheletul răsucit în sicriu, cu o bucată de stofă între degete. Nu fusese moartă de-a binelea când o îngropaseră. Se trezise singură în întunericul

de smoală al mormântului, din care încercase cu disperare, dar degeaba, să scape.

– Să știți, Viți și Sever, li se adresă ea într-o zi, că de va fi să mor să-mi tăiați vinele de la încheietura mâinilor, ca nu cumva să pățesc și eu ca doamna Kolbázi.

Auzind-o că vorbește de moarte și de teama de a nu fi îngropată de vie, Victor se neliniște:

– Dar ce are mama? Nu cumva e bolnavă? Să-l chemăm pe Antalffy.

– Nu știu, zău, ce-i cu mine, mărturisi ea, dar parcă m-am săturat de toate.

– De ce nu se duce mama undeva să mai schimbe aerul? interveni Sever. Bunăoară la Gherla.

Helena șovăi. S-ar fi dus și parcă totuși nu s-ar fi dus.

– Și voi ce-o să faceți? Cine se va îngriji de voi?

– Ne vom descurca într-un fel și încă bine, o asigură Victor. Eu stau mai toată ziua la bancă. Sever pleacă peste o săptămână în oșpeție la Zalău, la Mireș și la Cluj. Nu se va întoarce decât la finele lui august.

Rugată și de Sever, Helena consimți. Își amână însă călătoria până în preajma plecării acestuia și-i legă de suflet ca de la Cluj să se repeedă, măcar pentru o zi, la Gherla.

Helena nu mai fusese acasă de la moartea mamei sale. În trei ani printre ai săi se petrecuseră destule schimbări. Dintre toți, tatăl ei părea a fi rămas cel mai aproape de cum îl știa, cu bărbuța albă, îngrijit tunsă, și cu mersul mărunț, harnic, al omului căruia nu-i priește odihna. Nu se plângea de nimic, vorbea la fel de răspicat și de aspru. În iarnă suferise o operație la prostată în clinica din Cluj. Într-o lună se refăcuse, iar acum, la cei șaptezeci și șase de ani privea viitorul, cum îi plăcea să spună, „fără frică și fără speranță, afară de speranța nesfârșită în îndurarea lui Dumnezeu“.

Cornelica, deși mai tânără ca ea, i se păru îmbătrânită și greoaie. Mâncarea îmbelșugată și viața petrecută între pereții casei ar fi sfârșit prin a o face diformă. Nu se întâmplă așa din

pricina nervozității, care o chinuia și pe ea, ca și pe sora ei mai vârstnică. Dacă Helena își cheltuia tensiunea lăuntrică într-o neliniște mocnită, Cornelia se agita neîncetat de dimineața până seara. Se atașase într-un mod copilăresc și înduioșător de bietul Șandru, simțitor scăzut atât din punct de vedere fizic, cât și intelectual, căruia-i devenise o adevărată mamă. Printr-o târzie criză de maternitate, îl îngrijea cu un devotament exagerat ce mergea până la a-i curăța camera, a-i primeni așternutul și rufăria și chiar a-l spăla. Îndeletnicirile de servitoare și infirmieră o sileau să alerge de zeci de ori de la parter la etaj și înapoi, îndeplinind toate dorințele bolnavului și născocind altele, numai pentru a nu sta locului și a-și cheltui energia.

Spre sfârșitul celor două săptămâni petrecute la tatăl ei, Helena se întâlnește cu Gusti. Avusese niște treburi la Cluj și se folosise de prilej ca să se repeedă pentru două zile la ai săi. Venea rar la Gherla și nu zăbovea decât strictul necesar. Ceea ce vedea de fiecare dată îl deprima cu atât mai mult cu cât nu putea face nimic pentru a îndrepta situația. Ca mai toți oamenii de echilibru și calm poruncit, își datora seninătatea unei fugi permanente de evenimentele ce i-ar fi putut tulbura liniștea sufletească. Helena observă că încă-i mai purta supărare lui Victor, pentru că nu-și ținușe promisiunea de a se înscrie la liberali (cu prilejul numirii lui ca prefect nu-i adresase nici un cuvânt de gratulare). Cu totul altfel se purta cu Sever, sosit tocmai atunci la Gherla. Dintotdeauna, acesta-i fusese nepotul preferat. Se întreține cu el vreme îndelungată despre studiile la Viena și despre planurile de viitor. Văzând-o cam îngrijorată pe Helena că băiatul trebuia să-și facă armata tocmai la Târgoviște, în celălalt cap de țară, se oferi singur să intervină la Ministerul de Război pentru a-l muta undeva mai aproape, de pildă la Alba-Iulia, unde-și avea garnizoana un regiment de geniu. Îndată ce va scăpa de armată, adăugă el, Sever să vină la București, iar el va avea grijă de cariera lui ca de a propriului său copil.

II

După ce se întoarse la Sylvania, grijile o împresurată pe Helena, luându-i răgazul de a se ocupa de propriile necazuri. Trebui mai întâi să-l pregătească de drum pe Sever, care în dimineața de 31 august plecă la regimentul din Alba Iulia. Nu apucă să răsuflă că se ivi boala Mărioarei, mai degrabă ghicită decât mărturisită, căci fata se încăpățâna să susțină că n-are nimic. Mai mult decât toți o neliniștea Victor. De când fusese respins de Eva Csáky (sau de mama acesteia, ceea ce era același lucru) nu-și mai găsea vechiul loc în viață. Se însoțise cu Kretsch Sanyi, cu Romi Meteș și cu văru-său Ionaș Sima, tustrei mari petrecăreți și aproape în fiecare seară se înapoia târziu de la „Gyurkó” sau de la „Katra”. E drept că Victor nu prea bea, dar prin localuri și îndeosebi la „Katra” mișunau femeile, iar primejdiile pândeau la tot pasul. Mai ales că din primăvară o lăsase pe Catița Martin și nimeni nu știa să-și fi găsit o altă ibovnică.

Ca și cum toate acestea nu ar fi fost destule, la 1 septembrie îi părăsi Vironica, slujnica. Își găsisse un văduvoi bogat din Vârșolț, adevărată pomană pentru o fată care a trecut de douăzeci și cinci de ani și nimeni nu și-a aruncat ochii asupra ei. Helena înțelegea prea bine că Vironica nu putea da cu piciorul unui astfel de noroc, totuși o boscorodi în sinea ei că tocmai atunci și-a găsit să-și ia lumea în cap și s-o lase.

Vrând-nevrând, trebuia să-i găsească o înlocuitoare și nu pe oricine, ci o fată harnică și de ispravă. Lucru greu, deoarece astăzi nu mai erau servitoarele de pe vremuri. Acelea da, slujnice. Se mulțumeau cu mai nimic și munceau până cădeau jos. Cele de acum aveau pretenții mari, îți cereau patru-cinci sute de lei pe lună, în schimb îți *fuserau* treaba, erau obraznice și te furau pe față. Ce-i drept, Vironica se arătase vrednică în cei șapte ani cât îi slujise, cinstită și la locul ei. Păcat numai că un pic cam lasă-mă să te las și pe deasupra mâncăcioasă de n-avea pereche.

Din fericire, în Sylvania se găsea un telal de slujnici, căruia i te puteai adresa în caz de nevoie, mai ales când te trezeai peste noapte că ai rămas fără ajutor în casă. Telalul era misitul Brüll, evreu descurcăreț, care se pricepea să scoată un ban din orice. De altfel pe firma spânzurată deasupra birourilor lui sta scris în românește și ungurește: *Vânzări-cumpărări, intermediari, comision și oficiu de plasare*. Așa-numitul oficiu de plasare consta într-o odăiță strâmtă și întunecoasă, veșnic nemăturată și împăienjenită prin colțuri, mobilată mai mult decât sumar cu câteva bănci joase, ca acelea ce se văd prin popicării. Pe ele ședeau de dimineața până la prânz, la vedere și învoială, un număr mai mic sau mai mare de fete tinere, din satele învecinate, de pe Ulița Românească sau de pe hudițele întortocheate ale Măgurii. Pe lângă cei interesați să angajeze o servitoare se mai rătăceau pe acolo unii domni neînsurați de-o anumită vârstă. Sub pretextul că vor să-l salute pe Brüll sau să-l întrebe cine știe ce, își vârau ochii și în oficiul de plasare. Dacă ar fi zărit ceva interesant, Brüll le-ar fi servit cu dragă inimă drept mijlocitor. Cu maximă discreție însă, și numai la libera învoială a părților. Ca oricărui evreu pașnic, nu-i trebuiau încurcături și scandaluri. Se spunea, de altfel, că tot el îi procură pensionare lui Tompa Manyi, patroana casei publice de pe strada Păsărilor. Avea legături pretutindeni, la Satu Mare, Oradea, Cluj și trecea drept foarte iscusit în asemenea afaceri.

La curent cu reputația lui Brüll, Helena se duse însoțită de Juliska. Oficiul de plasare era adăpostit în casa Sfaturilor negustorești, peste drum de tipografia lui Heimlich. Fiind luni dimineața, în odaia slujnicilor așteptau numai trei fete. Una din ele, unguroaică de pe Măgură, avea sprâncenele smulse și purta ciorapi de mătase, ceea ce nu prevestea nimic bun. Alta, mărunțică, cu coada împletită în concii, era slăbuță, cu căutătura speriată. „Asta după un spălat mare, îmi zace trei zile încheiate”, gândi Helena, cântărind-o cu privirea. De sfrijite din acestea era bine să te ferești, că una-două se apucă să tușească. Ele ca ele, dar, ferească Dumnezeu, te molipsească

și pe tine. A treia, înaltă, zdravănă, plesnea de sănătate și o avea alături și pe mama sa. O chema Reghina și era din Siciu, sat bogat, cunoscut prin vrednicia locuitorilor. De la prima ochire se vedea că era fată de oameni. Îmbrăcată curat, fără zorzoane, afară de niște mărele mărunte de sticlă albastră de trei ori răsucite în jurul gâtului. Ai ei aveau ceva stare și numai pentru că-i murise tatăl în vară, lovit de trăsnet, se hotărâse mamă-sa s-o bage slujnică la oraș. Împrejurarea aceasta o făcu să crească în ochii Helenei, care o cercetă totuși cu de-amănuntul. Îi pipăi brațele, ca să vadă dacă are carnea tare, zăbovi asupra dinților, albi și sănătoși, fără o lipsă, apoi o puse să se descheie la piept, ca să se încredințeze dacă e curată și nu are cumva oarece zgaibe.

De cum auzi cine e Helena, mama Reghinei se smeri și dădu să-i sărute dreapta.

— Lasă, făcu aceasta, trăgându-și mâna. O iau de probă, să văd ce-i poate pielea. Să vii peste două săptămâni. Atunci ți-oi spune dacă o țin și-om vorbi și despre partea simbriei.

Ajunsă acasă, o puse pe Juliska s-o îmbăieze, prilej de a-i cerceta cu grijă hainele și buclucurile, de teama să nu fi adus cu sine păduchi ori stelnițe. Până la prânz îi dădu să facă una și alta, mai mult mărunțișuri, ca nu cumva s-o sperie, și se purtă frumos cu ea. Avea felul ei de a trata cu servitoarele, fără familiarități, dar nici prea de sus. Așa bunăoară, le vorbea în graiul lor, cu cuvinte țărănești, pe care ea nu le rostea de obicei. Le-o tăia însă de scurt oricâte ori își luau nasul la purtare. Atât cât îți puteai da seama din prima zi, Reghina se dovedea ascultătoare și deprinsă cu munca. Nici proastă sau lăsătoare nu se arăta a fi. Nu se putu totuși împiedica la proba talerului plin. O știa de la *fiertată* mamă-sa, care și ea o învățase de la cei bătrâni. Rămăsese vorba că servitoarea care mănâncă încet și stă proptită în cot, pică de leneșă și e bine să-i dai drumul cât poți mai repede.

La prânz, Helena umplu cu vârf farfuria Reghinei.

— Mâncă, dragă, mâncă, o îndemnă ea, că-i fi plecat din Siciu de cu noapte și de atunci vei fi tot ajunând!

Fata trecu bine examenul. Moartă de foame, își isprăvi atât de iute tainul, încât nu-i rămase vreme să se rezeme în cot.

„Apoi nici chiar așa, draga mea”, își zise Helena cu ochii pe ea. „Săracă voi ajunge de vei îndesa zilnic atâta în rânză!”

Liniștită de partea slujnicei, Helena se îmbracă și pe la cinci trimise după Ignaț. Un sfert de ceas mai târziu suna la locuința Mărioarei. Nu avu noroc s-o găsească: ieșise în oraș împreună cu Valer.

– De mult au plecat? o întrebă ea pe servitoare.

– Să fie un ceas și mai bine, răspuse aceasta.

– Au spus cumva unde se duc?

– De spus n-au spus, dar am înțeles că merg la doctor.

„De spus n-au spus”, o îngână Helena în gând, „dar de tras cu urechea văd că știi trage!”

Continuă cu voce tare, în timp ce-i întindea umbrela:

– Rămân să-i aștept. Tu du-te și spune-i lui Ignaț să fie înapoi peste un ceas.

Se așeză pe canapeaua din *Wohnzimmer* și aruncă o privire în jur, încercând parcă să ghicească din înfățișarea încăperii ce anume motiv o împinsese pe fiică-sa să meargă la doctor. Mirosise ea ceva, nasul n-o înșelase nici de astă dată. Iar faptul că Mărioara se dusese împreună cu Valer îi sporea curiozitatea și neliniștea. Își aminti că în ajunul plecării lui Sever, la masa de adio, fata abia se atinsese de mâncări, ea care de obicei se ospăta din belșug și chiar cu lăcomie. Vechea dispepsie din anii premergători măritșului îi trecu prin minte. Numai de n-ar fi făcut vreun ulcer, că atunci se va chinui până la sfârșitul zilelor. Afară numai dacă nu e cumva la mijloc cu totul altceva...

Se scurse o jumătate de ceas. Orologiul de pe perete (vechiul lor pendul din salon) bătu de șase ori. Helena își privi ceasornicul de aur ce-i spânzura pe piept, prins într-un lănțișor. Atâta era, șase, iar Mărioara nici gând să se întoarcă.

Din odaia vecină se auzi vocea servitoarei îngânând un cântec țărănesc.

– Tu, Amalie! o strigă ea. Deoarece nu primi răspuns, bătu de două ori din palme: Amalie!

Capul fetei se ivi în deschiderea ușii:

– M-a strigat *Măriasa*?

– Vezi bine că te-am strigat, îi făcu semn să intre, numai tu n-ai urechi, căci umbli cu mințile aiurea. Ce e cu doamna? Ce o doare? Cumva stomacul?

– Ba tocmai, încuviință *Amalia*, și nu de ieri-de alaltăieri, ci de o săptămână și mai bine.

– O fi mâncat ceva greu și s-o fi *ciumurluit*, își dădu părerea *Helena*, mai mult ca să-i dezlege limba.

– Apoi, știi și eu? Că și ieri și azi a vărsat de dimineață și s-a chinuit de ziceai că-și dă sufletul. Tare milă mi-a fost de ea, că și eu...

– Bine, bine, puse punct conversației *Helena*. Du-te dincolo și îți vezi de treabă.

Curând după aceea sosiră *Mărioara* cu *Valer*. Încă de la ușă, dând cu ochii de ei, *Helena* știu că s-a întâmplat un lucru deosebit. Amândoi aveau ceva străin pe fețe, ca oamenii care abia s-au trezit dintr-o surpriză și încă nu-și dau seama dacă trebuie să se bucure sau să se întristeze. Și totuși, ajungea s-o privești mai de aproape ca să-ți dai seama că *Mărioara* e stăpânită de o bucurie pe care abia reușește s-o ascundă. La rândul lui, *Valer* părea altfel ca de obicei, mai solemn și mai preocupat. Parcă și mai atent, ajută *Mărioarei* să-și dea jos pardesiul, apoi ținându-i afectuos brațul o conduse în *Wohnzimmer* și-o așeză într-unul dintre fotolii.

De îndată ce ginere-său părăsi odaia, *Helena* se adresă *Mărioarei* cu o undă de reproș, lesne de ghicit:

– Aud că nu te simțești prea bine și ai fost la doctor. Doar nu vei fi având ceva grav?

Mărioara nu răspunse, mulțumindu-se să nege cu o mișcare a capului.

– Apoi atunci care-i necazul? se nedumeri ea. Te pomenești că ai rămas însărcinată!

Ea confirmă cu fața luminată de un zâmbet fericit. *Helena* însă nu părea să-i împărtășească bucuria.

– *Antalfy* e detot sigur? Nu se înșeală cumva?

– M-a cercetat cu luare-aminte. Zice că nu e loc de îndoială.

Helena își examinează cu un fel de admirație fata care la treizeci și doi de ani mai avea curajul să încerce norocul, după ce în două rânduri își pierduse copiii înainte de a-i naște.

– Ești hotărâtă să lași copilul? făcu ea, cu o voce în care se citea dezaprobarea. Gânditu-te-ai că nu-ți vei putea duce nici această sarcină la capăt?

Întrebarea brutală prin sinceritatea ei o îndârji și mai mult pe Mărioara. Helena știa prea bine că n-are nici o putere asupra ei. Doar era stăpână pe viața sa și pe a copilului. Unele lucruri trebuiau însă rostite, chiar dacă fără nici un folos.

– Ba o voi duce, replică ea, cu ochii scânteietori, care răsfrângeau o lumină stranie asupra întregii ei figuri, o voi duce, chiar de va trebui să sufăr chinurile lui Christos! E copilul meu și e datoria mea să-l aduc pe lume, oriunde s-ar întâmpla. Mă voi duce la Cluj, la profesorul Păcurariu. Dacă va fi nevoie, voi rămâne în clinică până când îmi va sosi ceasul, dar copilul acesta tot se va naște!

Helena fu foarte impresionată de voința nestrămutată a Mărioarei, încât își spuse că de astă dată nu se poate să nu-i succedă. În drum spre casă, aflată departe de fiică-sa, deveni mai sceptică.

„Așa ar fi”, își zise ea, „dacă dorințele ni s-ar împlini întotdeauna. Numai că, din păcate, singură voința noastră nu ajunge. Mai trebuie să vrea și altcineva”.

III

Helena ajunsese acasă la lăsarea serii. În fața ușii de la intrare ridică brațul să sune. Până la urmă se răzgândi și scoase cheia din poșetă. În antreu, zăbovi în fața oglinzii, până își scoase, unul câte unul, acele de la pălărie. În jurul ei, tăcerea o împresura, deplină. Numai dinspre bucătărie răzbăteau câteodată glasurile „celor de afară”. Victor nu era acasă, cine știe când avea să se întoarcă. Voia să se îndrepte spre salon,

când un trosnet al podelei sau al unei mobile răsună alături, în salon, însoțit îndată de un altul. Își opri pe loc răsuflarea, ascultând încordată: nu încăpea îndoială, cineva se mișca de colo până colo prin încăperea vecină. Apoi din senin zgomotele încetară. Numai de n-ar fi lăsat Juliska sau Reghina ferestrele deschise, să fi intrat cineva în casă.

Cu respirația tăiată, pășind hoțeste în vârful picioarelor, se apropie de ușă. Deși se temea de toate primejdiile din lume, nu era fricoasă de felul ei. Cu o mișcare bruscă, înhăță clanța și împinse canatul până la perete. În lumina împuștinată din salon, îi trebui un timp până să observe silueta ghemuită pe canapea și să recunoască într-însa pe Victor. Simțind că nu e singur în încăpere, acesta se întoarse cu iuțea. Mai înainte de a face o mișcare și a se ascunde, Helena observă că-și ridicase pantalonul până la genunchi și își examina cu aer preocupat pulpa piciorului. Încă neștiind ce să creadă, răsuci mașinal comutatorul. În strălucirea crudă a becului electric, piciorul băiatului apăru spuzit cu o mulțime de bubulițe mărunte, roșii ca focul.

– Dar asta ce mai e? bâigui ea înghețată și își lipi consternată palmele de obraji. De când le ai?

– De alaltăieri mi-au ieșit, mărturisi Victor fără să se emoționeze. Am tot crezut că-mi vor trece.

– Doamne sfinte, numai asta ne mai lipsea! exclamă Helena, îmbolnăvită de gândul că se întâmplase ceva ireparabil. Ce nenorocire!

Victor o privi chiorâș în timp ce-și acoperea piciorul.

– Ce vrea să zică mama? mormăi el. Ce fel de nenorocire? Helena își luă seama și bătu în retragere.

– Nimic, nimic, făcu ea repede. Numai că nu trebuie să te lași așa. Încă mâine să te arăți lui Antalffy ca să-ți spună ce ai. Abia atunci vei ști ce-i de făcut.

Oricâtă indiferență ar fi afișat, Victor intrase și el la griji. De aceea, a doua zi la cinci se înfățișă la doctor. Antalffy își avea cabinetul tot pe strada Martirilor, în coasta Măgurii, nu

departe de biserica reformată. Deși între timp devenise cel mai căutat medic din oraș și împrejurimi, nu-și schimbase cu nimic felul de viață, trăind la fel de modest și retras. Dădea consultații gratuite celor săraci sau le cerea onorarii simbolice. Era, de altminteri, singurul medic care nu pregeta să se ducă în toiul nopții în orice ungher al Silvaniei ar fi fost chemat. Dezinteresul acesta îi aduse faima, Dumnezeu știe cât de întemeiată, că ar fi fost socialist. În mod neîndoielnic nu adunase nici pe departe bănetul pe care oricare coleg al său l-ar fi strâns de la o clientelă atât de numeroasă.

În dreptul ultimei case dinaintea bisericii reformate, Victor traversă strada și intră într-o curte îngustă, străjuită de o porțiță de fier. Cine l-ar fi zărit călcând cu pas hotărât de-a lungul zidului de cărămidă n-ar fi bănuit că o idee stăruitoare îl muncește fără încetare. O scurtă scară cu patru trepte de ciment se deschidea în peretele îmbrăcat în veșmântul veșted-arămiu al iederii. Abia își așezase piciorul pe cea dintâi treaptă, când auzi ușa deschizându-se și în fața sa apăru Weiss, proprietarul uzinei electrice și al morii. Cu toate că se văzuseră cu o lună în urmă, arăta încă și mai rău decât la ultima lor întâlnire: buhăit, cu fața pământie, stropită cu pete galbene-cafenii, făcea tot mai mult impresia unui om care și-a cheltuit energia vitală și trăiește mai mult dintr-o voință îndărătnică de a supraviețui.

Se salutară cu deferență, fără a schița vreo mișcare de a se opri. Ultima lor discuție, foarte urbană, fusese cât se poate de deschisă și, de aceea, destul de tăioasă. Victor sui treptele cu același mers sigur, aruncând o privire spre plăcuța de alamă fixată în zid, cu numele doctorului și orele de consultație: 9–12 și 3–5. Alesese anume ora aceea pentru a-l găsi singur pe Antalffy și a nu trebui să aștepte.

Pătrunse într-o încăpere dreptunghiulară, cam întunecoasă, mobilată sumar în stilul sălilor de așteptare ale cabinetelor medicale din orașele mici: o canapea învelită cu mușama, o duzină de scaune împrăstiate la întâmplare, o măsuță rotundă,

purtând pe ea reviste ilustrate românești și ungurești. Perdeluțe de muselină albă, pătate de rugină, îmbrăcau ferestrele, pe podele se întindea o bucată de linoleum, destul de uzată. Trei gravuri spânzurau pe pereți.

Trosnetele adânci ale vechii dușumele îi anunțară intrarea în sala de așteptare. Câțiva pași sprinteni răspunseră dincolo, în cabinet, și silueta doctorului se ivi în cadrul ușii. Antalffy se schimbase destul de puțin în anii din urmă, deși trecuse hotarul celor treizeci de ani. Se mai împlinise la trup și devenise parcă și mai urât. Figura asimetrică, smeadă, cu ochii negri ca tăciunile și sprâncenele stufoase exprima același amestec de hotărâre brutală și de inteligență tenace. De statură mijlocie, părea scund pentru că era îndesat și musculos, cu umerii puternici ai omului deprins cu munca fizică și nicidecum cu cea intelectuală. Rămăsese la fel de neglijent ca înainte. Părul încâlcit în care pieptenele pătrundea cu greutate, pantalonii necălcați, pantofii acoperiți de un strat subțire de praf nu făceau decât să sporească această impresie. Singur halatul alb, îmbrăcat de-a dreptul peste cămașa descheiată te îndemna să bănuiești în el un doctor.

– Dar cu tine ce-i? își întâmpină el vizitatorul cu mâna întinsă. Nu cumva ești bolnav? Judecând după înfățișare, nu s-ar zice. Știi ce spuneau dascălii noștri la facultate? *Morbus in vultu*¹. Sau poate te-a trimis Înălțimea sa (așa îi spunea Helenei) să te interesezi de situația surorii tale?

Fără a-i lăsa mâna, îl conduse în cabinet. Aici îi dădu în sfârșit drumul, după ce-l pofti să ia loc.

– Mai îngăduie-mi numai câteva minute, se scuză el cu un gest spre microscopul de pe birou. Tocmai mă apucasem să cercetez niște lamele. Și stai jos undeva, nu aștepta să te rog a doua oară.

Victor se obișnuise cu felul cam repezit al lui Antalffy, ca să dea importanță acelei invitații rostite pe un ton poruncitor.

---

¹ Boala se citește pe figură. (lat.)

Se așează pe un scaun în fața biroului și-l urmărește cum lucrează. Doctorul nu-și isprăvește prea iute treaba. Învârtea cu îndemănare butoanele, schimba lamelele, oprindu-se câteodată pentru a nota câte ceva pe o foaie de hârtie.

— la spune-mi ce vânt te aduce pe la mine? îl abordă, după ce însemnă ultimele date. Ai mai avut probleme cu ficatul?

Când auzi ce-l supără, îl puse să-și ridice pantalonul. Încovoiat puțin din spate se aplecă asupra pulpei acoperite de mărunte pustule dure, de culoare sângerie. Le examinează cu ochiul liber, apoi cu lupa, le pipăie, apăsă țesutul înconjurător, interesându-se dacă îl doare. În sfârșit, îi făcu semn să-și acopere piciorul și se îndreptă spre ligheanul din colț.

— Ei, ce am? întrebă Victor cu vocea numai pe jumătate sigură, interpretând într-un anumit fel graba medicului de a-și spăla mâinile.

— Tu ce crezi? ripostă Antalffy cu spatele spre el. Pot jura că te-ai gândit la o infecție cu *morbus gallicus*¹, nu-i așa? Baiaderile lui Katra ne mai rezervă uneori și astfel de surprize.

Se întoarse spre el, ștergându-și cu nădejde mâinile mari, păroase.

— Fii liniștit, reveni el, cu ochii negri, strălucind de o prietenească malițiozitate, n-ai decât o erupție nervoasă. Vom vedea zilele următoare dacă nu e cumva zona Zoster. Personal, nu cred. Ai trecut cumva printr-o perioadă de agitație, de neplăceri, necazuri?

Victor negă hotărât. Trecuseră patru luni de la despărțirea de Eva, ca să mai facă legătura între suferința lui și cele întâmplătoare atunci. Antalffy, care așezase la loc prosopul, rămase în mijlocul camerei ca unul care nu știe ce să facă.

— la întinde-te puțin aici, făcu el, arătând canapeaua îngustă de piele de lângă perete. Îl puse să se desfacă la pantaloni, apoi se apucă să-i palpeze energic abdomenul. Doare? Doare? repeta el mereu. Aici? Aici? Bine, poți să te ridici, am terminat.

---

¹ Boala franceză, sifilis. (lat.)

Trecu la birou și completă o rețetă cu scrisul său dezordonat, care le scotea fire albe celor doi farmaciști din oraș.

– Înghite prafurile astea și aplică alifia pe picior, îi recomandă el. În câteva zile erupția trebuie să dispară. Dacă totuși persistă, treci pe la mine.

Consultația propriu-zisă se terminase. Stăteau acum față în față la biroul încărcat de cărți și hârtii ca doi prieteni dispuși să mai sporovăiască un sfert de oră. Discutară despre una, despre alta, amintind și despre sarcina Mărioarei, apoi Antalffy se interesă de Sever. Victor primise tocmai o scrisoare nu prea roză de la el: făceau instrucție la sânge, nu prea dormeau nopțile, veșnic împovărați de corvezi, mâncarea era proastă.

– Asta e armata, n-ai ce să-i faci! observă Antalffy. În curând o să se obișnuiască. Noi doi am avut noroc cu carul scăpând de cazarmă.

Înainte de a pleca, Victor reveni la boala lui.

– Spune-mi, Pista, erupția asta nervoasă e cumva primejdioasă?

Doctorul schiță un gest, care părea să spună: „da și nu prea”.

– În sine nu, preciză el. O simplă boală de piele care ține cam o săptămână, apoi dispare. E însă ca un semnal de alarmă, de care e bine să ții seamă. Poate fi ceva accidental, dar tot atât de bine simptomul unei epuizări a sistemului nervos. De aceea ți-am și recomandat prafurile. Ele singure nu fac mare lucru, dacă tu însuși nu înțelegi să-ți schimbi modul de viață. Să te agiți mai puțin, să te odihnești mai mult, să duci o viață mai ordonată. După părerea mea, n-ar strica să te însori.

Victor primi cuvintele doctorului cu o ridicare impacientă a umerilor.

– Bănuiesc că sfatul acesta ți-a fost sugerat de mama, bombăni el. Aș fi în stare să jur că azi dimineață a trecut pe la tine.

Antalffy râse din toată inima, dezvelindu-și dinții albi, puternici. Victor ghicise întocmai. Înălțimea sa îl onorase cu o vizită înainte de prânz.

– Să zicem că așa ar fi, recunosc el cu jumătate de convingere. Dar lucrurile nu se schimbă cu nimic. Ascultă-mă,

Victor, eu vă cunosc bine pe fiecare, pe tine, pe mama și pe frații tăi, nu degeaba sunt medicul vostru de casă. Muncești peste măsură de mult, suferi de un surmenaj permanent, pe care deocamdată tinerețea îl ascunde și-l suportă. Cât timp însă? Trebuie să-ți mărturisesc că, în ciuda aparențelor, nu ai un organism foarte rezistent. Vezica ta biliară a cedat, ea cedează întotdeauna repede. Cauza tot nervoasă e, agravată, firește, de orele neregulate la care te hrănești. Adineaori te-am cercetat cu atenție. Nu sunt sigur dacă nu ai cumva pietre la ficat. Deocamdată ele nu te supără prea tare. Mâine însă te-ai putea trezi pe masa de operație. Și încă ceva. Faci parte dintr-o familie veche, cu o ereditate încărcată în ambele ramuri. Nu intru în amănunte, le știi prea bine, înțelegi ce vreau să spun. Nici un bărbat din familia Henția nu a trecut de șaiszeci de ani. Ar însemna că tu ai ajuns la jumătatea vieții sau undeva pe aproape. Însoară-te, prin urmare, dacă vrei să mă ascuți, și, în momentul când te vei hotărî, ai grijă să-ți alegi soția dintr-o familie robustă, sănătoasă, fără trecut. Ca să-ți dau curaj și să nu par fățarnic, te anunț că în curând mă însor și eu.

— Cu Izi? se interesă Victor, care-și aminti că-l văzuse de câteva ori în societatea surorii lui Balta Zoltán, secretarul primăriei.

— Cu ea, recunosc Antalfy și cât mai curând cu putință. Am cumpărat o casă aproape de liceu, a lui Golglantz, o știi. E încăpătoare cu cinci camere largi și înalte, voi avea loc să-mi instalez și cabinetul.

Își conduse oaspetele până în stradă. Mai înainte de a se despărți, Victor îl întrebă din senin:

— E adevărat că Weiss ar avea ciroză?

— S-ar putea, admise doctorul. Analizele nu îngăduie deocamdată un diagnostic precis. Oricum, ficatul lui nu face două parale. Dar de ce întrebî?

— Așa, făcu el evaziv, l-am întâlnit în timp ce urcam la tine.

Ultimele cuvinte fură rostite de circumstanță, ca o explicație, de fapt pentru a-și ascunde gândul ce-i trecuse în

clipa aceea prin minte. Își luă rămas bun de la medic și se îndreptă, parcă fără țintă, spre biserica reformată. În fața ei, încetini mersul și se apropie de parapetul de piatră. Dedesubtul lui, spre stânga, în Orașul de Jos, se vedea răsărind dintre zecile de clădiri mărunte, cu acoperișuri roșii de țigla, cupola semeață de oțel și tablă a casei lui Weiss și linia zveltă a turnului de cărămidă, săgetând văzduhul.

IV

O lună încheiată, până la depunerea jurământului militar, Sever rămase consemnat la regiment. Puținele prilejuri de a părăsi incinta cazărmii fură deplasările pe care le făceau de două ori pe săptămână la câmpul de instrucție de pe platoul Romanilor, dincolo de cea de a treia poartă a cetății. Deși urma cursurile unei școli divizionare, având gradul de elev, ducea în acel început de viață ostășească traiul unor soldați de rând: instrucție la cataramă, șase ore pe zi, dormitoare comune cu câte treizeci de paturi, mâncare de la cazan, la care se adăugau serviciile obișnuite și corvezile. Veșnic hărțuit, alergând de colo până colo, în urechi cu comenzile răsunătoare ale plutonierilor și sergenților, Sever se deprinse foarte greu cu regimul cazon. Delicat și puțin rezistent la eforturile fizice, executa mecanic comenzile și ordinele primite, care i se păreau absurde, cu simțământul apăsător că tot ce i se întâmpla de când îmbrăcase haina militară era imaginar ținând de o altă ordine a realității.

Singura persoană pe care o văzu în timpul acesta fu Eugen Herlea. Mai mult ca să-și încerce norocul, căci nu știa nimic despre el, îi scrisese pe adresa unchiului său, părintele Buteanu din Dărăbanți. Câteva zile mai târziu, Genu se înființă la poarta cazărmii, zâmbitor și bine dispus ca întotdeauna. După ce-l lăsă să-și verse focul, înfățișându-i chinurile pe care era obligat să le îndure, îl informă că izbutise să pună mâna pe un post de profesor suplinitor la liceul „Mihai Viteazul” din localitate. Își

luase o cameră în oraș, dar timpul liber și-l petrecea mai mult pe la unchiul său Franțisc, unde-l găsiseră rândurile lui Sever. La el avea de gând să-l ducă în prima zi când va primi permisie, pentru a vedea lume și a mai uita de mizeriile serviciului militar.

Așa cum îi era obiceiul, se ținu de cuvânt. În ultima sâmbătă a lunii septembrie, auzind că era căutat la poartă, Sever se gândi îndată la Herlea. Într-adevăr, acesta îl aștepta în fața cazărmii, tolănit pe pernele unei trăsurii lăcuite, trasă de o pereche de cai frumoși, vineți-rotați, care băteau nerăbdători pavajul și își scuturau coamele împletite.

— Haide urcă-te! îl invită Genu, mutându-se în stânga. Uite, îți cedez locul de onoare. Mergem la Dărăbanți, unchiul Franțisc ne așteaptă. Mi-a dat cea mai bună trăsură și cei mai frumoși cai, anume ca să te duc mai repede. Dă-i drumul, Ilie!

Vizitiul, un țăran mustăcios, bălan, cu înfățișare energică, scoase printre buzele țuguiate un abia auzit țâțâit, destul ca trăsura să se pună în mișcare. Coborâră în oraș, apoi o luară pe lângă Tribunal înspre piață. Trăsura luneca cu repeziciune pe pietrele străzii, purtată pe sus de cei doi armăsari puternici, musculoși, parcă ar fi fost o coajă de nucă. Pe unde treceau, oamenii întorceau capul după ei.

— Toată Alba lulia cunoaște caii unchiului Franțisc, îl lămurii Genu, cu o mlădiere de mândrie în voce. I-a cumpărat anul trecut cu cincizeci de mii, tocmai la târgul din Lugoj. Sunt de rasă lipițeană, având și ceva sânge arab, buni de tras și iuți la picior. Mai dă-le niște bice, Ilie!

Zburară ca vântul pe lângă clădirea Băncii Naționale și pe lângă sinagogă, îndreptându-se spre capătul de către Teiuș al orașului. În dreapta și în stânga zidurile dispăreau unul după altul, trase în urmă de o mână nevăzută. În câteva minute lăsară în urmă ultimele case și se avântară pe șoseaua care alerga dreaptă spre orizont. O întinsă câmpie se desfășura de-o parte și de cealaltă a drumului, mărginită spre dreapta de sălciile din preajma albiei Mureșului, iar în stânga, în depărtare, de siluetele colțuroase, bizar fierăstruite ale Munților Apuseni.

Brumele acelei toamne timpurii păliseră ierburile câmpiei și împutınaseră frunzișul bălțat al pomilor de pe drum. La ora aceea a după-amiezii, soarele, coborât spre orizont, mai umplea cu lumină cerul albastru, fără pată. Aerul dulce-călduț se strecura pe lângă el ca o adiere plăcută.

Herlea vorbea neîntrerupt, ca un ghid conștiincios, dând lămuriri asupra a tot ce întâlneau în cale, abatorul, o cruce de piatră răsărită în stânga, turnul de cărămidă roșie al fabricii de țigle din Suntimbru. Cu o largă rotire spre stânga, trăsura părăsi șoseaua și se înfundă într-un drum prăfuit de țară, străjuit de două rânduri de plopi tineri, cu frunze galbene tremurătoare. Primele case își arătară în curând fețele văruițe în alb sau albastru, cu porțile zdravene, bine încheiate, și gardurile de scânduri. Undeva în depărtare turla de tinichea a bisericii strălucea intermitent, izbită de razele piezișe ale soarelui.

Gândind că se îndreaptă spre casa parohială, situată undeva în preajma bisericii, Sever nici nu băgă de seamă cum trăsura își domolește mersul și oprește în dreptul unei case cu acoperiș de tablă, zugrăvită într-un alb stins aproape de cenușiu, deosebită prin cele șase ferestre înalte de construcțiile obișnuite de la țară. Un grilaj de fier, cu o portiță, o separa în dreapta de o clădire greoaie cu un etaj, având pe toată suprafața fațadei numai câteva ferestruici cât pumnul, adâncite în peretele gros, prevăzute cu gratii ruginite.

– Haide, coboară, am ajuns! îl vesti Genu, sărind de pe scara trăsurii. Ilie, spune-i domnului părinte că am sosit!

Pătrunseră, pe urmele vizitiului, într-o curtică cu câteva straturi de flori și un dud uriaș în mijloc. Nu fu nevoie ca Ilie să-l anunțe pe părintele Franțisc de sosirea celor doi tineri, deoarece acesta apăru în foișorul ce mărginea casa înspre curte și le ieși în cale cu brațele întinse. Din descrierile lui Genu, Sever își făurise o cu totul altă imagine despre el, înrăurit, poate, și de impresia pe care i-o lăsaseră atâția preoți de la țară. La cei patruzeci și cinci de ani, de curând împliniți, Francisc Buteanu era unul dintre acei oameni care-și arată cu

prisosință vârsta, dar răspândesc totuși un aer de vioioșie și de vigoare tinerească. Mai scund de statură, ca și nepotul său, cu trupul voinic, cam greoi, dar nu gras, avea o figură rotundă, plină, ochi mărunți, ușor încrețiți spre tâmpile, albaștri-verzui, fruntea înaltă, încadrată de o cunună de păr aspru, cărunț, la fel ca mustața scurtă și smocul de păr ce-i atârna dedesubtul buzei. Un zâmbet vesel, ce pornea mai mult din ochii strălucitori decât de pe buzele groase, îi lumina obrazul cărnos, rumen, de om deprins cu traiul bun. În ciuda vârstei și a greutateii, se mișca sprinten, zvârlind puțin picioarele scurte, vânjoase. Era îmbrăcat cu îngrijire într-un surtuc negru, cu pulpanele mai lungi, un fel de redingotă, sub care se zărea obișnuita vestă preoțească, încheiată cu nasturi mărunți de reverendă până sub gulerul rotund de celuloid, de o albeață fără cusur.

– Bine ați venit! Bine ați venit! îi întâmpină el. De un sfert de ceas mă tot plimb de colo până colo așteptând să sosiți. Mă chiar întrebam dacă mișelul de Ilie nu s-a rătăcit în drum spre Bălgrad în vreo crâșmă...

Vizitiul, aflat la câțiva pași, își dezveli dinții rari, îngălbeniți de tutun, într-un zâmbet de om care se știe deasupra tuturor bănuielilor.

– Mă bucur din suflet că te cunosc, iubite domnule Henția și că am plăcerea să te primesc în modesta mea casă! își salută părintele musafirul, plecându-se puțin în semn de respect asupra mâinii întinse a acestuia. De ani de zile Genu îmi vorbește de Dumneata și-ți dai seama cât de mult doream să te văd cum arăți. Am avut onoarea să-ți cunosc părintele, regretatul de noi toți vicar al Silvaniei, în 1918, la adunarea din cetate de la Alba Iulia, când ne-am numărat amândoi printre delegați.

Sever murmură câteva cuvinte de circumstanță, intimidat de deferența neobișnuită ce i-o arăta acel bărbat mult mai în vârstă decât el. Îl stingherea puțin și uniforma militară, cu care nu se deprinsese nici măcar între zidurile cazarmii, darămite în afara lor.

– la nu-l mai domni atâta, unchiule, interveni Genu, luând brațul prietenului său (observase stânjeneala acestuia și se străduia s-o risipească). Spune-i pe nume, cum îmi spui și mie, că nu se supără el, dimpotrivă...

Doi câini de vânătoare, un prepelicar și un setter, năvăliră dinspre fundul curții și-i înconjurară sărind și hămăind, gata-gata să-i răstoarne.

Aerul de jovialitate și de mulțumire se șterse din senin de pe trăsăturile părintelui Franțisc.

– Toadere, Dumitre, unde sunteți, mânca-v-ar luparea! își muștrului el slugile, care se iviră pe urmele câinilor. De câte ori să vă spun că atunci când aștept oaspeți câinii trebuie legați? Hai, Greta, Tric, marș! Vreți să pățesc ca acu-s trei ani, când Greta a sărit asupra vlădicului și i-a pus labelle în piept?

Dar supărarea îi trecu îndată și obrazul i se luminează, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

– Poftiți, poftiți! îi invită el cu mâna întinsă spre foișorul împodobit cu trofee vânătorești. O să stați în odaia de oaspeți, e mai izolată și ferită de zgomot.

Îi conduse într-o cameră pătrată, cam întunecoasă, cu mobilă greoaie și trainică. O oglindă cu ramă de stejar afumat se pleca deasupra spălătorului cu placă de marmură, pe care se aflau un lighean și o cană de porțelan, acoperită cu un șervet brodat. Un miros de aer închis, ca în odăile cu mobilă veche, unde se aerisește rar de groaza muștelor, se strecură în nările lui Sever.

– Dar mătușa Mariți unde e, ce face? se interesă Genu, care, simțindu-se ca acasă, își dăduse jos vestonul.

– Mătușă-ta nu se simte prea bine, răspunse unchiul său, cu o scurtă încruntare a sprâncenelor. O cam doare capul și s-a întins să se odihnească. Ei, acum spălați-vă și scuturați-vă, căci pe drum veți fi înghițit destul praf. Își scoase ceasul de aur, cu lanț dublu, de la vestă. Cina e peste un ceas, la șapte, ca de obicei. Până atunci mai plimbă-l pe domnul Henția și arată-i casa și cele din jur. Eu merg să-mi întâmpin oaspeții. Parcă am auzit roțile unei trăsuri.

Într-adevăr cei doi tineri zăriră în cealaltă parte a curții o trăsură străină, vopsită în galben, cu un singur cal. O luaseră de-a lungul foișorului, pe lângă ghivecele cu salvie și mușcată așezate între stâlpii de piatră. La capătul galeriei, pe treptele tocite ale pivniței, o fată de douăzeci-douăzeci și doi de ani urca pășind cu grijă, în brațe cu o oală mare, albastră.

– Uite-o și pe iubita mea soră! exclamă Genu, oprindu-se în capul scărilor. O mai cunoști? S-a schimbat mult în acești patru ani!

– Vai de mine și de mine! exclamă tânăra, care rămase ținută locul pe una din trepte. Cum m-ați găsit!

Lenica era îmbrăcată într-o haină de casă veche din stambă înflorată, iar în picioare purta niște papuci de catifea albastră, cu ciucuri albi. În părul strâns în grabă într-o pieptănătură fără pretenții, i se încurcaseră câteva pânze de păianjen luate de pe tavanul beciului. Voi instinctiv să se aranjeze, dar oala grea de tuci o împiedica să facă vreo mișcare. Se scuză îndată, mai mult pentru Sever, că, ocupată cu treburile casei, n-a prins de veste de sosirea lor și uite cum le-a ieșit în cale!

– Acum pe mine vă rog să mă scuzați, zise ea, dar mă așteaptă la bucătărie. Se întoarse zâmbind spre Sever: îmi pare bine că ne-am revăzut. O să vorbim mai târziu.

Dispăru în grabă, nu atâta pentru a ajunge la timp în bucătărie, cât pentru a nu rămâne în ținuta aceea neglijentă în fața tânărului pe care abia îl cunoștea.

– Cât de mult s-a schimbat! observă Sever, cu ochii după ea. Era să n-o recunosc. Trebuie să aibă vreo douăzeci și unu – douăzeci și doi de ani...

– Douăzeci și trei, preciză Genu. E cu trei ani mai tânără ca mine. S-a făcut frumușică, nu-i așa? Păcat că nu prea are timp să-și vadă de ale ei... Toată casa îi stă pe umeri. Mătușa Mariți, de când și-a pierdut auzul, a căzut într-un fel de melancolie, cu zile bune și zile rele, ca toți bolnavii de nervi. Nu e ușor să te înțelegi cu ea.

Străbătură curtea întinsă, cutreierată de zeci de păsări, găini, rațe, curci, pe lângă pătulele înalte, pline cu știuleți de

cucuruz și intrară în grajdul cu tavan scund. În lumina împuștinată, pătrunsă prin cele două ferestre înguste, mai mult ghiciră siluetele celor patru cai, care sforăiau împrăștiind firele de fân în fundul ieslei. Mai încolo, o pereche de boi și două vaci de lapte, întinși pe podeaua groasă de lemn, rumegau nepăsători. Un miros aspru-înțepător, de fân încins și de bălegar, spânzura în aer, ca o boare caldă.

Sever crezuse că vizita s-a sfârșit, dar Genu îl scoase pe o ușiță în dosul grajdului, unde se trezi într-o nouă curte, la fel de întinsă ca cea pe care o părăsiseră. Stoguri uriașe de paie ticluite cu pricepere se înșirau în mijlocul ei. Pe laturi, prin șoproane, o mașină de treierat, alta de semănat, câteva pluguri și alte unelte, toate în bună stare și orânduială. Abia aici începea grădina, plantată cu pruni și peri, al cărei capăt se pierdea prin rămurișul pomilor.

— Da, întări Genu, pe când se înapoiau, unchiul Franțisc are o avere frumoasă. Aproape o sută de iugăre de pământ de cea mai bună calitate, o tablă întregă, dincolo de Ampoi, în hotarele Miceștilor. Nu mai vorbesc de cele douăzeci de iugăre ale eclejiei și nici de cele patru iugăre de vie, care dau un vin cum numai la Șard și la Cricău se mai găsește. Ce bani ar putea scoate din pământul acesta, dacă i-ar sta în minte să se îmbogățească! Dar totul i se scurge printre degete și până la urmă nu-i rămâne nimic. În douăzeci de ani de când stăpânește moșia n-a agonisit nimic, în afara casei pe care o cumpărat-o la Alba Iulia. Ba au fost ani când a fost nevoit să se împrumute de la bănci. Via dă peste opt sute de ferii de vin și totuși se întâmplă uneori să nu-i ajungă. Pe ce se duc atâția bani? Știu și eu? N-am ținut o socoteală și nici unchiul cred că n-ar fi în stare să-ți spună. Lăsând la o parte câte o cheltuială nesăbuită cum a fost cumpărarea celor doi armăsari la un preț cu care putea lua cincisprezece, totul se duce pe casă. Cum ți-am spus la Viena, la Dărăbanți, din prima până în ultima zi a anului, e un singur și nesfârșit ospăț. Toată lumea din oraș și din împrejurimi se perindă pe aici. Oricând ai nimeri, găsești un tacâm la masă.

Să nu crezi cumva că unchiul mănâncă și bea cine știe cât... Plăcerea lui cea mare, adevărata plăcere, sunt prietenii... Cu ei e în stare să rămână în jurul mesei povestind despre una și alta de dimineața până seara și de seara până dimineața. Încolo își vede cu strictețe de îndatoririle preoțești și își lucrează cu pricepere pământul. Dar nu sunt eu cel chemat să-l judece! Viața poate fi trăită în nenumărate feluri. Nici eu nu sunt, poate, cu totul altfel zidit, nu-i așa?

Când ajunseră din nou în curtea din față, lângă trăsura galbenă cu un cal se înșirau alte trei. În casă se aprinseră lumânările. Un zvon de voci bărbătești, de râsete și de îndemnuri gălăgioase răzbăteau prin ușa întredeschisă a salonului.

– Vino, să intrăm și noi, îl îndemnă Genu.

V

Sever se trezi pe la opt, buimac, cu o senzație de greutate și de oboseală cuibărită în oase. Îl încerca o durere surdă de cap, ochii îl usturau, iar în măruntaie îi stăruia un gol nesfârșit amestecat cu o ușoară greață. Ca prin vis își aminti că în ajun stătuse la masă până la miezul nopții, că băuse prea mult. Unele din întâmplările serii i se luminară în minte, altele rămâneau ascunse în ceață. Numai de n-ar fi spus sau n-ar fi făcut ceva nelalocul lui în fața atâtor oameni străini. Din felul cum începuseră, nu se putea bănui că spiritele se vor încinge într-atât. În salon și apoi în prânzitor se vorbise mai mult despre apropiata adunare populară convocată de Iuliu Rațiu la Alba Iulia, de la care așteptau cu toții venirea la putere a partidului național. Ai fi putut crede că te afli la o întrunire politică, nu la o cină între prieteni. E drept că erau toți naționaliști înflăcărați, în frunte cu Iancu Pop, președintele organizației județene și unul din oamenii de încredere ai lui Rațiu. Pe nesimțite, discuția lunecă asupra altor subiecte. Slujnicele aduceau noi și noi feluri de mâncare, câni cu vin făceau tot

mai des înconjurul mesei. Sever se simțea bine, descătușat, uitase de armată și de toate relele din lume. În jurul lui se spuneau glume, se țineau toasturi. Părintele Franțisc îi pusese să povestească, pe el și pe Genu, întâmplarea cu profesorul von Toldy. Se emoționară până la unul, felicitându-i pe cei doi eroi. *Virtus romana rediviva!*¹. La propunerea nu știu cui, mesenii se angajară solemn să-l trimită pe Genu în toamna următoare la Viena, pe spesele lor, ca să-și ia doctoratul și să-l învețe minte pe ungurul înfumurat. Se produse un entuziasm general, Sever fu îmbrățișat de vecini, bău cu ei *per tu*. Cineva din celălalt capăt al mesei, pe care nu-l vedea, declară foarte războinic că va trebui să intrăm încă o dată în Budapesta și să agățăm opinca valahă în vârful monumentului milenar pentru ca ungurii să se învețe minte. Apoi totul i se învălmăși în cap, în jurul lui răsunau râsete și clinchet de pahare. Își spunea mereu că a băut prea mult și trebuie să se oprească. Un vecin îi șopti la ureche niște cuvinte de neînțeles, care însă i-o amintiră tulburător de viu pe Mica Lobonț în seara petrecerii de la hotelul „Regent“, când fusese pentru prima oară a lui. Din fericire se făcu 12, iar părintele Buteanu își acoperi paharul cu palma, declarând că e silit de canoane să servească liturghia pe inima goală și că, spre marele său regret, nu le mai putea ține tovărășie. Urmă un hureit prelung de scaune date la o parte, exclamații de rămas bun, pocnete de bici. Nu-și mai aducea aminte cum a ajuns cu Genu în camera de oaspeți.

Se răsuci cu greutate spre stânga. Locul de lângă el era gol. Se așeză cam amețit pe dunga patului, cu capul în mâini, încercând să-și limpezească gândurile. Acolo îl găsi câteva minute mai târziu Genu, care se înapoiasă să vadă dacă nu s-a trezit.

– Haide, sus! îl îndemnă el cu voioșie, dând draperiile la o parte. Ai dormit destul, e trecut de opt! Dar ce-i cu tine, nu te simți cumva bine?

– Nu sunt în apele mele, răspunse mohorât Sever de pe marginea patului. Mă cam doare capul și nici cu stomacul nu stau prea bine.

---

¹ Virtutea romană a reînviat! (*lat.*)

Genu râse cu înțelegere. Trecuse și el prin asemenea încercări și nu numai o singură dată.

– Nu-i nimic, îl asigură el, așa e a doua zi dimineață după o petrecere. Ești mahmur, cum spun regăștenii. Vinurile unchiului Franțisc sunt tari și înșelătoare. Ai tot bea din ele până simți că mai mult nu se poate. Vino să te speli!

Îi turnă el însuși din cana acoperită cu șervețelul brodat. Apa rece îl mai învioră. La sfatul lui Genu, se frecă bine cu prosopul pe piept și pe brațe, ca să-și pună sângele în mișcare. Senzația de sfârșeală și durerea de cap se mai domoliră. Numai golul din stomac continua să-l sfredelească fără încetare.

Fu condus într-o cameră de dimensiuni mai mici, cu masa așternută pentru micul dejun, înconjurată de jilțuri și canapele îmbrăcate în catifea verde, puțin cam uzate. Perdele albe de pânză topită, cu dantele și ajururi, acopereau unica fereastră. O lampă de porțelan, de o formă puțin obișnuită, întruchipând o corabie, spânzura deasupra mesei, ținută în echilibru de niște contragreutăți, montate pe un scripete, asemenea celor de la vechile pendule. Din dosul uneia dintre uși se auzeau niște voci femeiești și pocnetul mărunț al unor pași care alergau de colo până colo.

– Lenică! strigă Genu. Ne dai ceva de mâncare lui Sever și mie? Suntem amândoi morți de foame!

Lenica apăru îndată cu o mare tavă de metal smălțuit, încărcată cu de toate. Era de astă dată îngrijit îmbrăcată, într-o bluză de mătase albă și o fustă de stofă cafenie, cu părul pieptănat în două mari plete ce-i atârnav deasupra umerilor. Își dăduse cu ruj pe buze, iar în picioare încălțase pantofi negri, cu toc înalt.

– Bună dimineața! îi salută ea cu un zâmbet adresat amândurora. Vă tot aștept cu masa întinsă de la opt. Cum ați dormit?

La vederea mâncării, Sever fu răscolit de vechea greață. Luă o felie de pâine din coșul de nuiete, întinse un strat din untul de bivoliță, dar se opri înainte de a fi mușcat din ea. Nu se simțea în stare să pună nimic în gură în dimineața aceea.

– Sever nu prea e în boii lui, a cam băut aseară, zâmbi Genu, observându-l că s-a făcut palid la față. Hai, soră dragă, să ne facem milă de el și să-l vindecăm! Ai toată încrederea în ea, e pricepută, a mai vindecat pe mulți de când e în casa unchiului Franțisc!

Fata băgase și ea în seamă posomorea la întipărită pe chipul musafirului. Reveni din camera alăturată cu o sticlă în care, după spusele ei, se găsea vinars de trevere. De voie, de nevoie bolnavul trebui să dea dușcă păhărelul umplut ochi. Băutura foarte tare, arzătoare, îl scormoni până în fundul măruntaielor. O clipă crezu că i se va curma răsuflarea. Ca prin minune, când se socotea pierdut, se simți dintr-odată ușurat, cu golul din stomac schimbat într-o senzație mistuitoare de foame.

– Trebuie să mănânci acum de toate dacă vrei să te faci bine, îl sfătui foarte serioasă fata. Uite, ai aici caș, *Kaiserfleisch*, ouă. După ce te saturezi, îți dau o cană mare cu lapte. Apă să nu bei deloc, oricât îți-ar fi de sete.

Sever se apucă să îmbuce, întâi șovăitor, apoi cu o poftă din ce în ce mai mare.

– Ei, vezi că n-ai murit și te-a vindecat Lenica? îl tachină Genu, făcându-i cu ochiul. La prânz vei putea bea tot atâtea pahare ca aseară, fără a mai păți nimic, îți garantez eu.

Se întrerupse din mâncare ca s-o întrebe pe Lenica, care se înapoia din bucătărie.

– Dar unchiul unde e?

– Apoi unchiul a plecat de mult la biserică, îi răspunse fata. Știi doar că duminică slujește utrenia la opt și apoi spovedește.

Genu clătină capul în semn că-și amintește de îndatoririle unchiului său:

– Ați hotărât ceva cu mutarea la Alba Iulia? Pe când o faceți?

– Știu și eu? făcu Lenica, ocupată să strângă masa. Dacă ar fi după mine, am pleca în săptămâna ce vine, la 1 octombrie. Dar unchiul vrea să rămână până la storsul strugurilor și cu siguranță așa va fi.

– Nici nu mă mir, replică Genu, care-și cam lua sora peste picior. Începe sezonul de toamnă cu sindrofii, baluri și reprezentații teatrale, de la care domnișoara nu are voie să lipsească, dacă vrea să se mărite! Buba Roșca abia așteaptă să vă întâlniți. Oare mă iubește și acum ca pe vremuri?

Fata roși și-i aruncă fratelui ei o privire de reproș, care-l făcu să tacă.

– Vorbele astea, Genule, puteai să nu le mai spui, îi reproșă ea supărată. Mă faci să-mi pară rău că odată ți-am arătat prea multă încredere.

Sfârși de strâns masa și dispăru pe ușa dinspre bucătărie.

– Tare-i aprigă sora asta a mea, deși nu pare! comentă Genu după ieșirea fetei. Nu e din acelea ce se lasă bătută cu una cu două. Dar, lasă, îmi voi lua eu revanșa!

Îi explică lui Sever că de câțiva ani, pentru a-i da prilejul să mai iasă în lume, unchiu-său Franțisc se muta în fiecare toamnă în oraș, unde rămânea până spre primăvară după prinderea postului mare.

– Dar, à propos de fete, își aminti el. Ai vreo veste de la Edith?

– Nici una, răspunse el evaziv. I-am scris abia zilele trecute.

Cuprins de nevoia de a se destăinui, îi mărturisi că a ezitat vreme îndelungată înainte de a-i scrie. Departate de ea, își dăduse seama mai bine cât de puține șanse aveau de a se mai vedea. Ar fi trebuit să se întâmple o minune ca dorința lor de a se întâlni să se îndeplinească. Corespondența ar fi prelungit fără rost niște speranțe deșarte.

– Așa e, încuviință Genu, dar mai știi? Asemenea minuni se mai petrec uneori și astăzi.

Lenica se înapoie peste un sfert de ceas. Îmbrăcase o jachetă scurtă din același material cu fusta, iar în cap își pusese o pălărie verde, cu boruri înguste. În dreapta înmănușată ținea o carte de dimensiuni mici, legată în negru.

– Voi ce faceți? se interesă ea, trăgându-și mănușile. Nu vă duceți la biserică? Au tras clopotele a doua oară.

– Eu o să merg mai încolo, pe la *sfintele sfinților*, glumi Genu. Știi doar că nu mă usuc de dorul cădelniții și al

pricesnelor. În schimb ți-l dau pe Sever. Gardată de un așa falnic viitor ofițer, ești în deplină siguranță. Mai mult mă tem pentru el, nu-i va fi ușor lângă o fată care a sucit capetele atâtor băieți, ba a trimis la plimbare și un logodnic!

Urmăriți de privirile lui Genu, ieșiră pe porțița de fier în stradă și o luară spre podul de peste Ampoi. De o parte și de alta a drumului, casele îi întâmpinau cufundate în liniștea dimineții de duminică. Toată lumea plecase din vreme la biserică. Doar ici-colo, în spatele gardurilor înalte, cu culmi de șindrilă, se auzea câte o ușă trântită sau un crâmpei depărtat de vorbă, dovadă că satul nu fusese în întregime părăsit.

– Ar fi putut și Genu să vină măcar acum odată cu noi, observă Sever, pe când treceau prin fața postului de jandarmi.

– Sigur că ar fi putut, întări fata cu o voce înăbușită ce trăda o frământare lăuntrică. Numai că lui îi place să facă altfel decât ceilalți, ca să arate, vezi – Doamne, că nu e orișicine. Mă întreb uneori dacă necredința lui nu se află mai mult în vorbe decât în convingere. E oare cu putință ca un băiat înzestrat cu atâtea calități ca el să trăiască fără credință?

– Sunt destui oameni și tocmai dintre cei mai inteligenți care se îndoiesc de existența lui Dumnezeu sau o tăgăduiesc de-a binelea.

– Asta așa e, recunosc Lenica, dar eu altceva am voit să spun.

Șovăi o clipă neștiind dacă va izbuti să se facă înțeleasă explicând un lucru atât de simplu și totuși atât de greu de exprimat. Renunță până la urmă, nu înainte de a-l întreba dacă el e credincios. Întrebarea îl găsi nepregătit pe Sever. Voi să răspundă, dar își dădu seama cât de nepotrivită ar fi o discuție despre un asemenea subiect în cele câteva minute pe care le mai aveau până la biserică.

– Da, cred, zise el, mai mult ca să n-o supere. În viață trebuie să crezi în ceva mai presus de tine. Fără credință viața nu are nici un sens.

O femeie mărunță, legată la cap cu o năframă neagră, având pe umeri o broboadă de aceeași culoare trecu pe lângă

ei, murmurând un abia deslușit „lăudat să fie Isus“ Fata răspunse cu „în veci amin!“ și-i explică lui Sever că în Dărăbanți și în satele din jur așa se salută oamenii când se întâlnesc.

Sever cunoștea formula, care reproducea vechiul „laudetur“ al romano-catolicilor, dar numai ca adresare a credincioșilor către parohul lor. Nu avură timp a vorbi despre aceasta, deoarece, ocolind spre dreapta se treziră deodată în fața bisericii satului, albă, cu ferestre țuguiate și turn pătrat. Clopotele se porniseră pentru a treia oară, vestind începerea slujbei. Ca și cum s-ar fi înțeles, grăbiră amândoi pașii, împinși de dorința nelămurită de a nu ajunge prea târziu înăuntru.

Prin poarta de fier a împrejmuirii pătrunseră în curtea bisericii. Scurta alee, mărginită de câțiva tei rămuroși, era măturată cu grijă. Printre trunchiurile copacilor se zăreau, nu departe de zidurile clădirii, câteva cruci de piatră, roase de vreme, care străjuiau mormintele unor foști preoți ai bisericii. Pe ușa înaltă de stejar răzbeau înăbușite frânturi de cântec bisericesc.

În naos stăruia o căldură lăncedă, încropită și un miros vag de feștilă arsă. Câteva capete se întoarseră la intrarea lor. Lenica se închină și, strecurându-i o privire, merse să se așeze într-o bancă din față a rândului rezervat femeilor. Sever rămase în picioare în spatele ultimei bănci din dreapta. Un bărbat înalt, cu mustăți, se ridică îndată și-l îmbie să se așeze. El însă rămase în locul său, chiar după ce invitația îi fu repetată cu insistență.

Nu mai intrase de mult într-o biserică, iar slujbă românească nu-și amintea să fi ascultat dinaintea plecării la Viena. Se simți de aceea oarecum stingherit, mai ales că bănuia curiozitatea celor din jur de a afla cine e tânărul îmbrăcat militărește, care o însoțise pe nepoata preotului. În același timp era stăpânit de ușoara tulburare a celui ce a lipsit de undeva vreme îndelungată, și descoperă din nou chipuri și obiceiuri familiare.

Se oficia prima parte a liturghiei, proscomidia, iar preotul se afla în altar, în odăjdii galbene, cusute cu fir de aur, și citea din cartea aflată în stânga sa cu mâinile ridicate. Glasul său sosea din depărtare, scăzut parcă de peretele înalt, cu nenumărate icoane, al catapetesmei. Răspunsurile dascălului, un bărbat voinic, cu părul cărunt, îmbrăcat orășenește, așezat în strana din dreapta, păreau că reiau cuvintele împutinate ale preotului și le întăresc, pentru a le face înțelese de către poporeni.

Se sfârși proscomidia și părintele Buteanu se arătă în ușa împărătească a altarului, cu cădelnița în mână. Toată biserica ca un singur om se ridică în picioare. „Cădire aducemu-ți, Hristoase, Doamne, Domnul nostru” rosti clericul cu voce plină, împrăștiind cu mișcări egale valuri vinete-alburii de tămâie. „Domnului să ne rugăm”, răspunse din strană dascălul.

Părintele se înapoie în altar, iar credincioșii se așezară. Din locul lui, Sever își plimbă ochii asupra șirurilor de bărbați și de femei care ascultau în tăcere, cu o anumită reculegere, antifoanele cântate într-o limbă pe care o pricepeau, deși nu-i pătrundeau înțelesul mai adânc, căci nu era a lor, ci a bunicilor și a străbunicilor lor. Se primeniseră și își îmbrăcaseră hainele de sărbătoare. Bărbații, rași proaspăt, cu părul pieptănat, purtau cămăși curate, cu guler îngust și nasturi albaștri de sidef, brăcinare late, bătute cu ținte, și cioareci de pănură gălbuie, flocoasă. Unii dintre ei, îndemnați de dimineața rece de toamnă, își luaseră sumane. De cealaltă parte, femeile aveau capetele acoperite cu năfrâmi înflorite de catifea, iar pe umeri broboade cu ciucuri lungi, înfoiați. Singure fetele stăteau în capul gol, arătându-și cozile și concuurile, cu pieptene galbene de os înfipite în ele. Cu mâinile împreunate pe pupitrul băncii, ascultau atente cuvintele din altar sau se rugau, șopocăind din buze. Bărbații, cu trupurile ostenite de truda unei săptămâni, își țineau mâinile bătătorite pe genunchi și parcă somnolau, clipind câteodată din ochii pe jumătate închiși.

Părintele Francisc se arată din nou în fața ușii împărătești ca să citească Evanghelia. Credincioșii îngenunchează. Un răpăit surd de scândură izbită străbătu biserica de la un cap la altul. Undeva în înaltul naosului, câteva raze de soare pătrunse pe ferestre răscoleau fumegarea vineție a fumului de tămâie ce atârna ca un cearșaf gros deasupra capetelor.

– Să ascultăm cuvintele sfintei Evanghelii de la Luca, pace tuturor, glăsui părintele Francisc, învârtind o filă a cărții deschisă pe tetrapod.

– Și spiritului tău, aliluia, răspunse dascălul.

– Odată, fiind Isus într-un loc și rugându-se, când a încetat, unul dintre ucenicii Lui i-a zis: „Doamne, învață-ne să ne rugăm, cum a învățat și Ioan pe ucenicii lui...”

Discuția cu Lenica în drum spre biserică, prezența sa după atâta vreme la liturghie, cuvintele Evangheliei citite de preot, îi readuseră în minte, nespuse de viu, disputele înverșunate cu sine însuși în legătură cu problemele credinței, întinse din toamnă până târziu în primăvară: lectura cărții lui Renan, zecile de întrebări rostite în căutarea unor răspunsuri mântuitoare, încăpățânarea de a le urmări în tratate aride de filosofie și, în sfârșit, revelația din biserică din Franzenstrasse, când preotul bătrân și înfrigurat, citise, parcă anume pentru el, parabola talanților. Se liniștise atunci, ieșind din biserică, convins că a descoperit adevărul pentru tot restul zilelor. Încălzit de această credință, care era de fapt mai mult o speranță nelămurită, își părăsise lunga însingurare și se amestecase cu oamenii, pe lângă care trecuse până de curând temător. Își trăise din ziua aceea mai intens viața, se bucurase din adânc și se întristase la fel, dar trăise oare și mai bine? Abia aici, în biserică aceasta de țară, având amestecați împrejur oameni senini în credința lor simplă, își dăduse seama că, în ascunzișul sufletului, așteptase în toți acești ani o nouă revelație care să-l împace cu cel ce fusese odată, înapoiindu-i credința pierdută.

VI

Din ziua vizitei la Antalffy, nu trecu un prilej ca Helena să nu-i vorbească sau măcar să-i amintească lui Victor, într-un fel sau în altul, de însurătoare. Știa ea prea bine cum să-l ia, cu tact și cruțare, ca nu cumva să-l întărească și să dea greș acolo unde voia să izbândească. Se înțelege că aduse vorba, de câte ori crezu că e bine, de cazurile triste din familia lor, despre Iuliu și despre bietul Șandru, care, iată, a ajuns neom și trăiește pe altă lume. Aminti apoi că tinerețea nu e veșnică, ci trecătoare, asemenea unei păreri, iar bătrânețele se apropie cu pași de lup, ca să te înhațe când te aștepți mai puțin. Vine vremea când un bărbat trebuie să se așeze la casa lui. Burlăcia nu e viață adevărată, oricât de comodă și de tihnită ar fi. Nu degeaba spune lumea că un holtei trăiește ca un domn și moare ca un câine.

Victor o lăsa să vorbească, prefăcându-se că nu înțelege încotro se îndreaptă aluziile, deși la ultimele ei cuvinte tare îi mai venise să replice că și despre bărbații însurați se spune că trăiesc ca niște câini, numai moartea fiindu-le ca a domnilor. Se mulțumi s-o asculte în tăcere, deși în sinea lui era pe jumătate convins. Mai mult decât predicile Helenei, discuția cu Antalffy îl pusese pe gânduri. De altfel, după despărțirea de Eva, viața de unul singur i se înfățișa, pe zi ce trece, tot mai searbădă, lipsită de haz. Avusese destul din toate, venise vremea să isprăvească. Noapțile pierdute în vară mai mult îl întăriseră în această convingere decât îl depărtaseră. Cu toate că reluate legătura cu Catița Martin, care-i așteptase cu sufletul pe buze întoarcerea, era tot mai înclinat să-i dea dreptate mamei sale și să se declare învins.

Așa s-ar fi și întâmplat, și încă destul de curând, dacă n-ar fi intervenit, în mod cu totul neașteptat, moartea lui Șandru. Citind telegrama, Helenei nu-i veni să-și creadă ochilor. E drept, Șandru era mai mult o umbră, dar nimic nu îngăduia să se bănuiască o asemenea stingere grabnică. În vară, cu prilejul

vizitei la Gherla, Helena fusese surprinsă de marea lui slăbiciune. Arăta atât de pierit, încât în primele momente se întrebase cum de e în stare să se țină pe picioare. Pielea, lucioasă ca oglinda, i se uscaseră pe mâini și pe umerii obrazilor, degetele i se lungiseră, osoase și străvezii. Albise cu desăvârșire la nici patruzeci și patru de ani și își ținea gura veșnic căscată într-o expresie de uimire tâmpă. Nu-l mai interesa nimic, părăsise de mult copierea, cu litere de o șchioapă, a poeziilor lui Goga. De la moartea mamei sale nu mai cobora nici măcar la parter. Mânca însă cu poftă, hrănit de Cornelia și își făcea de lucru cu tot felul de fleacuri, ca de pildă încheierea și deschiderea la nesfârșit a hainei și a pantalonilor sau azvârlirea cu cocoloașe de hârtie în vaza goală din mijlocul mesei. În zilele frumoase ieșea, sprijinit în baston, în balconul din dosul casei. Ceasuri în șir se pierdea în contemplarea absentă a pomilor și a florilor din grădină. Sfârșitul aripilor unei păsări sau apariția unui fluture îl smulgeau din apatie. Brusc înviorat, scotea scurte sunete guturale și se sălta din fotoliul de răchită, cu mâna întinsă, parcă ar fi vrut să prindă zburătoarele ce-i treceau pe dinainte.

Așa se scurgeau săptămâni în șir. Apoi, deodată, arăta semnele unei mari agitații. Vorbea incoerent despre plecare, scotea de sub pat un geamantan prăpădit de carton și-l burdușea cu obiecte de îmbrăcăminte luate la întâmplare. Cu pardesiul pus și cu pălăria în cap, făcea nenumărate drumuri până la geamul dinspre stradă. „Vine, vine!” îl auzea murmurând Cornelia, singura care reușea să priceapă crâmpie din bâiguiala sa. Aștepta desigur pe cineva care întârzia să sosească. Pe cine anume, fu peste putință să se afle. Starea de tulburare dura două-trei zile, timp în care erau cu ochii pe el, ca nu cumva să o ia razna. Apoi uita de plecare, Cornelia desfăcea geamantanul, iar el revenea la comportarea obișnuită.

Helena plecă îndată la Gherla cu trenul împreună cu Victor. Îi însoțiră în ultima clipă Mărioara și Valer. Degeaba o sfătui pe fiică-sa să rămână, ca să nu se expună în poziția sa emoțiilor

de neocolit într-o împrejurare ca aceea. Mărioara ținu morțiș să ia parte la înmormântare, arătând că de la Gherla are de gând să se abată la Cluj, pentru a-l consulta pe profesorul Păcurariu. Foarte grijuliu, de când cu sarcina, Valer nu voi s-o lase singură cu nici un preț.

– Ce-a fost, cum s-a întâmplat? fură primele cuvinte ale Helenei când se trezi în fața tatălui său. Când a murit?

Canonicul părea mai afectat de nenorocire decât voia să se vadă. Era tras la față, cu pungi sub ochi, iar nodul gâtului, proeminent, i se ridica mereu sub gulerul prea larg de celuloid.

– Ieri dimineață, zise el, desprinzându-se din brațele fiicei sale. Aceasta crezu că va primi răspuns și la cea dintâi întrebare, dar tatăl ei se mulțumi să adauge: Așa a fost voia Domnului!

Înconjurată de copii, Helena stătu vreme îndelungată în fața catafalcului ridicat în holul de la parter. Auzea în spatele ei suspinele Mărioarei, impresionabilă ca de obicei, și hohotele gătuite ale Cornelichii, care nu-și găsea liniștea. O undă de înduioșare o învălui zărind figura trasă, albă – pământie, a lui Șandru și cele două mâini, nefiresc de lungi, împreunate pe piept. Ochii care cuprindeau în ei chipul celui pierdut rămaseră însă uscați, fără o lacrimă. Judecând cu mintea limpede, era mai bine că Șandru se dusese, căci de mult nu mai era om. Plecând, se scăpase de povara propriei ființe și-i mântuise și pe ceilalți de o greutate tot mai anevoie de purtat.

Cu aceste gânduri, voi să se retragă, când prin dantela giulgiului i se păru că observă ceva neobișnuit în felul cum fusese pieptănat mortul deasupra urechii stângi. Se plecă cu grijă, stânjenită de jerbele de flori, și descoperi cu spaimă o rană întinsă, pe care se mai zăreau urme de sânge închegat.

– Dar ce s-a întâmplat de s-a lovit așa de rău? întrebă ea în șoaptă, întorcându-se spre Cornelica.

Aceasta bâigui câteva vorbe confuze despre o căzătură și se grăbi să dispară din încăpere. Trebui să se adreseze tatălui ei ca să afle împrejurările exacte ale morții lui Șandru. Nu

fusesse la mijloc boala lui veche, cum crezuse și era de așteptat, ci un sfârșit năprasnic. În ajun, cum vremea se anunța frumoasă, Șandru ceruse Cornelichii, cu bolborositul lui greu inteligibil, să fie scos pe balcon. Aceasta îi îndeplinesc dorința, apoi coborâse jos, unde o aștepta croitoreasa, angajată ca în fiecare toamnă să repare rufăria. Un ceas mai târziu, când reveni în camera lui Șandru, găsi balconul pustiu. O spaimă de moarte o cuprinsese la gândul că frate-său, gata îmbrăcat, părăsise casa, chemat de necunoscutul a cărui venire o pândea de atâta vreme. Împreună cu bătrânul Bodea și cu vechea lor servitoare ieșiră în stradă și întrebară trecătorii și vecinii. Nimeni nu-l văzuse plecând. Înapoiați în casă, răscoliră fiecare ungher din pivniță până în pod. Abia la urmă ieșiră în balconul unde-l lăsase Cornelia. De acolo, de sus, îl zăriră întins pe spate, cu brațele în cruce, într-un lac de sânge, printre straturile de flori ale grădinii. Atingând pământul, capul i se izbise de una din cărămizile smălțuite ce înconjurau răzoarele de flori.

– Doamne sfinte, murmură înghețată Helena, te pomenești că s-a sinucis!

– Să nu cumva să-ți iasă din gură asemenea vorbă necugetată! o muștră cu asprime canonicul, făcându-se roșu la față. În familia noastră nimeni nu și-a ridicat zilele. Bietul lulu s-a chinuit ca Christos pe cruce, dar nici măcar o dată n-a deschis gura să murmure. Atâta mai lipsește să întărim zvonul acesta care a și început să umble prin oraș. Vrei oare ca fratele tău să fie coborât în groapă fără binecuvântarea bisericii? A căzut din balcon și a murit, asta e tot ce știm, înțelesu-m-ai?

Se îmbună curând în fața expresiei ofensate a Helenei. Adevărul e, explică el, cu o voce potolită, că nimeni nu putea ști ce s-a întâmplat. Cornelia povestea că în ultimele zile Șandru se pleca adeseori peste pervazul balconului, zicând că vrea să culeagă florile de la picioarele sale, ca și cum s-ar fi aflat jos în grădină și nu sus, la etaj. Se va fi întins prea mult și va fi căzut. Oricum s-ar fi petrecut lucrurile, Șandru avea mintea rătăcită și nu putea fi făcut răspunzător de faptele sale.

Fură întrerupți de sosirea lui Gusti și a Liviei, care de astă dată catadicsise să-și întovărășească bărbatul. Spre mirarea Helenei, fratele ei primi vestea despre împrejurările morții lui Șandru cât se poate de calm, ca și cum ar fi fost vorba de ceva firesc sau previzibil. Acum că se adunaseră cu toții, hotărâră să facă cât mai puțină vâlvă în jurul evenimentului. Trimiseră ferepare numai rudelor apropiate și prietenilor intimi. Nici unul nu socoti că ar fi fost necesar un anunț în ziare sau orice altă formă de publicitate.

Zvonurile iscate de moartea violentă și neașteptată a unui membru al celei mai de frunte familii din oraș aduse, cu toate acestea, destulă lume în vizite de condoleanțe și apoi la înmormântare. Pentru a-și cruța tatăl, Gusti împreună cu Livia primiră după-amiaza întreagă și a doua zi dimineața zecile de persoane venite să se reculegă în fața catafalcului și să rostească cuvinte de compasiune. Helena luă asupra-și treburile casei, știind prea bine câte sunt de făcut în asemenea ocazii. Cornelica nu era bună de nimic, rătăcea buimacă de colo până colo, Mărioara trebuia cruțată, iar Livia, cumnată-sa, se ținea prea mare doamnă ca să pună mâna pe ceva în caz de nevoie.

La cererea expresă a familiei, slujba înmormântării fu sobră și scurtă. Nu se rostiră cuvântări. Atât acasă cât și la cimitir, își păstrară cu toții firea. Singură Cornelica se apucă să bocească, întocmai ca o țărăncă, atunci când sicriul fu coborât în groapă. Helena, aflată lângă ea, o îndemnă cu cotul să înceteze.

– Tu nu l-ai iubit niciodată pe bietul Șandru, ci l-ai disprețuit! îi reproșă Cornelica în timp ce se înapoiau acasă.

– Nu ești tu cea chemată să mă judeci, i-o întoarse ea, rece. Nimeni nu are de unde ști ce se petrece în sufletul altuia.

Masa de pomenire decurse în tăcere. Nu invitaseră pe nimeni din afara casei. În sufrageria încălzită de primul foc din toamna aceea, nu se auzea decât sunetul porțelanurilor și al cristalelor atinse de grelele tacâmuri de argint. După datină murmurară cu toții un „Dumnezeu să-l ierte!“, când ridicară primul pahar de vin.

– Atotputernicul s-a îndurat de el, chemându-l la sine, zise canonicul, muindu-și buzele în pahar. I-a scurtat chinurile, care cine știe cât s-ar mai fi lungit și i-a dat sufletului zbuciumat pacea de care avea atâta nevoie.

Pe Helena frazele acelea banale, rostite pe o voce tărăgănată, ca un discurs funebru, o deșteptară parcă dintr-un vis.

– Așa am gândit și eu privindu-l cum zace în sicriu, mărturisi ea, stăpânită de dorința apăsătoare de a-și deschide sufletul în fața tuturor. Mi-am zis că de mult nu era om decât cu numele și-a fost bine pentru el și pentru noi toți că ne-a părăsit. Dar m-am întrebat apoi dacă e drept să-ți isprăvești zilele la patruzeci și patru de ani, când alții sunt plini de putere și se bucură de viață ca de singurul bun de preț ce le-a fost dăruit. E adevărat că și-a făcut rău cu mâna lui, dar mai mult fără a-și da seama. De felul cum a ieșit alcătuit el nu are nici o vină. Nici el și nici aceia care l-au adus pe lume. Pe cine să tragem la răspundere că a sfârșit așa cum a sfârșit, după o viață pe care nici măcar nu a trăit-o?

Cuvintele ei, rostite rece și solemn, cu o anumită semeție, fură primite cu rezervă. Nici unul din cei prezenți nu le pricepu înțelesul mai adânc.

– Sunt zadarnice asemenea întrebări, pentru că nu au răspunsuri, observă tatăl ei, care începuse să bănuiască sensul acelei ultime întrebări. Totul vine de la Dumnezeu și se întoarce la El. Căile Lui sunt nepătrunse, nu nouă ne e dat să le deslușim. Doar nu cumva ți se va fi clintit credința?

– Nu, nu mi s-a clintit, răspunse Helena și toată ființa ei se cutremură de o convingere neștăruită. Este Dumnezeu, știu prea bine, deoarece mi-a arătat el însuși că este, sângerându-mi inima. Mi-a luat copilul, un frate, bărbatul, mama, iar acum, iată, îmi ia alt frate, pe cel mai nevinovat dintre toți, ca și cum celelalte jertfe n-ar fi fost de-ajuns. La toate strigătele mele de îndurare mi-a răspuns în același fel: „Plătește! Plătește!” și am plătit cu vârf și îndesat. Dar de ce anume și cu ce rost?

VII

A doua zi după înmormântarea lui Șandru, Helena și copiii plecară la Cluj. Ocolul (căci ar fi ajuns mai iute acasă prin Dej) îl făcură anume ca Mărioara să-l poată consulta pe profesorul Păcurariu, al cărui aviz Antalffy îl socotea indispensabil. Deși călătorea fără plăcere, Helena consimți îndată să amâne întoarcerea la Silvania. Pentru că tot aveau să zăbovească un timp la Cluj, propuse ea, ce-ar fi ca Victor să se repeedă până la Alba Iulia ca să-l caute pe Sever? Cât s-ar fi bucurat bietul băiat să-și vadă fratele! Victor primi îndată, fără a bănui că nu de florile mărilor Helena primise s-o însoțească pe Mărioara la Cluj, iar acum îl îndepărta de lângă ea pentru o zi încheiată. De altminteri, băiatul avea motivele lui să zăbovească un timp la Cluj.

Ca de obicei, Victor trase la „New York“, de astă dată împreună cu Mărioara și cu Valer. Helena, care nu suferea hotelurile, găzdui la Aurora Pop, vechea ei prietenă.

Încă în dimineața sosirii, Victor îl căută pe Manciulea la banca „Albina“. Amabil și prompt, directorul îl primi îndată, scuzându-se totuși că-l făcuse să aștepte câteva minute. Mai cărunt de cum îl știuse, Manciulea arbora ca de obicei o expresie neutră, impasibilă. Auzind că Sever a studiat la Viena cu Eugen Herlea, exclamă în felul său stăpânit și inexpresiv:

– Firește că-l cunosc! Și nu numai pe el, ci întreaga familie. Ba chiar suntem înrudiți și încă destul de aproape. Mama și cu Franțisc Buteanu sunt veri buni, așa că Genu și cu mine suntem veri de-al doilea. În primăvară am trecut pe la Dărăbanți. Nu găsești o casă la fel de primitoare în tot Ardealul!

Se interesă apoi de motivul imediat al vizitei lui Victor. Acesta îi arătă pe scurt că ar fi vrut să știe în ce măsură putea obține un credit mai mare de la „Albina“ (nu preciză suma), *nu pentru bancă* (apăsă asupra acestor cuvinte, apoi se explică, ca și când s-ar fi temut că nu e înțeles), ci pentru sine.

– Cam câți bani ți-ar trebui? se interesă Manciulea, care primise cererea cu obișnuita lui nepăsare.

– Mulți, răspunse vag Victor. Dacă s-ar putea și vreo trei-patru milioane.

Nici la auzul acestei sume directorul nu-și modifică expresia.

– E vorba de cumpărarea unei întreprinderi industriale, se simți dator să precizeze Victor.

Răspunsul nu-l mulțumi pe Manciuilea.

– Nu poți fi mai limpede?

– Ba da, dar n-ar ajuta la nimic, pentru că eu însumi nu sunt sută la sută convins să fac pasul acesta. Mai înainte de a lua o hotărâre, trebuie să știu pe ce sprijin pot conta și din partea cui. În orice caz, întreprinderea însăși, dacă aș cumpăra-o, ar constitui cea mai serioasă garanție. Valoarea ei atinge, dacă nu chiar depășește, 15000000 de lei.

Discuția rămase într-atât. Manciuilea promise că va mai reflecta și se va consulta cu alții, așa încât în două-trei săptămâni să-i poată da un răspuns.

Răspunsul directorului era dilatoriu, dar nici Victor nu se așteptase la altceva, cunoscând prea bine omul, circumspect și prudent la culme. Nici el nu făcuse altceva decât să prospecteze posibilitățile de credit. Dacă nu s-ar fi înțeles cu „Albina”, s-ar fi adresat băncii „Ardeleana”, unde era director Ember, rudă îndepărtată de-a lor. De altfel, nu era exclus să aibă nevoie de ajutorul ambelor bănci, căci suma de care avea lipsă era foarte mare.

După-amiază trecu pe la Octav Pop să-și vestească mama că pleacă a doua zi de dimineață la Sever și se înapoiază pe la cinci. Dar Helena ieșise împreună cu Aurora, fără să lase vorbă unde se duce și când se înapoiază. Pe când revenea la hotel, pe Strada Regina Maria, desplicând valurile lărmuitoare ale mulțimii ieșite la plimbare pe Corso, își aminti că trecuse în primăvară pe aceleași locuri, stăpânit de gândul, aflat undeva între bucurie și teamă, că ar putea-o întâlni în orice clipă pe Eva Csáky. Acum înainta aproape nepăsător, cu mintea prinsă în alte preocupări, convins că niciodată cărările lor nu se vor reîntâlni, nici măcar întâmplător. Așa își închipse și

atunci și iată, fuseseră destui câțiva pași pentru a se afla unul în fața celuilalt. Sub impresia celor întâmplăte în după-amiaza rece, răscolită de vânt, din primăvară, i se păru o clipă că despărțirea lor e iluzorie și că ar fi fost de-ajuns să se zărească ca totul între ei să devină limpede și pentru totdeauna hotărât.

„Ce-a fost a fost“, își zise el, simțind cum ceva definitiv, ireparabil s-a petrecut între ei. „Nimeni pe lumea asta nu mai poate întoarce lucrurile acolo unde au fost odată“.

Sosi la Alba Iulia a doua zi după zece. Deși știa, întrebă la ghișeu dacă trenul de înapoiere e la unu și jumătate. O trăsură cu un cal, veche, cu coșul jupuit, îl duse în Cetate. Se înnorase, iar palele de vânt răsuceau picături răzlețe de ploaie. La cazarmă, ofițerul de serviciu îl informă că elevii școlii divizionare sunt în sala de cursuri și nu pot fi chemați înainte de unsprezece. Fu poftit să aștepte într-o sală lipită de corpul de gardă, scundă, întunecoasă, mobilată sumar cu bănci, scaune și o masă mare. Într-un colț câteva paltoane atârnav într-un cuier metalic. Pe bănci, trei persoane, între care un țăran în vârstă, cu fața brăzdată de zbârcituri, exprimând un amestec de sfială și îngrijorare. În aer spânzura un miros încropit de sobă te tuci, încinsă peste măsură cu lemne verzi și cărbune.

Victor își deschise pardesiul, dar nu se așeză. Se apucă să străbată încăperea podită cu scânduri vechi, uscate, care trosneau. De la o vreme, sătul de perindarea neîntreruptă, se opri la geamul dinspre curtea cazarmii. De aici observă el grupul de tineri îmbrăcați în uniforme militare, printre care distinse silueta subțiratică a fratelui său, Sever.

Se îmbrățișară puțin stingheriți de gestul acela intim, mai ales că-l făceau în fața unor străini. Victor își găsi fratele mai slăbit, cu fața colțuroasă, arsă de soare. Un aer hotărât, bărbătesc, pe care nu i-l văzuse până atunci, se degaja din trăsăturile și mișcările sale. Haina militară din postav aspru, mirosind a nou, îl maturiza în mod vădit.

Se așezară la masă, unul în fața celuilalt, pe câte o bancă. Prin deschiderea pardesiului, Sever observă îndată panglica

de doliu de la vestonul fratelui său. Acesta îl puse la curent cu cele întâmplate, trecând peste amănunțele care l-ar fi putut impresiona. Mai repede decât se aștepta, Sever trecu la alt subiect. Ascultă la fel de calm relatarea evenimentului petrecut în viața Mărioarei, mulțumindu-se să adauge că speră ca de astă dată lucrurile să iasă în toate privințele bine. Arăta ca un om prea copleșit de propriile probleme, ca să se poată ocupa și de grijile altora.

– Dar tu cum te lauzi? îl întrebă Victor. Tot atât de greu te împaci cu serviciul?

Sever evită să dea un răspuns precis. Se mărgini să declare că a început să se acomodeze cu viața de la regiment, dar că i-ar trebui zece ani și încă nici atunci n-ar reuși să se obișnuiască pe deplin cu disciplina cazonă. Ceea ce nu putea suferi era ideea de supunere oarbă, necondiționată, dusă dincolo de orice limită, care face din tine un individ fără voință, o păpușă mecanică, aflată la cheremul unui semidoct, numai pentru că acesta poartă o tresă pe umăr. Și-i relată câteva din abuzurile și samavolniciile sergentului comandant de grupă.

– De ce nu-l reclamați?

Sever surâse cu amărăciune și schiță un gest de lehamite.

– Se vede că n-ai făcut armata! Poți să te plângi și colonelului, că până la urmă tot pe mâna sergentului ajungi!

– Mâncarea cum e?

Nici în privința aceasta Sever nu era pe deplin mulțumit. În primele săptămâni li s-a dat mâncare de la cazanul trupei. După depunerea jurământului militar li s-a mai îmbunătățit situația. Aveau voie să ia masa, contra cost, la popota ofițerească. Aici, se înțelege, lucrurile stăteau altfel. Din păcate, bucătarul, regățean, îi răsfața prea adesea cu iahnii, stufaturi și ostropeluri, cu care ei, elevii, în majoritate ardeleni, nu se împăcau. Tot de la jurământ, se mai învăteau de câte o permisie la sfârșit de săptămână și apucau să iasă în oraș, printre oameni, ca să nu se sălbăticească detot. Aminti cu plăcere vizita făcută la Dărăbanți, unde fusese primit ca acasă.

– Pachetul trimis sâmbăta trecută de mama l-ai primit?

– L-am primit și-i mulțumesc din suflet. Cu prea mult nu m-am ales din el, căci aici în cazarmă e obiceiul că pachetele se împart. Nu e rău așa, deoarece mai în fiecare zi primim câte o prăjitură sau altă mâncare uscată.

– Dar cu sănătatea cum o duci?

Răspunsul se citea pe înfățișarea lui Sever.

– Mulțumesc lui Dumnezeu, bine. Am fost cam răcit pe la sfârșitul lui septembrie, dar mi-a trecut iute. Pe aici nici nu ai timpul să fii bolnav. Boala e un lux de care nu prea avem parte.

O lungă tăcere urmă acestor cuvinte. Stăteau față în față și se priveau lung. Lângă ei, bătrânul cu obrazul brăzdat de crețuri își examina feciorul sau nepotul, care înghițea lacom cu noduri, merindele întinse pe masă, pe un ștergar curat.

– Ce-ai pățit la mână? întrebă Victor, mai mult ca să spună ceva, observând că Sever are un deget înfășat.

– Nimic, explică Sever. M-am zgâriat puțin cu baioneta.

Victor voi să adauge: „ai mai multă grijă pe viitor, când umbli cu armele“, dar își dădu seama că ar fi fost de prisos. De altfel, isprăviseră ce aveau de discutat. Nici unul dintre ei nu era vorbăreț din fire, iar ceea ce era important fusese spus. Și-apoi trecuse de amiază și se temea să nu piardă trenul.

Bine făcuse grăbind despărțirea, deoarece așteptă o jumătate de ceas până prinse o trăsură. Ajunse în gară în momentul când personalul de Cluj trăgea la peron. Se grăbi să urce în vagonul de clasa întâi, deși știa că în stațiile mari trenurile staționează uneori și câte un sfert de oră. Găsi fără greutate un loc și coborî portiera, pentru a mai înprospăta aerul închis din compartiment. Afară, ploaia stătuse, iar prin spărturile norilor se ivea când și când un soare rece, strălucitor. Îi părea acum rău că se grăbise, ar fi avut timp să cumpere un ziar sau o revistă, ca să umple cu ceva cele trei ceasuri care-l așteptau până la Cluj. Era prea târziu ca să coboare, trenul putea pleca în orice clipă. În gară, lumea alerga încoace și încolo, se chema, râdea. Impiegatul de mișcare apăru în ușa

biroului și se îndreptă agale spre locomotivă. Victor voi să coboare portiera când se auzi strigat. Pe peron în fața lui, un bărbat tânăr îi făcea semne prietenești cu mâna. Numai cu greutate îl recunosc pe Eugen Herlea. Trecuseră șapte ani, se văzuseră ultima oară, la Arad, cu prilejul retragerii absolvenților. Gesticulând în același timp, căci vocea i se pierdea în vuietul gării, Herlea îl întrebă dacă fusese la Sever. Îi răspunse mut, mișcând din cap. Abia atunci băgă de seamă că Genu e însoțit de trei domnișoare, două din ele foarte tinere, de vreo optsprezece ani, a treia, asupra căreia privirile îi zăboviră mai mult, ceva mai vârstnică, dar fără a depăși douăzeci și doi – douăzeci și trei de ani. Era îmbrăcată într-un demimantou verde-cafeniu, cu guler de vulpe. Toca de culoarea drojdiei de vin, îi ascundea jumătate din frunte și urechile, lăsând libere câteva șuvițe de păr castaniu. Ochii căprui, acoperiți parcă de un văl de ceață, priveau undeva în direcția lui, fără ca totuși să-l vadă. În colțul buzelor, ușor fardate, mijea un surâs aparte, totodată timid și îndrăzneț, care i se păru cunoscut, întâlnit odată, nici el n-ar fi putut spune când și la cine.

– Surorile mele Turica și Lenica și vară-mea bună, Zina, făcu Herlea prezentările.

Victor le salută printr-o înclinare a capului.

– Mă bucur foarte mult, murmură el, convins că n-a fost auzit.

În clipa aceea răsună, strident, șuierul locomotivei și trenul se puse în mișcare. Un val de aburi se risipi deasupra lumii adunate pe peron. Când își limpezi privirile, Herlea și cele trei tinere rămăseseră în urmă. Genu își flutura mâna iar fetele își spuneau ceva râzând.

Așezat pe bancheta îmbrăcată în pluș roșu a compartimentului, Victor se gândea la întâlnirea neașteptată din gară. Reținuse cele trei nume rostite de Genu, dar nu știa care din ele era al fetei cu demimantou și tocă roșie-vineție. Își aminti apoi că Sever îi vorbise despre una din surorile lui Herlea, cunoscută la Viena în urmă cu câțiva ani. Dacă ea era, atunci o chema Lenica. Faptul că-i ghicise numele îi dădu un sentiment de

satisfacție inexplicabilă. Încercă să și-o amintească, dar trăsăturile abia întrevăzute se destrămau mereu. Rămânea numai zâmbetul acela abia înflorit, rostind parcă o bucurie a întregului suflet, bucurie ascunsă cu grijă, pentru a nu fi mărturisită decât unui singur om din lumea aceasta.

VIII

Deși recomandați de profesorul Hălmăgeanu, Mărioara și Valer nu fură primiți de Păcurariu decât a doua zi la trei. Această amânare mai puțin așteptată le mări amândurora nerăbdarea și emoția, și așa greu de suportat. Știau prea bine că de hotărârea profesorului depinde în întregime încercarea pe care o făceau. Un singur cuvânt din partea lui și din planurile și speranțele lor avea să se aleagă praful. Se treziră cu noaptea în cap, ca și când ar fi fost așteptați la cea dintâi oră a dimineții. La prânz, Valer abia se atinse de mâncare. Calmă și înceată de felul ei, Mărioara se găti îndelung ca pentru o vizită simandicoasă. Luă un taior de stofă neagră, pantofi de lac și își puse o pălărie înaltă, cu pană.

Plecară de la hotel la două, deși profesorul își avea cabinetul în apropiere de strada Zola, lângă Poștă. Din ajun, vremea devenise schimbătoare și rece. Învolverări bruște de vânt ridicau în slăvi frunzele veștede și hârtiile de pe trotuare. Ploaia amenința să se dezlănțuie în fiecare clipă. Pentru că se adresa pentru prima oară unui profesor universitar, Mărioara își făcuse o anumită idee despre felul cum trebuie să arate cabinetul de consultații al acestuia. Casa veche, cu zugrăveala decolorată și pe alocuri plesnită, făcu, de la început, o impresie neplăcută asupra ei. Pentru a ajunge la cabinet, urcară o scară întunecoasă, neprimitoare. Pe treptele de piatră, pașii sunau sec ca într-o încăpere pustie. În sala de așteptare nu se făcuse focul, deși afară era frig și căzuseră primele brume. Pe fotoliile acoperite cu huse aspre, de rips, așteptau trei persoane. Un murmur nesigur de voci răzbătea din dosul ușii capitonată a cabinetului de consultații.

Se aşezară în două colţuri, faţă în faţă, pe nişte scaune libere. Din când în când, se examinau scurt, cu precauţie, asemenea unor persoane care se silesc să ascundă lumii că sunt împreună. Timpul se scurgea cu încetineală. La trei fix, asistenta profesorului, o femeie tânără, în halat alb, cu părul oxigenat, apăru în prag şi o invită pe Mărioara să intre.

Valer rămase singur în sala de aşteptare. Dincolo, în dosul uşii capitonate, murmurul devenise ceva mai stins ca la pacientele anterioare, lăsând loc unor lungi pauze supărătoare. Un sfert de ceas mai târziu, uşa se deschise şi asistenta îl pofti în cabinet. Cu geanta aşezată pe genunchi, Mărioara şedea într-un fotoliu cu braţe nichelate din dreptul biroului. Pe cristalul acestuia, recunoscute buletinele de analiză aduse de la Silvania. Profesorul era un bărbat mai degrabă scund, între două vârste, cu faţa prelungă, austeră şi bărbia voluntară.

– Domnule Nilvan, se adresă el lui Valer, după ce-i făcu semn să ia loc (şi din acel moment nu vorbi decât cu el, de parcă Mărioara nici n-ar fi fost de faţă), am examinat-o cu cea mai mare atenţie pe soţia Dumneavoastră şi sunt în măsură să vă prezint o primă opinie asupra cazului ei.

În pofida aparenţei reci, chiar ursuze, avea o voce caldă, plăcută, afabilă şi maniere de o curtenie înnăscută (nici unuia dintre ei nu le-a venit să creadă când, în aceeaşi seară, Hălmăgeanu îi informă că Păcurariu e băiat de ţărani din Maramureş). În câteva cuvinte, confirmă sarcina şi stadiul în care se afla. Mărioara era gravidă în luna a treia, fătul dezvoltat corespunzător şi plasat corect. Redusă la atât, evoluţia sarcinii se anunţa, fără îndoială, favorabilă. Din păcate, uterul gravidei avea o conformaţie şi o poziţie aparte, ceea ce explică avorturile care, în mod semnificativ, avuseseră loc înaintea lunii a cincea. Desigur, intenţia de a păstra noul copil era lăudabilă. Se punea însă întrebarea dacă o asemenea hotărâre avea şanse de reuşită. Un nou avort se putea solda cu urmări incalculabile.

Observă expresia solemnă, contrariată pe figurile celor doi soți și își deschise trăsăturile feței în surâsul silit și oarecum artificial al celor neobișnuiți să zâmbească.

– Speranțele nu sunt însă pierdute și ele depind într-o oarecare măsură și de soția Dumneavoastră, reluă el, cu mâinile mari, osoase, așezate pe masă. Eu nu pot recomanda ducerea la capăt a sarcinii înainte de a mă fi edificat pe deplin asupra cazului. La mijloc ar putea fi, cum se mai întâmplă, deși eu mă îndoiesc, o incompatibilitate de ordin biologic între Dumneavoastră doi. Grație unei metode recente, practică în clinica noastră, suntem în măsură să stabilim acest lucru. O internare de o săptămână – zece zile este, prin urmare, absolut necesară. Abia după aceea vom ști cu suficientă siguranță dacă viitorul poate fi privit cu încredere.

Isprăvise ce avea de spus și își retrase mâinile de pe birou cu o mișcare atât de iute, încât ai fi crezut că regretă faptul de a le fi lăsat expuse minute în șir privirilor celorlalți. Figura își redobândise mai de mult vechea înfățișare posacă, inamicală.

– Credeți prin urmare, domnule profesor, că ar fi indicat să încerc?

Profesorul se întoarse pe jumătate spre Mărioara. Își adusesese, în sfârșit, aminte de prezența ei în cabinet.

– Totdeauna merită să încercăm, stimată doamnă, confirmă el ridicându-se, cu condiția să existe o șansă cât de mică.

Cu toate că profesorul evitase să se pronunțe în mod categoric, se înapoiară la hotel hotărâți să meargă înainte. Mai ales ultimele cuvinte ale lui Păcurariu le strecuraseră în suflete o plăpândă, dar plină de promisiuni, speranță.

La „New York“, în hol, dădură peste Victor, atunci întors de la Alba Iulia. Se informară reciproc despre cele două vizite. Abia la urmă, Mărioara își aminti că în ajun Helena o rugase să-i transmită ca îndată după înapoiere să treacă pe la ea.

– Voi nu veniți? se interesă Victor.

– Vom trece, dar mai înspre seară. La șase ne așteaptă Hălmăgeanu să-l informăm ce am făcut.

La Octav Pop fu întâmpinat de mătușă-sa Aurora, mărunțică, durdulie, alintată, cu nelipsitele brățări zornăindu-i pe brațe. Numai zâmbete, îl anunță că aveau o vizită și-l pofti în salon. Aici, în compania Helenei, le găsi pe Virginia Ember, soția directorului de la „Ardeleana”, împreună cu unica ei fiică, Nora. Victor le cunoscuse pe amândouă pe vremea studiilor universitare, când le întâlnise nu o dată în casa unchiului său Octav. Deși trecuseră destui ani de atunci, doamna Ember nu se schimbaseră deloc sau, dacă totuși se schimbaseră întru câtva, era destul de pricepută ca să ascundă urmele scurgerii timpului. Ca și Augusta Nichita, făcea parte din rândul femeilor fără vârstă, care cu un pic de efort reușesc să pară mai tinere decât sunt în realitate. Cu silueta suplă, gesturile vioaie și tenul bine îngrijit, Virginia Ember nu arăta nici pe departe cei patruzeci și doi de ani împliniți de curând. Dacă s-ar fi îmbrăcat mai puțin tinerește și ar fi făcut economie de fard, iar părul nu i-ar fi fost de un negru prea strălucitor ca să pară natural, aparențele ar fi avantajat-o într-o și mai mare măsură.

Brunetă ca și mama sa, cu ochi negri – adânci și fața de-o mare finețe și puritate, Nora era în schimb de nerecunoscut. Abia ieșită din adolescență, dar deja femeie în toată puterea cuvântului, respira, întregă, numai tinerețe și prosperitate. Se făcuse foarte frumoasă, ceea ce Victor, având în minte imaginea fetiței de unsprezece-doisprezece ani, cu rochițe scurte și funde în păr, se grăbi să i-o mărturisească. Nora se îmbujoră îndată și ridică spre el ochii ei întunecați, îndrăzneți și stăruitori.

– Uite, de asta îmi plac mie tinerii din ziua de astăzi! exclamă, în culmea încântării, Aurora. Când au ceva pe suflet, nu se codesc s-o și spună. Și foarte bine fac. Eu am așteptat săptămâni în șir până să-și ia Octav inima în dinți și să-mi facă un compliment. Și, vă rog să mă credeți, nu eram urâtă deloc pe vremea aceea!

– Frumoasă ești și acum, mătușă Aurora, interveni Victor și, dacă n-aș fi întâlnit-o pe Nora, cu Dumneata mi-aș fi început laudele!

Aurora își bătu palmele încântată și-l făcu un lingușitor și jumătate, amenințându-l cu degetul.

— Lasă, că eu n-am fost nimic pe lângă mama ta, recunosc eu, modestă. Nu degeaba îi spuneam noi, celelalte fete din institut: *Szép Heléna*¹!

Helena urmări mirată și bucuroasă schimbul de cuvinte. De mult nu-și văzuse băiatul atât de expansiv și curtenitor, încât îi venea să creadă că are alături un alt om. Victor însuși nu-și dădea prea bine seama ce e cu el. Vorbi vreme îndelungată cu Nora, amintindu-și diferite întâmplări legate de perioada când se cunoscuseră. Volubilă și deschisă din fire, ea îi mărturisi că pe vremea aceea îi plăcuse de el, așa ca unei fetițe căreia nu i se tăiaseră încă codițele și pentru care a iubi înseamnă a te plimba prin parcuri ținându-te de mână. În timp ce vorbea, nu-l părăsea o clipă din ochi. Așa cum remarcă îndată Victor, avea uneori o fixitate neplăcută a privirii, un fel de căutătură prelungă în gol, întocmai ca mamă-sa, ceea ce te făcea să crezi fie că a descoperit ceva nepotrivit la tine, fie că nu-ți urmărește cuvintele. Altminteri, tot ce spunea cu voce limpede, armonioasă era plăcut și interesant. Victor află de la ea că urma cursurile conservatorului de muzică, în clasele de perfecționare. Studia pianul cu Ana Voileanu și lua lecții de canto cu Lya Pop și cu Traian Vulpescu. Virginia Ember, care le urmărea cu o ureche conversația se grăbi să întărească, asigurându-l pe Victor că Nora avea o voce superbă de soprană și că ar fi așteptat-o cu siguranță o carieră strălucită pe scena operii, dacă condiția ei n-ar fi oprit-o să urce pe scenă.

Îndată după ora șase, doamna Ember și Nora se ridicară. Aveau bilete la teatru și trebuiau să treacă pe acasă ca să se îmbrace.

— Dacă n-ai fi fost în doliu, zise Virginia, pe când își luau rămas bun, te-am fi luat cu noi. Avem o lojă întreagă, iar Ember (așa-i spunea întotdeauna bărbatului ei) e prea ocupat cu treburile, ca să ne gardeze.

---

¹ Frumoasa Elena. (*magh.*)

Oricum, continuă ea, va trebui negreșit să le facă o vizită cu ocazia proximei veniri la Cluj. Nora întări, cu un zâmbet fermecător, că și ea îl așteaptă cu multă plăcere și își uită câteva clipe degetele lungi, delicate în mâna lui puternică, fierbinte.

Abia în momentul acela observă Victor strălucirea bucuroasă din ochii Helenei și ai Aurorei și înțelese că întâlnirea din după-amiaza aceea nu fusese câtuși de puțin întâmplătoare. Cele trei femei, dinainte înțelese, îi aduseră acolo pe el și pe Nora anume ca să se vadă și să reînnoiască mai vechea lor cunoștință. Nu-l deranja atât faptul în sine (căci întâlnirile aranjate de felul acela erau obișnuite), cât împrejurarea că lui nu i se spusese nimic și mai ales că nu ghicise de la început înscenarea. Cu siguranță că în ajun, când o căutase, mama sa era împreună cu Aurora la familia Ember. Iar apoi seara, când totul fusese pus la cale, o rugase pe Mărioara să-l trimită numaidecât la ea. Altădată, Helena nu s-ar fi dus în ruptul capului într-o vizită la numai câteva zile după moartea unei rude apropiate. Doliul ca doliul, dar însurătoarea lui trecea înainte de toate.

Deși bănuia că mamei sale îi arde buza să-l descoasă în legătură cu fata, se retrase îndată, pretextând o întâlnire. Mai târziu, la hotel, nemulțumirea îl părăsi. La urma urmei, lăsând deoparte fata (care oricum era frumoasă și plăcută), nu avea nimic de pierdut de pe urma reluării legăturilor cu Embereștii, mai ales că nu peste mult timp s-ar fi putut să aibă nevoie de banii băncii „Ardeleana”.

Helena așteptă degeaba a doua zi în tren ca băiatul să aducă vorba despre vizita din ajun. Victor stătea tăcut în fața ei, cu ochii pierduți în ziarul de care cu dinadinsul nu voi să se despartă. Fu obligată, de aceea, să spargă ea gheața. O luă, ca de obicei, de departe și-i trebui un timp ca să ajungă la țintă, mai ales că Victor n-o ajuta deloc.

– Dar de Nora ce zici? puse ea, în fine, punctul pe *i*. Nu-i așa că e frumoasă?

– De frumoasă e frumoasă, răspunse el fără chef, și i-am și spus-o. Nu-mi place însă cum se uită.

– Apoi asta o are de la mamă-sa, îl lămuri Helena. Și tatăl Virginiei, bătrânul Goldiș, *fiertat*, se uita așa, ba încă și mai grozav. Eu chiar mă feream să rămân între patru ochi cu el. Când ai un părinte așa de bogat ca Ember, asemenea amănunte se iartă. E un cusur de frumusețe, *szépség hiba!*

Până la Silvania mai încercă să readucă în discuție subiectul dar fără succes. Victor era cu gândurile la bancă, de unde lipsea de aproape o săptămână și unde îl aștepta o înfruntare de mai multe ori amânată cu Keller.

IX

La bancă, Victor continua să urmărească cu perseverență cele două țeluri cu care plecase la drum: să facă din „Sălăjana” o instituție puternică, cea dintâi din județ, cu sucursale în toate reședințele de plasă, și să-și întărească propria poziție în cadrul băncii. Fuzionarea cu „Sylvania”, hotărâtă, după lungi pertractări, la finele lui mai, îi oferi prilejul de a-și realiza, în parte, amândouă intențiile.

În discuțiile cu conducerea „Silvaniei” greutatea căzu aproape întregă pe umerii lui. Keller se pronunțase împotriva fuzionării, pe motiv că în momentul acela esențialul era ca banca să se consolideze, nu să se extindă. „*Festina lente*”¹, îl sfătuisse el pe Victor, recomandând răbdarea în locul grabei. De altfel, de un timp bătrânul părea să acorde mai puțină atenție treburilor băncii. Ai fi zis că interesul său rămăsese intact numai până afacerea fusese pusă pe roate. Acum că treburile mergeau mulțumitor, rolul lui încetase sau, în orice caz, se redusese simțitor. Rezerva în care intrase se datora poate și faptului că se considera jignit de când cu îndepărtarea lui din postul de consilier juridic. Cert e că dădea rar pe la bancă și își consacra cea mai mare parte a timpului repetițiilor orchestrei pe care o înființase cu sora Cosima, noua directoare

---

¹ Grăbește-te încet. (*lat.*)

a conservatorului de pe lângă claustrul de călugărițe, o bavareză autoritară și energică. Evreul și călugărița se înțelegeau de minune, repetițiile se țineau cu punctualitate, iar concertul inaugural fusese fixat pentru jumătatea lui noiembrie. Keller călătorea des la Cluj pentru a procura partituri sau vreun instrument special, căci luase asupra sa partea financiară a întreprinderii. Se vorbea, e drept, că la Cluj făcea vizite discrete unei balerine de la Operă. Prezența în câteva rânduri a unui automobil cu număr de Cluj în fața casei sale de la poalele Măgurii părea să confirme acest zvon. Circumspect de felul lui, când trebuia să-și facă o anumită părere despre cineva, Victor se întreba adeseori dacă nu cumva bătrânul se ține anume deoparte și-l supraveghează pentru a-și da seama cum se descurcă de unul singur.

Oricare ar fi fost realitatea, adevărul e că Victor nu-l avu alături în timpul tratativelor cu „Silvania“. Aparent, în acte, contopirea celor două bănci figura sub termenul de fuziune. În realitate, „Sălăjana“ înghițise „Silvania“ pe nemestecate, așa cum se exprimase judecătorul Erdélyi, membru în consiliul de administrație al celei din urmă bănci și cum era, de fapt, opinia generală. Și deoarece Victor impusese condițiile de fuzionare și veghease asupra aplicării lor, desființarea acelei vechi case de credit românești, dirijată odinioară de Partenie Cosma și de Ioan Rațiu, avându-l ca vice-președinte pe însuși Alexandru Henția, fu pusă în seama lui. Față de conducerea „Silvaniei“ se arătase intransigent și necruțător, respingând una după alta propunerile avansate. Zaharia Mărcuș, directorul băncii, ar fi dorit o fuzionare pe picior de egalitate, cu același număr de membri în consiliul de administrație și chiar cu doi directori, înzestrați cu aproximativ aceleași puteri. Tot el propusese ca pe firma noii bănci să figureze denumirea, mai românească, de „Silvania“, și nu aceea de „Sălăjana“, ce le amintea tuturor vechea „Szilágyási Bank“ ungurească. Nimic din toate acestea, replicase Victor. Fuziunea, așa cum se efectua, era în primul rând în avantajul „Silvaniei“, pe care

altminteri o aștepta depunerea bilanțului și lichidarea definitivă. Cât despre titulatură, nu încăpea discuție: banca rezultată din fuziune se va numi „Sălăjana”.

În realitate, „Silvaniei” i se rezervase tot o lichidare, e adevărat, una onorabilă, ascunsă sub termenul de fuziune. Impunându-și condițiile, Victor avu în vedere cam aceleași mijloace ca la reorganizarea băncii „Sălăjana”: vinderea întregii averi mobile și imobile, inclusiv a sediului, și o emisiune de 2000 de acțiuni a 1000 de lei, din care o parte (destul de mică) avea să revină foștilor acționari ai „Silvaniei”. În noul consiliu de administrație, care acum număra optsprezece membri, rezervase opt locuri acestora, iar Mărcuș devenea al doilea director, alături de Keller. Toate operațiile, aprobate de conducerea celor două bănci, trebuiau să se încheie la sfârșitul anului, astfel încât din 1929 noua bancă să-și poată începe activitatea.

Una din condițiile prealabile fixate de Victor fusese lichidarea de către „Silvania”, în cel mult trei luni de zile, a tuturor creanțelor existente în portofoliu. Printre hârtiile de credit se găsea și polița de un milion semnată de avocatul Tarția în 1924 și amânată de atunci în trei rânduri, cu procente mai mult decât moderate. Mărcuș fu cel dintâi care interveni în favoarea datornicului, propunând o nouă și ultimă prelungire de un an. Așa cum îi explică el lui Victor, avocatul trecea printr-o perioadă grea. Ieșiseră național-țărăniștii, sprijiniți de averescani și de partidul maghiar, așa că acum în fruntea orașului se găsea doctorul Gurzău, fostul deputat, avându-l ca secretar pe Balta Zoltan. Părăsind după zece ani primăria, Tarția își redeschisese biroul avocațial. Dar anii de întrerupere își spuneau cuvântul: vechii clienți se împrăștiaseră în cele patru vânturi și nu era ușor să-i aduni la un loc. Împovărat de obligații și de datorii, avea nevoie de un răgaz să se refacă și să plătească. Dar Victor rămase neînduplecat la toate intervențiile, inclusiv ale Helenei, rugată la rândul ei de Emili-néni, soacra fostului primar. Nici întrevederea pe care,

călcându-și pe mândrie, i-o ceru Tarția nu-l mută din ale lui. Foarte corect, dar hotărât, îl înștiință pe bărbatul îmbătrânit și jenat din fața lui că el nu face excepție cu nimeni. Amenințat cu executarea silită, avocatul își vându casa și ultimele iugăre de pământ și se retrase sărăcit lângă fiică-sa la Oradea.

Nici cu baronul Losonczy nu se arătă mai îndurător. Praful se alesese din planurile acestuia de a pune în funcțiune fabrica de cherestea de la Ocna. În septembrie, cu o lună înainte de expirarea termenului, se informă despre posibilitățile de a primi o amânare. Situația era delicată, mai ales că intransigența i-ar fi fost socotită un răspuns la refuzul de a i se acorda mâna Evei, și, în orice caz, un gest lipsit de eleganță. A-l cruța pe baron, după ce-l executase nemilos pe Tarția, ar fi stârnit ecouri nefavorabile în rândul românilor, și așa iritați de felul cum fusese lichidată „Silvania”. Un moment se gândi să treacă afacerea în seama lui Keller, dându-i mână liberă în rezolvarea ei. Ar fi însemnat însă o dovadă de slăbiciune. În cele din urmă descoperi o soluție, numai aparent de compromis, într-o inscripție ipotecară asupra moșiei lui Kraft, garantul împrumutului, cu obligația de a achita într-un an o jumătate de milion, cu dobânzile aferente.

Victor se văzu cu Keller în ziua următoare înapoierii la Silvania. Tras într-o parte și într-alta de funcționari, ca întotdeauna când lipsea mai mult, nu avu răgazul de a discuta cu el. Credea că totul va rămâne pentru a doua zi, când capul cărunt cu fruntea încrețită a avocatului se strecură prin deschiderea ușii. Voia să știe dacă n-ar fi fost dispus să-i facă o vizită în după-amiaza aceea. Dacă tot aveau de discutat afaceri, cel puțin să vorbească în tihnă.

Pe la șase, Victor sună la ușa casei cu ziduri albe și stururi verzi de sub Măgură. Ca și în urmă cu doi ani, când îl vizitase întâia oară, îi deschise însuși avocatul. La fel ca atunci, ploua în puhoai, iar în birou domnea o căldură lăncedă, uscată. Cu o privire circulară, oaspetele încercă să descopere vreun semn al trecerii pe acolo a misterioasei dansatoare de la Cluj, pentru

care bătrânul făcuse, zice-se, o târzie și mistuitoare pasiune. Dar nu în camera de lucru erau de căutat asemenea mărturii tăcute, dacă existau aieveja, ci în alte părți ale casei.

Deoarece știa că tânărul său tovarăș de afaceri nu obișnuiește să bea, Keller porunci ceaiuri fierbinți și prăjiturele uscate. În curând, aburul parfumat al ceaiului de Ceylon umplu nările lui Victor. Era un soi deosebit pe care gazda îl primea de la un negustor de la Budapesta.

– Ei, ce facem cu Weiss? îl abordă el în fine, după ce discutaseră până atunci chestiuni indiferente. În scurtă vreme, împrumutul lui ajunge la scadență.

Victor nu răspunse imediat, ocupat să soarbă ultimele picături din băutura aromată servită în cești de porțelan vechi.

– Știi și eu, Samu-bácsi? răspunse el în doi peri. Polița expiră la 31 octombrie. El ce zice? Era vorba, când am plecat, să vă vedeți.

Keller încuviință cu o mișcare a capului. Stătuseră de vorbă în două rânduri. Weiss se găsea într-o situație dificilă, dar nu fără ieșire. Pentru moment era confruntat cu o criză acută de numerar. Toți banii lichizi ce-i intrau în casă erau înghițiți de plata motoarelor, a căror montare începuse în vară.

– Și cât mai are de dat nemților?

Avocatul aproximă, mișcându-și palma într-o parte și în alta.

– În jur de un milion, un milion și jumătate. Odată achitată această sumă, întreprinderea ar merge în câștig curat, iar datoria s-ar amortiza treptat.

Victor se așteptase la aceste relatări, tot astfel cum bănuia și ceea ce avea să urmeze. Puse totuși întrebarea al cărei răspuns îl știa dinainte:

– În definitiv, ce dorește el?

Abordarea se dovedi prea directă pentru ca Keller să nu-și ia un răgaz de gândire. Își încreți fruntea și se strâmbă, în timp ce degetele-i albe, subțiri luau o prăjitură din farfurie.

– Hm, făcu el, alegând până la urmă răspunsul fără ocolișuri. O amânare de un an și, dacă se poate, un nou împrumut.

– Și tu ce părere ai, Samu-bácsi?

– Mi-e greu să mă pronunț, zise prevăzător bătrânul. Nu fac un secret din prietenia veche ce mă leagă de Weiss. Ne cunoaștem de treizeci de ani. Dar, nu-i așa, sentimentele nu au ce căuta în afaceri. Privită în perspectivă, investiția mi se pare rentabilă. Șanse de a ne fi restituită datoria într-un viitor nu prea depărtat există. Oricum, moara și uzina se garantează singure. Chiar cu vechea instalație, uzina face cinci milioane, iar moara cel puțin tot atât. Acum Weiss e strâns cu ușa: dacă nu trimite banii în Germania, instalarea motoarelor se sistează și, în plus, are de plătit daune-interese. Mâine, după ce va scăpa de datorii, lucrurile vor sta desigur altfel. Se înțelege, acestea sunt simple speculații. E foarte posibil ca Weiss să nu se descurce și să depună, mai devreme sau mai târziu, bilanțul, lăsând în urmă o situație încurcată. Tu ce crezi că trebuie să facem?

Spre deosebire de avocat, Victor avea răspunsul dinainte pregătit.

– Păi, știi și eu, am putea să-l păsuim cu șase luni, adică până la sfârșitul lui aprilie. Cât privește noul împrumut, avem la dispoziție milionul lui Tarția. Ce-ar fi să i-l dăm cu o dobândă rezonabilă, de pildă 10%, de asemenea pe șase luni?

Keller își ridică privirile pe deasupra ochelarilor. O mirare neascunsă se citea în ele. Fusesse convins că Victor se va opune atât amânării, cât și noului împrumut, cu argumente greu de combătut. Să nu fi fost la curent cu situația reală a întreprinderilor lui Weiss?

– Ce te determină să procedezi așa? îl iscodi el. În principiu, nu dai bani cuiva care nu și-a plătit datoriile vechi. De ce l-ai trata pe Weiss altfel decât pe Tarția și pe baronul Losonczy?

– Situația e în mare parte diferită, observă Victor. Tarția și baronul sunt niște particulari ca atâția alții. Uzina și moara sunt întreprinderi de utilitate publică, iar investițiile lui Weiss au o deplină justificare economică. Cu noile motoare Diesel, lumina electrică va pătrunde până în cele mai îndepărtate unghere ale orașului, pentru că va fi mai ieftină și mai bună.

Într-un an-doi, se va trece la electrificarea comunelor din jur și mai ales a Șarmășagului, cu minele lui de cărbune. Lasă că și randamentul morii va fi altul.

Keller își aprinse unul din trabucele *Corona* și suflă fumul albăstriu spre tavan.

– Ai dreptate, încuviință el, Sylvania are nevoie de Weiss...

– N-aș zice tocmai așa, interveni Victor. Nu de Weiss are nevoie orașul, ci de moară și de uzină.

– Și nu e același lucru?

– Firește că nu, sună răspunsul fără echivoc. Întreprinderile rămân, proprietarii se schimbă. Ascultă-mă, Samu-bácsi, reluă el, cu altă voce devenită deodată amabilă, conciliantă, sunt la curent cu afacerile lui Weiss și cu greutățile prin care trece. Afară de milionul luat de la noi, mai datorează patru milioane „Băncii de Credit Român“, băncii „Ardeleana“ și altor instituții. Nu toți banii aceștia au fost folosiți pentru cumpărarea motoarelor. Mai bine de două milioane s-au risipit în vânt cu cheltuielile nebunești ale doamnei Weiss și ale băiatului sau au mers să acopere deficitele cronice ale întreprinderii. Bănuiesc că toate acestea îți sunt bine cunoscute.

– În parte, da, admise Keller.

– Și mai e ceva, adăugă Victor. Weiss e serios bolnav. Doctorii ezită să se pronunțe, dar există temeri că ar avea ciroză. Ciroză uscată, fără hidropizie, care e mai gravă, deoarece te poate doborî de pe o zi pe alta. După cum vezi, o întreprindere bolnavă, condusă de un om bolnav. Aceasta e, în linii mari, situația.

Se examină în tăcere, ca și cum ar fi vrut să-și descopere unul altuia cele mai ascunse gânduri.

– Și totuși îl amâni și-i mai dai pe deasupra un alt milion, reluă avocatul. De ce?

– Pentru că sunt optimist, răspunse cu un surâs Victor. Weiss ar putea da faliment, după cum foarte bine s-ar putea salva. Eu zic că se va salva. Și-apoi, așa cum spuneai, Samu-bácsi, noi suntem perfect acoperiți. Avera lui Weiss face cel puțin

zece milioane, din care ne vom recupera fiecare bănuț. Și un ultim argument. Dacă nu-i dăm banii, Weiss se va adresa aiurea și poate îi va obține. De ce să nu facem noi afacerea, ci alții? Așa că, dacă ești de acord, să-l păsuim șase luni și să-i oferim celălalt milion, desigur dacă îi trebuiește.

Keller primi propunerea lui Victor, pe care tot nu putea s-o înțeleagă. Așa se sfârși o discuție care dură o oră încheiată, deși se putea isprăvi în câteva minute.

X

Scrisoarea Aurorei pică la două săptămâni după întoarcerea de la Cluj. Deși știa prea bine că asemenea lucruri nu se fac cât ai bate din palme, Helena pândea de câteva zile sosirea ei. Mai înainte de a o deschide, o învărti pe față și pe dos, parcă ar fi căutat un anumit semn care să-i trădeze conținutul. Cu fiecare rând citit, obrazul mohorât și neîncrezător i se luminează într-un zâmbet de satisfacție deplină. Încheie lectura cu un oftat de ușurare. Săritoare și drăguță, ca de obicei, Aurora stătuse de vorbă cu Virginia Ember despre o posibilă căsătorie a Norei cu Victor. Virginia răspunsese îndată afirmativ, dar numai sub rezerva consultării lui Ember. După discuția cu acesta, o informase că în principiu sunt de acord cu căsătoria. Întrebată cu discreție, fata își dăduse la rândul ei consimțământul, mărturisind că-l plăcuse pe Victor din prima clipă și că un bărbat ca el își dorise întotdeauna. Cât privește înzestrarea Norei, Ember i-ar fi dat o vilă frumoasă în Cluj, cu parter și etaj, pe strada Andrei Mureșanu și două milioane de lei înscrisi pe numele ei. Atât părinții cât și fata aveau o singură condiție. Până la căsătorie, Victor să-și lichideze afacerile la Silvania și să se mute la Cluj, unde viitorul lui socru îi rezerva un post de conducere la banca „Ardeleana“.

Helena nu avu prilejul să stea de vorbă cu Victor decât seara. Așa cum își dădu în curând seama, nu-și alesese prea bine momentul. Victor își făcea bagajele (pleca a doua zi la Cluj) și

ca întotdeauna în ajunul unei călătorii avea ceva *Reisefieber*¹. Luă scrisoarea pe care mamă-sa i-o întinsese cu un zâmbet plin de înțelesuri și o parcurse cu un aer indiferent.

La urmă, o cută de nemulțumire i se săpă între sprâncene. Ideea ca în schimbul Norei să se desfacă de tot ce agonisise în atâția ani de muncă înverșunată i se păru inadmisibilă.

– Dar ce, Ember își închipuie că-mi face un așa mare hatâr dându-mi fata, încât să-mi poruncească unde să locuiesc? izbucni el, cu o mânie prost stăpânită. Nu cumva vrea să-mi schimb și numele?

Helena rămase mirată de ieșirea fiului său. Nu înțelegea ce-ar fi pierdut mutându-se la Cluj, unde i se rezerva o situație strălucită. Doar „Ardeleana” era cea mai mare bancă din Transilvania după „Albina” și avea sucursale peste tot, până și la București.

– De ce vorbești așa? îl mustră ea. Nimeni nu ți-a cerut una ca asta. Oricât vei căuta, altă partidă mai bună nu vei găsi. Așa o zestre puțini părinți sunt în stare să o deie unei fete.

– Am destui bani, iar de zestre nu-mi pasă, mormăi Victor, pe când închidea geamantanul. Dacă-mi vine bine, iau o fată săracă, numai cu cămașa pe ea.

– Destui ai, conveni Helena, dar două milioane pe deasupra tot nu ți-ar strica. Unde pui că fata e frumoasă și de neam bun.

– Mie nu-mi place, minți Victor. Cât despre neam, a uitat oare mama că ne înrudim cu Embereștii?

Helena avu un gest de plictiseală. Oare ce urmărea băiatul cu împotrivirea aceea prelungită? Căci tot nu-i venea a crede că ar fi în stare să dea cu piciorul unui asemenea noroc.

– Apoi așa înrudire au toți oamenii de la Adam și de la Eva! observă ea cu umor. Tatăl străbunului tău Lupu, Simion cel Tânăr, a ținut în căsătorie o vară primară a străbunului lui Ember. Unei astfel de rudenii nici măcar popii cu socotelile lor încurcate nu-i pot hotărî spița!

---

¹ Febră de călătorie. (*germ.*)

— Mult-puțin, tot avem amândoi câte ceva din același sânge. A uitat mama de cazurile triste din familia noastră? Întocmai ca noi, Embereștii sunt *terhelt család*¹. Antalffy mi-a legat de suflet să iau o fată dintr-o familie nouă, cu sângele proaspăt.

— Atunci de ce nu-ți iei una de pe Ulița Românească? îl apostrofă batjocoritoare Helena. Acea știu că va avea sângele proaspăt și nici un grof printre neamuri!

Până la urmă discuția se sfârși fără vreo hotărâre. Helena îl sfătui să se mai cugete și, în orice caz, să le facă Embereștilor o vizită de politețe, ca să nu creadă cumva că nici prin minte nu-i trece să se însoare. Victor nu promise nimic. Adăugă că e hotărât să se căsătorească până în vară, ba și mai repede, dar cu cine vrea el.

În noaptea aceea, Helena se gândi multă vreme la Victor. Numai să nu fie vorbe deșarte făgăduielile de însurătoare. În sinea ei, numai în el stătea speranța de a dobândi urmași. Mărioara își dovedise neputința de a naște copii. Acum era internată în clinica de la Cluj, pe o lună, poate chiar pe două, pentru a fi sub supravegherea directă a profesorului Păcurariu, până va trece de perioada primejdioasă. Chiar dacă ar fi adus pe lume un copil, el n-ar fi fost Hențesc. Sever nu ducea viața unui om tânăr, ceea ce era bine, dar și rău, căci, ținându-se departe de femei, cine știe de se va căsători vreodată. Dacă și Victor ar fi rămas holtei, atunci chiar că li s-ar fi stins neamul de pe fața pământului. Ioachim, vărul lui Alexandru, singurul bărbat din cealaltă ramură hențească, curgând din Gregoriu, fratele lui Vasile, murise îndată după război, iar de pe urma lui rămăseseră numai fete.

Cele patru ceasuri pe care le petrecu în mașină în drum spre Cluj, Victor nu se gândi, la rândul lui, decât la însurătoare. Discuția cu mamă-sa îl întărise și mai mult în convingerea de a nu mai amâna un lucru oricum inevitabil. Cu toată căutătura ei ciudată, Nora îi plăcea, cu tinerețea și prospețimea ei

---

¹ Familie cu ereditate încărcată. (*magh.*)

neprefăcută și cu felul deschis de a se purta. Firește, nici zestrea nu era de disprețuit, deși, cu banii lui, Ember i-ar fi putut da și mai mult. Condiția, sunând ca o poruncă, de a pleca din Silvania îl izbise pentru că în primăvară Eva îi ceruse același sacrificiu. Nici prin minte nu-i trecea să părăsească orașul și să renunțe la tot ce înfiripase până atunci și avea să adauge de acum înainte, nu numai pentru Nora, dar pentru nimic în lumea aceasta. Cine va voi să-i fie soție va trebui să vină în Silvania, să împartă cu el necazurile și bucuriile. Dar cine va fi femeia aceea?

Din senin îi răsări în fața ochilor chipul șters al fetei în demimantou cu blană și tocă roșie-vișinie, zărit câteva clipe în gara din Alba Iulia, cu zâmbetul acela tăinuit care i se părea cunoscut de foarte multă vreme. Nu era pentru prima oară că și-o amintea de la întoarcerea acasă.

„De ce nu m-aș însura și eu?” îi trecu prin minte și, în chip ciudat, ideea nu i se păru nici nepotrivită, nici cu neputință de înfăptuit.

Când Victor părăsi hotelul, un vânzător de ziare anunța în gura mare demisia guvernului și chemarea la președinția consiliului de miniștri a lui Iuliu Rațiu. Cumpără îndată și își aruncă privirile pe știrea culeasă cu litere mari pe prima pagină. În momentul următor, parcă ar fi fost avertizat de cineva, ridică ochii și o zări la douăzeci de pași înaintea sa pe Eva Csáky. Nu era singură, ci însoțită de un bărbat înalt, cu umeri puternici, de treizeci și cinci – patruzeci de ani, tipul *sportsmanului* din lumea bună ungurească, jucător de tenis sau golf.

Tresări violent și primul gest fu de a trece în grabă în cealaltă parte a străzii. Se stăpâni cu greu de teama ridicolului în care ar fi căzut dacă i-ar fi fost observată manevra. Între timp, perechea continua să se apropie. Bărbatul îi ținea brațul în dreptul cotului și-i spunea ceva cu un zâmbet ce i se părea indiscret și semnificativ. Ea privea undeva pe sus, în direcția lui, cu un aer distrat, neatentă, în aparență, la vorbele ce i se spuneau. Trecură amândoi pe lângă el. Eva nu-l băgase în seamă sau poate se făcuse că nu-l vede.

Întâlnirea neașteptată, dar mai ales intenția de o clipă de a dispărea din calea ei îl umplu de mânie împotriva lui însuși. Oare cât se va mai gândi la ea? Cele întâmplute în primăvară și lunile de zbucium ce au urmat n-au fost de-ajuns? Drumurile lor s-au despărțit pentru totdeauna și nici o putere de pe lumea aceasta nu le va mai alătura vreodată. Chiar dacă ea s-ar întoarce și l-ar ruga să uite jignirea și tot nu i-ar mai trebui. Orice se uită în viață, în afară de palme. Ele nu pot fi șterse niciodată.

Încă sub impresia șocului produs de revederea Evei, intră în biroul lui Manciușea. Directorul era pe plecate. Îi strânse totuși mâna cu căldură, scuzându-se că nu poate sta mai mult cu el. Niște treburi personale îl chemau în după-amiaza aceea la Alba Iulia. Cât privește cele discutate la ultima lor întrevvedere, era dispus în principiu să-i acorde un împrumut de două-trei milioane, se înțelege după ce vor fi stat de vorbă pe îndelete.

– Dar firește că primesc și încă cu multă plăcere! exclamă el încântat, când auzi că Victor i-ar face o vizită Lenichii Herlea, dacă ar voi să-l introducă. Uite, chiar acum îi telegrafiez unchiului Franțisc și-i anunț sosirea. Dacă plecăm cu mașina ta, în două ceasuri suntem acolo. Evident, o simplă vizită, fără nici un fel de obligații. Cine știe, s-ar putea să-ți placă. Acum nu că-mi e rudă, dar o soție mai bună ca ea nu vei găsi în tot Ardealul. O cunosc de când e mică și mă pun chezaș pentru ea.

Telegrama lui Manciușea ajunsese la Alba Iulia pe la trei după-amiaza. Cu ea în mână, părintele Buteanu își căută soția. O găsi în camera ei, apatică și îngândurată, privind pe geam mișcarea străzii (de când se îmbolnăvisese și nu mai avea somn, dormeau în odăi separate). Aflând despre ce e vorba, îi spuse că nu se simte prea bine și nu poate lua parte la primirea oaspeților. Ca unul ce se aștepta la un asemenea răspuns, părintele trimise după Lenica. Dar fata se spăla pe cap în bucătărie și avea să mai întârzie. Dornic să-i împărtășească

noutatea, se duse la ea. O găsi plecată deasupra ligheanului, cu părul plin de clăbuc și umerii acoperiți de un prosop. Era aproape gata cu spălatul și voia să se usuce la gura cuptorului de la sobă. Pe la patru o aștepta pe Wilma, coafeza, iar la cinci voia să se ducă la Buba Roșca. Prietena ei dădea un *jour*, se înțelege cu dans, la care invitasă o mulțime de lume. Printre musafiri se număra și avocatul Berciu, un tânăr frumușel și elegant, care o invitasă de câteva ori la ultimul bal și repetase stăruitor că vrea s-o mai întâlnească.

De cum auzi cuvintele unchiului ei, pricepu că *jourul* Bubei s-a dus pe apa sâmbetei.

„Naiba să-l ia de pretendent și pe cine l-a mai adus aici!” își zise în ciudată, gândindu-se ce bine își vor petrece ceilalți, în vreme ce ea se va plictisi de moarte. „Numai de ar pleca mai iute!”

Mai păstra în fundul sufletului speranța că, cine știe, va ajunge și ea, măcar pentru o jumătate de oră înainte de a se sparge sindrofia. Se mai domoli, aflând că e vorba de fratele mai mare al lui Sever Henția, despre care acesta îi povestise câte unele cu prilejul vizitei din septembrie. Curios, dar întâlnirea din gară îi ieșise cu totul din minte. Vreme de două ore nu stătu locului. Își uscă părul, se coafă, mulțumită cel puțin că oaspeții, picați ca din cer, o vor găsi aranjată, apoi se ocupă de unele și de altele, pentru ca la cinci, când era anunțată vizita, totul să fie cum trebuie. Îi mai rămase timp să dea o fugă până la Buba, care locuia în vecini, și s-o anunțe că nu poate veni.

— Barem de s-ar alege ceva și ți-ar cere până la urmă mâna! îi ură Buba, fire practică, cu picioarele pe pământ, conducând-o până la poartă.

Claxonul mașinii o surprinse în salon, unde intrase ca să vadă dacă nu cumva lipsește ceva. Pe loc, inima începu să-i bată cu putere, iar oglinda din perete îi arătă că e schimbată la față. Părintele Buteanu ieși în persoană în calea oaspeților. Cu felul său de a fi cald și prietenos, îl făcu pe Victor, foarte

rezervat când intra într-o casă străină, să se simtă în largul lui. Îi conduse în salon, unde era cald și bine. În aerul încropit din încăpere, nările tânărului deosebiră o undă discretă de parfum, care trăda trecerea recentă pe acolo a unei femei.

Își dădu seama că nu se înșelase câteva minute mai târziu, când Lenica intră în salon, iar el se aplecă asupra mâinii întinse ca s-o sărute.

– Îmi pare bine că am prilejul să vă reînnoiesc cunoștința, murmură el cu oarecare rețineră, ca întotdeauna când era silit să rostească fraze convenționale. Cred că vă amintiți că ne-am mai văzut o dată?

– Mă tem că vă înșelați, răspunse la fel de stingherită Lenica. Mă confundați poate cu altcineva...

– Nu, nu, reluă el hotărât, neputând să creadă că ea n-a reținut ceva ce lui i se întipărise adânc în memorie. Sunt vreo trei săptămâni, în gară... Era și Genu de față...

– A, da, acum îmi aduc aminte! exclamă ea mirată că a uitat tocmai întâmplarea aceea. Cum să nu... Eram cu Turica și cu Zina. L-am petrecut pe Timi, fratele Zinei, care se întorcea la școală, la Blaj.

Discuția se înfiripă repede în legătură cu noutățile politice ale zilei. Vestea venirii la putere a partidului național era în gura tuturor. Fără a-și ascunde bucuria, părintele Buteanu era încurcat. În octombrie, când cu adunarea de la Alba Iulia, se văzuse cu Iuliu Rațiu. Bucuros că-l reîntâlnește, președintele îl anunțase că are de gând să-l înscrie pe lista candidaților pentru Senat. Părintele se număra printre acei puțini care în 1912 nu cruțase nici bani, nici osteneală ca să-l aleagă pe Rațiu deputat în Parlamentul de la Pesta. Iar Rațiu nu-și uita niciodată susținătorii credincioși. Vorbind deschis, părintele n-ar fi dorit să se aleagă, din aceleași motive pentru care șovăise și Alexandru Henția în 1919. Ce să caute el la București o jumătate de an, dormind prin hoteluri și mâncând prin restaurante, departe de ai săi și de prieteni? Pe el măririle nu-l interesează, dacă ar fi îmboldit de cine știe ce ambiții ar fi

ajuns până acum măcar protopop în Bălgrad. Și-apoi n-avea pentru senatorie nici chemare și nici pricepere. Unde pui cele două-trei săptămâni de propagandă electorală tocmai acum la începutul iernii...

– Apoi, unchiule Franțisc, asta e o veste extraordinară! Îl întrerupse cu înflăcărare Manciulea. Dacă a spus Rațiu, te poți socoti de pe acum ales, căci ceea ce zice el e sfânt, iar la alegeri vom ieși negreșit cu mare majoritate!

Ca mai toți ardelenii, era și el naționalist convins. Victor nu-l știuse până atunci, pentru că nu amesteca niciodată afacerile cu politica. Față de felul reținut și flegmatic de la bancă, arăta ca un alt om: vesel, comunicativ, gata în orice clipă să strecoare o vorbă cu miez sau o glumă. Așa și acum, nu conteni să laude spiritul de prevedere și răbdarea de care dăduse dovadă Rațiu, așteptând atâția ani momentul propice. Cât despre propunerea făcută unchiului său de a fi ales senator, o considera o onoare pentru întreaga familie.

– Să nu care cumva să nu primești, unchiule ! E mai mult decât o răsplată care ți se dă, e o datorie! Toți oamenii de bună credință trebuie să-și dea concursul. A venit momentul să se facă rânduială în Țara Românească!

Conversația se mută la alte subiecte, dar se întoarse de fiecare dată de unde pornise. Ocupată să supravegheze serviciul, Lenica ieși de câteva ori. De fiecare dată când reveni în salon, aruncă o privire furișă spre Victor. Era un bărbat plăcut la înfățișare, cu figura inteligentă și ochii albaștri-cenușii, frumoși, deși reci. În cele două ore cât ținu vizita, vorbi puțin, mulțumindu-se să adauge câte un cuvânt, întotdeauna cu socoteală. Abia se atinse de prăjiturile făcute de mâna ei, refuză cafeaua, iar din faimosul Rulender al unchiului Franțisc nu gustă decât un deget. Nu se uită deloc la ea, de parcă ar fi uitat motivul pentru care venise. O singură dată, spre sfârșit, o examinează fugăr. Era cea din gară și parcă nu era. Altceva decât înfățișarea ei exterioară, ceva mult mai adânc, rămăsese însă neschimbat, și atâta îl mulțumea.

„E ea“, își zise el, ca și când ar fi așteptat acea târzie încredințare, „cu ea mă voi însura!“

La plecare îi sărută din nou mâna și-i mărturisi că reîntâlnirea i-a făcut multă plăcere și că ar reveni bucuros, dacă i s-ar îngădui.

– Oricând, cu toată dragostea, se grăbi să-l asigure părintele Buteanu, strângându-i mâna cu căldură.

– Firește, vă rog să mai poftiți! Întări cu jumătate de voce Lenica, simțind asupra-i ochii unchiului ei.

Pișcat de frigul de afară, părintele își freca mâinile încântat. Tânărul făcuse asupra lui cea mai bună impresie: serios, liniștit, stăpân pe sine. Iar faptul că-și ceruse voie să revină dovedea că e însuflețit de intenții serioase.

Întorși în salon, observară că oaspetele lăsase pe masă pentru servitoare, cum se obișnuia, o hârtie de cinci sute de lei.

– Unde pui că are și o situație materială frumoasă, observă părintele, impresionat de larghețea tânărului, ceea ce în zilele noastre grele nu e de disprețuit!

– „Prea serios“, își zise Lenica, după culcare, reamintindu-și cuvintele unchiului ei, „toată seara n-a scos un cuvânt, iar pe mine abia m-a băgat în seamă“. Revăzu hârtia de cinci sute lăsată pe masă. „Trebuie să fie un înfumurat și jumătate!“.

Până adormi, târziu, nu-și mută gândul de la vizita din după-amiaza aceea. Ceaiul Bubei și avocatul Berciu rămăseseră undeva departe.

XI

Zilele petrecute la Dărăbași și revederea lui Victor, așa fugară și tăcută cum fusese, avură darul de a-l scoate pe Sever din dispoziția sa obișnuită. Speranța că, oricât de târziu, ziua definitivei sale eliberări din locul unde sta închis se apropie, i se încuibări, statornică, în inimă. De altminteri, așa cum îi mărturisise fratelui său, începuse să se deprindă treptat cu viața aspră, plină de privațiuni din cazarmă. Gândul că va ieși pentru câteva ceasuri în oraș, că îl va revedea pe Genu sau va primi

o scrisoare de acasă îl ajuta să treacă prin zilele cenușii și monotone ale fiecărei săptămâni.

În chip neașteptat, vizita la Dărăbanți îl înseninase, dar îl și însingurase în același timp. Ceasul petrecut în biserică îi readusese ceva din zbuciumul trăit cu trei ani înainte. Nu mai era vorba să reia dezbaterile chinuitoare cu sine însuși despre problemele credinței și ale rostului vieții, îi lipseau timpul și puterea pentru așa ceva. A întoarce încă o dată pe dos vechile întrebări ar fi fost, oricum, un lucru de prisos. Se trezise însă cu un regret pătrunzător după ceea ce pierduse, îndepărtându-se de credință, și, totodată, cu nădejdea, firavă și șovăitoare, că într-o bună zi va putea s-o recâștige. De câte ori își amintea fețele ostenite și solemne ale țăranilor de la biserică, cufundați în aceeași neclintită și supusă evlavie ca șirurile nesfârșite ale înaintașilor lor, își spunea că, existent sau nu, Dumnezeu se dovedea necesar în istoria omenirii. Milioanele și milioanele de ființe care se prosternau de zeci de secole în fața altarelor alcătuiau cea mai vie dovadă. Omul avea nevoie de o ființă supremă căreia să i se dea fără condiții pentru ca viața să i se pară suportabilă. Voltaire avea dreptate când spunea că, dacă n-ar exista, Dumnezeu ar trebui inventat. În privința aceasta, materialistii n-au oferit niciodată o soluție mai bună. A afirma că materia e fără început și fără sfârșit înseamnă a-i conferi, de fapt, atributele divinității, ceea ce era metafizică pură, dogmă laică. În privința aceasta, el nimerise în poziția cea mai puțin apărută. De o mie de ori mai fericiți erau cei ce credeau necondiționat în Dumnezeu sau cei ce susțineau răspicat că nu există. El se așezase undeva la mijloc. Cuvintele lui Miska-bácsi rostite în confesionalul bisericii din Sylvania îi răsunau în urechi: „între *da* și *nu* se află infernul”. Strâns din nou în cleștele îndoielii, se întreba dacă dincolo de adevărul descoperit în biserică din Franzenstrasse, când preotul bătrân citise parcă anume pentru el parabola talanților, nu se găsește un pisc măreț, inaccesibil, pe care zadarnic încerca să-l cucerească.

Aceasta era starea sa de spirit, când într-o după-amiază de la începutul lui noiembrie fu anunțat că are vorbitor. Se duse cam nedumerit, întrebându-se cine putea fi. Victor îl vizitase de curând, cu Genu se întâlnise la ultima permisie în oraș. La poartă nu zări pe nimeni. Ofițerul de serviciu confirmă că e căutat și făcu un gest spre o bancă pe jumătate ascunsă de trunchiul noduros al unui castan. O tânără femeie cu părul blond, întoarsă cu spatele, stătea acolo, picior peste picior, cu mâinile vârâte în buzunarele pardesiului. O recunoscuse abia când se ridică, avertizată de vocile din apropiere.

– Edith! exclamă el, neputându-și crede ochilor. Tu, aici?

Ea confirmă cu o mișcare nehotărâtă a capului. Un zâmbet șters i se strecură pe buzele subțiri, care tremurau ușor. Era la fel de emoționată ca Sever, deși încerca să se stăpânească. Se opriră unul în fața celuilalt, stânjeniți, parcă n-ar fi știut prea bine ce să facă. Într-un târziu, Sever îi luă una din mâini și o duse la buze.

– Eu sunt! confirmă ea, regăsindu-și graiul. De ce te miri atât?

– Credeam... Așteptam... murmură el confuz. Nu mi-ai primit scrisoarea?

– Firește că am primit-o! confirmă ea. Dar în locul unui răspuns am preferat să vin în persoană. N-am făcut bine?

Îi mărturisi că a fost la Cernăuți să vadă moșia de la Dâmșești. Când să plece de acolo, și-a spus: de ce nu s-ar întoarce prin București și Budapesta? Ar ocoli ceva, dar ar avea prilejul de a cunoaște România și s-ar opri pentru câteva ceasuri la Alba Iulia să vadă pe *cineva*.

– Ai venit singură?

– Da, singură. Ce ți se pare atât de ciudat? Să știi că m-am descurcat mai bine decât mă așteptam cu româneasca mea în cele trei zile cât am rămas la București. Am sosit pe la prânz. Stau la hotelul „Europa“.

Se așezară pe bancă, unul lângă altul, având între ei geanta de piele lăcuită pe care ea o lăsase acolo când se ridicase să-iasă în cale.

– Dar tu cum o mai duci? îl întrebă ea, cuprinzându-l într-o privire. Ai slăbit, pari obosit, schimbat. S-ar putea ca la mijloc să fie uniforma militară. Nu prea vă răsfață la cazarmă, din câte îmi dau seama...

– Acum m-am mai obișnuit, zise el. Numai cu lipsa de libertate nu mă împac. Aici totul se face la comandă: te trezești la comandă, te speli la comandă, mănânci la comandă. Nu mai vorbesc de instrucție... Abia aici mi-am dat seama cât de fericit am fost înainte, când eram singurul meu stăpân. Să faci ce te taie capul, să te plimbi, să te culci, să citești după cum ai chef. Toate astea mi se par acum de neînchipuit!

Ea râse ușor, găsind ceva deopotrivă comic și înduioșător în lamentările lui.

– Bietul Henția Sever, îl căină ea, înveselită. Cu o mișcare firească își așează mâna peste a lui. Henția Sever soldat!

– Da, ai dreptate să-ți râzi de mine, recunosc el. Sunt cam ridicol cu tânguierile mele. Dar spune-mi dacă nu e absurd să stăm aici la poarta cazarmii, pe o bancă, în loc să cutreierăm orașul în lung și-n lat, după voia inimii, bucurându-ne că suntem din nou împreună.

Întâmplarea făcu ca tocmai în momentul acela să se ivească căpitanul Mărdărescu, comandantul școlii, un regățean exigent și sever, dar altminteri om de treabă. Cu o îndrăzneală de care nu s-ar fi crezut capabil, Sever se apropie de el și-i ceru o învoire de câteva ore, explicându-i stingerit că i-a venit logodnica în vizită tocmai de la Viena. Abia când sfârși, își dădu seama de cutezanța cererii sale și de puținii sorți pe care-i avea de a fi ascultat.

Dar căpitanul își destinse trăsăturile într-un surâs simpatic, atoateînțelegător.

– Ce vorbești, domnule? făcu el, ridicându-și sprâncenele stufoase. Tocmai de la Viena? Vocea îi exprima tot atâta mirare câtă admirație. Ești cineva! Te felicit! Unde e frumoasa domnișoară? Zări silueta subțire, delicată a femeii de pe bancă și o salută galant cu mâna la chipiu. Firește că poți lipsi. Vino să-ți fac bilet de voie.

La corpul de gardă, în timp ce completa biletul, se întoarse spre el și-i făcu cu ochiul.

– Ce-ar fi să trec ca oră a întoarcerii 6 dimineața? Cine știe de când n-ai văzut-o, veți voi desigur să stați mai mult împreună. Da? În fine, faci cum crezi. Pentru orice eventualitate, eu am pus ora 6. Mult succes și sărutări de mâini domnișoarei!

Sever se întoarse radios la Edith, cu biletul de voie în mână. Vreme de două ceasuri se vânturară de colo până colo prin cetate. Vizitară mai întâi biserica catolică, unde tocmai se slujea o misă citită. Zăboviră în fața mormintelor de la intrare, tăiate din calcar gălbui, mâncat de vreme. Sever îi explică cine fusese Ioan Corvinul, din ce neam se trăgea, ce fapte de vitejie săvârșise. Se opriră apoi în dreptul casinei ofițerești, în sala căreia se proclamase Unirea din 1918, înainte de a intra în noua catedrală a încoronării, unde se păstrau cele două tronuri, al regelui Ferdinand și al reginei Maria, lucrate din lemn scump cu spătare înalte și cu perne din catifea vișinie, având ciucuri auriți. Între timp se informară, pe sărite, despre cele întâmplate de când nu se văzuseră. Ea rămăsese în Viena. Aloys își petrecuse o parte a concediului la băile din Ems, unde cunoscuse o tânără de numai douăzeci de ani, foarte frumoasă, fiica unui industriaș bogat din Linz, Irene Stolz. Rezultatul: *coup de foudre*¹ și, pe cât se pare, o căsătorie într-un viitor apropiat.

În tot timpul plimbării prin cetate fură stăpâniți amândoi de un sentiment nemărginit de libertate, ca și cum le-ar fi fost dat să se împărtășească din bucuria de a fi împreună, nu câteva ceasuri, ci viața întreagă. Sever mai ales se întrecea în a-i înșira vrute și nevrute și de-a o purta peste tot, chiar și în locurile mai puțin interesante. Nici acum nu-i venea să creadă că în loc să stea închis în sala de studiu de la cazarmă, se plimbă cu Edith și-i simte mâna mică, ușoară, încolăcindu-i brațul.

---

¹ Îndrăgostire subită. (*franc.*)

Abia când trecură pe sub poarta a doua a cetății băgară de seamă că a început să se întunece și că în unele case s-au aprins luminile. Sever propuse să-l caute pe Genu, care locuia undeva în apropiere. Ea primi fără cine știe ce plăcere, cu un „da” abia auzit, cuprinzând în sine un reproș sau poate numai regretul că-și iroiesc vremea cu lucruri indiferente. Herlea nu era acasă, plecase curând după-amiază și nu lăsase vorbă când se întoarce. Se îndreptară spre centru, preocupați amândoi de ceea ce aveau să facă în ceasurile ce le mai rămâneau. Pe trotuare lumea își încheia plimbarea în seara răcoroasă de noiembrie. În dreptul hotelului „Europa”, Edith îi arată o cameră la etaj, adăugând că acolo stă ea. Intrară prin câteva magazine, mai mult ca să-și folosească într-un fel timpul. Ea profită de ocazie ca să cumpere câteva nimicuri pentru prietenele de la Viena.

– Mai avem un ceas, zise ea, dând cu ochii de turnul bisericii românești (Sever îi spusese că e învoit pentru patru ore). Știi că mi s-a făcut foame? Haide să intrăm într-o cofetărie! Ne mai încălzim puțin și stăm de vorbă.

La ora aceea, cofetăria Mittelmayer era plină de lume. Un zumzet intermitent, când puternic, când șters, plutea în sala dreptunghiulară, cu mobilă veche și pereții acoperiți de oglinzi. Găsiră o masă liberă în colț, lângă fereastră. O fată în uniformă albastră, cu șorțuleț alb, le luă comanda. În fund, la capătul teșghelei, așezată pe un scaun înalt, patroana, o săsoaică voinică, cu înfățișare severă, își plimba neconținut privirile prin local, pentru a se convinge dacă serviciul se desfășoară cum trebuie.

Așa cum se temură amândoi, odată aflați unul în fața celuilalt în colțul retras al cofetăriei, nu mai găsiră să-și spună nimic. Mâncau amândoi preocupați, desplicând felii subțiri din prăjiturile cu glazură de ciocolată și cremă de alune. Sever nu-și dezlipea privirile de pe marmura albă cu vine cenușii a mesei. Când și-i ridică, o zări pe Edith zâmbind abia deslușit, ca și cum și-ar fi amintit ceva ce nu știa dacă e bine sau nu să fie spus.

– Când pleci? o întrebă el.

– Încă nu știu sigur, răspunse ea. Am un tren peste două ore, un accelerat, dar mie nu-mi place să călătoresc noaptea și nici nu știu dacă voi găsi bilete la vagonul de dormit. S-ar putea să rămân până mâine dimineață. Aș ajunge spre seară la Budapesta, aș înnopta acolo, iar a doua zi mi-aș continua drumul până la Viena.

Cuvintele ei îi amintiră că în curând trebuiau să se despartă, după cele câteva ceasuri când făcuseră orice în afară de a fi încercat să se apropie unul de altul. Regretul după timpul pierdut se topi în dorința de a o ține lângă el, cu orice preț, cât mai mult, dacă se putea pentru totdeauna.

– Ce-i cu tine? se interesă ea, cu o scuturare a pletelor. Ai o figură de-a dreptul dezamăgită.

– Nimic, zise el, mă gândeam numai...

Cu aceeași mișcare, executată parcă la comanda cuiva, își cuprinseră mâinile și le strânsă cu putere. O dorință mistuitoare îi cuprinse pe amândoi într-o învăluire fierbinte, primejdioasă. Oare cum să-i spună, abia acum, că e liber până a doua zi dimineață, că ar putea rămâne împreună, folosind fiecare oră și fiecare minut, pentru a fi în sfârșit, după atâta vreme și atâtea ezitări, unul al altuia? Abia în clipele acelea de dureroasă nehotărâre își dădu seama cât de mult o iubește. Toate formulele de a-i împărtăși un lucru atât de simplu și totuși atât de greu de exprimat i se păreau deplasate, absurde. Poate mai bine ar fi fost să i se mărturisească direct, în câteva cuvinte pornite din inimă, de pildă: „Edith, draga mea, te iubesc mai presus de orice în lumea aceasta, te doresc, vreau să fii a mea, să fiu al tău, vino!

Îl trezi din starea aceea de nelămurită pierdere, vocea chelneriței, care-i întreba dacă doresc ceva. Își retraseră deodată mâinile, intimidăți, exact ca în urmă cu patru ani la cofetăria „Klepper“ de pe Opernring.

– Mergem, nu-i așa? îl întrebă ea. S-a făcut târziu.

Afară găsiră trotuarele ude. Ploaia se tânguia prelung în streșinile caselor. La câțiva pași, o birjă aștepta cu coșul ridicat. Se îndreptară spre ea. Era liberă.

– Te însoțesc până la cazarmă, șopti ea, strângându-se lângă el pe pernele trăsorii. Voi avea destul timp după aceea să fiu singură.

Se cuprinseseră în brațe îndată ce-și simțiră corpurile alături. Se sărutau cu deznădejde, stăpâniți de o dorință neîmplinită, pe obraz, pe ochi, pe buze. O sete dureroasă, aflată mai presus de ei înșiși, îi silea să se cheltuiască într-o înlănțuire mereu reluată, care nu avea capăt. Abia respirau, miștile li se rătăceau amețite, gata să se istovească. Totul dispăruse pentru ei, în afara propriei lor pasiuni: oamenii de pe stradă, bătaia ritmică a copitelor, darabana nesfârșită a ploii pe pielea întinsă a coșului...

Târziu, spre dimineață, înainte de a se despărți, în camera rece a hotelului, el o întrebă dacă va mai veni să-l vadă.

– Voi mai veni, dacă tu o dorești, răspuse ea pe întuneric.

– Ca să rămâi cu mine pentru totdeauna?

Ea îi căută mâna și i-o apăsă pe sânul stâng, deasupra inimii.

– Dacă nu mă înșel, asta e o cerere în căsătorie, Henția Sever, șopti ea.

El ghici lacrimile în vocea mică, șovăitoare, care încerca să capete, glumind, o ultimă încuviințare.

– Mai mult decât atât, răspuse el, răscolindu-i părul cu buzele-i fierbinți: o declarație de iubire veșnică.

XII

După ce-l lăsă în pace câteva zile și nu știu ce să-i mai facă pentru a-i intra în voie, Helena găsi că a sosit momentul să-i reamintească lui Victor de însurătoare. Știa prea bine că niciodată nu ești destul de prevăzătoare cu un holtei, când e vorba să-l căpătuiești. Dacă-l bați prea mult la cap, îl apucă lehamitea și dă bir cu fugiții. Dacă slăbești chingile dincolo de cât trebuie, iarăși l-ai pierdut, pentru că el numai atât așteaptă ca să uite de făgăduieli și să-și vadă mai departe de

viața slobodă de burlac. Helena continua să spere că Victor se va răzgândi și va lua-o pe fata lui Ember. Nici prin minte nu-i trecea că în timpul acesta băiatul învățase în fel și chip lucrurile și în cele din urmă se hotărâse, însă nu așa cum dorea ea, ci după cum îl tăiașe capul.

Ca toți Hențeștii, Victor avea idei foarte prozaice în materie de căsătorie. Nu te însori pentru că iubești pe cineva, ci pentru a întemeia o familie, un cămin. Iar un cămin nu înseamnă o femeie, oricât de iubită, ci o soție și, mai ales, copii. Căsătoria era una, dragostea alta. Firește, nimeni nu te împiedică să-ți iubești nevasta, mai ales dacă e frumoasă. Dar căsătoriile trainice nu sunt cele clădite pe dragoste nebunească. Toate iubirile se risipesc în vânt mai repede sau mai târziu. Ceea ce rămâne e potrivirea dintre firi și caractere, calitățile și defectele comune. Și în privința aceasta timpul e atotefăcător, ajutându-i pe soți să se apropie unul de altul și să se îngăduie reciproc. În cazul lui, trebuia să-și găsească o fată potrivită ca vârstă, adică având cinci-șase ani mai puțin ca el, dintr-o familie bună, dar care nu-și cheltuise vloga, și destul de plăcută la înfățișare ca să poată să-l atragă trupește. La potrivirea lăuntrică se gândea în mai mică măsură, ca și la felul cum avea să fie înzestrată viitoarea lui soție. Altădată poate că ar fi cântărit mai îndelung până a ajunge la o încheiere. După ce amânase atâta vreme, o adevărată furie de a se însura puse stăpânire pe el. Iar dacă tot se oprise asupra unei persoane, cel puțin să grăbească lucrurile și să se vadă așezat cât mai curând la casa sa.

De aceea, când mamă-sa îi spuse că, dacă nu-i place Nora, alte zece ca ea îi va găsi, numai să dorească, el îi răspunse fără șovăire:

– Să nu se ostenească mama, că mi-am aflat-o singur.

Helena clipi din ochi, surprinsă. Nu-și cunoștea îndeajuns fiul dacă-și închipuise că va face altfel decât după capul lui.

– Oare pot ști și eu cine este? se interesă ea, ofensată.

– E Lenica, sora lui Genu Herlea, prietenul lui Sever, veni și de astă dată, neîntârziat, răspunsul.

Victor se aștepta la o neînduplecată dezaprobare sau cel puțin la un potop de întrebări asupra celei pe care și-o alesese de soție. În loc de aceasta Helena îl fixă lung cu o căutătură mai mult neîncrezătoare decât mirată. Nu înțelegea ce amestec are Genu în însurătoarea băiatului, mai ales că până atunci nu-i pomenise niciodată numele și nici nu amintise în vreun fel de o soră a lui. Era firesc, de aceea, ca în primul minut să creadă că Victor i-a rostit numele mai mult ca un subterfugiu pentru a o convinge să înceteze cu insistențele de a o lua pe Nora Ember. Trebui ca el să-i vorbească pe larg despre întâlnirea din gară și revederea recentă a Lenichii și mai ales despre intenția de a-i scrie părintelui Buteanu, unchiul și tutorele fetei, ca să priceapă că la mijloc nu sunt vorbe goale. Nu-i luă totuși în serios mărturisirile, zicându-și că legătura era abia la început și planurile puteau foarte bine să nu se înfăptuiască niciodată. Cum avea să-și dea seama curând, se înșelase și de această dată asupra băiatului.

Scrisoarea lui Victor sosi la Alba Iulia într-o vineri. Părintele Buteanu o citi abia duminică, după ce se înapoie din satele unde fusese plecat în propagandă electorală.

— E de la Victor Henția, îi spuse el Lenichii, care era de față. Îmi scrie că are cele mai serioase intenții în legătură cu tine și ar dori să ne viziteze. Cugetă-te bine înainte de a-mi da un răspuns. Eu, cum știi, după logodna ta cu Mârza, am hotărât să nu mă amestec. E mai potrivit ca voi tinerii să vă orânduți singuri soarta.

— Nu cumva îmi cere mâna? se nedumeri Lenica, speriată, nepricepând exact cuvintele unchiului ei.

— De cerut nu ți-o cere, o lămuri părintele, doar abia v-ați cunoscut, dar scrie în așa fel, încât se vede că nu va întârzia prea mult să ți-o ceară. Oricum ar fi, tu trebuie să fii hotărâtă asupra pasului pe care-l ai de făcut. Dacă ar fi după mine, n-aș șovăi o clipă.

Deși-i declarase solemn că nu vrea s-o influențeze, părintele Buteanu se apucă să-l laude pe Victor, de parcă l-ar fi cunoscut

de când lumea și ar fi fost cel mai potrivit bărbat pentru ea. Tânăr, cu o situație materială mai mult decât mulțumitoare, director de bancă și fost prefect la nici treizeci de ani, având deschis înaintea-i un viitor strălucit. Unde pui că se trăgea dintr-o familie de tot bună, înrudită cu Rațiu, cu Popeștii și cu Cutenii. Dacă ar fi să-i numească vreun cusur, nu găsea altul decât puțina prețuire pe care o dădea vinului. Dar în tot răul e un bine.

În ciuda tonului glumeț cu care se încheiase convorbirea, Lenica pricepu că situația e cât se poate de serioasă. Totul i se părea curios, neobișnuit: cu câteva zile în urmă nici nu-l văzuse, iar acum iată-l scriindu-i unchiului ei. Nu închise ochii până noaptea târziu. Făgăduise că a doua zi va da un răspuns. Cu toate că Victor nici măcar nu-i ceruse mâna, era convinsă că de cuvântul ce-l va rosti atârnă întregul ei viitor. De va zice nu, viața-i rămâne pe mai departe neschimbată. De va încuviința, totul avea să se întoarcă pe dos într-un vârtej amețitor. Vrând-nevrând, va pune o cruce mare pe trecut, ca să pribegească printre oameni necunoscuți, dintre care cel dintâi avea să-i fie viitorul soț.

De măritat, s-ar fi măritat, ca orice fată de vârsta ei. Orfană de copilă, cu nostalgia căminului părintesc de la Galda, visa de mult la o casă în care să fie singură stăpână. Unchiul Franțisc o crescuse de la zece ani. Ar fi săvârșit păcat de moarte spunând că n-a ținut-o de atunci încoace ca pe propriul copil și nu i-a dat tot ce i-a lipsit, ba chiar mai mult. Era cumsecade, plin de înțelegere, o iubea din suflet și-i voia binele. Vânătoarea, politica, oaspeții care-i umpleau veșnic casa îi luau prea mult timp, ca să-i rămână îndeajuns și pentru ea. Vedea apoi căsătoria cu ochii unui om în vârstă, care uitase că a fost odată și el tânăr. Așa, de pildă, înainte cu un an stăruise mai mult decât ar fi trebuit ca să-l ia de bărbat pe avocatul Mârza, unul din obișnuiții casei, un bărbat de treizeci și opt de ani, vesel, politicos și bine situat. Până la urmă, își călcăse pe inimă și primise, numai și numai ca să nu-și supere unchiul, căci ei nu-i plăcea deloc. Au fost destule trei luni de

logodnă, ca să-și dea seama toți trei, Mârza, unchiu-său și ea, că ar fi săvârșit o mare greșeală împingând lucrurile mai departe. Cu mătușă-sa Mariți se înțelegea din ce în ce mai rău, de când surzise și se îmbolnăvisese de nervi. Ciudățeniile și toanele ei o duceau uneori la deznădejde. Se gândi apoi la tânărul Henția, chipeș, atrăgător, chiar frumos, dar distant și tăcut, la familia lui veche de sute de ani, cu ifose și pretenții. De ce să se ducă atât de departe pentru a-și întemeia un cămin? Aici era înconjurată numai de rude și prieteni. Acolo nu va avea pe nimeni, va fi singură-singurică. Dar cel puțin va afla fericirea după care ea, asemenea tuturor, aleargă?

Se liniști abia spre dimineață, spunându-și că Henția nu cerea decât încuviințarea de a o vizita. În astfel de împrejurări, se cuvine să-ți declari intențiile, ca să nu se creadă cumva că ești un neros, un vântură-țară. Nu era singurul care se rostise în termeni similari. În cursul anilor au mai fost și alții și s-au dus.

„Doar nu-mi va cere mâna chiar sâmbătă”, își zise ea, între somn și trezie. „Abia ne-am văzut. Până la nuntă, de va fi vreodată, câte nu se pot întâmpla?”

Nici ea, nici părintele Buteanu nu bănuiau ce întorsătură avea să ia întreaga poveste, pentru că nu-l cunoșteau deloc pe Victor și nu știau de ce e în stare, odată ce și-a pus ceva în cap. Degeaba îl sfătui Manciulea să lase totul pentru proxima vizită sau cel puțin pentru a doua zi, Victor nici nu voi să audă. Acum ori peste două săptămâni, același lucru, doar se hotărâse odată.

Ca și rândul trecut, sosiră cu automobilul pe la cinci. Spre deosebire de Manciulea, mai vesel ca oricând, Victor apără cu o expresie ursuză, posacă, de om care a trecut de curând sau are să treacă în scurtă vreme printr-o situație neplăcută. Rămase nepăsător la întâmpinarea mai mult decât cordială a părintelui Buteanu, ca și cum nici nu și-ar fi dat seama că e obiectul unei atât de călduroase primiri. De fapt, era stăpânit de trac și decis să isprăvească cât mai curând totul.

Abia rostiseră primele cuvinte, că-i și ceru gazdei favoarea unei convorbiri particulare. Cam nedumerit, căci nu se aștepta

la o atât de precipitată desfășurare a evenimentelor, părintele Buteanu îl conduse în încăperea alăturată, lăsându-l pe Manciulea cu nevastă-sa, Mariți.

Cam repezit, cu aceeași înfățișare încruntată, Victor îi declară părintelui că s-a atașat de la început de nepoata lui și ar fi fericit dacă i s-ar acorda mâna. Obrajii părintelui Buteanu se îmbujorară. Încă sub efectul surprizei și al emoției (căci nici prin minte nu-i trecuse că tânărul avea s-o ceară pe Lenica încă în după-amiaza aceea), răspunse că se simte onorat de cerere și că, în ce-l privește, nu are de ridicat nici o obiecție. Rămâneau să afle părerea fetei, căreia el i-a acordat deplină libertate de a alege. Victor se mulțumi să dea din cap, ca unul pentru care această chestiune nu avea cine știe ce însemnătate.

După cum se obișnuia, părintele Buteanu aduse el vorba despre zestre, pentru a-l cruța pe pretendent să abordeze o chestiune delicată. Victor trecu repede peste subiect, declarând că pentru el problemele materiale sunt lipsite de importanță și va accepta orice zestre i se va oferi. Indiferența aceasta, o idee căutată, îl ambiționează pe părintele Buteanu. Se arată de aceea mai larg decât își propusese să fie la început: pământul de la Dărăbanți, după moartea lui și a soției sale, casa din Alba Iulia, plus un milion bani gheață. Adăugă îndată că trusoul și mobilierul nici nu le trece la socoteală, fiind de la sine înțelese. Părintele Buteanu știa prea bine că unui Henția mai puțin nu-i putea da, chiar dacă acesta i-ar fi declarat că o ia pe Lenica numai cu ce are pe ea. La rândul lui, Victor trebui să recunoască că fata fusese înzestrată deasupra așteptărilor. Poate nu chiar ca Nora Ember, dar nici prea departe de ea.

Ușurați amândoi că au sărit peste un hop, se înapoiară în salon. Aici se adunase obișnuita societate de prieteni care numai rar lipsea din casa părintelui Buteanu. Printre oaspeți se număra și Sever, adus anume de Genu, ca să-și întâlnească fratele. Prezența unei duzini de persoane indispușe pe Victor. Sperase s-o găsească singură pe Lenica și să-i turuie declarația,

scăpând de ultima dintre griji. Sărută de aceea distrat mâna fetei și-i aruncă o privire nesigură, parcă supărată. Ea bănuie că s-a întâmplat ceva neplăcut și se întrebă ce. O jumătate de ceas se scurse în rumoarea conversațiilor. Victor nu-și găsea locul pe scaun. Părintele înțelese ce se petrece în sufletul său. Într-un mod pe care Victor nu avea să-l priceapă niciodată, oaspeții aflară curând ce se punea la cale. Sub felurite pretexte și fără pretexte, zâmbind semnificativ, trecură pe rând în prânzitor. Pe când ultimii dintre ei se retrăgeau, părintele îi șopti Lenichii:

– Vezi că noi ieșim, iar tânărul îți va cere mâna.

Lenica își simți mâinile și buzele reci ca gheața.

„Vai de mine și de mine!” gândi ea, simțind că se pierde. „Dar eu nici nu am hotărât ce să-i spun!”

Victor își pregătise un mic discurs, cu unele înflorituri, dar acum nu reușea să îndruge decât frânturi banale și ridicole. El care ura vorbele mari și, de fapt, orice vorbe, spunea întruna: „marea fericire de a vă fi cunoscut”, „asemenea momente de răscruce ale vieții” și se simțea foarte stingherit.

– Aș fi cel mai fericit om din lume dacă mi-ați face onoarea să-mi acordați mâna! rosti el pe neașteptate, plictisit să rățăcească pe căi ocolite. „Asta trebuia s-o spun de la început”, își zise el, nemulțumit că s-a învârtit atâta timp în jurul subiectului, înainte de a-l fi atacat fățiș.

– Dar abia ne cunoaștem, domnule Henția, murmură Lenica, contrariată de bruschețea declarației. E a treia oară că ne vedem.

– Vom avea prilejul să ne cunoaștem mai bine după aceea, răspunse el. Avem întreaga viață în față. De altfel, până la cununie ne vom mai vedea.

– Nu ne grăbim totuși? continuă să se apere ea cu o îndârjire pe care nu și-o explica. Nu știm nimic unul despre celălalt, nu ne cunoaștem gusturile, preferințele...S-ar putea să ne înșelăm...Se gândi o clipă, apoi adăugă: Sunt sigură că nici n-ați aflat că am mai fost logodită...

Mărturisirea nu avu efectul scontat.

– Și eu am fost ca și logodit, mărturisi el. Dar toate acestea aparțin trecutului. Vom începe împreună o viață nouă.

Cu fiecare obiecție a Lenichii, Victor se întunecă tot mai mult. Întâi crezuse că sunt obișnuitele codeli formale, de rigoare în asemenea ocazii. Dar apoi se întrebă dacă nu cumva fata nu vrea să se mărite și încearcă să evite un refuz categoric. Nu-i venea să creadă că totul fusese zadarnic și că va trebui să o ia din nou în căutarea unei soții.

– Atunci îmi faceți onoarea? reveni el, într-o ultimă încercare, de parcă până atunci n-ar fi auzit din partea ei decât cuvinte de încurajare. Primiți să-mi fiți soție?

Lenica nu răspunse pe dată. Dincolo, în prânzitor, răsunau șoapte și forfotă de pași. „Degeaba”, își zise ea, „nu voi scăpa de el niciodată. Și-a pus în cap să mă ia cu orice preț”. Gândul acesta îi înfrânse ultima împotrivire.

– Primesc, murmură ea, răsuflând ușurată.

Ca prin minune, exact în clipa aceea, ușa dinspre prânzitor se deschise și se zări masa frumos așternută, tacâmurile și paharele strălucitoare. Cu fața numai zâmbet și cu brațele larg deschise, părintele Buteanu se apropie de ei și-i sărută. Apoi veni să-i sărute Mariți, Sever, Genu, Manciulea și ceilalți oaspeți. După aceea toți cei prezenți se îmbrățișară și se felicitară între ei. Singurii care nu se sărutară în seara aceea fură Victor și Lenica.

XIII

Vestea că Victor a hotărât s-o ia de nevastă pe sora lui Eugen Herlea fu atât de neașteptată, încât Helena nu se dezmetici de-a binelea decât după ce băiatul se întoarse de la Alba Iulia cu verigheta pe deget. Deși nu se dădu în vileag, în sine ea fierbea de nemulțumire. Nu-i putea ieși din minte ușurința cu care Victor dăduse cu piciorul în partida, de-o sută de ori mai bună, cu fata lui Ember. Mă rog, să zicem că n-a vrut s-o ia în ruptul capului, n-a vrut și pace: loc de mai bine

e oricând. Dar asupra cui și-a oprit până la urmă ochii? Asupra fetei unui popă de la țară, orfană de amândoi părinții! Îi cunoștea ea prea bine pe acești preoți de la sate, adevărați țărani în reverendă, domni numai cu numele, hirotonișiți pentru ecleejie, congruă și celelalte nu puține avantaje materiale. Cât despre copiii orfani, din partea lor te puteai aștepta la orice. Chiar dacă erau crescuți în casa unor rude, nu se deosebeau prea mult de cei strânși de pe drumuri și adăpostiți în așezăminte orfanale: neobrăzați, invidioși, năvăliți, gata să săvârșească cele mai mari răutăți din lume. Una peste alta, grozavă căsătorie! Dar încă nu era totul pierdut.

De cum îl văzu pe Victor, se apucă să-l descoase cu răbdare în legătură cu logodnica și cu neamurile ei, cu toate că știa destul de la Sever, care nu o dată îi vorbise despre Genu și despre Herlești. Oare cum arăta Lenica: înaltă-scundă, blondă-brunetă, trupeșă-firavă și ce naturel avea: aprigă-supusă, semeță ori modestă? Cum Victor nu fu în stare (sau nu voi) să-i îndeplinească curiozitatea, îi ceru o fotografie. Rămase vreme îndelungată cu privirile ațintite pe portretul-carte poștală, în culoare sepia, cercetând cu atenție fiecare amănunt. „Urâtă nu e“, gândi ea, „dar chipul trage puțin la cântar. Mâine va fi bătrână. Numai firea și caracterul rămân“.

— Alta, s-o văd întreagă nu ai? ceru ea, abținându-se de la orice comentariu.

Trebuie să se mulțumească cu una din fotografiile de la logodnă. Viitoarea sa noră părea voinică, sănătoasă, cu pieptul nu prea mare, dar plin, cu șoldurile potrivit de largi și picioarele frumos desenate, subțiri la glezne și rotunde la pulpe. „E bine zidită“, aprecie ea. „Vor avea copii mulți și-i va naște ușor“.

Nici de astă dată nu spuse nimic. Dori însă să știe dacă fata nu suferă cumva de vreo boală sau nu are vreun defect cât de mic. Când te uiți în fotografie, e dreptă ca bradul, iar când dai cu ochii de ea te trezești că e gâbă ori își trage un picior. Nimic din toate acestea. Atunci poate că alții din familie ascund vreun cusur. De ce i-au murit părinții atât de tineri, la

nici cincizeci de ani? Oare nu cumva vor fi fost bolnavi de piept? Cam plictisit de năvala întrebărilor, Victor o liniști arătându-i că amândoi muriseră de tifos, când cu epidemia din vara lui 1914.

Helena nu-și deșertase însă sacul cu întrebări. Mai rămăsese una, deloc mărunță, dimpotrivă.

– Dar din partea materială cum v-ați înțelege? îl iscodi ea.

Auzind de zestre, se mai înduplecă. Iar când Victor îi spuse că unchiul fetei, Franțisc Buteanu, candida la un loc în Senat pe listele lui Rațiu și că mai mult ca sigur va fi ales, puse capăt interogatoriului.

Deși nu se arăta, unele regrete încerca și Victor. Parcă trezit dintr-un vis, își dădu seama abia acum de ceea ce i se întâmplase în ultima vreme. Insistențele Helenei de a se însura, întâlnirea din gară, hotărârea încăpățânată de a se căsători cât mai repede, cu orice preț, vizitele la Alba Iulia, logodna i se păreau acum trăite de altcineva sau poate de el, dar într-o altă existență. Uneori își spunea că lucrurile se puteau aranja și altfel. Dar cum? De iubit, nu iubea pe nimeni, după Eva nu-l interesa în mod deosebit nici o femeie. Știa că încă o lungă perioadă de timp nu se va apropia statornic de nimeni. Cu cine atunci să se fi însurat? Mamă-sa îl încredințase că nu una, ci zece fete i-ar fi găsit. Dar vechiul obicei al peștitului, întâlnirile aranjate, târguierile prealabile în privința zestrei îl dezgustau. Numai gândul de a lua parte la o altă întrevedere de felul celei ce avusese loc la mătușă-sa Aurora îl făcu să se simtă plictisit. Negreșit, Nora Ember îi plăcuse, în ciuda căutăturii supărătoare. *Szépség hiba*, cusur de frumusețe, cum se exprimase mama sa. Ar fi luat-o fără a sta pe gânduri, mai ales că milioanele lui Ember i-ar fi prins bine. Nu înțelegea însă să lase de izbeliște tot ce făurise în acei ani la Sylvania și nici să renunțe la planurile de viitor, în schimbul unei funcții subalterne, fie ea strălucită, la banca viitorului socru. Mai era apoi la mijloc și înrudirea dintre ei, peste care îi venea greu să treacă, oricât de depărtată ar fi fost.

Simțindu-l că pe undeva regretă pasul, Helena începu să vorbească, de departe, că o logodnă, chiar binecuvântată de preot, nu e de fapt decât un prilej ca doi tineri să se cunoască mai bine în vederea unei *eventuale* căsătorii. Dacă tinerii se înțelegeau – bine, dacă nu se înțelegeau – iarăși bine: logodna se desface, nu o dată cu folos, căci foștii logodnici nimeresc apoi partide strălucite și parteneri mai pe măsură. Pe vremea ei, logodnele se încheiau repede și tot așa se și desfăceau. În orice caz, logodnele prea scurte nu erau bune: te trezeai însurat fără măcar să știi pe cine ai luat de nevastă sau de bărbat.

Victor o lăasă să vorbească, deși în sinea lui rămăsese hotărât s-o ia pe Lenica Herlea. „Ea va fi soția mea!” își repeta el, ori de câte ori se gândea la ea. Ca să se lepede de îndoielile ce-i curmau liniștea, împinse lucrurile într-un punct din care i-ar fi fost foarte greu să mai dea înapoi. Deoarece numele nuniilor nu fuseseră stabilite, se adresă lui Rațiu cu ocazia venirii acestuia la Silvania. Mai nepotrivit moment de a-l ruga să-l cunune nu putea găsi decât atunci, în plină campanie electorală, când unchiului său numai de nunta lui nu-i ardea. Puteai apoi să-i ceri unui prim-ministru, ocupat până peste cap cu ședințe, primiri, audiențe, să lase treburile țării și să alerge la Alba Iulia, ca să-și cunune un nepot? Victor își dădea seama în ce situație se află și se aștepta să fie refuzat politicos.

Spre plăcuta lui surprindere, Rațiu îi întâmpină cu bunăvoință rugămintea, mai ales când află că se însoară cu nepoata vechiului și credinciosului său partizan politic. Bine proceda căsătorindu-se, îl încredință el, acesta e rostul nostru al tuturor. El a amânat mereu, acaparat de politică, până a fost prea târziu.

– Se înțelege că primesc și încă cu multă plăcere, încheie el. Nu e nici un deranj, doar Alba Iulia nu-i la celălalt capăt al pământului. Numai o nună trebuie să-mi găsești.

Auzind numele Sabineii, soția lui Manciușea, rostit mai mult la întâmplare, se declară îndată de acord și ceru doar să fie anunțat cu o lună înainte de nuntă.

Când își spunea că poate s-a grăbit, hotărându-se să se căsătorească, Victor nici nu bănuia că la Alba Iulia Lenica gândește la fel. Logodna oficială se ținuse a doua zi, duminică, într-un cerc intim, ca urmare a doliului în care se găseau Hențeștii. Protopopul Urzică, prieten apropiat al părintelui Buteanu, le schimbase inelele și-i binecuvântase. De cum simți pe deget atingerea rece a metalului, își dădu seama că i s-a hotărât soarta și că n-are să scoată inelul din deget toată viața.

„M-am logodit și pace!” își spuse ea, bucuroasă că se află în mijlocul atenției generale. „Acum degeaba sunt toate îndoielile și întrebările!”

Victor plecă a doua zi dis-de-diminează, așa că-și luară rămas bun de cu seară. Câteva ceasuri mai târziu, o mașină îl duse pe părintele Buteanu spre Vinț și Sebeș, unde avea întruniri electorale. Câteva zile rămase singură cu mătușă-sa Mariți. Pe tăcuta infirmă logodna nepoatei o scosese din apatia obișnuită. O dimineată întregă o descusu cu vocea ei puternică, răsunătoare, clătînând din cap sau scoțând scurte exclamații de satisfacție. Apoi se domoli și ea, iar viața de zi cu zi le cuprinse pe amândouă în înlănțuirea atâtor îndeletniciri mărunte, liniștitoare. Trebui, firește, să-i facă o relatare din fir în păr Bubei Roșca, dornică să afle cele mai neînsemnate amănunte, de parcă necunoscându-le n-ar mai fi avut parte de liniște întreaga viață. Spre deosebire de alte dăți, treburile gospodăriei n-o ocupau îndeajuns. Îi rămânea din belșug timp să se gândească la toate și mai ales la logodnă. „Oare am făcut bine?” se întreba ea, fără a putea da un răspuns care s-o mulțumească. Voi să se adreseze lui Genu, ca unuia mai apropiat de vârsta ei și în măsură s-o înțeleagă. Mai înainte de a-și deschide gura, își dădu seama că ea singură era obligată să răspundă și că părerea altuia, oricine ar fi fost, n-avea nici un preț.

Că se grăbise, nu încăpea îndoială. Putea foarte bine să ceară un răgaz de o săptămână – două, deși numai Dumnezeu știa dacă o amânare ar fi servit la ceva. Acum nu-i mai rămânea decât să se consoleze cu gândul că a fi logodită nu înseamnă

că ai și îmbrăcat haina albă de mireasă. Atâtea logodne s-au rupt din mai nimic: o vorbă răstită, o neatenție sau o ceartă iscată din te miri ce. Așa se întâmplase mai anul trecut cu ea și cu Mârza. La drept vorbind, nici logodna aceasta nu părea a fi altfel decât cealaltă. Atâta doar că Victor era tânăr, prezentabil, atrăgător; i-ar fi chiar plăcut, dacă ceva greu de ghicit n-ar fi îndepărtat-o de el. Își amintea cu dezgust de sărutările pe care fostul ei logodnic reușea să i le smulgă. Victor abia își lipise buzele de obrazii ei la despărțire. Poate că n-o plăcea deloc sau era rece din fire ca sloiul de gheață. Fără să vrea, se întorcea de fiecare dată la aceeași întrebare: „oare de ce m-o fi ales tocmai pe mine?”

Cu cât se frământa mai mult, cu atât i se săpa mai trainică în suflet convingerea că logodna nu se va desface și în cele din urmă tot a lui va fi. Nunta se va face, pentru că *trebuie* să se facă cu orice preț, în ciuda oricărei împotriviri din partea ei sau a altora. Soarta îi fusese pecetluită în ziua aceea schimbătoare de octombrie, când consimțise să-l însoțească pe Genu la gară și întâmplarea făcuse ca fratele său să-l descopere la geamul unui compartiment pe Victor. Totul se hotărâse atunci, pentru totdeauna, iar încercările de a se așeza de-a curmezișul erau copilărești, lipsite de sorți de izbândă. Și-apoi, cum să rupi logodna, fără a te face de răs, cu cineva pe care nici măcar nu-l vezi?

Și totuși se văzură de două ori până la Anul Nou: o dată pe la sfârșitul lui noiembrie, a doua oară în preajma Crăciunului. Prima oară Victor sosi anunțat și rămase de azi pe mâine. Venise de fapt ca să le împărtășească vestea cea mare că Rațiu primise să-i cunune și că Sabina Manciușea consimțise la rândul ei. Victor îi aduse tot felul de cadouri (cutii de ciocolată, parfumuri franțuzești), precum și o scrisoare din partea Helenei. Tot el pomeni de data nunții, stăruind ca ea să se facă cât mai devreme, înainte de postul Paștelui. Părintele Buteanu, ușor stingherit, mărturisi că îi trebuie un oarecare timp ca să se pregătească, mai ales dacă va fi silit să meargă

la București la ședințele Senatului. Mai era apoi problema mobilierului, comandat la fabrica Réthi din Arad, trei camere, un dormitor foarte frumos din lemn de trandafir, un prânzitor baroc cu un mare bufet sculptat și un salon, care vor fi gata abia la începutul lui februarie. Dar Victor găsi răspuns la toate, repetând că el nu dorește în nici un chip să se târăneze lucrurile până după Paști, când va fi foarte ocupat. Pentru moment nu aveau nevoie de mobilă, întrucât casa lui din Silvania e încăpătoare și dotată cu tot ce trebuie. Abia prin aprilie sau mai ar putea să se mute într-o locuință mai mare și atunci vor folosi și noul mobilier. Amândoi, atât părintele Buteanu, cât și Victor, vor să știe care-i e părerea. Ea se încurcă, spuse că-i e totuna, pentru a adăuga apoi că ar dori totuși să nu se grăbească din cale-afară. În cele din urmă, amânără hotărârea pentru revelion, pe care Victor promise să-l facă la Alba Iulia. Se despărțiră seara, deoarece Victor pleca în zori. De data aceasta el o sărută fugar, parcă din nebăgare de seamă, pe gură.

Înainte de a se culca, Lenica își aminti de scrisoarea viitoarei sale soacre. Erau câteva rânduri amabile, mai mult formale, în care Helena își exprima bucuria că Victor avusese norocul de a nimeri o fată cu atâtea calități ca ea și își mărturisea speranța de a o cunoaște într-un viitor cât mai apropiat. Lenichii, epistola i se păru ceremonioasă și destul de reținută. Pe loc își spuse că poate mamei lui Victor nu-i convenea partida pe care fiul ei intenționa să o facă. Cu poziția lui, ar fi avut desigur dreptul să aspire la mai mult.

„Cine știe dacă nu s-ar fi convenit să-i scriu eu mai întâi și acum se simte jignită”, gândi ea, necăjită. „Totdeauna mi-am dat în petic cu blestematele astea de forme!”

Primul cuvânt a doua zi fu să-l întrebe pe unchiu-său dacă nu cumva greșise. Părintele Buteanu o asigură că nu, deoarece pregătindu-se să intre într-o familie era datoria aceluia să-i ureze bun venit și-apoi ea se logodise, nu Helena, prin urmare ei trebuiau să i se adreseze felicitări. Acum însă avea obligația

de a-i răspunde, mai pe larg și cât de frumos, ca și când nici n-ar fi observat tonul rezervat al scrisorii primite.

Trecură alegerile, părintele Buteanu, unul din cei trei senatori de Alba, plecă la București. Avea să lipsească puțin: deschise în 12 decembrie, Camerele intrau în scurtă vreme după aceea în vacanță, cu prilejul sărbătorilor. Cu câteva zile înaintea Crăciunului, Victor pică pe neașteptate la Alba Iulia. Nici el n-ar fi putut spune ce l-a mânat într-acolo. Călătorise la Cluj cu afacerile băncii. În dimineața aceleiași zile îi spusese șoferului că se întorc la Sylvania. Apoi, pe la douăsprezece, pe negândite, îi poruncise s-o ia spre Alba Iulia. La trei, automobilul claxona înaintea casei părintelui Buteanu.

Rămase dezamăgit când află că domnul părinte e la București, doamna doarme, iar domnișoara a ieșit îndată după masă și n-a spus unde merge și nici când se întoarce. Șovăi înainte de a primi să intre în salon, la insistențele servitoarei, care-l asigură că Lenica nu va întârzia mult și va fi supărată auzind că n-a așteptat-o. Rămase o jumătate de ceas, cu paltonul pe el. Salonul era neîncălzit, iar soba se încingea greu. Avea minutele numărate. Noaptea se lăsa repede în decembrie, iar el trebuia să ajungă încă în seara aceea în Sylvania.

Când pendula de pe perete bătă jumătatea de ceas, se ridică. Un sentiment de decepție, de așteptare înșelată îl stăpânea. Pe când cobora scările, își spuse că de fapt tot drumul acela îl făcuse numai pentru a o vedea câteva minute. Voia să urce în mașină, când o mână străină îi atinse ușor brațul.

Era Lenica, într-un palton cu guler de blană, cu o căciuliță de asemenea îmblănită și cu un mașon în mâna stângă. Pe fața ei uimirea se amesteca cu o umbră de neliniște.

– Când ai venit? se interesă ea. S-a întâmplat ceva?

El o asigură că nimic. A avut treabă la Cluj și s-a gândit să se repeedă pentru un ceas în speranța c-o va întâlni.

– Vai de mine! exclamă ea, cu o neascunsă părere de rău. De ce nu m-ai vestit, ca să fi rămas acasă? Văzându-l că rămâne cu mâna pe portieră, reluă: Doar nu vrei să pleci chiar acum? Haide, mai rămâi, măcar un sfert de ceas!

Victor se înapoie în salon mai mult ca să-i înapoieze personal cadoul lăsat pe masă împreună cu două rânduri. Erau pentru prima oară numai ei doi din seara când îi ceruse mâna. Schimbară câteva cuvinte, el își reînnoi intenția de a o vizita din nou de revelion. Lenica se gândi o clipă să-l roage să-și amâne plecarea până a doua zi, dar se temu că va fi refuzată. Și totuși el ar fi primit orice altă propunere din partea ei, căci sentimentul de dorință neîmplinită îi stăruia în suflet și numai ea era în stare să i-l risipească.

Lenica însă tăcu, iar el se ridică de plecare. În antreu îi cuprinse umerii, apoi, într-o pornire nestăvilită, o sărută cu patimă, strivindu-i buzele, înainte de a ieși în goană afară. Ea rămase pironită locului, cu degetele uitate pe buzele care o dureau. Într-un târziu își spuse că ar fi trebuit să-l conducă până la mașină. Trecu în salon, în speranța că-l va mai zări pe fereastră, dar mașina tocmai dispărea după colțul străzii.

XIV

Sever părăsi hotelul în dimineața cețoasă de noiembrie. Din stradă își ridică privirile spre singura fereastră luminată de la etaj, unde veghea parcă o umbră nesigură. Era încă devreme, abia trecut de cinci. Cu ochii nedormiți, pișcați de aerul rece al toamnei târzii, se îndreptă fără grabă spre cetate, potrivit-și astfel pașii, încât să ajungă la cazarmă înainte de șase. Deși abia dormise peste noapte, se simțea odihnit, cu inima ușoară, gata să înfrunte ziua ce se pregătea să apară. După chinuitoarea dilemă trăită în ajun, era acum convins că făcuse bine și că numai legându-se pe deplin, trupește și sufletește, de Edith își asigurase dreptul la o fericire pe care nu avea s-o găsească decât alături de ea.

Totul se desfășurase prea repede, ca să nu rămână totuși cu un sentiment de confuzie, vecin cu îndoiala. Și-ar fi deschis sufletul în fața cuiva, dacă un asemenea lucru ar fi fost cu putință. Așa, singura confirmare trebuia să vină din partea ei.

Scrisoarea de la Edith sosi mai repede decât se aștepta. Era veselă și optimistă. Călătorise bine, pe o vreme frumoasă, și ajunsese la Viena a doua zi spre seară. Îi găsisese cam îngrijorați pe cei din Siebensterngasse, deoarece n-aveau habar de escapada ei și se întrebau de ce întârzie atât de mult în Bucovina. Se înțelege că, până la urmă, a fost nevoită să se destăinuie. Le-a vorbit despre zilele petrecute la București și câte ceva (cuvintele erau subliniate în scrisoare) despre vizita pe care i-o făcuse la Alba Iulia. După iscusite ocoluri, menite să le ațâțe curiozitatea le mărturisise, așa într-o doară, că ei doi au hotărât să se căsătorească. A fost o adevărată lovitură de teatru. Nici tante Hermine, nici Aloys n-au vrut să creadă. Dar apoi s-au bucurat amândoi din suflet. Mătușă-sa regreta numai că până la căsătorie mai avea să treacă atâta vreme, ca și Aloys, de altfel, care ar fi dorit să-și celebreze nunțile împreună (căsătoria sa cu Irene Stolz era fixată pentru sfârșitul lui ianuarie). Singură ea nu regreta *nimic* (alt cuvânt subliniat), ci se bucura de pe acum că în curând, poate îndată după nunta lui Aloys, își va face din nou geamantanul și se va duce să-l vadă. Până atunci se gândea neîncetat la ceasurile atât de scurte și de frumoase petrecute împreună și era fericită că e *a lui*.

Cuvintele clare și sincere ale lui Edith îi amintiră că, la rândul lui, avea datoria de a vorbi celor de acasă despre hotărârea lor comună de a-și uni viețile. Vechile temeri legate de felul în care mamă-sa ar fi putut să primească vestea înșurătorii cu o femeie mai vârstnică decât el și care mai fusese măritată îl făcură să nu scrie nimic, ci să amâne totul până la cea mai apropiată vizită la Silvania. Cine știe, poate se va număra printre fericiții care vor primi permisie cu prilejul Crăciunului.

Până atunci rămase nevoia de a se destăinui cuiva. O mare pudoare îl împiedică să se deschidă lui Genu. Îl știa foarte discret, dar își spunea că nu are dreptul de a mărturisi cuiva un secret ce nu era numai al lui. Aduse însă vorba de Edith în fața Lenichii. După logodnă, trecuse de câteva ori pe la casa

primitoare a părintelui Buteanu. Lenica îl primea ca pe unul de-al familiei, fără nici o ceremonie, ceea ce-l făcea să se simtă în largul lui. Deși se feri să-i pună întrebări, ca să nu fie socotită indiscretă, află o sumedenie de lucruri despre cei de la Silvania și în special despre Victor. Sever era foarte atașat de fratele lui, căruia îi păstra recunoștința pentru tot ce făcuse pentru el în anii de studenție. Din câte spunea, lui Victor i se datora faptul că după moartea tatălui lor familia își păstrase locul în lume și chiar și-l întărise, fiind acum mai puternică decât oricând. Sentimentele frățești nu-l împiedicau să-i vadă defectele, aproape la fel de mari ca însușirile și la fel de stăruitoare. Dar cine s-a născut perfect pe pământ și care sunt cusururile care nu pot fi îndreptate sau chiar lepădate cu timpul?

Vorbindu-i despre viața pe care el și Genu o duseseră la Viena, trebuia să amintească și despre Edith von Dymza. Îi mărturisi că e foarte atașat de ea și voi să afle dacă ar face bine luând ca soție o străină, mai în vârstă cu un an decât el și văduva unui ofițer căzut în război. Lenica întârzie răspunsul, nu pentru că n-ar fi știut ce să-i spună, ci numai pentru că mai înainte trebuia să-i pună ea însăși o întrebare delicată.

– O iubești cu-adevărat, din tot sufletul? se încumetă ea în cele din urmă. Și deoarece el declară cu convingere că e legat pentru totdeauna de Edith, ea urmă:

– Atunci n-ai de ce să șovăi, alege-o de soție și dăruiește-i afecțiunea pe care o merită. Împrejurarea că e mai în vârstă ca tine și că a mai fost măritată e lipsită de însemnătate. E drept că numai dragostea nu face viața fericită. Dar fără ea, căsnicia devine o simplă tocmeală sau chiar un târg.

Sever crezu că Lenica face aluzie la apropiata ei căsătorie.

– Să nu-ți faci griji în legătură cu Victor, o asigură el. E o fire mai închisă, nu e ușor să te apropii de el. Are inimă bună, dar nu știe să arate ce ascunde într-însul. Va trebui cineva să dărâme zidul de care e înconjurat și să ajungă cu răbdare la el.

Mare fu bucuria lui Sever aflând în dimineața zilei de 23 decembrie că i s-a acordat o permisie de zece zile. Nici unul

din cei învoiți nu știa cum își face geamantanul și se ferchezuiește pentru a ieși cum se cuvine în lume. O veselie fără frâu, un sentiment de libertate nemărginită îi stăpâneau, de parcă li s-ar fi dat drumul pentru totdeauna din cazarmă. Sever se dezmetici abia în tren, cu gândul că în graba plecării a uitat să-i înștiințeze pe cei de acasă că sosește.

„Nu-i nimic”, își spuse mulțumit, „cu atât le va fi bucuria mai mare”.

Își petrecu timpul la fereastra compartimentului cu ochii pierduți pe întinderile vălurite ale Câmpiei Ardealului, acum pustii și acoperite de mantia albă a zăpezii. Încă tot nu se deprinsese cu ideea că e singur stăpân pe acele zece zile, că ele îi aparțin în întregime și le poate folosi după bunul său plac.

În gara Cluj se auzi strigat. Era Felician Vaida, fostul lui coleg de la „România Jună”, cu care nu se văzuse de un an și mai bine. În vuietul și forfota necurmată a gării se informară despre cele întâmplate de la despărțire. Vaida făcuse și el armata tocmai la Călărași, pe malul Dunării, iar din toamnă era profesor la liceul „Gheorghe Barițiu” din Cluj. Nu se însurase și nici nu-l bătea gândul să se căpătuiască, în schimb rămăsese același adept înflăcărat al socialismului ca la Viena.

– Să mă cauți negreșit de vei veni la Cluj! îi strigă de pe peron lui Sever, fluturându-și mâna, în timp ce trenul se îndepărta.

Ajunse la Silvania târziu după 11. Avu noroc cu Ignaț, care aștepta la ora aceea un problematic mușteriu. Acasă dormeau cu toții. Când îl zări, Helenei i se păru că visează. La vorbele lui că a uitat să-i înștiințeze și că n-a avut răgaz să le cumpere nimic:

– Lasă, Sever dragă, că mai frumos cadou decât să vii acasă nici că-mi puteai face! îl încredință ea, privindu-l cum mănâncă. Chiar astăzi ți-a venit un plic de la Viena și-mi chiar spuneam ce mare păcat e că nu-l poți primi chiar tu.

Scrisoarea era din partea profesorului Bernecker. De data aceasta fu rândul lui Sever să spună că a primit cel mai frumos cadou de Crăciun. Profesorul îi scria că i-a revăzut peste vară proiectul de diplomă și a găsit niște soluții practice, care

permiteau punerea lui neîntârziată în aplicare. De aceea îi propunea să publice lucrarea, sub numele amândurora, într-o revistă de specialitate și să obțină un brevet de invenție.

Vestea născu o însuflețire extraordinară în fiecare din cei prezenți. Rămaseră până noaptea târziu, minunați de norocul lui Sever, răsucind în fel și chip propunerile profesorului.

A doua zi, fiind ajunul Crăciunului, casa fu întoarsă pe dos cu pregătirile pentru praznic. Sever ieși la plimbare și se întoarse cu mantaua albă de ninsoarea ce se cernea neconținut din înaltul cerului. Spre seară vânzoleala se mai potoli. Victor găsi un moment să-i vorbească în prezența Helenei. În camera de domni ardea un foc viu, de curând ațâțat și mirosea a brad. Cei doi frați stăteau față în față în cele două mari fotolii de piele, iar mama lor între ei pe canapea. Cu vocea lui obișnuită, Victor își înștiință fratele că în cursul anilor pusese la păstrare partea lui din arenda moșiei. Acum că Lakatos plătise câștiul de la sărbătoarea Tuturor Sfinților, suma totală, sporită prin dobânzi, se ridica la aproape două sute de mii. Deoarece Sever își încheiase studiile, socotea de datoria lui ca, odată cu darea de seamă, să-i pună la dispoziție întregul capital, pentru a dispune de el după voie.

– Dar, Victor dragă, interveni nedumerit Sever, eu am înțeles întotdeauna că acești bani mi-au fost trimiși la Viena pentru studii...

– Nici măcar un leu, îl asigură frate-său, tot ce-ai primit timp de șase ani a fost de la mine. I-am promis tatei că voi avea grijă de soarta ta și așa am înțeles să mă țin de făgăduială.

Nu fu chip să-l convingă pe Victor să primească banii, care-i reveneau de drept, căci cheltuielile legate de studii depășeau larg sfertul de milion. Când mamă-sa îl întrebă ce are de gând cu banii, găsi că a sosit clipa potrivită pentru a-și deschide inima.

– Pe moment îi las în seama lui Victor, zise el. Mai târziu, după ce voi isprăvi armata, mi-ar putea folosi. A sosit ceasul să-mi fac un rost și să-mi clădesc o viață nouă...

Și le mărturisi foarte firesc că la Viena a cunoscut-o pe Edith von Dymcza, de care s-a atașat statornic și e hotărât să-și lege soarta pentru totdeauna de a ei.

– Apoi o veste mai bună ca aceasta nici că puteai să-mi dai! exclamă, cu ochii în lacrimi, Helena, îmbățișându-l. Multe are de îndurat o mamă, dar iată că nici bucuriile n-o ocolesc!

Nici vorbă de împotrivire, dimpotrivă, alianța cu Edith i se părea de-a dreptul strălucită, răscumpărând ceva din decepția pricinuită de logodna lui Victor. Dymseștii erau una din cele mai bogate și renumite familii românești din Viena (Helena îi considera români curați, în ciuda căsătoriilor, convinsă că sângele se moștenește pe linie bărbătească). Unul din ei fusese general, altul diplomat la Roma sau la Petersburg. Nici o pagubă că-l întrecea la vârstă pe Sever: băiatul avusese și va avea întotdeauna nevoie de cineva care să-l ocrotească. Cât privește văduvia, biata de ea merită să fie nu condamnată, ci compătimită pentru lovitura pe care o primise.

Ceru o fotografie a viitoarei sale nurori și nu conținea laudele, deși Edith era scundă, subțirică, cu șoldurile înguste și pe deasupra blondă (Helena nu suferea blondele). Până la cină nu vorbi decât despre ea.

Deși copiii crescuseră de mult mari, Helena păstrase obiceiul de a face pom de Crăciun și de a-i aduna pe toți în jurul ei. Pe la șapte apăru Mărioara, înapoiată de câteva zile de la Cluj. Trecuse cu bine peste sorocul celor cinci luni și radia de mulțumire că, în sfârșit, va dobândi copilul mult așteptat. Lângă ea, Valer n-o slăbea din ochi, gata oricând să sară pentru a-i împlini dorințele.

De multă vreme nu se simțise Helena așa de fericită ca în seara aceea, cu copiii împrejurul ei. Și era cu atât mai fericită cu cât știa că asemenea clipe sunt scurte și se duc pentru a nu se mai întoarce. Rămase totuși în aceeași stare și în zilele următoare până la plecarea lui Sever. Își bătea capul ce mâncăruri să-i mai pregătească, iar dimineața umbla în vârful picioarelor, ca nu cumva să-i scurteze odihna. Crezuse că băiatul se va întrista, ca pe vremuri Lați, văzând că permisia i se apropie de sfârșit. Dar Sever îi mărturisise că într-un fel dorește să se întoarcă la cazarmă, pentru a isprăvi mai repede și a ajunge, în fine, liber.

Se mohorî însă ea. În ajunul Anului Nou, Victor plecă la Alba Iulia cu mașina. Nu își îmbie fratele să-l însoțească, pentru a nu-și părăsi chiar cu o zi mai devreme mama. De Revelion, rămaseră numai ei doi. Pe când lumina se stinse la miezul nopții, Helena se trezi bântuită din nou de vechile neliniști. Răgazul, scurt, dăruit de soartă, se încheiase.

„Dumnezeu știe ce ne va mai aduce și anul acesta!” își zise, muindu-și buzele în cupa de șampanie. Deși abia înghițise o picătură, răceala băuturii o pătrunse până în adâncul pieptului.

A doua zi la prânz îl însoți la gară. Pe când Sever urca în tren, își aminti de o altă zi de 1 ianuarie, mai veche cu doisprezece ani, când ea și Alexandru îl conduseseră pe Lați, îmbrăcat militărește, care se înapoia din permisie. Atunci îl văzuseră pentru ultima oară. Și cum stătea pe peron, cu privirile îndreptate spre fereastra unde apăruse capul băiatului, o năpădi gândul că, asemenea fratelui său, și Sever pleacă pe același drum fără întoarcere, pentru totdeauna.

Îi trebuiră minute lungi ca să se liniștească. În drum spre casă, în trăsură lui Ignaț, îi văzu mereu înaintea ochilor chipul serios, delicat, cu ochii arzători, în care tremura o luminiță speriată, implorând parcă ajutor.

XV

Cu prilejul Revelionului fură puse la cale ultimele amănunte legate de nuntă. Pentru ca pregătirile să se desfășoare în tihnă astfel ca totul să iasă cât mai bine, fixară ceremonia pentru a doua duminică a lunii februarie. De comun acord, hotărâră ca petrecerea să se desfășoare într-un cadru mai restrâns, invitând numai rudele și prietenii apropiați. Și așa trebuiau să cheme vreo sută de persoane. Lenica avea șapte frați și vreo douăzeci de veri. Mai erau neamurile lui Victor, mulți-puțini câți aveau să vină. Numărul domnișoarelor și al cavalerilor de onoare fu hotărât la trei. Lenica le aduse pe soră-sa Turica, pe Buba Roșca și pe Zina Pop, vara ei bună.

Victor se gândi la Sever, la Genu și la văru-său Ionaș Sima din Silvania, dar pentru moment nu spuse nimic. La fiecare din aceste probleme, părintele Buteanu voi să cunoască părerea lui Victor, gata oricând să și-o schimbe pe a lui, dacă viitorul soț al Lenichii ar fi dorit altfel. Dar logodnicul încuviință totul cu aerul de plictiseală al cuiva pe care nu-l interesează asemenea nimicuri. Și față de Lenica se purta rece și absent. Sărutul pățimaș din antreu părea a fi fost pentru totdeauna uitat. O singură oară interveni în discuție și anume când veni vorba de călătoria de nuntă. Cu aer destul de încurcat se scuză arătând că, din pricina multelor sale ocupații, călătoria va fi mai scurtă decât el însuși ar fi dorit-o. Câte trei-patru zile la Arad și la Oradea, urmând ca de aici să se îndrepte spre Silvania.

După plecarea lui Victor și înapoierea părintelui Buteanu la București, în loc de a se liniști, casa se umplu de forfotă și zvon. Deși mătușă-sa, reînviată, o opri să se mai amestece în treburile gospodăriei, luând asupra ei totul, Lenica nu stătea locului de dimineața până seara. O cusătoreasă, instalată într-o odăiță de lângă bucătărie, țacănea neîntrerupt la mașină. Oricât de bogat ar fi un trusou, tot mai rămâne de adăugat câte ceva. Cum spunea mătușă-sa Mariți, când te măriți atât de sus nu poți duce orice fel de *ștafirung* cu tine. Rochia de nuntă trebuia, la rândul ei, comandată din vreme, știut fiind că viitoarele mirese sunt pretențioase și e nevoie uneori de zece probe și ajustări pentru ca lucrul să iasă fără cusur. Pe lângă ea, părintele Buteanu o puse să-și comande câteva toalete noi, ca, odată ajunsă în casa bărbatului ei să aibă tot ce-i trebuie spre a arăta ca o adevărată doamnă. Nu era apoi zi lăsată de Dumnezeu ca să nu le vină cineva în casă. Se înțelege că cele trei paranimfe, cum le spunea mătușa Mariți domnișoarelor de onoare, nu puteau să lipsească. Tustrele își vârău capul măcar pentru un minut să știricească câte ceva sau să-i vorbească Lenichii despre rochiile pe care le aveau și ele în lucru. Cu toate o răsfățau, nu știau ce să mai facă pentru a-i fi pe plac, învăluind-o în priviri admirative și curioase.

– Tu să nu te temi, o încurajau ele, deoarece ne vom afla și noi în preajma ta. Nu vei fi singură.

Și-o îndemnau să lase focului grijile și să mănânce, ca nu cumva slăbind să se trezească în ajun de nuntă că-i e prea largă rochia de mireasă. Sâmbetele și duminicile era rândul lui Sever s-o viziteze. Abia seara, când își așeza tâmpla pe pernă, avea răgazul să se gândească la noua viață în care avea să pășească curând. În mod ciudat, se simțea atrasă de ea și totuși n-o dorea. „Mai e încă o lună și mai bine“, își spunea ea cu un fel de mulțumire, deși în sinea ei își dădea seama că, odată ce au început să se depene, zilele vor fugi tot mai iute, una câte una.

Exact cu o lună înaintea nunții venirea de la tipografie ferparele. Citind numele mătușii Mariți, al unchiului Franțisc și al viitoarei sale soacre, apoi cu litere mai mari numele lor de botez, Elena și Victor, înțelese că din momentul acela nimeni și nimic de pe lumea asta nu putea schimba ceea ce singură soarta poruncise.

„Apoi va fi cum va fi“, își zise ea și pe loc se simți îmbărbătată. „Cine știe, poate voi fi fericită. Numai de s-ar face cât mai repede!“

Parcă ar fi ascultat-o, zilele începură să alerge nebunește. Curând după 1 februarie se întoarse de la Senat părintele Buteanu, ca să supravegheze în persoană ultimele pregătiri. Între timp scrisorile soseau una după alta, unele confirmând participarea, altele cu scuze și explicații. Din cele peste o sută de persoane invitate vreo optzeci răspunseră afirmativ. Chiar să fi golit întreaga casă și nu aveai unde să așezi la masă atâta omenire. De aceea, părintele închirie sala principală a restaurantului „Dacia“. O dimineață întregă și-o petrecu în conciliabule cu Iclozan, patronul localului, ca până la urmă să se hotărască asupra unui menu cu douăsprezece feluri de mâncare, unele neobișnuite, cu denumiri franțuzești. Printre ele fazan, icre negre, pește de Dunăre. Pentru ca totul să iasă desăvârșit puseră la cale să-l aducă pe Schani, bucătarul

de la „Römischer Kaizer“ din Sibiu, renumit în tot Ardealul, iar peștele și șampania fură comandate de la București.

— Nu-mi pasă de cheltuială, spunea bucuros părintele Buteanu, că numai o dată îmi mărit fata!

Vineri seara sosi Victor, înfrigurat, dar parcă mai însuflețit și mai vesel ca de obicei. Călătorise cu trenul, deoarece ninsorile căzute în ultimele zile făceau nesigură folosirea automobilului. Era însoțit numai de Valer și de Ionaș Sima. Spre părerea de rău a tuturor și mai ales a părintelui Buteanu, Helena nu venise. Șovăise până în ultima clipă. S-ar fi dus și nu s-ar fi dus. O cam speriasc schimbarea vremii, zăpada căzută din belșug și gerul care o urmase. Se gândea și la Mărioara, aflată acum într-a șaptea lună. Cineva trebuia să-i țină tovărășie.

Încă în seara aceea Victor înmână Lenichii cadourile de nuntă: un inel cu briliant, împresurat cu rubine ca de niște ace de foc, cercei de aur cu stropi de diamant și un colan de platină cu cruciuliță de aur. Căscară cu toții ochii mari, neobișnuiți cu asemenea dărnicie. Deosebit de cadourile sale, Victor îi înmână din partea Helenei o brățară din aur vechi, împodobită cu smaralde, scoasă din caseta ei de bijuterii.

Ziua următoare fu agitată de la primele ceasuri. Începură să sosească invitații din provincie, cu darurile de nuntă, care, după cuviință, trebuiau desfăcute și admirate, înainte de a fi așezate pe masa mare din prânzitor, unde se înfiripă curând o adevărată expoziție. Rând pe rând, Victor îi cunoscă pe ceilalți frați ai Lenichii, viitori cumnați: pe Aurel, pe Emil, pe Ovidiu și pe mezinul Enea, precum și pe sora ei mai vârstnică, Livia, și pe bărbatul acesteia, Niculiță, protopopol Aiudului. În acel du-te-vino necurmat, ceremonia civilă de la primărie trecu ca și neobservată. Sever fu martorul Lenichii, iar Manciușea, al lui Victor. Totul ținu un sfert de ceas, după care se servi o cupă de șampanie cu pișcoturi și bomboane de ciocolată. Seara, Victor îi invită pe Sever, pe Genu și pe Ionaș Sima, la cheful de lăsare a burlăciei.

– Numai să nu uitați ca mâine la unu să fiți prezenți la biserică! le strigă părintele Buteanu la plecare.

S-ar fi însoțit bucuros și el cu tinerii, ca și Valer, de altfel, dacă tradiția n-ar fi cerut ca la un asemenea chef să ia parte numai holteii.

În dimineața nunții în casa părintelui Buteanu domni o învălmășeală de nedescris. Cele trei slujnice, aduse anume de la Dărăbanți, alergau de colo până colo, mânate de vocea strașnică a preotesei. Din cinci în cinci minute răsuna soneria în antreu. Se aduceau ba telegrame, ba coșuri de flori, ba cadouri. Ultimii invitați își făcură apariția cu brațele încărcate. Fiecare dintre ei dorea cu orice preț s-o vadă pe mireasă fie și pentru un minut și s-o îmbrățișeze. Cele trei paranimfe se înființaseră încă de la 9 ca să-i ajute Lenichii să-și îmbrace rochia și s-o pregătească de nuntă. Ele însele își îmbrăcaseră toaletele de curând cusute și umblau cu băgare de seamă ca nu cumva, Doamne ferește, să le șifoneze sau să le păteze.

Noroc cu Sabina Manciuile, sosită de dimineață, o femeie energetică și inimoasă, cu ochelari, care opri vizitatorii să mai intre în camera miresei, ca să n-o obosească din cale-afară.

– Lasă, nu-ți face griji, o încurajă ea pe Lenica de câte ori se ivea în crăpătura ușii, totul merge cum trebuie. Va fi bine, vei vedea, ascultă-mă pe mine că știu multe. Și pune-ți un strop de roșu pe obraji, că ești cam palidă!

În timpul acesta, Victor aștepta la gară, împreună cu părintele Buteanu, sosirea lui Rațiu. Îl încerca o durere stăruitoare de cap, deși în ajun abia dacă băuse două pahare de vin. Dormise în schimb iepurește, trezindu-se de nenumărate ori, ca înaintea unei călătorii importante, când te temi că ai putea să pierzi trenul. Chiar și acum pe peronul gării îi venea mereu să se miște în dreapta și-n stânga, abia auzind cuvintele pe care i le spunea însoțitorul său.

Președintele coborî din vagon, cu fața odihnită, luminată de un zâmbet prietenos care i se răspândi pe trăsăturile sobre, fine, din clipa când dădu cu ochii de cei veniți să-l primească.

Cu toate că era vorba de o vizită cu caracter particular, pe peron se aflau prefectul, primarul și comandantul garnizoanei, generalul Popp.

– Ei, eroule, i se adresă Rațiu lui Victor, luându-l familiar de braț, închis-ai măcar un ochi astă noapte?

Victor își lăasă unchiul la hotel, apoi îl duse acasă pe părintele Buteanu, împreună cu cadoul de nuntă al nunului, un serviciu de argintărie pentru douăsprezece persoane. El nu intră ca să nu calce datina care spunea că în ziua nunții mirele nu are voie să-și vadă mireasa decât la biserică.

Ceremonia urma să aibă loc îndată după săvârșirea liturghiei mari. Lenica, palidă de emoție, dar stăpânindu-se, aștepta în salon împreună cu Sabina și cu cele trei fete de la douăsprezece și jumătate. Una din slujnice fusese trimisă în colțul străzii să-i anunțe când vor trece trăsurile mirelui spre biserică. Se făcu unu fără un sfert, unu fără zece...

– Tulai, Doamne, se năpusti servitoarea speriată, de parcă s-ar fi petrecut o nenorocire, ia amu au trecut cu trei *cocii*!

Cinci trăsuri stăteau înșirate în fața casei. De un ceas începuse să ningă. Vreo douăzeci-treizeci de curioși căscau gurile. Până la biserică făcură câteva minute. Trebură să-și croiască drum prin mulțimea care umplea strada, stăpânită cu greutate de sergenții trimiși anume de șeful poliției. În poarta bisericii fură întâmpinați de Victor și de Iuliu Rațiu, îmbrăcați în frac, amândoi impunători și gravi.

Naosul era plin de nu puteai arunca un ac. Vestea că părintele Buteanu își mărită nepoata, iar nunul e însuși primul ministru adusese la biserică sute de oameni. Se puteau socoti fericiți aceia ce izbutiseră să-și găsească un loc. Peste tot, cravate albe, jobene, blănuri, pietre scânteietoare. Toate notabilitățile orașului, prefectul, primarul, generalul Popp, cei doi colonei, ținuseră să ia parte.

„Așa o nuntă strălucitoare n-a văzut Alba Iulia de la război încoace!“ își spuse fericit părintele Buteanu, căutând cu mulțumire împrejur.

Cei doi miri pășiră în fața altarului, Victor în dreapta, Lenica în stânga sa, încadrați de nuni, cu lumânările aprinse. Deasupra lor ardeau toate cele douăzeci și patru de becuri ale marelui candelabru de bronz. Slujba cununiei fu oficiată de un sobor de preoți în frunte cu Ilariu Domide, vicarul mitropolitan din Blaj. Răspunsurile le dădu corul bărbătesc al societății muzicale „Armonia”.

Ceremonia decurse domol, cu solemnitate, potrivit canoanelor. Când vicarul se pregăti să rostească cuvintele prin care îi declara soț și soție, la bine și la rău, până la sfârșitul zilelor, în naos se lăsă o tăcere adâncă. Se auzi sfârșitul lumânărilor ce ardeau clătînându-și sâmburii de lumină și respirația grea a unuia dintre preoți, un bătrân roșu la față și corpolent. Undeva în fundul bisericii, cineva plângea încet, cuviincios.

„Doamne, ai milă de sufletul meu!” gândi Lenica, cu fruntea împodobită de cunună, străbătută de un fior prelung.

Restul slujbei trecu ca un vis. Mirii se treziră abia când părintele Buteanu se apropie de ei:

– Haide, veniți! îi îndemnă el. S-a isprăvit! Lumea vrea să vă felicite!

De la biserică, Lenica se înapoie acasă împreună cu Victor, ca să se schimbe. Nici unul nu pricepea pe deplin ceea ce se petrecuse cu ei. Când intrară în sala restaurantului, împodobită sărbătorește și luminată feeric, muzica intonă marșul nupțial din *Lohengrin*, iar invitații, așezați la cele trei nesfârșite mese, se ridicară în picioare. Iuliu Rațiu și Sabina Manciulea îi conduseră în capul mesei din mijloc. Dopurile sticlelor de șampanie pocniră. Armata de chelneri umplu paharele tuturor. Rațiu rosti un prim toast, vesel și simțit, apoi, pe măsură ce tăvile pline aduceau noi și noi bunătați, alți oratori luară cuvântul.

Pe la patru, mirii se ridicară. Acceleratul de Arad urma să-i ducă peste o jumătate de ceas în călătoria de nuntă. Își luară rămas bun, cam în fugă, de la toată lumea. Pretutindeni zâmbete, sărutări, urări de fericire.

La gară îi însoțiră numai părintele Buteanu și soția sa, Mariți. Sosiră exact în clipa când trenul apăru în zare.

– Drum bun și să ne scrieți de îndată ce sosiți! le strigă părintele, după ce se arătară la fereastra compartimentului. O să vă ducem dorul!

Vocea îi fu acoperită de vuietul gării și de găfâitul sacadat al locomotivei. Amândoi zâmbiră, în semn că au înțeles, deși nici unul nu deslușise lămurit cuvintele. Cu un șuier ascuțit, trenul se urni din loc. Tinerii căsătoriți își fluturară mâinile până peronul se pierdu în depărtare. Apoi Victor ridică portiera și rămaseră singuri, numai ei doi, în compartimentul gol.

XVI

Impresia de singurătate și părăsire, care îi cuprinsese în clipa plecării trenului, îi părăsi repede. Așezați față în față la fereastra compartimentului, se apucară să vorbească amândoi, bucuroși că au găsit, în sfârșit, cui să-și împărtășească gândurile. Un sentiment de adâncă ușurare îi stăpânea, ca și cum ar fi scăpat deodată de aceeași povară nesuferită. Afară, întinderile troienite dispăreau în goana nebună a trenului și, odată cu ele, stâlpii de telegraf, copacii împodobiți cu chiciură, casele mărunte strivite de largi căciuli albe, legate de bolta cerească prin funii subțiri de fum. Fulgi răzleți, mereu alții și parcă totuși aceiași, dansau dezordonat la fereastră, înălțându-se, coborând.

Vorbiră, se înțelege, despre nuntă, despre cadourile primite, care urmau să-i ajungă din urmă la Silvania, despre toastul lui Rațiu și despre o mulțime de alte amănunte, uitare pentru moment, dar care acum le reveneau în amintire, mai vii și mai frumoase. Pe la Ilia li se făcu foame. Izbucniră amândoi în râs, când își mărturisiră că se ridicaseră cam flămânzi de la masa îmbelșugată dată în onoarea lor.

„Doamne“, își zise Lenica, cu sufletul încălzit de bucurie, „și când te gândești ce idei negre îmi umblau prin cap la biserică!“

Ceasurile trecură pe nesimțite. Nici unuia nu-i veni să creadă când conductorul îi anunță că urmează Aradul. Coborâră pe peronul înțesat de lume, însoțiți de hamalul care luase cele două geamantane. Înaintau cu greu, croindu-și drum printre călătorii care se grăbeau încolo și înapoi. Victor se uita în toate părțile cu o expresie preocupată.

– Cauți pe cineva? îl întrebă ea, ținându-i brațul, ca să nu se piardă de el.

Nu apucă să-i răspundă, deoarece un domn de vreo patruzeci de ani, cu fața prelungă și buze subțiri, în blană, le ieși în cale, cu pălăria în mână. Era Aladar Fried, unul din patronii firmei „Frații Fried” cu care Victor întreținea de multă vreme relații de afaceri.

– Omagiile mele, doamnă, și sincere felicitări! o salută foarte respectuos pe Lenica, înmânându-i un buchet de garoafe roșii. Sluga Dumneavoastră prea supusă, domnule doctor!

Lenica fu impresionată de manierele alese ale evreului, foarte atent și prevenitor. Pe când îi conducea spre ieșire, se scuză de nenumărate ori că nu i-a putut primi la scara vagonului, dar, din păcate până a răzbit prin mulțimea adunată pe peron...

Venise în întâmpinarea lor cu mașina proprie, un Buick nou-nouț, care strălucea ca o bijuterie. Cu ea îi conduse la hotelul „Crucea Albă”, unde aveau să locuiască. Și la Arad zăpada acoperea străzile, dar mai puțină decât pe drum. Se întunecase de-a binelea, reclamele luminoase, roșii, albe, albastre clipeau pe zidurile caselor. Când coborâră la hotel, o boare călduță, de primăvară, le scaldă fețele, venită de undeva dinspre Mureș.

Se despărțiră de amabilul lor însoțitor în holul hotelului. Victor îl invită să ia masa cu ei, dar Fried refuză politicos, declarând că în seara aceea oricine ar fi fost de prisos. I-ar fi făcut însă plăcere dacă a doua zi la prânz ar fi acceptat să ia masa cu el.

Abia după ce deschiseră ușa cu numărul 15 de la etajul întâi, observară că Fried le rezervase cel mai luxos apartament

din hotel, destinat anume perechilor aflate în voiaj de nuntă. Era alcătuit dintr-un salonaș tapisat în albastru și dintr-o cameră de dormit, cu pat dublu, acoperit cu o cuvertură de mătase și având deasupra un scurt baldachin din catifea vișinie. Nu lipsea nici camera de baie, îmbrăcată în faianță, cu cada, strălucind de curățenie, pe jumătate îngropată în podea.

Se schimbară repede și coborâră la restaurant. Spre plăcuta lor surpriză, Fried le rezervase o masă. Încă de la ușă fură luați în primire de oberul stilat, cu mănuși albe, și dați în grija unui chelner care nu avea, pe cât se pare, altă treabă decât să se ocupe de ei. În zumzetul discret al conversațiilor, își recăpătară buna dispoziție din tren. Mâncărurile erau gustoase, serviciul fără cusur. Ajungea să-ți miști capul sau să-ți rotești privirea, și chelnerul răsărea lângă tine să-ți umple paharul sau să-ți schimbe farfuria. Spre sfârșit, Victor comandă șampanie. Lenica își aprinse o țigară.

– Tu fumezi? o întrebă el, mirat.

– Nu prea mult. Cinci-șase țigări pe zi. N-ai știut? Doar am mai fumat în fața ta. Nu-ți plac cumva femeile care fumează?

– Nu, nu, se grăbi el să nege și din tonul vocii se vedea că e sincer. Credeam că fumezi așa, în joacă.

Ea se lăsă pe spătarul scaunului. Atmosfera plăcută din restaurant, șampania dulceagă, înșelătoare, o făceau să se simtă bine. Orchestra reîncepuse să cânte. Emoțiile acelei zile neobișnuite rămăseseră în urmă, pe jumătate uitate. Ea însăși se găsea undeva departe, legănată de suspinul languros al viorilor. Tresări, când Victor îi spuse că e târziu și ar trebui să plece.

– Numai un minut, îl rugă ea, să-mi termin țigara.

Cuvintele lui sfâșiaseră farmecul din jur, readucând-o brutal în prezent. Stinse țigara, deși o fumase numai până la jumătate. Ce rost avea să amâne, ceea ce nu putea și nici nu trebuia amânat?

Oberul înmănușat sosi cu nota de plată. Victor strecură o privire distrată asupra socotelii și aruncă o hârtie pe tavă. Însoții de omul în frac, care-și frângea spinarea în nesfârșite cuvinte de mulțumire, se îndreptară spre ieșire printre mesele care începuseră să se golească.

Alungată pentru un ceas, oboseala i se lăsă deodată în mâini și în picioare. Deși nu băuse decât o cupă de șampanie, avea mintea împăinjenită, iar urechile îi vuiau prelung, parcă ar fi ținut în dreptul lor o scoică uriașă. Nu simțea nici teamă, nici emoție, ci numai o greu de ascuns descumpănire.

– Ce faci? Nu intri?

Se găseau în salon, în fața ușii dormitorului, care se căsca largă asupra întinericului dinăuntru. Nepăsarea de până atunci se risipi într-o clipă, inima începu să-i bată cu putere. O mână străină îi apucase brațul mai jos de subsuoară și-o împingea încet, dar stăruitor dincolo de pragul odăii de nuntă.

Nu reuși să adoarmă vreme îndelungată. În cameră domnea o căldură lăncedă, înăbușitoare. Ecoul stins al unei muzici depărtate răzbătea câteodată până la ea. Prin despicătura draperiilor își înșira literele albastre firma luminoasă a restaurantului „Palace”, aflată peste drum în clădirea teatrului. Huruitul unei trăsurii întârziate răsună pe sub ferestre. Apoi toate zgomotele se stinseră, iar în dormitor se înstăpâni liniștea. Nu se auzea nimic afară de respirația regulată a bărbatului care dormea alături de ea, atât de aproape, încât l-ar fi putut atinge. Totul se petrecuse altfel decât își închipuise vreodată, o simplă schilodire trupească, crudă și dureroasă. Nimic nu se schimbase de pe urma ei. Era aceeași ca mai înainte, când intrase în dormitor însoțită de cel ce-i devenise bărbat, numai mintea i se limpezise, iar sentimentul de dezamăgire devenise un stăruitor dezgust. „Niciodată nu voi fi a lui pe de-a-ntregul și nici el nu va fi al meu” își zise ea, ferindu-și ochii de clipirea firmei luminoase care începea s-o supere.

Altfel s-ar fi petrecut totul, dacă s-ar fi iubit cu adevărat sau ar fi fost măcar ea îndrăgostită. Un regret nelămurit o încercă la gândul că în timpul celor trei luni cât durase logodna nici unul din ei nu s-a străduit să se apropie de celălalt. Așa, în ciuda menajamentelor și a cuvintelor lui afectuoase (ori tocmai de aceea) trăise o scenă absurdă și ridicolă, de care ar fi râs poate, de nu s-ar fi simțit atât de umilită și de abătută.

Pendula din salon bătu de două. În sala împodobită sărbătorește a restaurantului „Dacia”, nuntașii poate își mai petreceau și dansau... Încet, somnul o învinse, învălmășind gândurile și amintirile. Ca prin vis auzi deasupra capului niște pârâituri mărunte, urmate de niște bufnituri înăbușite care veneau de undeva din adânc.

„Trebuie să fie zăpada care se topește și cade de pe streășină”, își zise ea, adormind.

Se trezi târziu cu senzația că nu s-a odihnit îndeajuns. În cameră era lumină deplină. Se dezmetici îndată, recunoscând patul cu baldachin, masa de toaletă, draperiile de la ferestre. Locul de lângă ea era gol. Se ridică într-un cot. Dădu de Victor care apăruse în ușa salonului atras de mișcările ei.

– Ai dormit bine? Cum te simți? o întâmpină, așezându-se pe marginea patului, cu o expresie îngrijorată. O sărută stângaci pe obraz, parcă și-ar fi amintit abia atunci că-i e dator cu acel mărunț gest de tandrețe. Nu știam ce să fac. Am comandat cafeaua pentru ora nouă și mi-era teamă ca nu cumva să te trezesc.

– E așa de târziu? se miră ea. Adăugă ca o explicație: aseară am adormit greu. Tare a mai fost cald în odaie.

Voi să se dea jos din pat, își luă seama și-l rugă să-i aducă rochia de casă. El era gata, ras proaspăt și răspânda în jur un miros plăcut de cremă și de colonie bărbătească. În timp ce ea zăbovea în baie, o informă că s-a deșteptat pe la șapte, că a coborât la frizerie, a cumpărat ziare. Afară vremea s-a muiat de-a binelea, iar trotuarele s-au acoperit de băltoace.

Abia după ce ieși din baie, Lenica observă cele trei superbe fire de liliac alb puse într-o vază de cristal pe măsuta din salon.

– Văd că ți-a rămas timp să-mi aduci și flori! exclamă ea, apropiindu-și obrazul de florile proaspete, parfumate. Doamne, cât de frumoase sunt! Dar nu trebuia, zău, să le cumperi, cine știe cât vor fi costat!

Fură întrerupți de chelnerul care aducea micul dejun. Măsuta joasă, pe rotile, era încărcată cu tot felul de bunătăți: cafea neagră, lapte, unt, ouă cu șuncă, Ementhal, cozonac.

– Nu știam ce obișnuiești să iei dimineața și m-am gândit că e mai bine să comand de toate.

– Vai, dar cine va fi în stare să mănânce atât! se tângui ea cu o nuanță comică în voce. Patru ar trebui să fim ca să dovedim totul!

– Vom mânca atunci cât patru! răspunse vesel Victor. Iar ce va rămâne va duce chelnerul înapoi.

Mâncară într-adevăr cu poftă din toate, chiar Victor care de obicei se mulțumea dimineața cu o ceașcă de cafea și cu o felie de pâine cu unt. Vorbiră tot timpul, ba de una, ba de alta, evitând amândoi cu grijă același subiect.

„Poate l-am judecat în pripă”, își zise Lenica, reamintindu-și figura lui îngrijorată când o întrebase cum se simte, apoi gestul delicat de a-i aduce frumusețea aceea de liliac. „Cine știe, așa se vor fi petrecut lucrurile și cu alții!”

La sfârșitul mesei, după ce chelnerul strânse farfuriile, Victor i se adresă cam stânjenit:

– Te-ai supăra rău detot, dacă aș lipsi un ceas-două? M-a rugat Fried să trec pe la el, ca să stăm de vorbă despre niște afaceri... N-am putut să-l refuz... Dar dacă nu vrei, îi dau un telefon și amânăm pe după-masă...

– Nu, nu, se împotrivi ea. Du-te... Dacă tot trebuie să-l vezi, cel puțin să isprăvești mai repede.

– Bine, încuviință el, vădit ușurat. La unu fix ne întâlnim jos în hol, ca să mergem la masă. Tu până atunci ocupă-te cu ceva. Uite, ți-am adus niște reviste ilustrate...

Plecarea neașteptată a bărbatului ei o lăsă puțin decepționată. O părăsea a doua zi după nuntă pentru o întâlnire de afaceri, care mai putea aștepta. În sine ea nu era sigură că propunerea de a se vedea pornise de la Fried. Nu-l auzise în ajun vorbind despre o întâlnire, dimpotrivă le spusese la despărțire că-i invită pentru ziua următoare la prânz. Dar poate că Victor îi telefonase de dimineață. Își petrecu timpul aranjându-și hainele în dulap și răsfoind revistele. Ușoara deziluzie încercată în dimineața aceea n-o deranja prea mult, dovadă că în adâncul sufletului continua să sper.

Zilele petrecute la Arad și la Oradea se scuseră una după alta ca o părere. Se asemănau prea puțin între ele, ca să nască monotonie sau plictiseală. Mâncau în cele mai alese restaurante, schimbându-le mereu, cutreierau magazinele, într-o seară văzură o piesă de teatru, într-alta intrară într-un bar de noapte. Victor cheltui nebunește, fără a se uita la bani. Ajungea să-i placă ceva, o pălărie, o geantă, o bijuterie, ca să-și vâre mâna în buzunar și să le cumpere pe loc. La protestele și sfielile ei, răspundea râzând că are bani destui și că se găsesc doar în călătorie de nuntă.

În cea de a opta zi, se treziră cu Márton, șoferul, sosit cu automobilul să-i ia. Era o amiază caldă de primăvară timpurie, cu un soare vesel și luminos, care începuse să urce spre înaltul bolții. Porniră din Oradea pe la două, ca să ajungă la Sylvania înainte de a se lăsa întunericul. De o parte și de alta a drumului, de sub zăpada împușinată, ieșeau la lumină petice de pământ cafeniu-roșcat, acoperite ici-colo cu smocuri de iarbă pălită. Satele se perindau unul după altul, având în capete câte o răstignire, cu lemnul mâncat de ploi și tabla ruginită. Casele scunde, zugrăvite în albastru, cu pridvoare înguste, priveau posace prin ochii mărunți ai ferestrelor.

De la Ciucea o luară spre stânga, cățărându-se pe serpentinele Meseșului. Cu fiecare răsucire a drumului, apărea în stânga fundul neted al unei văi, în care strălucea ca o panglică argintie apa Crasnei, izbită de razele piezișe ale soarelui. Curând începură să coboare. Tăblițele indicatoare din capul satelor purtau nume ciudate, ca și când ar fi pătruns într-o țară necunoscută: Cizer, Vârșolț, Pericei...

Un deal înalt cu două culmi rotunde se ivi în zare. Printre copacii despuiați se zăreau, nesigure, siluetele unor case. Mai spre stânga cerul se înroșise tot de purpura înserării.

— Am ajuns, zise Victor, făcând un gest spre dreapta mașinii. În cinci minute suntem acasă.

Lenica se plecă și privi afară. La oarecare distanță de șosea, dincolo de albia Crasnei, apăruseră niște clădiri masive, dominate de un turn înalt de cărămidă roșie.

– Ce e acolo? întrebă ea.

– E moara și uzina electrică a lui Weiss, o lămuri el. Voi să adauge: „În curând vor fi ale mele“, dar se opri speriat în fața aceluși gând pe care până atunci nu-l rostise răspicat nici înaintea lui însuși.

Mașina trecu duduind peste un scurt pod de fier, apoi ocoli spre dreapta. Opri pe neașteptate în dreptul unei clădiri cu parter, nu mai mare decât casa din Dărăbanți, dar mai înaltă, cu ferestre largi, împodobite cu frontoane triunghiulare și despărțite prin coloane de zid. O lumină se aprinse la una din ele. Urmați de șoferul încărcat de cufere, intrară în antreul larg, împărțit în două prin trei trepte de piatră. Nu apucară să le urce, că pe ușa din fund își făcu apariția o femeie scundă, împlinită la trup, cu o față cândva frumoasă, acum asprită și brăzdată de ani și cu doi ochi mijiți și albaștri-cenușii, cercetători. Ținea în mână un taler de argint, cu pâine și sare. Lenica înțelese că se găsește în fața soacrei sale.

– Bine ați venit în casa voastră! le ură cu obrazul numai zâmbet Helena, uitând pentru o clipă că fusese totdeauna împotriva acelei căsătorii.

PARTEA A ȘASEA

I

Încă din ziua sosirii, zăbind din depărtare casele risipite sub culmile înalte ale Măgurii și, mai târziu, în timp ce străbăteau străzile acoperite de umbrele înserării, Lenica avu senzația liniștitoare că nu se află în loc străin, ci revine într-un oraș cunoscut cândva și apoi uitat, de care și-ar fi adus dintr-o dată aminte. Impresia de familiar se confirmă a doua zi (era o duminică), când se duse, împreună cu soacră-sa și cu Victor să asculte slujba la biserica vicarială. Deoarece vremea primăvărată se prelungea, luară trăsura lui Ignaț. Până la biserică ținură aceeași stradă lungă, pietruită, mărginită, de o parte și de alta, de case frumoase, trainice, zugrăvite în culori șterse, odihnitoare. Drumul șerpuia domol în ocoluri neprevăzute, urca și cobora, dezvăluind în fiecare minut noi și noi chipuri ale orașului. Lăsară în urmă liceul, cu bustul lui Bărnuțiu, de curând inaugurat, sinagoga, străbătură o piață, apoi alta, pentru a se trezi în față cu biserica romano-catolică, veche de patru secole, suită pe o înălțime, de unde domina cu semeție clădirile aflate la picioarele ei. Foarte atentă, Helena îi arătă pe rând Casa Breslelor, Școala Normală de Fete, Clastrul călugărițelor franciscane, Primăria, Banca Națională. Strada era plină de mulțimea ieșită la biserică sau la plimbarea duminicală. De o parte și de alta, pe cele două trotuare, pălăriile se ridicau la trecerea trăsurii. Deși vorbea tot timpul, explicându-i una sau alta, Helena nu scăpa din ochi lumea și scutura mereu capul în scurte salutări mute. Victor în schimb privea absent spectacolul străzii, moțâind din când în când sau ducând mâna la pălărie.

N-ar fi putut spune de ce, dar Silvania i se înfățișa întocmai cum și-o închipuise și chiar dorise să fie. Celelalte prilejuri

când ieși o apropiară și mai mult de orașul unde avea să-și ducă de-acum încolo existența. Erău, desigur, și lucruri care o contrariau. Așa, de pildă, fu surprinsă auzind atâta vorbă ungrească pe străzi. Nu-i vorbă, unguri se găseau și la Alba Iulia, dar acolo numărul românilor era covârșitor. Aici în Silvania, cum o informă Helena, mai bine de jumătate din populație o alcătuiau ungurii, răspândiți pretutindeni, în centru și în Orașul de sus. Deși se mai înmulțiseră după război, românii nu treceau de trei mii de suflete și continuau să locuiască mai ales dincolo de Crasna, pe Ulița Românească. Foarte mulți i se părură a fi evreii. Dacă coborai mai la vale de uzina electrică, întâlneai tot mai des la uși semnul lui Moise. Prăvăliile purtau pe firmă nume evreiești. Vineri seara în zeci de ferestre se aprindeau lumânările, anunțând șabăsul. Înfășurați în largi caftane negre, având în cap iarmurci cu boruri largi, îmblănite, locuitorii acelei părți din oraș se îndreptau spre sinagogă sau spre casa de rugăciuni, sporovăind în limba lor aspră, răstită.

Prin ceea ce aveau nou în ele, toate acestea o apropiară mai degrabă de oraș decât o îndepărtară. Mai greu se obișnuie cu casa în care intrase și cu Hențeștii. Asemenea lui Genu, când venise la Silvania în 1918, se simți izolată și străină în locuința aceea mobilată greoi și pretențios. În ea totul se făcea după anumite reguli, cu oarecare ceremonie. Se bătea la ușă înainte de a pătrunde într-o încăpere. Victor se ridica în picioare în fața mamei sale, iar la prânz și seara o conducea în prânzitor și-i ținea scaunul până se așeza. În timpul meselor, nici unul dintre ei nu mișca un deget. Helena apăsa pe butonul soneriei și se mulțumea să dirijeze servitoarele din priviri. Cu totul neobișnuit i se păru felul în care Victor se adresa mamei sale, la persoana a treia, ca și când ar fi fost vorba de cineva absent. Așa, de exemplu, spunea „ce dorește mama?” sau „mama se duce mâine la doctorul Bergl?” Reghina, slujnica, n-o scotea din „Măria ta”, iar Juliska, bucătăreasa, o ținea într-un veșnic „méltságos assonyom”.

Dintre noile sale rude, Lenica se apropie cel mai ușor de Mărioara. Deoarece nu mai ieșea din casă, sora lui Victor îi pofti la masă în duminica următoare sosirii lor din călătoria de nuntă. Cu felul ei deschis și prietenos de a fi, o câștigă din prima clipă pe noua ei cumnată. Sărutând-o pe amândoi obrazii, îi mărturisi că e foarte bucuroasă că o cunoaște și o rugă să o socotească întocmai ca pe o soră. La fel de călduros o întâmpină Valer, care i se păru încă și mai simpatic decât la Alba Iulia. Greoaie, cu obrazul congestionat și trupul deformat de sarcină, Mărioara se mișca totuși cu vioiciune și nu pierdea un prilej ca să o facă să se simtă bine în casa ei. Se interesa mereu dacă îi place cutare sau cutare mâncare și-i zâmbea de fiecare dată când îi întâlnea privirea. La urmă, o rugă de mai multe ori să treacă pe la ea oricând i-ar face plăcere. În starea ei, nu prea poate face altceva decât să citească și tare-i mai e urât câteodată singură în toată casa.

Mult mai înceată și niciodată întregă fu apropierea de Helena. Așa cum i se înfățișa la început, soacră-sa i se păru mai în vârstă decât în realitate (i-ar fi dat șaiszeci de ani) și plină de ciudățenii. La prima din aceste impresii, care apoi se atenuă, contribuiră părul cărunt, mersul greoi și veșmintele cernite, pe care mărturisi că nu le-a dezbrăcat de la moartea bărbatului ei. „La noi în familie, moartea își are cea de-a doua casă” adăugase ea, recapitulând pe scurt decesele ce se succedaseră neîntrerupt de câțiva ani încoace. „Norocul meu că am destule haine negre și batiste de doliu”.

Deși sănătoasă în aparență și ocupată toată ziua cu ceva, Helena rămânea zăvorâtă în casă cu săptămânile, ca o călugăriță. Nu se ducea nicăieri și nici nu primea vizite, de când Emili-neni părăsise Sylvania împreună cu ginere-său, avocatul Tarția. Dacă ar fi fost cald, ar mai fi mers din când în când la Mărioara. Veșnic temătoare de boli, prefera să nu scoată nasul în frigul de afară. Se mulțumea să cutreiere de dimineața până seara, cu rost sau fără rost, cele cinci încăperi ale casei sau să citească romane nemțești sau ungurești.

Explicația că nu suferă să vadă lume multă pe străzi o lăsa nedumerită pe Lenica, mai ales că soacră-sa nu-i oferi alte amănunte asupra necazurilor ei. Oricum, i se păru curios că nu iese măcar o dată pe săptămână, duminica, la slujbă, când avea doar la dispoziție mașina lui Victor sau trăsura lui Igaț. Curând observă că nici măcar nu se roagă, iar în odaie la ea nu are icoane pe pereți. Mai târziu află de la Victor că la moartea lui Lați suferise un șoc, care o îndepărtase de credință. Aceași purtare curioasă la o fată de canonic și la văduva unui vicar român era obiceiul de a amesteca în conversație cuvinte ungurești sau de a vorbi ungurește, nu cu Juliska, de pildă, ceea ce ar fi fost firesc, ci cu Victor și Mărioara. Ei însă, din motive de neînțeles, i se adresa numai românește.

Purtarea soacrei sale îi dădea de gândit și în alte privințe. Oricât se străduia să-i intre în voie, avea impresia că niciodată nu o mulțumește pe deplin. Privirile ei furișate printre ochii mijii o cântăreau neîncetat și o făceau să se întrebe dacă nu a spus sau nu a săvârșit ceva nelalocul lui. Pe de altă parte, ca și cum ar fi vrut s-o dezmință, avea întotdeauna buzele unse cu miere, îi surâdea afectuos și-i spunea numai „draga mea” sau „Elenuță dragă!” (evita, de obicei, numele de Lenica, pesemne că nu-i plăcea).

În realitate, Helena o studia cu băgare de seamă, pentru a o cunoaște așa cum era, ca una care știa prea bine că nu o dată aparențele sunt înșelătoare. Multe lucruri îi plăcură la noră-sa, dar se feri să i le împărtășească. Era harnică, isteță, ordonată, respectuoasă, fără ifose și nazuri. Nu-i trebui mult ca să vadă că avusese parte de o creștere îngrijită, nu ca alte fete de-ale preoților de la țară. Faptul i se păru firesc după ce află că își făcuse educația în claustrul călugărițelor de la Alba Iulia. Acolo învățase să vorbească ungurește și nemțește, să brodeze și să coasă gobelinuri și mai ales să se poarte ca o fată din lumea bună. Numai instrucția muzicală îi lipsea. Începuse pianul la călugărițe, dar, după război, în internatul liceului „Regina Maria” din Cluj, nu continuase lecțiile și uitase

aproape totul. Dar calitățile acestea însemnau prea puțin în ochii Helenei pe lângă sănătatea și vigoarea trupului tânăr, atrăgător la vedere, chiar frumos. Era bine croită după gustul ei, cu umeri rotunzi, pieptul împlinit, mijlocul mlădios, continuat cu șolduri largi și coapse puternice. Avea tot ce trebuia pentru a plăcea bărbatului și a-i aduce pe lume copii zdraveni, sănătoși. Căci în ochii ei rostul de frunte și de fapt singurul rost pentru care *fusesse adusă* la Sylvania era acela de a dăruii neamului lor, amenințat cu stingerea, urmașii de care avea atâta nevoie.

Altele îi plăcură mai puțin sau nu-i plăcură deloc, dar le ținu și pe ele pentru sine. Asemenea atâtor fete de vârsta ei, zăpăcite de nebunia de după război, Lenica era *modernă*, adică purta rochii scurte, care abia-i acopereau genunchii, cămăși de mătase cu ajururi și dantelă și ciorapi fumurii cu dungă, parcă anume făcuți ca să atragă privirile bărbaților. Pe lângă acestea, se parfuma, își dădea cu roșu pe buze și își lăcuia unghiile. Prin sertarele mesei de toaletă, ochiul iscoditor al Helenei descoperi diverse cosmetice, rujuri de buze și un flacon de *Eau de Cologne russe* de la Molnár & Moser din Budapesta și altul, nemțesc, cu *Kölnisch Wasser no. 4711*.

O viață întreagă Helena își croise lenjeria din batist fin, fără zorzoane și farafastâcuri, iar pentru îngrijirea tenului folosisse numai faimoasa cremă orientală cu aromă de migdale a farmacistului din Kecskemét și, slavă Domnului, n-avea de ce să se plângă. După părerea ei, de la război încoace femeile își ieșiseră din minți și se gândeau numai la dragoste. În privința aceasta ar fi avut atâtea de spus, încât nici în cinci zile n-ar fi isprăvit. Cumințită de experiență, prefera să tacă, convinsă că nu ea va schimba lumea. Așa și acum, când cea judecată era însăși noră-sa, își văzu de treabă, ba mai mult, atât cât îi permitea firea, se strădui să se arate largă și înțelegătoare. Lăuda așadar cu moderație rochiile Lenichii, croite cu gust, în ciuda scurtimii, și chiar apa de colonie rusească, deși o găsea leșinată și înecăcioasă. Până și peste obiceiul ei de a fuma

trecu destul de ușor. „Nu-i nimic”, îi spuse ea, zâmbindu-i cu îngăduință, „sunt obișnuită. Și *fiertatul* bărbatu-meu fuma și încă țigări de *piele!*” Amintirea, cu sau fără voie, a țigărilor de foi fumate de Alexandru o avertiză pe Lenica că numai călcându-și pe inimă tolera soacră-sa să i se fumeze în casă. Evită de aceea să aprindă țigara în prezența ei și observă că Helena a rămas sensibilă la gest.

Toate aceste manevre diplomatice ale Helenei aveau drept scop s-o apropie pe tânăra femeie, înlesnindu-i s-o cunoască mai bine. Efectele nu fură însă cele scontate. Deoarece își poruncise să fie precaută și rezervată, Lenica le pătrunse repede înțelesul mai adânc și, în loc să se deschidă, se zidi mai mult în sine.

„Nu e una din acelea ce se dau cu una cu două”, își zise Helena, înciudată. „Voi avea de furcă cu ea! Este și va rămâne față de mine o *străină*”.

Cuvântul îi plăcu atât de mult, încât de atunci încolo îl folosea adesea când se gândea la noră-sa. Se feri însă să-l rostească vreodată.

II

Purtarea Helenei față de tânăra pereche fusese ticluită pe îndelete, în ceasuri lungi de chibzuială, după ce însurătoarea lui Victor ajunsese sigură. În chip ciudat, nu se gândea numai la noră-sa, ci și la Victor, ca și cum căsătorindu-se ar fi devenit o altă ființă decât înainte. Nimic nu rămăsese trecut cu vederea, de la tava de argint cu pâine și sare până la cele câteva cuvinte de întâmpinare, care subliniau anume că tinerii intraseră nu oriunde, ci în propria lor casă. De la această formulă porni unicul discurs pe care îl rosti în aceeași seară spre sfârșitul mesei.

– Dragii mei copii, li se adresă ea numai zâmbete, dar păstrându-și o anumită solemnitate a atitudinii, așa cum v-am spus la sosire, aici e casa voastră, iar voi singurii stăpâni. Eu nu sunt decât un oaspete, care astăzi e aici, iar mâine poate să nu mai fie. Tocmai de aceea faceți de fiecare dată așa cum

credeți mai bine, fără a-mi cere părerea. Eu mă voi feri să vă dau sfaturi, afară dacă nu mi le veți cere și chiar atunci mă voi gândi de două ori înainte de a scoate o vorbă. Dorința mea cea mai fierbinte e să vă fiu de ajutor, acum că ați început o viață nouă, însă numai dacă aceasta e și voința voastră.

Se opri exact în locul hotărât dinainte și-i privi pe rând, așteptând un cuvânt din partea lor. Deoarece amândoi tăceau, o tăcere ce nu spunea nici da, nici ba, continuă cu o altă voce, mai rece și stăpânită.

– De altminteri, nu voi rămâne decât până în vară, când vreau să mă retrag la Gherla, unde e mare nevoie de mine. Așa e mai bine. Odată cu căsătoria lui Viți, rolul meu de mamă s-a încheiat. Tinerii cu tinerii, bătrânii cu bătrânii!

De astă dată efectul cuvintelor fu altul, după cum observă ea înainte ca Victor și Lenica să deschidă gura. Amândoi se grăbiră s-o asigure că aceasta era și casa ei, în care ar fi putut rămâne oricât i-ar fi dorit inima.

– Bine, atunci să rămân, *dacă așa vreți voi*, consimți ea, după ce socoti că a fost îndestul rugată. Din partea mea voi face totul ca treburile să meargă cât mai bine. Nu că mă laud, dar cu mine se poate înțelege oricine, afară de cel ce nu dorește să se înțeleagă. Așa cum v-am spus, vă voi stingheri cât mai puțin, nu mă veți simți în casă. De nu voi reuși, să-mi spuneți și voi pleca. Nu vreau să fiu o povară pentru nimeni. Ei, și acum turnați-mi o picătură de vin și mai povestiți-mi și mie ce-ați făcut în călătoria voastră de nuntă!

Helena se ținu de cuvânt. Cu toate că nu-i venea tocmai ușor, se amestecă cât mai puțin în viața tinerilor, nu fu simțită, după cum singură făgăduise. Pentru aceasta, își părăsi cât mai rar chilia. Ori de câte ori întâlnea pe unul din ei prin casă, trecea grăbită și nu zăbovea decât atunci când i se adresa cuvântul. Dacă avea vreo treabă în odaia unde se găseau ei, ciocănea la ușă și întreba cu voce smerită, înainte de a-și arunca privirile înăuntru: „e voie?” sau „nu vă conturb?” Cu deosebire când Viți și Lenica nu se înțelegeau asupra unui

lucru, se ferea ca de moarte să intervină. Dacă nu avea încotro, păstra cea mai strictă imparțialitate. Mai mult, din exces de zel, pentru a nu da Lenichii impresia că-și favorizează băiatul, se declara de partea ei, chiar și în situațiile în care nu prea avea dreptate.

Încredințată că noră-sa e o ființă mai dificilă, dar nebănuind că ea îi pătrunsese gândurile, își îndulci și mai mult felul de a se purta. Pentru nimic în lume nu i-ar fi făcut observație și nici nu i-ar fi dat un sfat necerut. Se mărginea să spună cu băgare de seamă, gata în orice clipă să dea înapoi: „noi obișnuim așa” sau „la noi se face așa”. Numai dacă Lenica o ruga anume, primea să-și spună părerea, dar și atunci cu tot soiul de reticențe și având grijă să încheie întotdeauna printr-un: „dar tu fă cum crezi că e mai bine.”

Până la urmă trebuiră să se apropie una de alta, fie și numai pentru că rămâneau singure în cea mai mare parte a zilei. După valul de căldură de la mijlocul lui februarie, se întoarse pe neașteptate iarna. Ninse o zi și o noapte, apoi se lăsă gerul. Neguri dese urcau din albia Crasnei și se cățarau până sus pe culmile Măgurii. O săptămână încheiată Lenica nu putu ieși din casă. În lipsa plimbărilor în oraș și a vizitelor la Mărioara, nu avea ce face. Obișnuită să robotească ziua întregă, simțea nevoia să umple cu ceva ceasurile nesfârșite cât Victor lipsea de acasă. Își găsi de lucru la bucătărie. Observă curând că Juliska se uită curios la ea, ori de câte ori se arată. Nedumerită, se adresă Helenei.

– Așa e ea, îi răspunse soacră-sa, Juliska nu suferă pe nimeni în bucătărie. Nici mie nu-mi dă voie să-i calc pragul. Acolo ea stăpânește, nu noi. Zice că de aceea e plătită ca să fiarbă și zău dacă nu are dreptate.

Altădată se apucă să țeasă niște ciorapi ruți de-ai lui Victor. Helena o lăsă să dreagă trei perechi, ca pe urmă să-i atragă atenția:

– Tare frumos *ștopolești*, draga mea. Numai că Victor nu ți-ar purta ciorapi cârpiți să-l tai cu cuțitul!

Deoarece Lenica i se plânse că nu e deprinsă să stea cu mâinile încrucișate și că tare ar face ceva dacă ar ști ce, îi răspunse cu o mirare prefăcută:

– Dar cine zice că stai cu mâinile încrucișate? Sunt destule lucruri de făcut: să citești, să-ți scrii corespondența, să dai porunci servitoarelor, să te apuci de un gobelin sau să faci conversație cu mine, dacă îți face plăcere.

La îndemnul soacrei sale, Lenica începu un mic gobelin, înfățișând o căsuță așezată pe malul unui pârau înspumegat de munte. Nu mai lucrase de mult, iar acum redescoperi plăcerea de a purta acul prin pânza rară, schimbând mereu firul în căutarea celei mai potrivite nuanțe. Helena scoase din fundul scrinului marele milieu de dantelă început în timpul războiului, pe care îl părăsise până atunci în câteva rânduri și-l reluase de tot atâtea ori.

– Adevărul e că nu mai am răbdare să învârt în neștire acul, îi mărturisi ea Lenichii. Pe vremuri croșetatul mă liniștea. Cu ochii la dantelă, îmi lăsam gândurile să rătăcească aiurea. Acum, după un ceas, mă apucă un fel de neastâmpăr, parcă nu mi-aș afla locul, și pierd numărătoarea ochiurilor. Dar într-o zi tot îi voi da de capăt. Poate chiar în primăvara asta.

Ceea ce nu-i spusese Lenichii fu că luând lucrul în mână își amintea că-l începuse în timpul permisiei lui Lați din decembrie 1916 și se amăra de fiecare dată până în fundul inimii.

Rămânând ceasuri întregi una în fața celeilalte la măsuța din salon, conversația trebuia, vrând-nevrând, să se înfiripe. Vorbind ba de una, da de alta, Helena cârmi cu dibăcie pentru a ajunge, pe nesimțite, la subiectele dorite. Stăruia asupra lor numai atât cât socotea că e necesar, ca să nu stârnească bănuiala că ar urmări cu dinadinsul să capete anumite răspunsuri. Se îndepărta fără părere de rău de ele, deoarece știa că mai devreme sau mai târziu va reveni și își va astâmpăra curiozitatea. O ajută în privința aceasta Lenica însăși, căreia îi plăcea să povestească mai ales atunci când descoperea la

convorbitori un interes deosebit pentru întâmplări sau persoane cunoscute. Așa se face că Helena află în scurtă vreme ceea ce dorea, fără ca noră-sa să ghicească motivul pentru care ținea să știe atâtea lucruri despre familia ei. O puse astfel să-i vorbească despre părinți, de care își amintea destul de bine, căci era trecută de zece ani când îi pierduse. Mama ei, Maria, o ființă firavă și blajină, născuse zece copii, din care trăiau opt, cinci băieți și trei fete. Numai Dumnezeu știe cum îi crescuse în mijlocul lipsurilor și greutăților de tot felul, muncind fără răgaz de dimineața până seara. Trebuia să socotească orice îmbucătură și să numere de două ori fiecare ban înainte de a-l cheltui, deoarece în afara veniturilor parohiei nu aveau nimic. Tatăl ei, Aurel, un munte de om, spătos și voinic, de-ți era drag să-l privești, murise la câteva săptămâni după ea, mai mult de inimă rea decât de boală. Helena o căină din tot sufletul, căci numai doi părinți avem și odată plecați nu-i mai putem aduce înapoi. Avu însă grijă ca printre cuvintele de compătimire, să se informeze din ce pricină muriseră, pentru a se încredința încă o dată și cu mai mult temei că în oasele Herleștilor nu se ascunde vreo boală grozavă din acelea ce se moștenesc de la o generație la alta. „De sărăcie mai scapă omul”, își zicea ea, „dar de sângele dobândit de la părinți niciodată”. Una e să mori de tifos și alta dacă te ia tuberculoza sau boala franțuzească. Opt copii sănătoși, care, iată, au ajuns oameni mari și o duc bine, sunt o dovadă că neamul e viguros și rodnic. Niciodată nu știi însă îndeajuns despre cineva, oricând poți descoperi alte și alte lucruri până atunci necunoscute. Numai ochi și urechi, cu *milieu* uitat în poale, ascultă pomelnicul celor șapte frați, al căror nume nici măcar nu-l reținu, deoarece puțin îi păsa cum îi cheamă. Doi dintre ei erau notari în sate din Alba, unul director de liceu la Aiud, altul inginer la Turda (pe Genu îl știa bine). Sora mai mare, Livia, se măritase cu un preot, încă de pe vremea când le mai trăiau părinții. Toți cei căsătoriți aveau copii, vreo treisprezece,

luați unul peste altul, iar numărul lor mai putea crește, căci erau încă oameni tineri, netrecuți de patruzeci de ani.

Descusându-și nora, Helena ținu să vorbească la rândul ei despre Hențești și Bodești, întâi ca să nu-și trădeze gândul ascuns ce o împinsese să o sucească atât pe noră-sa, apoi ca să priceapă și ea mai bine în ce fel de familie a intrat. O luă, de aceea, de departe, tocmai de la Simion cel Bătrân și de la diploma de nemeșie (despre care mai credea că se găsește într-un sertar al biroului), pentru a ajunge la Alexandru și la Iani. Pomeni și despre înrudirile lor cu familiile Pop, Cuteanu și Rațiu, dar cu măsură, ca să nu creadă cumva că vrea să se grozăvească cu ele. Nu se putu însă împiedica să-și laude copiii, pe bietul Lați, pe Sever și pe Victor, croiți tustrei din aluatul celor sortiți să izbândească în viață. Lenica se miră că soacră-sa nu a pomenit-o pe Mărioara. „Apoi Mărioara și-a zăvorât singură ușile, luându-l pe Nilvan împotriva sfatului nostru”, răspuse Helena. „Altă soartă merita ea. Dar viitorul unei femei e acela al bărbatului care o ia. Fiecare culege ce a semănat!”

Dându-și seama că s-a deschis prea mult fără a fi primit în schimb ceva pe măsură, se întrecu în a o lăuda pe Mărioara, care-și făcuse educația tocmai la călugărițele franceze de la Frohsdorf, vorbea perfect nemțește și franțuzește și cânta la pian ca o adevărată artistă. Lăsă însă sub tăcere cazurile triste din familie, pe Lucreția Henția, care-și pierduse mințile și murise înainte ca ea s-o fi cunoscut, și pe cei doi frați ai ei. (Nu-l uită însă, se înțelege, pe Gusti.) Se mărgini să-i mărturisească în treacăt că Hențeștii sunt cam nespornici și că viitorul neamului atârnă mai ales de ei doi, de ea și de Victor.

— Abia după ce ajungi în pragul bătrânețelor ca mine, încheie ea, cu înțelepciune, îți dai seama că singurul și adevăratul rost al vieții sunt copiii. Ei rămân după noi, celelalte se duc!

Ca să ajungă la această declarație, rostită fără ocolișuri, trebuia ca legăturile dintre soacră și noră să fi devenit mai sincere, dacă nu de-a dreptul prietenești. Helena reușise sau

credea că reușise să o câștige pe Lenica. Îi spunea acum din ce în ce mai des pe nume, uitând de *Elenuța* și i se adresa uneori ungurește, cum obișnuia numai cu copiii ei. Se întâmplă chiar o dată, când băură împreună o turcească, în singurătatea salonului, să o îndemne clipind veselă din ochi:

– Hai, aprinde o țigaretă! Știu că pentru fumători *cafeiul* negru nu are preț dacă nu e însoțit de o țigară bună!

Relațiile dintre cele două femei ar fi continuat să se apropie, dacă o întâmplare aparent mărunță n-ar fi aruncat asupra lor o umbră. În ultima seară din februarie, Victor înmână ca de obicei mamei sale banii pentru cheltuielile casei pe luna următoare.

– Nu mie să mi-i dai de acum înainte, zise ea îndepărtându-i ușurel mâna, ci Lenichii!

Fără a cântări mai atent cuvintele Helenei, Victor întinse banii soției sale, care-i luă. În aceeași seară, după cină, se înfățișă Juliska pentru a lua poruncă despre mâncărurile ce trebuiau gătite a doua zi.

– În zadar vii la mine, răspuse Helena bucătăresei, că nu eu sunt stăpâna casei. Vorbește cu doamna.

Lenica nu înțelese nici de astă dată că Helena așteaptă ca ea să-i lase pe mai departe în seamă grija casei. Pricepu abia peste câteva zile, când soacră-sa o întrebă pe un ton ce nu mai îngăduia nici o îndoială:

– Oare tu i-ai spus lui Juliska să facă pentru astăzi *székelygulyás*¹? Mie-mi place, dar pe Victor l-a oprit doctorul să mănânce varză acră și, la drept vorbind, nici nu se omoară după ea.

De atunci Lenica ceru în fiecare seară avizul Helenei, ba mai mult se interesă dacă-i place cutare fel și n-ar dori poate altceva.

– Nimic, nimic, replica invariabil soacră-sa, la vârsta mea te mulțumești cu orice.

Și-i adresa *străinei* un surâs înghețat.

---

¹ Gulaș secuiesc. (*magh.*)

III

Tot atât de încet și de anevoios se înfiripară relațiile dintre Lenica și Victor. Spre deosebire de cele mai multe căsnicii, primele săptămâni de viață comună nu duseră la o apropiere între soți, ci mai degrabă la o îndepărtare. Vechea vorbă adresată cândva de bătrâni tinerilor: „voi numai luați-vă, că dragostea nu va întârzia să vină” nu se adevăra în cazul lor. Cu siguranță că prima noapte, care fu pentru amândoi o decepție, contribuī la această situație. Intimitatea dintre două persoane alese la întâmplare să împartă patul conjugal, nu ar fi sfârșit altfel. De fapt înstrăinarea lor sufletească explica totul. În aparență, Victor se purta cu aceeași amabilitate și atenție stăruitoare ca în timpul călătoriei de nuntă. Dincolo de cuvinte și gesturi, Lenica întâlnea în ochii lui vechea reținerē și neîncredere, ușor disprețuitoare, pe care le citise în clipa când îl întâlnește în salonul casei din Alba Iulia. Oricât s-ar fi străduit, nu reușea să descopere ce se ascunde, de la un moment la altul, în spatele acelor scurte priviri ce păreau să spună unul și același lucru. Stăpânită de o sfială ce amenința să se transforme în teamă, deveni mai reticentă și mai sălbatică decât îi era firea și decât ar fi dorit să fie. Se smulgea din brațele lui dacă se auzea un pas în camera vecină, iar seara stingea lumina înainte de a se dezbrăca.

Victor urmărea asemenea manifestări cu un amestec de nedumerire și îngăduință. Fire în fond timidă, se apropia și el cu greutate de necunoscuți. Acolo unde așteptase o încurajare, se lovea acum de o încăpățânată rezervă. Ținut la distanță, arătă la rândul său o și mai accentuată reținerē. Încercând să-și ascundă cu grijă sentimentele, înțelegea că au pornit amândoi pe o cale greșită și că obstacolele ce-i separă nu se vor îndepărta de la sine. Greșea însă atunci când își închipuia că se va topi gheața grăbind apropierea fizică între ei, în loc de a întări legătura sufletească.

„Nu-l voi iubi niciodată cu adevărat pentru că nu vrea să fie iubit, iar eu nu sunt în stare să-l iubesc“, își spuse Lenica într-o noapte, desprinzându-se din îmbrățișarea lui.

Avea dreptate și totuși nu avea. La mijloc nu era atât lipsa de dragoste, care într-o zi poate s-ar fi născut, cât neîncrederea reciprocă și împotrivirea fiecăruia de a ceda. Erau ca doi oameni zăvorâți în lumea lor, incapabili să se despartă de ei înșiși, pentru a-și dăruia unul altuia sufletele și trupurile.

Nu începe îndoială că o discuție deschisă ar fi îndepărtat multe, chiar dacă nu în mod decisiv și pentru totdeauna. Ea ar fi avut darul de a-i ajuta să scape de reticențele și falsele idei, până la un punct normale, ce-i stăpâneau. Ca un făcut, ori de câte ori unul din ei se apropia mai mult sau mai puțin conștient de o explicație necesară, celălalt muta discuția pe alt teren, din prudență sau numai din comoditate. Intervenea de fiecare dată un legitim sentiment al pudorii, dar și teama de a se descoperi în fața unui necunoscut.

Poate că încetul cu încetul, traiul de toate zilele, cu cortegiul de obișnuințe și deprinderi, ar fi netezit asperitățile dintre ei. Pentru aceasta ar fi trebuit să rămână mai mult împreună. Dimineața, Lenica abia îl vedea. Victor înghițea repede ceașca de cafea și cornul cu unt, cu urechea ciulită la zgomotele străzii. De îndată ce auzea primul sunet al claxonului, o săruta distrat pe obraz și părăsea casa. La prânz întârzia de obicei, fără a da vreo explicație. De câte ori îl întrebase, primise răspunsul invariabil: „Am avut de lucru“. Masa se desfășura în liniște, vorbeau mai mult ea și soacră-sa. Victor le asculta în tăcere, intervenind prin monosilabe. Era cu mințile aiurea, încă nu pe de-a-ntregul desprins din gândurile stăruitoare de până atunci. De fapt, nu le părăsea pe deplin niciodată. Se întâmpla să rămână preocupat întreaga după-amiază. Era lângă ea și totuși departe. Lenica încercă zadarnic să-i explice îngândurarea. Nu bănuia pe atunci că bărbatul ei face parte din tagma acelor oameni, fericiți și nefericiți în același timp, pentru care a trăi e totuna cu a te chinui singur în tăcere.

Crezu că are poate neplăceri la bancă. La întrebările ei ocolite, Victor dădu răspunsuri vagi. Nu înțelegea ce interes puteau prezenta afacerile sale pentru o femeie, chiar dacă aceasta îi era soție. Se mulțumi de aceea să-i vorbească în general despre operațiile bancare și nu intră în nici un fel de detalii privitoare la activitatea pe care o desfășura.

Într-una din nopți, Lenica se trezi cu senzația că s-a întâmplat ceva în jurul ei. Ascultă câteva secunde prin întuneric, apoi aprinse lampa de căpătâi. În stânga ei, locul lui Victor era gol. Pe noptieră ceasul arăta ora unu. Un foșnet prelung de hârtie și fonată răzbătu din camera de domni. Îmbracă rochia de casă și trecu dincolo. Numai în pijama, cu paltonul pe umeri, Victor stătea la birou și răsfoia filele unui dosar. Lângă el, pe postavul verde al biroului, o coală acoperită de sus până jos cu cifre. Pe buza scrumierei de bronz, o țigară își lungea firul albăstriu de fum până în tavan.

– Ce faci aici? întrebă ea, intrigată. Nu-l văzuse niciodată fumând până atunci. E unu.

El se ridică repede, ca și cum ar fi fost surprins asupra unei ocupații neîngăduite. Închise dosarul și strivi capătul de țigară în scrumieră.

– Sunt cam nervos și nu pot dormi, îi mărturisi el. Mi-am aruncat ochii peste un dosar.

– Ai cumva neplăceri la bancă? reveni ea la vechea idee.

– Nu, ce-ți trece prin cap? făcu el cu un zâmbet silit. Hai să ne culcăm. Aici e frig, iar mâine dimineață plec devreme la Zalău.

Descoperi foaia de hârtie cu cifre de pe birou. O rupse în bucățele mărunte, ca pentru a șterge orice urmă a ceea ce făcuse în noaptea aceea.

Scena îi reveni în minte a doua zi, când intră în camera de domni să ia o carte. Bărbatul îi plecase pe la șapte. Era pentru prima oară că rămânea singură de când se căsătorise. Se simțea într-un fel aparte, ușurată și stingherită în același timp. Îi trebui un timp până să găsească o carte pe gustul ei în rafturile

bibliotecii. Se hotărî în cele din urmă asupra unui roman de Selma Lagerlöf în traducere ungurească. Pe când îl răsfoia, o scrisoare căzu dintre foi. O ridică în grabă, surprinsă de ivirea ei neașteptată. Era scrisă pe hârtie de lux, groasă, de-un albastru fumuriu, cu marginile zimțate. Purta data de 3 mai 1928 și semnătura *Éva*. Începea cu *Kedves Papocskám, úgy ahogy látod, nagyon késsön válaszolok a levelednek.*¹ Oare cui îi fusese trimisă și ce căuta în romanul suedez? Formula de adresare o încurca: de ce *Kedves papocskám*? Numai întru târziu își aminti că bărbatul ei a învățat doi ani la Teologia din Gherla. Cu o umbră de îndoială, ezită să citească scrisoarea sau s-o înmâneze lui Victor cu câteva cuvinte vesele de reproș. Până la urmă o așeză la loc și luă altă carte.

Pe când o citea, se trezi în mai multe rânduri cu gândul la scrisoarea descoperită. Oare cine să fie acea Eva care-i scria lui Victor pe un ton obișnuit numai între persoane apropiate? La Arad, într-o seară, bărbatul ei îi mărturisise că, asemenea altor tineri, a avut și el câteva legături lipsite de importanță, asigurând-o că ele aparțin de multă vreme trecutului. Să fie Eva una dintre femeile acelea? Ceva îi spunea că nu. Mai degrabă era fata cu care fusese ca și logodit și despre care se ferise până atunci să-i vorbească. Niciodată nu-i trecuse prin cap că era vorba de o ungueroaică. Eva și mai cum? Câți ani are, cum arată? Oare Victor o mai iubește? Existența unei alte femei în viața lui ar fi explicat multe. Constatarea, deși nu depășea stadiul unei simple bănuieli, o tulbură.

„Nu cumva sunt geloasă?” se întrebă ea, vag nemulțumită.

Își văzu de citit și acțiunea romanului îi absorbi atenția. Ar fi uitat poate întâmplarea, dacă soacră-sa n-ar fi adus vorba tocmai în ziua aceea despre Eva Csáky.

Cu instinctul ei sigur, care numai rareori o înșela, Helena simțise că nu totul merge ca pe roate în noul menaj. Tinerii căsătoriți stau mai mult împreună, se caută, se doresc. Bucuroși

---

¹ Dragă preoțelule, după cum vezi îți răspund foarte târziu la scrisoare. (*magh.*)

că se pot iubi pe față, fără opreliști, uită că nu sunt singuri pe lumea asta, mai dai peste ei dezmierdându-se. Uite, bunăoară, Valer n-o scotea pe Mărioara din „țirmulică” și *rozsaszinü bazsarozsám* și o săruta de dimineața până seara. Nici între ea și Alexandru nu se petrecuseră lucrurile cu mult altfel, măcar că ei erau mai reținuți din fire. Firește, peste un an-doi îndrăgostiții se mulcomesc și intră în rând cu ceilalți oameni. Dar la început, în primele luni, astâmpărul și răceala dădeau de gândit.

– Voi v-ați certat cumva, de nu vorbiți împreună? începu ea într-o dimineață, după ce în timpul cafelei cu lapte cei doi soți abia scăpaseră câteva cuvinte.

Lenica tăgădui. Nu s-au certat, numai că Victor a fost și mai tăcut ca de obicei.

– Totdeauna a fost așa, întări, înțelegătoare, Helena. A trebuit să-i tragi cu cleștele vorba din gură. Hențeștii sunt tăcuți de felul lor, nici bietul Alexandru nu s-a deosebit în privința aceasta, iar pe Victor nu-l întrece nimeni. În cei opt ani de când stau cu el, mai mult am tăcut decât am vorbit.

Odată pornită discuția, Helena nu se putea opri din drum. Își luă inima în dinți și puse întrebarea pregătită de mult:

– Spune-mi, Lenică dragă, voi vă înțelegeți unul cu altul?

Oricine și-ar fi dat seama de rostul mai ascuns al întrebării, mai ales că Helena o însoțise de o tuse și o clipire a ochilor semnificative. Lenica răspunse în generalități. Văzând că nu scoate de la ea ceva, oricât de puțin, Helena se dădu bătută. Noră-sa nu pricepea încotro bat vorbele ei sau se prefăcea că nu le pricepe.

– Vezi că bărbații se gândesc mai mult la ei decât la noi, femeile, o dăscăli, luând-o de departe. *De aceea e uneori ca și cum n-ar fi fost, mai ales la început.* Noi însă cată să ne purtăm ca și când nu am fi băgat de seamă. Bărbații sunt mândri și tare le mai face plăcere să treacă drept luceferi, chiar atunci când nu sunt. Cu cât te arăți mai mulțumită de ei și mai supusă, cu atât îi câștigi mai repede de partea ta.

Lenica o privi lung, fără a trăda prin ceva că a înțeles.

– Dar asta e soarta noastră, a femeilor, o bătu afectuos pe mână Helena. Lasă, va veni și dragostea într-o zi. Victor e asemenea cerii de pecetluit scrisorile, se topește greu. O singură dată i s-au aprins călcâiele din prima clipă, acum doi ani, când a cunoscut-o pe Eva Csáky, fata generalului... Observând că Lenica se schimbă la față, se grăbi s-o liniștească: Nu-ți face griji, a fost ca un vânt de nebunie, s-a stârnit din senin și tot atât de iute s-a stins. Victor a uitat-o. Și chiar dacă n-o fi uitat-o, el într-un loc de unde a plecat nu se întoarce niciodată.

Deși Lenica nu i-o ceruse, îi făcu o cronică a idilei dintre Victor și Eva, trecând în grabă asupra motivelor despărțirii.

– Bine că s-a întâmplat așa, încheie ea. Nu de o fată ca Eva Csáky avea lipsă Victor. Dreaptă să fiu, tare nu mi-ar fi plăcut să am noră ungheroaică în casă, fie ea fată de general și nepoată de baron!

Curând după 1 martie, Helena le atrase atenția tinerilor că a sosit momentul să înceapă vizitele de curtoazie. Vizitele, îi explică ea Lenichii, se făceau la o lună după căsătorie, socotindu-se că până atunci tinerii căsătoriți trebuiau lăsați să-și vadă de dragostea lor și de nimic altceva.

– Eu zic să nu tărăgânați, îi sfătui ea, măcar că afară numai vreme de ieșit nu este (ploua cu spicuri de zăpadă și bătea un vânt înghețat). De mers în vizite trebuie să vă duceți, ori vă place, ori nu. Cu cât le începeți mai devreme, cu atât scăpați mai repede de ele.

Mai întâi hotărâră unde să se ducă și unde nu. Helena, care luă parte la discuții, își spuse verde părerea. Nu aveau ce căuta, bunăoară, la Nistor, un simplu profesor de muzică, având pe deasupra și darul beției, chiar dacă i-a fost coleg lui Victor. Nici la Schill, moșierul. Bogat, bogat, dar nu domn. Nevastă-sa, Gitta, da, se trăgea dintr-o familie bună detot, numai că, luându-l pe Schill, a cam ieșit din rândurile lumii. De câteva ori se împotrivi Victor, fără explicații sau justificări, ci printr-un simplu „eu acolo nu mă duc“.

– Dar la aceștia ce să căutați? își strâmbă nasul Helena, când fu pomenit numele lui Fried.

– Nu-l pot ocoli din pricina fraților săi de la Arad, motivă Victor. Mai ales astăzi.

Acest „mai ales astăzi” o convinsese pe Helena.

– Bine, consimți ea, dar nu rămâneți decât un sfert de ceas.

Lenica ar fi vrut să știe de ce nu era convenabil să-l viziteze pe Fried, un bărbat la fel de manierat și de plăcut ca și fratele său de la Arad, dar Helena trecu peste întrebarea ei, ca și când n-ar fi auzit-o.

Cu excepția bogatului comerciant evreu, Helena îi vorbi pe larg despre toți cei în a căror casă aveau să se ducă. Se folosi de prilej, ca să-i dea câteva sfaturi practice.

– Vezi că doamna Erdélyi nu aude de-o ureche. De nu te vei așeza în dreapta ei, s-o lași să vorbească în voie și să dai din cap. În nici un caz să nu ridici vocea, că nu e surdă toacă și e foarte supărăcioasă. La avocatul Bârcă nu se fumează, căci el are astm și dintr-o țigară poate muri. Doamna Boroș te va îmbia de zece ori să iei din prăjitura ei cu mere și din *non-plus-ultra*. Tu nu lua decât o bucată, căci nu sunt bune și te va dura stomacul. Și fii cu băgare de seamă oriunde vei merge. Sunt oameni curioși din fire și vor sta neconținut cu ochii asupra ta. Nu cumva să-ți dai în petic!

După asemenea avertismente, nu e de mirare că Lenica așteptă vizitele cu o anumită neliniște. Supravegheată de Helena, își alegea rochiile, pantofii, pieptănătura. N-ar fi dorit pentru nimic în lume ca Victor să se simtă prost din cauza ei. Destul de repede observă și la bărbatul ei o oarecare stinghereală. Întâi crezu că își face și el griji în legătură cu ea. Dar Victor îi mărturisi că i-a fost întotdeauna silă să umble prin case străine, mai ales în vizite protocolare și că de fiecare dată întâmpină aceeași neplăcere ca prima oară. Mărturisirea lui o mai ușură, știindu-și povara împărțită pe din două.

De pe la jumătatea lui martie, timp de două săptămâni, nu fu după-amiază lăsată de Dumnezeu, afară de sâmbete și

duminici, să nu se ducă în câte trei-patru locuri. Începură, cum se cuvenea, cu noul vicar, Cupcea (Băliban murise în toamnă de inimă). Apoi, pe rând, după o ordine riguros respectată, se perindară la primarul Gurzău, la Orghidan, directorul liceului, la Erdélyi, la Ninulescu, directorul Băncii Naționale, la notarul public Mercaș și la alții. Dintre unguri se duseră numai la avocatul Radnai, fostul primar al Silvaniei, la doctorul Antalffy și la Balta Zoltán, secretarul primăriei. Pentru că fusese bun prieten cu Alexandru Henția, intrară și la Miska-bácsi, în plebania situată peste drum de uzina electrică. Casa lui Kraft, amintită de Helena, fu una din cele în care Victor refuză cu încăpățănare să pășească. Îl vizitară, se înțelege pe bătrânul Keller și, după o ezitare, pe Weiss, proprietarul morii și al uzinei. La Fried rămaseră, așa cum fusese hotărât, numai câteva minute.

Peste tot fură primiți cu amabilitate de niște oameni care cunoșteau la perfecție eticheta și nu ieșeau niciodată din ea. Oricât de curioși ar fi fost s-o cunoască pe femeia pentru care Victor dăduse cu piciorul unei partide strălucite și unei cariere nu mai puțin promițătoare nu lăsară să se vadă acest lucru. Lenica se obișnuie repede să se afle în centrul atenției și nu o dată regreta că nu rămân mai mult într-un loc. Dar potrivit uzanței vizitele trebuiau să dureze numai o jumătate de ceas. La plecare, doamnele îi comunicau, invariabil, zilele de primire și o rugau să revină, iar domnii îi însoțeau până la mașină, unde își luau rămas bun cu gesturi ceremonioase. Singurele persoane cu care rămaseră mai mult fură doctorul Antalffy și avocatul Keller, desigur pentru că la ei se dădu mai puțină importanță formelor. Din cuvinte și gesturi, Lenica băgă de seamă pretutindeni că bărbatul ei nu are prieteni, fiind mai mult temut decât iubit. Își împărtăși părerea Helenei, care se mulțumi să observe:

– Așa e lumea de când e lume. Cu cât îți merge mai bine, cu atât te invidiază și te urăsc oamenii. Ce-i drept că nici Viți nu mișcă un deget ca să și-i mai apropie. Eu i-am tot repetat ani de-a rândul că nu poți trăi numai cu tine însuți, ai nevoie

și de ceilalți oameni, dar zadarnic. Încearcă să-l mai scoți din bârlog, poate ție îți va succede.

În sfârșit, se înapoiară din ultima vizită. Victor era vesel că a lepădat crucea, Lenica mai puțin. Știa că se întoarce la singurătatea de acasă și că vizitele îi vor lipsi. Până atunci însă trebuiau să-i cheme într-o seară la cină pe cei ce le deschiseseră ușile caselor. Acesta era obiceiul, o asigură Helena și zău dacă era rău. În loc de a primi zeci de oaspeți și a te canoni de tot atâtea ori, scapi o dată de toată bătaia e cap.

În ce-i privește aveau obligația să dea două mese. Cu toată bunăvoința, strâmtorându-se, nu putea găzdui deodată treizeci și două de persoane în prânzitor. Avură destul de furcă până să potrivească lista invitațiilor. Pentru a evita orice comentarii, amestecară la un loc pe români, unguri și evrei și întocmiră de fiecare dată același meniu.

— Nu uita că îndată după tortă și dulciuri să dai semnalul de ridicare și să treci cu doamnele în salon, își muștrului Helena nora. Iar la urmă anunță-le ziua ta fixă. Te-aș sfătui să alegi joia. Acea a fost și ziua mea înainte de a muri bietul Alexandru. E între două zile de post și spre sfârșitul săptămânii. Nu te supăra că te cicălesc atâta, dar pe la noi oamenii sunt foarte formalști și printre ei îți vei duce viața de acum înainte!

IV

Vizita lui Edith avu o înrâurire binefăcătoare asupra vieții pe care o ducea Sever la cazarmă. Așa cum avea să înțeleagă mai târziu, ea grăbise lungul și anevoiosul proces de limpezire și împăcare cu sine însuși, început în primăvară după despărțirea de Mica Lobonț și continuat apoi cu vizita sa la Dărăbanți. De la o zi la alta, văzu lucrurile într-o lumină nouă. Până și serviciul militar i se păru suportabil, ba chiar necesar, cu servituțile, dar și cu părțile lui bune, o școală a bărbăției și a curajului, prin care trebuie să treci dacă vrei să devii bărbat adevărat. Dificila acomodare cu viața cazonă, firească pentru

oricine, se întemeia, în capul lui, pe vechea deprindere, adânc înrădăcinată, de a nu accepta schimbările, socotind că o anumită realitate e eternă, dată pentru totdeauna. Acest refuz instinctiv de a privi viața în față, cu hotărâre, cu bărbăție, pornea din teama de a se despărți de propria persoană, așa cum îl avertizase odată Miska-bácsi în timpul unei spovedanii. Preotul, deprins să scruteze în sufletele oamenilor, văzuse atunci ceva ce el nu avea să priceapă decât după ani lungi de căutări zadarnice. Totul se dovedea a fi un egoism ascuns cu grijă în cel mai tainic ungher al ființei, ca un mijloc suprem de apărare. Căci era vorba de o luptă a lui cu tot ce se afla împrejur, cu lumea întregă, luptă aprigă, neiertătoare. A nu voi să te potrivești oamenilor și împrejurărilor, altele și altele, niciodată asemănătoare de la o clipă la alta, însemna, de fapt, a nu consimți să cedezi nimic din ce e al tău, pentru a-l da celorlăți.

Desigur, totul nu se reducea la atât. Mai rămâneau vechile întrebări și îndoieli, reînviată în biserica din Dărăbanți. Fără a-l preocupa insistent ca la Viena, rămâneau undeva prin preajmă, la suprafața conștientului, gata să iasă oricând la lumină. Ele îl cercetau în momentele când viața între zidurile cazărmii devenea apăsătoare (și prin astfel de perioade treceau cu toții) sau noaptea când nu reușea să adoarmă. Deși nu le simțea ca pe o povară, păstra credința că într-o bună zi va scăpa de ele. Avea convingerea că pășește spre sfârșitul unei îndelungate crize, care trebuia lăsată să se încheie de la sine, mai devreme sau mai târziu, după cum va fi necesar. Această abandonare deliberată în voia sorții îl liniștea. Când tu însuși nu-ți aparții în întregime, un strop de fatalism nu e niciodată de prisos.

În timpul acesta, Edith se afla permanent în gândurile și proiectele sale. Legăturile lor se strânseseră în ciuda sutelor de kilometri ce-i despărteau. Își scriau des, dincolo de orice obligație, din nevoia curentă de a sta de vorbă și de a se apropia unul de altul. Edith mai ales se ostenea să-i trimită noi și noi scrisori, unele de câteva rânduri, aruncate pe hârtie în

cele mai neașteptate împrejurări, altele întinse pe pagini întregi. Înțelegând că Sever se simte însingurat între zidurile cazărmii, se folosea de orice prilej pentru a-i aminti de ea și de dragostea lor. Se întâmpla uneori ca Sever să primească chiar câte două sau trei scrisori pe săptămână. Evenimentul ajunsese curând proverbial, încât sergentul de zi, care distribuia corespondența, striga încă înainte de a zări mărcile străine de pe plic: „Henția, Viena“. Sever vâra epistolele în buzunar, așteptând cu sufletul la gură momentul când va fi singur. Le citea de la un cap la altul, de câteva ori, până le știa pe din afară. Edith învășase arta corespondenței la institutul călugărițelor franceze din Frohsdorf. Avea o mare ușurință de a ataca orice subiect și a se învărti apoi în jurul lui atâta cât socotea că e necesar. Stilul ei se schimba de la o frază la alta, era când familiar, liber de orice constrângere, când prețios, pe alocuri afectat. Acum se mira neîncrezătoare de cutare lucru, acum își încheia cuvintele cu semne de întrebare, căroră le dădea tot ea răspunsuri. Sever înțelese curând rostul potopului de scrisori și-i rămase cu atât mai recunoscător.

În câteva rânduri, Edith aduse vorba despre hotărârea luată în toamnă de a se întâlni. Deși abia aștepta s-o revadă, Sever se feri să insiste. Nu era prea mult să-i ceară unei femei singure să parcurgă drumul de la Viena la Alba Iulia într-un compartiment de cale ferată, trecând peste două granițe, de-a lungul câmpiilor acoperite de zăpadă numai pentru o întrevedere de câteva ceasuri îngăduită de o permisie niciodată sigură? În acești termeni îi scrisese atunci când ea îi făcu cunoscută intenția de a-l vizita în februarie. Ea îi răspunse, prefăcându-se supărată, că drumul la Alba Iulia o privește întâi de toate pe ea, care nu se sperie prea ușor nici de granițe și nici de zăpadă. Dacă ar fi fost după inima ei, ar fi venit mai repede. Au încurcat-o însă pregătirile de nuntă ale lui Aloys. După căsătoria fratelui ei, nimeni nu o va putea împiedica să facă precum o taie capul, nici chiar o anumită persoană căreia nu-i era, se vede, atât de dor de ea cum îi plăcea să se laude... Se împăcăcă până la urmă, fixând revederea pentru începutul lui martie.

Telegrama ei anunțând sosirea pentru sâmbătă, 10 martie, pică într-o joi. Cu inima cât un purice, Sever așteaptă să se anunțe permisiile pentru sfârșitul de săptămână. Cu toate că rămăsese anume în cazarmă în ultimele duminici, nu putea fi sigur de nimic. Din fericire numele lui apăru pe lista celor învoiți pentru 24 de ore, de sâmbătă până duminică seara.

În noaptea de vineri spre sâmbătă vremea se schimbă pe neașteptate. La deșteptare, găsi acoperișurile și străzile albe de zăpadă și ningeă întruna. Nu-și făcu nici un fel de probleme până nu auzi un camarad citind „Universul” că un val de ninsori s-a abătut asupra Ungariei, troienind drumurile și căile ferate. Plecată vineri la prânz din Viena, Edith trebuia să sosească cu expresul de sâmbătă după-amiază.

Cu o umbră de îngrijorare, sosi la gară pe la cinci și jumătate. Ninsoarea încetase de la prânz. Pe străzi și pe trotuare zăpada se topea. Un vânt tăios zgâlțâia crengile despuiate ale pomilor. De la casierul gării, un bătrânel cu fruntea pleșuvă și mustățile pleoștite, află că expresul are o întârziere de cinci ceasuri.

– Oare n-ar putea scoate ceva din întârziere? se informă el grijuliu.

Funcționarul clătină de câteva ori din cap, parcă spre a-i risipi orice îndoială.

– Numai de n-ar adăuga altele la cele cinci ceasuri de întârziere, comentă el sceptic. De azi noapte când a nins, circulația e perturbată și pe liniile noastre.

Se înapoie în oraș cu o birjă. Prevăzător, trecu pe la cele două hoteluri pentru a reține o cameră. Dar atât „Europa”, cât și „Dacia” erau pline. Intră într-un restaurant, ca să aștepte la căldură trecerea timpului. Cu gândul la Edith, abia se atinse de mâncare. Dacă stătea înzăpezită undeva în pusta ungurească, într-o viforniță oarbă, în mijlocul nămeților de zăpadă, în timp ce el șade în restaurantul plin de lume, numărând minutele ce mai rămâneau până la o întâlnire ce nu va avea loc poate niciodată?

Chelnerul se apropie, întrebându-l ce mai dorește. Sever plăti. Terminase masa și nu avea răbdare să mai stea locului.

Regretă îndată ce se văzu afară. Ningea din nou. Roiuri de fulgi se învârtejeau în lumina felinarelor, răscoliți de vântul ce se întetșise. Rebegit de frig, se abătu pe la Genu. Era abia nouă, mai erau două ore până la sosirea trenului.

Avu noroc să-l găsească cu o carte la gura sobei. Văzându-l îngrijorat și temându-se că n-o să se descurce singur, Genu îi propuse să-l însoțească la gară. Leșiră îndată după zece. În jurul Tribunalului străzile erau pustii. Se uitară degeaba după o trăsură sau după un taxi. Goniți de vremea câinească, birjarii și șoferii se retrăseseră mai devreme. Strânși în mantale, cu capetele coborâte în piept, o luară pe jos până la gară. Ajunseră, cu greu, pe la unsprezece. Casierul, pe jumătate adormit, îi anunță că expresul și-a mărit întârzierea la zece ore.

– Tu întoarce-te acasă, îl sfătui Sever pe Genu. Eu rămân să aștept trenul.

– Să ne convingem întâi dacă ai unde să aștepți, observă acesta, și-apoi vom vedea ce e de făcut.

Leșiră pe peron. În lumina nesigură a becurilor, gara părea îngropată în zăpadă. Nicăieri țipenie de om. Vântul aprig zgâlțâia coșulețele de flori suspendate între stâlpi, plimba covoare de zăpadă de-a lungul clădirii. Undeva în dreapta lor răsuna sacadat aburul unei locomotive. Sala de așteptare pentru clasa întâi și a doua era închisă. La clasa a treia, vreo șapte-opt țărani, întinși pe bănci, în țundre și opinci, făceau atmosfera irespirabilă.

În biroul de mișcare, dădură peste un impiegat tânăr, dezghețat, originar din Dărăbanți, care-l cunoștea pe Genu. Foarte serviabil, îi informă că expresul a părăsit Aradul pe la unsprezece, dar că în actualele condiții e greu de crezut că va ajunge la Alba Iulia înainte de cincisprezece. Până atunci le oferea cu dragă inimă o canapea în biroul învecinat. Pe o asemenea vreme, n-ar fi fost înțelept să se înapoieze în oraș și să revină apoi, peste alte două-trei ceasuri, la gară.

Oricât stărui, lui Sever îi fu peste putință să-l convingă pe Genu să se întoarcă acasă. Nu-l putea lăsa singur în toiul nopții

și apoi unde avea s-o ducă dimineața pe Edith dacă nu la el? După camere la hotelurile nu aveau ce umbla, iar localurile deschideau abia pe la opt-nouă. Deși nu era soluția cea mai convenabilă, îndeosebi din punctul de vedere al lui Edith, Sever trebui s-o primească, deoarece era singura rațională.

În sfârșit pe la cinci trenul opri în gară. La o fereastră a vagonului de dormit apăru capul lui Edith. De pe peron, lui Sever i se păru palidă, speriată. Nu era decât înghețată, cum avea să-și dea seama luând-o în brațe. Rostind cu greutate cuvintele, le mărturisi că după Budapesta instalația de încălzire a vagonului s-a defectat și a călătorit timp de șaisprezece ore în frig. Urcară repede într-o trăsură și o luară spre oraș. Pe drum, Sever îi explică cele întâmplate și motivul pentru care erau nevoiți să primească ospitalitatea lui Genu. Ea încuviință prin câteva mișcări ale capului. S-ar fi dus oriunde, numai să fie la adăpost, între patru pereți.

De cum ajunseră la destinație, Genu făcu un foc strașnic în soba care mai păstra ceva din căldura din ajun și puse de-un ceai pe o lămpiță cu petrol. Încet-încet, Edith își veni în fire. Cu o pătură pe umeri, în picioare cu niște ciorapi călduroși de lână ai lui Genu, începu să le istorisească peripețiile călătoriei. Din când în când, privea în jurul ei cu o expresie mirată, de parcă n-ar fi știut unde se află. Ceaiul fierbinte dezlegă limbile tuturor. Luând aventura de partea ei bună, se amuzară, râseră. În timp ce Edith vorbea, Genu nu se putu împiedica să n-o admire pe femeia aceea subțirică, firavă, cu membrele delicate și obrazul unei păpuși, care se încumeta să ia în piept toate greutățile din lume pentru câteva ceasuri petrecute lângă bărbatul iubit. „Oare oi avea și eu parte vreodată de o dragoste atât de mare?” se întrebă el.

Afară începu să se lumineze de ziuă. Încă nesigur de ceea ce gândea Edith, Sever propuse să încerce la un hotel.

– Iertați-mă dacă sunt indiscret și mă amestec în treburile voastre, interveni Genu, dar cred! că ați face mai bine rămânând la mine. Aici cel puțin e cald și puteți sta de vorbă în tihnă. N-o să vă deranjeze nimeni.

– Știu și eu... murmură încurcat Sever, întrebându-se dacă nu cumva Edith se va simți ofensată de o asemenea propunere și-l va bănuși că i-a vorbit lui Genu de legătura lor.

Dar Edith primi invitația ca pe ceva cât se poate de firesc.

– Rămânem, hotărî ea fără ezitare, n-avem unde merge la ora asta. Adăugă, întorcându-se spre Genu, pentru a nu lăsa loc nici unui echivoc: Dar tu ce te vei face în timpul acesta?

– Nu vă îngrijorați în privința mea, îi liniști acesta, dezvelindu-și dinții albi, frumoși, într-un zâmbet cu subînțelesuri. Voi dibui eu în Alba Iulia un pat în care să-mi odihnesc oasele!

Revenind în cameră, după ce-l conduse pe Genu, Sever o găsi pe Edith lipită de faianța fierbinte a sobei. Trebui să se apropie de ea ca să observe că tremură din tot corpul.

– Nu știu ce s-a întâmplat cu mine... bâigui ea, zgâlțâită de lungi frisoane. Când ai deschis ușa, m-a pătruns un fior până în adâncul sufletului.

– Numai să nu te fi îmbolnăvit cumva, se alarmă Sever. Ar trebui să chemăm un doctor...

– N-am nimic, tăgădui ea, continuând să tremure. M-a pătruns frigul pe drum, trebuie să mă vâr în pat. O să-mi treacă îndată...

Sever desfăcu așternutul, în timp ce Edith începu să se dezbrace. Frigurile o zgâlțâiau cu atâta putere, încât nu izbutea să-și descheie bluza.

– Doamne, cum dărdâi! constată ea cu un fel de mirare înveselită. Auzi cum îmi clănțănesc dinții în gură, e de-a dreptul caraghios! Nu nimeresc nasturii bluzei. Nu vrei să mi-i deschei tu?

Zgribulită de frig, cu umerii strânși, ca un copil neajutorat se lăsa dezbrăcată cu docilitate, fără a rosti un cuvânt. Sever îi scoase bluza, fusta, ciorapii, îi întinse cămașa de noapte și o acoperi până sub bărbie cu plapuma călduroasă îmbrăcată în galben.

Aruncă în sobă ultimele lemne din ladă, apoi scotoci prin dulap până dădu de o pătură groasă de lână, pe care o întinse

deasupra plapumei. De sub cele două învelitori lui Edith nu i se zărea decât vârful nasului și ochii mici, albaștri, luminați parcă de o strălucire vicleană, ademenitoare.

– Cum îți mai este? se interesă el, plecându-se să-i tocmească pătura la spate.

– Mult mai bine, răspuse ea și într-adevăr vocea își recăpătase timbrul obișnuit. Mi-a trecut aproape detot. Haide, vino să mă încălzești și tu. E loc pentru amândoi. Dar mai întâi, stinge lumina... Așa... Ah, Doamne, ce cald poți fi!

Ațipiră unul în brațele altuia. Când Sever deschise ochii, în odaie era lumină plină. Alături pe noptieră, deșteptătorul își amesteca bătăile într-o măcinare monotonă, adormitoare. Edith era trează și-i urmărea mișcările. Voi să o întrebe dacă-i e bine, dar ea se lipi de el și-i închise gura cu o sărutare care părea să nu se mai sfârșească. Apoi adormiră iar, ca să se deștepte încă o dată...

Biruții de oboseală se cufundară într-un somn adânc. O bătaie energetică în geam îi smulse din îmbrățișare. De afară din stradă recunoscură vocea lui Genu. În cameră se prefira o lumină spălăcită, de înserare. Se îmbrăcară în pripă, abia nimerind hainele, încercară să dea o brumă de orânduială patului.

– Dar știu că ați dormit odată! exclamă Genu, dând cu ochii de ei. A trebuit să bat de trei ori ca să mă auziți. Știți că e șase? Ați uitat de cazarmă, de hotel! Ce vă pasă, a voastră e lumea! Uite, am adus aici de-ale gurii, pâine, brânză, prăjituri, de bună seamă că sunteți lihniți de foame. Venind încoace, am oprit o cameră la hotelul „Dacia”. Mâncați liniștiți, că peste o jumătate de ceas sosește o trăsură să vă ducă.

Birja sosi punctuală la șase. Edith se simțea bine, râdea tot timpul, fața își recăpătase culoarea obișnuită.

– Mulțumesc din suflet, Genule, pentru tot ce ai făcut, spuse ea la despărțire, sărutându-l pe amândoi obrazii. N-aș vrea să rămâi cu o impresie proastă despre mine. Sunt numai o femeie care după zece ani s-a hotărât, în sfârșit, să trăiască.

Urcară amândoi la hotel. Era târziu, se apropia de șapte, Sever trebuia să se înapoieze la cazarmă. Se despărțiră cu

greu, amânând mereu să rostească cuvintele de rămas bun. Printre sărutări, Sever îi repeta întruna să aibă grijă de ea și să-i telegrafizeze îndată după sosire.

— Doamne, ce păcat că întâlnirea noastră a fost atât de scurtă!

— Să nu spui asta, îl dojeni ea. A fost întocmai așa cum trebuia să fie și cum mi-am dorit-o. Își lipi obrazul de al lui și-i șopti la ureche. Păcat e numai că am dormit prea mult! Se dădu la o parte și-i cuprinse capul în palme: Henția Sever, vreau să-ți spun ceva. Tu capeți o permisie de o săptămână la Paști? Cum el răspunse afirmativ, ea continuă: Dă-mi mie zilele acelea! Deoarece el nu înțelegea, se explică: În loc să te duci acasă, vom face sărbătorile împreună, aici, în altă parte, oriunde. Înțelegi? Numai noi doi, fără un suflet străin, o săptămână încheiată, șapte zile, ziua și noaptea împreună! Îți poți închipui o fericire mai mare? Eu nu! Va fi ca o săptămână de miere. Vrei, dragostea mea? Îmi promiți?

V

Spre sfârșitul lui martie, sarcina Mărioarei ajunse la termen. Dacă socotelile erau corecte și nu se înșela, trebuia să nască cel mai târziu la 1 aprilie. O dată cu apropierea evenimentului, așteptat cu teamă și speranță, se înstăpâni în casă o atmosferă de pândă înfrigurată, de pe urma căreia se resimți mai ales viitoarea mamă. De pe o zi pe alta, deveni irascibilă și nerăbdătoare. Observându-i felul de a se purta, îți venea să crezi că, după ce s-a chinuit ca o mucenică timp de nouă luni, i-a pierit dintr-odată curajul de a înfrunta încercările ultimelor zile. Cu această impresie rămase Lenica, care o vizită într-o dimineață. De când n-o mai văzuse, se schimbase nu numai fizic, ci și ca dispoziție generală. Se rotunjise și mai mult, respira cu greutate și gema la orice mișcare, un geamăt găuit de om ajuns la capătul răbdării. Era de-ajuns să se aplece după un lucru căzut pe jos ca să gâfâie și să se roșească ca

racul, de parcă ar fi avut fierbințeală. Tot timpul cât stătu cu ea i se plânse ba de una, ba de alta. Nu mai dormea nopțile decât în capul oaselor, sprijinită în perne, copilul o apăsa ca un bolovan de-i seca inima, picioarele și mijlocul o dureau neîncetat, de dimineața până seara. Când încerca s-o încurajeze, îi răspunse cu un gest de lehamite:

– Mă întreb de multe ori dacă s-a plătit să mă canonesc atât! Închise ochii și se ușură într-un oftat adânc. Numai de s-ar sfârși totul cu bine!

La plecare, trebui să fie ajutată ca să se ridice din fotoliu. Ținu cu orice preț să-și însoțească cumnata până la ușă.

– Mai treci pe la mine, Lenică dragă, nu mă uita! o rugă ea, lipindu-și obrazii grași, calzi, de ai ei. Acum că ai scăpat de pacostea vizitelor, ai mai mult timp. Câteodată mi-e atât de greu și mă simt părăsită de toată lumea.

Era în vocea ei un accent de implorare și amărăciune care o convinsese să revină a doua zi după-amiază. Victor avea niște afaceri la bancă și-i promise că după ce le va isprăvi va trece s-o ia acasă.

– Vai ce bine-mi pare că ai venit! o întâmpină Mărioara în pragul camerei de zi. Se ridicase auzind soneria și-i ieșise în întâmpinare. Tocmai a plecat Valer și eram singură cuc. O trase spre sine și-i atinse fața cu buzele uscate. Tare ești drăguță și bună cu mine, nu știu cum să-ți mulțumesc!

Deși venirea Lenichii o bucura sincer, arăta indispusă, cu trăsăturile contractate, ca și cum ceva n-ar fi fost în regulă. După cum se grăbi să-i explice, nu prea era în apele ei în ziua aceea. Nu închisese ochii peste noapte, iar la prânz mâncase nu știu ce, iar acum avea arsuri. Pe deasupra, se certase cu Valer, care ieșise pentru un ceas, în ciuda rugămintelor ei de a rămâne.

– Tocmai voiam să iau niște bicarbonat, când ai picat, zise ea, ridicându-se. Lasă, mă duc eu, medicamentele sunt într-un loc greu de găsit. O să-ți aduc și un *doboș*, l-am făcut azi dimineață, să-mi spui dacă îți place.

Trecu în odaia vecină, închizând ușa. Se scuseră câteva minute. Abia după ce întârzierea se prelungi peste măsură,

Lenica se gândi că poate i s-a întâmplat ceva. Cu grijă, neștiind încă dacă face bine sau nu, crăpă ușa odăii vecine. Cu figura crispată și cu palmele așezate pe pânțele, Mărioara stătea încremenită într-o atitudine de concentrare nefirească, parcă ar fi așteptat să i se întâmple o nenorocire. Ochii li se întâlneau fără ca vreuna din ele să rostească o vorbă. Scena aceea mută s-ar fi prelungit, dacă, brusc, Mărioara nu s-ar fi îndreptat din șale cu un scurt țipăt:

– Doamne, gemu ea și Lenica îi auzi dinții clănțănind în gură. Mi se pare că au început durerile... Și Valer care a plecat tocmai acum de acasă...

– Lasă, nu fi speriată, o liniști Lenica, înțelegând abia acum ce spaime groaznice avusese cumnată-sa în timpul sarcinii. Se așeză lângă ea pe canapea și-i cuprinse umerii. Nu ești singură, sunt și eu aici. Cine știe, e poate numai o durere trecătoare, cum sunt atâtea altele.

Dar Mărioara clătină din cap, strângându-se în sine ca să împiedice tremurul întregului trup. Simțise prea bine că-i venise ceasul să nască. Și într-adevăr contracțiile se reluară în scurtă vreme, mai dureroase ca înainte. Sprijinind-o cât se pricepu mai bine, Lenica o duse cu chiu, cu vai, în dormitor. Cumnată-sa abia își târa picioarele din care i se scursesese ultimul strop de vlagă. Când ajunse, era la capătul puterilor. Niciodată nu-și închipuise Lenica că o femeie poate atârna atât de greu.

Mărioara se lăsă sfârșită pe pat. Un nou junghi îi răscoli măruntaiele, făcând-o să se strângă de durere.

– Trebuie să te dezbraci, o povățui cumnată-sa. Fără haine te vei simți mai bine.

În minutul de odihnă Mărioara își mai revenise. Obrazul i se destinse, iar privirile, până atunci rătăcite, se limpeziră.

– Mai târziu, rosti ea cu voce slabă, dar fără a mai tremura. Acum trimite pe Amalia după Antalffy și după moașă. Să se ducă și să se întoarcă fără zăbavă. Doamne, numai de nu s-ar fi dus pe undeva în vecini, să nu putem da de ea.

Slujnica era în bucătărie. De îndată ce auzi ce s-a întâmplat, sări ca arsă să-și încalțe cizmele și se năpusti pe

ușă afară. Lenica reveni în dormitor. Mărioara zăcea în aceeași poziție de abandonare, cu ochii ridicați în tavan și mâinile împreunate pe pânțele, ca pentru a-l apăra.

– Amalia a plecat în clipa asta, o vesti ea. Să n-ai grijă, va alerga cât o vor ține picioarele. E fată inimoasă, atașată de tine. Într-o jumătate de ceas, Antalffy va fi aici. Acum dă-mi voie să te dezbrac, pentru ca atunci când va veni să te găsească în pat.

Deși Mărioara se strădui din răspuțeri s-o ajute, dezbrăcatul păru că nu se mai termină. Cu opintiri grozave, întorcând-o de pe o parte pe alta sau sprijinind-o, izbuti să-i scoată hainele și să-i pună o cămașă de noapte curată.

– Doamne, cât de bună ești tu cu mine! exclamă Mărioara, apucându-i strâns mâna. Ce m-aș fi făcut fără ajutorul tău!

Acum că isprăviseră dezbrăcatul, nu le rămânea decât să aștepte. Durerile până atunci răzlețe, se îndesiră. Mărioara se încleșta cu amândouă mâinile de drugii de aramă ai patului și se întindea din răspuțeri, scoțând țipete sfâșietoare. Obrazul îi devenea negru-purpuriu, vinele gâtului i se umflau ca niște lipitori vinete, răsufarea i se îngroșa într-un gâfâit sacadat. După fiecare spasm, cădea sleită în așternut, scaldată în sudori, cu respirația întretăiată. O liniște adâncă se lăsa în încăperea, întreruptă doar de mișcările Lenichii care-i schimba batistele umede de pe frunte. Apoi, după alte zece minute, muncile se reluau, mai aprige, mai nemiloase.

– Doamne, se tângui Mărioara într-un moment de acalmie, de ce nu vine nimeni să vadă de mine, unde e Antalffy, ce face Amalia, pe unde umblă? Ochii i se aținteau deznădăjduiți asupra ușii. Apoi degetele mâinii drepte se chirciră ca niște gheare, încleștând cearșaful. Vai! Iar începe! Ajută-mă să mă apuc de drugii! Doamne Dumnezeule, fie-ți milă de mine, Doamne Dumnezeule!

Pe lamentările ei răsună soneria de la intrare. Lenica se grăbi să deschidă. Era doctorul Antalffy, cu trusa în mână. Salută printr-o mișcare nesigură a capului. Nu părea deloc surprins că o găsește acolo.

– Ce s-a întâmplat? întrebă el, în timp ce-și scotea pardesiul. Servitoarea mi-a spus că Mărioara se simte rău.

În timp ce-i asculta relatarea, doctorul rămase gânditor, cu figura ușor contractată, de parcă l-ar fi sâcâit ceva. Ochii lui negri, adânci, o fixau cu o insistență neplăcută. Înainte ca ea să fi terminat, trecu dincolo în camera de zi, iar de aici prin culoarul întunecos în dormitor. Lenica îl urmă câțiva pași, dar apoi, temându-se că l-ar fi stânjenit, se hotărî să aștepte în *Wohnzimmer*.

Doctorul reveni în camera de zi cu o expresie de nemulțumire, accentuată de grimasa ce-i strâmba buzele groase. Era numai în cămașă, cu mânecile suflecate mai sus de coate.

– S-a întors servitoarea? i se adresă, dând ochii cu ea. Aș avea nevoie de apă caldă și de prosoape curate.

– O să le aduc eu, se oferi Lenica. E ceva grav?

Antalfy ridică din umeri cu aerul plictisit al omului sătul să tot audă întrebări fără rost. În loc de a-i răspunde, se interesă la ce oră au început durerile și cât de dese au fost de atunci. La cuvintele Lenichii, se încruntă și își consultă ceasul de buzunar. Voi să spună ceva, dar un țipăt al Mărioarei îl trimise înapoi în dormitor. După o pauză de numai cinci minute, muncile reîncepură.

Lenica pierdu destul timp până să aprindă focul și să așeze pe plită câteva oale cu apă. Înăbușite de pași, strigătele Mărioarei se urmau tot mai dese, unite parcă într-un prelung tânguit dureros. „Doamne“, își zise Lenica, tulburată, „numai de nu i s-ar întâmpla ceva!“ Bănuia din întrebările medicului că muncile porniseră prea aprige și prea grăbite față de felul cum ar fi trebuit să se petreacă în mod normal.

Sosirea Amaliei o mai scoase din gânduri. Cu sufletul la gură, fata o anunță că moașa, Szabó Béláné, care locuia tocmai în celălalt capăt al orașului, dincolo de uzina electrică, fusese chemată de dimineața la o naștere pe una din ulicioarele de pe Măgură. Că a urcat până acolo într-o goană și o vestise pe moașă, care i-a făgăduit că în cel mult un ceas va fi la ei.

Amalia mai povestea, când Lenica observă că în dormitor strigătele, până atunci neîntrerupte, s-au curmat, parcă retezate cu cuțitul.

O lăasă pe Amalia să supravegheze oalele, iar ea se înapoie în camera de zi să vadă de prosoape. Ciuli în zadar urechile să prindă vreun zvon dinspre dormitor. „De ce nu se mai vaită?” se întrebă ea neliniștită. Se strecură cu băgare de seamă pe culoar. Nu fu nevoie să meargă mai departe, deoarece prin ușa dată la perete a dormitorului văzu totul.

Așezat pe dunga patului, într-o poziție incomodă, doctorul ridicase cămașa Mărioarei. Deși o ajutase să se dezbrace, Lenica se sperie abia acum zărind pânțele enorme, asemănător unui burduf umflat până dincolo de marginile firești și amenințând în orice clipă să crape. Sigure și dibace, mâinile mari, păroase ale lui Antalffy se plimbau pe rotunjimea albă-lăptoasă, presărată cu vinișoare sparte, ca pe o căpățână cheală, pipăind și apăsând necruțătoare. Examenul părului să nu-l fi mulțumit, deoarece luă stetoscopul de pe noptieră și începu să-l mute dintr-un loc în altul, cu o expresie de așteptare concentrată. Își coborî capul în piept și rămase așa timp de câteva minute, ca și cum ar fi reflectat adânc asupra unei hotărâri greu de luat. Apoi, deodată, cu un gest brusc, contrastând vizibil cu atitudinea de până atunci, cuprinse în brațe trupul Mărioarei și își lipi urechea de pânțele ei. Lenica nu pricepu rostul acelei încleștări violente, aproape disperate, decât după ce zări expresia încordată de pe figura doctorului, care încerca să dezmință prin propriul său auz ceea ce aparatul îi spunea cu prea mare claritate. Se desprinse în fine cu un oftat și acoperi pânțele Mărioarei.

Fără să-și dea seama, Lenica înaintase până în pragul dormitorului. Antalffy observă că nu e singur în încăperea. De îndată ce-și încrucișă privirile cu ale ei, chipul își recăpătă aerul posac, neprietenos de mai înainte. Se ridică și luându-i brațul o duse până în camera de zi.

— Copilul a murit! o anunță el cu brutalitate, așezându-se pe un scaun. De-acum trebuie intervenit urgent ca să salvăm viața

mamei. Cu toate că a avut contracții frecvente, dilatația e insuficientă. Pe deasupra durerile au încetat, dovadă că expulzarea fătului nu se face de la sine. Aș putea cere ambulanța ca s-o duc la spital, pentru a-i face o cezariană. Ar mai trece două ceasuri până atunci și răstimpul ăsta ar putea fi fatal. Așa că voi încerca să extrag singur fătul din uter. Pentru asta îmi trebuie un ajutor. Te simți în stare să mi-l dai? Nu ți-e teamă?

Ea primi îndată ca pe ceva de la sine înțeleș, deși o invadase un val de căldură și urechile îi vuiau. Cu răbdare, repetând uneori cuvintele, doctorul îi explică ce aveau de făcut și în ce consta rolul ei. Nici nu-și aminti exact când a început să alerge prin casă, mânată de ordinele scurte, răstite ale lui Antalffy. Aduse apa caldă, prosoape, o tăviță lungă, în care acesta aprinse spirt și așeză un instrument nichelat, de forma unui clește. Trecură apoi la baie și își spălară pe rând mâinile, turnându-și unul altuia apă din cana de porțelan.

Abia după ce reveniseră în dormitor și descoperi forcepsul în tăvița luminată de flăcări albastrii, își dădu seama cu adevărat ce e pe cale de a săvârși. Era însă prea târziu să mai dea înapoi și, chiar dacă ar fi putut, n-ar fi consimțit să renunțe. Oricum, cu voia sau fără voia ei, trebuia să meargă până la capăt.

Pentru început, doctorul îi spuse să rămână la căpătâiul Mărioarei și să-i schimbe compresele. El dezveli din nou pântecul devenit între timp mai ascuțit, aproape țuguiat, ca o pară. Ridicat în picioare, cu palmele desfăcute, în mișcări lungi, încete, se apucă să frământa metodic, de sus în jos, circumferința abdomenului. Mărioara care până atunci gemuse încetișor, izbucni în țipete pițigăiate, reluate după fiecare manevră a mâinilor necruțătoare. Fruntea și obrajii i se acopereau instantaneu cu broboane sticloase, neînchipuit de mari, ca niște lacrimi, încât Lenica abia prididea să i le șteargă.

Când acea groaznică frământare a cărnurilor și a măruntaielor luă sfârșit, bulbucătura pântecului se teșise și atârna jos înspre coapse.

– Ține-o bine de umeri și n-o lăsa să se zbată! îi ordonă Antalffy, care în după-amiaza aceea părea să nu cunoască oboseala. Și aprinde lumina că nu se mai vede ca lumea!

Apucă strâns coapsele grase ale Mărioarei și le îndepărtă cu atâta violență de parcă ar fi vrut s-o despice în două. Apoi brațul său drept pătrunse până la cot înăuntrul pântecului, zăbovind prelung într-o căutare înverșunată. Din când în când se întrerupea, cerându-i câte ceva. Ea se supunea palidă și hotărâtă. De la o vreme simți că nu mai suportă spectacolul și privi într-o parte. Când vocea doctorului o sili să revină, observă la picioarele patului un boț de carne sângerie, înfășurată într-un prosop. Un vâl des i se lăsă pe ochi, urechile i se înfundară. Un țuiit prelung, fără sfârșit, îi sfredeli țeasta. Starea aceea de pierdere ținu un timp pe care nu-l putu aprecia nici atunci, nici mai târziu. Câteva secunde, un minut, poate mai mult.

Când se dezmetici, recunoscă în fața sa figura crispată a lui Antalffy. Un miros grețos, dulceag-leșietic, îi umplu nările. Albă ca varul, cu gura larg deschisă, Mărioara părea moartă. Între coapsele ei răsfirate grotesc o băltoacă de sânge gros, negru se lățea neconținut, absorbită de pânzele patului.

– Ține-ți firea! auzi ea și își dădu seama că între timp doctorul s-a așezat la masă și scrie o ordonanță. Trimite imediat servitoarea la farmacie. La întoarcere să intre la restaurantul „Both” și să aducă toată gheața pe care o au acolo. Să ia trăsura mea, așteaptă afară. Și te poftesc să nu leșini, deoarece mai am nevoie de dumneata!

Cu ordonanța în mână, Lenica intră în camera de zi. Parcă trecuse un an de când nu mai fusese acolo. Câțiva pași grăbiți răsunară în antreu. Era moașa care, în sfârșit, sosise. Încă înainte de a isprăvi ce avea de spus, Amalia îi smulse rețeta și se repezi val-vârtej pe scări.

Rămasă singură, se lăsă în fotoliu. Capul i se limpezise, în schimb picioarele o dureau ca după o goană lungă. Cu ochii închiși, se întreba mereu dacă n-a uitat cumva să-i spună Amaliei ca la înapoiere să ia gheață de la restaurant.

Soneria scurtă, stridentă, o făcu să zvâcnească în picioare. Era Victor. Uitase cu totul de înțelegerea ca el s-o ia acasă.

– Dar cu tine ce s-a întâmplat? o întrebă el, de cum dădu ochii cu ea.

Ea îl privi lung, apoi deodată îl cuprinse cu brațele după gât și își ascunse fața la pieptul lui.

– O, Victor, suspină ea, ușurată, ce bine că ai venit! Mărioara a născut un copil mort, iar acum e între viață și moarte!

Victor insistă ca ea să plece numaidecât acasă cu mașina. Nu era locul unei femei acolo. Va sta el până se va ști ceva sigur în legătură cu Mărioara. Dar Lenica ținu morțiș să rămână și nu fu chip să-i schimbe hotărârea. Așteptarea se prelungi. Trecuse un ceas și în dormitor forfota și schimbul de cuvinte repezite continua. Între timp sosi Valer, care, ca un făcut, întârziase în ziua aceea dincolo de opt. Încă din stradă, văzând trăsura doctorului și automobilul lui Victor înțelese că s-a întâmplat ceva. Când află că Mărioara a născut un prunc mort și a avut o hemoragie puternică, se prăbuși într-un fotoliu, cu fața în mâini. „De ce...? de ce...?” bâiguia el, plimbându-și privirile rătăcite asupra celorlalți. Lenica crezu că se întreabă de ce a trebuit să cadă o atât de groaznică năpastă tocmai asupra lui. De fapt, în zăpăceala ce-l cuprinsese, voia să știe de ce n-a fost anunțat, pentru a fi alături de Mărioara. Dar toată lumea uitase de el în după-amiaza aceea.

Pe la nouă apăru doctorul Antalffy. Era cenușiu la față, cu umerii căzuți și mâinile lăsate să spânzure de-a lungul corpului. Pe cămașa albă, deschisă la gât, ca și pe mâini se zăreau pete de sânge. Nici unul dintre cei aflați în camera de zi nu se îndoi că le va anunța vestea temută.

– Am oprit hemoragia, zise el, cu o voce răgușită, nesigură, dar primejdia încă nu a trecut. Abia peste douăzeci și patru de ore vom ști sigur dacă e salvată. Eu mă duc să fac două vizite și mă întorc. Până atunci rămâne moașa. Dacă vrei, i se adresează lui Valer, poți intra pentru două minute s-o vezi. Dar, te rog, fără scene și emoții!

Acasă, Helena îi aștepta îngrijorată. Era sigură că întârzierea lor era legată într-un fel sau altul de sarcina Mărioarei. „Neam bicisnic, fără vlagă, neputincios să se sporească!” își zise ea, cu o pornire de ură și de dispreț împotriva întregii lor familii și a ei înseși. Se feri însă ca de moarte să rostească măcar un cuvânt în fața Lenichii.

– Totul se plătește pe lumea asta! exclamă ea, sentențioasă. Ce-ați fi vrut să iasă dintr-un tată bețiv și muieratic? Mi-a nenorocit copila!

VI

Deși se știa că treburile uzinei și morii nu merg strălucit de mai multă vreme, nimeni nu credea că întreprinderea lui Weiss se găsește atât de aproape de faliment. Instalarea și punerea în funcție a noilor motoare aduse din Germania își avură rolul în curmarea zvonurilor. Nimeni nu face investiții de milioane, atunci când a ajuns în pragul falimentului. Evident, pentru a le cumpăra, evreul trebuise să se împrumute, dar, după opinia generală, veniturile morii și ale uzinei îngăduiau o stingere înceată și sigură a creditelor. Puțină lume cunoștea faptul că în ultimii ani bilanțurile întreprinderii se încheiau cu deficite din ce în ce mai mari. Fondată în 1899, *Uzina electrică orășenească și Moara Elisabeta* își datorau prosperitatea din primii ani priceperii și energiei cu care mama actualului proprietar ținuse în mâini cârma afacerilor. Când ea a murit, în 1917, fiul ei, Márton, ajuns în fruntea întreprinderii, se simți depășit de greutatea și obligațiile noii răspunderi. Adevărul e că până atunci se interesase prea puțin de uzină și de moară, ținut la distanță de mamă-sa, care, cu firea ei autoritară, refractară la sugestiile altora, îi încredințase mai mult funcții subalterne. Politică lipsită de înțelepciune, deoarece la patruzeci și cinci de ani, când deveni proprietar, Márton se pricepea mai mult să risipească decât să agonisească banii. Se recăsătorise de curând cu Etelka Schmidt, văduva sărăcită

a unui fost consilier privat, o femeie frumoasă, inteligentă, mult mai tânără ca el, obișnuită să cheltuiască fără să se întrebe de unde vin banii pe care-i aruncă pe fereastră. Băiatul din prima căsătorie, Bandi, tipul veșnicului student, își pierdea vremea prin cafenelele din Cluj, pe socoteala părintelui său. Convins în sinea lui că, odată pornite, lucrurile merg de la sine, Weiss încredințase conducerea întreprinderii inginerului Surányi, directorul tehnic. Priceput în meserie, dar nu și în afaceri, acesta îl sfătui să încerce a învinge dificultățile modernizând pe rând uzina și moara. Oricât de rațională și de promițătoare ar fi fost în perspectivă, operația nu era indicată într-un moment când moara funcționa sporadic, iar uzina abia își acoperea propria regie.

Weiss presimțea mai demult că se îndreaptă spre un dezastru. Ca atâți oameni bine intenționați, dar slabi, își închipuia că se salvează amânând termenul fatal spre o scadență nesigură și, prin aceasta, liniștitoare. Așa se explicau împrumuturile, șase la număr, contractate în anii de după război, care serviseră la acoperirea deficitelor și la plata dobânzilor mai vechilor datorii, mereu amânate. Șubrezirea treptată a sănătății mersese paralel cu înrăutățirea situației materiale. La fel cum schimba remediile și localitățile balneare, în speranța unei însănătoșiri iluzorii, tot astfel își greva întreprinderea cu noi ipoteci, înșelat de strălucirea aurului primit împrumut. În toamnă, când polița de la banca „Sălăjana” ajunsese la termen, se crezuse pierdut. Îl știa pe Victor intratabil, adversar al tergiversărilor și al compromisurilor. A fost destul să schimbe o privire cu el în pragul cabinetului de consultații al doctorului Antalffy, ca să-și citească soarta în ochii reci, necruțători ai acestuia. Însuși Keller nu i-a dat prea multe speranțe, deși i-a promis prietenește sprijinul. Nici în cele mai optimiste visuri nu se așteptase să capete o nouă amânare și, pe deasupra, un nou milion. Puțin îi păsa în momentul acela dacă milioanele trebuiau înapoiate peste șase luni. Conta numai pe faptul că putea plăti banii datorăți

societății din Frankfurth și că mașinile vor fi instalate până în primăvară și-l vor scoate la liman. În realitate, noul milion grăbi și mai mult sfârșitul, făcându-l inevitabil. Într-adevăr, cu ceea ce-i prisosi după ce trimise banii nemților, achită procentele împrumutului de un milion contractat la „Takaréki Bank“ din Oradea și primi o altă (a patra) amânare de șase luni. Ea îi dădea, ce-i drept, un răgaz, dar făcea, printr-o nefericită coincidență, ca toate cele șase împrumuturi să devină scadente între 1 mai și 1 iulie. Ele (împrumuturile) totalizau peste șase milioane de lei. Numai o minune îl putea salva, iar el credea din naivitate și disperare, în această minune.

Instalarea motoarelor se termină la sfârșitul lui februarie. Deși amândouă erau încă în probe, Weiss ținu să le inaugureze public în ziua de 1 martie. Invită în acest scop notabilitățile orașului, în frunte cu primarul, și rosti câteva cuvinte de circumstanță înainte de a apăsa, cu o emoție observată de toți, maneta ce punea în funcțiune dinamul principal.

După ceremonie, oaspeții fură invitați în birouri, unde se servi un ales bufet rece și șampanie. Printre ei se număra și Victor, poftit nu numai din deferență, ci și pentru a i se ghici, dintr-un gest sau o vorbă, intențiile. Spre satisfacția lui Weiss, creditorul se arătă foarte sensibil la atitudinea curtenitoare cu care fu întâmpinat. Ca pentru a-i confirma speranțele, care se aprindeau din nimic, Victor reveni pe la el, împreună cu soția, într-o vizită de curtoazie, așteptată cu neliniște, ca un eveniment semnificativ și, într-un anumit sens, hotărâtor. La plecarea perechii, în mod cu totul nejustificat, Weiss era ca și asigurat în privința celor două împrumuturi de la „Sălăjana“.

Trebuie să vină ziua de 15 martie ca să priceapă exact în ce situație fără ieșire se află. Era în birou și discuta neatent nu știu ce problemă tehnică cu inginerul Surányi. Dormise prost, îl supăra ficatul și abia aștepta să se scape de vizitator. Un murmur stăruitor, din ce în ce mai puternic, răzbătea din celelalte birouri. Bănuia că sunt muncitorii, adunați ca de obicei la casierie pentru a-și lua chenzina. De la o vreme rumoarea

începu să-l enerveze. Nu pricepea de ce o operație simplă ca plata salariilor durează atât. Sună după Illyes, casierul.

— Ce se întâmplă? îl întâmpină mohorât pe funcționarul mai în vârstă, cu mustață căruntă și mânecute negre. De ce nu plătiți oamenii?

Încurcat Illyes îi mărturisi că nu au în casă decât vreo treizeci de mii de lei. E adevărat că trebuiau să primească din partea minelor de cărbuni din Surduc un cec de o sută de mii pentru făina livrată în februarie. Dintr-un motiv necunoscut, banii nu sosiseră, deși el îi așteptase până în ultima clipă.

— Ce porunciți să facem? se interesă respectuos funcționarul. Să-i amânăm cu o zi? Pe mâine vom primi negreșit banii.

Weiss rămase pe gânduri. A nu plăti oamenilor ar fi echivalat cu o declarație de faliment. Ce garanție mai prezintă o întreprindere care nu are nici măcar o sută de mii, ca să-și plătească salariații? Aruncă în grabă câteva cuvinte pe o foaie de hârtie și o trimise lui Keller. Era convins că nici de astădată avocatul nu-l va lăsa. Dar avea oare asupra lui șaptezeci de mii? O jumătate de ceas, poate cea mai grea din câte trăise până atunci, se scurse cu încetineală. Weiss îl concediase pe Surányi și aștepta, cu fața trasă, toropit de nesomn și suferință, întoarcerea curierului. La ora două, când funcționarii se pregăteau de plecare, acesta sosi, în sfârșit: aducea banii.

Urcă greoi la etaj. Scăpase încă o dată, dar acum evenimentul nu-i producea nici o ușurare. E adevărat, plătise, iar banii de la Surduc sosiră a doua zi. Dar peste două săptămâni, salariații se vor aduna din nou la casierie și vor aștepta să fie plătiți. Să zicem că-i va plăti. Dar după aceea? În aprilie trebuia să achite peste șase sute de mii antreprizei din Oradea care montase motoarele. Se va tocni cu ei, îi va ruga, până la urmă poate îi va convinge să-i acorde o amânare. La ce-i va folosi însă acest răgaz, de vreme ce între 1 mai și 1 iulie cele șase polițe, grele cât șase bolovani, vor ajunge la scadență și-l vor trage, toate deodată, la fund?

Își puse la curent soția fără a-i ascunde nimic. După un moment de perplexitate, căci nu-și imaginase niciodată că

stau atât de rău, doamna Weiss îl conjură să nu depună armele și să facă tot ce-i stătea în putință ca să se salavze. Evreul își dădea seama că încearcă imposibilul, dar se simțea obligat față de familie și mai ales față de soția sa. De el îi păsa din ce în ce mai puțin.

Bolnav, pământiu la față, scuturat de friguri, se sui eroic în automobil și timp de o săptămână alergă la Oradea, la Arad, la Cluj și la București. Se simțea atât de slăbit, încât adeseori se întreba de unde ia puterea de a continua goana aceea inutilă și disperată. Străduințele sale se încheiară așa cum se aștepta, ba chiar mai rău. În locul unor răspunsuri în doi peri, în fond negative, somații categorice și chiar amenințări. Hotărât să-și ducă osânda până la capăt, bătu și la ușile rudelor și ale prietenilor. Ar fi primit cu recunoștință chiar sume derizorii, câteva mii de lei, nu dintr-o vană amăgire, ci numai pentru a nu se întoarce acasă, la ai săi, cu mâinile goale. În afara unor cuvinte de compasiune și de solidaritate, nu obținu nimic.

Reveni la Sylvania la capătul puterilor, dar stăpânit de un sentiment de imensă ușurare. Zărindu-i expresia feței, doamna Weiss crezu că a găsit scândura salvatoare. Dar el clătină din cap și-i răspunse flegmatic, cu indiferența omului care a trecut dincolo de temeri și speranțe.

– Nimic, și am epuizat toate posibilitățile. Nimeni nu vrea să-mi dea un gologan. Fii gata pentru ce e mai rău. Și-acum, te rog, spune fetei să-mi aștearnă patul și trimite după Antalffy. Nu mă simt deloc bine.

O noapte de somn reparator îl repuse miraculos pe picioare. În ciuda îndemnurilor soției sale de a se menaja, coborî la birou și își petrecu dimineața lucrând ca în orice altă zi. După o cercetare minuțioasă a intrărilor și ieșirilor, ajunse la concluzia că-i rămân destui bani ca să-și plătească salariații până la sfârșitul lui aprilie. Constatarea îl mulțumi pe deplin, pentru că îl puneă la adăpost de alte scene similare celei din 15 martie. Îi mai rămânea de făcut un singur lucru: să înștiințeze ultimul datornic, banca „Sălăjana“, despre

insolvabilitatea întreprinderii. Se gândi să i se adreseze în acest scop lui Keller, față de care s-ar fi simțit mai puțin stingherit. Până la urmă se răzgândi. Evitarea lui Victor l-ar fi putut indispuce împotriva sa. În definitiv, unul sau altul, același lucru.

Victor sosi punctual la întâlnire. Secretara, Jancsó Mariska, fosta funcționară de la pretură, îl introdusese îndată. Amabil ca întotdeauna, Weiss îl pofti să ia loc într-un fotoliu, îl îmbie cu țigări și cafea, deși știa dinainte care va fi răspunsul vizitatorului. Contrar obiceiului, sări peste introducere și trecu direct la afaceri. Victor bănuia că evreul, încolțit de creditori, încearcă să obțină o prelungire a polițelor și pregătise un refuz politicos, dar ferm. Weiss însă îl liniști de la început, declarându-i că un răgaz nu i-ar fi folosit la nimic. De ani de zile încercase să supraviețuiască, prin noi împrumuturi și apoi prin noi amânări, în speranța că timpul va rezolva totul. Dar timpul poate să-ți fie, în egală măsură, aliat sau dușman.

— Vedeți deci, domnule doctor, încheie el scurta expunere, că în situația dată, nu-mi rămâne altceva de făcut decât să-mi depun bilanțul. Am socotit că e corect să vă pun la curent din timp, pentru a lua măsurile de rigoare. Sper că atât Dumneavoastră, cât și ceilalți creditori veți aprecia că falimentul s-a datorat împrejurărilor potrivnice și, poate, nepriceperii mele în conducerea afacerilor, pe care sunt gata s-o recunosc, și nu relei voințe sau unei intenții frauduloase.

Ultimele cuvinte ale vorbitorului fură urmate de o lungă tăcere. Victor îl ascultase cu un sentiment de admirație pe bărbatul acela bine intenționat, dar incapabil, uzat de boală și aproape bătrân, care găsea puterea de a-și mărturisi cu seninătate eșecul și de a întâmpina cu aceeași nepăsare, fie și aparentă, ruina. De aceea în tot ce urmă fu stăpânit de un vag sentiment de compasiune, ca și când ar fi întins o mână de ajutor și nu ar fi dat brânci unui om aflat pe marginea prăpastiei.

— Sunteți convins că depunerea bilanțului e singura soluție? îl întrebă el, rupând tăcerea.

Weiss ridică nedumerit din umeri.

– Ce altceva aş avea de făcut?

– Să vindeţi! urmă categoric răspunsul lui Victor. Pentru că Weiss continuă să-l privească întrebător, adăugă: să vindeţi, înainte de a fi vândut.

– Să vând?! Aş vinde şi astăzi, declară Weiss cu francheţe, care tot nu bănuia unde vrea să ajungă Victor. Dar cine ar fi dispus să cumpere o întreprindere grevată de datorii şi de ipoteci, care a devenit o povară pentru ea însăşi? O luminiţă de înţelegere i se aprinse în priviri. Dumneavoastră?

Victor îşi lăsa palmele pe braţele fotoliului şi se înalţă uşor.

– Da, eu, recunosc eu, şi propria voce îi sună înăbuşită, străină. Dacă ne vom înţelege asupra condiţiilor.

– Şi ce aţi fi dispus să-mi oferiţi pentru uzină şi pentru moară, domnule doctor? se interesă Weiss. Îmi închipui că v-aţi făcut o idee asupra valorii întreprinderii mele.

În vocea evreului, mai mult decât în expresia feţei, stăruia o umbră de neîncredere, care nu plăcu lui Victor.

– Ştiu şi eu? făcu el ca să câştige timp. Era convins că de felul cum va aborda chestiunea depinde eşecul sau succesul încercării sale. Iniţial se gândise la douăsprezece milioane, în speranţa, destul de vagă că oferta îi va fi primită după unele tocmele. Acum îşi schimbă brusc hotărârea. Ştiu şi eu? Să zicem zece milioane de lei.

Observă decepţia ogindită pe figura interlocutorului şi îşi dădu seama că a procedat bine.

– Zece milioane?! Weiss îşi împleti degetele mâinilor şi se lăsa pe spătarul scaunului. Bine, dar întreprinderea valorează de două ori pe atât! La ultima expertiză cerută de „Banca de Credit” din Budapesta, valoarea morii, a uzinei şi a celorlalte clădiri anexe (locuinţe, magazine, depozite) a fost estimată la cincisprezece milioane. De atunci au fost instalate noile motoare, care singure fac trei milioane. Dacă ţinem seama şi de faptul...

– Asta aşa e, domnule Weiss, îl întrerupse Victor, aprecierile sunt corecte. Din păcate, eu nu dispun de cincisprezece milioane şi cu atât mai puţin optsprezece, pentru a formula o

ofertă pe măsura așteptărilor Dumneavoastră. Problema prețului propus de mine mai trebuie examinată și dintr-un alt punct de vedere. Până acum am vorbit despre valoarea strict materială a întreprinderii Dumneavoastră. Un așezământ industrial are însă și o valoare morală. Cât socotiți că prețuiește *în această privință*, cât prețuiește, zic, o întreprindere care și-a adus proprietarul în pragul falimentului, în ciuda eforturilor supraomenești ale acestuia de a o menține pe linia de plutire? Pentru că eu, vă rog să mă credeți, sunt convins nu numai de buna credință, ci și de competența Dumneavoastră în afaceri. Când îți iei o prăvălie, nu cumperi numai clădirea, teigheaua și marfa, ci și vadul negoțului respectiv. În sfârșit, eu v-am supus o simplă propunere, poate nu foarte avantajoasă, dar cât se poate de serioasă. Ea v-ar permite să vă plătiți datoriile și să vă retrageți cu un câștig curat de câteva milioane. Nu mai vorbesc de faptul că ați fi cruțat de formalitățile atât de neplăcute cum sunt depunerea bilanțului și lichidarea întreprinderii, care cine știe cum se va solda.

Weiss rămase în aceeași atitudine reflexivă, cu degetele împletite pe piept și privirea pierdută prin încăpere. Victor îi aștepta răspunsul fără nici o emoție. Abia acum, când își rostise, în sfârșit, gândurile ascunse, își dădea seama în ce tranzacție complicată și plină de riscuri e pe cale să se angajeze. O grămadă de bani, zece milioane ori poate mai mult, pe care deocamdată nu-i are, investiți într-o întreprindere falimentară, lipsită de viitor, era o nebunie. De aceea, un refuz din partea lui Weiss nu l-ar fi supărat deloc, mai mult, l-ar fi scăpat de o povară, abia atunci simțită.

Deși îndelung meditat, răspunsul lui Weiss fu dilatoriu, dictat de o precauție firească.

– Domnule doctor, am reținut oferta Dumneavoastră binevoitoare, împreună cu considerațiile de care ați ținut să o însoțiți. Vă dați seama, nu-i așa, că într-o chestiune atât de importantă nu vă pot răspunde pe loc. Trebuie să-mi consult familia, soția și băiatul, înainte de a lua o hotărâre. În câteva

zile, sper să am un răspuns precis. Până atunci cred că ar fi mai bine dacă am păstra o tăcere deplină asupra celor discutate acum. Ar fi mai ales în interesul meu, dar și în al Dumneavoastră.

Se despărțiră după câteva fraze convenționale. Victor părăsi biroul cu un abia ascuns sentiment de decepție. Ar fi preferat un răspuns categoric: da sau ba. Deocamdată, nu el, ci Weiss ținea în mâini rezolvarea problemei. Deocamdată, deoarece timpul lucra în favoarea sa și nu a celuilalt.

VII

Era un vechi obicei în familia Henția, ca, la scurtă vreme după căsătorie, bărbatul să-și ducă nevasta în ospeție pe la casele neamurilor mai apropiate, adică, cu cuvântul folosit în aceste împrejurări, să *o arate*. Tradiția urca până la Simion cel Tânăr, primul dintre Hențești care-și luase soția din afara Ocnei. Rând pe rând, Lupu, Vasile și Alexandru se supuseră ei. Înrudirile, numeroase, făcură ca, odată cu trecerea timpului, călătoriile să se lungească tot mai mult. În epocile de tihnă din tinerețea lui Vasile și a lui Alexandru vizitarea neamurilor ajunse să țină câte o lună încheiată. De aceea, răstimpului petrecut la rude i se spunea (și nu fără dreptate) *a doua călătorie de nuntă* sau *a doua lună de miere*.

Helena cunoscuse și ea această a doua călătorie în vara anului 1895, când Alexandru o adusesse anume în Sălaj, ca să cunoască moșia de la Ocna și rudele răspândite prin împrejurimi. Rămase cu toate acestea mirată auzind că Victor are de gând să plece pe la neamuri în săptămâna următoare. Deși venise aprilie și Paștele băteau la ușă, încă tot nu se împrimăvăraseră de-a binelea. Zilele erau reci, umede, cu cerul acoperit, de-ți venea să crezi în orice clipă că se înserează. Nu era acum vreme de luat lumea în cap, chiar dacă aveai mașină. Se mai strică mașinile și rămâi pe drumuri, Doamne ferește, te îmbolnăvești. Mai bine să lase la vară, când va fi cald și frumos, iar oamenii mai doritori de ospeție decât acum, când au început

să deretice și să se pregătească de Sărbători. Degeaba asemenea sfaturi, deoarece Victor o ținea una că acum are timp liber și poate lipsi de la bancă. Ce va fi la vară nimeni nu are de unde ști. Fu susținut de Lenica, de obicei rezervată, când Victor și Helena nu se înțelegeau asupra unei probleme.

„Te-ai săturat de mine și abia aștepți să-ți iei zborul!” gândi Helena, ascultându-i cuvintele.

Până la urmă se învoiră să se ducă numai în câteva locuri, lăsând pentru la vară restul vizitelor. Helena credea că și-a impus, măcar în parte, punctul de vedere. Nu bănuia că Victor se sinchisește prea puțin de tradiție și doar se folosește de ea pentru a-și aranja unele interese care nu sufereau amânare.

Prima rudenie trecută pe listă fu Augusta Nichita. Helena stăruia în chip deosebit să treacă pe la vară-sa. Locuia aproape, nici treizeci de kilometri, și-apoi ar fi fost un bun prilej de a mai strânge relațiile dintre familii, care se cam răciseră de când cu arendarea băilor din Zăgani. Victor primi îndată, mai ales că avea o vorbă cu mătușă-sa tocmai în privința Zăganilor.

Plecară dimineața la opt. Parcă anume pentru a-i da dreptate Helenei, vremea era închisă și rece. Pâcle străvezii se ridicau din albia Crasnei. De la Nușfalău negurile se împrăștiară, dar cerul rămase posac, învălmășit de nori. Pomii își desfăceau crengile pustii, lucioase, acoperite de picături strălucitoare, ca niște lacrimi. Mugurii, umflați, încercau zadarnic să se desfacă. Numai sălciile, cu hățușul lor de jorde încovoiate, se acoperiseră de o verdeață stinsă.

La început tăcură amândoi, ocupați să privească peisajul ce se desfășura de o parte și de alta a șoselei. Apoi limbile li se dezlegară. În două ceasuri vorbiră cât acasă în două săptămâni. Victor își aminti de lungile inspecții de pe vremea când era prim-pretor și străbătea în trăsură, din primăvară până în toamnă, drumurile desfundate de ploii sau îngropate în praf ale plasei. Deși trecuseră abia trei-patru ani de atunci, toate acestea i se păreau depărtate, lipsite de vreo legătură cu prezentul.

La Plopiș fură întâmpinați în poarta casei de Augusta. Victor nu-și mai văzuse mătușa de la înmormântarea lui Gergely-bácsi. Nu se schimbaseră deloc, decât că se mai îngrășase și fața-i devenise mai rotundă. La o femeie de statura ei, falnică ca un brad, amănuntul acesta abia dacă se băga în seamă. Privind-o, n-ai fi zis că se află în pragul celor cincizeci de ani, de care părea să nu-i pese. Helena avea dreptate să spună că bătrânețea fuge de ea, ca dracul de tămâie.

În felul ei, deschis și prietenos, îi primi cu brațele întinse.

— Bine ai venit în casa noastră, se adresă ea Lenichii, strângând-o cu putere la pieptul voinic și sărutând-o răsunător pe amândoi obraji. După cum vezi, nu-i un palat, dar în ea, așa cum e, te primesc cu toată dragostea.

Deoarece Lenica arăta cam zăpăcită de întâmpinarea zgomotoasă, o liniști, cuprinzând-o de mijloc:

— Să nu-ți fie teamă de mine. Sunt cam repezită de felul meu, dar nu mănânc oameni. Nu-s chiar atât de rea cum m-o fi încondeiat nepotu-meu, cu care am eu o socoteală mai veche!

Îl amenință cu degetul pe Victor, dar îi făcu totodată cu ochiul, semn că tot ce a fost între ei s-a uitat. Ca toți oamenii energici, nestăpâniți la fire, se aprindea repede și tot atât de repede îi trecea.

Îi pofti în salon, după ce repetă Lenichii să se simtă ca acasă. Nu fu nevoie de o asemenea recomandare. În locuința bătrânească, cu odăi încăpătoare și mobilă veche, aceasta regăsise ceva din atmosfera familiară, fără pretenții, din casa unchiului ei de la Dărăbanți. Îndată ce se așezară, apăru Rori, mezina, care până atunci se tot dichisise în fața oglinzii. Împlinise de curând douăzeci și unu de ani și se făcuse și mai frumoasă decât o știa Victor de la balul la care le însoțise pe fetele Augustei. De mirare că nu se măritase până atunci, cu atâtea calități, mai ales că nici mamă-sa n-ar fi dat-o cu desăvârșire goală.

— Apoi ce vină am eu dacă Dumneaei e năzuroasă și trânteste ușa în nas la toți candidații? zise Augusta, când

ajunseră la subiectul acesta. Se vede că-l așteaptă pe Făt-Frumos din povești, călare pe calul cel alb! Tot alegând, să nu rămâi cumva cu buzele umflate!

În sinea ei, nu se îngrijea de viitorul fetei. Tânără și frumoasă cum era, își va câștiga până la urmă bărbatul potrivit. La drept vorbind, amânarea îi convenea. Voia să mai strângă cheag, ca s-o înzestreze cum se cuvine, dacă se poate chiar mai bine decât pe surorile ei vârstnice. Nu-i vorbă că nici pe acelea nu le-a măritat oricum. Profesorului Mătieș care o luase pe Tina în vară, îi numărase în palmă o sută de mii și-i scrisese în carte jumătate din pământul de la Plopiș, se înțelege pe lângă mobilă și *ștafirung*.

– Nu le-am dat după feciori de prinț, încheie ea, dar au tot ce le trebuie la casele lor și sunt mulțumite. Până și îndărătnica de Tensi, care nu voia să-l ia nici moartă pe Tavi Precup, ba că-i urât, ba că-i bătrân, ba că nu știu ce, acuma numai nu-mi sărută mâna că am dat-o după el. Au o casă frumoasă, cum nu e alta în Huedin, și nu știu ce să facă cu banii. Păcat numai că nu le-a dat Dumnezeu copii. Ei, dar încă nu e târziu, mai pot avea. Căci casa fără copii nu-i casă. Știi cum se spune: „ai copii, ai gânduri mii, dar cine nu-i are de dorul lor moare“.

Își dădu seama că, după nenorocirea întâmplată Mărioarei, nu e potrivit să insiste asupra subiectului. Trecu de aceea foarte firesc la băiatul ei, Virgil, care-și făcuse practica în biroul cumnatului său la Huedin, dar acum umbla să-și deschidă un cabinet la Marghita, care a ajuns un adevărat oraș și are mare nevoie de avocați buni.

Toate acestea le spuse în salon și apoi în prânzitor, unde trecură să ia masa. Era dintre persoanele care, odată ce-și dau drumul la vorbă, numai cu greu pot fi oprite. Așa se caracteriză singură, cerându-și scuze că le-a împuiat capul cu verzi și uscate.

După-masă, Rori o pofti pe Lenica în odaia ei. Ca una care-l plăcuse cândva pe Victor, nu știa ce să mai facă pentru a-i intra în voie. Îi puse întrebări peste întrebări și nu se sătură

ascultând-o ce-i spune. La rândul ei, îi mărturisi că are destui pretendenți, dar că s-a îndrăgostit de curând de medicul din Bocșa, Liviu Chicoș. Doctorul o iubea nebunește și era hotărât să-i ceară mâna. Poate o va face de Paști, când va veni în vizită, așa că până în vară, dacă va vrea Dumnezeu (și mamă-sa, se grăbi să adauge), va fi la casa ei. Deocamdată se străduia s-o câștige de partea ei pe Augusta, care nu-l prea simpatiza pe alesul ei, pe motiv că e băiat de oameni modești (tatăl lui Liviu era grefier la Crasna).

În timpul acesta, Augusta și Victor își beau cafelele în salon, împreună cu câte un păhărel din faimosul Cointreau, cumpărat de bietul Cori înaintea războiului.

– Mătușă Augustă, i se adresă Victor cu oarecare prudență, fiind la mijloc o chestiune delicată, Dumneata ai mai dori să iei în arendă băile de la Zăgani? Contractul meu expiră la 1 aprilie, dar, ca în fiecare an, trebuie reînnoit.

Augusta îl privi bănuitoare, neînțelegând exact încotro bate cu vorba.

– De ce întrebi? făcu ea, curioasă. Ai vrea să mă iei tovarășă la băi?

– Ba ți le-aș lăsa numai Dumitale, ca să nu mai fii supărată pe mine, zise Victor. Eu aș rămâne numai cu numele. Dacă bagi acuma o sută de mii în afacere, la toamnă scoți trei sute și-o înzestrez pe Rori. Mie nu-mi dai un gologan.

– Dar tu ce faci cu banii? îl iscodi ea, încă șovăitoare.

– Am eu socotelile mele, îi răspunse el în doi peri. Ei, ce zici? Cădem la înțelegere?

Victor și Lenica plecară din Plopiș a doua zi dimineața. Încă și mai afectuoasă ca la sosire, Augusta se învoi greu să le dea drumul. De-ar fi fost după ea, i-ar fi ținut o săptămână încheiată.

Până la Zalău îi însoți același cer plumburiu, prin care soarele încerca în zadar să răzbească. În câteva rânduri stropi răzleți străluciră pe parbrizul mașinii.

– Ce-ai vorbit ieri după-amiază cu mătușa Augusta de arăta atât de mulțumită? se interesă Lenica, după ce lăsară în urmă Plopișul. Voiam să te întreb aseară, dar mi-a ieșit din minte.

– I-am dat înapoi ceva ce i-am luat odată, răspunse el evaziv. Pentru că ea rămase nedumerită, adăugă: Am vorbit despre zestrea lui Rori.

– Știi că vară-ta a fost un pic îndrăgostită de tine? Mi-a vorbit de un bal la care ați dansat de nu știu câte ori.

– Îmi amintesc, răspunse el, cu un scurt zâmbet, parcă disprețuitor. Cred că țineam și eu puțin la ea, așa cum îți poate plăcea o fetiță de cincisprezece-șaisprezece ani, aflată la primul ei bal.

– Nu era primul, preciză ea, ci al doilea.

La Zalău ezitară între a trage la hotel sau a opri la vechea casă cumpărată de Vasile Henția în 1871. Victor știa că Hențeștii mici stăteau împreună cu fata lor, Jeny, cu ginerele și cu cei doi copii ai acestora și n-ar fi voit să-i deranjeze. Pe de altă parte, erau foarte formalști, chiar tipicari, gata să se ofenseze din orice.

– Poftiți, poftiți! le ieși în cale Livia, care le pândea de dimineață sosirea. Nu e nici un fel de deranj, dimpotrivă, ne face mare plăcere. De nu trăgeați la noi, ne supăram rău de tot. Mă mir că v-a și trecut prin minte una ca asta. Și-apoi suntem singuri în toată casa ca doi cucu.

Le explică îndată că ginerele lor, căpitanul Lucescu, a fost înaintat maior de la 1 martie și mutat cu garnizoana tocmai la Chișinău. Cum se întâmplă la militari, în două săptămâni au împachetat tot și au luat drumul Basarabiei. Chiar ieri au primit de la ei o scrisoare lungă în care-i vesteau cum s-au instalat.

– Unchiul a ieșit în oraș? se interesă Victor, nevăzându-l pe Iani.

– E în camera de domni, scrie. Pesemne n-a auzit soneria. Mă duc să-l anunț că ați sosit.

După congestia de acum doi ani, Iani Henția părăsise contenciosul prefecturii, pensionându-se medical. Ca să-și

umple cu ceva diminețile, ocupate cândva cu slujba, se apucase să-și redacteze memoriile, intitulate, modest, *Amintiri din viața mea*. După cum spunea, nu le scria pentru a fi publicate, ci numai ca să lase urmașilor o mărturie despre lumea prin care a trecut și despre luptele purtate de generația sa.

Iani Henția apăru în pragul salonului cu brațele deschise. Se restabilise aproape complet după boală. Arăta din nou ca înainte, voinic, sănătos, cu pânțelece proeminente, tăiat în două de lanțul dublu al ceasornicului, și cu obrajii rumeni. Numai expresia de energie nedomolită sugerată de ochii tăioși și de maxilarele puternice se mai atenuase. Își trăgea abia vizibil piciorul stâng, iar buzele i se mișcau uneori în gol înainte de a începe să vorbească. Așa făcu și acum, adresându-le cuvintele de binevenire, de fapt simple exclamații:

– Dragilor și scumpilor! Bine-mi pare că vă văd! Ați venit, cum se spune, în arătare! Mă bucur, mă bucur!

Era vizibil emoționat și în ochi îi strălucea o lacrimă. Se interesă de când se găseau pe drum, cum călătoriseră, apoi ținu să-și exprime în mai multe rânduri regretul că în iarnă n-a putu lua parte la nunta lor.

– Cu sufletul am fost acolo, lângă voi, îi asigură el, împingându-i binișor spre prânzitorul unde masa îi aștepta întinsă.

După cum îi era obiceiul, Livia se întrecuse pe sine și le pregătise un adevărat ospăț. El îi aminti lui Victor prânzul de adio, acel faimos *búcsuebéd*, oferit de mătușă-sa în ianuarie 1921, în onoarea lui Alexandru, care se întorcea la București, la dezbaterile Senatului. Se serviră nu mai puțin de șapte feluri de mâncare. Masa, împodobită cu *asparagus*, fusese așternută cu cuvertură de damasc, cu pahare de cristal și cu tacâmuri grele de argint din serviciul ce se scotea numai în ocazii deosebite.

În timpul mesei domni o atmosferă destinsă, veselă, întreținută în mod neașteptat de Iani. Din tăcut cum era, asemenea tuturor Hențeștilor, devenise comunicativ și sociabil, poate și sub influența vinului generos din care-și turna din

belșug. Ca pe vremuri, mîncă și bău bine, cerînd uneori să i se mai dea. Liviei, care-i arunca priviri îngrijorate, îi răspunse împăciuitoar:

— Ei, lasă și tu, că nu se face gaură în cer dacă mă îndestulez și eu o dată, că destul postesc în fiecare zi. Fii fără teamă, nu voi păți nimic. M-a cercetat el, Arhanghelul, acum-a-s doi ani, dar nici eu nu m-am dat bătut. Eu voi fi întâiul, din neamul nostru care va bate șaizeci de ani. Vă poftesc de pe acum să veniți în februarie viitor, când îi voi împlini!

Profită de prilej ca să le țină un scurt toast, foarte reușit, în care aminti, într-un limbaj înflorit, de modă veche, despre familie, fericire și copii. Încheie, arătînd că a sosit momentul ca ei, bătrânii, care și-au avut epoca de glorie, să se dea deoparte și să le facă loc lor, biruitorii de mâine.

Ciocniră cupele de vin și vorbiră mai departe despre tineret, adică despre ei, despre Sever, despre Mărioara și mai ales despre Bubi, care se întorsese din străinătate și își deschisese birou avocațial în Cluj.

Se ridicară de la masă, gata-gata să plesnească de atîta mîncare. Știind că Iani are obiceiul să-și facă siesta după-amiază, Victor propuse Lenichii să-i arate orașul. În antreu, Livia, care păstrase o cută de îngrijorare pe frunte în timpul prînzului, li se plânse:

— Nu știu, zău, ce să mă fac cu unchiul vostru, că nu vrea deloc să mă asculte. Doctorul l-a sfătuit să mănânce puțin, numai lucruri ușoare și să nu se atingă de băutură. Nu zic, o dată n-ar fi nimic. Dar el mai în fiecare zi îmi iese din vorbă. O viață întregă a făcut ce-a vrut.

VIII

A doua zi spre amiază sosiră la Cluj. Deoarece aveau de gând să rămână trei-patru zile și nu voiau să stea pe capul nimănui atîta vreme, nu traseră nici la Manciușlea, nici la Octav Pop, ci la hotel. La „New York“ toată lumea îi aștepta

ca pe niște oaspeți de seamă, de la Zsiga, *Lohndienerul*, până la directorul, Hollender, care ținu să le prezinte în persoană omagiile. Hotelul era la fel de confortabil și de elegant ca și „Crucea Albă”, unde își petrecuseră cele dintâi zile ale călătoriei de nuntă. Și aici li se rezervase un apartament cochet, cu mobilier alb având incrustații de aur, compus dintr-un salonaș și o cameră de dormit, cu un larg balcon, situat la colțul clădirii, având vedere asupra Pieții Unirii și a Catedralei romano-catolice. Despachetară în grabă, se schimbară și ieșiră.

Afară îi întâmpină un soare orbitor suit în înaltul bolții senine. O lume zgomotoasă, veselă, umplea trotuarele. Printre șirurile nesfârșite de trecători, mulți studenți cu insigne, șepci roșii sau halate albe aruncate neglijent pe umeri. Claxoane scurte, nervoase sfâșiau când și când acea neistovită pânză sonoră.

O luaseră de-a curmezișul pieței spre Catedrală. Lenica, care nu mai fusese la Cluj de la terminarea liceului, privea mereu în dreapta și în stânga, parcă n-ar mai fi cunoscut orașul. Se simțea ușoară și împăcată în bătaia razelor de soare și în adierea vântului moale de primăvară. Clopotele catedralei se porniră în clipa aceea, umplând văzduhul cu sunetul adânc răsunător al bronzurilor. În jurul statuii regelui Matei îngălbeniseră primele tufe de forșiția. Un stol de porumbei se înălță lângă ei în plesnet de aripi.

Intrară la Manciualea, care locuia în apropiere, pe strada Mareșal Foch, să anunțe că vor veni în vizită după-amiază. Dar Sabina stăruie să rămână la masă și nu fu chip să refuze. Marius, care sosi curând de la bancă, i se asocie, cu amenințări de supărare eternă.

Rămaseră până la cinci, numai bine ca să se ducă la Octav Pop și la Aurora. Victor credea că, după cele întâmplate, mătușă-sa îi va rezerva o primire mai rece, cu atât mai mult cu cât, sub un pretext oarecare, nu venise la nuntă. Dar Aurora, femeie înțeleaptă, îi întâmpină cu toată dragostea. Ce vină avea el, Victor, și mai ales nevastă-sa dacă urzelile ei și ale Helenei căzuseră baltă? Dacă nu s-a făcut, nu s-a făcut și pace! Doar nu

era să-i ceară mâna Norei Ember, de vreme ce nu-i era dragă! Bani sunt buni, dar singuri ei nu aduc fericirea în casă.

De aceea o îmbrățișă cu căldură pe noua nepoată, care-i plăcu de la început. Luând-o de umeri, o întoarse spre lumină, cu obrazul numai zâmbete.

— la să vedem cum arăți! exclamă ea, păstrându-i mâna într-a ei. Îmi plăci! Ai o privire dreaptă și bună! Și nu ești urâtă deloc! A știut Victor pe cine alege. Ei, de-acum numai noroc să vă dea Dumnezeu! Să vă iubiți și să vă îngăduiți unul pe altul. Asta e vorba pe care o spun tuturor celor dragi când își unesc viețile. Într-o căsătorie e nevoie de multă dragoste, dar și de multă răbdare. Dar astea le veți afla singuri, ce vă mai bat capul cu ele...

Octav Pop se ivi și el în ușa salonului. Măcinat din tinerețe de diabet, slăbise și îmbătrânise înainte de vreme. Acum, la șaiszeci de ani, arăta ca un moșneag, vânat-cenușiu la față, cu punji sub ochi și un mic tremur al capului, pe care încerca zadarnic să-l stăpânească.

Nu rămaseră mult, deoarece gazdele aveau vizite. Aici, ca și în alte case din Cluj, se vorbea despre evenimentul zilei: spectacolul de la Operă cu *Traviata*, în care cânta Anna Rozsa, de curând înapoiată din Italia, unde se produsese cu mare succes la *Scala*.

— N-ai vrea să mergi mâine seară la Operă? o întrebă Victor pe când intrau în hotel.

— Numai să găsim bilete, răspuse Lenica. Mătușa ta spune că s-au vândut de mult.

Ziua următoare abia avură răgazul să răsufle. Dimineața, trecură pe la biroul avocațial al lui Bubi, situat într-o casă veche, cu tencuiala căzută, pe strada Avram Iancu, lângă cimitir. Sunară de câteva ori, dar nu veni nimeni să le deschidă. Pesemne Bubi avea vreun proces la judecătorie sau la tribunal.

La Octav Pop, prânzul se servea după moda dinainte de război, la douăsprezece. Abia avură timpul să cumpere niște flori. Când urcau scările casei din Piața Mihai Viteazul (fostă

Széchényi), clopotele bisericilor trăgeau de amiază. Începută devreme, masa luă sfârșit pe la trei. Octav nu se simțea tocmai bine, așa că Aurora propuse să le dea biletele pentru reprezentația cu *Traviata*. Primiră amândoi cu mulțumiri. Dimineața la teatru căutaseră zadarnic un bilet.

Cum opera începea la opt, le rămâneau câteva ore libere. Hotărâră să-l viziteze din nou pe Bubi, de astă dată acasă. Pentru orice eventualitate, Victor luase de la Hențeștii-mici ambele adrese. Văru-său era în țară din toamnă. De la Paris, se oprise la Cluj, însoțit, bineînțeles, de Henegărești. La Silvania venise numai pentru douăzeci și patru de ore, ca să-și ia bruma de lucruri lăsată la plecarea în străinătate. Tot felul de zvonuri circulau pe seama lui. Se spunea că-și mâncase ultimul ban la Paris și că revenise cu trenul, întrucât automobilul îl vânduse pentru plata datoriilor. Lui Victor îi venea greu să creadă că într-un an cineva poate toca, chiar la Paris, câteva milioane de lei, ba să-și vândă și mașina pe deasupra. În sinea lui, spera ca Bubi să-l împrumute cu ceva bani, oricât de puțini, pentru a încropi suma necesară cumpărării uzinei și a morii lui Weiss.

Locuința lui Bubi era tot pe strada Avram Iancu, nu departe de birou, într-o casă cu etaj, la fel de ponosită. O fată în casă, pistriuată, cu părul lățos și șorțul murdar, le deschise și le arătă cu mâna o ușă care răspundea în holul întunecos. Abia acum află Victor că văru-său n-are o locuință separată, ci stă într-o cameră cu chirie.

La ciocănitul discret răsunară arcurile unei canapele și un lipăit de papuci. Obrazul boțit de somn al lui Bubi apăru în deschiderea ușii. La vederea femeii necunoscute, pe care Victor o prezentă drept soția sa, se zăpăci de-a binelea. Făcu fețe-fețe, mormăind câteva cuvinte de scuză, dar întârziind să le dea drumul înăuntru. Își luă seama târziu și-i pofti cu un gest vag însoțit de o ridicare a umerilor.

În camera strâmtă, mobilată sumar, fără perdele, cu un bec pătat de muște deasupra mesei, domnea o dezordine cumplită. Haine, farfurii murdare, cărți, sticle goale, pantofi, cutii de

bomboane zăceau împrăștiate la întâmplare pe scaune, pe podea, pe masă. Patul, neprimenit, era întors pe dos, cu cearșaful atârând pe podea. Zoaie vinete-cenușii umpleau ligheanul de tablă de pe spălător. Un irigator pe jumătate învelit într-o cârpă își desfășura furtunul roșu pe o ladă acoperită cu o scoarță zdrențuită. Un aer lănced, închis, de odaie neaerisită, te izbea de la intrare.

Scuzându-se mereu, Bubi eliberă două scaune pe care îi invită să se așeze. Descoperise irigatorul pe ladă și nu știa ce să facă pentru a îndepărta privirile musafirilor de acolo. Se plânse că e bolnav de *influenza*, că n-a ieșit din casă de o săptămână și că femeia care-i făcea curat în casă l-a lăsat. Și într-adevăr nu arăta bine deloc în pijamaua șifonată, peste care îmbrăcase la iuțeală un halat albastru decolorat, cu reverul plin de pete. Era parcă și mai chel și mai gălbejit decât cu un an în urmă, cu obrazul scobit, presărat de țepii bărbii rare, nerasă de câteva zile. Un dinte căzut în față îl făcea să sâsâie ușor. Cu vocea aceasta schimbată, tușind uneori, continuă să se vaiete că de când s-a întors în țară a pățimit întruna, ba de una, ba de alta și că nici biroul avocațial nu-i prea merge. Tot timpul îi vorbi lui Victor, fără a arunca măcar o privire Lenichii, probabil din jenă sau din timiditate.

– Oare cu ce-aș putea să vă îmbiu? își aminti el într-un târziu de îndatoririle de gazdă. Aveam pe undeva o sticlă de vin și niște biscuiți...

Dar Victor refuză, ridicându-se de plecare. Intraseră numai să-l vadă, la șase erau așteptați undeva. De fapt, regreta că venise și că, pe deasupra, își pierduse vremea de pomană. O singură aruncătură de ochi îi fusese de-ajuns ca să se lămurească pe deplin că din epoca de glorie văru-său rămăsese numai cu cărțile de vizită din bristol purtând coroana de conte a familiei Beöthy.

„Iată unul din biruitorii zilelor noastre!” își zise el, pe când coborau scările, amintindu-și cuvintele unchiului său.

Ca s-o scutească pe Lenica de o altă scenă penibilă, se duse singur la Gyuri Pop, mai mult pentru a pipăi terenul. Nu

era de altfel sigur că-l va găsi acasă. Unchiu-său își petrecea timpul mai mult la București. După împărțirea averii părintești, se mutase împreună cu mamă-sa la Cluj. Odată cu el venise și Zizi Gelep, baiadera de la Katra. Se îndrăgostise nebunește de ea, iar femeia, expertă, știu ce să facă pentru a-i înteți pasiunea. Spre scandalul general, fără nici o rușine, își instalase amanta sub același acoperiș cu Steffy-néni. Din fericire, soarta fu milostivă cu biata bătrână. O moarte ușoară o scăpă de povara unei vieți care nu mai avea nici un rost. Rămas singur, Gyuri vându o parte din moșie, iar banii dobândiți îi risipi la Cluj și la București în petreceri ajunse de pomină. Se vorbea despre un chiolhan monstru la Băneasa, când un local întreg băuse pe socoteala lui, iar el revenise în oraș în fruntea a doisprezece lăutari beți, care cântau fără întrerupere marșul lui Radetzki și cântece fără perdea. Altădată, tot la București, tocmise orchestra lui Grigoraș Dinicu să-i cânte un ceas la telefon lui Zizi, rămasă la Cluj.

Unchiu-său se luminează la față de îndată ce-l văzu. Auzind că a venit cu nevasta în arătare, îi pofti să mănânce în seara aceea cu el la „Bagoly“, cel mai luxos restaurant din oraș. Cât despre bani, îi mărturisi pe șleau că a ajuns la fundul sacului. Nu de mult îi scrisese administratorului din Uileac să mai vândă zece iugăre din moșie, ca să poată face față cheltuielilor.

– De ce nu vinzi și tu măcar o parte din pământul de la Ocna? îl întrebă el. Numai partea ta urcă la o sută de iugăre. Oricând poți căpăta pe ei două-trei milioane de lei.

Problema bănească reveni a doua zi, când avu o lungă convorbire cu Manciulea la sediul băncii. Spre deosebire de discuțiile anterioare, de data aceasta Victor îl puse la curent în amănunțime cu proiectele sale. E adevărat că n-a ajuns încă la o înțelegere cu Weiss, preciză el, dar, după părerea lui, afacerea era ca și încheiată. Evreul trebuia să aleagă între a vinde și a salva ceva sau a da un faliment dezonorant.

Manciulea îl lăsă să vorbească, neintervenind după obiceiul său decât cu un „da“ sau „înțeleg“. Apoi se lansă într-o lungă

disertație despre conjunctura economică a momentului și despre avalanșa de credite acordate, cu sau fără justificare, în ultimii ani, pe piața financiară românească.

— E ceva ce nu pot înțelege, observă el senin, netezindu-și părul pieptănat cu îngrijire. Dacă privești lucrurile la suprafață, totul pare să meargă de minune. Se fac investiții, se construiesc fabrici, afacerile prosperează. Pe mine, drept să-ți spun, prosperitatea acesta mă pune pe gânduri, mi se pare artificială. Cunosc averi uriașe, dar fictive, întemeiate pe credite nerambursate. Ele există mai mult pe hârtie, fiind garantate de bănci, care la rândul lor sunt garantate de alte societăți de credit și așa mai departe. E ca un castel de cărți: destul să scoți una singură, ca să se prăbușească întreaga construcție.

Pentru că Victor îl asculta contrariat, nepricepând unde vrea să ajungă, se grăbi să-l liniștească:

— Dar toate astea sunt simple considerații academice. Ca director de bancă le știi desigur la fel de bine. Ce-am spus în toamnă rămâne bun spus. Când vei cădea la învoială cu Weiss, dă-mi un telefon și în cel mai scurt timp vei avea cele trei milioane. Termenul e, deocamdată, un an. Dacă nimic extraordinar nu intervine, vom consimți la o prelungire. E nevoie însă de o inscripție ipotecară, nu pe întreprinderea care e grevată de prea multe datorii, ci pe un alt bun imobiliar, bunăoară pe pământul vostru de la Ocna. Dacă-mi îngădui, ți-aș da un sfat. Nu-i plăti lui Weiss toată suma în bani gheață. Preiai în schimb datoriile. Aceeași bancă care e gata să protesteze evreului polițele, ar putea să le prelungească, știind că se află în mâinile tale. Câștigi în felul acesta timp, iar timpul e bani.

În ultima zi, Victor și Lenica repetară vizitele la Octav Pop și la Manciuca ca să-și ia rămas bun. Amândoi păraseau Clujul cu un sentiment de mulțumire și de regret. Timpul petrecut în călătorie îi apropiase. Pretutindeni, la hotel, pe stradă, în casele rudelor, la Operă, la restaurante, prin magazine, fuseseră împreună. Într-un chip nelămurit se simțeau

amândoi gata să ia totul de la capăt, deși își dădea prea bine seama ce trebuiau să facă în viitor pentru a spori ceea ce câștigaseră în acele zile.

Treceau prin fața Primăriei, în drum spre hotel, când Victor își ridică pălăria ca să salute pe cineva. Întorcând capul, Lenica zări chipul unei femei tinere.

– Pe cine ai salutat? se interesă ea. Deoarece nu primi răspuns, continuă: A fost cumva Eva Csáky?

Era pentru prima oară că pronunța acest nume în fața lui.

– De unde știi de Eva Csáky? întrebă el cu voce schimbată.

– Nu de la tine, zâmbi ea, strângându-i ușor brațul, de nu cumva e fata cu care urma să te logodești și de care mi-ai amintit o dată. Ce ți se pare atât de curios că am întrebat de ea? O femeie trebuie să știe cât mai multe despre marea dragoste a bărbatului ei!

– N-a fost marea mea dragoste, negă el cu o înverșunare neașteptată. Și te-aș ruga foarte mult să nu mai aduci vorba niciodată despre ea.

IX

Se înapoiară la Sylvania în duminica Floriilor pe o vreme caldă și însorită. Pe străzi, oamenii ieșiți de la slujbă purtau în mâini smicele de răchită și crenguțe cu mâțișoare. De cum ajunseră acasă, Victor se interesă dacă îl căutase cineva în absență. Spera ca mamă-sa să pomenească de Weiss. Dar Helena, care n-avea idee de planurile băiatului, îl informă că nimeni n-a întrebat de el, în afară de Keller. Acesta trecuse într-o zi prin fața casei și o găsisese la fereastră. Victor nu știa cum să interpreteze tăcerea lui Weiss. Trecuseră zece zile de la convorbirea lor, și nu primise nici un semn de viață. Era, desigur, exclus ca un om cu scaun la cap să prefere falimentul și dezonoarea unui angajament oricât de puțin favorabil. Dar poate că lui Weiss i se făcuseră oferte mai avantajoase, pe care el se grăbise să le accepte, cu atât mai mult cu cât nu-și

asumase nici o obligație precisă. Eventualitatea, oricât de puțin probabilă, nu trebuia exclusă.

Continuă să aștepte un cuvânt din partea lui și în zilele următoare, stăpânit de sentimente contradictorii. Erau momente când regreta că nu rostise o cifră mai mare, bunăoară douăsprezece milioane, chiar dacă mai târziu, ar fi scăzut un milion-două. Alteori își spunea, dimpotrivă, că întreaga afacere era împreună cu prea multe și prea mari riscuri, pentru a merita să fie dusă la capăt. Și-i veneau în minte cuvintele lui Manciulea despre conjunctura economică și despre averile fictive care nu se reazemă pe nimic.

Între timp intrară în săptămâna patimilor și pregătirile de Paști începură. Ca una care nu cunoștea obiceiurile casei, Lenica lăsă totul în seama Helenei. Aceasta, și pentru a lua ochii nurorii, dar și pentru că îi poftise în amândouă zilele pe Mărioara și pe Valer, porunci Juliskăi trei cozonaci, cinci feluri de prăjituri, două torte și patru feluri de lichioruri. Alese cu mâna ei mielul, având grijă să fie potrivit de gras, și puse să se înroșească o sută de ouă. În seara de vineri, după prohod, pregătirile erau încheiate. Mai rămânea ca a doua zi să pună la fiert șunca într-o uriașă oală de lut, cu piper și foi de dafin, ca să fie numai bună de mâncat a doua zi.

Vrând-nevrând, Victor trebui să o însoțească pe Lenica la Înviere. Nu mai fusese de pe vremea prim-pretoratului, când avea obligația de a lua parte la ceremonie. Înconjură biserica, în bătaia clopotelor, și luară paștile din mâna vicarului. Lenica, care se spovedise în ajun, se împărtăși împreună cu sutele de credincioși.

Acasă îi aștepta Helena cu cozonac, ouă roșii și șuncă, dar și cu vestea, aflată de nu știu unde, că Rațiu ar fi sosit în ajun să-și petreacă sărbătorile la Mărăcini, împreună cu familia. Mamă-sa, Clari-néni, se îmbolnăvisese în primăvara aceea cu toane și zăcea de trei săptămâni într-o stare socotită de doctorul Antalfy drept îngrijorătoare. Victor repezi încă în dimineața aceea șoferul la Mărăcini cu o scrisoare în care se interesa

dacă o vizită a lor ar fi agreată și când anume. Márton se întoarse curând cu invitația de a lua masa la Mărăcini în cea de-a treia zi de Paști.

Deși invitația nu conținea nici un nume, adresându-se prin urmare întregii familii, Helena se eschivă pe motiv că familia erau ei doi, iar ea n-ar fi avut ce căuta decât dacă Rațiu ar fi pomenit în mod expres numele ei. Victor, care era de altă părere, nu insistă, deoarece știa că ar fi fost degeaba. Pregăti totuși scuza (în caz că i-ar fi fost cerută o explicație) că mamă-sa nu se simte prea bine.

Rațiu îi primi cu amabilitatea obișnuită. Sărută curtenitor mâna Lenichii, apoi o sărută pe amândoi obraji, declarând că are de două ori acest drept, întâi ca unchi, iar apoi ca naș. Pe Victor îl îmbrățișă și își lipi pentru o clipă obrazul de al lui.

— Îmi pare bine că v-ați adus aminte de mine, le spuse el, conducându-i în casă. Acum, când sute de mii de oameni îmi declară dragoste nestrămutată, atenția celor apropiați mi-a devenit cu atât mai prețioasă. Pe vremuri, Alexandru și Helena veneau în fiecare an de Paști să mă vadă. Acum e rândul vostru, al tinerilor.

Era mai vorbăreț și mai vesel decât în iarnă, încât Lenichii i se păru un alt om. Așa i se întâmpla de fiecare dată când se întorcea acasă, uita pentru câteva zile grijile și hărțuielile care-i furau liniștea. De astă dată avea un motiv în plus să fie într-o dispoziție bună. Venind la Mărăcini, îl adusese cu sine pe profesorul Hălmăgeanu din Cluj. Acesta o cercetă în amănunțime pe Clári-néni și o găsi în afara oricărui pericol. Recomandă numai multă atenție și prudență, pacienta fiind în vârstă înaintată (împlinise optzeci și doi de ani) și slăbită după îndelungata bolire.

În salon, îi aștepta sora gazdei, Livia, o femeie cândva frumoasă, îmbrăcată în negru, cu ochii albaștri-cenușii ai fratelui ei și bărbia voluntară a familiei. Părul cărunt se ascundea sub o basma de voal fin, de asemenea negru, legată în față. O cruciuliță de aur atârnată de gât era singura ei podoabă. Un

aer de resemnare și nostalgie dădea chipului ei o caldă suavitate. În ciuda înfățișării și a felului de a fi, blând și îngăduitor, nu se măritase niciodată. Trăia cu desăvârșire retrasă, ocupată cu religia și cu operele de binefacere. De la cincizeci de ani intrase în rândul surorilor laice din ordinul călugărițelor franciscane.

Înainte de a se așeza la masă, trecură pentru un minut s-o salute pe Clari-néni. Palidă, cu părul alb ca neaua, cufundată în perna dantelată, le întinse o mână uscată, subțire, cu vinele străvezii, zâmbindu-le cu bunătate. Lui Victor, Clari-néni i-o amintea pe bunică-sa, Suzana, aflată pe patul de suferință de la Gherla. Amândouă păreau pe deplin împăcate cu ideea morții, pe care, dacă n-o doreau, o așteptau cu liniște și speranță.

După prânz, Livia o pofti pe Lenica în salon să mai schimbe o vorbă. Rațiu și Victor trecură în birou, unde li se servi cafeaua. Tânărul intra pentru prima oară în încăperea mobilată sobru în stil Secession, unde tatăl său și Rațiu stătuseră de vorbă în ziua izbucnirii războiului și, apoi, după patru ani, în preajma încheierii lui.

– Ei, îl întrebă vesel unchiul său, cu ce impresii te înfățișezi după primele luni de căsnicie? Nu-i așa că ai trăit o experiență cu totul nouă?

– Și da, și nu, răspunse evaziv Victor. De fapt, experiența abia începe și din câte îmi dau seama o să dureze toată viața.

– Ai dreptate! râse Rațiu din inimă. Nu uita însă ce a spus un filosof că experiența o dobândești în întregime abia atunci când nu mai ai ce face cu ea!

În aceeași stare de spirit degajată, îi mărturisi că a dorit întotdeauna să-și întemeieze un cămin și să aibă doi-trei copii. Împrejurările i-au fost însă mereu potrivnice. Odată a cunoscut o tânără de bună condiție, distinsă, inteligentă, al cărei nume ar prefera să nu-l pronunțe, deoarece desigur Victor o cunoaște prea bine. Între ei a fost o dragoste scurtă și frumoasă. Bineînțeles, a întrebat-o dacă ar vrea să-i fie soție. A considerat de datoria lui să adauge îndată că, având în vedere profesiunea

și activitatea politică, va lipsi vreme îndelungată de acasă. „Și eu ce voi face în timpul acesta?” I-a întrebat ea. Aceste cuvinte l-au hotărât să dea înapoi. La început a acuzat-o de ușurătate. „Iată una care nu se gândește decât la sine și la distracțiile sale!” și-a spus el. „Pentru o ființă ca ea, viața e numai răsfăț și desfătare”.

– Apoi însă mi-am dat seama că soția unui om politic e o martiră. Bărbatul ei e al altora și numai în mică măsură îi aparține. Aveam eu dreptul să-i cer una ca asta? Puteam să dispun de soarta și de fericirea unei femei, născută pentru a se bucura de viață? Am răspuns negativ. Așa s-a încheiat povestea. Ea s-a măritat, a avut copii, poate că a fost fericită, eu am rămas holtei, *agglegény*, cum bine spun unгурii, și sigur n-am cunoscut fericirea.

Se ridică ca să închidă fereastra. După ziua deosebit de călduroasă, se pornise un vânt subțire, care făcea să freamăte crengile încărcate de flori ale piersicului din dreptul ferestrei. Soarele lumina și se stingea, străbătând pânza subțire a norilor. Rațiu răcea ușor și era foarte atent la schimbările vremii.

Victor profită de întrerupere ca să-i împărtășească intenția de a cumpăra moara și uzina lui Weiss și ca să-i ceară părerea.

– Aspectul financiar al afacerii îmi scapă, zise Rațiu, așezându-se mai bine în scaun (era același fotoliu tapizat în piele, cu brațe sculptate, în care șezuse cu prilejul vizitelor lui Alexandru). În privința aceasta, tu ești cel mai în măsură să avizezi. Vorba e dacă te simți sau nu în stare să duci la capăt ce ți-ai propus. Manciulea are dreptate să vorbească de conjunctura financiară a momentului. Dar împrejurările nu ne sunt niciodată sută la sută favorabile. Un risc există întotdeauna. Îți asumi acest risc sau nu ți-l asumi, iată întrebarea. Crezi că mie mi-a convenit să iau puterea în actuala situație de destrămare politică și de nesiguranță economică, care în mod sigur se va agrava în lunile următoare? Dar *trebuie* să o iau acum și am luat-o. N-am avut de ales, înțelegi-mă? Iar dacă într-o bună zi va trebui să mă angajez pe un drum

încă și mai nesigur și primejdios și voi socoti că e de datoria mea să mă angajez, atunci voi merge înainte fără șovăire, chiar dacă ar fi să plătesc cu viața. Vezi, Victor, reluă el, pe alt ton, după o scurtă pauză, eu cred în soartă. Nu în Fatum, ca cei vechi, ci în soarta fiecăruia dintre noi. Toți avem un destin, căruia nu ne putem sustrage. Există însă două destine: destinul oamenilor curajoși și destinul celor bicsnici.

Îl bătu prietenește pe genunchi, cu un gest familiar și se plecă spre el.

– Hotărârea trebuie s-o iei singur, dragule, așa cum vei socoti că e mai bine. Eu ți-aș da un singur sfat. Nu vinde moșia, chiar dacă banii căpătați pe ea i-ai folosi cu mai multă dobândă. E la mijloc o legătură sufletească. Ea m-a oprit întotdeauna să mă desfac de peticul acesta de pământ, deși cu mare câștig nu mă aleg de pe urma lui. Dar mai e ceva. Vânzând pământul, vei rămâne complet descoperit. Nu poți ști ce-ți hotărăște viitorul. Trebuie să ai întotdeauna o rezervă pentru zilele negre. Nu uita asta!

Plecară curând după aceea. Vântul sufla în rafale, cerul se acoperise de nori. Până la Sylvania se porni ploaia. Pe drum, Lenica se strânse în pardesiu. În casa veche, cu ziduri groase, o pătrunsese frigul.

A doua zi dimineată se trezi indispusă, cu o durere stăruitoare de cap și cu o tuse seacă pornind din partea de sus a pieptului. Se îmbracă totuși și își bău cafeaua cu Helena (Victor plecase dis-de-dimineată la bancă). Se simțea moale, lăncedă, fără chef. Mai mult cu sila, Helena îi puse termometrul. Avea numai 37^o2, dar o străbăteau fiorii.

– Asta de la vizita de ieri ți se trage, observă ea. Salonul lui Clari-néni are ferestrele spre miazănoapte și e frigos ca un beci, mă mir că n-au făcut foc. Eu de câte ori mă duceam la Mărăcini, chiar și în dricul verii, mă îmbrăcam gros.

O culcă în pat, îi dădu ceai fierbinte și aspirină. Bine făcu, deoarece în curând o apucară frigurile. Helena mai adăugă o pătură groasă și porunci să se ațâțe focul în sobă.

La prânz, când sosi Victor, bolnava ardea toată. De îndată ce o zări în pat, cu ochii sticlind de febră, se schimbă la față. O întrebă ce o doare, îi potrivi plapuma la spate și ceru termometrul.

— De ce n-a trimis mama după Antalffy? o mustră el, supărat. Are 38⁰⁴.

După ce mîncă în grabă, reveni în dormitor și rămase cu ea pînă la cinci, când sosi doctorul. Acesta nu păru impresionat de pomelnicul de simptome pe care Victor se grăbi să i le prezinte.

— Ei, ce faci, rămâi sau ai curajul să-ți lași soția singură cu mine? se adresă el, cu o strâmbătură a feței care voia să fie un zâmbet.

Era epoca în care doamnele erau consultate în prezența soților și nu-și scoteau cămășile de pe ele. Mai înainte de a primi răspuns, doctorul se așeză pe marginea patului lângă Lenica și-i puse termometrul. În minutele ce urma, îi întrebă despre călătoria la neamuri, se interesă pe unde fuseseră. Evocă Clujul, anii de studenție, pensiunea Gámentzi, pomeni și de Lași. Îți venea să crezi că a uitat motivul pentru care îl chemaseră.

— 38⁰⁵, citi el pe scara gradată a termometrului. Ei, haide să vedem ce ai. Deoarece ea rămânea nemișcată, dădu la o parte plapuma. Ai face mai bine să-ți scoți cămașa, ca să pot auzi cumsecade plămânii. De mine n-ai de ce să te jenezi. Noi, medicii, n-avem sex și-apoi am văzut atâtea, încât nu mai suntem curioși.

Ea se supuse docilă, ca și cum ar fi îndeplinit un lucru obișnuit. Desfăcu cele două băiere de la gât, apoi ridică poala cămășii jilave peste cap. După ceasurile petrecute cu Antalffy lângă trupul sfâșiat de chinuri al Mărioarei, nu simțea nici o jenă față de el. O stingherea însă vădit prezența lui Victor.

Măinile reci ale medicului o înfiorară. Îi apucase umerii cu putere, întorcându-i spatele spre el.

— Respiră adânc! auzi ea. Încă o dată! Așa. Oprește respirația! Bine. Acum respiră din nou!

La câțiva pași de ei, Victor nu-și dezlipea privirile de pe trupul despuiat al Lenichii. Trăia de două luni cu ea și acum o vedea pentru prima oară goală. Așa se explică de ce imaginea nudității ei îl surprinse și-l tulbură. Nu bănuise până atunci că are un trup atât de armonios împlinit și de atrăgător: umeri înguști, și rotunzi, sânii cărnoși, arcuiți, cu sfârcurile roze, feciorelnice, pânțele ușor curbat, însemnat între coapse de clăia bogată de păr castaniu, mijlocul deodată curmat deasupra șoldurilor calde, atâtea frumuseți pe care singure degetele oarbe nu i le puteau dezvălui în adevărata lor lumină.

– Poți să te îmbraci, se dezmetici el, auzind vocea lui Antalffy.

Lenica reveni în poziția normală. Ochii lui Victor o fixau stăruitori. În adâncul lor pâlpâia un licăr aspru, străin, pe care nu-l văzuse până atunci. Voi instinctiv să-și acopere sânii cu palmele. Își luă seama și trecu peste cap cămașa care se zvântase.

– Ai răcit zdravăn, o anunță doctorul, punând la loc stetoscopul și termometrul. Altminteri n-ai nimic. Plămânii sunt sănătoși. Tusea e de la trahee. Ți-am prescris și un sirop pentru tuse. Și nu mai faceți așa călduri grozave în odaie. Douăzeci de grade în aprilie sunt prea destule.

Își închise trusa și trecu alături, urmat de Victor.

– Norocosule, i se adresă, înghiontindu-l prietenește, ai o nevastă minunată pe care n-o meriți!

Victor crezu că Antalffy face aluzie la darurile trupești ale Lenichii și se posomorî. Dar doctorul, fără a nega o asemenea eventualitate, îi povesti pe larg cât de curajos se purtase la nașterea Mărioarei și ce ajutor neprețuit îi dăduse.

Victor își petrecu seara la căpătâiul bolnavei. Se interesa mereu cum îi mai e, dacă are nevoie de ceva. În timp ce vorbea, o revedea goală și își spunea, gâtuit de dorință, că trupul acela tânăr, sănătos, făcut pentru dragoste, poate deveni oricând al lui.

La culcare, după ce stinseră lumina, Lenica îi simți degetele atingându-i obrazul.

– Ce e? tresări ea, nepricepând rostul aceluia gest.

– Nimic, răspunse el înăbușit. Voiam să văd dacă mai ai febră.

X

În sfârșit, a doua zi după vizita la Mărăcini, Victor fu chemat de Weiss. Sfătuit cum nu se poate mai prost de nevastă și băiat, acesta amânase discuția cu bună știință, convins că e cea mai bună tactică pentru a-și vinde averea cât mai avantajos cu putință. Procedând astfel, dovedea că nu-și cunoaște deloc interlocutorul. Împinse dincolo de necesar, tergiversările se întoarseră împotriva lui, deoarece Victor deveni, mai mult din instinct decât din calcul, încă și mai intransigent decât înainte.

Discuțiile avură loc de astădată în trei, Weiss fiind secondat de Bandi, fiul său, sosit special de la Cluj pentru a lua parte la tratative. De fapt, vorbi mai mult el, deoarece Weiss, după o scurtă remisiune, se simțea din nou rău. Se făcuse încă și mai pământiu la față, pieile obrazului atârnavă ca niște falduri mișcătoare. Avea momente de scădere a atenției, când ochii i se împăienjneau, iar pleoapele erau gata să se închidă. Arăta ca o persoană străină care ascultă de la mare distanță o convorbire indiferentă.

Bineînțeles că se opriă din nou, cu o înverșunare sporită asupra prețului de vânzare. Bandi repetă argumentele tatălui său, aduse altele noi, invocă considerente de ordin juridic. Degeaba, deoarece Victor nu acceptă să adauge nici o para la cele zece milioane, ba le declară pe față că oferta e, chiar așa, generoasă. Știa prea bine că aflați cu două săptămâni înainte de a li se protesta în lanț polițele, cei doi Weiss vor ceda. Simplul fapt că-l chemaseră dovedea că nu aveau un alt aranjament și se găseau legați de mâini și de picioare la cheremul lui.

Modalitatea plătirii banilor fu un alt subiect disputat. Weiss ar fi preferat zece milioane în mână, rămânând să se descurce el cu creditorii, care, în fața banilor, s-ar mai fi muiat (ipoteza, nerealistă, aparținea lui Bandi) Victor, în schimb, se obligă să preia el toate datoriile întreprinderii și să-i achite diferența până la zece milioane. Îi convinse până la urmă că e soluția

cea mai avantajoasă, întrucât îl scăpa de orice bătaie de cap și-i punea la dispoziție o sumă apreciabilă. Ca o concesie (pentru că trebuia să cedeze și el ceva), luă asupra-i plata instalării motoarelor și dobânzile împrumuturilor aflate în pragul scadenței, ceea ce însemna aproape un milion.

În fine, după două dimineți de pertractări obositoare, căzură la învoială. Weiss ar fi vrut să semneze îndată contractul de vânzare-cumpărare. Dar Victor, ajuns acum în situația de a dicta, ceru o păsuire pentru a sonda intențiile băncilor creditoare (minus, se înțelege, „Sălăjana“). Aceasta însemna, de fapt, amânarea cu o săptămână, a unui răspuns definitiv. Venise rândul lui Weiss să aștepte, cu sufletul la gură, hotărârea lui Victor.

În zilele următoare, Victor refăcu itinerariul lui Weiss din luna trecută. Începutul îl făcu cu stângul. La „Takaréki Bank“ din Oradea întâmpină o atitudine politicoasă, dar fermă. Fără îndoială, banca avea dreptate. După șase ani (era cel mai vechi împrumut) se săturaseră să tot amâne și voiau să intre în posesia banilor. Mai trebuia să plătească cinci sute de mii, plus șaiszeci de mii procente. Și la Arad îl așteptau discuții anevoioase la banca „Vulturul“, unde Weiss datora un milion. Până la urmă directorul, Roxin, cedă. Polița fu renegociată, pe termen de șase luni, cu o dobândă exorbitantă de 14% (la împrumuturile pe termen scurt procentele erau întotdeauna mai ridicate, dar la „Sălăjana“ Victor nu-și amintea să fi perceput vreodată mai mult de 12%). Încercă o oarecare emoție când se trezi în holul *Băncii de Credit Român* din București, în care pătrunsese pentru prima oară în vara anului 1921. Dar directorul general, Dabija, un moldovean subțire și inteligent, se arătă înțelegător. E drept că polița nu avea decât o amânare și la cifra de afaceri a băncii milionul împrumutat lui Weiss conta prea puțin. Dobândi destul de ușor o nouă prelungire pe un an cu procentul de 8%.

Încă și mai neliniștit intră în a patra zi a călătoriei sale în birourile băncii „Ardeleana“ din Cluj. Se temea că directorul îi va respinge cererea de amânare, ca răspuns al refuzului lui

de a-i lua fata. Dar Ember nu amesteca sentimentele cu afacerile. Considera, de altfel, că la mijloc fusese doar o simplă vorbă, un proiect de o zi, ca atâtea altele, țesut de fantezia unor femei. Nu dădu importanță incidentului, cu atât mai mult cu cât Nora se logodise de curând cu doctorul Sâncrăian, un tânăr de mare viitor, asistentul lui Hălmăgean, socotit de pe acum mâna lui dreaptă. Îl ascultă, de aceea, cu bunăvoință pe Victor și acceptă, fără tocmești, transferul creditului pe un an, cu menținerea ipotecii și a procentului.

Pentru ca ziua să se încheie la fel de bine după cum începuse, seara, la cină, Manciușea îi aduse gata încheiate formele de împrumut pentru cele trei milioane. Nu trebuia decât să semneze și să-și încaseze banii.

Noaptea aceea Victor nu închise ochii. În patul prea larg de la hotel (luase, ca de obicei, o cameră de două persoane), se învârti de pe o parte pe alta, încercând să așipească. La miezul nopții, se ridică din pat și trecu la masă. Rând pe rând umplu cu cifre trei foi de hârtie ministerială. Adună, scăzu, înmulți, însumă totaluri. Imagină variante peste variante, ca să le dărâme una după alta. Ingenioase la început, se dovedeau curând nepractice. În linii mari, situația se prezenta astfel. Datoriile lui Weiss la bănci urcau la șase milioane. La ele se adăugau șase sute de mii pentru instalarea motoarelor și trei sute de mii dobânzi, așadar încă un milion. Din aceștia trebuia să plătească trei milioane la semnarea contractului de vânzare-cumpărare și un milion și jumătate, fără câteva zeci de mii, până la 1 mai.

De unde atâția bani? În momentul acela averea lui se cifra la vreo trei milioane de lei, fără a trece la socoteală pământul de la Ocna, de care hotărâse, deocamdată, să nu se atingă. Un milion și jumătate reprezentau acțiunile de la „Sălăjana“, o jumătate de milion zestrea Lenichii, primită în mână de la părintele Buteanu în ajunul cununiei (la care urma să adauge, în curs de doi ani, încă un milion). Altă jumătate de milion o avea investită în diferite afaceri, dintre care cea mai

importantă era agenția de import-export a fraților Fried. Mai posedea un fond lichid de trei sute de mii. În fine, putea conta pe alte trei sute de mii, valoarea casei din Silvania, pe care, în mod curios, fu cât pe ce s-o uite din socoteli.

Pământul din Ocna l-ar fi vândut cu inima ușoară, dacă prudența nu l-ar fi sfătuit altfel. În schimb, acțiunile de la bancă, dobândite din sudoarea frunții, nu le-ar fi înstrăinat pentru nimic în lume. Rămânea prin urmare partea din zestre primită la cununie, plus banii lichizi, adică opt sute de mii. Retrăgându-și ceilalți bani investiți, mai dobânda o jumătate de milion. Una peste alta dădeau un milion și patru sute de mii, adică atât cât îi trebuia pentru plățile urgente ("Takaréki Bank", dobânzile și instalarea motoarelor). Banii de la „Albina” s-ar fi dus direct în buzunarul lui Weiss. Iată, deci, că pentru moment putea face față situației. Își începea însă noua carieră de proprietar fără un franc în pungă.

Se ridică de la masă și se apucă să cutreiere încăperea. Înțepenise stând la masă și-l umpluse frigul. Ce să facă? Să lase totul baltă, acum că ajunsese la un pas de țintă sau să meargă până la capăt? Cuminte ar fi fost să se oprească. Până în prezent nu se angajase în nici un fel. Purtase discuții, e drept, dar nu semnase nimic. Aducea cu el un vraf de hârtii, pe care urma să le iscălească la încheierea contractului cu Weiss. Era deci liber de orice obligație. Și totuși, când se va mai întâlni cu o astfel de ocazie? O întreprindere de douăzeci de milioane cumpărată la jumătate de preț! Exploatată cum se cuvine, moara și uzina ar fi adus cel puțin un milion, câștig curat, pe an.

Trecuse de patru și el continua să se plimbe de colo până colo prin cameră, încruntat, cu maxilarele strânse și cu o expresie de suferință înscrisă pe figură. Pe sub ferestrele hotelului, prin piața până atunci pustie, răsunau pașii primilor trecători. Stinse lumina și se culcă.

Ce nu săvârși o noapte de zbucium aduse un ceas furat somnului spre dimineață. Se înapoie la Silvania nedormit, dar

împăcat cu sine. Încă în ziua aceea îl anunță pe Weiss că e gata să semneze contractul în termenii conveniți la ultima întâlnire. Se încredințase definitiv, în ciuda tuturor argumentelor raționale, că nu putea proceda altfel.

Vestea se răspândi ca fulgerul în oraș acum că nici una din părți nu voia să păstreze tăcerea în jurul afacerii. Avocatul Keller o află la „Alagút“ încă în seara când notarul public Mercaș fu însărcinat cu întocmirea contractului. Era prea târziu ca să-l întrebe pe Weiss. De altfel, prefera să i se adreseze direct lui Victor. Bănuia că la mijloc e un simplu zvon lipsit de acoperire. De aceea, a doua zi la bancă începu pe tonul cu care relatezi un fapt divers, aflat dincolo de marginea verosimilului:

– Am auzit la „Alagút“ că ai avea de gând să cumperi întreprinderea lui Weiss. Bănuiesc că e o vorbă goală...

– Nu tocmai, răspunse Victor, cu nasul în hârtii, încercând să evite discuția în jurul subiectului. Presimțea (nici el n-ar fi putut spune de ce) că ea s-ar fi încheiat în mod neplăcut pentru amândoi.

– Va să zică cumperi?!

Uimirea din glasul avocatului era deplină.

– Da, Samu-bácsi, răspunse Victor, suspendând pentru un moment răsfoitul hârtiilor, cumpăr. În două-trei zile sper să semnez contractul.

În birou se lăsă o liniște adâncă. Avocatul rămase țintuit în locul unde îl găsiseră ultimele cuvinte ale lui Victor. Acesta își reluase frunzăritul hârtiilor din dosar, mai mult ca să umple cu ceva momentele acelea de tăcere stingherită.

– Îmi închipui că hotărârea aceasta ai luat-o încă din toamnă, când am prelungit polița lui Weiss și i-am dat împrumut un milion, reluă el pe un ton iritat.

Acum că știa totul, hotărârea lui Victor de a cumpăra uzina și moara i se părea un afront personal. Se simțea ofensat nu numai pentru că asociatul său nu-l ținuse la curent cu intențiile sale, ci mai ales pentru că se servise de el în realizarea unor proiecte îndreptate, de fapt, împotriva unui prieten apropiat.

— Se poate, conveni Victor, rece. Nu văd ce au a face prelungirea și împrumutul cu tranzacția pe care am de gând s-o închei. Îți reamintesc că atât prelungirea, cât și împrumutul le-am hotărât împreună, de comun acord, fără ca vreunul din noi să fi ridicat cea mai neînsemnată obiecție.

Keller era un om care-și păstra luciditatea chiar atunci când un impuls de moment îl făcea să-și piardă stăpânirea de sine. Își dădu seama îndată de nefirescul situației și de partea ce-i revenea în producerea ei.

— Ai dreptate, conveni el, revenit la atitudinea liberă, degajată de la început. Fă-mă totuși să înțeleg, ca pe un prieten, de ce cumperi uzina și moara? Și mai ales cu ce?

Spre deosebire de Keller, Victor se desprindea mai greu dintr-o anumită stare de spirit. Ultimele cuvinte ale bătrânului, în loc de a-l potoli, turnară gaz pe foc în măsura în care sugerau că se angajase în mod imprudent într-o întreprindere ce-i depășea puterile.

— Astea sunt chestiuni care mă privesc numai pe mine, Samu-bácsi, replică el tăios și își vârî pentru ultima oară ochii în dosar. Nu-i ridică decât după ce auzi pocnetul ușii închise.

În drum spre casă regretă sincer ciocnirea cu Keller, mai ales că fusese complet gratuită. Dar tensiunea adunată de săptămâni începea să-și spună cuvântul. Se cam săturase, apoi, de dăscăleala bătrânului, chiar dacă era întotdeauna prietenească și binevoitoare. Îl sâcâiau mai ales aluziile la înțelegerile din toamnă cu Weiss. Păreau să insinueze că le aprobase cu scopul expres de a-l îngloda și mai tare în datorii, pentru ca apoi, la momentul oportun, să-i pună mâna în gât. De fapt, procedase din instinct, conducându-se înainte de toate după interesele băncii. A fost o hotărâre spontană, dar în momentul când se așezase la masă cu Keller el habar nu avea de noua cerere de împrumut a lui Weiss. Dacă e să se îndatoreze, gândise atunci, mai bine să ia de la el decât de la alții. Ce-i drept, fiecare leu împrumutat îl ducea cu un pas mai aproape de faliment. Abia spre sfârșitul discuției, când

hotărârea era luată, a înțeles că e mai bine pentru el personal ca în pasivul întreprinderii să figureze două milioane luate de la „Sălăjana” decât unul. Toate aceste explicații și justificări nu alungară vagul sentiment de vinovăție ce i se strecurase în suflet.

Acasă îl aștepta o altă discuție, poate mai grea, cu Helena. Împrumutul de la „Albina” trebuia garantat cu o inscripție ipotecară asupra pământului de la Ocna. Or, el dorea să-și păstreze partea de o sută de iugăre liberă de sarcini, pentru a putea dispune de ea în caz de nevoie. Ipoteca urma să fie înscrisă pe unul din celelalte trei trupuri ale moșiei. Ca să ajungă aici, era obligat ca în prealabil să vorbească despre cumpărarea uzinei și a morii. Nu-și făcu nici o iluzie în legătură cu atitudinea mamei sale. Mai mult ca sigur, avea să se împotrivească cu înverșunare, ca de fiecare dată când se angaja într-o nouă afacere.

Din fericire, scăpă de introducere. Gata informată, Helena îl întâmpină de îndată ce trecu de pragul casei:

– Zice lumea că ai cumpăra uzina și moara lui Weiss, îl iscodi ea, cu același aer de neîncredere ca și Keller. Drept să fie?

– Așa mă gândesc, răspunse el mohorât, deși se bucura că mamă-sa deschisese vorba.

– Apoi chiar vrei să te faci morar, dragul mamei?!

– Nu mă fac morar, replică și mai întunecat Victor, ci cumpăr o moară. Ce e rău în asta?

Se înțelege că Helena voi să cunoască prețul târgului și mai ales cu ce bani îi va plăti lui Weiss.

De cum auzi de bănci și de împrumuturi, începu obișnuitele lamentări și aluzii la ruina lui Cori Nichita și la banii pierduți de Alexandru la „Kereskedelmi Bank” din Budapesta.

– Totul se plătește pe lumea asta, încheie ea necăjită, mai ales cutezanța oarbă. Mai binele e dușmanul binelui. Ți-o spun eu, dacă n-ai știut până acum.

– Ba de cutezat trebuie să cutezi, observă Victor, amărât că mama sa nu-i înțelege zbaterile și năzuințele. De ce să rămânem numai noi pe loc și atâția alții să ne-o ia înainte?

Când aduse vorba de moșia de la Ocna, Helena se sperie de-a binelea. O lăasă să vorbească, știind că astfel se mai răcorește, înainte de a-i explica cu răbdare că nu are de gând să vândă nici un stângen de pământ, ci numai să pună ca zălog o sută de iugăre pentru a dobândi împrumutul de trei milioane de la „Albina“.

— Fă ce vrei! Părăduiește ce-au adunat moșii tăi de la Simion Bătrânul încoace! se declară învinsă Helena. Numai de partea fraților tăi să nu te atingi! la suta mea de iugăre și fă ce vrei cu ea! Dar să știi că de azi înainte numai într-un tremur o voi duce!

După masă, Helena o puse la curent pe Lenica, care nu fusese prezentă la discuție. Faptul că nici ei Victor nu-i suflase o iotă o mai îmbлъnzi. O sfătui să-și încerce și ea norocul, doar îl va schimba pe băiat în hotărârea luată.

Victor o ascultă cu mirarea că abordează un asemenea subiect, decât cu nemulțumire. Bănuia că mamă-sa o împinsese să-i vorbească. După ce o puse la curent cu ce avea de gând să întreprindă, încheie pe un ton calm, dar categoric:

— Aș vrea să fim înțeleși de azi înainte într-o privință. Câștigul banilor în casa asta e treaba mea și o fac așa cum socotesc eu că e mai bine. Tu să nu-ți bați capul cu asemenea lucruri. E destul să știi că-i câștig cinstit, cu sudoarea frunții!

XI

Semnarea contractului de vânzare-cumpărare avu loc în ziua de 28 aprilie, într-o vineri. Om pedant și meticulos, atent la litera textului, notarul public Mercaș târăgăna de obicei încheierea actelor mai importante, pe care le citea de câteva ori înainte de a le socoti definitive. Zorit de ambele părți, redactă cât putu mai repede contractul, ale cărui prevederi nu erau de altminteri prea complicate. Avea el însuși interesul de a grăbi perfectarea afacerii, una din cele mai importante din câte îi trecuseră prin mână, întrucât onorariul său se fixa în funcție de cifra tranzacției.

Așa se face că în seara de 25 aprilie, ambele părți primiră câte un exemplar dactilografiat al contractului, pentru a-l studia pe îndelete. Potrivit termenilor înțelegerii, dr. Victor Henția, în calitate de cumpărător prelua întreg pasivul Uzinei electrice orășenești și morii „Elisabeta” din Silvania, cifrat la suma de 6.845.000 lei și se obliga să plătească lui Martin Weiss, în calitate de vânzător, suma de 3.000.000 de lei, în numerar. Cheltuielile pentru formalitățile de vânzare-cumpărare cădeau, de asemenea, în sarcina sa. Intrarea în posesiune a noului proprietar devenea efectivă la data semnării contractului, moment din care administrarea bunurilor dobândite trecea exclusiv în sarcina sa. O clauză restrictivă preciza că fostul proprietar va continua să beneficieze de câștigurile întreprinderii înstrăinate până la 1 iulie 1929. Tot până la acea dată, el urma să dețină în folosință, fără a fi obligat să plătească vreo chirie, apartamentul situat la etajul sediului întreprinderii. Restul prevederilor, cu caracter tehnic, sau procedural, erau lipsite de importanță.

Semnarea fu fixată pentru ora zece. Victor sosi punctual, însoțit de vărul său, Ionaș Sima, ales ca martor. În mod normal s-ar fi adresat în acest scop lui Keller, așa cum făcuse până atunci în situații asemănătoare. După discuția din zilele precedente, nu mai putea fi vorba de așa ceva. Avu totuși surpriza de a-l întâlni pe avocat în biroul lui Mercaș, cu zâmbetul binevoitor de totdeauna. Îi întinse mâna ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat și-i explică, firesc, că a fost rugat de Weiss să-i servească drept martor.

Trecu un sfert de ceas și Weiss nu apărea. Impacientat, Victor se ridică și făcu drumul până la fereastră și înapoi.

– Stai jos, îl sfătui prietenește Keller. Nu fi nerăbdător. Îți garantez eu că vine.

Weiss intră pe cuvintele lui, împreună cu fiul său, Bandi. Se scuză că nu s-a simțit tocmai bine în dimineața aceea și se lăsă greoi într-un fotoliu. Bandi rămase în picioare în spatele său.

Ar fi trebuit să treacă la semnarea celor patru exemplare oficiale ale contractului. Dar Mercaș hotărâse să însoțească

formele de oarecare ceremonie. Ridicându-se cu solemnitate, luă de pe birou actul și-l citi paragraf de paragraf, subliniind unele părți prin câte o privire semnificativă aruncată auditoriului. Dincolo de litera protocolară, lectura constituia un bun prilej de a efectua un ultim control asupra textului.

— Acestea sunt prevederile contractului redactat de mine la cererea Dumneavoastră, încheie el, scoțându-și ochelarii. Dacă termenii vă convin, vă invit să-l semnați. Deși vi se va părea superfluu, țin să vă atrag atenția că el devine valabil abia după înregistrarea la Tribunalul comercial din Zalău.

Weiss iscăli cel dintâi, cu o singură trăsătură a condeiului, repetată apoi pe celelalte exemplare. Lui Victor îi tremura ușor mâna. Un strop de cerneală căzu din peniță pe cristalul biroului.

Era obiceiul ca în asemenea ocazii să se bea o sticlă de șampanie, reminiscență a aldămașului tradițional. Victor comandase la restaurantul Both două sticle și un platou de pișcoturi. Dar Weiss se retrase îndată împreună cu fiul său, urmat apoi de Keller. Atitudinea lor voia parcă să spună că, în împrejurările date, a ciocni, fie și simbolic, paharele ar fi fost un gest deplasat. Șampania rămase nebăută.

A doua zi dimineața Victor opri mașina în fața uzinei. De data aceasta, Weiss fu punctual. Ca și în ajun, îl însoțea Bandi, a cărui veșnică prezență începuse să-l sâcâie. Ai fi zis că ține să fie de față pretutindeni de teamă ca nu cumva, slab și influențabil, tatăl său să nu fie tras pe sfoară. Victor se purtă totuși prevenitor atât cu el, cât și cu Weiss. Le cedă locurile din spate, iar el trecu în față lângă Márton. Pe drum până la Zalău încercă în câteva rânduri să lege conversație cu cei doi evrei, dar eforturile i se dovediră zadarnice. După două-trei răspunsuri monosilabice, amândoi recădeau în tăcere. Îi purtau pesemne pică, dacă nu cumva îl detestau de-a dreptul și mărgineau contactele la strictul necesar. Vechiul sentiment de vinovăție născut după cearta cu Keller îi reînvie în suflet. În mod obscur, își dădea seama că, în raport cu el, omul din spate deține o situație morală superioară.

Alungă repede asemenea gânduri, acuzându-se de slăbiciune.

„De ce să fie mai presus de mine un om care și-a risipit din nepricepere și ușurință averea agonisită de părinți?” își zise el nemulțumit. „În timp ce el arunca banii pe fereastră, eu munceam din greu să-mi fac o stare. Oare i-am băgat mâna în buzunar? L-am furat? Vezi bine că nu. Am stat de vorbă, ne-am înțeles din preț și am făcut târgul. Asta e tot. Restul sunt prostii”.

Mulțumită avocatului Comșa, fostul prefect, formalitățile de înregistrare a contractului la Tribunalul comercial fură îndeplinite în cel mai scurt timp. La unsprezece erau gata. Dimineața, Victor se gândise să-i invite pe cei doi Weiss la masă, convins că treburile îi vor ține la Zalău până la prânz. Se înțelege că, odată înregistrat contractul, nu mai aveau de ce să amâne întoarcerea.

Curând după unu, mașina opri din nou în fața uzinei.

– V-aș ruga să mă însoțiți un minut până în birou, i se adresă Weiss după ce coborâră.

Pătruseră numai ei doi în biroul spațios în care Victor intrase cu o lună în urmă ca să-i propună cumpărarea întreprinderii. La un gest al tatălui său, Bandi îi lăsase singuri.

– Îmi închipui că între noi totul e limpede din acest moment și nu avem ce ne mai spune, zise Weiss după ce se așezară. Firește, eu vă stau la dispoziție în orice problemă în care aș putea să vă fiu de vreun folos. Mai rămâne o singură chestiune, de altminteri foarte simplă. Am aici în birou unele obiecte personale pe care, cu permisiunea Dumneavoastră, le-aș lua cu mine.

– Desigur, oricând doriți, încuviință Victor. Vă rog, de altfel, să dispuneți de biroul acesta, ca și de tot ce se găsește în clădire și v-ar putea fi de folos, ca și până acum.

Weiss clătină capul în semn că apreciază atitudinea lui curtenitoare.

– Vă mulțumesc, dar nu mă voi servi de amabila Dumneavoastră îngăduință, declară el. Locul meu nu mai e

aici. E vorba de niște lucruri mărunte, unele de valoare pur simbolică, afectivă, care-mi aparțin cu titlu personal. Le voi lua chiar acum.

Se ridică și se îndreptă spre birou. În mijlocul încăperii încetini pașii, parcă n-ar fi știut cu ce să înceapă. Își continuă totuși drumul, scoțând din buzunar o legătură de chei. Deschise pe rând sertarele pline de hârtii de tot felul. Părea să caute ceva ce nu reușea să găsească. În realitate, prelungea inconștient acel ultim contact cu locuri și obiecte pe care nu avea să le mai vadă niciodată. Aplecat asupra sertarelor trase, cu ceafa înroșită de efort, respira scurt, aspru și își tocmea ochelarii pe nas. Lunga inspecție se soldă cu scoaterea la lumină a câtorva hârtii cu margini îngălbenite, a unui album legat în piele și a două broșuri cu coperta galbenă.

De la birou trecu la casa de bani din colțul încăperii. Era un seif Wertheim, înalt, cu o singură ușă, vopsit în gri-verzui, cu două mânere nichelate, strălucitoare. Din ungherele adânci ale lăcașului de oțel scoase două mape, o placă de marmură cu un relief în bronz și o casetă din lemn, cu capacul incrustat.

– Sunt bijuterii vechi de familie, explică el și ridică cu o mișcare înceată capacul. O piatră scumpă licări în scurtul interval cât cutia rămase deschisă. N-au făcut niciodată parte din patrimoniul întreprinderii.

Victor nu comentă acele cuvinte dictate de un scrupul excesiv. Se mulțumi să schițeze un gest vag, care voia să spună că e firesc să ia cu sine niște obiecte ce-i aparțineau. Spera că odată cu închiderea casei de bani totul să se fi sfârșit.

Dar Weiss nu isprăvisе. Cu mișcări calculate, uitându-se unde calcă, se sui pe un scaun și desprinse de pe perete portretele tatălui și mamei sale. Abia după ce duse la capăt și această ultimă operație, apăsă pe butonul soneriei.

– Să ducă cineva lucrurile acestea până sus la mine, porunci el secretarei, arătând obiectele strânse pe birou. Și roagă-l pe domnul director Surányi să poștească până aici.

Surányi sosi îndată. Era un ins slab, înalt, de vreo treizeci și cinci de ani, cu mișcări încete, leneșe și un prematur aer de

plictiseală, ce putea fi citit și ca o expresie de ascunsă superioritate. Victor îl cunoștea vag de la bancă, unde discutaseră cu doi ani în urmă, împreună cu Weiss și Keller, condițiile primului împrumut acordat întreprinderii.

Surányi se așeză într-un fotoliu, fără a fi poftit, cu aerul familiar al omului aflat la el acasă.

– Domnule inginer, începui Weiss, te-am chemat ca să-ți aduc la cunoștință că începând de azi moara și uzina aparțin domnului dr. Henția. Pentru orice problemă, te rog să te adresezi Domniei sale. Ți-aș rămâne îndatorat dacă ai aduce la cunoștința personalului acest lucru.

Inginerul era la curent cu vânzarea întreprinderii, ca și cu tratativele ce o precedaseră, deși nu luase parte la ele. Se gândi că ar trebui să rostească două-trei cuvinte cu acest prilej. I se păru totuși că n-ar fi diplomatic să-și exprime față de Victor regretul că se desparte de vechiul lui patron. Avea de altfel pregătită o soluție de a ieși din încurcătură.

– Voi face precum porunciți, zise el respectuos. Trebuie să vă aduc la cunoștință că salariații întreprinderii ar dori să-și ia rămas bun de la Dumneavoastră și să vă asigure, încă o dată, că tot ceea ce...

– Spune-le că le mulțumesc, îl întrerupse Weiss, cu o anumită nerăbdare și că le apreciez sentimentele. Prefer însă ca plecarea mea să nu fie însoțită de nici o ceremonie.

Înmână cheile lui Victor și-i strânse mâna:

– Vă doresc mult noroc! murmură el, cu o scurtă mișcare a capului, apoi părăsi repede încăperea.

Atât Victor, cât și inginerul rămaseră în picioare după ieșirea lui Weiss. Inginerul s-ar fi așezat, dacă o privire a noului său patron nu l-ar fi deconsiliat.

– Domnule doctor, i se adresă el, cu o siguranță de sine, ce nu plăcu lui Victor, deși se asocia cu o perfectă politețe, din acest moment mă declar la dispoziția Dumneavoastră cu întreaga competență și autoritate de care dispun. Aș vrea totuși să fiu franc și să vă mărturisesc că priceperea mea se rezumă

la partea pur tehnică a întreprinderii. Aspectul comercial al afacerilor îmi scapă în bună măsură, iar răspunderea mea în această privință a fost întotdeauna foarte limitată. Dacă-mi permiteți să vă pun la curent, domnul Weiss...

Voia să sugereze în câteva cuvinte, fără a pune punctele pe *i*, că nu are nici un amestec sau are cel mult unul cu totul neînsemnat în proasta administrare a intereselor instituției. Se vede însă că în ziua aceea nu-i era dat să-și ducă vorbele la capăt.

– Ca să fiu sincer, competența mea e încă și mai limitată ca a Dumneavoastră, îl întrerupse Victor. N-am lucrat până astăzi în domeniul morăritului și nici în domeniul producerii de energie electrică. Cât despre competența mea tehnică, ea e nulă. Sper totuși să mă pun la curent destul de repede cu problemele întreprinderii. Astăzi însă e prea târziu să încep. Cu voia Dumneavoastră, vom relua discuția mâine dimineață. Pentru moment aș dori să-mi spuneți numai care sunt orele de serviciu ale funcționarilor și ale celorlalți salariați. Bine, vă mulțumesc.

În drum spre casă, Victor se gândi neconținut la scenele al cărui martor fusese în ziua aceea. Stăpânirea de sine, demnitatea, chiar eleganța cu care se retrăsese Weiss îl umpleau de admirație, mai ales că bănuia cât de scump plătise calmul desăvârșit mergând până la indiferență pe care-l afișase.

„Oare ce voi face eu dacă într-o bună zi ar fi să pierd tot ce am dobândit astăzi?” se întrebă el. „Aș fi în stare să dovedesc aceeași putere de a mă birui ca omul acesta aflat în pragul bătrâneții și al sărăciei?”

Acasă, Helena îl întâmpină cu brațele deschise. Oricâtă teamă îi strecurase în suflet cumpărarea uzinei și morii, era mândră că băiatul ei a ajuns, la nici treizeci de ani, cu singură mintea și destoinicia sa, cel mai bogat om din oraș, dacă nu cumva din întregul județ.

– Ei, s-a isprăvit totul cu bine? îl îmbrățișă ea. Să fie într-un ceas bun!

Lenica observă îngândurarea lui Victor. În timpul mesei mai că nu scoase nici un cuvânt.

– Ce e cu tine? îl întrebă ea după ce se ridicară. S-a întâmpnat ceva?

– Nimic, sunt obosit, răspuse el, desfăcându-și cravata și adăugând surprinzătoarele cuvinte: Mă simt de parcă aș fi vândut în pierdere uzina și moara și nu le-aș fi cumpărat.

XII

A doua zi dimineața, Victor sosi la uzină câteva minute după opt. Cufundat în gânduri, observă târziu grupul celor câțiva oameni adunați în fața intrării, care discutau cu aprindere. Printre ei îl recunosc pe Dénes, un tânăr de douăzeci și opt-treizeci de ani, înalt, cu privire de miop, îmbrăcat cu eleganță ieftină, pe care-l văzuse în ajun în biroul contabilității.

– Ce s-a întâmpnat, domnule Dénes? îl întrebă el, când ajunsese în dreptul lor.

Mai înainte de a primi răspunsul, băgă de seamă că firma de tablă emailată din stânga porții de la intrare nu e la locul ei. Pe zidul spălat de ploii rămăsese un spațiu dreptunghiular de culoare galbenă-cafenie, contrastând cu actuala zugrăveală a clădirii.

– Din câte îmi spune portarul, răspuse Dénes cu un gest spre una din persoanele aflate în preajmă, domnul Weiss a dat dispoziție ca tăblița cu numele întreprinderii să fie scoasă.

Deși era dreptul fostului proprietar să retragă firma odată ce vânduse întreprinderea, faptul în sine îl indispucea. Nu comentă totuși știrea nici mai târziu, cu ceilalți funcționari.

– Foarte bine, se mulțumi să adauge cu o voce indiferentă, pătrunzând în clădire.

La secretariat se găsea numai Mariska. Celălalt birou era pustiu, la fel măsuța dactilografei. Din încăperea învecinată răzbăteau prin ușa deschisă rumoare de voci și râsete. În frântura de secundă cât privi dincolo, Victor zări figura unui funcționar

mai în vârstă, cu părul alb-murdar și ochelari pe nas, care-și citea tacticos ziarul.

– Cheamă-l, te rog, pe domnul director Surányi, spuse el secretarei care intrase la apelul soneriei.

– Domnul director n-a venit încă, îl anunță aceasta. Să trimit după dânsul?

Surányi locuia într-una din clădirile aflate în incinta întreprinderii.

– Nu e nevoie, o opri Victor cu o privire posacă, pe care secretara i-o cunoștea foarte bine. Voi sta de vorbă cu el mai târziu. Pentru moment, dă-mi statul de funcțiuni și foaia de bilanț pe 1928.

Vreme de o jumătate de ceas, Victor rămase cufundat în lectura celor două acte. Numărul total al salariaților moșteniți de la Weiss se ridica la 23. Din aceștia, nouă lucrau nemijlocit în uzină și moară: doi mecanici, un ajutor mecanic, un monteur, patru morari (unul din ei fiind șef-morar) și un încărcător. Lor li se adăugau câțiva ucenici, care nu luau leafă. Cei zece funcționari erau repartizați în trei birouri: secretariat (Mariska, o dactilografă și un curier), contabilitate (un contabil-șef, Récsi, un ajutor contabil, Dénes și un casier) și expediție-depozit (doi furnizori-expeditori, doi magazioneri și un încasator). Ceilalți trei salariați (portarul, paznicul de noapte, servitoarea) alcătuiau personalul de serviciu. Al douăzeci și treilea, de fapt primul în ordine ierarhică, Surányi, ocupa postul de director tehnic (directorul propriu-zis fiind Weiss). Cu excepția încasatorului (Tătaru), a paznicului de noapte (Spancioc) și a ajutorului de mecanic (Țigle), tustrei români, angajații erau unguri sau evrei (ceea ce nu constitui o surpriză pentru Victor, atâta timp cât în propria sa bancă situația se înfățișa aproximativ la fel).

Salariile, nu prea mari, totalizau mai bine de un milion pe an. Adunate cu celelalte cheltuieli (combustibil, materiale, transport) făceau ca pasivul întreprinderii să se cifreze la aproape un milion și jumătate. În ceea ce privește veniturile, ele

depășiseră cu puțin milionul, de unde deficitul de patru sute patruzeci și patru mii cu care se soldase bilanțul anului încheiat.

Cifra i se înfipse în minte, cu neclintita ei simetrie, parcă anume adusă din condei, pentru a nu fi uitată prea lesne. Și dintr-o dată își spuse, cuprins de o presimțire rea, că partida în care se angajase era de la bun început pierdută. Nu cu un deficit, ci un profit de patru sute patruzeci și patru de mii să se încheie anul în curs și încă n-ar fi în stare să plătească nici măcar datoria de la „Vulturul”, scadentă la 1 noiembrie. Totul se prezenta atât de evident, de matematic evident, încât nu merita să-ți pierzi vremea încercând să descoperi niște mijloace de salvare inexistente.

Își porunci calm și-l chemă pe contabilul-șef, Récsi, un bărbat trecut de cincizeci de ani, îmbrăcat în negru, cu înfățișare austeră, tipul funcționarului de modă veche, conștiincios și corect. De la primele schimburi de cuvinte își dădu seama că are înaintea lui o persoană care cunoaște perfect afacerile întreprinderii și a cărui bunăcredință nu poate fi pusă la îndoială. Altă jumătate de ceas o petrecu în tovărășia contabilului, supunându-l unui adevărat interogatoriu. Se interesă de toate, de la probleme de primă importanță până la amănunte aparent inutile, solicită date și cifre, unele vechi de câțiva ani, atinse probleme ciudate, cum ar fi întrebuițarea dată reziduurilor rezultate din arderea motorinei, ceru explicații în legătură cu disproporția existentă între personalul ocupat în producție și funcționăria din birouri. Când termină discuția, vedea la fel de confuz ca înainte, dar cel puțin cunoștea mai bine situația în care se află.

Inginerul Surányi sosi la birou pe la nouă. Era ora obișnuită la care își începea activitatea, neavând, ca director tehnic, obligația de a fi prezent la serviciu la prima oră. În dimineața aceea prelungi mai mult ca de obicei micul dejun, tocmai pentru că în ajun Victor se interesase, cu o intenție ușor de sesizat, despre orele de serviciu ale personalului. Era bine ca noul patron să știe că el nu e un funcționar oarecare și are multe drepturi

câștigate, de care trebuie să se țină seama. Scobi de aceea tacticos cel de-al doilea ou moale și ronțai cu plăcere ultimele firimituri din pâinea frumos rumenită, înainte de a se ridica, cu un oftat de satisfacție, de la masă. Mariska îl anunță că Victor întrebuse de el cu un ceas în urmă. Clătină îngăduitor din cap și cu mersul lui leneș voi să intre în biroul directorului. Secretara, care nu-l prea înghițea pe inginer, știa că lui Victor nu-i place să fie întrerupt când stă de vorbă cu cineva.

– Să văd dacă poate să vă primească, îl opri ea cu o privire semnificativă. Lucrează cu șeful contabil.

Ca una care bănuia răspunsul, lăsă intenționat întredeschisă ușa în timp ce-l anunța.

– Să aștepte! se auzi vocea lui Victor, care continuă discuția întreruptă cu Récsi.

Inginerul ridică nepăsător din umeri.

– Sunt la mine în birou, dacă mă cheamă, o vesti el pe secretară, cu un surâs malițios pe buze, care voia să spună că a știut dinainte ce primire îi era rezervată, dar că se sinchisește prea puțin.

Se înșela totuși. Zece minute mai târziu, Victor îl întâmpină cu mâna întinsă.

– V-am căutat, se explică el, în chip de scuză, deoarece aș dori să fac împreună cu Dumneavoastră o vizită prin birouri și prin întreprindere.

– La dispoziția Dumneavoastră, domnule doctor, murmură, surprins, Surányi. Dacă mi-ați fi spus... Știți, eu, ca director-tehnic, nu am obligația de a veni la birou la cea dintâi oră.

– Știu, răspuse Victor. Nici eu nu am această obligație... Lăsă suspendată acea propoziție echivocă și se ridică. Dacă sunteți de acord, să începem.

Luară rând pe rând cele trei birouri. Inginerul prezenta funcționarii, care se ridicau invariabil în picioare, și adăuga câteva cuvinte despre atribuțiile fiecăruia. Se așteptau cu toții ca noul proprietar să le întindă mâna și să le adreseze câteva cuvinte convenționale. Dar Victor nu schiță nici un gest și nici

nu deschise gura, afișând o indiferență greu de explicat. Numai la expediție, zărind o masă liberă, se interesă într-o doară:

– Lipsește cineva dintre Dumneavoastră...?

– Tătaru, încasatorul, explică inginerul, e plecat de dimineață pe teren.

Coborâra pe scara secundară în vasta curte a întreprinderii. Drept în față se ridica silueta greoaie, încheiată în bârne și scânduri, a instalației de răcire a apei. Lângă ea, spre fundul incintei, săgeta spre cer coșul de cărămidă, înalt de treizeci de metri, cu paratrăsnet în vârf, rămas fără întrebuințare după instalarea noilor motoare. Lipite una de alta, moara, atelierele și uzina ocupau pe o distanță de șaptezeci-optzeci de metri, în această ordine, latura dreaptă a curții. De partea cealaltă a întinsului patruleter se găseau, despărțite de mici spații, patru clădiri mărunte, câteva dintre ele având aspectul unor case de locuit.

– Stă cineva în ele? se interesă Victor, în timp ce străbătea curtea.

– Da, domnul Weiss le-a pus la dispoziția unor funcționari, răspunse inginerul. Întinse mâna spre una din construcții, singura cu etaj, oarecum izolată de celelalte, fiind plasată în continuarea birourilor. Acolo locuiesc eu. Două camere, o bucătărie și o odăiță de baie. Exact ce-i trebuiește unui celibatar convins ca mine.

Rostise ultima observație pe un ton glumeț, ca între bărbați. Dar Victor nu părea să-i fi auzit cuvintele.

– Întreprinderea percepe vreo chirie pentru aceste locuințe?

– Nu, răspunse șovăitor inginerul. Ne bucurăm de gratuitate.

Victor nu zise nimic, dar încruntă sprâncenele.

– Să mergem în uzină, dacă nu aveți nimic împotriva, propuse el, mărind pasul.

La ora aceea (trecuse cu puțin de zece), uzina nu funcționa. Așa cum îi explică Surányi și cum știa și singur, uzina furniza lumină electrică pentru oraș numai dimineața între cinci și opt și seara între șase și douăsprezece. Din pricina consumului redus, livrarea curentului electric în cursul zilei nu era rentabilă.

Cele câteva întreprinderi industriale (fabrica de cărămidă, fabrica de săpun), spitalul și cazarma aveau mici generatoare de electricitate, de care se serveau în caz de nevoie. În uzină se găseau la ora aceea mecanicul-șef, Molnár, un bărbat înalt, slab, cu o expresie deschisă de om inteligent, Țigle, mecanicul ajutor, și un ucenic. Își scoaseră cu toții șepcile slinoase și-l primiră cu o curiozitate respectuoasă. Victor ar fi vrut să le pună câteva întrebări, dar inginerul, aflat în domeniul lui, nu-i lăsă răgazul. Ca să-și dovedească competența și utilitatea, îi ținu o adevărată disertație tehnică asupra noilor motoare Diesel, insistând asupra fiecărei piese a mașinilor și asupra fiecărei manete de pe tabloul de comandă. Prezenta cifre, exprimate în amperi, wați sau volți, revenea asupra unor detalii, insuficient adâncite, pentru a-și presăra expunerea cu nenumărați termeni de specialitate, completamente necunoscuți lui Victor. Acesta îl urma în tăcere, asculta cu un interes superficial explicațiile și arunca priviri cercetătoare spre mașinile în dreptul cărora se opreau. Flecăreala savantă a lui Surányi nu-l indispucea atât de mult cât convingerea, întărită cu fiecare minut ce trecea, că a pătruns într-o lume necunoscută, străină, care nu avea să-i devină niciodată familiară. Nu-i plăcuseră din copilărie mașinile, șuruburile, mecanismele complicate. Fizica se numărase în liceu printre materiile odioase. Învățase, mai mult din snobism, să conducă automobilul, dar nu avusese curiozitatea de a ridica capota și a cunoaște alcătuirea și funcționarea motorului. Examină, cu o neplăcere curând schimbată în silă, trunchiul colosal al celor două motoare, cu gâturile scurte, încălecate de creștetele turtite de fontă, tuburile de conducere șerpuitoare. Zeci de supape și pistoane, odihnindu-se parcă după istovita zbatere din cursul nopții și al dimineții. Pretutindeni, pe jos, pe ziduri, pe hainele oamenilor, pete de ulei, de funingine, iar peste tot, plutind ca o miazmă otrăvită, un miros înecăcios, mineral.

– Nu înțeleg, întrerupse el poliloghia enervantă a inginerului, ați spus, pare-mi-se, că în prezent nu contați decât pe motorul

cel mic. Din câte știam, ambele motoare au fost date în folosință la începutul lui martie.

Inginerul își destinase trăsăturile într-un zâmbet plin de subînțelesuri.

– Așa e, confirmă el, decât numai că atunci a avut loc inaugurarea oficială, cu discursuri și șampanie. Motorul mic, instalat în ianuarie, funcționează normal. Celălalt se află încă în probe. Știți, e o regulă în inginerie ca o instalație să nu se dea de la început în exploatare la capacitatea maximă. E primejdios, se pot produce accidente. Motorul principal care va da lumină orașului, va putea fi folosit din plin la sfârșitul lui iunie. Până atunci merge sporadic, câteva ceasuri pe săptămână. Motorul mic, destinat în principiu funcționării morii, asigură în prezent electricitate atât orașului, cât și morii. Firește, alternativ.

– Dar vechea instalație pe bază de cărbune? îl întrebă el. Ce s-a ales de ea?

– A, e alături, în vechiul corp de clădire, lângă Crasna. E în stare de funcționare, dar e uzată moral. Are aproape treizeci de ani. O grămadă de fier vechi. Doriți s-o vedeți?

– Nu, nu, refuză Victor. Să trecem la moară.

leșit din semiobscuritatea sălii de mașini, fu orbit de soarele viu, înălțat spre miazăzi. O durere bruscă de cap îl cuprinse, sfredelindu-i tâmplele. Mirosul greoi, înecăcios de motorină și ulei îi stăruia în nări.

Nici moara nu mergea la ora aceea. Cei patru morari, cu hainele albite de pospai, umblau de colo până colo, mai mult ca să se afle în treabă. Numai încărcătorul mânuia cu nădejde un ciocan, izbind în osia unui cărucior de transportat sacii. Victor scurtă cât putu vizita. Trecură prin fața cilindrilor și valțurilor, urcară la etaj pe scările înguste de lemn. Îi însoți peste tot cadența egală a ciocanului, răsunând prelung ca într-o casă pustie.

– De ce nu lucrează moara la ora aceasta? se interesă Victor după ce reveni la parter.

Surányi se scărpină în cap cu un aer jenat.

– Știți, începu el precaut ca nu cumva să-și jighească interlocutorul, moara funcționează la întreaga capacitate din august până la sfârșitul anului. E sezonul de măciniș. Primăvara se cam pierde vremea peste tot. Este epoca în care se fac operațiile de întreținere în vederea noului sezon. Acum, dacă e să vorbesc pe șleau, trebuie să vă spun că întreaga instalație ar avea nevoie de o revizie generală și de reparații temeinice. Ultima revizie a avut loc înainte de război. Randamentul morii a scăzut sensibil în ultimii ani. Eu i-am vorbit domnului Weiss despre subiectul acesta, și nu o dată, dar am fost mereu amânat. Dacă considerați necesar, aș putea să vă prezint un raport amănunțit, împreună cu un deviz rezonabil.

„Bani, bani, numai bani!” gândi Victor pe când străbăteau curtea în drum spre birouri. „Am băgat și așa destui într-o întreprindere de haram. Nu mai dau un singur leu”.

Intră încruntat, cu o expresie de plictiseală și dezgust, sub care se ascundea o enervare mocnită. Durerea de cap i se întetise, însoțită de o ușoară greață. La expediție toate mesele erau goale cu excepția uneia la care se instalase un ins bondoc, roșu la față, cu doi ochi mărunți, șireți, ascunși în fundul orbitelor. Avea pe masă un maldăr de chitanțe, pe care le înregistra conștiincios într-un borderou: Omulețul zvâcni în picioare speriat, cu un „să trăiți” răsunător de îndată ce-l zări pe Victor. Era Tătaru, încasatorul, înapoiat din rondul de dimineață.

– Ce-i cu hârtiile astea? Ce faci aici? îl interpelă Victor răstit, aproape cu dușmănie.

– Păi... chitanțele, bâigui aiurit slujbașul, mutând de colo până colo peticele de hârtie. Le trec în borderoul de încasări...

– Borderoul de încasări? se miră Victor, ca și când atunci ar fi auzit pentru întâia oară de așa ceva. Și câți bani ai încasat astăzi?

Aruncă borderoul pe masă, înainte de a-l fi parcurs în întregime. Trecu grăbit prin celelalte încăperi și intră în biroul său, înainte ca secretara să-l fi putut informa că are o vizită.

Era Keller, care aștepta răbdător, într-un fotoliu, cu țigara aprinsă. Nu-l întâlnise de la semnarea contractului de vânzare-cumpărare.

– Iartă-mă că te-am făcut să aștepți, Samu-bácsi, îl întâmpină el, simțindu-se dintr-odată liniștit, în vechea dispoziție regăsită. Am dat o raită prin uzină și prin moară, ca să-mi fac o idee despre bunurile în care mi-am investit banii.

– Îmi închipui că nu te-ai înapoiat cu impresii extraordinare, anticipă cu un zâmbet avocatul. Cel puțin așa citesc pe fața ta.

Discutară câteva minute despre uzină și despre moară ca doi prieteni care-și împărtășesc unul altuia părerile pentru a găsi împreună cea mai potrivită soluție. Apoi din senin bătrânul îl informă că și-a cumpărat o casă la Cluj, pe strada Băii, într-un cartier de vile, lângă promenadă și că în scurtă vreme va părăsi Silvania.

– Mai trebuie să pertractez vânzarea casei de aici și sunt liber să mă instalez în noua reședință, declară el. Se înțelege că în această situație nu voi mai putea ocupa locul de la bancă. Am crezut că e bine să te pun la curent de acum, deși plecarea mea se va mai târăgăna o lună-două.

Cuvintele lui Keller îl făceau să creadă că neînțelegerile dintre ei ar fi contribuit într-o măsură oarecare la luarea acelei hotărâri neașteptate. Dar avocatul negă formal o asemenea eventualitate. Nici vorbă de așa ceva. Nu strică câteva cuvinte aruncate la enervare o prietenie atât de strânsă ca a lor. Adevărul e că se simte îmbătrânind, adică de fapt, a îmbătrânit de-a binelea, doar a împlinit în iarnă șaiszeci de ani. A obosit, afacerile uzează grozav, iată sunt patruzeci de ani de când se ocupă de ele. De un an-doi, totul îl trage spre odihnă. Are ceva bani puși deoparte, care i-ar permite să ducă o existență onorabilă încă vreo zece ani. Mai mulți nici nu i-ar trebui. S-a gândit la Cluj, deoarece pe lângă comoditățile oferite de un oraș mare, e încă destul de liniștit. Are apoi teatru, operă, orchestră simfonică, visurile lui de totdeauna.

– Vom mai vorbi, de altfel, zise el, stingându-și țigara. Până la 1 iunie nu cred să mă mut.

Dintre toate decepțiile încercate în dimineața aceea, despărțirea de Keller i se părea cea mai dureroasă. Se obișnuise cu el, cu prezența lui în acțiunile pe care le săvârșea. Chiar dacă în ultimul timp hotărâse mai mult de unul singur, îi simțise întotdeauna lipsa.

La unu fix, părăsi biroul. Dincolo, la secretariat, scutură din cap la salutul funcționarilor. Îmbrăcat într-o uniformă cenușie, cu chipiu, portarul Deme se grăbi să-i deschidă. Afară, ochi-i căzură pe locul gol, galben-cărămiziu, de pe zidul clădirii, unde stătuse țintuită firma întreprinderii.

„Casă fără stăpân!” își zise el, cu o inexplicabilă lehamite, îndepărtându-se în grabă.

XIII

De la șapte, Helena priveghea singură în prânzitor masa întinsă pentru micul dejun. Se foia în scaun, cerceta dacă laptele nu s-a răcit în ibric și arunca din când în când priviri nemulțumite spre ușă. În sfârșit, aproape de opt, își făcu apariția Lenica, în *Schlafrock*¹, spălată, pieptănată, dar cu ochii încă mijiți de somn.

– Dar știi că ați tras la aghioase! o întâmpină Helena, prefăcându-se veselă (îi era foame și nu-și putea explica întârzierea aceea neobișnuită). Victor nu vine?

– Nu știi, sună răspunsul tinerei femei. L-am lăsat dormind.

– Dormind la ora asta? se nedumeri Helena. El care se scoală cu noaptea în cap? Numai să nu se fi îmbolnăvit cumva.

– Nu cred, aprecie Lenica, mai puțin îngrijorată de acea deșteptare târzie. Aseară la culcare, nu avea nimic. Va fi adormit mai greu, cum i se întâmplă în vremea din urmă, și mai zăbovește și el un ceas-două în pat. După cât a alergat săptămânile din urmă, n-ar fi de mirare să fi obosit.

Helena clătină înțelegătoare din cap. Așa e, lasă-l să mai doarmă, dacă e ostenit, că muncește destul.

---

¹ Rochie de casă. (*germ.*)

Își băură cafeaua singure și se lungiră la vorbă, doar-doar s-o ivi și Victor. Se făcu opt și jumătate, apoi nouă și dinspre dormitor nu răzbea nici un zvon.

– Asta nu e a bună, observă îngrijorată Helena, când orologiul din salon bătu de zece. Du-te și vezi ce e!

– Dar dacă doarme? obiectă Lenica. Să nu-l trezesc!

– Bine, dacă nu vrei, mă duc eu! zise hotărâtă Helena. I s-a întâmplat ceva, o fi bolnav. De când îl știu n-a rămas în pat până la zece.

Bătu încetișor în ușă, temându-se că totuși doarme, și își vârî capul cu băgare de seamă prin deschizătură. În dormitor stăruia o căldură lăncedă, stătută, ca în camerele bolnavilor. Puțina lumină strecurată printre storuri cădea asupra peretelui din față, lăsând patul în întuneric.

– Cine e?

Vocea răstită morocănoasă a lui Victor sună ciudat în odaia tăcută. Băiatul se ridicase în capul oaselor și își clipea ochii nedeprinși cu semiîntunericul din jur.

– Am venit să văd ce e cu tine, dragul mamei, îl abordă prudentă Helena. Știi că a bătut de zece? Hai, scoală-te și-ți bea *cafeiul*. Îți fac unul nou, căci cel vechi trebuie să fi prins pieleți de când te așteaptă.

– Nu-mi trebuie de mâncare! răspunse arțagos Victor. N-am închis ochii toată noaptea. De ce nu mă lasă mama să dorm?

Rămas singur, se înveli cu plapuma până peste cap și se strădui să adoarmă. Până la ziuă se învârtise exasperat de pe o parte pe alta, în căutarea somnului, în vreme ce alături Lenica dormea liniștită, respirând adânc, cu o regularitate enervantă. Se luminase de mult când, învins de zbuciumul nopții, își găsisse pentru câteva ceasuri odihna.

Trebuie să treacă un timp ca să înțeleagă că se căznește degeaba. O stare de toropeală adâncă, de istovire fizică îl stăpânea, ca și cum s-ar fi sculat după o boală grea și îndelungată. Avea gura coclită și-l săgeta în partea dreaptă a stomacului, în vechiul loc, sub coaste. Dar răul ciudat de care

suferea era unul sufletesc. O senzație neîncercată până atunci de plictiseală, de lehamite, de inerție dureroasă îl oprea să înfiripe cel mai mărunț gând sau să schițeze vreo mișcare, de parcă l-ar fi pândit cine știe ce primejdie. Prin fața ochilor minții i se perindau întruna, chinuitoare, întâmplările zilei precedente. Revedea motoarele și instalațiile în detalii neașteptat de precise, rotorul dinamului, manetele de pe tabloul de comandă, valțurile și sitele albe de făină. Un gust amar de metal coclit îi umplea gura. Alteori auzea cuvintele inginerului Surányi explicându-i cu o ironie abia ascunsă că sezonul de măciniș începe în august și se încheie în primăvară sau deslușea loviturile ritmice ale ciocanului vuindu-i prelung în urechi. De cele mai multe ori i se înfățișa, aievea, dreptunghiul de zid galben-cafeniu rămas gol după înlăturarea vechii firme a întreprinderii.

La unu, cele două femei își reluară locurile la masa așternută de prânz. Nici una nu știa ce să facă: să se apuce de mâncare sau să-l mai aștepte. Dezlegarea dilemei o aduse însuși Victor, care apăru în ușa dinspre dormitor. Era numai în pijama și halat, neras, cu părul vâlvoi, sculat atunci din pat. Tras la față, încruntat, își plimba de colo până colo privirile rătăcite. Fără a le adresa un cuvânt se așeză la locul lui și desfăcu șervetul. Lenica aflată *vis-à-vis*, observă că degetele îi tremurau.

– Ce faceți voi aici? răsună întrebarea sa neașteptată.

Nici Lenica, nici Helena nu știură ce să răspundă. Ca să nu stea locului în liniștea ce se înstăpânise, Lenica apăsă butonul soneriei ce spânzura deasupra mesei, vestind-o pe Juliska că prânzul poate fi servit.

Un minut mai târziu, Reghina intră sprintenă aducând castronul. Cu mișcări îndemânate așeză tava în mijlocul mesei și turnă în farfuria fiecăruia câte o lingură din supa fierbinte.

Cu o expresie de concentrare nefirească, ca și cum ar fi avut de îndeplinit cine știe ce operație complicată, Victor apucă lingura și o vârî în supă. Dar mâna îi tremura atât de tare,

încât lingura fu izbită de câteva ori de fundul farfuriei, împrăștiind stropii grași pe fața albă de damasc. Încă înainte de a fi dusă la gură, conținutul ei se vărsa pe pieptul halatului.

– Nu... nu pot mânca, bâigui el cu o voce gătuită în care fremăta o spaimă intensă. Mi-e... mi-e rău...

– Pentru Dumnezeu, ce-i cu tine, Viți dragă, ce te doare? izbucni alarmată Helena.

Dintr-o deprindere rămasă de pe vremea când era copil, voi să-i așeze palma pe frunte, pentru a se convinge dacă n-are temperatură. Dar Victor îi respinse mâna, se ridică precipitat și părăsi încăperea.

Alb la față, se înapoie în dormitorul cufundat în semiîntuneric și se ghemui în capul patului, rezemat de tăblie, cu plapuma trasă până sub bărbie. O criză de ipohondrie îl golea de ultimele puteri, făcându-l să se simtă la un pas de ceva greu de numit, gata oricând să-l strivească, poate de moarte. Era, de fapt, un atac de spaimă irațională, o dezlănțuire oarbă a nervilor scăpați din frâne, ca atunci, pe stradă, după suspendarea din funcția de pretor. Boala de nervi care-i dădea de mai multă vreme târcoale, îi înfipsese acum ghearele nemiloase în suflet și-i istovea rezistența împuținată.

În camera vecină se auzi întâi confuz, apoi deslușit vocea mamei sale, care o striga pe Reghina:

– Lași imediat totul, te încalți și fugi la domnul doctor Antalffy. Îi spui să vină într-o clipă, căci domnului îi e foarte rău!

Fata aruncă șorțul și își căuta pantofii, când se trezi cu Victor:

– Descalță-te imediat! îi porunci el, cuprins de o furie neagră. Nu te duci nicăieri! N-am trebuință de doctor, nu mă doare nimic! Priceput-ai?

Ultimele cuvinte erau adresate de fapt, împreună cu o căutătură piezișă, Helenei, care apăruse pe urmele lui.

– Da, domnule... murmură uluită fata. Dacă așa ziceți... Eu... doamna mi-a spus...

Helena se temu ca justificările Reghinei să nu-l întărească mai rău pe Victor.

– Descalță-te! Îi porunci ea. N-ai auzit ce-a spus domnul ori ești surdă!?

Întors în dormitor, Victor se simți dintr-o dată descătușat din îmbrățișarea sugrumătoare a spaiemei. Izbucnirea de mânie îi zgâlțâise nervii, făcându-i bine. O sudoare rece îl muia din cap până în picioare. Ridică storurile cu câteva smucituri energice. Lumina plină a amiezii de primăvară năvăli în încăperea. Cuprins de o oboseală sănătoasă, ca aceea pe care o câștigi după o zi de muncă, se lăsă cu un oftat în așternutul mototolit.

În timpul acesta, Helena se tânguia Lenichii, în fața mâncărilor neatinsse.

– Zău dacă știi ce e cu Victor. Niciodată nu l-am văzut așa. L-o fi răzbit oboseala. De ani de zile numai de asta mă tem. Din fier să fie durat și omul tot ajunge la capătul puterilor. Ca de Dumnezeu m-am rugat de el să se cruțe, să dea focului truda fără preget, să mai răsuflă un pic. Uite-l acum pierit, fără vlagă, de ți-e și milă să-l privești. Și nu vrea doctor. Dar nici noi nu putem sta cu brațele încrucișate, trebuie să facem ceva!

Nu fu nevoie, deoarece pe la cinci se treziră cu doctorul. Asemeni altor medici de casă, Antalffy obișnuia să-și viziteze pacienții, chiar dacă nu era chemat pentru o boală anume. O dată pe săptămână apărea pentru cinci minute, se informa despre starea tuturor, mai schimba câteva cuvinte, apoi pleca. Așa și în după-amiaza aceea, având un bolnav în apropiere, își vârâse nasul pentru obișnuita vizită săptămânală.

– *Isten hozta, kedves Pista!*¹ îl întâmpină Helena ca pe un mântuitor. Chiar dacă aș fi trimis după Dumneata și nu te-ai fi nimerit mai bine.

Și-l puse la curent în câteva cuvinte cu starea lui Victor și cu curioasele sale manifestări.

– Ei, ce-i cu tine? îl întâmpină el pe bolnav în felul său obișnuit. Stimata ta mamă mă informează că i-ai oferit un spectacol vrednic de nervii unei primadone fluierate la „Scala“!

---

¹ Dumnezeu te-a adus, dragă Pista! (*magh.*)

Victor încercă să zâmbească. Altă dată pălăvrăgeala Helenei l-ar fi indispus ca o indiscreție supărătoare. Acum o primi ca pe o dovadă de solidaritate și de interes. Îi veni greu să răspundă exact la întrebările doctorului, într-atât suferințele sale se arătau ascunse și nesigure, când era vorba să le spună pe nume. Dar doctorul pricepu repede ce anume avea. Diagnosticul său se potrivea în totul cu aprecierile Helenei.

– E o cădere nervoasă, firească până la un punct, dar agravată la o persoană având alcătuirea lăuntrică a voastră, a Hențeștilor. Ai tras greu la jug, săptămâni și luni. Acum, când ai lepădat povara, te simți fără întrebuințare, iar nervii au luat-o razna. Și fratele-tău, Lați, avea asemenea manifestări, e drept mai discrete, când dădea vreun examen greu. Îmi amintesc că după Anatomie, unde ne-a tăiat pe toți, ne-am dus la „Kocintó” să bem o bere. Așa din senin s-a îngălbenit și a ieșit repede afară. Noi credeam că i-a venit rău după berea băută. Acasă la pensiune mi-a mărturisit că l-a enervat toată seara rumoarea din local și că pe neașteptate l-a cuprins o teamă strașnică, absolut nemotivată.

Trecu la masă să scrie o ordonanță.

– Ți-am prescris niște calmante și un somnifer pentru cazul că insomniile s-ar repeta, zise el. De fapt, de altceva ai avea tu nevoie. Când ți-ai luat ultima oară concediu? Nu ți-ai luat niciodată? Bravo! Dă-mi voie să-ți spun prietenește că ești nebun! Dacă nu te-aș cunoaște, ți-aș recomanda să-ți iei nevasta și să vă duceți pe două săptămâni undeva la munte, bunăoară la Stâna de Vale sau la Tușnad. Dar pentru că te cunosc prea bine, nu-mi pierd vremea de pomană, ci mă mărginesc să-ți dau un sfat. Ia-o mai încet. *Festina lente*. Nu văd de ce te-ai grăbi. Până la urmă tot la cimitir ajungem cu toții.

După-amiaza trecu în liniște. Victor mâncă ceva după plecarea medicului. Seara nu se arătă la cină, declarând că nu-i e foame. La culcare ceru să i se aștearnă în camera de domni, unde, motivă el, avea mai multă liniște.

Calmat de valeriană și de bromura de potasiu, adormi repede. Se trezi pe la două, după patru ore de somn profund,

într-o stare de neliniște grozavă. Imaginile dezlânate din cursul dimineții îl asaltară din nou, într-o vălmășeală fără noimă. Deși înghiți una din pastilele prescrise de Antalffy nu reuși să închidă un ochi până dimineața.

Peste zi rămase în camera de domni. Lenichii îi spuse că e istovit și are nevoie de odihnă. Luă totuși parte la cele trei mese, în pijama, halat și papuci și mâncă normal, fără prea mare poftă, dar nici în silă. Lui Antalffy, venit să-l vadă, i se plânse că n-a putut dormi.

– Nu-i nimic, îl liniști doctorul. Dacă n-ai dormit azi, vei dormi mâine. Când vei fi destul de ostenit, vei dormi ca un prunc. Nimeni n-a murit din insomnie.

– Dar și-au pierdut destui mințile, observă Victor.

– Asta e adevărat, admise calm Antalffy, dar nu e cazul tău. Vrei să te faci bine? Nu mai sta închis în casă ca huhurezii! Destul că trăiești zidit în tine însuți ca într-o pușcărie. Afară e cald, ca într-o zi de vară. Dă drumul la ferestre, să intre aer curat. Reia-ți activitățile obișnuite, vrei, nu vrei! Și rade-te, nimic nu ridică moralul ca un bărbierit strașnic! Asta e tot ce am avut să-ți spun. Să știi că de mâine nu mai trec pe la tine! Am terminat!

Helena, care ciulise urechea din cealaltă încăpere, rămase pe gânduri. Pe ea vorbele lui Antalffy că nu mai trece pe la ei, ca și cum Victor ar fi fost sănătos, n-o înșelau. Afirmația că insomniile repetate pot duce la nebunie o îmbolnăviseră de-a binelea. În aceeași seară, înainte de a se așeza la masă, o luă deoparte pe noră-sa.

– Victor are nervii slabi ai familiei, îi mărturisi ea, trebuie ajutat să-și revină. Doctorul are dreptate. Nu trebuie să mai stea încuiat în casă, încearcă să-l hotărăști să iasă măcar în grădină. Acum e frumos, căldură, i-ar face bine. Rămâi mai mult lângă el, chiar dacă ar fi să tacă două ceasuri încheiate. Când e singur, îi vin tot felul de idei. Și nu-l mai lăsa să se culce în camera de domni. Nu e bine, înțelegeți ce vreau să spun? Bărbatul și femeia trebuie să doarmă sub aceeași

plapumă. De la odăile separate până la despărțire nu e decât un pas. Trebuie să facem ceva pentru el și tu poți mai mult decât mine. Altfel, înnebunește.

Ca s-o convingă, îi vorbi despre boala de nervi a Lucreției, mama lui Alexandru, care o dusesse la pierderea minților și la o moarte timpurie.

Spre deosebire de soacră-sa, Lenica credea că în momentele prin care trecea era mai bine ca lui Victor să-i dea pace și până la un punct avea dreptate. Cunoștea prea bine, de la mătușă-sa Mariți, ce erau bolile de nervi și cum trebuia să te porți cu cei ce sufereau de ele. Ascultă totuși de sfatul Helenei și-i propuse lui Victor să doarmă împreună. Dar el refuză, pretextând că insomniile lui ar putea s-o împiedice să se odihnească.

În seara aceea, Lenica citi până târziu, spre douăsprezece. Cu mintea pierdută în lectură se întrebă de câteva ori dacă Victor va fi reușit să adoarmă. În sfârșit, închise cartea și apăsă pe butonul lămpii de noapte. Încă nu așipise, când ușa se dădu la perete. Era Victor.

– Nu pot dormi! i se plânse el cu o voce aspră, aproape răstită, ca și când ea ar fi fost vinovată că îl ocolește somnul. E trecut de douăsprezece și n-am închis un ochi, degeaba am luat luminal.

– Ești prea ostenit după două nopți nedormite, îl liniști ea. Oboseala alungă întotdeauna somnul. Și ești din cale afară preocupat că nu vei dormi. Când te va lăsa gândul acesta, vei dormi ca înainte. Nu vrei să te culci aici? Poate așa va fi mai bine.

Cu un gest firesc îndepărtă plapuma, ca pentru a-i face loc alături. Sub albul cearșafului se desluși pentru o clipă piciorul dezvelit până deasupra genunchiului. Victor se așeză pe marginea patului încă nehotărât ce să facă. Își îndreptă privirile asupra soției sale. Strălucirea lămpii de căpătâi cădea pieziș luminându-i obrazul drept și pielea mătăsoasă a gâtului. Cu o mișcare înceată își strecură degetele sub răscoiala cămășii

de noapte și-i cuprinse umărul rotund, fierbinte. Gestul neprevăzut o surprinse pe Lenica, care schiță o mișcare de retragere.

— Te temi? o întrebă cu o mirare în care se citea o abia ascunsă mâhnire. De ce te ferești de mine?

Își trase mâna și fără a aștepta să i se răspundă părăsi încăperea.

XIV

Reîntors în camera de domni, Victor adormi îndată, învins de oboseala adunată în nopțile dinainte și de efectul somniferului. Lenica, în schimb, rămase să vegheze vreme îndelungată. Scena de adineaori nu-i ieșea din minte. Ar fi uitat-o, poate, dacă cele câteva cuvinte și gesturi n-ar fi fost semnificative pentru situația în care se găsea ea și Victor, ca soț și soție. Zilele petrecute în așa-numita a doua lună de miere îi apropiaseră oarecum, dându-le amândurora convingerea că totul putea fi luat de la capăt. Pentru aceasta ar fi fost necesar să facă deodată același pas unul spre altul. După consultația medicală, urmărit de imaginea trupului ei gol, Victor o căuta cu o ardoare îndoită, care o surprinse și o dezorientă. Ceea ce câștigaseră în intimitate în cursul călătoriei fu pierdut într-o noapte. Victor înțelese greșeala sa, când își dădu seama că ține în brațe un corp neînsuflețit, abandonat cu indiferență îmbrățișărilor sale. O lăsă în pace un timp, pentru ca apoi, ațâțat de rezistența ei ascunsă, să o caute cu o pornire pătimașă, desigur deplasată. În intimitatea patului conjugal, Lenica abia răspundea sărutărilor și îmbrățișărilor. Se întreba nu o dată dacă nu se petrece cu ea ceva nefiresc, imputabil unui temperament mai rece. Poate însă că așteptase prea mult de la noua viață și totul se reducea la o simplă obligație, mai puțin dezagreabilă ca la început, căreia trebuia să i se supună ca atâtea alte femei.

De la asemenea gânduri se întoarse la boala lui Victor. Așa cum spunea doctorul, era o cădere nervoasă, survenită după lungi săptămâni de încordare nefirească, tocmai atunci când un alt om s-ar fi liniștit și s-ar fi bucurat de ceea ce făcuse. Dar bărbatul ei era alcătuit din altă plămadă decât majoritatea oamenilor. Avea nevoie de agitație, de clocot, de tumult, așa cum altora le trebuia tihna și trândăvia.

Multă vreme îl socotise însetat după o înavuțire grabnică, asemenea atâtor alți bărbați care, de la război încoace, își cheltuiau viața, zilele și nopțile, pentru a strânge cât mai mulți bani, într-o goană amarnică, lipsită de un sens mai înalt. Victor nu făcea parte dintre aceștia. Firește, îi plăceau și lui banii, cum îi plăcea și puterea pe care i-o dădeau. Dar în zbaterile lui nu agonisirea de averi conta înainte de toate, ci dorința arzătoare de a realiza ceva, de a învinge, de a se depăși, prin propria muncă și numai prin ea. Un asemenea om era condamnat să fie un singuratic și un nefericit și nimeni pe lume nu-l putea schimba, nici ea, nici altcineva. Aceasta era viața lui, numai aceasta și dacă voia să-i devină cu adevărat soție, atunci trebuia să facă totul pentru a fi primită în această viață, despre care nu știa aproape nimic. Până atunci se mărginise să-i pună câteva întrebări în legătură cu banca sau cu uzina și primise răspunsuri evazive sau generalități. Nu cuvintele aveau însă să o apropie de partea ascunsă și foarte intimă a ființei bărbatului ei. Ce anume, n-ar fi putut spune. Oricum, era sigură că încercările ei de a-l câștiga eșuaseră pentru că își propuneau ținte false. La fel se înșelase el, căutându-i trupul, în loc de a-i dobândi mai întâi sufletul. Trebuia o nesfârșită răbdare și mai ales hotărârea de a-l lua așa cum își dăduse seama că este abia în noaptea aceea.

Zilele următoare nu aduseră prilejul unei apropieri. Victor rămase în casă, deși starea i se îmbunătăți vizibil. Dormea acum normal, câte șase-șapte ceasuri pe noapte (dar tot în camera de domni) și mânca împreună cu cele două femei. Părăsi patul, se rădea zilnic și se îmbrăca îngrijit, ca de obicei,

dar nu ieșea. Anunțase la bancă și la uzină că e bolnav. În tot acest timp, refuză să primească pe cineva. Făcu excepție numai cu Braun, contabilul-șef de la bancă și cu Mariska, care-i aduseră acte la semnat. Lungile ceasuri ale zilei le petrecea în camera de domni sau în grădina din spatele casei, pe o bancă, preocupat în aparență de gânduri neînsemnate. Helenei care-l întrebă ce face, îi răspunse că se odihnește. De fapt, recapitula, perfect calm și împăcat cu sine, evenimentele ultimelor luni, adică căsătoria și cumpărarea întreprinderii lui Weiss. Cu cât le examina mai atent, cu atât le găsea mai greu o explicație satisfăcătoare. Până în toamnă nici prin minte nu-i trecuse să se însoare sau să ajungă proprietarul uzinei și al morii. Între cele două acțiuni exista o legătură obscură de a cărei natură nu-și dădea seama, fără ca prin aceasta ea să devină mai puțin sigură și reală. Un fel de furie smintită îi întunecase câteva luni mințile, când pe un drum, când pe celălalt, spre niște ținte învăluite în străluciri amăgitoare. Nu-și aflase liniștea până nu se văzuse bărbatul unei femei și stăpânul unei întreprinderi deopotrivă necunoscute. Dăduse greș și într-o privință și în cealaltă. Dacă nu avea să se producă cumva o minune, îl aștepta eșecul la capătul fiecăruia dintre drumuri. În dispoziția de spirit din acele zile, faptul acesta îl lăsa rece. Nu reușea încă să priceapă de ce a trebuit să se frământa fără răgaz luni și luni de zile și, îndeobște, pe un plan general, ce sens are să te zdrobești și să te chinuiești pentru a obține, cu orice preț ceva. „Ce rost au toate acestea?” se întreba el mereu. „La ce bun? Poate, dacă aș avea un copil... Dar așa?...”

Helena îi urmărea cu îngrijorare acea continuă retragere în singurătate, pentru că bănuia ce gânduri îi cutreieră mintea. Ca pe toți Hențeștii, îl cuprinsese și pe el lehamitea. La fel i se întâmplase lui Lupu, după ce ajunsese vițișpan, apoi lui Vasile, când cu moartea tatălui său, și, mai curând, lui Alexandru, care-i povestise în amănunt despre dezgustul încercat odată cu încheierea disertației inaugurale. „Așa sunt zidiți”, își spuse ea. „Vor totul, apoi deodată se scârbesc și nu le mai trebuie nimic”.

Trecu o săptămână și nici gând ca Victor să-și reia activitatea. Mai mult, renunțase chiar la plimbările prin grădină și rămânea închis în camera de domni. Ce-i drept, după 1 mai se lăsase o căldură toropitoare, cum nu cunoscuse Silvania de mult. Soarele ardea de la primele ore ale dimineții, iar la prânz nu mai puteai umbla pe stradă. Termometrul de la farmacia Kiss arăta 30° la umbră, cum numai vara în anii foarte călduroși se întâmpla. Multă lume vorbea despre o secetă pustiitoare care avea să bântuie anul acela, secetă asemănătoare celei din 1907, când se aprinseseră pădurile de brad numai de la văpaia razelor. Din ziua a treia a Paștilor nu mai căzuse un strop de ploaie, tocmai când grâul și cucuruzul aveau atâta nevoie de apă. Praful gros stârnit de trăsuri și automobile stăruia ca o păclă vântată în văzduhul încins de arșiță. Abia desfăcute din muguri, frunzele copacilor atârnavu pleoștite pe ramuri. Cei câțiva norișori apăruți deasupra Măgurii se topeau repede în seninul încremenit al bolșii.

Se împlineau zece zile de când Victor nu mai ieșise, când se treziră într-o zi cu Kretsch. Ziaristul ciupise zece mii de lei de la Radnai și plecase la București îndată după Paști, ca trimis special al ziarului „Szilágyság” la dezbaterile parlamentului consacrate problemei optanților unguri. Publicase vreo două corespondențe și ar mai fi trimis și altele, dacă nu i s-ar fi terminat banii. Abia întors, auzise de boala lui Victor și, firește, se înființase la el. De la Sanyi află Victor că în oraș boala îi era interpretată în fel și chip, că, lăsate de izbeliște, treburile uzinei se încurcau tot mai rău.

– Bine, îi răspunse Victor, după ce-i ascultă relatarea, voi vedea ce e de făcut. Cât privește palavrele de cafea, lasă-le să umble nestingherite până își vor pierde prețul.

Îndată după cină, Victor se retrase în camera de domni. Fusese o zi grozav de fierbinte. Spre seară, cerul se acoperise treptat cu nori negri de ploaie. Veneau dinspre Măgură, ca mai totdeauna când se vestea furtună. O zăpușeală grea coborî deasupra orașului, făcând aerul irespirabil. În camera de domni

obiectele se topeau în lumina cețoasă, neagră-cenușie a serii. Victor aprinse lampa de birou și deschise o fereastră. Cu coatele rezemate pe pervaz, se lăsa învăluit de adierea slabă ce cobora coastele Măgurii, înprospătând aerul.

O detunătură răsunătoare, pornită parcă din măruntaiele pământului, cutremură geamurile. Vântul se întezi deodată, zgâlțâind cercevelele. Un fâșâit prelung străbătea văzduhul. Nu începuse încă ploaia; erau numai frunzele salcâmului de peste drum, înfiorate de suflarea răcoroasă. În curând primele picături, uriașe, plesniră pe asfaltul trotuarului.

Ca întotdeauna când vremea, Helena poruncise Reghinei să închidă geamurile și se retrăsese în chilia ei. Ca atâți oameni nervoși, se temea de vuietul furtunii și mai ales de plesnetul tunetelor. Auzind că Victor șade la fereastra deschisă, își vârî capul în camera de domni.

— Nu sta așa, închide fereastra, îl sfătui ea, neliniștită, să nu se întâmple, Doamne ferește, ceva!

Dar Victor rămase mai departe în cadrul ferestrei, ca și când n-ar fi auzit-o. Din secundă în secundă, fața i se lumina de fulgerele ce alergau despletite pe boltă. Se gândi să-și repete povața, socotind că poate băiatul n-a auzit-o, dar renunță. Acum tunetele se surpau unul după altul, tot mai apropiate, mai amenințătoare. La fiecare scăpărare, becurile de pe stradă filau o secundă și parcă nu-și regăseau niciodată strălucirea dinainte. Ultimii trecători se scurgeau grăbiți pe sub ferestre. Undeva deasupra sa, într-un loc necunoscut, Măgura vuia adânc din miile ei de copaci seculari. Vreo zece minute, Victor urmări concurența tunetelor și pâlpâitul fulgerelor răzlețe. Apoi se lăsă dintr-o dată liniștea și nu se auzi decât ploaia răpăind dușmănoasă pe acoperișul de tinichea. De departe, ca o amenințare surdă, se deslușeau torențele vijelioase care se prăbușeau pe pripoarele iuți ale Măgurii. Ca de obicei, la ruperile de nori, măturau totul în cale, cărau bolovani, lemne, pietriș, mâl, luau gardurile și înfundau străzile.

Când se aștepta mai puțin, o explozie de lumină orbitoare zvârli zidurile din față la o distanță neverosimilă. Un bici de foc cu zeci de șfichiuri sfârtică bolta, care păru să se desfacă pe întreaga ei suprafață în nesfârșite crăpături de aur. Detunătura care urmă fu atât de puternică, încât crezu că se va prăbuși acoperișul asupra lui.

„A trăsнит în apropiere“, își zise el cu ochii spre casa lui Lenke Pista, aflată în josul străzii, pe a cărei culme plutea un abur luminos. „Poate s-a aprins ceva“.

Doi bărbați urcau în fugă trotuarul povârnit.

– A trăsнит undeva lângă uzină, zise unul în timp ce treceau în dreptul lui.

– Ba a trăsнит chiar în uzină, își dădu părerea celălalt. Nu vezi că s-au stins becurile?

Abia atunci observă Victor că becurile de pe stradă nu ard. În cameră domnea un întuneric de smoală. Ciocnindu-se de mobile, ajunsese în salon, unde Lenica aprinsese o lumânare.

– Uzina! exclamă el cu o voce pe care nu și-o recunoscuse. A trăsнит în uzină!

Stătea descumpănit în față ei, cu o expresie de nehotărâre, ca unul care nu știe ce să facă. Dar totul nu dură decât o secundă.

– Reghină! porunci el. Pardesiul și pălăria!

Atrasă de strigăte, se ivi Helena. Când auzi că Victor vrea să iasă pe vijelia aceea se luă de cap.

– Nu ieși, i se așeză ea în față, afară e prăpăd! Vrei să te trăsnească?

Pe sub ferestre bubuiau primii bolovani rostogoliți de pe Măgură de puhoaietele dezlănțuite.

– Oprește-l, nu-l lăsa să plece! se întoarse ea spre Lenica, văzând că băiatul n-o ascultă.

– Du-te imediat! țipă Lenica, albă la față, după Victor care se năpustise în potopul de afară. Vezi ce s-a întâmplat!

– Ai înnebunit? se cruci Helena, când rămaseră singure. Îl trimiți la moarte sigură!

– E bărbatul meu și știu eu mai bine ce am de făcut! i-o tăie Lenica. Reghină, caută un ploier!

Victor coborî strada alergând ca beat de pe un trotuar pe altul. Șuvoaiele murdare, galbene-cenușii inundaseră totul și pătrundeau în pivnițele mai joase. Plescăia neputincios în puhoiul umflat, gata în fiecare clipă să cadă. Lângă casa baronului Losonczy, unde apele o luau pe hudița anume tăiată ca să le conducă cât mai repede la Crasna, înaintarea deveni mai ușoară.

Când dădu cu ochii de el, Spancioc, paznicul de noapte, căscă ochii mari. Tremura din toate încheieturile ca apucat de friguri și gâfâia.

– Ce e? Ce s-a întâmplat? se înecă el. A trăsnet în uzină?

Deoarece paznicul îl privea prost, o luă lipăind prin băltoace spre uzină. Ploaia se domolise. Era atât de tulburat, încât nu observă că luminile ardeau peste tot.

Înăuntru îl întâmpină Kun, al doilea mecanic, împreună cu un ucenic. În seara aceea mergea motorul cel mare. Întreaga incintă vuia și trepida, în pocnetul zecilor de pistoane și în plesnetele lungii curele de transmisie. În clocotul nedomolit al uzinei, abia înțelese cuvintele mecanicului, care-l asigura că nu se întâmplase nimic grav. Trăsnișe, într-adevăr, dar pagubele erau mici: o siguranță arsă la dinamul principal. O schimbare îndată, așa că într-un sfert de ceas uzina își reluse activitatea.

– Am avut noroc cu paratrăsnetul, explică el și un zâmbet de ușurare i se răspânde pe fața lățăreață presărată de țepii bărbii. Dacă nu era el, nu știu ce ne-am fi făcut.

„E un meseriaș priceput, dacă a reușit să repare totul în câteva minute”, gândi Victor, învârtindu-se prin uzină.

Afară, măsură cu o privire silueta subțire a turnului, care se pierdea în aburii nopții umede. Un fior, de frig sau poate de satisfacție, îi străbătu trupul. Sus la locuința lui Weiss, luminile erau stinse. Fostul proprietar dormea liniștit.

„La ce ar fi coborât?” se întrebă el. „Doar uzina nu-i a lui, ci a mea!”

Se pornise din nou ploaia. Își ridică gulerul pardesiului muiat. În stradă, o mogâldeată, cu o umbrelă deschisă, îi ieși în cale. Era Lenica.

– Dar cu tine ce e? se minună el. Ce cauți aici?

– Ți-am ieșit în cale, îi răspunse ea, simplu.

Se adăpostiră amândoi sub umbrela încăpătoare. Ea îi luă brațul și se lipi de el. La fiecare pas, trupurile îngemănate li se atingeau. Deasupra lor, pe mătasea întinsă, răsună stăruitoare darabana picăturilor de ploaie. Un miros de ars ca atunci când verși apă peste un fier încins plutea deasupra orașului pârjolit de fulgere.

– S-a întâmplat ceva la uzină? îl întrebă ea, pe când urcau strada Eminescu.

– Nu are nimic, e neatinsă, îi răspunse el, strângându-i ușor mâna ce-i încercuia brațul.

Găsiră casa cufundată în beznă. Jignită de schimbul de cuvinte, Helena se culcase, fără să le mai aștepte înapoierea. Își dezbrăcără pardesiele pe întuneric și trecură în salon. Lenica aștepta să aprindă lumina și se întreba de ce întârzie atât, când se trezi în brațele lui. Niciodată până atunci nu-l simțise căutând-o cu atâta ardoare și totuși cu atâta delicatețe. Era aceeași îmbrățișare ca în iarnă, în antreul casei din Alba Iulia, lipsită însă de orice violență, asemenea unei nesfârșite învăluri mângâietoare. Uită de toate, că soacră-sa nu doarme, că poate fi auzită. Nimic din ceea ce se afla dincolo de ei doi și de dorința ce le încurca mângâierile, făcându-le neîndemnatice nu exista în clipa aceea.

„Trebuie să-i dau tot ce am, să fiu a lui cu sufletul și cu trupul, cât timp va avea nevoie de mine“, gândi ea înainte de a se pierde. „Să ne iubim viața întregă, până la moarte“.

Un fior necunoscut, cotropitor, de bucurie și eliberare, urcat din adâncul măruntaielor, îi năpădi ființa, ca un șuvoi orb, luându-i sufletul și viața.

„Sunt a lui, a lui!“ se umili ea, învinsă, încleștându-i cu deznădejde trupul cald și tânăr.

XV

Intrând în birouri, inginerul Surányi găsi funcționarii la locurile lor. De când întreprinderea trecuse în alte mâini, soseau cu punctualitate la slujbă, avertizați de reputația de severitate a noului proprietar și de impresia pe care o lăsase la prima vizită. Era vorba mai mult de o prezență fizică, deoarece își pierdeau timpul cu citirea ziarelor sau în comentarii nesfârșite asupra evenimentelor la ordinea zilei. Așa făceau și în dimineața aceea, când discuțiile se purtau cu precădere asupra furtunii din ajun.

– Lucrați, lucrați! se mărgini să-i îndemne inginerul, pe un ton moale, străbătând cele trei birouri.

În realitate, nu se grăbea să curme dezordinea, pentru ca mai târziu, când se va apela la el, să apară ca un salvator.

Îndată ce dispăru în biroul său spiritul de disciplină slăbi și mai mult. Singurii care-și văzură de treabă fură Récsi, secretara și casierul, Illyes. Acesta din urmă era ocupat cu un consumator, venit să reclame suma prea mare pe care o avea de plătit pentru curentul electric. Céialți se adunară la expediție, într-un loc mai ferit, unde Simon Rozsi, dactilografa, oferea colegilor o mică agapă cu prilejul zilei ei de naștere (împlinea douăzeci și doi de ani). Mare gospodină, adusesese tot ce trebuia, adică o față de masă curată, farfurioare, pahare, tacâmuri și, bineînțeles, mâncare din belșug: brânză cu ceapă verde, ouă umplute, cârnați uscați, mușchi de porc tăiat felioare și o frumusețe de *kürtöskalács*, dat cu miere și presărat cu nucă pisată. Adăugase, se înțelege, și trei sticle de Riesling din via părinților ei de pe Măgură.

Dornic să tranșeze odată disputa cu reclamantul, Illyes trecu dincolo la expediție, unde se păstrau duplicatele facturilor în niște dosare așezate deasupra unui dulap.

– Mai târziu, draga mea, mai târziu, răspunse el binevoitor invitației sârbătoritei. Acum am treabă. Dar să nu mâncați totul!

Urcă pe un scăunel și luă dosarul cu coperte de carton, doldora de hârtii. Ca să nu repete gimnastica obositoare (trecuse

de cincizeci de ani și era destul de rotofei) deschise dosarul acolo sus și începu să-l răsfoiască.

Între timp în jurul mesei așternute petrecerea se afla în toiul ei. Mâncarea se împuțina văzând cu ochii, iar jos, lângă scaunul lui Rózsi, se găseau două sticle goale. Era o rumoare generală, punctată de strigăte de surpriză (sărbătorita tocmai scosese la vedere dintr-o cutie căptușită cu hârtie albă rotocoalele de *kürtöskalács* rumenite) și de râsete. Cel mai bine dispus se dovedea a fi Dénes, ajutorul de contabil, frizat și pomădat, care se plecaseră la urechea lui Rózsi și-i făcea declarații înflăcărate. Lângă el, Boros, magazionerul, hodorogit și bețiv, se cherkelise și se apucase să fredoneze un cântec de pahar.

– Liniște, vă rog, domnilor, ceru Dénes, ciocnind cu cuțitul în muchia paharului. Vreau să țin un toast!

Se potoliră cu toții. Dénes își încheie surtucul și se ridică cu paharul în mână. În momentul de tăcere ce se înstăpâni în încăperea se auzi deodată o bubuitură formidabilă, iar podeaua se cutremură sensibil. Întoarseră nedumeriți capul și-l zăriră pe Illyes cu ochii holbați, îndreptați spre celălalt capăt al biroului. Pe dușumea, la picioarele sale, zăcea greul dosar, în mijlocul unui morman de foi risipite.

În pragul ușii dinspre contabilitate, drept ca o lumânare, stătea noul proprietar. Se roșise la față ca racul, părul i se zburlise în creștetul capului, iar mușchii maxilarului îi jucau fără astâmpăr.

– Ce faceți aici? zberă Victor cu atâta putere că Rózsika își duse palmele la urechi. Mâncați, beți? Pentru asta vă plătesc eu, ca să petreceți și să vă veseliți în timpul orelor de serviciu?

Din câțiva pași ajunse în dreptul lui Illyes, care rămăsese stană pe scăunel.

– Ridică imediat dosarul!

– Da, domnule director, în momentul acesta! se grăbi casierul, dar scăunelul se zgâlțâia așa de tare sub el, încât abia reuși să coboare.

Crezură cu toții că s-a potolit și că, după două-trei cuvinte de admonestare se va retrage. Dar lui Victor nu-i trecu furia. Căuta un motiv ca să-și reverse prisosul de energie ce se adunase în el în zilele cât stătuse zăvorât în casă. Îl găsi în persoana lui Dénes, care rămăsese în picioare cu paharul în mână, gata parcă să-și înceapă cuvintele de firitisire.

– Ce-i aici? reluă el zbieretele cu o forță sporită. Făgădău? De ce nu l-ați chemat pe Vak Lajcsi cu banda lui, să vă cânte? Doar banii sunt ai mei, eu plătesc!

Văzu negru înaintea ochilor și începu să azvârle pe fereastra deschisă cârnați, friptură, vălătucii de *kürtöskalács*.

– Toată lumea la lucru! mai răcni el, după care se înapoie la contabilitate, unde dădu peste consumatorul venit să se plângă.

– Reclamație?! Vreți să faceți o reclamație?! se miră el cu o privire urâtă.

– Da... eu... să vedeți... se eschivă omul intimidat.

– Ba da, ba da, de ce să nu faceți, doar aveți dreptul! Veniți cu mine să vedem despre ce e vorba!

Peste cinci minute, reclamantul ieși cu o expresie vizibil liniștită, chiar satisfăcută, condus de Victor. Acesta așteptă ca străinul să plece înainte de a se adresa secretarei:

– Doamnă Jancsó, poftește la mine cu toate scriptele Dumitale!

În birouri nu se auzea decât scârțâitul penițelor, de parcă ar fi amuțit cu toții. Nici podelele nu trosneau, cu atâta fereală așezau pașii. Numai Simon Rózsi plângea încet și declara printre suspine că nu mai rămâne nici o singură zi în locul acesta. Sub geamuri dulăii paznicului de noapte se încăieraseră în jurul alimentelor aruncate în curte și hămăiau scurt printre înghițituri.

O jumătate de ceas mai târziu, apăru Mariska cu registrele subsuoară.

– Illyes la domnul doctor! Cu toate hârtiile!

Rând pe rând, funcționarii se perindară prin biroul directorial. Cu calmul nefiresc, consecutiv crizelor de furie, care-l făcea atât de temut, Victor se interesă de munca și

atribuțiile tuturor, punând, atunci când era cazul, întrebări suplimentare. Avu grijă să noteze răspunsurile pe o foaie de hârtie. Apoi își aruncă privirile prin registre și dosare. Nu-i fu greu să observe că lucrările (mai puțin ale Mariskăi și ale lui Récsi, șeful contabil) erau foarte neglijate. În privința aceasta, Dénes se afla în frunte. Nu lucrase, practic, nimic de la jumătatea lui aprilie. După ce cercetă pe îndelete scriptele, adresă fiecăruia un avertisment politicos, dar rece:

– Lucrările dumitale sunt întârziate (sau făcute de mântuială). Eu așa ceva nu admit. În cel mai scurt timp (înțelegeți ce înseamnă vorba aceasta?) te rog să aduci totul în ordine. Altfel, cu regret, voi fi silit să renunț la serviciile Dumitale.

La unu fără câteva minute, apăru la secretariat, cu servieta sub braț și cu pălăria în cap. Surányi îl aștepta pentru a-i solicita o scurtă întrevvedere.

– Măine, domnule inginer, îl amână el. Doamnă Jancsó, în cel mai scurt timp să se cerceteze reclamația lui Pintér.

Și, cu o scurtă mișcare a capului, în chip de salut, părăsi biroul. La prânz mâncă mult, cu poftă, și se plânse de lipsa vinului. Helenei nu-i venea să-și creadă urechilor. Deși ținea încă supărarea după cele petrecute în ajun, răsuflă ușurată. Nu era Victor omul care să se dea bătut cu una cu două! Gândul acesta îi reveni la prăjitură, când fiul ei o întrebă pe Lenica la ce băi ar vrea să petreacă două-trei săptămâni la vară, prin august? Vorbiră îndelung, pomenind de Olănești, Tușnad, Sângeorz, Sovata, ba chiar și de Techirghiol.

Ultimul funcționar care sosi a doua zi dimineața la serviciu fu Dénes. Ceasul de la contabilitate arăta douăzeci de minute după opt. Colegii lui, cu mâneculele trase până la coate, scriau de zor. Mai înainte de a se apuca de lucru, dădu o raită prin birouri, debită ultima anecdotă citită în „Lúdas Matyi“ (un fel de „Fliegende Blätter“ unguresc), o ciupi de obraz pe Simon Rozsi. În fine, își luă în primire locul și deschise marele registru ce-i stătea în față. Deși hotărâse să se pună pe treabă, era silit să mai amâne o zi-două. Se ocupa cu ținerea contabilității micii fabrici de săpun a lui Nussbaum. Pentru cele câteva zile

date acestei îndeletniciri primea o mie de lei pe lună. Fără a închide registrul, scoase din servietă facturile și foile de centralizare și se cufundă în completarea lor. Avea, de altfel, convingerea că ieșirea proprietarului fusese un simplu foc de paie, menit să-i intimideze și că dracul nu e atât de negru pe cât se arată. Parcă pentru a-i întări presupunerile, Victor nu veni la uzină nici în ziua aceea, nici în următoarea.

Vineri dimineața la opt fără cinci minute, Illyes intră în birou. După vechiul tipic, trase ceasul de la contabilitate, schimbă vestonul de oraș cu cel de serviciu și își puse mânecutele. Tocul, cerneala, creioanele, bine ascuțite, se găseau la locul lor. Nu-i mai rămânea decât să scoată registrul din sertar și să se aștearnă pe lucru. Dar registrul nu era nicăieri.

„Ce-am făcut cu el, unde Dumnezeu l-am putut pune?” se întrebă năucit. „Doar l-am încuiat în birou ieri la prânz cu mâna mea!”

Se întoarse spre Dénes, care tocmai intra:

– Nu mi-ai luat cumva tu registrul de casă, Lajcsi?

Dénes negă categoric. Când era să umble la el, doar ieri după-amiază n-au avut birou!

Un minut mai târziu, când deschise sertarul, observă și el lipsa scriptelor.

– Dar asta ce mai e? făcu el, între mirare și indignare. Cine-i măgarul care se ține de farse?

În curând toți funcționarii cotrobăiau nervoși prin mese, scoteau exclamații de uimire, blestemau. Numai Récsi și Mariska ședeau liniștiți, deoarece la biroul lor nu se umblase. În mijlocul vacarmului se auzi soneria din cabinetul directorial. Amuțiră cu toții. Al doilea semnal spulberă orice îndoială: sosit înaintea tuturor, patronul așteptase răbdător să se strângă întreaga funcționărie.

Mariska apăru în ușa cabinetului. Victor stătea instalat la biroul încărcat de registre și dosare.

– Cheamă, te rog, pe rând funcționarii! îi porunci el.

– Illyes la domnul director!

– Iar a început, Dumnezeuule! oftă cel strigat, ridicându-se. Și n-am apucat să-mi aduc lucrările la zi!

De data aceasta intrările și ieșirile se succedară la intervale scurte. Nici Illyes, nici ceilalți nu primiră vreo muștruluială, dar li se atrase atenția să grăbească încheierea restanțelor. Singurul care rămase mai mult la direcție fu Dénes.

– Cum se poate una ca asta?! exclamă el aiurit. E... e... neîntemeiat, arbitrar... Eu, întotdeauna... Întrebați-l pe domnul Weiss... În două zile nu se poate duce la capăt o asemenea muncă, de a cărei întârziere nu sunt singurul responsabil... Dumneavoastră nu cunoașteți...

– Nici nu am pretenția să faceți nimic din ceea ce e omenește imposibil, replică Victor, iritat de ultimele cuvinte. Illyes, Boros, Blau și ceilalți nu și-au terminat lucrările, dar cel puțin le-au început. Dumneata nici nu te-ai apucat de ele. De altfel, discutăm de pomană. Hotărârea mea e definitivă!

– M-a dat afară! țipă revoltat Dénes, după ce reveni la contabilitate. Azvârlit în drum, după cinci ani de activitate, ca un netrebnic!

În timpul acesta Victor discuta cu Mariska și cu Tătaru, încasatorul. Din examinarea hârtiilor reieși că în ultimele trei zile acesta vărsase în casă trei mii de lei. Avizele fuseseră înmânate încă de la sfârșitul lunii trecute, iar termenul de plată era de șapte zile. Până acum, deși se apropiau de jumătatea lui mai, abia o mică parte a abonaților se achitase de obligații.

– Ce pot face eu, domnule director? ridică brațele neputincios, Tătaru. Dacă nu plătesc!

– Să plătească! replică dârz Victor. Pe mine mă păsuiește „Astra Română”, când îmi trimite motorina? Dacă nu intră bani în casă, de unde vreți să primiți salariile?

Mariska interveni în felul ei cumpănit și politicoș, atrăgându-i atenția că sunt o mulțime de oameni nevoiași de pe Ulița Românească, de pe drumul Nușfalăului ori din Orașul de Sus, care nu pot plăti pe loc și fuseseră păsuși până atunci de vechea conducere a întreprinderii.

Victor răsfoi chitanțele neachitate. Pe unele dintre ele citi numele lui Spéter, Handléry, Băieșan, Szilágyi, Abkorowits, Bârcă...

– Țștia sunt oameni sāraci, doamnă Jancsó? o interpelă el, rāstit. Szilágyi, Abkorowits, Băieșan, sunt lipiți pāmântului? N-au din ce plāti?

Se întoarse spre Tătaru, care stătea smirnă lângă birou, sorbindu-i fiecare cuvânt.

– Țl iei cu Dumneata pe König, instalatorul, și-i cercetezi pe toți întârziatii. Dacă nu plătesc pe loc, întrerupeți curentul electric!

Până la înapoierea încasatorului, lucră cu Surányi și cu secretara. Desființă toate gratuitățile, cu excepția azilului de bătrâni. Dădu în schimb dispoziții să se prelungească termenul de plată la două săptămâni, dar înăuntrul acestui răstimp să se strângă banii până la ultima para. La urmă, vorbind în numele funcționarilor, Surányi îl rugă să revină asupra eliberării din serviciu a lui Dénes. Cam neglijent din fire, e adevărat, acesta avea o serie de calități și, în plus, întreținea o mamă bătrână și o soră nemăritată.

– Nu revin! i-o tăie categoric Victor. Situația familială a salariatului nu are ce căuta aici!

În birouri, refuzul lui Victor produse o impresie proastă. Câțiva îl interpretară ca pe o manifestare antiungurească.

– Pe mine mă dă afară, dar celuilalt n-o să-i facă nimic. Ba o să-i dea o gratificație, dacă se întoarce plin de bani!

Nu închisese bine gura că Mariska ieși val-vârtej din cabinetul directorial.

– A cerut dosarul! anunță ea în culmea surescitării și reîntră grăbită.

Victor privea palid cele două hârtii așezate în fața sa. Erau două avize obișnuite de plată, purtând același număr și aceeași dată, dar scrise unul cu creionul chimic, iar altul cu indigo. Afară de acest amănunt, ele se mai deosebeau în privința sumei trecute în colțul din dreapta-jos: pe primul figura cifra de 162,50 lei, iar pe celălalt, 142,50 lei.

– Ce înseamnă asta? întrebă el cu voce înceată.

– Înseamnă că în momentul completării avizului, indigoul nu se afla în carnet, iar duplicatul a fost întocmit mai târziu, explică Mariska, cu o vădită satisfacție. Suma percepută lui Pintér e reală, consumatorul s-a înșelat atunci când și-a închipuit că i s-a încărcat socoteala. În schimb Tătaru a trecut în duplicat cu douăzeci de lei mai puțin, pe care i-a vârat în buzunar.

– Bănuiesc că nu e singura potlogărie pe care a săvârșit-o. Cu siguranță, a falsificat zeci și sute de avize. A intrat în atribuțiile cuiva controlul activității lui Tătaru?

– În principiu, nu. S-au contabilizat sumele încasate și atâta tot.

Cu puțin înainte de unu se înapoiară Tătaru și instalatorul. Acesta se dusese de pomană: fără excepție, toată lumea plătise. În trei ceasuri adunaseră mai bine de cinci mii de lei. Încasatorul mai zâmbea mulțumit de ispravă, când Victor îl chemă lângă el. Pe birou îl așteptau două avize.

– Cunoști hârtiile astea?

Omul făcu fețe-fețe, își trecu mâna pe frunte, se bălbâi.

– Le cunoști sau nu le cunoști?

Dincolo în birouri, domnea o liniște încordată. Trecuse de unu, dar nici unul nu-și părăsise locul. Din cabinetul directorului nu răzbătea nici un sunet. Apoi, deodată, răsunară strigăte, înăbușite de ușa capitonată, însoțite de o bufnitură surdă.

– Să știi că l-a luat la bătaie! murmură Blau, achizitorul, evreu fricos.

În realitate, nu ajunseseră atât de departe. Cu vocea tăiată de suspine, Tătaru se zvârlise în genunchi, văicărindu-se în gura mare că are patru copii și nu l-a furat pe el, ci pe Weiss, un jidan.

Pe Victor atitudinea omului îl umplu de silă, așa cum îl scârbise cu patru ani în urmă gestul lui Pașca de a-i săruta mâna.

– Ridică-te imediat! strigă el, bătând cu piciorul în podea. Nu pe Weiss, nu pe mine, uzina ai furat-o, înțelegi, uzina! O să chem poliția!

Când ieși, funcționarii stăteau nemișcați pe locuri.

– Ce căutați aici? îi rezezi el, aruncându-le o căutătură piezișă. E jumătate la două. Serviciul se termină la unu.

XVI

Într-una din după-amiezile călduroase de la începutul lui iunie, în jurul orelor cinci, Victor ajunse în fața uzinei. Cine l-ar fi văzut cum pășește cu mâinile la spate, cu pălăria puțin ridicată pe frunte și cu o expresie lipsită de preocupare înscrisă pe figură și-ar fi zis că a ieșit să se plimbe, profitând de vremea frumoasă a zilei de vară. Se opri nedecis în dreptul porții și aruncă o privire distrată spre zidul clădirii, unde pata dreptunghiulară, galbenă-cărămizie, se detașa de albul zugrăvelii recente. Ca și când amănuntul acesta i-ar fi reamintit cine știe ce intenție uitată, urcă treptele și împinse poarta înaltă, din stejar masiv, cu geamuri protejate de gratii.

De fapt, plănuse de mult vizita aceea și așteptase cu nerăbdare apropierea după-amiezii de sâmbătă, când birourile erau goale. Muncise din greu în săptămânile din urmă, împărțindu-se între uzină și bancă, dar dăruind celei dintâi cea mai mare parte a timpului. Părăsea întotdeauna cu regret la orele prânzului birourile ce-i deveniseră familiare. Seara, când revenea de la bancă, o apuca de fiecare dată pe strada suspendată deasupra orașului. De acolo de sus, arunca o ultimă privire asupra clădirii cu ferestrele înalte și cu cupola zveltă de tablă cenușie și asupra turnului de cărămidă roșie, proiectat cu semeție pe cerul acoperit de umbrele înserării.

Cu toate că venise cu un scop precis, trecu mai întâi pe la uzină, înainte de a urca pe la birouri. Stătu de vorbă cu Mólnar, îl întrebă la ce oră intră uzina în funcțiune și dădu aprobator din cap. Îngrijit măturată, ca în fiecare sâmbătă, întinderea fără sfârșit a curții era cu desăvârșire pustie. Numai lângă locuința lui Surányi, câțiva porumbei ciuguleau harnic boabele de grâu căzute în țărână. La apropierea lui se înălțară deodată, ca la un semnal, într-un fâlfâit muzical de aripi.

Descuie ușa de la secretariat. Podelele trosniră ciudat la trecerea pașilor singuratici. Străbătu în ordine cele trei birouri, cufundate în liniște, mai mult ca să se convingă că inginerul nu se află întâmplător acolo la ora aceea neobișnuită.

Părea puțin tulburat, când luă loc la masa de lucru. Cu o mișcare nehotărâtă scoase dintr-un sertar câteva foi de hârtie și înmuie tocul în călimară. Se răzgândi curând și se apucă să răsfoiască câteva foi manuscrise aflate în mapa de piele de pe birou. Erau actul de constituire al noii întreprinderi și statutul de funcționare, așternute pe hârtie, cu scrisul lui mărunț, nervos, într-una din nopțile trecute. Lectura lor nu dură mult. Ca de obicei, nimerise textul definitiv de la prima aruncătură de condei. Cele câteva îndreptări nu aveau însemnătate. Reveni la paragraful al treilea al actului de constituire, unde, după cuvintele „Titulatura și sigiliul oficios al întreprinderii” urma un spațiu alb.

Apucă din nou tocul, dar rămase și de astădată pe gânduri. În colțul din stânga al foilor de hârtie se găsea vechiul antet al întreprinderii: *Moara „Elisabeta” și Uzina electrică orășenească. Proprietar Weiss Martin*. Trei amănunte îl contrariau în acest text. În primul rând nu vedea rostul menținerii, ca formă juridică, a posesiunii personale. În vârstă, de modă veche, Weiss rămăsese credincios trecutului. El însă cunoștea prea bine avantajele societăților anonime, ca să nu țină cu orice preț la afișarea propriului său nume. Nu înțelegea apoi, de ce trebuia amintit în titulatură orașul. Doar uzina nu aparținea și nici nu aparținuse vreodată primăriei, ci era proprietate particulară: fusese a familiei Weiss, de la întemeiere, iar acum trecuse în mâinile lui. *Orășenesc* nu spunea decât că uzina își avea reședința în Silvania și-i furniza acesteia curent electric. Pentru aceasta ajungea să treacă în antet numele orașului. Ce căuta, în sfârșit, în titulatură numele unei femei? Era adevărat că aparținea mamei lui Weiss, femeie energică și răzbătătoare, mulțumită căreia întreprinderea își cunoscuse epoca de glorie. Chiar așa, amănuntul era unul strict intim, legat într-o măsură prea mare de viața familială pentru a fi făcut public prin firma unei întreprinderi. Ce-ar fi fost dacă ar fi schimbat numele de *Elisabeta* cu *Elena*?

„Moara Elena“? se încruntă el. „Sună ridicol și apoi ce legătură poate avea numele mamei sale sau al Lenichii cu o moară sistematică?

Ultimul cuvânt i se păru neașteptat de expresiv și-l reținu. Vreme de o jumătate de ceas se strădui degeaba să descopere o formulă fericită. Nici una nu-l mulțumea. Își întrerupse activitatea și trecu în birouri. Mesele de scris, casa de bani, dulapurile de arhivă, contoarul de la expediție îi deveniseră atât de familiare, de parcă niciodată n-ar fi trăit în altă parte decât în mijlocul lor.

„Cum s-a putut întâmpla una ca asta?“ se întrebă el mirat. Deschise câteva registre, toate cu evidența ținută la zi. Desigur, săptămânile de muncă fără preget îl legaseră într-un fel de o realitate care în prima zi i se păruse străină, neprietenoasă, aproape ostilă. Și totuși, în ciuda începutului dificil, relația aceea obscură dintre el și uzină se stabilise încă de atunci, dacă nu era cumva mai veche. Altfel de ce i-ar fi reproșat lui Tătaru incorectitudinea cu cuvintele care-i răsuna și acum în urechi: „nu pe Weiss, nu pe mine, ci uzina ai furat-o, înțelegi, uzina?“ Ele spuneau de fapt că între el și uzină s-a stabilit un raport fizic și moral, în virtutea căruia el aparținea uzinei în aceeași măsură în care ea îi aparținea lui.

Ceasul de la contabilitate bătu de șase ori. Victor își spuse mașinal că orologiul merge cu cinci minute înainte și că la șase uzina va porni. Nu asistase niciodată până atunci la punerea în funcțiune a instalației. Așa cum îl informase Molnár, în seara aceea urma să funcționeze motorul cel mare. Se gândi să coboare, dar era prea târziu ca să mai ajungă la timp. Întoarse comutatorul de la secretariat și se postă în fața ferestrei. Trecură câteva minute. Prin ușa întredeschisă a uzinei se zărea nemișcată, cureaua de transmisie și o parte a roții motorului. Un șuierat slab, ca o respirație plăpândă rupse tăcerea. Semnalul se repetă, la început rar, măsurat, apoi tot mai grăbit, mai năvalnic, ca răsufletul unei uriașe ființe vii aflate în goană spre vârful unui munte. O drâmbă de aburi țâșni pe gura țevii

de lângă răcitor, ascunzând uzina într-o pânză albă. Când pâcla lăptoasă se risipi, se zări rostogolindu-se cu un huruit asurzitor roata motorului. Un licăr plâpând înflori înăuntrul becului, crescuseră instantaneu și se fixă într-o strălucire statornică.

„S-a aprins exact la șase”, își spuse Victor cu o emoție inexplicabilă. Dacă i-ar fi poruncit lui Molnár să dea drumul uzinei peste o jumătate de ceas, acum biroul ar fi rămas în întuneric și odată cu el alte sute de încăperi din oraș. „Firește, doar e a mea!”

O amețeală plăcută îi învălui mintea asemenea aburilor unei băuturi înșelătoare. Un fior de gheață suit din adâncul măruntaielor îi străbătu inima. „E a mea!” repetă el, copleșit de bucurie, parcă ar fi fost vorba de o ființă vie, „a mea!”

După ce se calmă, Victor reveni în biroul lui. Tăie cu o cruce vechiul antet și, cu o mână hotărâtă, scrisese alături:

„Moara sistematică și Uzina electrică din Silvania S.A.”

Apoi privi neliniștit în jur, ca și când s-ar fi temut să nu-l fi văzut cineva. N-avea de ce să-și facă griji: totul se petrecuse înăuntrul său.

Câteva zile mai târziu, se trezi cu Keller, venit să-și ia rămas bun. Vânduse casa și își expediase mobila la Cluj. Discutară îndelung despre plecare, fără a aminti despre tânăra dansatoare pentru care, după spusele unora, bătrânul ar fi hotărât să se mute. Victor îl asculta cu inima strânsă. Odată cu plecarea lui, se simțea singur și neapărat. Într-un moment de sinceritate i se destăinui fostului asociat.

– Te înșeli, îi răspunse acesta. De-acum nu mai ai nevoie nici de mine, nici de altcineva. Examenul ultim l-ai dat cu uzina. Ai făcut ordine, începând exact cu ceea ce trebuia. Dar, așa cum știi, greul de-acum urmează. Sunt convins că te vei descurca. Oricum, eu îți stau la dispoziție. Adresa mea o știi. De altfel, colaborarea noastră continuă. Am rămas acționar al băncii și membru în consiliul de administrație și voi mai veni în Silvania.

— *Ion Gheție* —

Avocatul se ridică din fotoliu. Își încrețise fruntea și își strânsese buzele în obișnuita grimasă de dezgust, care de astă dată încerca să ascundă emoția.

– Înainte de a ne despărți, m-aș încumeta să-ți pun o întrebare, i se adresă el. E ceva ce n-am priceput pe de-a-ntregul nici acum. Spune-mi, te rog, de ce ai ținut cu orice preț să cumperi uzina și moara?

– Pentru că trebuiau să fie ale mele, răspunse fără șovăială Victor.

PARTEA A ȘAPTEA

I

Hotărâtă pentru Paști și așteptată de amândoi cu nerăbdare, întâlnirea dintre Edith și Sever avu loc abia peste două luni, la începutul lui iunie. Zvonurile insistente despre înapoierea în țară a fostului principe moștenitor siliseră autoritățile militare să suspende permisiile de sărbători. Așa cum li se explică la cazarmă, existau speranțe să poată pleca de îndată ce situația va fi revenit la normal. De aceea, în scrisorile schimbate în această perioadă, ideea revederii nu fu nici o clipă abandonată. La început, Sever crezu că se vor întâlni, ca și celelalte dăți, la Alba Iulia, deși se întreba cum se vor descurca timp de o săptămână. Dar Edith îi atrase atenția, mai mult în glumă, că în Alba Iulia era destul de compromisă pentru a alege o altă localitate, în care avea, deocamdată, reputația intactă. Sever pricepu îndată dorința ei ca *escapada*, cum o numea, să se desfășoare cât mai discret cu putință. Îi dădu dreptate, înțelegând că ar fi o dovadă de prea mare egoism a-i cere femeii iubite să-și sacrifice bunul ei nume. Aveau doar să se revadă în toamnă, după ce-și va fi isprăvit serviciul militar, la Silvania sau la Viena. Edith nici nu voi să audă așa ceva: se amână orice, dar nu săptămâna de miere. Iar săptămâna presupunea o călătorie, așa încât, vrând-nevrând, vor trebui să voiajeze. Dar unde?

Se fixară în cele din urmă asupra Brașovului. Era un oraș mare, unde le va fi mai ușor să se piardă. Genu Herlea fu cel ce-i sugeră lui Sever Brașovul, unde își petrecuse o vacanță, răscolind arhivele orășenești pentru teza de licență. Tot el le dădu o scrisoare de recomandare către fosta lui gazdă, doamna Hess, o săsoaică de treabă, care le-ar fi putut închiria una din

camerele locuinței ei, situată pe strada Lungă din Orașul Vechi. Tot mai bine într-o casă liniștită și retrasă, decât într-un hotel, în văzul tuturor. Pentru a adormi bănuielile săsoaicei, îi prezentă ca pe o pereche de tineri căsătoriți.

În sfârșit, pică și permisia mult așteptată. Două telegrame stabiliră ziua și ora întâlnirii. Expresul de Viena intră în gară spre prânz, foarte punctual, parcă ar fi vrut să-și răscumpere lunga întârziere din martie. Îmbrăcat în haine civile, avându-l alături pe Genu, Sever urmări cu sufletul la gură defilarea celor zece vagoane. De îndată ce zări la un geam obrazul surâzător al lui Edith, încadrat de buclele ei blonde, se îndreptă spre scări, cu graba, dar și cu spaima celui ce se gândește că ar putea fi oprit, în ultima secundă, de o întâmplare neprevăzută.

Își veni în fire abia după ce trenul părăsise gara și se năpustea, cutremurând șinele, prin lunca Mureșului, spre Coșlariu. Uitase până și să iasă la fereastră pentru a-i adresa lui Herlea un semn de rămas bun. Nu-și dădu pe deplin seama nici că o are alături pe Edith, nici încotro se îndreaptă în goana năvalnică a roților. Gândul că va petrece o săptămână încheiată într-un oraș necunoscut îl neliniștea în chip ciudat, dându-i un inexplicabil sentiment de înstrăinare față de ființa aflată lângă el. O privire îl încredință că și sufletul ei e stăpânit de aceeași vagă contrariedade.

Abia schimbară câteva cuvinte în compartimentul plin de lume, supraveghindu-se mereu, ca doi oameni cărora le e teamă să nu-și trădeze un secret arzător, dacă s-ar lăsa furați de vorbă. Chiar așa, cele trei ore trecură ca gândul. În vuietul gării din Brașov, simțiră amândoi că au scăpat din starea de nelămurită încordare și sunt din nou ei înșiși.

În piață, îi aștepta un șir de trăsuri cu coșurile ridicate. Cerul era mohorât, cu nori prăpăstioși îngrămădiți deasupra orașului. Începuse să plouă mărunț, ca la munte. Luară o birjă cu un cal și dădură adresa doamnei Hess.

— Asta-i în *Brașovechi*, lângă Poarta Vămii, le explică binevoitor vizitiul, o să avem de mers până acolo.

Sub coșul de piele al trăsurii, își amintiră drumul din toamnă spre cazarma unde nu ajunsese niciodată. Edith scoase dintr-o cutiuță două verighete. Își puse una, iar pe cealaltă o strecură în inelarul din stânga lui Sever.

– M-am gândit că e mai bine să le avem pentru a salva aparențele, îl lămurii ea. Doamna Hess ar putea intra la bănuieli. Deoarece el se uita intrigat la inelul de aur: Poți să-l porți fără grijă, nu te obligă la nimic!

Edith avea dreptate. Doamna Hess era o femeie de vreo cincizeci de ani, înaltă, voinică, îmbrăcată cu oarecare pretenții, cum se cuvenea unei văduve de *Beamter*¹, într-o vreme când a fi funcționar însemna ceva. De aceea, ținea grozav de mult la respectabilitatea casei sau cel puțin la formele exterioare ale acestei respectabilități (căci trebuia oricum să-și închirieze odăile, pentru a trăi fără griji). Îi primi destul de rezervată, examinându-i pe deasupra ochelarilor, mai înainte de a-i pofti să ia loc. Citi scrisoarea lui Genu în tăcere, aruncă o privire întâmplătoare asupra mâinii lui Sever, care stătea mai aproape. La urmă, declară că ea ar avea o cameră liberă, și încă una foarte frumoasă, dar că, în principiu, ea nu închiriază pe termene atât de scurte. Poate că ar fi fost mai bine să se ducă la un hotel, de pildă la „Coroana” sau la „Unio”, amândouă centrale și confortabile. Aflând că Edith e vieneză, își schimbă atitudinea. Fusese în tinerețile ei, prin 1903–1904, în Viena, locuise câteva luni în Josephstadt, gata-gata să se stabilească definitiv în capitală. Totul s-a dat însă peste cap, s-a măritat cu Hess, pe atunci un tânăr chipeș, având un viitor frumos. Firește, ce-a fost a fost, nu regretă, mai ales că a avut parte de o căsnicie fericită. Asta n-o împiedică să-și amintească întotdeauna cu nostalgie lunile petrecute la Viena, un oraș așa de prietenos și de atrăgător. Și doamna Hess nu conteni să-i întrebe despre unele și despre altele, ca o persoană care n-a mai fost de douăzeci și cinci de ani într-un anumit loc și dorește să știe ce s-a petrecut în absența ei.

---

¹ Funcționar. (*germ.*)

– Dar eu vă țin de vorbă, iar Dumneavoastră sunteți, desigur, oboșiți după drum, își luă ea seama într-un târziu. Poftiți să vă arăt camera. E cea mai bună din câte am. Are ferestrele spre grădină, departe de zgomotul străzii, iar grădina e acum în iunie un adevărat rai. Tocmai au înflorit bujorii. Nu veți regreta că ați ales Brașovul pentru a vă petrece o parte din călătorie și mai ales că ați tras la mine!

Doamna Hess nu exagera prea mult în aprecierile sale. Era o odaie încăpătoare, luminoasă, în care domnea cea mai desăvârșită ordine și curățenie. Mobilierul, demodat și rece, se compunea dintr-un pat pentru două persoane cu tăblii sculptate, un dulap masiv prezentând aceleași motive lucrate în lemn, o canapeluță stil Récamier și o masă ovală, cu două fotolii adânci de catifea fumurie, având spătarele ocrotite de acoperitori dantelate. Perdelele albe de damasc, cu ajururi în formă de trandafiri, covorul de lână de un roșu stins și portretul unei tinere de pe vremuri cu o pălărie florentină înveseleau aerul o idee prea sever al camerei.

În sfârșit, bună-rea, era a lor. La fel de inexplicabilă ca înstrăinarea din tren, o veselie nebună îi cuprinse, de îndată ce pașii doamnei Hess se mistuiră de-a lungul coridorului. Începură să râdă în hohote, să se sărute până căzură pe patul acoperit cu o cuvertură groasă de lână.

– Henția Sever, murmură Edith, printre îmbrățișări, dacă doamna Hess ar mai fi întârziat o singură clipă, m-aș fi apucat să te sărut în fața ei! Doamne, dacă ai ști cât te-am dorit... De câte ori n-am vrut să vin la tine... Pot jura că *tante* Hermine a intrat la bănuieli... Dar ce-mi pasă, ce-mi pasă! Uite, nici nu-mi vine să cred că te am alături... Nu vrei să cobori storurile? Ce reci sunt cearșafurile scrobite ale doamnei Hess! Numai de nu m-aș apuca să dârdâi din nou ca în iarnă! Îți mai amintești? Respirația ei fierbinte îi înfioră auzul: la-mă în brațe și acoperă-mă cu trupul tău cald, dragostea mea mare!

Se dezmeticiră pe de-a-ntregul abia a doua zi seara. O zi și o noapte trăiseră ca în vis, zăvorâți în casă, fără a ști cine

sunt și unde sunt, hrănindu-se cu mângâieri și cu ceea ce mai găsiră în geamantanul lui Edith. Se dădură jos din pat la lăsarea serii, sleiți de puteri și flămânzi, cu mințile încețoșate, ca după boală.

Ieșiră să mănânce la un restaurant. Orașul li se păru cu totul altul decât în ajun. Casele, luminate parcă din adâncul zidurilor, aveau fațadele tăcute, neprietenoase, de-o ciudată imaterialitate. Trecătorii, puțini la număr, pășeau ceremonioși, solemni, discutând confidențial, pe un ton scăzut, ca și când și-ar fi împărtășit gânduri tainice (mai târziu își amintiră că era duminică seara). Ei înșiși, stăpâniți de-o vagă amețală, călcau șovăitori, frământați de gânduri dezlânate, dar stăruitoare.

– Suntem niște nebuni, zise Edith, după ce-și încheiară cina tăcută. Dacă nu ne cumințim, într-o bună zi vom muri! Izbucni într-un râs cu atât mai neașteptat cu cât până atunci vorbise pe un ton preocupat: Henția Sever, aș vrea să-ți fac o mărturisire, dar mi-e teamă că o să mă iei peste picior: sunt fericită!

Zilele următoare încercară să ducă o viață rezonabilă. În ciuda fătăduielilor, se culcau târziu, după miezul nopții. Dimineața, Edith zăbovea mai mult în pat. Sever se trezea mai devreme. Pășind în vârful picioarelor, ieșea pentru o jumătate de ceas ca să cumpere ziare, cornuri proaspete, flori. O bucurie senină îl cuprindea ieșind în aerul proaspăt al dimineții, bucuria celui ce s-a încredințat cu sufletul și trupul unei ființe care trăia numai pentru el.

De fiecare dată când făcea ochi, Edith găsea pe noptieră, la căpătâi, un alt buchet de flori. Ceasuri în șir apoi cutreierau orașul dintr-un capăt într-altul. Depășiră curând centrul, ajungând până în Blumăna și Bartolomeu, în Dupăzidurile de sus și în cele de jos, cu pârlăiașul care curgea zglobiu pe sub vechile arcade. Vizitară tot ce merita să fie văzut: Poarta Șcheilor, Bastionul Țesătorilor, clădirea Sfatului, Turnul Alb și cel Negru. Intrară în Biserica Neagră, măreață și austeră în goliciunea ei, în Biserica sfinților Petru și Pavel, impresionantă

prin bogăția de culori a picturilor și vitraliilor, în biserica românească a Șcheienilor. La Brașov, înălțimile te înconjurau din toate părțile. Se suiră pe Dealul Străjii, pe Warte. Într-o zi, urcară în Poiană.

Nu întâlnești nici un cunoscut în timpul acelor lungi plimbări și nici nu scriseră cuiva, cu excepția lui Genu, căruia îi expediară o carte poștală ilustrată, iscălită „doi oameni fericiți” Se împrieteniră însă cu doamna Hess. Zi de zi, aceasta îi chema să bea ceaiul împreună. În mod normal, i se adresa lui Edith cu „*Frau*¹ Henția”, iar atunci când vorbea despre ea cu Sever îi spunea „*Ihre Frau*”². Într-o zi, acesta surprinsese o convorbire între cele două femei. Cu aerul cel mai firesc din lume, Edith o asigura pe doamna Hess că „soțul ei trebuia să sosească dintr-un moment în altul”.

– Dar noi suntem soț și soție! replică ea foarte serioasă observației lui rostite în glumă. Chiar dacă nu am trecut pe la primărie și pe la biserică, eu *sunt* doamna Henția. Sau poate vrei să spui că nu sunt?

– Desigur că ești, o încredință el, sărutându-i pe rând obrajii îmbujorați, presărați cu aceiași rari pistrui, dar înainte de a-mi fi soție, ești iubita mea bună și veșnică!

Niciodată nu o văzuse atât de veselă și de bine dispusă ca în zilele acelea. Tocmai de aceea fu mirat s-o audă plângând înăbușit, pe întuneric, în pat alături de el, în noaptea dinaintea plecării.

– N-am nimic, îl liniști ea, în afară de faptul că sunt fericită. Iar atunci când ai sufletul prea plin, se întâmplă să și plângi câteodată. Își suflă nasul și se lăsă la loc în așternut. Știi, Sever, am ajuns acolo, că nu mă recunosc. Nimic nu mă interesează afară de tine și de dragostea noastră. Parcă nici n-am trăit înainte de a te fi cunoscut. Uneori mă întreb: „Doamne, de ce trebuie să trăim despărțiți unul de altul? Cine ce are de câștigat din asta?” De fiecare dată îmi poruncesc răbdare. Doar

---

¹ Doamna. (*germ.*)

² Soția dumneavoastră. (*germ.*)

ne vom căsători nu peste mult, suntem tineri, avem viața înainte. Deocamdată nu e cu puțință, ești la armată. Tot eu îmi spun însă la fel de des: „Dar dacă fericirea ne e hărăzită acum, pentru scurtă vreme? Cine știe ce va fi mâine?” Se lipi de el, îi înlănțui gâtul cu putere, în timp ce buzele fierbinți depuneau unul după altul mărunte săruturi pe umărul lui. Lacrimile îi gâlgâiau din nou în voce. De ce să așteptăm atât, Sever? Haide, să ne căsătorim cât mai curând, în septembrie, îndată ce termini armata...

El încercă s-o domolească, îi sărută mâinile, ochii, tâmpla. Cu destulă greutate, având sentimentul că se face vinovat față de ea, că nu e pe de-a-ntregul cinstit, îi mărturisi că, dacă ar fi după voia lui, s-ar căsători a doua zi. E doar cea mai scumpă dorință din câte are. Și totuși, nu trebuie să se poarte cu ușurățate, deoarece la mijloc stă viața lor întregă. Căsătoria nu e numai dragoste, ea implică o mare răspundere din partea amândurora. Deși atât ea, cât și el au o avere care le-ar permite să înfrunte primele valuri ale vieții, nu se puteau căsători înainte ca el să fi dobândit o situație sigură, în stare să le garanteze o existență înlesnită.

– Îți lipsește puterea de a mai îndura despărțirea câteva luni? o întrebă el, ștergându-i lacrimile. Ți-e atât de greu?

– N-ai înțeles, nu e vorba de asta, îl asigură ea. Te-aș aștepta și zece ani, de ar fi nevoie.

– Atunci despre ce este vorba?

– Despre nimic, puse ea capăt discuției. Hai să dormim! Mâine avem de împachetat, iar la unsprezece ne pleacă trenul.

Se despărțiră la Alba Iulia, mai iute și mai ușor decât credeau. Sever continua să fie sâcâit de gândul că nu se purtase cu ea cum s-ar fi convenit. Abia la cazarmă observă că a rămas cu verigheta pe care Edith i-o strecurase în deget la Brașov și simți din plin povara despărțirii. Săptămâna lor de miere trecuse și nu avea să se întoarcă niciodată. Poate de aceea plânsese ea în noaptea precedentă. Scoase inelul și-l examinează de aproape. Înăuntru se găsea gravat: „Edith, 11 nov. 1928”. Era ziua când fusese a lui pentru prima dată.

II

Odată cu înapoierea din permisie și cu sosirea verii, viața elevilor din școala divizionară de geniu intră într-o nouă fază. Cu fiecare zi ce-i apropia de sfârșitul milităriei, tinerii deveneau tot mai nerăbdători să se vadă scăpați de cazarmă și să se reîntoarcă în mijlocul persoanelor familiare și al ocupațiilor obișnuite. Dovedindu-se înțelegători, superiorii se arătau mai puțin exigenți și mai indulgenți cu ei. Disciplina de fier din primele luni slăbise treptat, abaterile erau privite cu îngăduință sau trecute cu vederea.

În mod normal, teteriștii trebuiau să se elibereze cu gradul de plutonier. Cei care ar fi dorit să devină ofițeri de rezervă, urmau să dea, la sfârșitul stagiului, un examen pentru obținerea tresei de sublocotenent. La fel ca majoritatea colegilor, Sever hotărî să se supună la examen. Nu-l costa prea mare lucru, aducându-i în schimb o seamă de avantaje. În caz de concentrare sau război, s-ar fi bucurat de cu totul alt tratament decât acela rezervat subofițerilor. Mai intra în socoteală (la el prea puțin, la alții în mai mare măsură) vanitatea de a se număra în rândul corpului ofițeresc. Se apucă, de aceea, să revadă cu atenție lecțiile teoretice și practice predate la cursuri și să citească regulamentele militare, cu îndârjirea celui ce știe că, odată cu această ultimă încercare, își va câștiga definitiv libertatea atât de dorită.

Când nu-și petrecea timpul la instrucție sau în sala de studiu, ieșea în oraș. Alba Iulia îi devenise familiară, de parcă ar fi trăit în ea de când lumea. Învoirile se dădeau foarte ușor, în orice zi a săptămânii. De obicei trecea pe la Genu, pe care îl găsea întotdeauna acasă. Hotărâse să se prezinte la toamnă la examenul de capacitate și învăța de zor. În iulie avea de gând să meargă la Cluj, pentru a citi la Biblioteca Universității și a lua legătura cu foștii lui profesori în vederea unei eventuale susțineri a doctoratului. Când nu se ducea la Genu, se abătea pe la părintele Buteanu, înapoiat de la ședințele Senatului,

unde era primit fără nici o ceremonie, ca o rudă apropiată. De la el și de la Helena mai afla vești despre Lenica și Victor, căci fratele său îi scria foarte rar.

Primea, în schimb, cu aceeași nedezmănițită regularitate scrisoarea săptămânală de la Edith. Tot de la Viena îi sosi un pachet nu prea voluminos, însoțit de o scrisoare, din partea profesorului Bernecker. Fostul lui dascăl îl informa despre obținerea brevetului de invenție și despre publicarea articolului lor comun în „Actele Academiei Tehnice“. Pachetul conținea douăzeci și cinci de *separata*¹ ale studiului. Sever privi cu emoție numele său tipărit în fruntea lucrării alături de al profesorului. Din sfială nu arătă nici unuia dintre camarazi extrasele cu coperte lucioase. Așa cum se obișnuia, trimise câteva exemplare unor foști profesori și colegi de la Viena, precum și unor biblioteci din țară și străinătate. Se gândi și la cei de acasă, precum și la neamuri, dintre care rezervă un loc aparte lui Augustin Bodea și lui Rațiu. Nu-l uită, se înțelege, pe Genu.

În acele zile de vară, când credea mai puțin, căpătă, în sfârșit, răspunsul mult așteptat la lungile sale frământări și neliniști, începute la Viena, în primul an de studenție, și continuate apoi, într-o formă sau alta, până în prezent. A fost desigur o întâmplare că se luminează tocmai atunci și nu cu vreun alt prilej. Dar răspunsul l-ar fi primit negreșit, mai devreme sau mai târziu, și nu orice răspuns, ci același.

La începutul lui iulie, se ținu cea din urmă aplicație practică de infanterie, la vreo patruzeci de kilometri de Alba Iulia, dincolo de Întregalde, sub munte. Fură treziți pe întuneric, printr-o alarmă, și transportați cu două camioane încăpătoare. Locul aplicației, ales anume pentru poziția sa izolată, era o întinsă suprafață șeasă, străbătută de-a curmezișul de firicelul de apă al Teiușului și presărată ici-colo cu tufe de alun și cu grămezi de brusturi. Cei optzeci de elevi, împărțiți în două grupe își ocupară pozițiile dinainte stabilite. Unii o luară spre

---

¹ Extrase. (lat.)

capătul de apus al luncii, pierzându-se în curând în întunericul des și umed. Ceilalți, printre care și Sever, rămaseră pe loc și se răspândiră în tăcere în dreapta și în stânga, cu armele în mâini, la distanță de douăzeci-treizeci de metri unul de altul. Ei aveau să întâmpine atacul colegilor lor.

Culcat în iarba înaltă, acoperită de rouă, Sever aștepta ivirea zorilor. O lumină tulbure, nelămurită se prefira pe culmile dealurilor înconjurătoare. Încet-încet, lumea acoperită de umbrele nopții se dezvălui privirilor. Urmărind cum contururile ei cunoscute se desprind din întuneric, iar pământul se separă de cer, fără să înceteze a rămâne unit cu acesta, avu sentimentul neobișnuit că asistă la o naștere din nou a lumii. Cât vedeai cu ochii, se desfășura întinderea netedă, uniformă, iar iarba de un verde închis, bătând spre albastru, împrejmuită de clinurile domoale ale dealurilor. Dincolo de acestea, ca din fumul unor neguri, apăreau spinările ferestruite ale șirului de munți. Cerul nesfârșit se rotunjea deasupra luncii ca un capac de tuci. După săptămâni de căldură mocnită, vremea se răcise peste noapte, nori compacți încremeniseră pe boltă, cenușii, apăsători. O liniște fără capăt spânzura în văzduh. Nici o mișcare, nici un zvon, numai tăcerea imensă, sfâșietoare, ascunzând parcă o taină adâncă, de neînțeles.

Cum stătea trântit în iarbă, pătruns de răcoarea dimineații, se simți copleșit de măreția și puterea uriașă a ceea ce-l înconjura, asemenea meterezelor unei cetăți întărite. Era aceeași lume nesfârșită, cunoscută dintotdeauna și totuși veșnic străină, care îl cuprindea în sine ca pe o parte firească și necesară. Ca toți ceilalți semeni ai săi, aparținea necondiționat, pe de-a-ntregul, acelei lumi, în timp ce ea, lumea, nu putea fi a lui decât în parcele și numai dacă ea însăși ar fi consimțit să i se dea. Tocmai de aceea, străduința lui de a-i descoperi înțelesurile ultime fusese o luptă dinainte pierdută. Lumea e întotdeauna mai puternică decât noi, pentru că ne ține în temnițați întrînsa. A nu ține seama de acest adevăr elementar e totuna cu a suferi. Cu cât te încredințezi mai curând de el,

cu atât îți scurtezi suferința. Deși își spusese până atunci de nenumărate ori că se mistuie zadarnic, continua să creadă că într-o bună zi va descoperi ușa secretă ce duce dincolo de aparențe. Abia acum a priceput, în sfârșit, că din anticamera îndoielilor nu se pătrunde niciodată în sala de ceremonii. Chiar dacă a existat vreodată, strâmta ușă de trecere a fost de mult zidită sau i s-au pus lacăte grele.

Gândul că e o părțică a lumii îl însenina și speria totodată. Puternic și totuși slab, era bătut de toate vânturile și clătinat asemenea unei trestii. Dincolo de înfrângeri și biruinți, bucurii și necazuri, era viu, *trăia*. La atât se reducea adevărul, numai aparent indescifrabil, după care alergase ani de zile. Între *da* și *nu*, nu se găsea infernul, cum îl avertizase Miska-bácsi în timpul unei spovedanii, ci viața. Viața, așa cum e, atâta câtă e. Iar a trăi nu înseamnă doar a te apropia de lume cu simțurile și mintea, ci a te bucura, adică a vibra din tot sufletul, consimțind, împărtășindu-te, iubind. A te bucura că faci parte din tot ce se află în jurul tău, că te confunzi cu ceva ce nu are început și sfârșit, că-i aparții în întregime, fără rezerve, din însăși voința ta, devine astfel cea mai înaltă formă de iubire.

Cu cinci ani în urmă, în biserica din Franzenstrasse, descoperise numai o parte a adevărului. Era deasupra oricărei îndoieli că menirea de frunte a fiecărui om era de a-și înmulți talantul, indiferent dacă răsplata va veni să-i încunune străduințele, aici sau într-o viață viitoare. Atât însă nu ajungea. Sporindu-ți propriul talant, aveai datoria să-ți ajuți semenul ca să și-l înmulțească și pe al lui, ori de câte ori ai fi văzut că are nevoie de sprijinul tău. Mâna aceasta trebuia să i-o întinzi din toată inima, ca și cum ar fi vorba nu de un străin, ci de tine însuși. A iubi înseamnă nu numai să dai, ci să te dai, dăruirea fiind totodată o eliberare și o jertfă sau mai bine zis eliberarea continuă prin jertfă.

Toate aceste gânduri îi trecură prin minte ca niște crâmpoie răzlețe, care se limpeziră și se înmănuncheară în zilele următoare, când avu răgazul de a medita cu atenție asupra

lor. Între timp se luminase de-a binelea. Pâclele vineții se ridicaseră de pe dealuri, culmile zimțuite ale munților se desenau netede pe întinderea cenușie a cerului. Un vânticel răcoros, suflând cu intermitențe, aducea uneori zvon de vorbă și foșnet de iarbă. De undeva din spatele lor, răsună croncănitul răgușit al unor ciori nevăzute, însoțit de bătaii grele de aripi. Departe detot, la capătul lumii, sub imensa deschidere a bolții, se mișcau siluetele pipernicite ale camarazilor, porniți cu armele în mâini să asedieze o fortăreață închipuită.

III

În dimineața ce urmă furtunii și năvalei oarbe a puhoaielor de pe Măgură, Helena pretextă o indispoziție și ceru să i se servească cafeaua în cameră. Ceea ce nu aduseseră patru luni de conviețuire anevoioasă, făcură câteva replici schimbate într-un moment de enervare. Relațiile dintre cele două femei nu întârziară să se strice, chiar dacă, deocamdată, nu duseră la o ruptură. Ființă conciliantă și diplomată, care își știa foarte bine interesele, Helena așteptă un gest de împăcare din partea Lenichii. Nu avea pretenția la scuze, cum s-ar fi convenit, ci la un simplu cuvânt reparator. Acesta se cădea să vină negreșit din partea nurorii-sii, doar ea o jignise, adresându-i-se pe un ton inadmisibil și încurajându-l pe Victor să nu i se supună. Lenica observă destul de repede îmbufnarea Helenei. Își zicea însă că în tot ce se petrecuse ea nu are nici o vină. De fapt, ce a făcut? A refuzat categoric să-i ia partea și l-a îndemnat pe Victor să facă așa cum credea că e mai bine. În realitate, se săturase și ea, mai mult decât soacră-sa, de îndelungata supraveghere și prefăcătorie din fiecare zi.

Convinsă, o dată în plus, că prea și-a răsfățat nora și i-a căutat în coarne, Helena hotărî să întoarcă foaia. Însă în felul ei, pe tăcute, fără cuvinte și gesturi ireparabile. N-o mai cruță în diferite prilejuri, ascunzându-se totuși, din prudență, în dosul unor atitudini echivoce. Una din manevre consta în a da înapoi

ori de câte ori se producea o reacție mai dârză din partea ei. „De ce te superi, a fost doar o vorbă“, spunea ea, cu un zâmbet mios, pentru ca alteori să replice prefăcută: „Tu nu știi de glumă, le înțelegi toate pe dos“. Când nu avea încotro, nega pur și simplu că i-ar fi făcut cutare sau cutare observație. „Am zis eu așa ceva? Nu-mi amintesc!“ se mira ea, cu expresia jignită a omului căruia i se așază în cârcă învinuiri neîntemeiate.

Cum nu era proastă, băgă de seamă îndată că în relațiile dintre tinerii căsătoriți a intervenit ceva nou. Nu că ar fi dat peste ei sărutându-se prin colțuri sau că și-ar fi adresat cuvinte drăgăstoase în auzul lumii. Îi ajungea o privire, dimineața, ca să ghicească fără greș că între ei s-a petrecut ceva în cursul nopții. Iar după cearta din noaptea furtunii, aproape nu era zi lăsată de la Dumnezeu ca ea să nu tragă încheierile convenite. Helena primi acele mesaje secrete numai în parte cu plăcere, deși le aștepta cam de mulțisor. Faptul că *străina* puneă încet mâna pe Victor însemna totodată că puterea ei asupra băiatului era în scădere. Pe de altă parte, iubindu-se în sfârșit ca lumea, creșteau sortii ca în scurtă vreme copilul mult dorit să-și vestească sosirea. Așa că Helena râdea cu un ochi, iar cu altul plângea.

„Ei, draga mea, acum să te vedem de ce-ți sunt vrednice coapsele!“ își zicea fixându-i stăruitor pânțele care de acum ar fi putut să se rotunjească. „Că asta e menirea de frunte a femeii și mai ales a ta!“

Ce gândea spunea și cu voce tare, numai că altfel.

– Apoi, iubirea bărbaților e scurtă și se trece grabnic. Un an-doi și se satură de noi, când nu încep să le fugă ochii după altele. Cu ce rămâi sunt copiii, *dacă ți-i dă Dumnezeu* (aici Helena îi arunca o privire pe deasupra ochelarelor). Ei țin căminul și nu-l lasă să se împrăștie. Câte căsnicii nu s-au risipit din lipsă de copii!

De fapt, începea să intre, încet-încet, la idei. Acum, ce-i drept, copiii ți-i trimite Dumnezeu, după socoteala lui, mai

devreme sau mai târziu. Până la un an n-ai de ce-ți face griji. Nici ea n-a rămas însărcinată cu Lați din noaptea nunții, ci numai după patru luni. E nevoie de un timp ca femeia să ajungă la o potriveală cu bărbatul ce i-a fost hărăzit. Asta așa e, decât că tare multe s-au întors cu fundul în sus de la război încoace. A auzit cu urechile ei destule perechi tinere spunând că un an-doi nici nu vor să audă de copii. Măcar atât să se bucure de viață, că apoi vor avea destule de tras. Dacă nu era, Doamne ferește, stearpă, Lenica putea gândi la fel. Cu toate că murea să știe, nu îndrăzni să-și descoasă nora, pentru că erau amândouă *en froid*¹, cum zic francezii. Există o margine peste care nu pot trece două femei, oricât ar fi fost de intime, darămite dacă nu sunt.

Mutarea la uzină adânci și mai mult neînțelegerile din familie. Potrivit contractului, Weiss era obligat ca până la 1 iulie să elibereze locuința de la etaj. Scrupulos la culme, fostul proprietar începu să împacheteze cu o lună înainte. În ziua de 17 iunie, cu două săptămâni mai devreme, înmână lui Victor cheile apartamentului și plecă definitiv din Sylvania, stabilindu-se la Satu Mare. În privința mutatului, părerile Helenei și ale Lenichii se băteau în capete. Tânăra soție ar fi dorit o locuință mai încăpătoare în care să-și aranjeze în voie mobila primită ca zestre. Helena stăruia să rămână mai departe în casa de sub Măgură. Era confortabilă, liniștită, cu grădină, la numai cinci minute de uzină. Dincolo, cocoțați la etaj, aveau un rând de ferestre spre strada zgomotoasă, iar altul spre curtea morii, unde domnea o forfotă neistovită ce nu se alina decât la lăsarea serii. Iar atunci se porneau ca niște balauri motoarele uzinei. Asta din partea liniștii. Cât despre aer, să nu vorbim. Un petec de verdeață nu zăreai pe întinderea fără sfârșit a curții, oricât ai fi căutat. Murdărie însă câtă îți poftea inima, lăsată de zecile de căruțe care aduceau grâul la măcinat sau cărau sacii de făină la gară. În două cuvinte, Victor tranșă

---

¹ În relații proaste. (*franc.*)

disputa, fără a da dreptate uneia sau alteia. După ce ascultă argumentele fiecăreia, le aduse la cunoștință că a vândut casa în care locuiau lui Lázár Elek, tipograful, și că până la 1 august trebuiau să o pună la dispoziția noului proprietar. Primise pe ea trei sute de mii, adică de două ori mai mult decât cheltuisese la cumpărare. Nu putea fi vorba de alegere: banii îi erau tot atât de necesari ca lumina zilei.

Helena înghiți în sec și se supuse cu hotărârea nestrămutată de a nu se mai amesteca în nici o formă în treburile casei, indiferent dacă i se va cere sau nu părerea. Lenica scrisese părintelui Buteanu să-i trimită îndată mobilele, adăpostite provizoriu într-o magazie la Dărăbanți. Erau trei garnituri, comandate la fabrica Réti din Târgu-Mureș: un dormitor din lemn de trandafir, un prânzitor în stil baroc din mahon sculptat și un salon rococo, tapisat în roz. Apartamentul de la etaj avea cinci camere. Patru dintre ele, situate spre stradă, se deschideau una din alta, comunicând la extremități cu antreul și cu baia. A cincea, de dimensiuni mai mici, era orientată spre curte, împreună cu dependențele. Lenichii nu-i fu ușor să stabilească destinația fiecărei încăperi. Se adresă Helenei, dar se izbi de un refuz total. Până la urmă, așeză în rândul dinspre stradă, salonul, prânzitorul, camera de domni și dormitorul într-o ordine care i se păru firească. Era normal ca din antreu să pătrunzi în salon, iar din dormitor în odaia de baie. Prânzitorul își avea de asemenea locul între salon și camera de domni. A cincea odaie urma să servească drept cameră de zi. Aici vor mânca și își vor petrece după-amiezile. Ea avea avantajul că dădea în același timp în bucătărie și în antreu. Victor aprobă planul fără nici o obiecție. După părerea Helenei, un *Wohnzimmer* nu era de lipsă, de vreme ce aveau un prânzitor și un salon: mănânci în primul și îți petreci vremea în cel de-al doilea. Dar Lenica vedea altfel lucrurile. Prânzitorul, salonul și odaia de domni erau ale musafirilor. Dacă stai în ele zi de zi, de dimineața până seara, se hârbuiești și numai mândră nu poți fi primindu-ți oaspeții în niște încăperi

ponosite. La aceste cuvinte, Helena zâmbi subțire. Ajunge atât, ca să descoperi fata popii de țară, care-și mobilează casa o dată pentru toată viața, și își teme fiecare lucrușor, de parcă nu s-ar găsi altul în lumea întreagă.

Se feri ca de foc să facă vreun comentariu. Observă însă că nici unul dintre tineri nu suflă un cuvânt despre *chilia* ei. Doar nu voiau să o lase de izbeliște, culcând-o în camera de domni sau în faimosul *Wohnzimmer*, ca pe un oaspete picat pe câteva zile?!

– Dar cu mine ce-ați hotărât? întrebă ea în prezența amândurora, dar uitându-se numai la Victor. Băiatul simți reproșul abia din vocea mamei sale. Se grăbi s-o asigure că n-au uitat-o deloc, dimpotrivă, și-au bătut destul capul ca să iasă lucrurile cât mai bine. Camera de oaspeți a uzinei, situată la parter, alături de biroul lui, nu prea servea la nimic. S-au gândit să i-o dea, tot s-a plâns că-i e greu să coboare toată ziua. Camera e mare, luminoasă, numai bună să-i adăpostească mobilele. „Mă îndepărtează de ei”, gândi ea cu un dram de obidă. „Nu-i nimic, voi trăi singură ca o călugăriță”.

– Foarte bine v-ați cugetat, încuviință ea cu voce tare. E mai bine așa, că pe mine tare m-au ostenit treptele, încă de pe când eram tânără. Nu m-aș mira să aflu că am ceva la inimă.

La drept vorbind, era cea mai bună soluție. Dacă ar fi cerut să fie mutată sus, nu i s-ar fi putut da decât camera dinspre curte. Iar aceasta, zgomotoasă și vecină, pe deasupra, cu bucătăria, nu i-ar fi trebuit pentru nimic în lume.

Instalarea în noua locuință ținu o săptămână încheiată, după ce mai întâi curățară, zugrăviră și vopsiră în ulei lemnăria și podelele. Lenica nu stătu o clipă locului, munci cot la cot cu servitoarele, de dimineața până seara. La culcare, cădea în așternut prăpădită de oboseală, dar mulțumită ca niciodată. Avea în sfârșit casa ei. Helena găsea că rău face punându-se în rând cu slujnicele, când mai bine ar fi tocmit o femeie cu ziua. Credincioasă hotărârii luate, tăcu chitic. O singură vorbă îi scăpă în ziua când începu mutatul:

– Vezi, scrie jos cu plumbul tot ce ai în dulapuri, să nu cumva să se prăpădească. Că în asemenea prilejuri, lucrurile se mistuie fără urmă. Un mutat e ca jumătate de incendiu!

La sfatul ei (unde casa fusese locuită de evrei) chemară pe părintele Silvășan, acum parohul Silvaniei, să facă sfeștanie. După slujbă, băură o cupă de șampanie. Cu felul său umil și mios, preotul încercă să fie pe placul tuturor. Helena îi răspunse cu o răceală instinctivă. După atâția ani, mai păstra convingerea că Silvășan o trăsesese pe sfoară, când cu praznicul oferit săracilor. Ocupată cu clericul, nu observă aerul abătut al Lenichii, fața palidă, ochii duși în fundul capului.

Abia a doua zi își luă seama, observând că nu se atinge de mâncare.

– Dar cu tine ce e? o iscodi ea.

Când află că o încearcă grețuri și amețeli dimineța pe inima goală și apoi după masa de prânz, încruntă din sprâncene. Așteptă să mai treacă o zi, înainte de a o aborda direct:

– Oare nu cumva ai rămas însărcinată?

– Nu cred, răspunse ea, nesigură. Mă gândesc să nu fie din pricina oboselii sau a căldurii care bântuie de câteva zile. Poate că am mâncat ceva ce nu mi-a priit.

Helena își miji ochii și își strânse colțurile gurii în obișnuita schimă neîncrezătoare. Căldura bântuia de o lună și mai bine, iar de mâncat mâncaseră cu toții din aceleași bucate.

– Apoi, draga mea, astea tu trebuie să le știi mai bine... Ai grijă de tine, stai întinsă, odihnește-te. Ce-ar fi să-l chemăm pe Antalffy?

Deoarece Lenica refuză să se arate medicului, iar starea nu i se îmbunătățea, îi atrase atenția lui Victor. Speranța unui copil îl făcu pe acesta să trimită după doctor.

Antalffy pricepu îndată care erau așteptările familiei și o supuse pe suferindă unui examen amănunțit. În camera de zi, Helena stătea ca pe ace, răsfoind distrată cartea din mâini. După o așteptare ce părea că nu se mai termină, desluși întâi vocea lui Victor, apoi pe a lui Antalffy în antreu.

– Ei, ce e? răsări ea în prag. Ce-a zis doctorul?

– Un catar stomacal, răspuse Victor cu o voce oarecum dezamăgită. S-a ostenit prea mult cu mutarea și a mâncat pe apucate. Simți nevoia să adauge: Nu e nimic grav. I-a prescris niște picături și prafuri. Câteva zile de dietă și se va îndrepta.

Helena crezuse cu atâta convingere că va primi răspunsul dorit, încât nici după ce Victor repetă cele spuse nu-i veni să-și creadă urechilor.

IV

După pierderea copilului, Mărioara și Valer își reveniră foarte greu din lovitura primită. Deși continuau să ducă aceeași viață, știau prea bine (și o simțeau în orice clipă) că în existența lor s-a petrecut o răsturnare din temelii care i-a înstrăinat, poate pentru totdeauna, unul de altul. Timpul vindecă numai rănila lăsate să se lecuiască, nu și pe acelea scormonite zilnic de înșiși cei suferinzi. Pentru Valer suferința consta într-un obscur, dar stăruitor sentiment de vinovăție. Se revedea mereu în seara rece de martie, când zărise în fața casei trăsura doctorului Antalffy și înțelesese, într-o străfulgerare, că viața Mărioarei e în pericol. Degeaba își spunea că lucrurile și-ar fi urmat mersul lor firesc, indiferent dacă ar fi fost de față sau nu, că, datorită Lenichii, medicul sosise în cea mai mare grabă la căpătâiul Mărioarei și că, chiar fără ea, servitoarea tot ar fi alergat să-l cheme. Ceea ce îl deranja și-i amăra sufletul era împrejurarea că, în timp ce soția sa trecea prin cele mai groaznice chinuri, la un pas de moarte, el petrecea nepăsător cu prietenii la cafenea. De fiecare dată când își reamintea evenimentele, chipul ei alb ca varul, cu părul despletit și buzele mușcate până la sânge îi apărea în fața ochilor, iar nările i se umpleau de mirosul pătrunzător al sângelui răspândit pretutindeni. Desigur, puteau să-l fi chemat din primul moment de la cafenea, doar era în drum, la o distanță de un sfert de ceas de casă. Chiar așa, situația ar fi rămas neschimbată. Simplul fapt că în zăpăceala generală uitaseră

de el, ca de ceva nefolositor, arăta cât se poate de limpede în ce poziție morală îndoielnică se găsea.

Ca să-și confirme bănuielile, încercă să citească în privirile și purtarea Mărioarei un cât de mărunț reproș. Dar ochii ei buni și blânzi, acum îngândurați, nu mărturiseau nimic în afara unei nesfârșite oboseli. Slăbise mult, fața trasă, străvezie îi dădea un aer diafan și parcă o întinerea. Talia, până nu demult greoaie, își recăstigase ceva din zveltețea de odinioară. Ea, atât de prietenoasă și de vorbăreață, căuta mereu singurătatea. Era în stare să zacă ziua întreagă, uitându-se în câte un ungher al casei, cu o carte în mâini. Nu ieșea, nu primea pe nimeni. Nici măcar vizitele Lenichii nu-i mai făceau plăcere, deoarece îi deșteptau amintiri neplăcute. Valer crezu la început că nu s-a însănoșit de-a binelea, că-i ascunde ceva. Antalffy, care la început trecea zilnic pe la ei, încetase de mult să-i mai cerceteze. Între patru ochi, în intimitatea cabinetului, îi repetă că din punct de vedere clinic totul s-a rezolvat fără a lăsa urme. Rămânea însă trauma sufletească, depresiunea nervoasă ce se instalase după naștere. Mărioara își pusese toate speranțele într-o maternitate târzie, pentru care luptase cu unghiile și dinții. Căderea psihică putea fi mai lungă sau mai scurtă, de o durată nesigură, imprevizibilă. Era de datoria lui să-l avertizeze că uneori, în asemenea cazuri, suferința lăuntrică nu se rezolvă pe deplin niciodată.

Nici el și nici unul dintre soți nu numi cauza nemijlocită a deprimării, deși o cunoșteau prea bine cu toții: părăsirea definitivă a speranței de a mai avea un copil. Era un sentiment mai complicat decât părea la prima impresie, deoarece, continuând să dorească copilul, Mărioara n-ar fi consimțit să mai aibă unul. Numai amintirea săptămânilor petrecute în clinica de la Cluj, urmate de lunga așteptare și apoi de chinurile îndurate la naștere îi încrâncenau sufletul. La cea mai neînsemnată aluzie, scăpată din nebăgare de seamă, i se umpleau ochii de lacrimi și-i tremura buza de jos, într-o gătuire de plâns, cu anevoie înfrânată.

Valer se însingură la rândul lui, dar în alt fel. Nu se mai ducea la cafenea, iar după-amiezile și le petrecea acasă. Înțelegând că Mărioara nu are nevoie de prezența nimănui, o lăasă în pace. Ceasuri întregi stătea încuiat în camera de domni, fumând sau privind prin ferestre mișcarea străzii. Frământat de cele mai contradictorii porniri, încerca să descopere o cale de a ieși din impas. Convins că nu putea duce mai departe viața de până atunci, găsi curajul de a examina cu nepărtinire, chiar cu cruzime, adevărul. Împlinise nu de mult treizeci și cinci de ani. Depășise așadar jumătatea sorocului de viață la care, în mod obișnuit, avea dreptul să nădăjduiască. Începuse să încărunțească, se îngărășase, vinișoare roșii-vineții îi colorau pomeții obrazilor. Tot mai des trebuia să schimbe lentilele ochelarilor. Dormea după-mesele și simțea veșnic o pâclă ușoară pe creier. Iată, sunt doisprezece ani de când și-a încheiat studiile universitare. Pe lângă aceștia pierduse cinci până să-și dea, cu chiu, cu vai, doctoratul. Ce-a realizat în acest răstimp? Nimic sau aproape. Au fost ani risipiți cu petrecerile și desfrâul, ani în care s-a lăsat târât la voia întâmplării de șuvoiul unei vieți lipsite de un țel mai înalt și, în general, de vreo noimă. E drept, n-a stat nici o clipă cu mâinile încrucișate. A fost, pe rând, secretar la primăria din Crasna, avocat la Ocna, judecător la Silvania. De fiecare dată pornea la drum plin de încredere și de elan, ca apoi să se domolească treptat, prins în mrejele ispititoare ale unei vieți ușuratice. La fel s-a întâmplat cu unica sa ambiție, aceea de a se alege primar. Dar măcar de-ar fi ajuns singur în locurile unde-l rânduise soarta! Dar atât cabinetul avocațial, cât și judecătoria le-a dobândit din mila Bodeștilor și a Hențeștilor. La fel titlul de doctor, pe care nu l-ar fi câștigat niciodată numai prin puterile proprii. Acesta era adevărul adevărat, de ce l-ar ascunde în fața lui însuși? Din punct de vedere material, după doisprezece ani de muncă, putea spune că n-a realizat nimic. Locuia într-o casă cu chirie, mobilată din zestrea nevastii-sii și nu avea un sfanț pus deoparte. Datorii, în schimb, destule, mai ales pentru a-și acoperi pierderile la cărți.

Nici măcar banii pentru îngrijirea Mărioarei cât a fost internată în clinică nu i-a scos din buzunar, ci i-a luat cu împrumut și încă nu i-a dat înapoi. S-a însurat cu Mărioara din iubire, dar și din calcul. Până la un punct, ar putea spune că a reușit în căsnicie. El, da, a reușit. Dar ea? Neglijată de la început, părăsită de dimineața până seara, nu o dată înșelată, ce-i drept fără dragoste, dar și fără remușcări, a fost oare cât de cât fericită? Asemenea celor mai multe femei, s-a resemnat treptat, renunțând la toate, pentru ca, până la urmă, să se mulțumească cu un copil, care, iată, s-a născut mort.

Se cunoștea prea bine ca să spere într-o schimbare radicală. Era un om slab, nehotărât, lipsit de voință, gata oricând să încheie compromisuri cu conștiința sa. Ceva trebuia să întreprindă până nu vor trece și cei zece-cincisprezece ani buni ce-i rămâneau și nu se va trezi în pragul bătrâneților. Dar ce anume? Întâmplarea făcu ca în zilele acelea să moară Negruțiu, notarul public din Jibou. Pe loc se gândi să obțină el postul devenit vacant. În multe privințe nu câștiga nimic, ba dimpotrivă pierdea, preferând Silvaniei Jiboul, un târgușor de patru-cinci mii de suflete, fără altă faimă decât aceea de a fi cuibul familiei Wesselényi. Dar notariatul era o mină de aur, de aceea se înghesuiau atâția ca să-l dobândească. Notarii publici erau funcționari de stat, depindeau de Ministerul Justiției și aveau datoria de a presta jurământ înaintea autorităților la intrarea în funcțiune. Pe firma și pe sigiliul lor figura stema țării, ca la orice instituție publică. În rest, se bucurau de un regim de liber-profesioniști, asemenea avocaților. Veniturile lor curgeau din trei izvoare principale: autentificarea și legalizarea actelor de tot felul, contractele de vânzare-cumpărare și cauzele succesoriale. Ce se câștiga cu operațiunile din prima categorie era floare la ureche. Altfel stăteau lucrurile cu contractele de vânzare-cumpărare și, mai ales, cu cauzele succesoriale, unde onorariul se percepea procentual în raport cu masa succesorală. Avantajul creștea prin faptul că, potrivit legii, în fiecare reședință de plasă, cu excepția municipiilor,

funcționa un singur notar public. Dacă te purtai cu destoinicie și-ți vedeai de interese, ajungeai să câștigi două-trei sute de mii de lei pe an, ba chiar mai mult.

Invocând un pretext, se repezi pe o zi la Jibou. Plasa era bogată, cu țărani înstăriți, ca pretutindeni de altfel prin părțile sălăjene. Târgul avea oarecare importanță economică, fiind nod de cale ferată și având în apropiere minele de cărbuni din Surduc. El însuși se trăgea din împrejurimi și cunoștea destui localnici, care l-ar fi sprijinit la nevoie.

Se înapoie la Silvania pe deplin hotărât. Mai rămânea să obțină consimțământul Mărioarei. Cu destulă fereală, căci prevedea un refuz, o puse la curent cu noile sale intenții. Deoarece ea-l asculta cu atenție, fără a-l întrerupe, căpătă curaj și-i prezentă în amănunțime frământările sufletești care-l împinseseră la acel pas. Renunțase la toate, nu mai dorea decât înțelegere și împăcare.

– Dacă acestea le cauți, atunci sunt de partea ta, răspunse ea la sfârșit. Ne-am zbuțuit destul amândoi, ca să avem nevoie de liniște.

– Numai să știi, dragă Mărioară, că Jiboul nu e Silvania, se simți el dator s-o avertizeze. N-are străzi pietruite, nici trotuare. De vreo doi ani au adus lumina electrică de la Surduc, dar altminteri prea mare deosebire între Jibou și Ocna nu este.

– Nu-i nimic, ne vom obișnui cu timpul, zise ea. Eu am puține pretenții. În afară de liniște, nu-mi trebuiește nimic. Dacă tu crezi că poți să mi-o dai, atunci să plecăm chiar de mâine. În Silvania n-aș mai vrea să stau. Nu e clipă să nu mă gândesc că aici...

Se întrerupse sugrumată de plâns. Ochii i se umplură de lacrimi, iar buzele prinseră să-i tremure grăbite, parcă ar fi șoptit niște cuvinte numai de ea înțelese.

– Îți făgăduiesc, Mărioară dragă, că de azi înainte voi face tot ce atârnă de mine ca să fii mulțumită! o încredință el, într-un elan sincer, sărutându-i mâinile.

Voise la început să-i spună că a face totul pentru fericirea ei, dar schimbase vorba simțind că între ei cuvântul *fericire* nu mai trebuia rostit niciodată.

Valer ar fi vrut să ducă totul la capăt de unul singur, dovedind măcar o dată că e bărbat pe picioarele lui. Din păcate, amatorii să pună mâna pe postul de notar public mișunau și Dumnezeu știe dacă până la urmă ar fi izbutit. Se resemnă, de aceea, să apeleze din nou la neamurile nevestii-sii. Helena nu pricepu deloc rostul acelei mutări pe nepusă masă. Nu se dă cu piciorul într-un post pentru obținerea căruia s-au depus atâtea diligențe.

– Nebuni sunteți mergând în pustie, când în Silvania le aveți pe toate! îi spuse ea Mărioarei între patru ochi. Dar degeaba îmi cheltuiesc sfaturile, că de ele nu ascultă nimeni. Faceți cum vă taie capul!

Altfel îi întâmpină Victor. Dacă așa socotesc ei că e mai bine, așa să fie, numai să se țină cu sârguință de treaba începută. După drama petrecută în primăvară, socotea că are datoria să le întindă o mână de ajutor. Nu apelă însă la Rațiu, cum credea Valer. De când unchiul său ajunsese prim-ministru, nu-i ceruse un capăt de ață și nici nu avea de gând să-i ceară. De altfel, niciodată nu-l rugase ceva. Ceea ce făcuse Rațiu pentru ei pornise de la sine. Scrise însă două rânduri părintelui Buteanu, iar acesta puse o vorbă bună pe lângă prietenul său, lancu Pop, acum ministru subsecretar la Justiție. Mai repede decât se așteptau, numirea lui Valer sosi la Silvania. Ea curgea de la 1 iulie curent. Îndată Valer depuse jurământul în fața prefectului și se înființă la Jibou pentru a-și lua în primire biroul notarial. Mărioara avea să-l urmeze mai târziu, după ce vor fi găsit o locuință potrivită.

Până atunci, pentru a avea mâinile libere, hotărâra să-și lichideze datoriile care urcau la două sute de mii (la banii pierduți de Valer la cărți se adăugau cheltuielile cu alegerile la primărie și cu sarcina Mărioarei). În loc de a avea zece creditori, mai bine unul singur. De astădată, Valer avu tăria să

nu se adreseze lui Victor și băncii sale. Împrumută un sfert de milion de la un institut de credit din Zalău, punând ca zălog partea de moșie a Mărioarei. Își acopereau astfel și spezele pricinuite de mutarea la Jibou și le mai rămâneau câteva mii pentru a începe o nouă viață.

V

Pe la jumătatea lui iulie, într-o duminică, la prânz, Helena aduse vorba de plecarea la băi. În mai, când cu boala lui Victor, Antalffy îl sfătuisese să facă o cură de ape și de aer îndată ce ar fi avut un moment liber. Recent, adăugase că nici Lenichii nu i-ar fi stricat să petreacă două-trei săptămâni într-o stațiune balneară. După părerea lui, cele mai potrivite locuri ar fi fost Borsecul sau Tușnadul. Victor primi ideea plecării cu o strâmbătură nemulțumită. Se simțea bine, nu era obosit deloc și-apoi de ce să se trambaleze tocmai în Secuime? S-ar găsi la nevoie și alte băi, la fel de bune, dar mai apropiate. Helena, care citea uneori în sufletul lui Victor ca într-o carte deschisă, înțelese că nu-i arde lui de cură cum nu-i e ei dorul să se facă călugăriță.

— Ba la băi să vă duceți, își dădu ea părerea, dacă așa a spus Antalffy, dar aflați-vă alt *Kurort*¹ mai apropiat. Uite, bunăoară, Sovata, unde sunt ape renumite și un aer minunat.

Victor obiectă că la Sovata nu se caută bolile de stomac și de ficat și că, alegând-o, nu scurtează cu mult drumul. Helena o ținu pe a ei. De fapt, propunând Sovata, se gândea, înainte de toate, la noră-sa. Câte femei pedepsite de Dumnezeu să nu aibă copii s-au dus acolo și, până la urmă, zău dacă s-au căit. Uite, de pildă, doamna Gozariu, soția procurorului de la Curtea de Apel din Cluj. La treizeci și nouă de ani, deci nu prea departe de bătrânețe, a ascultat-o pe o prietenă și a petrecut o lună încheiată la Sovata, după ce ani de zile bătuse de-a surda

---

¹ Stațiune balneară. (*germ.*)

la uşile doctorilor. N-ai fi crezut, dar vara viitoare a născut un băiat zdravăn şi sănătos de patru kilograme. Cam târziu, e drept, dar mai bine mai târziu decât niciodată. Întrebată, Lenica declară că, în ce o priveşte, ea s-ar fi dus oriunde sau nicăieri, deoarece stomacul nu o supără deloc. Dacă ar fi fost să aleagă, ar fi preferat Geoagiul, la doi paşi de Alba Iulia, unde tare s-ar fi oprit să-i revadă pe ai săi.

Ultimele cuvinte ale Lenichii oferiră lui Victor soluţia pe care o căuta de câteva zile. În aceeaşi seară, după culcare, o întrebă în felul lui, direct, dacă n-ar prefera, în loc de cură, să petreacă două-trei săptămâni la Alba Iulia şi la Dărbăbanţi. S-ar simţi mult mai bine decât într-o staţiune necunoscută, printre străini. La înapoiere s-ar opri la Cluj, iar de aici, în drum spre casă, ar trece pe la Gherla şi pe la Mireş, ca să-şi încheie, astfel, cea de a doua călătorie de nuntă, începută în primăvară. Lenica primi îndată, înainte ca Victor să fi terminat ce avea de spus. Cu sinceritatea sa cam brutală, el adăugă că nu va putea rămâne cu ea decât trei-patru zile. Afacerile uzinei nu-i îngăduiau, din păcate, să lipsească din Silvania atât cât ar fi dorit.

– Dar ce s-a întâmplat? îl întrerupse ea. Ai vreo neplăcere?

– Nu, nimic, negă el cu hotărâre. Tu numai la rău te gândeşti!

În realitate, intervenise ceva, dar nu neplăcut, ci tocmai dimpotrivă. Trebuia să fie liber în următoarele săptămâni, pe care, aşa cum bănuia, avea să le petreacă mai mult pe drumuri.

Lenica acceptă, fără a obiecta, deşi intenţia lui mărturisită de a o lăsa singură, fie şi la Alba Iulia, o contraria mai mult decât s-ar fi aşteptat. Apucase însă să spună da şi apoi avea mândria ei, nu voia să-i arate cât e de decepţionată. De o lună încoace nu era zi în care să nu se gândească la cele două săptămâni care aveau să le aparţină, în întregime, numai lor. „Nu are nevoie de mine atât cât am eu de el”, îşi zise ea, după ce Victor adormi. „Îi voi răspunde pe măsură. Dacă vrei să ai pace, nu da niciodată mai mult decât ți se dă”.

Asemenea Lenichii, dar din alte motive, Helena dezaprobă modificarea petrecută în planurile de vacanţă ale copiilor.

Victor se socotea, pesemne, de fier, de vreme ce nu-și îngăduia nici o zi de odihnă. Odată tot îl va răzbi osteneala și atunci îi va părea rău că și-a bătut joc de sănătate. Acum însă, de vreme ce hotărâse să nu se mai ducă la băi, Lenica era datoare să rămână lângă el. Dacă bărbatul nu poate să te însoțească, stai locului și poartă-i de grijă, căci îi ești soție.

– Du-te, du-te, se mulțumi ea să-i spună, voi vedea eu de rându-l lui Victor. Ți va fi și ție dor de ai tăi, după atâta timp petrecut printre *străini*.

Lenica înțelese aluzia, dar evită să replice, deși își dădea prea bine seama că fiecare amânare va face cu atât mai grea ziua socotelilor. Îi aruncă o privire rece, pe care soacră-sa i-o înapoie în tăcere.

Peste două zile soseau cu mașina la Dărăbanți, înfierbântați și prăfuiți după șapte ceasuri de călătorie. Părintele Buteanu se întorsese acasă de o lună la tovarășii de ospete și la partidele de vânatoare. Încă din iarnă se înapoiasse definitiv la Dărăbanți. Casa din Alba Iulia, acum a Lenichii, fusese închiriată doctorului Springer. Prevenit printr-o telegramă, le rezervă o masă împărătească. Rumen la față, voinic, cu un aer sănătos, dovadă că șederea de un an la București îi priise, îi întâmpină la scara automobilului, înconjurat de alaiul servitorilor și al câinilor de vânatoare.

– Bine ați venit, dragii și scumpii mei! Le ură el printre îmbrățișări. Mai mare bucurie nici că puteați să-mi faceți! Ilie, Dumitre, unde sunteți, mânca-v-ar luparea! Luați cuferele și duceți-le în casă.

Fu foarte dezamăgit, când află că Victor nu rămâne cu Lenica. Și chiar nu e chip să zăbovească măcar o săptămână? Arde țara de atâta treabă? Ei, dacă nu se poate, nu se poate! Dar vara viitoare să-și rânduiască altfel lucrurile, căci nu va scăpa la fel de ușor!

Buna sa dispoziție se comunică tuturor. Prânzul se prelungi până după șase, când primii dintre oaspeții serii începură să se arate. Masa fu ridicată și așternută din nou.

Cele trei-patru zile făgăduite de Victor se mărginiră până la urmă la una singură. A doua zi se plimbară prin Alba Iulia și îl vizitară pe Sever. Mai trecu o noapte și automobilul se urni din fața porții, ca să dispară la cotitura uliței într-un nor de praf.

Lenica se deprinse repede cu viața din Dărăbanți. Acum înțelese că, de fapt, sufletul ei rămăsese aici. În această vreme, fără nici un efort, își regăsi locul părăsit în iarnă. Era ca și cum ar fi plecat într-o dimineață în zori, iar în aceeași seară s-ar fi întors acasă. Lunile trăite în Silvania i se înfățișau șterse, depărtate, ca o părere sau o amintire. Cu o plăcere redescoperită, văzu de treburile casei, luându-le asupra-și, întocmai ca odinioară.

Își petrecea dimineața în gospodărie, dând porunci servitorilor, dar punând și ea mâna, fie că era, fie că nu era nevoie. Părintele Buteanu încercă s-o mai domolească, ba chiar o opri cu strășnicie să facă treabă, doar venise să se odinească, însă degeaba. Scăpată de supravegherea tăcută a soacrei sale, ca și de propria supraveghere, se simțea, după atâta vreme, în largul ei. În cea mai apropiată duminică, Genu veni s-o vadă, aducându-le cu sine și pe Turica și Zina. Cele două verișoare, bune prietene, acum adevărate domnișoare, rămăseseră la fel de vesele și nebunatice ca înainte. Nu tăcură o clipă, ciripind fără răgaz despre una sau alta ori râzând pe înfundate. Ba la un moment dat, se apucară s-o imite pe mătușa Mariți, ieșită din odaie, cu atâta naturalețe, încât gata-gata să se înece cu toții de râs.

Numai cu greu află Genu răgazul de a-i vorbi despre planurile sale de viitor și de-a o anunța că de luni se duce la Cluj pentru a-și pregăti acolo examenul de capacitate.

La rândul ei, făcu vizite rudelor din Alba Iulia, mătușile Aurica și Olimpia, surorile unchiului Franțișc. Se întâlni din nou cu Turica și cu Zina. De astă dată, nefiind Genu de față, chicotiră și se fandosiră mai puțin, în schimb tăbărâră asupra ei cu nenumărate întrebări, unele indiscrete, jinduind să afle amănunte tainice, cărora le răspunse în doi peri sau cu ocolișuri.

Altfel hotărâse să întâmpine întrebările Bubei Roșca. În fața ei, și-ar fi deschis de bunăvoie sufletul, împărtășindu-i unele din bucuriile și amărăciunile acelor prime șase luni de căsnicie. Niciodată nu-și ascunseseră ceva, iar prietenia lor se clădise pe o deplină sinceritate. O aștepta însă o decepție. De cum se desprinseseră una din brațele celeilalte, Buba îi fâlfâi înaintea ochilor mâna dreaptă, pe inelarul căreia strălucea o verighetă îngustă. Se logodise de două săptămâni.

– Am vrut să-ți scriu, dar cum sunt eu leneșă la corespondență, am tot amânat. Apoi am auzit că te-ai întors și-am așteptat să ne vedem, ca să-ți fac o surpriză.

– Să știi că mi-ai făcut-o! Cine e fericitul?

– Vrei să zici nefericitul! râse Buba, care nu-și încăpea în piele de bucuroasă. Nici nu-ți închipui!

Și, într-adevăr, cum să-și închipuiască, când totul părea luat dintr-un basm! „Nefericitul” era o rudă îndepărtată, văr de a șaptea spiță, însă tânăr, frumușel și prezentabil, dar cu un nume caraghios: Păcală. Prin 1902 sau 1903, când avea șapte-opt ani, tatăl său, originar din Sebeș, emigrase în Statele Unite. Purtat când de un val, când de altul, s-a stabilit în cele din urmă la Buffalo, lângă granița Canadei. Fiind om cu carte, și-a găsit un loc în asigurări. Ce-i drept, milionar ca Rockefeller n-a ajuns, dar și-a asigurat o stare frumoasă. Băiatul, Vasile sau Basil, cum își spunea acum, a studiat la colegiu (un fel de liceu mai înalt) și la universitate. Acum la 34 de ani, ocupa un post de răspundere la o societate de transporturi, își avea casa lui cu tot ce-i trebuie și vreo 30.000 de dolari la bancă, ceea ce înseamnă în bani românești, aproape trei milioane. Se întorsese în țară ca să-și revadă neamurile și locurile unde copilărise, dar în realitate cu intenția de a-și căuta o soție vrednică, româncă ortodoxă ca el, dispusă să-l însoțească în noua ei patrie. O plăcuse pe Buba din prima clipă și, una-două, după obiceiul american, îi și ceruse mâna.

– Am primit fără șovăire, i se destăinuie ea. Unii mi-au imputat că prea m-am grăbit, făgăduindu-mă unui necunoscut

și încă unuia din celălalt capăt al lumii. Dar spune-mi și tu, Lenica, ce soartă m-ar fi așteptat aici? Azi-măine împlinesc douăzeci și cinci de ani, iar părinții n-au cu ce să mă înzestreze. Din câți băieți mi-au făcut curte, nici unul nu m-a cerut de nevastă. Pe când așa, cine știe, poate-mi va surâde norocul. Iar de nu mă voi înțelege cu el, este drum de întoarcere, nu numai de ducere...

Dar ea avea convingerea că totul va merge bine. Ajungea să-i arunci o privire ca să-ți dai seama că Basil e un om serios, dintr-o bucată. Acum e plecat la Sibiu și Făgăraș, la niște neamuri. De cum se va întoarce, o să i-l prezinte. E curioasă să știe ce impresie îi va face, deși e sigură că-l va plăcea și ea, ca toată lumea. Nu osteni să-i vorbească despre el. Basil în sus, Basil în jos, îi arată fotografiile de la logodnă și-i citi o vedere din Sibiu, primită în dimineața aceea.

– Când vine bărbatu-tău să te ia? o întrebă ea, în timp ce-o conducea spre ieșire. Atunci neîndoielnic că-l vei întâlni și pe Basil... Mai treci pe la mine, să mai vorbim. Ți-am împuiat capul cu ale mele și nici n-am apucat să te întreb cum o mai duci. Știi, scrisorile tale mi s-au părut cam ciudate. Nu ești fericită?

– Ba da, răspunse ea, uneori sunt. Vei vedea tu însăși că într-o căsnicie e loc și pentru alte lucruri pe lângă fericire.

Se înapoie la Dărăbanți cam dezamăgită. Așteptase prea mult de la acea primă întâlnire cu Buba și nu primise aproape nimic. Venise mânată de dorința de a i se mărturisi, în speranța că multe i se vor limpezi în mintea și în sufletul ei. Iată că Buba vorbise două ceasuri încheiate numai despre ea și speranțele sale. Și totuși, fără a rosti un cuvânt, îi dăduse un răspuns. Oare nu se măritase și ea cu un bărbat necunoscut, simpatic, prezentabil, bine situat, care o ceruse de nevastă la a doua sau la a treia întâlnire? Faptul că logodnicul ei locuia în America, iar Victor în Silvania nu avea importanță. Într-un anumit sens, toate femeile din lumea asta se căsătoresc cu necunoscuți, pe care îi descoperă pe urmă. Ceea ce se întâmplă apoi e treaba fiecăreia în parte. Ajutor nu poți primi de la nimeni, în afară de tine însăși.

Trecură două săptămâni. Pe nesimțite, o apucă urâtul. Unchiul Franțisc își primea prietenii sau pleca la Alba Iulia ca să-i întâlnească. Mai avea o lună și nici atât și trebuia să ia din nou toiagul pribegiei. Mătușă-sa rămăsese la fel de ursuză și preocupată de propria nenorocire. Bubei i se înapoiase logodnicul și se pregătea de nuntă. După înțelegere, îl aștepta pe Victor în prima decadă a lunii august. Sosi praznicul Schimbării la față și el încă nu se arătase. Primi două cărți poștale ilustrate, care nu spuneau nimic, una din Arad, cealaltă din București. Oare ce va fi căutat în cele două capete de țară? E drept că nu-i plăcea să scrie, dar în aproape o lună tot i-ar fi putut trimite o scrisoare, dacă nu de altceva, măcar s-o vestească când vine s-o ia. Încet-încet, o neliniște surdă o cuprinse, un freamăt lăuntric, deocamdată discret, ca un neastâmpăr. Când poștașul îi înmână ilustrata din București și recunosc pe dosul ei scrisul lui Victor, inima îi bătu cu putere. Îi lipsea viața lăsată la Silvania, orașul, casa, oamenii, îi lipsea el, așa cum era, tăcut, posac, îngândurat, îi lipseau mai ales îmbrățișările lui, care-i umpluseră viața, dându-i un înțeles nou.

„Nu aici e locul meu“, își spuse, învârtind în mâini cartea poștală, „ci acolo lângă el, împărțindu-i bucuriile și necazurile. Numai de-ar veni odată!“

Victor pică pe neașteptate a doua zi după Schimbarea la față. Lenichii nu-i veni să-și creadă ochilor când auzi bâzâitul motorului și-l zări pe Victor coborând din mașină. Revederea fu reținută de ambele părți. Ea se roși toată, el o sărută stângaci pe obraz. Părintele Buteanu întinse masă mare. Victor le spuse că vine de la București, dar că fusese în Basarabia, la Chișinău, cu niște treburi. Lenica se miră, căci nu-și putea închipui ce căutase pe acolo.

În timpul cinei, își căutară în mai multe rânduri privirea. În adâncul fiecăreia licărea, ca o flacără nestinsă, dorința.

– Mi-a fost greu fără tine, murmură el, cuprinzând-o în brațe în patul larg, bătrânesc, din camera de oaspeți.

– Și mie... bâigui ea, cu o fericită renunțare la sine, pierzându-se încă înainte de a i se fi dat.

VI

Lenica avea tot dreptul să rămână mirată, auzind că bărbatu-său venea din Basarabia. Însuși Victor ar fi zâmbit neîncrezător, dacă cineva i-ar fi spus pe la începutul lui iulie că în curând va bate drumurile până în cealaltă margine de țară. Pe atunci se străduia să aducă întreprinderea pe linia de plutire și nu prea știa cum. Funcționând normal, uzina aducea un venit de o sută – o sută zece mii de lei lunar. Banii aceștia asigurau pentru moment regia întregii întreprinderi (salarii, impozite, combustibil). Ea se susținea, deci, singură, însă nu aducea nici un leu beneficiu. Era și aceasta ceva, nu-i vorbă, dar prea puțin. Lipsa banilor lichizi devenea tot mai stingheritoare și putea duce într-o bună zi la situații penibile de felul celei întâmpinate de Weiss în joia de pomină când fusese cât pe aci să nu-și poată plăti salariații.

Într-o asemenea împrejurare, banii nu puteau fi scoși decât din moară. Ca întotdeauna la începutul verii, instalațiile morii erau oprite pentru revizie. Câteva cuvinte răspicate, însoțite de o privire rece, îl convinseseră pe Surányi să facă operația fără a solicita fonduri. Mai mult, din dorința de a-și dovedi zelul, promise să fie gata până la 1 august, dată la care începea, după tradiție, noul sezon de măciniș.

Secerișul grâului începu anul acela mai devreme ca de obicei, pe la jumătatea lui iulie. După seceta ce bântuise din aprilie, întreruptă de câteva ploi răzlețe, recolta se anunța de pe acum slabă, nu numai în jurul Silvaniei, ci în întreg Sălajul. Nu altfel stăteau lucrurile în județele învecinate, după cum îl încredințară știrile primite din Arad, Oradea și Satu Mare. În afară de Silvania, moara distribuia făină la Zalău, Jibou și Crasna, precum și în așezările miniere de la Șarmășag și Surduc, în total vreo douăzeci-treizeci de vagoane. Grâul necesar măcinișului se obținea îndeosebi din achiziții și numai în mică măsură din uium. Micii proprietari din jurul Silvaniei (și numărul lor crescuse după reforma agrară) preferau să-și ducă grâul la

morile țărănești din plasă, în ciuda faptului că făina pe care o căpătau era de calitate inferioară. În genere, țăranul care venea la moară cu câțiva saci de grâu, voia să primească făina rezultată din acel grâu, și nu o cantitate de făină gata măcinată, chiar dacă ar fi fost albă și curată ca neaua. Teama ancestrală de a nu fi tras pe sfoară de orășeni se dovedea astfel mai puternică decât însăși evidența. E adevărat, pe de altă parte, că și uiumul perceput de morile sistematice era mai ridicat, un motiv în plus ca micii producători să le ocolească.

Încă din primele zile ale lunii iulie, cei doi achizitori, Malajos și Blau, o luară prin județ, mai mult ca să pipăie terenul decât să încheie contracte ferme. Din păcate, evaluările se dovedeau a fi reale. Recolta se anunța atât de săracă, încât în destule locuri era îndoielnic că ea va ajunge chiar pentru hrana oamenilor. Marii proprietari, furnizorii tradiționali, se arătau circumspecți, așteptând ca mai întâi să se stabilească prețul pieții, care anul acela avea să fie în mod sigur foarte ridicat (până la patruzeci-cincizeci de mii de lei vagonul).

După ce primi raportul achizitorilor, Victor înțelese că trebuia să facă ceva. Datoria către banca „Vulturul” din Arad se apropia de termen. La 1 noiembrie trebuia să plătească negreșit milionul, de nu voia să-și vadă protestată polița. Anevoioasele pertractări din primăvară cu directorul Roxin îl convinseseră că banca nu-i va acorda o nouă amânare. Mai avea până atunci trei luni și zilele se scurgeau necruțătoare, una după alta.

Pentru început, hotărî să oprească furnizarea curentului electric noaptea între 12 și 4, ore în care motoarele funcționau degeaba, întrucât consumul era neînsemnat, practic nul. Hotărî, de asemenea să ieftinească lumina electrică și să scadă uiumul până aproape de nivelul statornicit în morile țărănești. Două măsuri înțelepte, în fond, dar cu rezultate nesigure. În condițiile în care, după introducerea curentului electric alternativ, prețurile rămăseseră neschimbate, numărul abonaților nu avea cum să crească. Or, în Silvania mai erau aproape o mie de

case fără lumină electrică. Ieftini deci curentul cu cincizeci de bani kilowatul, dar desființă totodată paușalele. De regulă, plata forfetară a curentului păgubea pe furnizor, înlesnind fraudele care nu puteau fi, practic, controlate. Cu ani în urmă, Weiss încercase să plaseze peste tot contoare. Se izbi însă de rezistența îndârjită a consumatorilor și renunțase din teama de a nu-i pierde pe toți. Cele câteva sute de contoare zăceau și acum sigilate într-una din magaziiile uzinei. Un risc exista, indiscutabil, și acum, dar el trebuia neapărat înfruntat. Calculul lui Victor era simplu și de bun-simț: cine a apucat odată să aibă lumină electrică în casă, nu se mai întoarce la lampa de petrol, pentru câțiva lei plătiți în plus pe lună. Nu-i mai puțin adevărat că, în afaceri, bunul-simț nu valorează, uneori, nimic. Și în privința uiumului înfrunta un risc, deoarece țăranii puteau să-l ocolească în continuare, iar marii proprietari să profite, micșorându-i veniturile.

Rezultatele urmau să se vadă abia peste câteva luni, la toamnă. Până atunci, rămânea la cheremul întâmplării, fără un ban în casă, cu spectrul amenințător al datoriei la orizont. Din fericire, vânzând casa din strada Eminescu, împreună cu mobilele de prisos, la prețul nesperat de trei sute de mii. Erau singurii bani lichizi de care dispunea în momentul acela, nu prea mulți, e drept, dar meritul lor de frunte consta în faptul că existau. De cum îi închise în casa de fier, se simți mai liniștit și sigur de sine.

Victor nu prea credea în întâmplare, ca toți oamenii activi și puternici, care sunt convinși că-și făuresc soarta cu mâinile lor. Și totuși, întâmplarea singură îl scoase la liman, în persoana maiorului Lucescu, soțul lui Jenny, întors de la Chișinău la Zalău pentru câteva zile. Venind vorba despre recolta aceluia an, Lucescu îl informă că, spre deosebire de restul țării și îndeosebi de Ardeal, Basarabia a fost cruțată de secetă. E drept că și pe acolo nu prea plouase în aprilie și în prima jumătate a lui mai, încât agricultorii intraseră la griji. Câteva ploi strașnice au reparat însă totul; de unde părea la un moment dat compromisă, recolta promitea a fi excepțională.

Abia la înapoiere, pe drumul spre Silvania, Victor înțelese că ține în mână o afacere de aur. Dacă ar aduce câteva zeci de vagoane de grâu din Basarabia, cumpărate ieftin, și ar arunca pe piață cantități însemnate de făină la un preț avantajos, dar nu foarte ridicat, s-ar umple de bani și ar scădea totodată prețul grâului în Sălaj, permițându-și să încheie tranzacții foarte rentabile cu producătorii. Fu destul atât ca să-și piardă liniștea. Îndată după cină, se încuie în camera de domni. Un ceas petrecut la birou cu condeiu în mână îl convinse că are dreptate. Numai pe hârtie, deoarece îi trebuiau bani, câteva milioane, iar el nu-i avea. Îi aveau însă alții, de pildă frații Fried din Arad.

Când totul i se orânduie în minte, nu pierdu o clipă. Renunță la băi și grăbi plecarea Lenichii, pentru a se putea mișca în voie. De la Alba Iulia zbură cu automobilul la Arad. Frații Fried, Gábor și Aladár, anunțați telegrafic, îl primiră cu cordialitate, dar și cu o anumită circumspecție. După ce Victor își retrăsese capitalul din afacere, relațiile dintre ei se răciseră întrucâtva, oricât de înțelegători se arătaseră cei doi frați față de nevoia lui de a-și recupera capitalurile. De aceea, îl ascultară amândoi în tăcere, Gábor, vârstnicul, cu ochii coborâți asupra mapei de piele de pe birou, Aladár, cu coatele sprijinite pe genunchi (ședea într-un fotoliu *vis-à-vis* de Victor) și un zâmbet, jumătate afabil, jumătate neîncrezător, care i se pierdea pe buzele subțiri. Sentimentul că e întâmpinat și ascultat cu rezervă se strecură treptat în sufletul lui Victor. Când își termină expunerea, era aproape sigur că va primi un refuz politic. În loc de aceasta, vârstnicul ceru secretarei să-i facă legătura cu corespondentul său din Chișinău, anunțând-o totodată că nu e la birou pentru nimeni.

Până la primirea legăturii, care nu întârzie prea mult, se întreținură asupra unor subiecte la ordinea zilei, ca și când n-ar fi meritat să zăbovească asupra propunerii lui Victor.

Convorbirea telefonică dură un sfert de ceas și se desfășură în jargon. Cu excepția unor cuvinte răzlețe, Victor nu pricepu

mare lucru. Observă însă că frații schimbă din când în când între ei scurte priviri semnificative.

– Da, zise în încheiere Gábor, după ce scutură în mai multe rânduri capul, rămâne așa cum am convenit. Desigur, desigur... Respectele mele!

Așeză receptorul în furcă și se întoarse cu fața spre Victor.

– Am putea încheia în principiu afacerea pe care ne-o propuneți, începu el, cu oarecare ezitare în voce (era mai mult o manevră diplomatică, deoarece atât el, cât și mezinul conveniseră din priviri să accepte tranzacția). Corespondentul nostru ne încredințează că merită să încercăm. Firește, există și riscuri, dar ele nu depășesc o limită rezonabilă. Mai înainte de a intra în miezul problemei, am vrea să știm, fratele meu și cu mine, în ce formă urmează să luați parte la afacere, acum că nu mai sunteți legat material de interesele casei noastre.

– Din păcate, am toate fondurile blocate, așa că nu poate fi vorba de nici un fel de participare, răspunse Victor. Afacerea va fi în întregime a Dumneavoastră. Singura favoare pe care o solicit este ca măcinișul celor 80–100 de vagoane să se facă în moara mea. Lucrând zi de zi, fără pauză, aș putea fi gata în maximum trei luni de zile. Bănuiesc însă că aveți interesul să desfaceți făina într-un interval ceva mai larg. Oricum v-ați hotărî, eu vă stau necondiționat la dispoziție. Când grâul va fi cumpărat și va porni încoace, vom încheia un contract în regulă, cu toate precizările necesare.

Evreii își aruncară unul altuia o ultimă privire întrebătoare.

– Suntem de acord, declară vârstnicul, și vă rugăm să considerați, din această clipă, înțelegerea dintre noi ca și încheiată. Se ridică cu o anumită solemnitate și strânse mâna lui Victor, imitat apoi de fratele său. Mai mult, pentru a păstra un secret cât mai deplin asupra intențiilor noastre, vă propunem să vă ocupați personal de achiziționarea grâului, contra unui comision de 10%. Dacă vrem ca afacerea să reușească, trebuie ca în cel mult două săptămâni primele zece-cincisprezece vagoane să se găsească în magaziile morii Dumneavoastră.

Încă în seara aceea, târziu, după zece, Victor se înapoie la Silvania. Dormi buștean, iar în zori se îndreptă val-vârtej spre Chișinău, prin București, luând cu sine cei 300 000 din casa de bani. Gonind cât ținea mașina, după o duzină de pane de motor și de cauciuc, ajunse a doua zi spre seară, la capătul puterilor. Știa prea bine că fiecare ceas e prețios și nu voia să piardă, din vina lui, nici unul.

Pe cât de grăbit era el, pe atât de flegmatic și de nepăsător se arătă a fi domnul Chiril Borisov, corespondentul fraților Fried, proprietarul, din tată în fiu, al unei foarte prospere agenții de comerț cu cereale. Înalt, blond, de-o corpolență puțin obișnuită, amintindu-l pe Gergely-bácsi, purta haine largi, șifonate, de dril alb și-și tampona întruna fruntea transpirată. Putea să aibă vreo cincizeci-șaizeci de ani, se mișca anevoie, iar figura rotundă, cu pungi vinete sub ochi și obraji înecați în grăsime se acoperise de petele cenușii ale celor ce suferă de inimă. Nici vorbă să fie evreu, cum crezuse Victor, deși vorbea la perfecție idiș. Rus după tată, moldovean după mamă, mai avea în vine și sânge belgian, polonez și chiar tătăresc, așa cum mărturisi de la primele cuvinte. Arborând jovialitatea naturală a oamenilor grași, se tutui repede cu Victor, care trebui să i se adreseze cu Chiril Ivanovici, ba îl și sărută, după obiceiul rusesc. Timp de trei zile, abia discutară despre afacerea proiectată. Petrecură în schimb ceasuri lungi în nesfârșite ospețe, cu meniuri complicate și indigeste, care începeau întotdeauna cu vodcă și zacuscă și se isprăveau cu blinele și tort de castane.

– Lasă, iubitele, îl liniștea Chiril Ivanovici, ori de câte ori încerca să aducă vorba despre cumpărarea grâului, nu-ți face griji. De contract se ocupă funcționarii mei. De ce-i plătesc? Mai bine gustă din crapul ăsta cu stafide și îngăduie să-ți mai torn un păhărel.

De regulă, la sfârșitul meselor rusul era beat. În asemenea ocazii, devenea când rătăcit-sentimental, când de o luciditate surprinzătoare.

– Știi de ce mănânc și beau, prietene? îl întreba el, invariabil. De teamă și ca să înșel timpul. Pentru că mâine, vecinii noștri de dincolo (și schița un gest spre răsărit) vor păși peste Nistru și atunci va fi gata cu noi. Cu mine, cu tine, cu toți!

Avea convingerea neștrămutată că în cel mult douăzeci de ani rușii vor ocupa România, iar în țară se va instaura bolșevismul.

– Din fericire, adăuga el, doctorii mă asigură că inima mea nu va rezista atât. E și asta o mângâiere, și nu mică! Numai de-ar întârzia douăzeci de ani!

În sfârșit, semnară contractul în condiții care mulțumeau ambele părți. În afară de cele o sută de vagoane, Victor mai cumpără douăzeci, pe socoteala lui, plătind două treimi din sumă și semnând o poliță pentru rest. Era din nou fără o lețcaie în buzunar și, în plus, cu o datorie de două sute de mii, dar se simțea mulțumit, cum de mult nu fusese.

VII

Logodna dintre Edith și Sever fu celebrată la Silvania pe la jumătatea lui septembrie. Alois von Dymza ținu să ia parte la ceremonie atât ca frate al logodnicei, cât, mai ales, ca vechi și credincios prieten al lui Sever. Se înțelege că în călătoria lor în România cei doi frați fură însoțiți de Irene, soția lui Aloys. Sosirea vienezilor întoarse pe dos existența Hențeștilor. Toată lumea, mai puțin Victor, care le avea pe ale lui, luă parte la discuții, dându-și părerea cum să-i primească pe oaspeți, unde să-i găzduiască, la cine să-i ducă, într-un cuvânt ce să facă pentru ca viitoarele lor rude să se simtă ca acasă. Principala întrebare era unde să-i culce. De hotel nu putea fi vorba. Din motive ușor de ghicit, nu ar fi fost convenabil ca logodnica să locuiască sub același acoperiș cu viitorul ei soț. Nici separarea lui Edith de ceilalți doi n-ar fi constituit o soluție. Până la urmă, căzura de acord să-i găzduiască pe toți la Mărioara, care avea destul loc în casa ei.

Oaspeții sosiră în ajunul zilei hotărâte pentru logodnă. Sever îi așteptă la Ciucea cu automobilul lui Victor. Primele contacte fură destul de protocolare, cum nici nu se putea altfel. Apoi spiritele se dezmoțiră, mulțumită în special lui Aloys și Mărioarei. Singură Edith se arătă mai reținută printre atâția oameni străini, dar încet-încet reveni și ea la dispoziția obișnuită. Purtarea amabilă și atentă a tuturor față de ea sfârși prin a o câștiga. Helena, îndeosebi, nu pierdu un prilej pentru a o face să se simtă cât mai bine, printr-un cuvânt spus la momentul potrivit sau printr-un gest prevenitor. O mângâia pe obraji, îi lua mâna într-a ei și-i spunea invariabil, cu un zâmbet afectuos: *Edith, mein Kind* ¹!

În realitate, mărunțică și ștearsă, fără personalitate, ca majoritatea blondelor, Edith nu-i împlinea așteptările. Cu figura presărată de pistrui și luminată de ochii albaștri spălăciți, părea o adevărată adolescentă abia săltată din copilărie și nu o femeie de aproape treizeci de ani, care mai fusese măritată o dată. Mai mult îi plăcu soția lui Aloys, o roșcovană trupeșă, bine înfiptă pe picioare, cu pieptul falnic și brațele albe, carnoase, veselă și plină de viață. Helenei îi ajunse o privire ca să înțeleagă că între viitorii soți era mai mult decât o dragoste nevinovată. Impresia i se transformă în certitudine, când află că Edith îl vizitase pe Sever la Alba Iulia. Era grăitor apoi faptul că, în timpul șederii Dymseștilor la Silvania, în loc să se bucure că sunt împreună, Edith și Sever arătau mai degrabă nemulțumiți, ca și cum o întâmplare neprevăzută i-ar fi contrariat în chip vădit. Acum, la drept vorbind, ar fi fost și greu ca lucrurile să se fi petrecut altfel, doar Edith era văduvă, tânără și avea, desigur, concepțiile de viață ale generației de după război. Toate acestea le păstră însă cu strictețe pentru sine. Edith era logodnica lui Sever, născută dintr-o foarte aleasă familie vieneză și atât. Nu-și modifică atitudinea față de ea, iar în absență o lăudă ori de câte ori se ivi prilejul.

---

¹ Edith, copila mea! (*germ.*)

Logodna avu loc într-o duminică după-amiază în cadru strict familial. Celor ce se găsiseră adunați în salon cu o seară înainte, li se adăugară numai Valer, înapoiat de la Jibou anume pentru a lua parte la ceremonie, și Ionaș Sima, care, ca văr primar al lui Sever, nu se putea să nu fie invitat. Însuși noul vicar Elie Cupcea, schimbă inelele tinerilor și le dădu binecuvântarea. Spre deosebire de predecesorul său, era un adevărat domn, fiu de judecător și înrudit, prin mamă, cu familia fostului mitropolit de la Blaj. Avea maniere alese și vorbea curgător nemțește. Helena îi fu, de aceea, recunoscătoare, gândindu-se ce impresie ar fi făcut asupra oaspeților pădurețul vicar Băliban, cu barba sa încâlcită și cu cizmele veșnic noroioase, chiar în toiul verii.

În timpul slujbei, Helena se simți fericită și împăcată, cum de mult nu fusese. Când vicarul vârî inelul cu numele lui Edith în degetul lui Sever, i se umeziră ochii. Parcă nu-i venea a crede că femeia aceea gingașă și grațioasă, cu un zâmbet sfios strecurat pe buze, e logodnica lui Sever și că în curând acest ultim copil al ei își va întemeia, la rândul său, un cămin.

„Doamne, dă-le norocul pe care-l merită amândoi“, se trezi ea murmurând în sine. Era prima rugăciune pe care o adresa lui Dumnezeu de la moartea lui Lați.

Dymszeștii rămaseră la Silvania până la sfârșitul săptămânii următoare. Încă din seara logodnei hotărâră de comun acord ca nunta să se țină îndată ce Sever își va fi găsit un post potrivit, ceea ce nu putea întârzia prea mult. Până atunci, logodnicii aveau să se revadă la Viena.

Pe peronul gării Ciucea, despărțirea dintre Edith și Sever fu mai grea ca oricând.

– Nu fi trist, Henția Sever, îi șopti ea, printre sărutări. În curând vom fi împreună pentru totdeauna. Abia atunci vom începe să trăim cu adevărat. Trebuie să sperăm și să credem!

Câteva zile mai târziu, plecă și Sever la București. Unchiul său Gusti îi făgăduise la Gherla că se va ocupa de viitorul său ca de al propriului copil și de atunci își reînnoise promisiunea. Nu strica totuși să-l cerceteze personal, pentru a-i ține trează

aducerea aminte. După cum spunea Helena, Gusti își respecta cuvântul, dar mai trebuia tras din când în când de mânecă.

În capitală trase la hotelul „Union“, unde Victor era cunoscut. După ce se odihni o noapte, scuturându-se de oboseala drumului, îi făcu o vizită lui Augustin Bodea în noua locuință din bulevardul Dacia. Multe schimbări se petrecuseră în ultimii ani în viața unchiului său și toate fericite. Se obișnuise, de altfel, ca soarta să-l răsfete, presărându-i existența numai cu bucurii și succese. În floarea vârstei, se afla la apogeul unei cariere de care puțini avuseseră parte. Biroul avocațial îi aducea mai departe venituri rotunde, deși se interesa mai puțin de el, lăsându-l în seama unor secretari destoinici. Cei mai mulți ardeleni stabiliți la București, indiferent de culoarea politică, apelau la serviciile sale. Nici cu politica nu-și bătea prea mult capul, după ce-și văzuse împlinit visul de a fi fost ministru. Făcea numai atât cât trebuia ca să se mențină în primul plan al actualității. „Nu vreau să fiu uitat de dușmani și mai ales de prieteni“, obișnuia să spună ori de câte ori venea vorba de activitatea lui politică. În sciziunea care se declară în sânul partidului liberal după moartea lui Ionel Brătianu, luă din instinct partea „tinerilor“. Mersul evenimentelor avea să-i arate, nu peste mult, că s-a orientat bine. La alegerile din decembrie se numărăse printre puținii deputați liberali aleși, încă o dovadă că greutatea sa politică era reală, deasupra conjuncturilor de moment. Bine sfătuit, dar având el însuși un dezvoltat spirit practic, își lichidă averea din Ardeal, mai puțin moșia din Lona, rămasă de pe urma Suzanei Bodea, pe care o poseda în indiviziune cu tatăl și cu frații săi. Banii rezultați din vânzare îi investi în acțiuni ale societății siderurgice „Reșița – Cugir – Bocșa“. Devenit aproape concomitent președinte al consiliului de administrație, încasa anual, din dividende și tantieme, peste două milioane de lei. Părăsi cam în același timp casa, acum prea modestă, din strada Plantelor și își cumpără o vilă somptuoasă pe bulevardul Dacia. Aici primea cea mai aleasă societate a Bucureștiului și dădea recepții

strălucite. La una din ele, în primăvară, o cunoscuse Christofor Metaxa, marele industriaș, unul din cei mai bogați oameni din România, pe Miți Bodea, acum în vârstă de douăzeci și unu de ani, de o frumusețe răpitoare, și o ceruse a doua zi de soție, în ciuda marii diferențe de vârstă (grecul se apropia de cincizeci). Nunta se celebră cu un fast princiar îndată după Paști. Rubricile mondene ale jurnalelor mai publicau și acum câte un ecou întârziat al aceluia eveniment extraordinar.

Gusti își primi nepotul cu brațele deschise. Auzind că a tras la hotel, îl dojeni și îl sili să-i promită că încă de a doua zi se va muta la el. După cină, în biroul unde se retraseră ca să-și bea cafeaua și să fumeze, îl informă despre ceea ce a întreprins în interesul lui. Deși în împrejurările actuale posturile de inginer nu se întâlneau pe toate drumurile, el dibuise câteva, din păcate de mână a doua, pe la fabricuțe din provincie sau la exploatare miniere, cu munci de rutină, fără perspective, și destul de prost plătite. Un asemenea post i-ar putea pune la dispoziție oricând, de pildă la minele statului de la Vârlez, lângă Cluj. Dar la alt debut în carieră se gândise el pentru nepotul său preferat. Ca să nu se căciulească în dreapta și-n stânga, s-a adresat lui Metaxa, care s-a arătat încântat să-l aibă pe Sever la uzinele din București. Se găsea și un post de inginer bine retribuit, pe care i-l-ar încredința cu dragă inimă, mai ales că Sever avea recomandări atât de bune de la Viena. Postul în cauză se elibera însă abia în iunie, odată cu ieșirea la pensie a actualului titular.

– Eu zic să primești fără șovăială, îl sfătui unchiu-său. O slujbă în București, plătită cu optsprezece mii de lei pe lună, și asta numai pentru început, nu vei întâlni ușor. E adevărat că mai ai de așteptat vreo șapte-opt luni, dar ele vor trece mai repede decât îți închipui. Până atunci, plimbă-te, călătorește, odihnește-te, meriți din plin o clipă de răgaz după șase ani de muncă!

Sever primi îndată cu o recunoștință pe care o exprimă în câteva cuvinte simțite. Gusti, căruia îi plăcea să asculte asemenea fraze, îl bătu prietenește pe umăr:

– Lasă, lasă, ce-am făcut e floare la ureche! Mai bine vorbește-mi de logodnica ta și de planurile voastre de viitor.

Scutură energic capul aflând că a hotărât să se căsătorească numai după ce va avea o situație corespunzătoare.

– Bine te-ai gândit, aprobă el cu convingere. Căsătoria e un lucru serios. Nu-ți întemeiezi o familie până nu ai o poziție solidă în societate. Îți spun că de la tine nici nu m-am așteptat la altceva. Dacă nu ai în vedere nași mai de soi, să știi că te vom cununa eu și cu mătușă-ta Livia, iar nunta o vom sărbători aici în casa asta, cu toată fala cuvenită!

Augustin Bodea considera ca o ofensă personală preferința arătată de Victor lui Rațiu și căuta să-și ia în felul acesta revanșa.

Sever se înapoie la hotel cu mintea amețită nu de vinul băut, ci de veștile primite. Singurul lucru cu care nu se împăca era ideea de a sta cu brațele încrucișate timp de atâtea luni. Dacă ar fi fost după el, s-ar fi apucat de muncă de a doua zi, fără a alege prea mult, numai să nu-și piardă vremea de pomană. Ce-ar fi fost să accepte, fie și provizoriu, postul de inginer la minele din Vârlez?

Spre sfârșitul zilelor petrecute în București se revăzu cu Genu Herlea. Venise să-și susțină examenul de capacitate și locuia la hotelul „Pallas”, pe strada Brezoianu. Când pătrunse în holul plin de lume, prietenul său tocmai cobora scările.

Își încheiase examenele și acum se ducea la universitate să afle rezultatele. Se reîntâlniră în aceeași seară. Genu era radios, deși potrivit felului său de a fi căuta să-și ascundă bucuria.

Reușise primul la istorie din două sute unsprezece candidați și al cincilea la geografie, materia secundară. Însuși președintele comisiei, Octav Talaz, profesor de istoria artei la Universitatea din Iași, îl felicitase, oferindu-i un post de asistent la catedra sa.

Evenimentul se cuvenea a fi sărbătorit. Intrară în Cișmigiul învecinat, la „Monte Carlo” și luară loc la una din mesele de pe malul lacului.

Aici, după câteva pahare de bere, Genu îi mărturisi că nu are de gând să dea curs invitației de a deveni asistentul profesorului moldovean. Ce să caute la Iași, printre străini, și apoi ce are el a face cu istoria artelor? Lasă că asistenția, așa cum se practică la noi, e mai mult o ocupație ancilară. Așa că a ales catedra de istorie de la liceul „Mihai Viteazul” din Alba Iulia, unde era acasă.

– Dar cu doctoratul ce intenții ai? îl iscodi Sever. Doar n-ai de gând să lași totul baltă?

Genu umplu paharele cu berea spumoasă.

– Eu n-aș lăsa, dar tare mă tem că nu e nimic de făcut, zise el, cu o undă de amărăciune în voce. Cu von Toldy n-are rost să mai sper nimic. Sub un pretext sau altul, îmi va refuza întotdeauna teza. Din considerație pentru el, colegii lui de la Viena nu m-ar accepta ca doctorand. Asta firește dacă aș dispune de fondurile necesare ca să mai petrec un an în străinătate, ceea ce e foarte problematic. Am încercat la Cluj, unde situația nu s-a schimbat de trei ani încoace. Lapedatu e prea liberal, Meteș și Lupaș prea ortodocși... Singur Silviu Dragomir mi-a dat unele speranțe. Și-apoi trebuie să-i înțelegi și pe ei. Cine ar primi să patroneze un doctorat, a cărui teză a fost pregătită sub conducerea altcuiva? La urma urmei, esențialul e că am terminat lucrarea. Într-o bună zi, o voi publica. Deocamdată vreau să trăiesc o bucată de vreme fără gânduri. Să trăiesc pur și simplu, ca orice alt om, să mă bucur de viață. Dar destul despre mine. Tu ce-ai isprăvit?

Sever îi relată din fir în păr convorbirea cu Augustin Bodea.

– Unchiul tău are dreptate, își dădu Genu părerea. Te-ai canonit destul șase ani de zile, ai dreptul la câteva luni de tihnă și libertate. Doar nu ești povară pentru nimeni. De altminteri, fă cum te taie capul. Intrând în viață, e mai bine să ne hotărâm singuri soarta. Albă sau neagră, va fi cea pe care ne-am ales-o. Hai să mai bem un pahar! Cine știe când ne vom mai vedea? *Prosit!*

VIII

Lenica se înapoie la Silvania plină de încredere și speranță, hotărâtă să ia totul de la capăt și să-și orânduiască viața așa cum o dorea. Luna petrecută la Dărăbanți și apoi revederea lui Victor o ajutaseră să înțeleagă mai bine ce are de făcut. Era acum convinsă că bărbatul ei o iubește, că i-a devenit necesară. Vechile și înșelătoarele vise de fericire, depănate de-a lungul anilor, reînviară în suflet. Depindea de ea și numai de ea, de răbdarea, îngăduința și puterea ei de sacrificiu pentru a izbuti. Și, în privința aceasta, nu avea de gând să dea înapoi de la nimic, plătind oricât de scump dreptul ei de a fi iubită. Legănată de astfel de iluzii, nu-și dădea seama că de fapt hotărârea de a accepta orice însemna întâiul pas spre resemnare, care, treptat, prin mărunte și aparent derizorii concesii, risca să devină tot mai adâncă.

De-a lungul drumului spre Silvania, o stăpâni nerăbdarea de a se vedea cât mai repede acasă. „Acolo e locul meu, lângă el, împărtășindu-i bucuriile și necazurile“, își repetă cuvintele rostite în zilele când pândise întoarcerea lui Victor. „Numai acolo voi fi fericită“.

În timp ce coborau serpentinele Meseșului, își aminti seara umedă și caldă de februarie, când trecuse pentru prima oară prin satele sărăcicioase de munte, răspândite de o parte și de cealaltă a șoselei, speranțele și temerile ce-i stăpâneau sufletul. Parcă trecuseră ani de atunci, alungând departe în trecut niște întâmplări din viața unei ființe străine.

Se strânse mai aproape de Victor. Acesta-i zâmbi vag, arătându-i orașul ale cărui clădiri, străjuite de coama împădurită a Măgurii, începuseră să se deslușească la orizont. Inima îi bătu cu putere când zări turnul uzinei profilat pe cerul limpede de vară. Sus, la locuința lor, sub acoperișul înalt, încoronat la una din margini de cupola zveltă, din metal și sticlă, lumina ardea, galbenă-odihnită, în bucătărie și în camera de zi.

Întocmai ca în februarie, îi întâmpină în capul scării Helena, atrasă de zgomotul mașinii. Îmbrăcase ca și atunci una din hainele bune, o rochie de catifea de modă veche, cu poalele bătându-i glezna și cu un mic guler de dantelă scumpă.

– Vină să te sărut, frumoasă fugară! o primi ea, numai zâmbete, strângând-o cu căldură în brațe. Bine că te-ai hotărât să te întorci acasă! După atâta vreme am început să-ți duc dorul!

Lenica se lăsă înșelată de săruturile și tonul mios al cuvintelor de bună venire. Mai târziu, în dormitor, înainte de a o cuprinde somnul, revăzu ochii mijiiți și cuta săpată între sprâncenele Helenei, vechea ei mască suspicioasă și neîncrezătoare. În ciuda declarațiilor de dragoste și a zâmbetelor dulci, pentru ea rămânea tot *fugara* care-și părăsise bărbatul într-un moment când s-ar fi convenit să se afle lângă el.

Se făcu că nu observă asemenea manifestări și se purtă mai amabilă ca oricând. Nu i-ar fi fost greu să-i explice adevăratele motive ale plecării ei și ale rămânerii la Dărăbaști, pe care, de altfel, era sigură că le știe prea bine. Se ferea însă cu tot dinadinsul să strice, prin cel mai mărunț gest sau cuvânt, relațiile dintre ele. Se înapoiase la Silvania cu voința fermă de a-i lua pe Victor și pe Helena așa cum erau, cu defectele și cu ciudățeniile lor, și nu așa cum ar fi dorit să fie. Una din greșelile ei din iarnă a constat în faptul că intrase în familia Hențeștilor cu idei preconceptuate atât asupra uneia, cât și asupra celuilalt.

Întoarcerea lui Sever din armată și apoi sosirea Dymszeștilor le dădu destule bătăi de cap ambelor femei, ca să nu le apropie, măcar pe timpul acelor zile. E drept că Helena nu osteni să laude alegerea făcută de Sever în persoana unei persoane dintr-o familie atât de ilustră (*olyan elökelö úri család*, întări ea pe ungurește) ca a Dymszeștilor, care dăduse imperiului generali, ambasadori și prelați. Pentru ca, după plecarea oaspeților, să exclame în mai multe rânduri despre viitoarea ei noră: „ce fină, ce distinsă, ce politicoasă tânără!“ S-ar fi putut ca observațiile Helenei să nu conțină nimic aluziv în ele. Fiind rostite în prezența Lenichii, aceasta se simți atinsă, fie și indirect, în

măsura în care voiau să sugereze ce căsătorie strălucită era pe cale să încheie Sever, spre deosebire de fratele său mai mare. Deoarece bănuia că soacră-sa aştepta să o contrazică, o lăudă la rândul ei pe Edith şi o făcu din toată inima, fiindcă logodnica lui Sever îi fusese simpatică de când o văzuse.

După plecarea vienezilor şi a lui Sever, viaţa reintră în făgaşul normal. Lenica luă în mână treburile casei, îşi deschise salonul, reluă relaţiile cu cunoscuţii, se duse la *Societatea Doamnelor Române*. Din păcate, Victor era mai mult pe drumuri. Trebuia să plece ba la Arad, ba la Cluj, în legătură cu treburile băncii sau măcinişul celor o sută de vagoane. Lenica mai mult ghicea motivele acelor călătorii, deoarece Victor se mulţumea s-o anunţe că pleacă în cutare loc şi revine la o anumită dată. Adeseori se întâmpla să întârzie o zi-două sau chiar mai multe. Îl aştepta seară de seară în fereastra camerei de zi. De aici se zărea drumul spre Ciucea, pe unde se întorcea de obicei. Până se întuneca detot, pândea siluetele rarelor maşini care intrau în oraş, încercând să recunoască forma familiară a automobilului lor. Un sentiment de aşteptare nerăsplătită, de dezamăgire o însoţea când se culca în patul aşternut pentru două persoane. Îşi şoptea distrată rugăciunile, în licărul tremurat al candeliei, cu urechea aţintită spre zgomotele străzii, mai sperând într-o minune. Dacă sosea, în sfârşit, după ceasurile de chinuitoare aşteptare, pica nu peste mult un telefon sau o telegramă, ca să i-l smulgă din braţe şi să-l trimită cine ştie unde.

Când avea răgazul să se gândească şi la altceva decât la treburile uzinei şi ale băncii, Victor încerca un sentiment de regret că tocmai în epoca aceea a căsătoriei lor nu putea petrece vreme mai îndelungată cu Lenica. În timpul călătoriilor îi lipsea din ce în ce mai mult, deşi n-ar fi putut spune că e îndrăgostit de ea. Se consola cu gândul că nu are de ales. Viitorul lor, al amândurora, se găsea în joc, atârânănd de reuşita afacerii cu grâul adus din Basarabia. Aruncate pe piaţă pe la mijlocul lui septembrie, primele vagoane de făină, vândute la

un preț rezonabil, stârniră nedumerire. În curând, zvonul abia întreținut că e vorba nu de o cantitate oarecare, ci de o sută de vagoane își făcu efectul, iar pe piața cerealelor se produse o agitație surdă. Convinși de reușită, frații Fried mai achiziționară o sută de vagoane pe care le măcinară la morile Kolb din Arad și Dancea din Salonta. Dacă ar fi avut o capacitate de măciniș de trei ori mai mare, Victor ar fi luat asupra lui și cea de a doua sută de vagoane. Așa trebuia să depună mari eforturi pentru a livra cantitățile de făină la termenele stabilite. Moara mergea ziua întreagă, vuind și zgâlțâindu-și valțurile, gata-gata să se desfacă în bucăți. Măcinând ca de obicei opt ore pe zi, n-ar fi reușit niciodată să se achite până la 25 octombrie de obligațiile contractate. Cele opt ore ajunseră repede zece, apoi paisprezece. Morarii abia pridideau să-și isprăvească treaba. Soseau cu noaptea în cap și plecau odată cu lăsarea serii, frânți de oboseală, abia ținându-se pe picioare. Ar fi muncit și mai mult, căci orele suplimentare le erau plătite cu un spor de 50%, dar se simțeau istoviți, iar inginerul Surányi se împotrivea solicitării excesive a instalațiilor. La rândul ei, uzina funcționa fără întrerupere, când cu un motor când cu celălalt, optsprezece din douăzeci și patru de ore.

Prețul grâului dădu semne de scădere de îndată ce proporțiile afacerii montate de frații Fried ieșiră la lumină. Ochii tuturor stăteau fixați asupra celor doi evrei și asupra lui Victor, al cărui rol în tranzacție deveni curând cunoscut. La începutul lui octombrie, după o treptată și constantă scădere, vagonul de grâu se vindea în Sălaj cu 29000, în loc de 40000, prețul în vigoare la începutul sezonului. Din toate părțile județului, marii proprietari de pământ își ofereau marfa morilor din Carei, Sylvania și Valea lui Mihai, dându-și prea bine seama că fiecare zi de amânare curge în paguba lor. Mai mult de nevoie decât din calcul, Victor întârzie încheierea contractelor după care alergase degeaba cu câteva luni în urmă. Până avu în magazie cele douăzeci de vagoane nu-i dădu mâna să

cumpere altele noi. Îi lipseau banii lichizi, sumele plătite cu punctualitate de frații Fried le încuia în casa de bani a întreprinderii, pentru ca la 1 noiembrie să stingă datoria de un milion la banca „Vulturul”. Și totuși, trebuia să cumpere măcar zece vagoane, deoarece în mod sigur, odată cu apropierea iernii, prețul grâului avea să crească din nou.

Lăsată atâta vreme singură, era firesc ca Lenica să-și umple cu ceva timpul. După o jumătate de an petrecută în Silvania, începuse să lege unele prietenii. Fire deschisă și înțelegătoare, atrăgea lumea în jurul ei și nu închidea nimănui ușa. Cele trei prietene pe care și le făcu erau în multe privințe atât de diferite între ele, încât reuniunea lor în jurul Lenichii surprinse pe mulți. Ea însăși își dădu seama mult mai târziu de ceea ce aveau în comun și grăbise apropierea lor. Cel mai mult se miră Helena, care ar fi avut de ridicat obiecții împotriva fiecăreia, dar care, potrivit noii sale politici, se abținu de la orice comentariu. Observația că „prieteni nu ți-i faci, ci ți-i alegi” fu rostită ca o sentință generală, într-un moment când conversația se oprise asupra unor persoane străine. Victor care nu se amesteca în relațiile de societate ale Lenichii, ar fi aprobat orice alegere. O singură dată, când o găsi la doctorul Antalffy lângă Berta Nagy, îi atrase atenția pe un ton nemulțumit: „Mi-ar face plăcere dacă n-ai întreține legături cu această domnișoară și nu i-ai călca în casă”. Întâi, Lenica își închipui că între Berta și Victor ar fi fost ceva pe vremuri, deși numele nu-i figura în pomelnicul întocmit de Helena. Mai târziu află că Berta e cea mai bună prietenă a Evei Csáky, marea dragoste a bărbatului ei și că ea înlesnise întâlnirea dintre cei doi îndrăgostiți. Interdicția lui Victor putea fi interpretată fie ca o dovadă că o mai iubea pe Eva, fie, dimpotrivă, drept semn că-i devenise nesuferită, făcându-l să evite pe oricine i-ar fi adus aminte de ea.

Dintre toate prietenele, se atașă mai mult de Izi Antalffy. Afectuoasă, comunicativă, veselă, fără nazuri, urând formalismele, soția doctorului o rugă de la prima întâlnire s-o

tutuiască și să-i spună Izi. Ea i se adresa, ca și bărbatul ei, *Lénuka*, maghiarizându-i ușor numele. Se apropia de treizeci de ani, dar înaltă, zveltă, uscățivă, cu părul tăiat scurt și tenul închis al armenilor, părea mult mai tânără. Mai în glumă, mai în serios, recunoștea că e plină de vicii: fuma cu nemiluita, bea câte patru cafele negre pe zi și nu se dădea în lături nici de la un păhărel de Zwack Unicum. Era fata unui avocat din Zalău, Balta, un om de treabă, jovial, iubit de toată lumea, cu o casă grea, cinci fete și un singur băiat. La acesta, stabilit după război în Silvania și ajuns secretar al primăriei, venea uneori și își petrecea vacanțele. Cu prilejul unei asemenea vizite, îl cunoscuse pe Antalffy, care, spre mirarea întregului oraș, o ceru de nevastă de la a treia întâlnire. Așa cum îi mărturisii pe față Lenichii, între ea și bărbatul ei nu a fost niciodată o adevărată dragoste, deși țineau unul la altul mai mult decât erau dispuși s-o recunoască. Se tratau unul pe altul cu o ironie afectuoasă. În societate, el o lua adesea peste picior, iar ea îi spunea *Csunya*¹. „Ce vrei să fac?” se deschise ea o dată Lenichii. „*Csunya* își petrece dimineața în cabinet, după-amiază e plecat în vizite, iar seara stă cu nasul vârat în cărțile și revistele pe care și le comandă la Budapesta și Viena. Când suntem împreună, tăcem. E mult mai puțin vorbăreț decât îl crede lumea. Una peste alta, asta e viața lui. Eu mă mulțumesc să-i stau în preajmă și să-l stingheresc cât mai puțin”. Și, într-adevăr, când se nimerea în salonul soției sale, doctorul era neașteptat de tăcut, mulțumindu-se să urmărească cu o ureche distrată conversația.

Rozsi Fried era un model aproape desăvârșit de frumusețe semitică, o Sulamită modernă, cu părul negru și tenul deschis, de-o albeață ușor umbrită în jurul ochilor mari, întunecați, cu gene curbate. Corpul nu-i rămânea mai prejos: talie mlădioasă, umeri drepți și înguști, picioare lungi, cu glezne subțiri și-un bust de adolescentă. Se spunea despre ea că e cea mai elegantă

---

¹ Urâtule. (*magh.*)

femeie din oraș. O întâlneai mereu cu toalete noi, pe care le cosea la Cluj sau la Oradea, unde era adesea plecată. În iarnă, Helena consimțise foarte greu s-o treacă pe lista vizitelor. „Apoi destule se mai vorbesc despre ea!” își explică cu aproximație șovăirile.

De vorbit, se vorbeau destule, dar de știut se știau mult mai puține. În urmă cu doi ani, fusese văzută o dată sau de două ori la căderea serii în vecinătatea locuinței unui anumit ofițer tânăr. Acesta plecase la scurtă vreme după aceea din Silvania, dar zvonul rămase, iar lumea bună, inclusiv evreii, refuza de atunci s-o primească.

– De ce nu mai treci pe la mine? o opri Lenica, curând după întoarcerea de la Dărăbanți.

– Mă inviți chiar după cele ce-ai auzit că se povestesc despre mine? își scutură ea capul, cu un surâs de neîncredere pe buze. Bine, o să vin!

Rămase mai bine de un ceas, dar o cuceri din primele minute prin marea ei sinceritate.

– Trebuie să-ți mărturisesc că tot ce se spune despre mine e adevărat, declară ea pe un ton decis, de îndată ce luă loc pe scaun. Am fost într-adevăr îndrăgostită de ofițerul acela. Mai mult: i-am aparținut. Puțin a lipsit ca să nu comit cea mai mare prostie sau cel mai mare act de înțelepciune din viață, și să plec cu el. Totul a atârnat de un fir de ață. Mi-a lipsit însă curajul. Nici azi nu știu dacă am făcut bine sau nu. Nimeni n-a fost vinovat de ceea ce s-a întâmplat: nici eu, nici el, nici soțul meu. Ei, acum știi totul. Să rămân sau să plec?

Cu Aurora Mercaș legătura era mai veche. Din martie se întâlneau de mai multe ori, în casa uneia sau a celeilalte. Se împrieteniseră numai după ce Lenica prinse să frecventeze *Societatea Doamnelor Române*. Nimerise tocmai la o ședință de bilanț, la care președinta, doamna Szabó, directoarea Școlii Normale, citise o plicticoasă și lungă dare de seamă. Văzând-o că nu-și găsește locul, Aurora o bătuse prietenește pe braț, asigurând-o în șoaptă că în curând va termina. Și într-adevăr,

după câteva schimburi de cuvinte, ședința, ce se ținea acasă la Aurora, se schimbă într-o plăcută reuniune, cu ceai și prăjiturele uscate. Dintre toate patru, Aurora (Rori) era cea mai în vârstă. Împlinise treizeci și trei de ani și vorbea despre tinerețe ca despre ceva trecut pentru totdeauna. Avea doi băieți mărișori cu care se mândrea. „Ei sunt tot ce am!” îi mărturisi Lenichii, prezentându-i, cu o strălucire fericită în ochi. Măritată la șaisprezece ani cu un bărbat mai în vârstă, sobru, corect, bisericos, se plictisea lângă el fără a se plânge. Cânta minunat la pian și cultiva flori, în grădină și în seră, pentru singura ei bucurie, trimițând din când în când buchete cunoscuților.

Spre sfârșitul lui septembrie, Lenica hotărî să-și invite prietenele la o sindrofie. Se pregăti din timp, făcându-și o sumedenie de griji. Dădu un ceai după obiceiul englezesc, adică cu sandviciuri, fursecuri, tort și o sticlă de Malaga. O îmbracă pe Piroška, noua servitoare, într-o uniformă de satin negru, cu șorț și bonetă scrobită. Mâncărurile și băuturile fură aduse pe o măsuță rulantă, lăcuită într-o culoare acaju, cumpărată în vară la Cluj. Scoase cu acest prilej serviciul de porțelan japonez și împodobi masa cu tufănele ruginii.

Ceaiul reuși deasupra așteptărilor. Trecând peste etichetă, invitatele zăboviră până la șapte și mâncară, vorba lui Izi, tot ce se găsea pe masă. Lenica fu foarte mulțumită, mai ales că Aurora și Izi o primiră pe Rozsi Fried ca pe o prietenă veche. Dar ceaiul își avu și urmările sale mai puțin plăcute.

Într-adevăr, Helena care asistase la pregătiri, așteptă să fie și ea poftită. Îmbrăcată în rochia de zile mari, își tot vârî nasul la bucătărie, lăudând sandviciurile, adulmecând mireasma ceaiului, doar-doar o va face să înțeleagă pe noră-sa că mai e și ea pe lume. Așteptă însă degeaba. Jignită, coborî în chilia ei:

„Apoi *asta* chiar nu știe ce se cuvine!” izbucni ea cu voce tare, de îndată ce se trezi singură.

Se plânse în aceeași seară lui Victor:

– Nevastă-ta a avut după-amiază *jour* de doamne. Au fost Antalffy Izi, Fried Rozsi și Aurora Mercaș. Nu crezi că s-ar fi

cuvénit să mă cheme și pe mine? Aș fi rămas cinci minute, de formă, apoi le-aș fi lăsat de capul lor. Dar tu taci, nu-i spune nimic. Niciodată nu mi-a plăcut să mă bag cu sila pe gâtul cuiva.

Își înștiințase feciorul, nu pentru a-i cunoaște părerea, ci anume ca Lenica să afle prin el că nu se purtase cum trebuie. Victor luă însă cuvintele ei *ad litteram* și nu suflă un cuvânt Lenichii, mai ales că nu dorea să învenineze niște relații și așa destul de încordate. După părerea lui, Lenica nu avea obligația strictă de a-și invita soacra la o reuniune intimă.

Peste două săptămâni, sindrofia se repetă. Convinsă că Victor și-a făcut datoria, Helena își îmbracă din nou rochia scumpă și se puse să aștepte. Dar fu uitată din nou. Vânătă de mânie, se dezbracă, bufnind și trântind ușa dulapului. La cină, fu rece ca gheața, nu scoase o vorbă și abia se atinse de mâncăruri. Ori de câte ori o îmbia cu ceva sau îi întindea vreo farfurie, Lenica se trezea cu câte un: „n-am nevoie, mulțumesc“, tăios ca un cuțit.

– Dar ce-a fost cu mama astă-seară? îl întrebă ea pe Victor, după ce se retraseră în camera lor. Parcă nu suferea să mă vadă în ochi. Ce i-am mai făcut?

El îi explică pe scurt supărarea Helenei.

Obrazul Lenichii se acoperi de mirare, iar ochii i se umplură de lacrimi. Această nouă aluzie la lipsa ei de maniere îi mânăne sufletul.

– N-am știut... murmură ea... n-am crezut că trebuie... crede-mă, n-am vrut s-o jignesc.

– Tu n-ai nici o vină, o îmbună el, mângâindu-i obrazii, n-aveai obligația s-o inviți. Firește, dacă o pofteai, era mai bine. Trebuie să-i trecem cu vederea unele curiozități. E în vârstă și a trecut prin multe.

Deoarece ea tăcea, iar o lacrimă stingheră i se rostogolea de-a lungul obrazului, o ostoi ca pe un copil:

– *Nu mai plânge!* Las-o să spună ce vrea! *Tu să te uiți în ochii mei și să nu-ți pese de nimic!*

IX

După Vironica, veni rândul Reghinei să-i părăsească. Le abzise pe data de 1 septembrie, rămânând în serviciu încă două săptămâni, pentru ca Lenica să-i poată găsi o înlocuitoare. Se mărita și ea cu un băiat de ispravă din Siciu, fecior de oameni înstăriți, cu care era în vorbă de pe vremea când îi trăia tatăl. Cuviiincioasă și simțită, își ceru în mai multe rânduri iertare că-i lasă oarecum pe neașteptate. Voiau însă să facă nunta până la Sfinții Arhangheli și în vremea rămasă abia de puteau mântui sumedenia de treburi ce sunt de îndeplinit cu asemenea prilejuri. Văzând-o pe Lenica foarte încurcată, Helena o liniști:

– Nu-ți face griji. Du-te la Brüll, telalul de slujnici și el îndată îți va afla una.

Lenica îl vizită pe Brüll, neînsoțită, deși soacră-sa o avertizase despre reputația evreului. Acesta îi ieși în cale, frângându-și mâinile, cu o mie de temenele, așa cum se cuvine înaintea celui mai de seamă locuitor al orașului. Da, avea câteva fete în sala de așteptare, pe care le putea vedea, dacă și-ar fi luat osteneala să meargă până acolo. Din păcate, nici una din cele cinci-șase servitoare nu-i fu pe plac. Nu le pipăi mușchii, cum îi recomandase Helena, nici nu le cercetă de râie, dar se lămuri repede că nu de unele ca acelea avea nevoie. Foarte serviabil, Brüll, care o conduse până în stradă, se angajă să-i trimită acasă câteva *persoane* de încredere, în totul corespunzătoare, de îndată ce se vor ivi.

Trecu o săptămână fără vreo veste din partea misitului. Într-o după-amiază, fiind la Izi, se plânse de situația în care-i lăsa Reghina, tocmai atunci în preajma logodnei lui Sever, când aveau atâtea de isprăvit în casă. Soția lui Antalffy o angajase în vară pe Rácz Bözsi, fata unui pantofar sărac de pe Măgură, destoinică, curată și cinstită. Nu s-ar fi atins de un capăt de ață s-o fi picat cu ceară, puteai fără grijă să-i dai în mână casa întregă. Auzind că e în căutare de slujnică, Izi i-o

recomandă pe sora lui Bözsi, Piroska, mai tânără decât aceasta, de numai șaptesprezece ani, dar voinică și bună la muncă. S-ar fi angajat cu siguranță, ca să-și ușureze părintele de hrana unei guri și ca să mai aducă un ban în casă. Ea o chemase de câteva ori la curățenia mare și rămăsese foarte mulțumită de ea.

Pe când vorbeau, își făcu apariția doctorul. Era cu pardesiul pe braț, semn că se pregătea să iasă în oraș pentru vizitele de după amiază. Zăbovi totuși câteva minute cu ele, așa cum obișnuia ori de câte ori le venea Lenica în casă.

– Ei, despre ce discutați cu atâta aprindere? se interesă el, luând o prăjitură de-a dreptul de pe tavă. O pălărie nouă? O rochie?

Aprobă și el propunerea lui Izi. RácZ era un om de treabă, muncitor, care, în ciuda sărăciei, își crescuse fetele cum se cuvine.

– Unde pui că le-ar cădea bine cele câteva sute de lei pe care le-ar aduce Piroska în casă. După boala din vară, RácZ nu s-a înzdrăvenit nici azi. Zace în pat și își ține prăvălia închisă. Va trebui să trec într-una din zilele acestea să-l văd.

– Dar ce-a avut?

– O operație complicată și costisitoare la rinichi. Au trebuit să vândă tot ce aveau mai de doamne-ajută ca să plătească. S-ar face mai repede bine, dacă s-ar hrăni ca lumea.

După ce doctorul se retrase, Izi, care nu-l pierduse din ochi, îi spuse așa din senin Lenichii:

– Știi că Pista s-a cam îndrăgostit de tine?

Lenica înălță cu vioiciune capul. Se înroșise puțin și-n priviri i se citea o uimire sinceră. Niciodată până atunci nu se gândise la o asemenea eventualitate.

– Cred că glumești...

– Nu, sunt cât se poate de serioasă. E destul să-l observi cum se uită la tine. Nu mai vorbesc de cuvintele pe care le are la adresa ta. S-a întâmplat vreodată să vii la mine, iar el să nu-și vâre nasul în salon măcar pentru câteva clipe? Dacă te-ar interesa și alți bărbați în afara lui Victor, ți-ai fi dat seama de mult. I-am spus: „*Csunya*“, tu o iubești pe *Lénuka*“. S-a mărginit să râdă în felul lui, dar puțin cam fals.

– Ar fi mai bine în cazul acesta să nu mai vin pe la voi...
Izi îi cuprinse umerii și o trase spre ea.

– Nici prin minte să nu-ți treacă așa ceva. Dimpotrivă, vino cât mai des. Și să știi că dacă s-ar îndrăgosti într-adevăr de tine, zău că nu mi-ar părea rău. Tu ești una din rarele ființe care merită să fie iubită de toată lumea.

Piroska își începu serviciul încă înainte de sosirea vienezilor. Deși nu slujise până atunci în nici o casă, se arătă îndemnatică și prindea repede ceea ce i se spunea. Înaltă, frumușică, cu părul castaniu lăsat pe umeri, era iute ca spirtul și nu ostenea să alerge de colo până colo, de dimineața până seara. Veselă și zglobie, nu-i tăcea gura o clipă. În sinea ei, Helena aprobă alegerea Lenichii. Ce-i drept, ungueroaicele sunt mai bune slujnice decât ale noastre. Curate, istețe și harnice, nu trebuie să le împingi din spate cu strămurarea. Numai că o singură ungueroaică în casă era prea destulă, ca să-ți aduci încă una pe deasupra. Și-apoi fetele din oraș își luau repede aere de doamne, de nu le ajungeai cu prăjina la nas. „Cât i-ai dat pe lună?” o întrebă pe noră-sa. Când auzi că patru sute, fluieră a mirare: „Numai de ar plăti atâția bani!”

Potrivit înțelegerii cu Lenica, Piroska renunțase la jumătatea de zi liberă de joi, în schimb se ducea la ai săi de sâmbătă după-amiază până a doua zi seara. Ținea să dea o mână de ajutor mamei sale, care se descurca tot mai greu cu un bărbat bolnav și cu doi copii mici în cărcă. În cea de a doua duminică, se înapoie acasă trasă la față și cu ochii plânși. Întrebată de Lenica, mărturisi că tatăl său se simte din nou rău, încât îi era teamă că n-o să se însănătoșească niciodată. Apoi și mamă-sa, cu atâtea pe cap, a ajuns la capătul puterilor. Numai de n-ar cădea și ea într-o bună zi de atâta trudă. Lenica o îmbărbătă, sfătuind-o să nu se lase copleșită de supărare. Nu ne părăsește Dumnezeu cât timp ne încredințăm ocrotirii Lui!

În cursul săptămânii își aminti de necazul fetei, deși aceasta își recăpătase voioșia și sporovăia într-una după cum îi era obiceiul. Cuvintele lui Antalffy, că pantofarul s-ar pune mai

iute pe picioare dacă s-ar nutri mai bine, îi rămăsese în minte. Sâmbăta următoare pregăti un coș cu de-ale gurii, având grijă să nu lipsească mâncărurile hrănitoare. Voia să-l trimită prin Piroska părinților ei. În ultimul moment se răzgândi și hotărî să-l ducă chiar ea.

Fata primi propunerea stăpânei de a o însoți cu o abia ascunsă rezervă. Mândră de felul ei, ca mai toate unguroaicele, se jena s-o ducă în sărăcia de acasă. Se supuse totuși și o călăuzi prin întortocheatele ulicioare ale Măgurii. Lenica pătrundea pentru prima oară în Orașul de Sus. Crezuse întotdeauna că acel cartier despre care se vorbea cu un neînțeles dispreț, se mărginește la șirul de case frumoase, cu acoperișuri de țiglă și ziduri albe situate în preajma spitalului și a bisericii reformate. Suind, împreună cu Piroska, hudițele strâmte, nepietruite, tăiate în coasta dealului, avu impresia că a nimerit într-o altă lume, nici măcar bănuită de jos, din vale. Te-ai fi crezut undeva în pustietatea pădurii, dacă din când în când n-ar fi răsărit, în dreapta și în stânga, câte o căsuță de chirpici, strâmbă și încovoiată, cu acoperiș de stuf sau de draniță, mărginită de un gard prăbușit de spini. Urcând anevoie, pe pietrele ce lunecau la fiecare pas, se întrebă cum dovedeau să răzbească oamenii în locurile acelea sălbatice în toamnele ploioase și mai ales iarna.

Ajunseră, în sfârșit, pe un fel de platou, unde ulița se lărgea, scăpând din strânsoarea pădurii. Vreo șapte-opt case se țineau, parcă spre a se apăra împotriva vânturilor și a puhoaielor dușmane. În fața uneia dintre ele, mai răsărită, zugrăvită în albastru, vechea culoare a caselor iobăgești, și împrejmuită cu un gard de scânduri, se jucau doi copii de zece-doisprezece ani. Din felul cum o priviră pe Piroska, Lenica înțelese că sunt frații ei. Încetară amândoi zbenguiala, iar unul, cel mai mare, o zbughi spre casă, desigur pentru a-și anunța părinții despre vizita aceea neașteptată. Mișcarea de afară fu simțită înăuntru. La una din cele două ferestruici, se ivi obrazul speriat al unei femei. Un minut mai târziu, ea apărură în ușă, cu o expresie de

zăpăceală zugrăvită pe figură, ștergându-și mâinile ude de șorțul peticit. Era la fel de înaltă și bine zidită ca fiică-sa, dar mai ciolănoasă și cu umerii căzuți. Purta o rochie de barchet, albastră, cu dungulițe albe, încă în stare bună, o idee cam strâmtă și scurtă în poale, cum sunt lucrurile de căpătat. De sub năframa legată în spate ieșeau câteva șuvițe blonde-cenușii, pe care femeia, sfârșind de șters mâinile, încerca acum să le potrivească. Ghicise cine e doamna care o însoțea pe Piroška și nu-și dădea seama ce caută și nici cum trebuie să se poarte cu ea. Rămase în prag, neclintită, parcă i-ar fi interzis trecerea, murmurând într-una, cu voce răgușită, puțin caraghioasă: „*nagyságos asszony... nagyságos asszonyom...*”¹

Se dădu la o parte și-i făcu loc în casă. În unica odaie, destul de încăpătoare, dar scundă, cu tavanul de scânduri și cu pământ pe jos, se prefira o lumină nesigură, de înserare timpurie. Un abur umed de zoaie și de rufă opărită umplea aerul cu un miros aspru, apăsător. Lenica distinse cu greutate o masă joasă cu câteva scaune, un dulap vopsit în galben, cu două sertare în partea inferioară, o sobă de bucătărie și niște paturi, asemănătoare priciurilor, dispuse de-a lungul pereților. De pe unul din acestea, se ridică un bărbat mai în vârstă cu fața boțită și ochii buimăciți de somn. Întocmai ca femeia, nu știa nici el ce să facă. Până la urmă rămase locului, în picioare, într-o nefirească poziție de drepți.

Abia când Piroška așeză coșul plin pe masă, mamă-sa pricepu, în sfârșit, rostul acelei vizite neobișnuite. Bâigui câteva vorbe de mulțumire și dădu să-i sărute mâna Lenichii. Aceasta se trase cu o mișcare precipitată, ca din calea unei atingeri necurate, deși femeia nu-i inspira cătuși de puțin dezgust, ci numai milă. Înșiră pe masă tot ceea ce adusese, cuprinsă de o grabă nefirească ce-i reteza gesturile. Parcă temându-se de o primejdie, scotoci prin geantă după niște bani, puse în mâna femeii o hârtie de o sută și părăsi casa, urmată până în stradă

---

¹ Stimată doamnă, stimata mea doamnă. (*magh.*)

de întreaga familie. Nu-și aminti mai târziu cum de a reușit să se descurce prin străzile întortocheate ale Orașului de Sus și a nimerit în apropierea spitalului. Regăsi cu un sentiment de ușurare siluetele binecunoscute ale clădirilor din preajma uzinei și apoi zidurile albe-cenușii, decorate cu cărămidă aparentă ale casei lor.

Înfățișarea și dispoziția îi erau suficient de schimbate, pentru ca Helena să nu le observe și să nu-i ceară explicații. Când auzi unde a fost, făcu ochii mari. Săraci a avut și ea, și nu unul, ci zece, dar veneau ei în fiecare sâmbătă să-și ia tainul. Atâta puteau face și ei, că doar primeau, nu dădeau. Ce rost avea să te cațeri pe crestele Măgurii, să intri în case murdare, nesănătoase, cuibul atâtor boli? Lenica se găsea încă sub impresia celor văzute și mai ales a inexplicabilei ei comportări din casa pantofarului. Nu regreta câtuși de puțin că se aventurase pe Măgură în mijlocul sărăcimii, deși în sinea ei se simțea stăpânită de o nemulțumire ascunsă, pe care nu reușea să și-o lămurească. Seara, mai mult ca să-și explice sieși cauza acelui sentiment contradictoriu, povesti lui Victor cele întâmplate. Dar bărbatul ei nu înțelese ce anume urmărea relatându-i în amănunțime vizita. După părerea sa, care de astădată coincidea cu al Helenei, vizita la familia Rácz, oricât de lăudabilă ar fi fost în intenție, rămânea lipsită de sens, atâta timp cât coșul de mâncare și banii puteau fi duși foarte bine de servitoare.

Sâmbăta următoare, Lenica luă din nou drumul Măgurii, nici ea n-ar fi putut spune de ce, mai ales că Helena și Victor aveau în felul lor dreptate să considere drumurile ei drept inutile. Ceva o îndemna să urce din nou strâmtetele ulicioare, ceva nelămurit și cu atât mai supărător, poate bănuiala, călăuzită de o speranță vagă, că de data aceasta va descoperi un lucru important, care la ultima vizită trecuse neobservat. Ducea acum cu sine, în afara coșului cu alimente, câteva haine vechi de-ale ei și de-ale lui Victor și se îngriji să aibă mai mulți bani asupra ei.

De cum puse piciorul în Orașul de Sus, se simți mai în largul ei, recunoscă locurile, se descurcă pe ulițele prăpăstioase, presărate cu pietre cărate de puhoaiete ce coborau pantele iuți ale dealului. Vizita ei se prelungi aproape un ceas. Vorbi pe larg atât cu Rácz, cât și cu nevastă-sa, interesându-se de una și de alta. Pantofarului îi mergea mai bine, se ridicase din pat și începuse să robotească prin casă. După ce se va fi înzdrăvenit pe deplin, avea de gând să reia lucrul în atelier.

La plecare, în fața casei, dădu peste un grup de opt-zece femei care șușoteau între ele. De îndată ce o zăriră, își întrerupseră sporovăiala și se traseră la dreapta și la stânga ca pentru a-i face loc. Lenica nu pricepea ce caută acolo și mai ales de ce o întâmpină cu priviri furișe, în care pâlpâiau lumini neliniștite. Nu bănuia că vestea venirii ei se răspândise cu iuțea fulgerului. Înțelegea că femeile acelea nu s-au adunat acolo de florile mărilor, că o așteaptă pe ea, cu un scop bine hotărât pe care în clipa aceea nu era în stare să-l ghicească. O lăsară să treacă printre ele, murmurând supus, asemenea unui cor, *kezit csókolom!*¹ prelung. Sperau desigur că se va opri, ca să le întrebe ce doresc. Deoarece își continuă drumul și o luă în josul străzii, se repeziră după ea și o înconjurară ca un zid. Se iscă o hărmălaie de nedescris, vorbeau toate deodată, spunând ceva de neînțeles, o apucau de mâneca pardesiului, o trăgeau. Lenica încercă să scape de încercuirea aceea vie, dar în locul fiecărui trup dat la o parte se iveau altul. O femeie grasă, cu pânțele proeminente, o apucase de un braț și încerca să o împingă spre marginea drumului. Avea o față lătreăț, presărată cu negi și mâinile roșii, roase de leșie.

– Poftim, intrați la mine, stimate doamnă! găfâi ea, continuând s-o împingă. Să vedeți cum stau! Am o casă de copii și n-am ce să le dau de mâncare!

– Și la mine! răsunară alte voci. Fie-vă milă! Și la mine!

---

¹ Sărut mâna. (*magh.*)

– Să nu vă duceți, doamnă! Îi șopti Piroška, răsărită ca prin minune lângă ea. Veniți înapoi în casă până se potolesc femeile astea nebune!

Lenica mai încercă o dată să se smulgă din încleștarea nenumăratelor brațe, dar ghemul acela de trupuri învălmășite o târa cu sine. Încetul cu încetul, spaima puse stăpânire pe ea. Se uita rătăcită împrejur, așteptând să-i vină de undeva un ajutor.

– Dar ce e cu dumneata? auzi ea o voce cunoscută. Ești pe cale de a face o procesiune împreună cu femeile astea de treabă?

Era doctorul Antalffy, cu capul gol și pardesiul descheiat; legănând într-o mână trusa profesională, o examina cu un zâmbet amuzat. La vederea medicului, femeile se îndepărtau una câte una.

– Am făcut o vizită unui bolnav care șade în apropiere, zise Antalffy, arătând printr-un gest o casă singuratică, situată la oarecare distanță. Am fost curios să aflu ce e cu zarva de voci ce se auzea până înăuntru. Nu-mi închipuiam că o să dau tocmai peste Dumneata și că o să am prilejul să te salvez din mijlocul acestor femei-furii. Ce-ai căutat pe aici?

Ea îi explică motivul vizitei și-i relată despre năvala inexplicabilă a femeilor asupra sa.

– Nu pricep nici acum ce voiau de la mine, încheie ea. Mă poșteau să intru în casele lor, străduindu-se să mă smulgă una alteia. Le trebuiau bani?

– Într-un fel, da, răspunse doctorul, dar într-un înțeles mai larg. Nu se gândeau neapărat la banii din poșeta dumitale, cu toate că i-ar fi primit, dacă i-ai fi dat. De fapt, urmăreau mai mult: să devină săracele Dumitale.

– Nu înțeleg. Săracele mele?

– Da, ale Dumitale. Cum, nu știi? Ești de atâta vreme în oraș și încă n-ai aflat că la noi fiecare familie, cât de cât înstărită, care se respectă, are, printre alte bunuri deținute cu titlu de proprietate, și un număr mai mare sau mai mic de săraci? Nu e vorba de cerșetorii pe care-i miluiești la un colț

de stradă sau duminica la ușa bisericii, ci de oameni nevoiași de pe Ulița Românească, de pe Măgură, de pe drumul Nușfalăului, încă destul de mândri ca să nu întindă mâna, dar destul de flămânzi ca să primească pomeni și ajutoare. În Silvania sâmbăta e ziua săracilor. De dimineața până la prânz zeci și chiar sute de bărbați și femei colindă orașul dintr-un capăt în celălalt, bătând la ușile caselor. Nu la toate, căci asta ar însemna că cerșesc, ci numai la unele, unde sunt așteptați și capătă câțiva lei sau o bucată de pâine. Soacra Dumitale își avea mai demult săracii ei. Ei, acum imaginează-ți ce chilipir pentru femeile de adineaori dacă ar fi fost primite în rândul săracilor Dumitale! Te-au simțit bună la inimă și au dat năvală ca muștele la miere!

Lenica simți vibrând o abia ascunsă ironie în vocea medicului.

– Crezi că e rău să întinzi o mână de ajutor unui om nevoiaș?

– Nu, nu e rău, răspuse el, numai că filantropia nu schimbă nimic. Omul se satură astă-seară, iar mâine dimineață se scoală flămând.

– Dacă fiecare ar da ceva, mult-puțin, din ceea ce are, poate că altfel ar sta lucrurile.

Doctorul rămase pe gânduri.

– Poate, admise el, dar numai dacă ar vinde tot ce au și ar împărți averea săracilor. Așa a spus Christos, dar, din câte știu, până astăzi nimeni nu i-a urmat învățăturile. Antalffy își descreți fruntea într-un zâmbet prietenos. Haide, să coborâm în oraș. S-a făcut cinci. Nu peste mult se întunecă.

O luară la vale pe clinul prăpăstios al uliții. Doctorul pășea în stânga ei, rămânând uneori în urmă, pentru a-i lăsa loc liber, ori de câte ori drumul se îngusta.

– Spune-mi, Pista, e adevărat că nu iei bani de la săracii pe care-i consulți?

– E adevărat, răspuse el pricepând aluzia, numai că eu îmi fac datoria de medic. De altfel, consultațiile mele gratuite au aceeași valoare ca și filantropia Dumitale. Ca să mă folosesc

de o expresie a noastră, a medicilor: ușurează, dar nu vindecă. Pentru a scăpa lumea de sărăcie, trebuie mai întâi să-i stârpești rădăcinile.

Auzind ultimele cuvinte, Lenica își aminti despre zvonurile care circulau prin oraș în legătură cu convingerile politice ale doctorului.

– Dumneata ești socialist, Pista?

Din scurta mișcare cu care Antalffy își înălță fruntea, Lenica simți că a atins un subiect neplăcut. Dar doctorul îi răspunse cu o însuflețire ce dovedea contrariul.

– Da, într-un fel, sunt. Nu în sens politic, deoarece nu m-am înscris în nici un fel de partid și nici nu iau parte la acțiunile organizate. Cred însă că lumea în care trăim ar trebui schimbată și așezată pe temelii mai drepte. Sunt prea puțini cei ce se bucură cu adevărat de viață și prea mulți cei cărora le lipsește strictul necesar.

– Crezi că socialismul va face să dispară sărăcia de pe suprafața pământului?

– Sărăcia poate că nu, dar mizeria cu siguranță, rosti cu convingere Antalffy. Vezi, sărăcia e de mai multe feluri. Există o sărăcie decentă, suportabilă. Dar mizeria, cu cortegiul de boli, promiscuitate și înjosire omenească e mai mult decât o plagă, e un scandal, de care fiecăruia dintre noi ar trebui să-i crape obrazul de rușine. Pentru că tot am ajuns aici, vino să-ți arăt ceva ce cu siguranță n-ai văzut până acum. N-avem mult de mers, în câteva minute suntem înapoi.

Se abătură pe o cărare lăturalnică care părea să ocolească povârnișul dealului într-un urcuș abia simțit. De astă dată, Antalffy o luase înainte, călcând grăbit, ca și cum ar fi vrut să-i dovedească că locul unde o duce e aproape. Și, într-adevăr, după câteva sute de pași, ajunseră la marginea unei râpe adânci, ale cărei pante rezezi, acoperite cu tufe și arbuști, se lăsau perpendicular în vale. Ceva mai încolo, deasupra prăpastiei, coasta împădurită a Măgurii se dezvelise într-un prelung perete pietros, galben-arămiu. În miezul stratului de

calcar se găseau săpate ici-colo, văgăuni, pe cât se pare locuite. Uși grosolane astupau intrările, alături de ele se săpau ferestruici cât pumnul, acoperite de geamuri. Burlane de tinichea ruginită, abia răsărite din piatra dealului, închipuiau coșurile unor sobe aflate înăuntru. Pe gura unuia se prelingea un firicel străveziu de fum. Sosirea lor fusese pesemne simțită, deoarece o ușă se dădu la o parte și un bărbat numai în cămașă, neras, cu părul încurcat pe fruntea îngustă apăru în prag, aruncându-le o privire bănuitoare.

– Uite de ce sunt socialist! exclamă cu un fel de ciudă doctorul, regretând parcă sinceritatea cu care se deschisese în fața unei femei. Oamenii aceștia trăiesc în vizuini, ca animalele. Nu sunt prea mulți, e adevărat, dar există. Ai auzit de troglodiți, de populația cavernelor de acum patru-cinci mii de ani? Aceștia sunt troglodiții secolului al XX-lea, semenii și frații noștri!

X

Pe data de 1 octombrie, Sever se prezintă la mina de cărbuni din Vârlez, ca să-și ia în primire postul. Zadarnic se străduiră Helena și Victor să-i schimbe intențiile, grămădind argumente peste argumente. Ce să caute la o mină ca și părăsită, unde nu avea nimic de făcut și de învățat în meserie, când la începutul verii, peste numai câteva luni, îl așteptau la București perspective strălucite și o situație din cele mai frumoase? Bani avea, har Domnului, destui, să trăiască din ei nu opt-nouă luni, ci doi ani încheiați. Nu ar fi fost mai bine să se odinească un timp, după atâta zbucium și trudă și să-și înceapă serviciul cu puteri proaspete? Deși în sinea lui Sever le da dreptate (cum îi dăduse și lui Genu, care-l sfătuisese la fel), rămase totuși neclintit în hotărârea luată. Nu numai că nu era ostenit, le explică el, dar se simțea plin de energie, dornic să se avânte cât mai curând în viață. Să stea atâtea luni cu brațele încrucișate, pierzând degeaba timpul, i se părea

de nesuferit. Dincolo de asemenea justificări, un sentiment mai presus de voința lui, ceva ca un îndemn sau ca o chemare, îl silea să nu amâne cu nici o singură zi plecarea la Vârlez.

În gara mărunțică, ceva mai răsărită decât o haltă, pierdută într-un desiș de sălcii, îl aștepta trăsura minei. Telegrafiasse în ajun, anunțându-și sosirea, iar directorul se îngrijise să fie primit cât mai bine. De cum dădu cu ochii de el, vizitiul, un bărbat tânăr, îmbrăcat pe jumătate țărănește, cu laibăr îmblănit și nădragi de pănură strânși în jurul gleznelor, dar purtând cămașă cadrilată și-o șapcă cu cozorocul lăsat pe frunte, se repezi să-i ia geamantanul, de parcă l-ar fi cunoscut dintotdeauna și ar fi fost sigur că pe el îl așteaptă.

O luară pe un drum prăfuit de care, de-a lungul unor porumbiști pustii. O adiere slabă făcea să foșnească frunzele uscate ale strujenilor. Soarele, ridicat binișor deasupra orizontului, începea să dezmoștească aerul răcoros al dimineții de toamnă. În dreapta, spre lunca Someșului, se răzlețeau casele satului, despărțite de grădini și de pâlcuri de pomi. În capătul dinspre apus, înșirate una lângă alta, la distanțe egal măsurate, se zăreau zece-douăsprezece clădiri cu etaj, întru totul asemănătoare, cu ferestre pătrate vopsite în verde. Zidurile albe, recent zugrăvite, ca și acoperișurile înalte, din tinichea roșie, pe care mai scânteia bruma căzută peste noapte, înveseleau monotonia acelor construcții uniforme.

Clădirea birourilor le ieși în cale la capătul șirului de plopi ce străjuiau scurta alee, pavată cu piatră de râu. Înaltă, solidă, urâtă, părea mai degrabă o magazie, cu geamurile murdare și zidurile cenușii, pătate, ici-colo, de mucegai.

Directorul îl primi îndată. Se numea Olimpiu Taloș și era el însuși inginer. Amabil și vorbăreț, îl ajută să-și dezbrace pardesiul, interesându-se dacă a călătorit bine și dacă trenul n-a avut întârziere. Îl instalează într-un fotoliu uzat, cu arcurile sărite, singurul din încăpere și-l întrebă dacă n-ar dori un ceai sau o cafea. Scund, bine făcut, mai mult cărnos decât gras, cu fața rumenă, zâmbitoare, făcea parte din rândul oamenilor

serviabili și complezenți, care-și câștigă ușor prietenia celorlalți. Mai mult de formă, îi puse câteva întrebări privitoare la studii și la pregătirea de specialitate. De fapt, știa totul despre noul venit, căci luase informații de la Cluj încă din ziua când primise ordinul de numire. La curent cu relațiile de familie ale lui Sever, îndulci treptat vocea în timpul conversației, trecând de la „domnule inginer“ la „stimate domnule inginer“ și apoi la „iubite domnule coleg“. Vorbi pe îndelete despre uzină, se plânse că lucrează cu vechile instalații dinaintea războiului, că nu au decât o sută-o sută treizeci de salariați, dintre care vreo șaptezeci în mină și numai șaiszeci în abataje. Toate acestea pentru a explica de ce randamentul exploatarei se situa la un nivel scăzut și de ce întreprinderea abia își scotea cheltuielile. În vremea ungurească, mina fusese proprietate privată, trecută în 1918 în stăpânirea Statului ca bun părăsit.

– Așa se întâmplă ori de câte ori interesul privat lipsește, observă el sentențios. Eu am atras în repetate rânduri atenția forurilor în drept de la București și de la Cluj asupra situației existente, sunt cu conștiința împăcată. După părerea mea, ar fi mai potrivit ca întreprinderea să fie arendată sau vândută. Un particular întreprinzător, dispunând de un anumit capital, ar scoate într-un an lucrurile din impas și ar ajunge chiar să câștige bani frumoși, deoarece lignitul e de bună calitate. Din păcate, demersurile mele au rămas fără rezultat. În asemenea condiții, fac și eu ce pot, dar înțelegeți, nu-i așa, iubite domnule coleg, că puterile mele sunt limitate. De altfel, vă veți convinge singur cu ochii cum merg treburile în mină.

Între două vorbe, se interesă cât are de gând să rămână printre ei. Destul de jenat, căci se temea că îi încurcă, Sever îi mărturisi că nu știe foarte precis, dar că e posibil ca până la vară să plece la București. Directorul primi răspunsul cu o vădită ușurare. În absența inginerului, se ocupa el de întreținerea utilajelor și încasa, potrivit legii, o jumătate de salariu.

– Așa, făcu el, înțeleg. Doar n-o să vă înmormâtați viața la Vârlez! Alte aspirații are cineva la vârsta și cu studiile Dumneavoastră. Cândva, în tinerețe, am avut și eu ambiții, nu foarte mari, dar oricum, ambiții. Viața e mai puternică decât noi și ne cumintește repede!

Aflase ceea ce îl interesa și nu avea nici un motiv să prelungescă discuția protocolară.

– Ei, și acum, dacă nu aveți nimic împotriva, să vă prezint funcționarilor și apoi să dăm o raită prin mină. S-a făcut zece. La ora asta, cobor zilnic în abataje ca să controlez eu însumi cum se desfășoară lucrările. Am numai doi supraveghetori, dintre care unul cu probleme tehnice, iar minierii cam profită de pe urma acestei situații. Cu ocazia aceasta, vă voi explica în ce constau atribuțiile Dumneavoastră.

Străbătură mai mult de formă birourile și coborâră în curte. leșind pe poartă, Sever reîntâlni drumul pe care venise. Casele cu un etaj, cu ferestrele verzi și acoperișurile de tinichea roșie apărură, ceva mai depărtate, în dreapta.

– E colonia minieră, îi explică Taloș. Douăsprezece case cu douăzeci și opt de apartamente cu două și trei camere, locuite mai ales de funcționari și de personalul tehnic. Sunt și câteva familii de mineri. Grosul lor continuă să stea în sat, deși în colonie chiriile sunt mici și au tot felul de înlesniri, lumină electrică, apă curentă. Am și uitat să vă întreb: aveți de gând să locuiți aici sau la Cluj? Predecesorul Dumneavoastră avea o garsonieră în oraș, venea dimineața cu trenul de șapte și pleca după-masă la două. Douăzeci de kilometri încolo și douăzeci înapoi nu e mare lucru. Ce-i drept, nu-și prea făcea el toate orele, dar mai închidem și noi ochii, că oameni suntem.

– Nu, nu, eu rămân aici, replică Sever. Ar însemna să mă scol prea devreme... Și-apoi, dacă lucrez la Vârlez e firesc să stau aici...

– Cum doriți, ridică din umeri directorul. Se înțelege că interesul întreprinderii e să vă aibă cât mai aproape. O dată pe săptămână sunteți de serviciu și trebuie să rămâneți până

seara. Un apartament de două camere vă stă la dispoziție în colonie. Mobilierul nu e prea grozav, dar vom vedea ce se poate face...

Intrarea în mină era la câteva sute de pași de birouri. Sever zări de departe o construcție metalică înaltă de vreo douăzeci de metri, asemănătoare unei sonde. O roată în partea superioară se învârtea domol, scârțâind prelung. Trebuia să fie casa troliului de la ascensorul puțului principal.

– Secția de concasare și brichetare, își întoarse degetul directorul spre o clădire dreptunghiulară, având aspectul unui hangar, cu ferestre înalte, împărțite în nenumărate ochiuri, din dosul cărora răzbătea un vuiet neîntrerupt. Vom trece pe acolo la urmă.

Un câine flocos, cu blana albă și pete cafenii le ieși hămăind în cale. Îi ocoli de câteva ori, parcă ar fi încercat să le ghicească intențiile, apoi îi urmă cu botul plecat în pământ.

Lătratul câinelui aduse în ușa cabinei un bărbat negricios, cu mustață, nebărbierit, care, văzându-i, își scoase șapca slinoasă.

– Aici e puțul principal sau schaftul, cum îi zic minerii, îl informă Taloș, fără a răspunde salutului care-i fusese adresat. Îi spunem principal, deși e singurul. Celelalte nu sunt puțuri propriu-zise, ci hornuri de aerisire. Mina nu e prea mare. Are orizontul de bază la patru sute de metri, iar galeria de lucru la trei sute șapte zeci. Ar mai fi una la patru sute cincizeci, deschisă înainte de război. A fost părăsită din cauza greutăților de exploatare. Poftiți, să intrăm! Avem noroc, colivia e aici, putem coborî îndată. O să vă rog să luați o cască de protecție. N-ar strica să încălțați și niște cizme de cauciuc. Nimeni nu are voie să coboare în mină fără cască, nici măcar eu. Hai, Ilie, dă-i drumul!

Colivia, o cutie pătrată, având laturile de patru metri, cu pereții din scânduri grosolane, legate cu chingi metalice, începu să coboare cu încetineală de-a lungul suporturilor de oțel ai puțului. O lampă atârnată în tavan dădea o lumină constantă, dar slabă. Un miros aspru, pătrunzător de cărbune și ulei înțepa

nările. Ca în mai toate minele mici, ascensorul servea deopotrivă pentru transportul oamenilor și al minereului. Colivia își urma coborârea lentă, parcă fără sfârșit, însoțită de scârțâitul, depărtat și tânguitor, al cablului. Un obscur sentiment de neliniște, vecin cu teama, care-i cuprindea întotdeauna pe cei ce coboară pentru prima oară în mină, se furișa în sufletul lui Sever. Podeaua oscila în scurte balansuri laterale, care se transmiteau mușchilor și oaselor. Din când în când, la intervale egale, coborârea contenea, iar colivia rămânea suspendată deasupra golului, gata-gata să se prăbușească. Pauza aceea inexplicabilă dura câteva secunde. Un pocnet sec, ca o detunătură asurzită de pușcă, răsuna undeva în afară. În loc să cadă, cabina se urnea din loc și totul se relua de la capăt: lunecarea nesigură, trepidațiile, scrâșnetul cablului.

Atinseră, în sfârșit, orizontul principal. Un bărbat înalt și slab, cu fața încruntată, le deschise ușa. Era maistrul Traian Ardelean, unul dintre supraveghetori. Dădu din cap când auzi cine e însoțitorul directorului, fără a băga de seamă sau făcându-se că nu observă mâna întinsă de acesta.

Galeria se deschidea în măruntaiele pământului, asemănătoare unei guri de tunel. Și, ca acesta, era luminată din loc în loc de becuri electrice montate pe peretele din dreapta. Nu lipseau nici șinele, înguste, ruginite, înșurubate pe traverse de lemn, pe care circulau vagoaneții. Un aer închis, greu, ca într-o încăpere neaerisită, stăruia sub bolta scundă a galeriei. Vocile aveau o rezonanță aparte, ca un ecou prelung.

O luară înainte, călăuziți de mastru, care pășea repede, cu pasul hotărât al celor ce cunosc bine locurile pe unde umblă. Nedepins cu drumul, Sever călca șovăitor, cu ochii în pământ, dar ridicându-i câteodată ca să se convingă că nu s-a rătăcit de tovarășii săi. Aveau de mers vreo trei sute de metri până la cel mai aproape rostogol, îl înștiință directorul, răbind anume pașii pentru a fi ajuns din urmă. Cu un zâmbet binevoitor, îi explică îndată că rostogolul e o deschizătură care leagă

orizontul de lucru cu galeria principală și pe unde se coboară cărbunele extras.

– Cine transportă vagonetii? se interesă Sever, mai mult ca să întrebe ceva.

– Pe vremuri, transportul se făcea cu cai, răspunse directorul. Ținuți tot timpul în întuneric, caii mor repede sau își pierd vederea. De aceea, acum folosim oamenii.

– Lucrează cumva și femei în mină?

– O, nu, e o muncă prea grea pentru puterile lor, oricât de zdravene ar fi. Avem câteva muncitoare la secția de brichetare.

În dreptul rostogolului, doi mineri încărcau niște vagonetii cu lopețile. Se opriră din lucru și cu aceeași mișcare își șterseră frunțile cu mâneca hainelor.

– Cam puțin pe ziua de azi, aprecie directorul. Asta e tot ce v-au trimis cei de sus?

Pe niște scări șubrede, prevăzute cu balustrade, ajunseră printr-o suitoare la orizontul de lucru. Galeria încă și mai scundă și mai îngustă, avea tavanul sprijinit cu grinzi de lemn. Lumina electrică lipsea, aerul, îmbibat cu umezeală, era irespirabil. Pereții laterali șiroiau de apă, pe vatra galeriei se formaseră din loc în loc băltoace, prin care cizmele de cauciuc treceau plescăind. Sever înainta cu greu la strălucirea gălbuie a lămpii Saraut purtată de maistru. Sentimentul de securitate pe care i-l dăduse în orizontul inferior lumina becurilor electrice dispăruse. Nu avea destul aer, picioarele îi atârnav grele, neputincioase să-l ducă mai departe. Din când în când, stâlpii de susținere pârlăiau scurt, un praf fin, abia perceptibil se scutura din tavan. Cu un gest reflex, își trecea batista peste fruntea transpirată, care se brobonea îndată.

– O să vă obișnușiți repede, îl asigură directorul în timpul unei opriri. Nu-i așa, Ardelean? se întoarse el spre supraveghetorul, care nu răspunse. Nici mie nu mi-a fost ușor la început. Nu dați importanță pârlăturilor și țărânei care cade din tavan. Straturile de pământ se așază într-una. Dacă ai sta anume și ai asculta, ai auzi tot timpul câte ceva, ba stâlpii, ba țărâna, ba picăturile de apă. Așa e într-o mină.

Sever își opri în ultima clipă gestul de a-și șterge fruntea. Atât asigurările repetate ale directorului, cât și tăcerea lui Ardelean îl făceau să se simtă prost. Trebuia să-și ascundă cu orice preț starea de încordare și neliniște care-l stăpânea.

– Când au fost schimbați ultima oară stâlpii de armare a galeriei? întrebă el.

– Știu și eu? întrebarea îl găsisse nepregătit pe Taloș. Mă tem că n-au fost schimbați de mult. După regulament, armătura ar trebui înlocuită o dată la zece-cincisprezece ani. Eu pe ăștia i-am apucat acum cinci ani, când am venit la Vârlez. Mi se pare că sunt dinaintea războiului. Ce zici, frate? Că lucrezi în mină de când ești copil.

– Apoi stâlpii de aici au fost ridicați în 1907–1908, răspunse în sfârșit maistrul. A fost atunci o surprare la galeria principală și Köszegei, proprietarul, a dat ordin să se înlocuiască toți stâlpii.

– Ce spuneam eu? reveni directorul. Ce-i drept, stâlpii sunt din stejar de cea mai bună calitate, foarte rezistenți, încât pericolul unor prăbușiri e ca și inexistent.

Spre sfârșitul galeriei se desluși un zgomot surd de izbituri ritmice venind de undeva din adâncul peretelui stâncos. De aici încolo, drumul continua cu o ramificare spre stânga, într-o nouă galerie, atât de joasă, încât erai nevoit să pleci capul spre a înainta. Un bărbat mijlociu de statură, zdravăn, cu grumaz de taur îi aștepta în locul acela. Sever înțelesese îndată că e Brie, cel de al doilea supraveghetor. Un schimb de cuvinte avu loc între el și director.

– Cum mai e stratul de cărbune?

– Bun, se lățește.

– De ce s-a scos atât de puțin cărbune până acum? Ați avut necazuri?

– Ca de obicei. A trebuit să-i pun pe oamenii lui Lengyel să îndesească stâlpii. Au mârâit ei, dar până la urmă s-au supus. Directorul aprobă cu o mișcare a capului.

– Ai făcut bine. Ce l-o fi apucat pe Lengyel ăsta? Îl știam om cu scaun la cap. Dacă se repetă, arde-le o amendă s-o

simtă. Să ne întoarcem, se adresă el lui Sever. Veți intra în abataj cu alt prilej.

Sever crezu că directorul a scurtat programul anume pentru a-l cruța. Așa cum avea să constate mai târziu, Olimpiu Taloș nu depășea niciodată în cursul inspecțiilor sale punctul acela.

– Pentru că ați adus vorba de stâlpii galeriilor, vreau să vă atrag luarea-aminte asupra armărilor din abataje, zise Taloș, după ce reveniră în orizontul principal. E mizeria cea mare în mina noastră. Vedeți Dumneavoastră, pe lângă salariul de bază, minerii mai capătă un procent în funcție de cantitatea extrasă. Asta explică graba de a scoate cât mai mult cărbune, dar și superficialitatea cu care se face armarea abatajelor. Dacă regulamentul spune că trebuie așezați zece stâlpi, ei pun numai cinci, cel mult șapte, de parcă n-ar fi vorba de propriile lor vieți.

Colivia îi aștepta cu ușa deschisă. Dornic de a se vedea cât mai curând sus, Sever nu mai dădu atenție oscilațiilor cabinei și nici opririlor din dreptul diferitelor nivele. Un sentiment de ușurare, vecin cu bucuria, puse stăpânire pe el de îndată ce zări lumina zilei și își umplu plămâni cu aerul proaspăt de afară. Avea impresia că a ieșit din întunecimea unui mormânt.

XI

Deși știa că nu și-a ales momentul cel mai potrivit, Lenica povesti soacrei sale și lui Victor peripețiile ultimei vizite pe Măgură. Mâncau tustrei în camera de zi, iar până atunci se discutaseră lucruri fără importanță, alese anume ca să nu tulbure tihna mesei de seară.

– În viața mea n-am văzut atâta mizerie! exclamă ea. Dacă mi-ar fi spus altcineva, nu l-aș fi crezut. Sunt oameni care trăiesc în vizuini ca animalele! Nu vă puteți închipui!

Pentru că ceilalți doi își vedeau mai departe de mâncare, adăugă:

– Mi-a fost rușine că am tot ce-mi trebuie și chiar mai mult, iar alții mor de foame. M-am simțit umilită și înjosită, de parcă eu însămi aș fi trăit în vizuinile Măgurii.

De astădată, Helena ridică capul din farfurie. O ușoară roșeață îi îmbujora obrajii rotunzi.

– Și ce vină ai tu că unii mor de foame? se miră ea, cu o voce stăpânită. Doar nu ți-au fost dați în seamă toți săracii de pe pământ! Sărăcie a fost de când lumea și va mai fi, nimeni nu i-a aflat până astăzi leacul. Și-apoi de ce ne-ar fi rușine că avem de toate? Doar nu le-am furat, ci le-am agonisit prin muncă cinstită!

Lenica rămase fără grai în fața cuvintelor Helenei. Aruncă spre Victor o privire care-i cerea sprijin. Dar acesta continua să mănânce liniștit, ca și cum n-ar fi auzit nimic din ceea ce se vorbea. Nu dezarmă totuși și mai târziu, după ce Helena se retrase, redeschise discuția.

– Victor, eu aș vrea să vin în ajutorul nenorociților de pe Măgură. Bărbatul ei își întrerupse lectura ziarului.

– În ce fel?

– Nu știiu nici eu cum ar fi mai bine... Ai avea ceva împotriva dacă le-aș da niște bani?

– Câți?

Întrebarea sună la fel de seacă ca precedenta.

– O mie de lei pe lună ți se pare mult?

Abia după ce o auzi rostită, își dădu seama cât de mare e suma la care se gândise.

– Nu, de vreme ce ții cu tot dinadinsul să-i dai. Am însă o condiție. Începând de azi pui capăt vizitelor în Orașul de Sus. Soția mea nu are ce căuta pe ulicioarele Măgurii, oricare ar fi sentimentele ce o mână într-acolo.

Ea tăcu descumpănită. Interdicția, urmând îndată încuviințării de a cheltui mia de lei, o deruta.

– Bine, dacă așa crezi tu... Dar cum să fac pentru a împărți banii?

– Dă-i lui Miska-bácsi, o sfătui el. Săracii de pe Măgură sunt în cea mai mare parte enoriașii lui. El știe mai bine care

dintre ei are nevoie mai mare de un ajutor și care merită într-adevăr să-l primească.

În cea mai apropiată duminică, Lenica se duse la bisericuța părintelui Kövári. Îl cunoscuse în martie, cu prilejul vizitelor de prezentare, când Victor insistase în mod deosebit să treacă pe la fostul prieten al tatălui său. De atunci nu mai avusese ocazia să stea de vorbă cu el. Aflase în schimb toate zvonurile care circulau pe seama preotului. Chiar acum, la șaptezeci de ani, reputația de originalitate continua să-l însoțească pe călugărul franciscan, iar el se străduia parcă înadins să o sporească. Vârsta îl îndepărtase de la destule ispite, dar nu de la toate. Își vedea mai departe de via de pe Măgură, iar prietenii îi apreciau ca și pe vremuri societatea la un pahar de vin. Era foarte liber în relațiile cu oamenii și chiar în îndeplinirea îndatoririlor ecleziastice, de unde și conflictele cu superiorii. Majoritatea enoriașilor săi o alcătuiau oamenii simpli de pe Măgură sau din capătul dinspre Mărcini al Silvaniei. I se spunea de aceea *popa săracilor*, poreclă ce nu-l deranja deloc. Desigur că familiaritatea purtărilor sale se explica, măcar în parte, prin condiția credincioșilor înaintea cărora își slujea liturghiile. Lumea se obișnuise să-l audă suflându-și zgomotos nasul de la începutul până la sfârșitul serviciilor sau dăscălindu-și printre dinți ministranții. Îndemnurile de a se mișca mai repede erau însoțite uneori de lovituri discrete de picior, ascuns cu dibăcie sub lungile veșminte preoțești. Ba o dată i-a tras o palmă, în văzul lumii, băiatului lui Sándor, pentru că îi vărsase pe odăjdii apa cu care trebuia să se spele pe mâini în evocarea simbolică a lepădării lui Pilat din Pont. „Doamnă Rubicskó”, se adresase altă dată unei femei mai în vârstă, așezată în primul rând, „împrumută-mi, rogu-te, ochelarii. Pe ai mei i-am uitat acasă și nu pot citi cum se cuvine Evanghelia”. Predicile îi ajunseră proverbiale, încât veneau uneori oameni din cealaltă margine de oraș ca să le asculte. Comentariul Evangheliei duminicale era adesea întrerupt prin tot felul de considerații străine de subiect. Se interesa, bunăoară, de

sănătatea unei credincioase zărite în naos, după o lungă boală, sau se plângea de pagubele aduse viei sale de grindina căzută în ajun. Alteori uita în fața cui se află și vorbea cu toată seriozitatea despre imperativul categoric al lui Kant sau despre concepția lui Spinoza asupra liberului arbitru. Veștejea pe față fără cruțare purtările unor credincioși, pomenindu-le numele, chiar dacă erau prezenți. „Faceți copii”, își îndemnase odată credincioșii, vorbind despre sterilitatea căsniciilor moderne, „e cel mai frumos prinos pe care-l puteți aduce lui Dumnezeu. Dar mai întâi nu uitați să treceți pe la biserică!”

Lenica plecă de acasă îndată după nouă pentru a-l prinde pe preot înainte de începerea slujbei. La presbiteriu, menajera o informă că părintele Kövári e la biserică. Cam nehotărâtă, deoarece nu știa dacă mai are rost să-l caute, străbătu întinsa curte a casei parohiale, pe sub castanii bătrâni, care-și legănav ultimele frunze mâncate de rugina toamnei. În dreapta sa, despărțind curtea de stradă, se ridica vechiul zid de incintă al abației îmblănit de mușchi galben-cafeniu. Pe peretele clădirii din față spânzurau zdrențe arămii de volbură. Era casa din Silvania a lui Iuliu Rațiu, nelocuită în cea mai mare parte a anului. La o oarecare depărtare, pe o proeminență, se zărea vechiul lăcaș mănăstiresc, cu zidurile albe și clopotnița zveltă, înconjurată de un tufăriș des în care predominau alunul și bozul.

Pe dinăuntru, bisericuța părea încă și mai mică decât atunci când o priveai de afară. Altarul principal, plasat în absidă, era acoperit de dantele de-o albeață imaculată. Șase lumânări de ceară, în sfeșnice grele de bronz, își mișcau simetric flăcările de o parte și de alta a tabernacolului, unde se păstrau hostiile sfințite. Lângă ele, alături de alte obiecte de cult, un mic portativ, cu o carte groasă și o perniță de mătase verde. În dreapta, jilțul episcopal, de catifea roșie, sub un baldachin de mătase cărămizie, cusută cu aur. Celelalte două altare, mai mici, încadrau absida, fiind consacrate Imaculatei concepții a Sfintei Fecioare, reprezentată printr-o copie a tabloului lui Murillo, și sfântului Anton de Padua, patronul bisericii. Toate

trei degajau o impresie de austeritate și de venerabilă modestie, care se regăsea și în restul bisericii. Ferestrele simple, fără vitralii, lăsau să pătrundă întreaga lumină în naos, lipsindu-l de întunecimea din alte biserici catolice. Zidurile albe, curate, proaspăt vopsite, pe care atârnavu tablourile cu cele paisprezece stațiuni ale drumului pe Golgota, sporeau prin goliciunea lor aerul de intimitate și de tihnă lumească a lăcașului. Nici o plăcuță votivă sau imaginea vreunui sfânt. Cele șaisprezece bănci, dispuse pe două rânduri, puteau adăposti cel mult o sută de persoane. În afara marilor sărbători, biserica nu se umplea niciodată. Credincioșii preferau să frecventeze marea biserică din centru.

Lenica își muie degetele în aghiazmatar și își făcu cruce după ritul romano-catolic, obicei deprins în claustrul din Alba Iulia, unde, împreună cu celelalte eleve, lua parte zilnic la mesă. Câțiva pași puternici răsunară pe podeaua corului. Un minut mai târziu, răsună sunetul cristalin al micului clopot, chemând, pentru prima oară, credincioșii la slujbă. Cu excepția a trei-patru femei așezate ici-colo în bănci, biserica era cu desăvârșire goală.

Oprită lângă intrare, se întreba dacă preotul nu e cumva în sacristie și dacă n-ar fi mai bine să-l caute acolo. Un zvon de voci șoptite răsună undeva în vecinătate. Se întoarse spre dreapta și descoperi un vechi confesional, lucrat din lemn afumat de stejar, dar având prevăzute uși după obiceiul mai nou. Un bărbat și o fată tânără de vreo optsprezece ani, în veșminte de doliu așteptau să le vină rândul. După câteva clipe de liniște, dialogul tainic dinăuntrul scaunului de spovadă se reluă. Vorbea mai ales preotul, pe o voce joasă, dogită, răstită uneori. Femeia articula la intervale regulate câte un *igen, igen*¹, cu o grabă care dovedea o supunere totală la observațiile duhovnicului. Un nou interval de tăcere întrerupse desfășurarea acelei spovedanii ciudate. Când se aștepta mai

---

¹ Da, da. (*magh.*)

puțin, se auzi un hohot de plâns, repede înăbușit, dar reluat apoi într-un prelung tânguie, întrerupt de suspine. O femeie de vreo cincizeci de ani, cândva frumoasă, cu obrazul pudrat și buzele fardate, ieși repede din confesional. Se uită rătăcită în jur, parcă n-ar fi știut ce caută acolo, apoi se lăsă cu capul în mâini pe scândura unui scaun de rugăciune. Era bine îmbrăcată, într-un taior negru cu guler de blană, o pălărioară cu boruri îi acoperea părul îngrijit pieptănat, prea negru ca să fie natural la o persoană de vârsta ei. Pantofii din picioare erau de cea mai bună calitate, recent cumpărați, ca și ciorapii de mătase fumurie. O doamnă, ai fi spus, dacă figura cam vulgară și o anumită grijă excesivă pentru aspectul exterior nu i-ar fi trădat originea modestă.

Celelalte spovedanii ținură mai puțin. Când clopotul sună pentru a doua oară, Miska-bácsi se ivi în ușa confesionalului. Părea plictisit, cu o umbră de nemulțumire pe figură. Până și mișcarea cam repezită cu care își sufla nasul dovedea că nu e în apele lui. O observă târziu pe Lenica și se opri lângă ea întrebând-o fără nici o introducere ce dorește.

– Din păcate am numai câteva minute până la începerea slujbei, se scuză el cu o voce mai amabilă. N-ați vrea să rămâneți până la sfârșit, ca să putem sta de vorbă în liniște?

Lenica se așeză la marginea ultimei bănci din stânga. Treptat, lumea începu să sosească. În spatele ei, ușa se deschidea și se închidea în fiecare clipă. Totuși, naosul nu se umplu decât pe jumătate, în bănci rămâneau destule locuri libere. Noii veniți își muiau degetele în aghiazmatar, apoi se îndreptau spre băncile unde erau obișnuiți să șadă. Cele câteva familii mai bune din Orașul de Sus luară loc în față, după o datină pe care credincioșii coborâți de pe Măgură o respectau, așezându-se în ultimele bănci. Cu toții aruncau o privire femeii cu taior îmblănit pe lângă care treceau. Aceasta își încheiase rugăciunile și stătea cu ochii în pământ, în dreapta ușii, înspre confesional. Lacrimile vărsate în timpul spovedaniei îi săpaseră dâre șerpuitoare în pudra așternută pe obraz.

Un sunet prelung de orgă anunță începerea slujbei. Miska-bácsi apăru cu potirul în mână, precedat de ministranți, doi băiețandri de zece-unsprezece ani, cu părul blond, îmbrăcați în stihare albe, cu gulere roșii. Purta odăjdii de mătase verde, brodate cu fir de argint, având pe spate cele două litere grecești ale cifrei lui Christos. Din felul cum își strângea buzele și din fixitatea privirii, se vedea că posomorea nu-l părăsise.

Slujba se desfășură după tipic, fără nici una din abaterile pentru care preotului i se dusesse vestea. Miska-bácsi sfinți apa, apoi străbătu biserica, stropind credincioșii cu aspensorul. Cu vocea lui adâncă, răsunătoare, înălța sub scundele bolți ale bisericii câte un *Oremus*¹ sau *Per omnia saecula saeculorum*², însoțit din cor de organist, maestrul Tihanyi, un profesor de muzică pensionar, cu glasul subțire ca un fir de ață.

Se trecu la citirile din cărțile sfinte, Vechiul Testament, Epistolele Apostolilor și Evanghelia (pentru duminica aceea era ordonat fragmentul din Matei, cu spălarea mâinilor). După ce traduse ultimele cuvinte ale textului latin, Miska-bácsi anunță calendarul săptămânii și programul zilnic al slujbelor și rugăciunilor, de altminteri bine știut de toți. Isprăvi, în sfârșit, și voi să-și înceapă predica, când ochii îi căzură asupra femeii de lângă ușă.

– De ce stai acolo în picioare, doamnă Tompa? i se adresă el din amvon, cu o nuanță dojenitoare în voce. Binevoiește și te așează, doar sunt destule locuri libere.

Femeia înălță speriată ochii pe care și-i ținea fixați în pământ. Deși nu era un suflet în biserică care să nu știe că e acolo, toate capetele se întoarseră spre ea. Lenica își aminti că auzise vorbindu-se acasă la Izi despre o oarecare Tompa Manyi, fostă patroană a casei de întâlnire de pe strada Păsărilor.

În ciuda invitației, femeia rămase nemișcată, intimidată de zecile de priviri care n-o slăbeau deloc.

---

¹ Să ne rugăm. (*lat.*)

² În vecii vecilor. (*lat.*)

– Haide, doamnă Tompa, nu te sfii, o îndemnă preotul. Biserica e locuința noastră a tuturor, prin urmare și a Dumitale.

Mai mult fără voia ei, femeia înaintă cu încetineală printre rândurile de bănci, căutând un loc liber. Toate erau înăuntrul băncilor și nici o persoană aflată la margine nu schiță un gest pentru a o lăsa să treacă.

– Doamnă Kispéter, interveni preotul nerăbdător, fii bună și îngăduie doamnei Tompa să se așeze lângă Dumneata. Slavă Domnului, loc este destul, banca e goală.

Privirile credincioșilor se ațintiră acum asupra doamnei Kispéter, o bătrânică scundă și slabă, cu obrazul zbârcit ca o pungă și ochi bănuitori. Înghiți în sec, cu o privire jignită, apoi se trase ostentativ până la celălalt capăt al băncii. Tompa Manyi se lăsă șovăitoare pe locul părăsit de bătrână. Se roșise toată și clipea des din pleoape. Rămase așa câteva secunde, într-o stare de perplexitate, apoi se ridică precipitat și se năpusti pe ușă afară.

O tăcere de mormânt coborî asupra naosului. Câțiva continuau să stea cu capetele răsucite, ca și când femeia s-ar mai fi aflat în bancă.

Părintele Kövári își scoase batista din mâneca sutanei și își suflă nasul cu putere. Împături apoi batista cu grijă și o vârî încetișor la loc.

– Trebuia să vă vorbesc în această duminică despre cinstirea lui Dumnezeu și despre chipurile în care se poate face această cinstire, începu el. M-am pregătit anume pentru predica de astăzi, dar totuși n-o voi rosti. În schimb voi vorbi despre trufie și înfumurare. Prilejul de a ține o astfel de predică mi l-ați dat voi înșivă prin purtarea de adineaori. Un semen al vostru a intrat în casa Domnului, iar voi l-ați izgonit fără milă. De ce? Singurul îndreptățit să închidă ușile bisericii în fața cuiva este Stăpânul ei. El însă le deschide larg pentru toți și le spune: „Veniți la mine cei flămânzi și goi, iar eu vă voi sătura și vă voi îmbrăca!” Dumnezeu, în nemărginita sa bunătate, a iertat oaia rătăcită prin dezlegarea mea, a duhovnicului, și se

pregătea să pătrundă în sufletul și în trupul ei prin propriul său trup și suflet. Voi însă, cu o cruzime de nedescris, ați împiedicat-o să se apropie de Domnul. Cine sunteți voi cei ce cutezați să vă judecați nu semenii, ci pe însuși Dumnezeu?

Preotul se opri ca să-și câștige răsuflarea. Se mohorâse la față, iar nasul îi devenise și mai roșu ca de obicei. Maestrul Tihanyi, care privea din înaltul corului, nu-și amintea să-l fi văzut vreodată atât de pornit.

— Pe doamna Tompa, reluă Miska-bácsi, după o scurtă pauză, o știm cu toții. E o mare păcătoasă, pe a cărei conștiință apasă pierderea a zeci de suflete. Și-a pângărit viața și a pângărit și viața semenelor ei. Dar care dintre noi e fără prihană? Aduceți-vă aminte ce le-a spus Mântuitorul fariseilor care i-au adus o femeie adulteră, osândită să fie ucisă cu pietre: „Cel fără de păcat dintre voi să arunce întâiul piatra asupra ei!“. Nici măcar unul n-a îndrăznit să o lovească. Atunci Isus a întrebat-o pe femeia păcătoasă: „Care dintre pârâții tăi te-a osândit, femeie?“ Ea a răspuns: „Nici unul, Doamne!“ Iar Christos i-a spus: „Nu te osândesc nici eu. Mergi! De-acum înainte să nu mai păcătuiești!“ N-ați cunoscut întâmplarea povestită de evanghelistul Ioan? Ba ați cunoscut-o prea bine, dar nici unul dintre voi n-ați urmat învățătura ei, deși vă spuneți creștini. Ce fel de creștini?! În Evanghelia de astăzi se găsesc niște cuvinte pline de tâlc: „Poporul acesta se apropie de mine cu gura și mă cinstește cu buzele, dar inima lor este departe de mine“.

Slabi și păcătoși suntem cu toții. Eu, părintele vostru sufletesc, nu mă rușinez să-mi mărturisesc greșelile și să mă umilesc spunându-vă că nu eu m-am lăsat de păcate, ci păcatele s-au lăsat de mine. Și dumneata ești păcătoasă, doamnă Kispéter, și dumneata, doamnă Orbán și dumneata domnule Pásztor! Oare de ce credeți că a venit doamna Tompa la biserică? Ca să păcătuiască? Nu, ci ca să se pocăiască de păcatele săvârșite. De douăzeci de ani calcă pentru prima oară pragul bisericii. De-ar da Dumnezeu să nu fie și pentru ultima oară, pentru că atunci asupra voastră va cădea osânda și-o veți purta pe capetele și pe grumajii voștri până în vecii vecilor!

Miska-bácsi ajunsese la apogeul mâniei. Fulgere îi țâșneau din ochi, sprâncenele i se zburlișeră, iar buzele se mișcau în gol, parcă ar fi încercat să rețină cuvintele pe care avea să le rostească.

– Astăzi nu voi împărtăși pe nimeni cu sfintele sacramente! anunță el autoritar. Nu meritați să primiți trupul și sângele Domnului!

Coborî bubuind scările amvonului și încă înainte de a se fi găsit în fața altarului, intonă cu vocea răsunătoare: „Să ne mărturisim credința!”

O jumătate de ceas mai târziu, când părăsi biserica, se liniștise pe de-a-ntregul. Numai larga pălărie ecleziastică, cu calota scundă, îi stătea strâmb în creștetul capului.

– Trebuie să vă cer iertare, îi spuse Lenichii, de cum dădu ochii de ea. Cuvintele predicii s-au adresat credincioșilor mei, și nu Dumneavoastră.

În cancelaria parohială îi ascultă cu atenție rugămintea.

– Hotărârea Dumneavoastră e mai mult decât lăudabilă, zise el. Vă mulțumesc în numele săracilor din parohie. Fiți încredințată că banii vor fi în întregime folosiți în scopurile pe care le-ați indicat. De altminteri, o să vă eliberez o chitanță.

– Dar nu e nevoie... protestă Lenica.

– Vă rog, vă rog...

Și se apucă să acopere o bucată de hârtie cu scrisul său mărunț, caligrafic.

XII

După jignirile suferite din partea Lenichii, Helena hotărî să iasă din rezerva impusă în primăvară. De vreme ce tăcerea nu ajută la nimic, mai bine să spună lucrurilor pe nume, ca nu cumva mai târziu să-i pară rău că și-a ținut gura închisă. Din păcate (și ea singură regreta uneori), odată pornită, nimic nu fu în stare s-o domolească. Mărioara, venită în vizită de rămas bun (pleca, în sfârșit, la Jibou) își dădu îndată seama că relațiile

dintre soacră și noră s-au schimbat și că mamă-sa face totul ca să întrețină zăzania. Cele mai mici incidente, unele lipsite de orice importanță, o asmuțeau împotriva Lenichii. La rândul ei, aceasta se stăpânea cu greutate și câteodată îi replica. Lunga abținere reciprocă, intrată acum în a opta lună, devenise amândurora insuportabilă.

Helena ajunsese în curând acolo, încât orice făcea noră-sa i se părea prost făcut și-i călca pe nervi. În asemenea împrejurări nu-și alegea cuvintele, de care uneori îi părea rău, fără ca acest lucru s-o împiedice ca a doua zi s-o ia de la capăt. Odată, Lenica așeză într-o vază un mănunchi de frunze ruginite de arțar, care făceau cel mai frumos afect în salonul tapisat într-o nuanță de cafeniu deschis. „Cine a mai văzut frunze într-un salon?” se cruci Helena. „Tu le-ai pus?” Ea confirmă, adăugând: „La Dărăbanți, așa obișnuiam toamna”. „Se poate”, replică Helena, „dar aici nu ești la Dărăbanți!”. Victor care asista la schimbul de cuvinte, găsi că aveau amândouă dreptate. Era neobișnuit să-ți împodobești casa cu crengi de arțar, dar frunzele roșii-arămii de pe măsuta din mijlocul salonului umpleau încăperea cu o lumină vie, odihnitoare. Lenica scoase frunzele și le înlocui cu cinci fire de crizanteme invoalte, ca niște bulgări de zăpadă. „Crizanteme?” strâmbă nasul Helena. „Nu știu cum o fi prin părțile voastre, dar la noi se aduc la morți!”. De data aceasta Lenica nu se atinse de flori, care împodobiră salonul timp de o săptămână.

Trăind sub veșnica amenințare a îmbolnăvirilor, Helena stătea din toamnă până în primăvară cu geamurile închise. Într-o dimineață, intrând în camera de zi, găsi fereastra larg deschisă. Se zgribuli toată, cuprinzându-și umerii: „Închide fereastra”, se răsti ea, „că nu m-am născut cu blană!”. Lenica nu dădu înapoi: „Să treacă mama dincolo în salon până se aerisește. Ferestrele mai stau și deschise!”.

Relațiile Lenichii cu servitoarele constituiau un alt prilej de discuții. „Ce tot șușotești acolo cu Piroška?” o înfruntă ea. „O doamnă dă porunci slujnicelor, nu stă cu ele la sfat”. —

„Sunt și slugile oameni“, replică foarte calmă nora. „Nu zic nu“, admise Helena, „numai că locul lor e la *culină*, nu în brațele noastre“. După Piroška, urmă Juliska, bucătăreasa. „De ce-i spui Juliska-néni?“ se nedumeri ea, prefăcută. „E trecută de cincizeci de ani“, răspunse Lenica. „Și ce? Unei slujnici îi spui pe nume, chiar dacă are o sută de ani. Mătușilor tale tot néni o să le spui?“.

După vizita cu săracii, Lenica începu să frecventeze biserița lui Miska-bácsi. Era foarte apropiată, de partea cealaltă a străzii, în timp ce biserica vicarială se găsea tocmai în partea opusă a orașului. Slujba, oricât ar fi lungit-o predicile preotului, dura un ceas, nu două ca liturghia răsăriteană. Helena îi atrase atenția (și aici avea dreptate) că românii nu vor privi cu ochi buni hotărârea ei de a se duce la o biserică ungurească. „Nu același Dumnezeu locuiește în biserica de peste drum?“ o întrebă Lenica. „Ba da“, răspunse Helena, „dar vezi că în afara lui Dumnezeu mai sunt acolo și unguri!“.

Marele năduf al Helenei rămânea mult așteptatul copil, care întârzia să-și vestească sosirea. Ajungând să cunoască din vară calendarul intim al nurorii sale, aștepta cu inima strânsă data de 8 octombrie. Își dădea singură seama că e ceva nefiresc și exagerat în așteptarea aceea înfrigurată și că ar fi fost prematur să tragă concluzii definitive. O irita însă liniștea și aparenta nepăsare a Lenichii, neștiind că pândește și ea cu aceeași febrilitate un anumit eveniment.

Între timp, Mărioara plecă pe la începutul lui octombrie, iar zilele prinseseră să se scurgă chinuitoare: 6, 7, 8, 9, 10... Cu ochiul ei neadormit, căruia nimic nu-i scăpa, Helena știu că termenul a trecut fără a aduce bucuria dorită. O imensă decepție, însoțită de o curioasă ciudă, o cuprinseseră. Vagă la început, fără obiect, nemulțumirea își află repede ținta în persoana Lenichii.

Ceva nu mergea cum trebuie în căsnicia lui Victor, își zise ea într-una din nopțile ei ocolite de somn. Sănătoși și tineri amândoi, întrețineau relațiile obișnuite între soț și soție, iar

acestea erau strânse, cum se întâmplă în primele luni de căsnicie. De ce nu făceau atunci copii? Se putea ca vinovatul să nu fie Lenica, ci Victor. Hențeștii nu erau spornici de felul lor. Dacă li se nășteau un copil-doi și aceștia cu mare caznă. Așa li se întâmplase tuturor, de la Simion cel Bătrân până la Alexandru. Victor a avut atâtea drăguțe și nici una dintre ele n-a rămas grea, cel puțin nu cu știrea ei, iar ea le știa pe toate. Ani de zile a tremurat la gândul că într-o bună zi se va trezi cu vreuna din fetele de pe Ulița Românească că-i așază în brațe un *bitang*. Acum, aproape regreta că nenorocirea nu s-a produs pentru a fi liniștită măcar din partea aceasta. Până la urmă se îmbărbătă spunându-și că, mai puțin spornici, Hențeștii nu erau detot sterpi, dovadă că familia nu se stinsese. În ce-i privește pe Herlești, n-avea grijă, căci se prăseau pe deasupra măsurii. De ce nu se arăta atunci copilul?

Dacă, asemenea atâtor femei tinere, Lenica nu voia să aibă copii și-i împiedica să se zămislească? Doar se găseau destule mijloace de a nu-i face. Încă pe vremea ei se foloseau femeile de unele dintre ele, iar de atunci câte altele nu se vor fi născocit! Destule blestemate nu se dădeau în lături nici de la avort.

Bănuiala o fulgeră cu atâta violență, încât simți că i se despică țeasta. Doamne sfinte, mai știi, poate a avut și ea un copil și s-a descotorosit de el. Astăzi treburi necurate de soiul acesta se fac cât ai bate din palme. Indispoziția Lenichii de la începutul lui iulie îi răsări în minte: grețurile, scurtele amețeli, oboseala. Noră-sa se împotrivi îndemnurilor ei de a căuta un doctor. Într-una din zilele acelea (își amintea bine detot, de parcă s-ar fi întâmplat ieri), ieșise în oraș îndată după prânz. N-a luat mașina, zicând că vrea să se plimbe în aerul curat și că se întoarce spre seară. Dar dacă l-a vizitat pe doctorul Schneider în cabinetul său deocheat din preajma gării? Destule vorbe se spuneau despre acesta, între altele că face avorturi. Gândul o lăsă fără grai. Junghiul din țeastă se repetă, transformându-se repede într-o durere de cap sâcâitoare. Încercă să spulbere singură bănuiala. Antalffy, în care avea deplină

încredere, a cercetat-o cu atenție, diagnosticând un catar stomacal. Da, dar el a văzut-o mai târziu, cine știe dacă așa-zisa plimbare nu se petrecuse deja.

A doua zi, o întrebă pe Lenica:

– Tu-l cunoști pe doctorul Schneider?

– Nu, răspuse ea. De ce întreabă mama?

– Așa, fără o pricină oarecare. Vorbeam mai ieri despre el cu doamna Boroș cea bătrână. Tare urâte zvonuri mai umblă în legătură cu el.

– Am auzit și eu, răspuse Lenica. Câte nu se pun în seama oamenilor? Cine știe care o fi adevărul?

„Uite că-i mai ia și apărarea!” se revoltă Helena, gata să izbucnească. „De ce, dacă n-a fost la el? Doar tot orașul știe despre el că e un nemernic fără pereche!” La rândul ei, Lenica fu cât pe ce să i-o întoarcă: „Își închipuie mama că am fost pacienta doctorului Schneider, de-mi amintește despre el?”

Lăsară amândouă lucrurile într-atât, pentru a evita o ceartă. Dar înfruntarea dintre ele nu putea fi decât amânată pentru scurtă vreme. Cum se întâmplă de obicei cauza imediată a scandalului fu un fapt fără însemnătate, și anume o scrisoare a lui Edith. Helena i-o citi Lenichii, însoțind-o de obișnuitele elogii la adresa logodnicii lui Sever. Dacă Lenica s-ar fi amestecat în vorbă, poate că discuția ar fi luat o altă întorsătură și conflictul ar fi fost evitat. Sătulă de a auzi același pomelnic de laude, tânăra femeie tăcea.

– Numai de s-ar face cât mai repede căsătoria asta, oftă Helena, luând cartea pe care o citea. Edith are dreptate în felul ei s-o grăbească. Logodnele lungi au fost bune pe vremuri, nu azi, când tinerii găesc o mie de prilejuri de a se cunoaște mai bine.

Erau în ajun de 14 octombrie, ziua de naștere a lui Victor. Helena ședea în fotoliul ei de pluș, cu unul din romanele ei favorite. Lenica descojea niște alune pentru tortul pe care voia să-l pregătească în vederea aniversării (Victor împlinea treizeci de ani).

Observația Helenei rămase și de astă dată fără replică. Așa cum era formulată, suna mai mult ca o constatare care nu pretindea numaidecât un răspuns.

– Drept să-ți spun, continuă ea, iritată de tăcerile Lenichii și de pocnetele alunelor crăpate, tare mari nădejdi îmi pun în căsătoria aceasta. Poate vom avea astfel și noi copilul mult dorit.

Lenica își văzu mai departe de alune, mânuind cleștele de argint cu desene în filigran:

– S-ar putea ca până atunci să ne aducă alții bucuria asta, observă ea în trecere, cu vocea egală, indiferentă, ca și cum ar fi fost vorba de o discuție cu caracter general.

– Să dea Dumnezeu, întări Helena la fel de impersonală, cu ochii în carte. Căci rostul nostru al femeilor este de-a aduce pe lume copii. Adăugă într-o doară: Dacă suntem vrednice să-i naștem.

Aluzia era evidentă. Lenica lăsă cleștele din mână. Oricât își spunea că ar fi fost mai bine să tacă sau să răspundă ca și până atunci în generalități, nu reușea să se stăpânească.

– După părerea mamei, eu n-aș fi vrednică?

– N-am spus asta, dădu înapoi Helena, fără a-și întrerupe lectura. Numai că singură vrednicia nu ajunge. Pentru a avea copii, trebuie să-i și dorești.

– Și de unde știe mama că eu nu i-aș dori? interveni Lenica, tot mai puțin sigură pe sine. Venise rândul ei să fie exasperată de nepăsarea cu care soacră-sa își vedea de citit.

– Eu nu știu nimic, se eschivă din nou Helena. Ca să fiu sinceră, nici nu cred. Să ferească Dumnezeu ca lucrurile să stea așa. Doar Victor te-a adus la Silvania ca să-i naști copii sănătoși și voinici.

Ridică în sfârșit ochii din carte și-i aruncă o scurtă privire grăitoare. Lenichii îi năvăli sângele în obraz.

– Oare numai pentru asta m-a adus?

– Dar pentru ce oare? exclamă cu nevinovăție Helena.

– Am crezut întotdeauna că Victor și cu mine ne-am unit viețile pentru a întemeia o familie și a ne fi alături la bine și

la rău, răspunse, tremurând de enervare Lenica. Din vorbele mamei înțeleg acum că am fost adusă la Silvania ca o vită de prăsilă pe care o cauți prin târguri din celălalt capăt de țară, pentru ca să-ți faci cât mai mulți pui!

– Îți dai seama ce spui și pe ce ton vorbești cu mine? o săgetă Helena, albă ca varul la față.

– Da, îmi dau seama cât se poate de bine, replică arțăgoasă Lenica. Poate nu e tonul cel mai potrivit, dar sunt lucruri pe care trebuie să le spui într-o bună zi. Și ziua aceea a sosit. Începând de azi nu mai rabd nimic. M-am săturat până peste cap de prefăcătorii. De când am pus piciorul în casa asta, n-a fost zi să nu fiu umilită, întocmai ca o servitoare. De opt luni stă mama cu ochii pe mine și-mi înseamnă pe răboj fiecare mișcare și-mi cântărește cel mai mic cuvânt. Oare își închipuie mama că n-am priceput îndeajuns că sunt născută în casa unui preot de la sate și am intrat într-un cuib de nemeși cu diplomă de la împăratul, ca să trebuiască să mi-o amintească prin tot felul de aluzii? Eu nu vreau un copil? Nu-l doresc oare? E o minciună sfruntată. Dacă nu-l avem încă, nu înseamnă că nu va veni odată. Și chiar dacă ar fi să nu vină, vina va fi a noastră, a amândurora, nu numai a mea!

Se opri tremurând de încordare și mânie. Fără să știe, se ridicaseră amândouă în picioare, iar acum stăteau una în fața alteia la câțiva pași, cu ochi scânteietori, convinse că sunt pe cale să comită un gest ireparabil, care le va înstrăina pentru întreaga viață.

Helena se adună cea dintâi. Vedea însă tulbure, iar tâmplele îi zvâcneau dureros.

– Draga mea, spuse ea cu o voce stinsă, dar sigură, discuția dintre noi s-a sfârșit. Certuri cu mine nu vei avea, chiar de-ar fi să le cauți cu lumânarea. Trebuie să știi că asemenea cuvinte eu nu rabd de la nimeni! Mi se pare că am stat prea mult una cu alta. A venit vremea să ne despărțim!

Rămasă singură, Lenica reluă curățatul alunelor, cu un nod de lacrimi în gât. Faptul că în sfârșit lepădase o parte din

povara ce-i apăsa inima nu-i adusese ușurarea așteptată. Pe măsură ce-și veni în fire, fu copleșită de o tot mai vie părere de rău. Era mai bine să fi tăcut, ca și până atunci. Cel ce se lasă covârșit de mânie dovedește că e slab. Ruptura dintre ea și soacră-sa avea să se răsfrângă cu siguranță și asupra relațiilor dintre ei doi. Și totul s-a nimerit acum în ajunul zilei de naștere a lui Victor, așteptată cu nerăbdare de atâta vreme!

De cum o zări, Victor înțelese că s-a petrecut ceva în casă.

– Ce e cu tine?

– Nimic, tăgădui ea, găduită de plâns, plecând ochii.

– Dar mama unde e?

– A trimis vorbă că nu prânzește cu noi. Piroška i-a dus mâncarea în camera ei.

Nu trebui ca Victor să insiste, pentru a-i povesti totul în cele mai mici detalii, cu vocea curmată de icnirile plânsului.

– Îmi pare rău... repeta ea întruna. Nu am dorit niciodată să ajungem aici, crede-mă...

– Și totuși am ajuns, constată el încruntat, dar fără asprime. S-a întâmpnat ceea ce trebuia să se întâmpale.

O lăsă să se liniștească cu totul. Nu suferise niciodată lacrimile femeilor. Îl făceau să se simtă prost, dându-i o curioasă senzație de vinovăție.

– Haide, șterge-ți ochii, o îndemnă el. Să ne așezăm la masă. După-amiază o să stăm de vorbă cu mama. Așa cum o știu eu, va fi foarte greu să-i schimbăm hotărârea.

Pe la patru, Victor coborî la Helena. Lenica crezu că va reveni ca să-i comunice ce a discutat. O jumătate de ceas mai târziu, îl zări urcându-se în automobilul care-l ducea la bancă. Ploua mărunt, o ploaie putredă de toamnă, ce făcea să țârâie intermitent streșinile caselor.

Rămase în dosul perdelelor, urmărind mașina care se îndepărta. Aici o găsi peste câteva minute Piroška.

– Doamna a poruncit să-i dau jos cufărul mare din pod, o înștiință ea.

– Ți-a spus cumva unde pleacă?

Încă înainte de a-i fi răspuns, Lenica înțelese că a întrebat degeaba. Nu era Helena persoana care să se destăinuie slujnicilor. Pe la șase, Piroška se înființă din nou.

– Doamna mi-a spus să mă duc la Ignaț. Vrea ca mâine la nouă s-o aștepte cu trăsura la scară. Ce să fac?

– Fă așa cum ți-a poruncit! îi răspunse ea.

Victor sosi pe la șapte. Nu păru mirat de hotărârile Helenei.

– Știu, mi-a spus. Pleacă mâine la Jibou.

– N-aș fi vrut niciodată... începu ea, dar el o întrerupse îndată:

– Lasă, e mai bine așa.

La cină se treziră cu Helena. Se comportă ca în orice altă ocazie, fără a lăsa să se observe că atitudinea ei o costă destule eforturi. Mâncă mai puțin ca de obicei și vorbi încă și mai puțin. La urmă, îi rugă să mai rămână un minut.

– Aș vrea să vă spun ceva, începu ea. Eu mâine dimineață plec. Orice discuție asupra hotărârii mele e de prisos. *Între noi nu s-a întâmplat nimic. Ați înțeles?* În iarnă v-am spus că voi rămâne în casa voastră atâta timp cât veți avea nevoie de mine. Am încercat, după puteri, să vă fiu de ajutor. Poate că n-am reușit întotdeauna, deși m-am străduit. Acum că v-ați înfiripat căminul și l-ați așezat pe temelii trainice, rostul meu printre voi a încetat. Mă duc la Mărioara pentru o săptămână-două să văd cum s-a instalat, iar de la Jibou, la Gherla. Vă voi scrie și dintr-un loc și din altul. De nu vă e prea greu, scrieți-mi și voi câteva șire, ca să știu ce faceți. Și încă o dată, ca nu cumva să uitați: *între noi nu s-a întâmplat nimic.*

XIII

Așa cum îl încredințase directorul, Sever se deprinse destul de repede cu viața din mină. În câteva zile, îi deveniră familiare locurile și oamenii. Noutatea peisajului scurtă acomodarea, în loc s-o lungească. Nu mai băga de seamă oscilațiile coliviei, ecoul adânc al vocilor, umezeala din galerii, pârâitul aproape neîntrerupt al stâlpilor de susținere.

Transpira mult mai puțin, urca cu ușurință scările suitorilor. Călăuzit de Ardelean, pătrunse în abataje, unde cunoscuseră nemijlocit lumea minerilor care desprindeau cu ciocane și târnăcoape blocurile de cărbune. Problemele curente ale minei nu reclamau o competență deosebită. Mecanicul de întreținere le-ar fi rezolvat de cele mai multe ori fără prea mare bătaie de cap. Ele nu-i luau nici măcar trei din cele șapte ceasuri pe care le avea de petrecut în întreprindere. De aici sentimentul stăruitor că nu face nimic și ia banii de pomană. Ca să nu stea locului, dispuse verificarea generală a utilajelor și instalațiilor, de la uzina electrică și stația de concasare până la armăturile din fundul abatajelor. Cobora de două ori în mină, dimineața și la prânz. Stătea de vorbă cu minerii, se interesa de viața și de condițiile lor de muncă. Oamenii nu se prea lăsau descușiți, îl priveau cu neîncredere, probabil pentru că atenția ce li se arăta părea inexplicabilă și oarecum suspectă. Observă și el că în abataje armarea se face în grabă, de mântuială. Întrebat, Ardelean dădu același răspuns ca directorul: oamenii sunt plătiți după cantitatea extrasă și se omoară să scoată cât mai mult cărbune. Adăugă îndată că, dacă li s-ar plăti o sumă oricât de mică pentru fiecare stâlp ridicat, ar face lucrul cu multă grijă. Cu proxima ocazie, Sever vorbi directorului despre cointeresarea minerilor la armarea galeriilor și abatajelor.

— Știu, știu, îl asigură acesta. De altfel, am atras atenția forurilor competente în repetate rânduri. Din păcate, nu sunt fonduri.

La ora trei se închideau birourile și începea plictiseala. Directorul avusese și de această dată dreptate. O viață de societate nu exista în Vârlez și ar fi fost foarte greu să se înfiripe. Funcționarii din colonie își făceau veacul în cârciuma din sat, unde li se rezerva o încăpere specială, numită *casină*. Și Olimpiu Taloș putea fi întâlnit aici, la o partidă de cărți. În primele zile, Sever se simțise obligat să facă vizite de politețe preotului și învățătorului. Parohul, cândva student al lui Alexandru la Teologia din Gherla, îl primi foarte bine. Era un bărbat de vreo cincizeci de ani, cam surd, cu bărbuța zbârlită

și mâini mari, osoase, de om deprins cu munca fizică. De când își pierduse consoarta, răpită de o pneumonie la nici patruzeci de ani, devenise ursuz și mizantrop. Învățătorul, în schimb, vorbea prea mult, amestecând cuvinte regătenești: *belea, catadicsi, angarale*. Își spunea institutor și avea pretenții de eleganță ieftină.

Sever nu se dădu bătut și își căută alte ocupații. Citea mult, până seara târziu, profitând de faptul că în colonie avea lumină electrică. De la librăria „Lepage” din Cluj își procură o sumedenie de cărți, românești, nemțești, franțuzești. Își cumpără un aparat de radio cu căști, la care asculta mai ales posturi străine, deoarece al nostru, de curând înființat, nu avea programe interesante. Mai mult ca să nu facă opinie separată decât ca să se amuze, mai trecea din când în când pe la așa-numita casină.

Sâmbetele și duminicile le petrecea la Cluj. Aici avea destule neamuri, pe Octav Pop, pe Hălmăgeanu, pe Manciulea, în casele cărora era întotdeauna bine văzut. Se ducea la teatru și mai ales la operă, unde cântau cu mare succes Aca de Barbu, Lya Pop, Ana Rozsa și un tinerel de mare viitor, Dinu Bădescu.

Într-o sâmbătă se întâlnește în fața hotelului „New York” cu Aurel Meșianu. Uitând de rivalitățile lor de la „România Jună”, acesta îl întâmpină foarte călduros, firește în stilul său afectat și protocolar. Fără a-i lăsa timp să refuze, îl invită să ia masa cu el și-l împinse binișor pe ușa restaurantului. În timp ce mâncau, îl informă că a obținut un post bine plătit la sanatoriul Cosmuța de pe strada Gojdu și-l bătea gândul să-și deschidă un cabinet particular. Marea lui ambiție era de a ajunge la clinica lui Hălmăgeanu, asistent al acestuia.

– Mi-ai putea da o mână de ajutor, îi spuse el lui Sever, jumătate în glumă, jumătate în serios, doar sunteți înrudiți cu Hălmăgenii și întrețineți relații cu ei.

Spre sfârșitul mesei veni vorba despre Felician Vaida. Era tot la Cluj, profesor la liceul „Gheorghe Barițiu”.

– Pariez că e tot socialist ca la Viena, observă zâmbind Sever. L-am întâlnit în gară anul trecut în preajma Crăciunului.

– Sincer să fiu, nu știu, răspunse Meșianu, cu ochii după chelner, pentru a-i cere socoteala. Ne vedem întâmplător, eu sunt foarte ocupat, bănuiesc că și el. Dar nu m-aș mira să fie. Știi, socialismul e acum la modă în Franța, în Germania, în Anglia, unde se găsesc până și lorzi înscriși în partidul laburist. La noi însă, *ça ne sent pas bien*¹. Oamenii te privesc curios, poate fără dreptate, dintr-o simplă prejudecată, iar mie, drept să-ți spun, nu mi-ar face plăcere să fiu arătat cu degetul.

Săptămâna următoare îl căută pe Vaida la liceu. Inimos și simpatic, cum îl știa, acesta îl luă în brațe și-l sărută de față cu ceilalți colegi din cancelaria profesorală.

– Eu nu te pot invita la New York, ca Meșianu, zise el după ce ieșiră. Dar aici, la doi pași, e restaurantul Darvas, unde se poate mânca un *rostélyos* pe cinste și unde se găsește un vin strașnic de Aiud.

Limbile se dezlegară repede. După prima sticlă de vin, urmă a doua, comandată de Sever. Se informară reciproc despre evenimentele ultimului an. Vaida îi ceru amănunte despre Edith, admiră fotografiile de logodnă și aprobă fără rezerve hotărârea de a se duce la Vârlez. Nu poți trăi nici măcar o zi cu brațele încrucișate, munca stăruitoare și pasionată, munca utilă societății e mai mult decât o datorie, e însăși justificarea existenței noastre. Nedepriși cu vinul, deveniră amândoi veseli și vorbăreți. Vaida se destinse cel dintâi. Se înțelege că rămăsese socialist. Era înscris în partid, lua parte la ședințe, scria articole în „Lumina”, oficiosul social-democrat.

– Puțin îmi pasă dacă sunt arătat cu degetul! declară el, aflând de cuvintele lui Meșianu. Mi-e destul să mă știu cu conștiința împăcată. De vreme ce cuget într-un anumit chip, la fel trebuie să-mi fie și faptele!

Continuară discuția acasă la Vaida, unde ajunseră la lăsarea întunericului. Locuia nu departe de gară, pe o stradă cu numele pitoresc de Aventuroasa. Ținea o cameră cu chirie la văduva

---

¹ Nu miroase bine. (*franc.*)

unui funcționar de la căile ferate, recomandată de un coleg de la liceu.

– Ei, aici stau eu! zise Vaida, cu un gest, după ce se aprinse lumina. Nu e un palat, în schimb e o casă liniștită și curată, unde mă simt bine.

Încăperea mobilată bătrânește, cu un pat dublu, dulapuri masive și un scrin din lemn de cireș, îi aminti lui Sever odaia doamnei Hess în care petrecuse cu Edith săptămâna de miere. Nu lipsea nici fotoliul de catifea, ros la cusături, cu garnitură de dantelă pe spătarul înalt. O căldură plăcută te îndemna la odihnă și la taifas.

– Văd că gazda are grijă de tine, zise Sever în glumă. N-o fi tânără?

– Nu tocmai, răspuse Vaida în doi peri. Dar haide, ia loc unde preferi, la masă sau în fotoliu.

Venise rândul lui Sever să-și mărturisească gândurile cele mai ascunse și frământările. Într-un elan de sinceritate, îi împărtăși lui Vaida concluziile cu care se încheiase lunga și dureroasa lui criză sufletească. Pe lângă jena firească de a se destăinui chiar și unui prieten, se temea că nu va fi înțeles cum trebuie. Dar Vaida pricepuse foarte bine totul.

– Ce să-ți spun? făcu el, scărpinându-se încurcat în cap. Drumul parcurs de tine e de fapt al întregii noastre generații. Nu mă gândesc atât la pierderea credinței, cât la aflarea alteia noi. La mine a fost mult mai simplu. Cu sensibilitatea și scrupulele tale e firesc să fi ieșit la lumină după o lungă rătăcire. Cât privește filosofia ta de viață, dacă-i pot spune astfel, să nu te superi, dar am unele rezerve. Cuvintele tale că trebuie să întinzi mâna aproapelui, că a iubi înseamnă nu numai a da, ci și a te da, sună foarte frumos. Singurul lor cusur e că sunt vagi și foarte generale. Să te dai, să te jertfești, spui tu. Foarte bine. Întrebarea e cui anume să te dai, cui anume să te jertfești? Important e să-ți închini viața unui ideal real, nu unuia născocit. Desigur, idealul cere luptă și jertfă. Dar nu un sacrificiu abstract, ci unul concret, îndreptat spre o anumită categorie de oameni, bine definită.

– Și cine ar putea fi aceștia? întrebă puțin dezamăgit Sever.

– Asta rămâne s-o afli singur, replică apăsător Vaida. În ce mă privește, alegerea a fost făcută. Eu știu pentru ce lupt și mă jertfesc. Pentru dreptate sau mai exact pentru dreptate socială. Nu e admisibil ca unii să aibă totul, iar alții nimic. La asta se reduce socialismul. Ideea e însă mai veche. A afirmat-o și Jean-Jacques Rousseau. Abia când bunurile materiale vor fi ale tuturor și, înaintea oricui, ale celor ce le făuresc, va fi pe pământ o adevărată libertate și egalitate.

Vorbise cu patimă și cu hotărâre care parcă nu îngăduia replică. Sever își aminti că aceleași cuvinte le auzise, în formulări foarte puțin diferite, cu trei ani în urmă, când asistasese cu Vaida și Herlea în Mariahilf, la conferința gazetarului înapoiat din Rusia.

– Dar Rusia sovietică? întrebă el, dornic să-și limpezească o veche nedumerire. Ce zici de cele ce se petrec acolo? E posibil socialismul fără libertate? Cu arestări și deportări?

Vaida nu păru stingherit de întrebare. O auzise formulată de prea multe ori, pentru a nu avea la îndemână un răspuns.

– În Rusia e o situație excepțională, explică el, încruntând sprâncenele. Rușii sunt pe cale de a face o experiență unică în istoria omenirii, din care vom trage învățăminte pentru o mie de ani. Trebuie să-ți mărturisesc deschis că nu sunt comunist. Nu prea cred în revoluție sau, mai bine zis, n-o consider absolut inevitabilă, obligatorie. Singura revoluție în care cred fără rezerve e evoluția. Pe de altă parte însă, trebuie să admit că în Rusia era necesară o schimbare violentă a temeliiilor societății. Revoluții pure, ideale, albe nu există și nici nu vor exista. Nici cea franceză n-a fost altfel. E oarecum firesc ca la început libertatea să fie mai mult sau mai puțin îngrădită. De aceea, nu mă grăbesc să-i condamn pe ruși. Au trecut zece ani. Eu le mai dau douăzeci, adică răstimpul unei generații. Dacă prin 1950 vor restabili libertatea în toate drepturile ei, atunci s-a isprăvit, sunt al lor cu trup și suflet!

Discuția continuă până târziu. Se făcuse zece și nu terminaseră. Vaida insistă ca Sever să rămână peste noapte la

el. De ce să se ducă pe ploaie la hotel? Loc avea berechet, nu pentru două, ci pentru trei persoane. Și-apoi, vor mai sta de vorbă pe întuneric, că doar aveau să-și spună destule.

Sever se lăsă convins. Conversația nu dură prea mult, deoarece Vaida adormi repede. Nedepins cu patul străin, Sever petrecu treaz mai bine de-un ceas. Își aminti rând pe rând problemele discutate, argumentele contradictorii. Cuvintele lui Vaida mai mult îi încurcaseră ideile în loc să i le limpezească. Așa i se întâmpla întotdeauna. Încetul cu încetul, din amestecul deocamdată confuz de păreri, se va desprinde, părticică de părticică, un nou adevăr. Trebuia, și de această dată, să aibă răbdare, să aștepte. Somnul îl biruia, imagini încâlcite îi treceau înaintea ochilor. Se văzu dintr-odată în sala de conferințe din Mariahilf. La masa acoperită cu postav roșu, conferențiarul, un bărbat înalt, slab, cu o cicatrice prelungă sub tâmplă, vorbea întruna, debitând un torent de cuvinte neinteligibile. Un tânăr palid, cu nodul lui Adam ieșit în evidență și părul crescut în neorânduială, se ridică deodată amenințător, cu vocea subțiată de iritare. „Vă rog, vă rog”, strigă el, zgâlțâind spătarul scaunului din față, „pretind să mi se răspundă! Pe afiș stă scris că vor avea loc discuții libere. Unde e mult lăudata Dumneavoastră libertate, domnule președinte?”.

XIV

Plecarea Helenei lăsă în viața celor doi soți un gol pe care nici unul din ei nu-l prevăzuse. Senzația de ușurare, încercată mai ales de Lenica, dispăru repede. Fără să-și dea seama, resimțeau amândoi lipsa celei plecate, a cărei prezență printre ei se dovedea astfel necesară. O plictiseală curioasă îi cuprinsese, un fel de neputință de a-și folosi timpul împreună. După-amiezile când Victor rămânea acasă se scurgeau chinuitor de încet, înecate într-o monotonie pustiitoare. Se mutau dintr-un loc în altul, începeau conversații pe care le întrerupeau

deranjați după primele cuvinte. Erau încredințați amândoi că ar trebui să facă ceva și nu știau ce, iar faptul acesta, sporea nemulțumirea și sentimentul de vinovăție al fiecăruia în parte. Adevărul e că nu-și mai erau îndestulători unul altuia și așteptau un lucru nelămurit pe care nu și-l puteau oferi, întrucât nu-l aveau sau cel puțin credeau că nu-l au. Ceea ce nu le reușea niciodată era să stea singuri în casă. Așa, fără nici un program, să stea împreună în salon sau în camera de zi, nefăcând nimic. Adică el să-și citească ziarul, ea să croșeteze. Să-și spună banalități, indiferenți de felul cum trece timpul, sau, pur și simplu, să tacă.

Se regăseau seara în pat cuprinși de o dorință arzătoare, născută din senin, de parcă ar fi voit să-și răzbune lungile ceasuri de înstrăinare. A doua zi, totul se relua de la capăt. Ai fi zis că dincolo de legătura trupească, de obișnuință, nimic nu există între ei. Chiar această atracție fizică începea să dea semne de slăbire, în special la el. Deprins cu femeii pricepute în dragoste, care-l formaseră într-un anumit fel, ar fi dorit-o mai întreprinzătoare și îndrăzneată, pășind în calea dorințelor lui sau stârnindu-le. La rândul ei, Lenica atinsese una din limitele peste care nici un soț nu poate trece singur. Stăpânită de o veșnică nemulțumire, mai mult de ea însăși decât de bărbatul ei, ar fi dat mai mult și nu știa cum. O întâmplare neprevăzută îi ajută să iasă din impas.

Într-una din ultimele zile ale lui octombrie, în timp ce trecea prin fața cofetăriei Ranga, se auzi strigată. Întorcându-se, i se păru că visează. Înaintea ei, cu părăria scoasă, părul strălucind de pomadă și dinții albi dezveliți într-un zâmbet simpatic, se găsea Romi Lupulescu, Romi veșnicul student, curtezanul tuturor fetelor și femeilor frumoase din Alba Iulia și jur, cuceritorul irezistibil. Îndrăgostit cu vreo doi ani în urmă de Buba Roșca, încercase, cu firea lui ușuratică, să-i facă și ei un strop de curte. Era o comoară de băiat, vesel, galant și vorbăreț, gata oricând să-ți plaseze ultima anecdotă, de care râdea cel dintâi, adăugând câte un invariabil „nu-i așa, nu-i așa?”. Și,

pe deasupra frumușel, o frumusețe aparte, asemănătoare cu acea a actorilor din filme.

Romi îi sărută curtenitor mâna, ținând-o o idee cam mult la buze și făcându-i un mic semn din ochi. Lenica îi cunoștea prea bine obiceiurile, doar nu degeaba dansase cu el la nenumărate baluri. Așa era el și nimeni nu se supăra din atâta lucru.

– Am auzit că te-ai măritat pe undeva prin părțile astea, exclamă el, numai zâmbete, dar zău dacă mi-a trecut măcar prin minte că te voi întâlni tocmai aici! Trebuie să recunoști că e o coincidență extraordinară, nu-i așa?

Se oferi s-o însoțească până acasă. Pe drum, Lenica îi vorbi despre căsătoria ei, despre Victor, despre viața pe care o ducea în Sylvania.

– Dar tu?

– Eu? Romi zâmbi din nou. M-am pus în sfârșit pe învățat, mi-am luat licența și iată-mă judecător în Sylvania. E cam departe de casă, dar încet-încet o să mă trag mai aproape de Alba Iulia.

Va să zică el era noul judecător numit în locul lui Valer! De unde să știe că acel necunoscut Lupulescu e tocmai Romi, vechiul ei prieten din Alba Iulia, despre care se vorbea atât?

La despărțire îl pofti s-o viziteze într-o marți, când avea ziua de primire. Până atunci mai erau cinci zile, dar Romi nu se sinchisea prea mult de etichetă. Se înființă chiar a doua zi pe la șase, cu brațele pline de flori. Vorbiră o oră încheiată despre multe și mărunte, dar mai ales despre nunta Bubei, ținută la începutul lui septembrie, la care Romi luase, bineînțeles, parte. Deși se găsea în Sylvania abia de două săptămâni, cunoscuse jumătate din oraș, era la curent cu evenimentele mondene. O întrebă, de aceea, dacă va fi de față la petrecerea de culesul viilor pe care o dădea ca în fiecare an în ultima duminică din octombrie, familia Schill.

– Nu cred, răspunse ea. Nu prea suntem în relații cu ei, iar bărbatul meu e adeseori plecat. În ultimul timp, ducem o viață retrasă. Dar, mai știi, poate ne vom duce.

Pe scări, judecătorul se întâlnește cu Victor, care se întorcea de la bancă. Își scoase cu un gest larg pălăria, primind în schimb o clătinare rece a capului.

– Cine-a fost adineaori la tine? o întrebă Victor posomorât pe Lenica.

Dădu cu ochii de florile din glastră și se încruntă și mai tare.

– Lupulescu, noul judecător.

– Și n-a aflat care e ziua ta de primire?

– E un vechi prieten de la Alba Iulia, îi explică ea. Îl cunosc de câțiva ani. A fost curtezanul Bubei. Nu puteam să nu-l primesc. Te-ai supărat cumva?

Invitația din partea lui Schill sosi a doua zi dimineața. Era întocmită în termeni foarte politicoși, aleși anume ca să nu i se poată răspunde printr-un refuz. Situația era destul de delicată. Schill se număra printre cei mai bogați oameni din oraș. Avea o vie întinsă pe Măgură, care dădea un vin la fel de bun ca acela al lui Kraft. După război, cumpărase o parte din moșia contelui Teleki din vecinătatea orașului, aproape o sută de iugăre de cea mai bună calitate. Piersicile și perele pergamute culese din livezile sale se vindeau la Cluj, la Oradea și la Arad. De origine modestă, fiul unui dogar slovac din Huta, dar inteligent și întreprinzător, luase de soție pe Gitta, fata fostului consilier privat Bene, posesor cândva al unei averi frumoase, risipită între timp în vâltoarea războiului. Căsătoria a fost socotită de toți drept o mezalianță. Destule case și-au închis ușile în fața tinerei perechi, care încercase zadarnic să pătrundă înăuntrul lor. În primăvară, când cu vizitele de curtoazie, Helena ștersese cu hotărâre numele lui Schill de pe lista întocmită de Victor: „Doar nu vă veți duce în casa unui *econom*?” *Economi* erau în limbajul ei țărani și, într-un înțeles mai larg, cei ce-și agonisneau existența din lucrarea câmpului. Firește, proprietarii funciari aparținând lumii bune nu intrau în această categorie. Dacă Schill s-ar fi mărginit să supravegheze mersul lucrărilor agricole, cum făceau Kraft, Donogán, Szilágyi și alți moșieri, Helena ar fi închis un ochi, dacă nu pe amândoi.

Dar el își petrecea ziua întreagă pe câmp sau în vie și nu pregeta să pună mâna pe sapă sau pe foarfece, deși avea o droaie de servitori. Iubitor de petreceri și slobod la gură, te trezeai că dă drumul câte unui cuvânt, de-ți crăpau obrajii de rușine. Altminteri, era un om prietenos, afabil, renumit prin ospitalitate. Petrecerilor lui li se dusesse vestea în tot județul.

Dacă Helena ar fi fost acasă, Lenica ar fi lăsat invitația fără răspuns. Așa, i-o arătă lui Victor, mai mult de formă, deoarece nu-l prea vedea ducându-se la o petrecere în afara orașului. Dar bărbatul ei se înapoie de la birou vesel, bine dispus, cu obrazul luminat de mulțumire. În dimineața aceea primise un cec din partea fraților Fried. La începutul săptămânii, ultimul vagon de făină luase drumul gării. Avea acum în casa de bani milionul datorat băncii „Vulturul” din Arad. Primul și poate cel mai greu obstacol ce-i stătea în cale fusese depășit.

În această stare de spirit primi invitația lui Schill fără obiecție. El nu avea, în această privință, prejudecățile Helenei. Cine posedă o avere de peste trei milioane e domn. Bani sunt totul în zilele noastre, restul e fum. Iar legătura cu bogatul proprietar de pământ se putea dovedi, într-o bună zi, folositoare.

În Silvania ploile începeau după 1 octombrie și țineau, mai întezindu-se, mai molcomindu-se, până spre iarnă. Printr-un capriciu al vremii, ultimele zile ale lui octombrie erau aproape întotdeauna cruțate de ploi. Cerul se limpezea de nori, un vânt călduț usca drumurile desfundate. Scăpat de pâclele dimineții, soarele aurea cerul străveziu de toamnă.

O trăsură lăcuită trasă de doi cai vineți cu coame bogate aștepta în dimineața zilei de duminică în fața uzinei. Victor recunoscuse echipajul lui Schill. Era un gest de aleasă curtenie pe care moșierul nu-l arătase nimănui până atunci. Pe drum, pierzându-și ochii pe ogoarele pustii, Victor își aminti de excursia făcută împreună cu Eva la Ocna. Simțea și acum, ca o pecete caldă, atingerea trupului ei mlădios care se lipise de al lui și strângerea mâinii delicate. N-o mai văzuse de un an. Ea n-a mai venit în Silvania, el n-a întâlnit-o în timpul șederilor

la Cluj. Ultima oară când o zărise, se plimba în societatea unui bărbat chipeș, cu trăsături energice de *sportsman*, căruia îi ținea brațul. Atunci și-a spus că poate s-a logodit și se va mărita curând. A aflat mai târziu de la Kretsch că Eva e liberă. Proiectul căsătoriei, căci existase unul, căzuse. Locuia acum singură la Cluj. Baroneasa murise în iarnă. Se mai gândea câteodată la ea, așa cum îți amintești o persoană plecată în altă țară, pe care nu ți-e dat s-o mai întâlnești vreodată.

Doamna și domnul Schill le ieșiră în întâmpinare în capul scârilor. Lenichii perechea îi fu simpatică din prima clipă: ea scundă, subțirică, fină, cu ochii mari de păpușă, el înalt, voinic, blond, cu obraji îmbujorați și vocea răsunătoare, asemănător în atâtea privințe tovarășilor de petrecere ai unchiului ei Franțisc. Amândoi se întrecură pentru a-i face să se simtă cât mai bine de la început.

– Ce zi frumoasă, nu-i așa? li se adresă moșierul, ajutând Lenichii să coboare din trăsură. E cald ca vara. Am avut noroc și anul acesta, tradiția nu se dezmente. De cules e întotdeauna vreme frumoasă. Pofțiți, vă rog, să intrăm în casă... Pofțiți...

Casa, clădită în stilul conacelor nemeșești de pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, era o construcție trainică, fără cine știe ce rafinamente arhitecturale. Scările de piatră duceau la o întinsă terasă, situată deasupra beciurilor. Judecată după dimensiuni și după numărul ferestrelor, trebuia să aibă cel puțin opt odăi.

Pe terasă se adunaseră de pe acum zece-douăsprezece persoane, mai ales tineri, printre care Victor îi recunosc pe Ionaș Sima, pe Kretsch și pe judecătorul Lupulescu. Se afla acolo și Gyuri, mai gras și mai înfloritor ca oricând. Venise la Silvania să mai vândă o bucată de moșie și nu scăpase prilejul de a lua parte la petrecere.

Victor rămase cu bărbații, iar Lenica intră în casă, condusă de doamna Schill, ca să se pudreze și să-și aranjeze ținuta.

– De când voiam să te cunosc! îi mărturisi gazda, de îndată ce rămaseră singure. Tot orașul vorbește de Dumneata. Nu știu cum să-ți mulțumesc că ai venit! Sper să ne cunoaștem mai bine și poate că într-o bună zi vom deveni prietene!

Dimineața trecu repede. Alți și alți invitați soseau cu trăsurile. La douăsprezece se așezară la masa întinsă în sufragerie pentru treizeci și două de persoane. În timpul prânzului, care se prelungi până la cinci, domni o neîntreruptă zarvă și voie bună. Trei fete abia pridideau să aducă mâncărurile și băuturile. Din locul ei, Lenica arunca din când în când o privire lui Victor aflat de cealaltă parte a mesei. Nu-l văzuse niciodată într-o dispoziție atât de bună. Mânca de toate, nu refuza paharele de vin, se lăsa purtat de veselia generală. În marile hohote de râs dezlănțuite fără răgaz îi recunoștea adeseori glasul. După lunile de constrângere nervoasă și necurmte frământări se simțea pentru o oră liber și împăcat cu soarta.

În sfârșit se aduseră cafelele și lichiorurile. Cineva dintre cei tineri propuse să danseze. O parte din invitați trecu în camera vecină, mobilată ca salon. Fu adus un patefon, se ridicară covoarele. Primele perechi se avântară pe podelele ceruite. Lenica dansă cu Victor, apoi cu Ionaș Sima, apoi din nou cu Victor. La următorul dans, un *english vals*, fu invitată de judecătorul Lupulescu. Romi era *in floribus*¹, ca toată lumea, o idee chiar mai mult decât alții. Râdea întruna, clipea din ochi și i se pleca mereu la ureche ca să-i șoptească ceva. Starea lui euforică explică de ce o mai pofti de două ori la rând, ceea ce nu se cuvenea, mai ales că nu mai ceru permisiunea lui Victor. Kretsch își văzu prietenul schimbat la față și se grăbi să-i ceară Lenicii următorul dans pentru a ocoli un conflict. Dar Lupulescu reveni, incorigibil, pentru a patra oară. Încurcată, Lenica nu știa ce să facă: să-l refuze sau nu. O salvă Victor, care-l fulgeră pe neobositul dansator cu o privire de gheață:

– Soția mea nu mai dansează cu Dumneata, domnule!

– De ce, de ce? se fâstâci Romi, cu un surâs aiurit în colțul buzelor.

– Pentru că ai întrecut orice limită a bunei cuviințe și eu nu tolerez asemenea purtări, sună, la fel de sec, răspunsul lui Victor.

---

¹ Amețit. (*lat.*)

Lupulescu se făcu roșu ca racul și replică prin câteva cuvinte răstite pe care Lenica nu le înțelese. Îl văzu numai pe Victor în picioare, drept ca o lumânare, încheindu-se la veston. Odată cu el, se ridicară ca la un semn, Ionaș Sima și Kretsch. Scandalul părea iminent. Din fericire, doamna Schill cu o prezență de spirit neobișnuită, înlănțui brațul lui Lupulescu:

– Vai, domnule judecător, de când te caut! exclamă ea, cu o bucurie perfect jucată. E cineva dincolo, care vrea neapărat să stea de vorbă cu Dumneata. Vino!

Incidentul trecu ca și neobservat. În veselia generală, uitară de el până și protagoniștii. Lenica dansa aproape neîntrerupt, invitată de toată lumea. Singur Victor se ținu deoparte. Stătea într-un fotoliu gânditor, urmărind-o cum dansează. De fiecare dată când revenea lângă el, descoperirea în adâncul ochilor albaștri-cenușii flacăra aspră, mistuitoare, pe care o zărise la Dărăbanți în ziua întoarcerii lui.

Părăsiră petrecerea printre primii, după opt, dornici de a se regăsi cât mai curând singuri. Plecară la timp, deoarece la scurtă vreme după aceea, Schill încuie ușile și își sili invitații, cu pușca în mână, să rămână până a doua zi dimineată. Nu fu nevoie, de altfel, de arme și amenințări, deoarece oaspeții se supuseră de bună voie, s-ar putea spune chiar cu plăcere.

Pe drum, pe pernele trăsorii deschise, în noaptea rece de toamnă, Lenica se zgribuli înfrigurată în pardesiu. Simțind-o cum tremură, el îi încercui cu un gest protector umerii, atrăgând-o spre sine. Ea se lipi strâns, cuprinzându-i cu putere brațul, într-o crispă chinuită, parcă s-ar fi temut să nu fie smulsă de lângă el. În întunericul de păcură, își căutară neîndemânatici buzele și le striviră într-un lung sărut dureros, care părea că nu se va sfârși niciodată.

Lumina de pe scări și din casă îi aduse la realitate. Se simțeau stingheri și înstrăinați. Lenica trecu în odaia de baie. În timp ce se dezbrăca cu mișcări încete își aminti, pe rând, întâmplările acelei seri neobișnuite: refuzul lui Victor de a o mai lăsa să danseze cu judecătorul, stăruința tăcută cu care o

urmărise în timpul dansului, sărutările nebune din trăsură. În toate acestea se citea un semn nou, un semn al dragostei lui ascunse, care răzbiise, după atâta timp, la lumină. Goală, cu cămașa sa de noapte în mâini, se privi distrată în oglindă. Se găsi schimbată, cu buzele vinete, obrajii supti și privirile somnoroase, rătăcite.

Tresări descoperind în luciul oglinzii un chip străin. Se întoarse cu un mic țipăt de surpriză spre Victor, care stătea pironit în pragul ușii dinspre dormitor. Instinctiv, ridicase cămașa, acoperindu-și sânii și pânțele într-un gest de apărare. În clipa aceea, ca într-o revelație, înțelese care era ultimul obstacol așezat în calea apropierei lor depline. Cu un zâmbet încrezător, lăsă cămașa să-i alunece din mâini și păși spre el, goală, oferindu-și nu numai trupul, ci și sufletul.

„Mă iubește, mă iubește”, gândi ea, cuibărindu-se fericită în brațele care o purtau dincolo de prag.

XV

Liniștea câștigată după plata datoriei către „Vulturul” din Arad nu dură multă vreme. A doua zi după petrecerea de la moșia lui Schill, coborând la birouri, Victor se trezi împresurat de grijile de care scăpase pentru câteva ceasuri. Achitase polița împreună cu procentele, se scăpase și de datoria către negustorul de cereale din Chișinău, dar se vedea din nou cu buzunarele goale. Rămâneau pe mai departe, amenințătoare, împrumuturile la „Ardeleana”, „Banca de Credit Român” și „Albina”, cu termene ce expirau spre sfârșitul primăverii. Până atunci avea răgaz de câteva luni, numai în aparență liniștitor. De plătit nu le putea plăti pe toate, așa încât singura speranță era o amânare măcar a unora dintre ele. Chiar așa, trebuiau plătite procentele, care se ridicau la câteva mii de lei lunar. Datoria către „Sălăjana” o lăsa întotdeauna la urmă, ca pe una mai puțin presantă. Rămase pe numele lui Weiss, dar contrasemnate de el, polițele căpătaseră o primă amânare de

șase luni. Peste puține zile, pe la mijlocul lui noiembrie, o altă prelungire a creanței avea să fie discutată în consiliul de administrație al băncii. Aflat într-o nouă componentă după fuzionarea cu „Silvania”, Victor se bizuia mai puțin pe el. Firește, spera că totul se va aranja potrivit dorințelor sale, dar în adâncul sufletului îi răsărea uneori o sămânță de neliniște.

Necazuri avea și la uzină. Noile motoare rezistaseră cu bine solicitărilor extraordinare din ultimele luni, nu însă și instalațiile morii. Numai printr-o întâmplare norocoasă, reușise să macine cele o sută de vagoane fără nici o defecțiune mai mare. Ultimele zile fuseseră de-a dreptul eroice, morarii și ucenicii având de făcut față din ceas în ceas unor situații neprevăzute. O revizie sistematică a morii devenise absolut necesară. Nu mai putea fi vorba acum de cârpeli de circumstanță, ci de reparații temeinice și chiar de înlocuirea unor piese și mecanisme uzate. După devizul întocmit de Surányi, operația avea să coste peste o sută de mii, prelungindu-se până la sfârșitul lui noiembrie. Trebuiau apoi achiziționate urgent cel puțin zece vagoane de grâu până prețul se menținea la nivel favorabil, adică la treizeci de mii vagonul, pentru a livra făina beneficiarilor cu care avea contract. Ieftinirea curentului electric și scăderea uiumului dăduseră, deocamdată, rezultatele scontate. Ce-i drept, a dobândit vreo patruzeci-cincizeci de abonați noi, iar câțiva țărani înstăriți din satele învecinate și-au adus grâul la moară. Cu aceasta însă balanța de venituri și cheltuieli a întreprinderii nu s-a înclinat prea mult de partea veniturilor. În linii mari, situația din vară se menținea. În condițiile unei exploatari normale, întreprinderea se întreține singură, dar nu aducea sau aducea prea puține câștiguri.

De unde să ia banii pentru toate acestea? În casă nu avea mai mult de două sute de mii. De curând primise cincizeci de mii, partea sa din arenda Ocnei. Salariul de la bancă se ducea în mare parte pentru întreținerea casei și a mașinii. Dividendele pe anul în curs nu se plăteau decât în martie, după aprobarea

bilanțului de către adunarea generală. Oricât își bătu capul, nu găsi altă soluție de a face rost de bani în afara împrumuturilor. Știind prea bine că degeaba s-ar adresa băncilor, sondă prin Kretsch disponibilitatea cămătarilor locali. Amatori erau destui, îl informă acesta, de pildă Nussbaum, Izsák, Frankovits sau Lederer. Afacerea cu grâul din Basarabia îi crescuse creditul în rândul micilor oameni de afaceri din Silvania. În condițiile tot mai aspre ale crizei, nimeni nu voia să riște mai mult de cincizeci de mii, contra unor interese ridicate de 15 sau 20% și numai pe termene scurte. Victor nu avu încotro, iscăli opt polițe în valoare totală de trei sute de mii.

A doua cale de a obține bani consta în reducerea cheltuielilor de regie. Neputând fi vorba de o diminuare a consumului de materii prime (în speță a motorinei și a uleiurilor), era silit să se gândească la concedierea unor salariați. Măsura se dovedea cu atât mai necesară cu cât un chilipir de talia grâului din Basarabia nu se va ivi cu una-cu două. Întreprinderea trebuia să devină rentabilă cu orice preț, ori să se năruie peste câteva luni, îngropându-l și pe el sub dărâmături. Într-o chestiune de viață și de moarte, nu-ți alegi mijloacele de scăpare. Important e să te salvezi, oricum, în orice condiții. Operația se anunța foarte delicată, la mijloc fiind existența a opt-zece salariați sau chiar a mai mulți. Pentru a proceda cât mai obiectiv, îl puse la curent pe Surányi, cu rugămintea de a reflecta matur asupra celor mai potrivite măsuri de luat.

În aceste împrejurări avu loc ședința consiliului de administrație al „Sălăjanei”. Ca membru al consiliului, Keller ținu să ia și el parte. Era pentru întâia oară că revenea la Silvania după mutarea la Cluj. Apăru cu două zile mai devreme pentru a avea răgazul de a se pune la curent cu problemele înscrise pe ordinea de zi și a-și revedea cunoștii. Victor îl invită să locuiască la el. Bătrânul refuză politicos, preferând hotelul. Primise mai multe invitații, motivă el, și nu voia să supere pe nimeni. Deși explicația era plauzibilă, lui Victor i

se păru că simte o anumită răceală în comportarea fostului său asociat. Ca pentru a-i infirma bănuielile, acesta se grăbi să-i accepte invitația la prânz în ajunul ședinței. La cafea, pe care o băură numai ei doi în camera de domni, discutară afaceri. Keller aflase câte ceva despre tranzacția cu grâul din Basarabia, care făcuse vâlvă în Ardeal. Victor îi prezentă, la cerere, o cronică amănunțită a evenimentelor, misiune de care se achită cu conștiinciozitate. Relată totul din fir în păr, cu excepția achiziționării celor douăzeci de vagoane pe cont propriu.

– Da, te-ai descurcat bine, chiar foarte bine, aprecie avocatul, cu o undă de satisfacție în voce. Ai avut fler și ai acționat prompt. Dacă aveai cinci-șase milioane lichizi și făceai singur afacerea, astăzi erai scăpat de griji.

Mușcându-și țigara de foi, îi vorbi pe larg despre marele crah de la bursa din New York la sfârșitul lui octombrie, despre cascada falimentelor ce s-au succedat într-un ritm nebunesc timp de douăzeci și patru de ore, despre sinuciderea a nenumărate persoane ajunse în câteva ceasuri de la belșug la sărăcie lucie.

– Vin vremuri grele, proroci el, încruntat. De câțiva ani ne tot jucăm cu cuvântul *criză*, fără a ști exact ce înseamnă. Criza, adevărata criză, abia acum începe. Deocamdată, bursele europene au reacționat cu destulă moderație, dar mâine va fi altfel. Efectele întârziate sunt întotdeauna mai periculoase, deoarece sunt imprevizibile și pot avea o desfășurare derutantă. Bunăstarea de după război a fost iluzorie, artificială. Creditul a fost folosit dincolo de limitele tolerabile. Acum va urma trezirea la realitate. Îți dau un sfat prietenesc. Fă tot ce poți și lichidează-ți creanțele înainte ca criza din sistemul bancar să se resimtă și la noi.

Keller avea, în general, dreptate. Echilibrul câștigat atât de greu după război fusese precar, bunăstarea relativă. Manciuile îi vorbise odată despre averile uriașe, dar fictive, clădite pe credite, iar cuvintele lui îi rămăseseră săpate adânc în memorie. Găsea totuși prea sumbru tonul bătrânului. Mai

păstra și acum vie amintirea prăbușirii bursei de la Budapesta, când își pierduse întreaga avere. Încercă să abată discuția asupra ședinței de a doua zi a consiliului de administrație, pentru a-i cunoaște părerea, dar Keller se menținu într-o rezervă diplomatică.

Luă parte la ședință cu oarecare îngrijorare, așteptându-se la unele obiecții, dacă nu chiar la o opoziție fățișă față de cererea de prelungire a polițelor Weiss. Ședința avu însă o desfășurare calmă. La propunerea lui Mărcuș, al doilea director, polițele primiră o nesperată prelungire de un an.

Numai întâmplarea făcu ca într-una din după-amiezile ploioase de pe la mijlocul lui noiembrie să-și arunce privirile pe fereastra camerei de zi. Ploua mărunț, țârâit, curtea morii, pustie la ora aceea, se acoperise de băltoace. Dincolo de Crasna, lunca întinsă, netedă ca palma, cu iarba pălită, se pierdea într-o perdeă subțire de ceață. Un grup de muncitori, printre care îi recunosc pe Molnár, pe Ilok și pe Țigle, se îndrepta, ocolind ochiurile de apă, spre clădirea atelierelor. Era abia patru, prea devreme pentru a porni motoarele de la Uzină. Oricum, prezența printre ei a morarului Ilok n-avea nici o justificare. Ca să pună capac la toate, fix la patru, își făcu apariția Blau de la achiziții. Veneau, așadar, și funcționarii. Și cine știe câți alți nu intraseră în ateliere înainte ca el să fi pătruns în camera de zi.

Trimise servitoarea după Mariska Jancsó, care locuia într-una din clădirile aflate în incinta întreprinderii.

– Ce caută salariații în ateliere la ora aceasta, doamnă Jancsó? o întrebă el.

Funcționara șovăia, încă nehotărâtă ce să spună.

– Au ședință, răspunse ea în cele din urmă.

– Ședință? Ce fel de ședință? Nu-mi aduc aminte să fi convocat vreuna.

– E... e altfel de ședință, mărturisi îngăimat funcționara. Vor să discute problema concedierilor și să se constituie într-un sindicat.

Mariska se roșise la față și articula cuvintele cu o vizibilă jenă, ca și cum ar fi săvârșit o necuviință.

– Aha! făcu Victor, în sfârșit edificat. Bine, doamnă Jancsó, asta e totul, poți pleca. Femeia salută și se retrase. Un moment, reveni el, întorcând-o de la ușă. Dumneata nu ai fost invitată?

– Ba da, domnule doctor, răspunse ea, de astă dată sigură pe sine. Am fost, la fel ca toți funcționarii. Nu am crezut însă că e cazul să iau parte.

Victor înțelese îndată că Surányi vorbise. Probabil o indiscreție, devenită curând publică. Nimănui în afara lui nu-i împărtășise intenția de a proceda la concedieri. O mânie surdă îl cuprinsese după plecarea funcționarei, o stare de iritare care-l stăpâni toată seara.

Dimineața, când îl chemă pe Surányi, era perfect calm. Fără a pomeni de indiscreția comisă, îl informă că a aflat câte ceva despre unele ședințe pe care salariații le-ar ține după-amiezile în sala atelierelor.

– N-am nimic împotriva unor asemenea întruniri, declară el, cu condiția ca ele să aibă loc cu știința mea și fără participarea unor persoane din afară. Comunică, te rog, salariaților hotărârea pe care am luat-o.

La prânz, cu puțin înainte de închidere, Molnár, mecanicul principal și Rádi, morarul-șef, cerură să-i vorbească. Victor îi primi îndată, convins că au venit să-l pună la curent cu cele discutate în ajun. Așezați pe marginea fotoliilor de piele pe care fuseseră invitați să ia loc, se plânseră amândoi de condițiile grele de trai ale muncitorilor și, mai ales, de teama unor concedieri, acum că situația generală devine pe zi ce trece mai nesigură. Salariile sunt mici, iar viața se scumpește întruna. Vorbi mai mult Molnár, un bărbat tânăr, înalt, adus din spate, cu o expresie inteligentă și nimic din aerul de forță și duritate al celorlalți muncitori. Morarul-șef Rádi, un om blajin, mai în vârstă, cu mișcări greoaie și voce târăgănată, se mulțumea să-i întărească spusele.

Victor îi lăasă să vorbească în voie, deși Molnár revenea nu o dată, repetând câte o idee asupra căreia i se părea că nu a insistat îndeajuns. La sfârșit, îi întrebă dacă vorbesc în numele lor sau al salariaților. Scutură din cap auzind că au mandat din partea muncitorilor și a unora dintre funcționari. Recunosc, de la început, că situația nu e roză, nu numai la ei, ci și în multe alte fabrici și întreprinderi. Sunt o serie de revendicări pe care le înțelege, dar, din păcate, în momentul de față e cu mâinile legate, nu poate face nimic. După cum prea bine știi, el e moștenitorul unei situații dificile, pe care încearcă s-o dregă. Lucrurile nu se pot îndrepta de azi pe mâine, e nevoie de răbdare, mai ales că nici conjunctura nu e favorabilă. Timp de două luni și mai bine, cât a mers moara din plin, au câștigat cu toții bine. Acum, evident, nu mai poate plăti suplimente și gratificații. Dar soarta lor și a sa sunt legate una de alta, fie că vor, fie că nu. De îndată ce se va ivi posibilitatea, va face tot ce depinde de el pentru a le veni în ajutor.

Muncitorii înțelesesă că a isprăvit și se ridicară în picioare, cu șepcile în mâini. Vorbiseră în generalități și primiseră un răspuns pe măsură.

După plecarea lor, Victor rămase un timp pe gânduri. Discuția fusese mult mai pașnică decât își închipuisese, mai mult o luare de contact, de o parte și de alta. Nu se pomenise o vorbă despre sindicat, probabil pentru că nu se luase nici o hotărâre în această privință. Ar fi trebuit să se declare mulțumit, dacă nu l-ar fi sâcâit gândul că prea s-a deschis în fața muncitorilor și nu o dată s-a justificat sau s-a disculpat.

Lenica îi remarcă indispoziția. Spre deosebire de alte dăți, el îi relată discuția cu Molnár și cu Rádi.

– De ce nu încerci să faci ceva pentru ei, oricât de puțin? Nu spui chiar tu că salariatul trebuie plătit omeneste înainte de a-l pune să lucreze pentru fiecare ban căpătat?

Victor o ascultă în tăcere, fără a-i răspunde. În sinea lui îi da dreptate, dar ca întotdeauna nu voia să recunoască pe față că a greșit.

Problema concedierii unor salariați îl preocupă întreaga lună noiembrie. Definitiv lămurit în privința lui Surányi, căuta singur cea mai potrivită soluție. O descoperi greu, după multe încercări, întrucât era foarte spinoasă. Problema putea fi examinată din mai multe puncte de vedere: capacitatea și destoinicia angajaților, vechimea lor în muncă, situația familială. Dacă ar fi ținut seamă de fiecare din aceste criterii, n-ar fi ajuns la nici un rezultat. Cutare se dovedea a fi un bun meseriaș, dar era angajat de curând și, pe deasupra, necăsătorit. Dimpotrivă, altul avea o familie grea și muncea la moară dinaintea războiului, fără a fi însă mare lucru de capul lui. Și așa mai departe. Hotărî, de aceea, să aibă în vedere un singur argument: necesitatea postului în raport cu interesele întreprinderii. Amândoi magazionerii erau oameni de treabă, cu vechime, neveste și copii. Dar doi magazioneri nu aveau ce căuta în momentul acela la întreprindere. Unul singur ajungea. În opt ore putea foarte bine să se ocupe de ambele magazii, a uzinei și a morii.

Așa cum observase încă din primăvară, numărul persoanelor din birouri depășea numărul muncitorilor implicați în producție, ceea ce constituia o anomalie. Licențierile urmau să se facă, în mod firesc, din rândul celor dintâi. Desființă postul de ajutor-contabil, rămas vacant după plecarea lui Dénes. Menținu apoi pe statele de plată numai câte un singur post de achizitor și de magazioner. Nu avea nevoie de dactilografă și de curier. Secretara, Jancsó, va bate la mașină adresele, iar femeia de serviciu, care lucra efectiv numai câte două ceasuri înainte și după orele de birou se va ocupa în restul timpului cu ducerea corespondenței la poștă sau la adresele din oraș. Portarul în uniformă nu făcea nimic altceva în cursul unei zile decât să țină clanța ușii de la intrare și să ducă mâna la chipiu. La toți aceștia adăugă mecanicul-ajutor de la uzină și încărcătorul de la moară.

Cele opt posturi desființate reduceau cheltuielile de regie ale întreprinderii cu 35000 de lei lunar, adică cu aproape

400000 într-un an. Scoase din această sumă 85000 pe care-i folosi spre a mări salariile personalului rămas în funcție în medie cu 500 de lei lunar. După ce se fixă definitiv asupra persoanelor concediate, îl chemă pe Surányi și-i aduse la cunoștință cele hotărâte, pentru a le comunica, la rândul lui, salariaților. Concedierile curgeau de la 1 ianuarie, cu un preaviz de o lună. La urmă, pe tonul unei relatări indiferente, îl informă pe inginer că, întrucât contractul său, încheiat pe cinci ani, expiră la sfârșitul anului, se vede nevoit, cu regret, să pună capăt colaborării dintre ei.

Salariul lui Surányi se ridica la 12000 de lei pe lună. Împreună cu el, economia realizată prin concedieri se apropia de o jumătate de milion. Începea să respire.

XVI

Convinsă că depinde numai de ea ca să-și păstreze bărbatul pentru totdeauna, Lenica se schimbă de la o zi la alta. Cu o știință posedată de toate femeile, dar pe care multe nu se pricepeau să o folosească, deveni cochetă, alintată, lingușitoare. Își supraveghea cu atenție atitudinile și cuvintele, jucând uneori teatru, din instinct, dar și din dorința de a plăcea. Înțelesese, în sfârșit, că în dragoste nu au ce căuta reticențele și jumătățile de măsură. Abandonă, de aceea, falsele pudori și îndrăzni mai mult decât ar fi crezut vreodată că e în stare. Fire simplă, deschisă, s-ar fi trădat, poate, dacă dragostea n-ar fi ajutat-o să se ascundă. Dorința de a-i aparține o făcea să caute toate prilejurile, chiar pe cele mai puțin favorabile, fericită că Victor răspunde chemărilor ei.

Dacă și-ar fi cunoscut bine bărbatul, s-ar fi arătat cu siguranță mai precaută și mai puțin insistentă. Surprins la început de schimbarea ei, Victor răspunse cu aceeași monedă. Dar această potrivire deplină nu dură mult. Firești la femeile cunoscute până atunci, anumite gesturi i se păreau deplasate și chiar impudice când veneau din partea soției sale. Dacă în

primele săptămâni de căsnicie îl îndepărtau de ea reținerea și timiditatea exagerate, acum se simțea descurajat de pasiunea și de abandonul ei total. Începu să se poarte pe zi ce trece mai reticent, respingând pasiv apropiierile dintre ei sau evitându-le. Ea observă reacția lui și se amări:

„Oare ce mai așteaptă de la mine?” se întrebă cuprinsă de o nedumerire dureroasă. „Doar i-am dat tot ce-am avut și din toată inima!”

Își punea pentru a nu știu câta oară această întrebare zadarnică, când își răspunde singură:

„Dar copilul i l-am dat?”

O spaimă rece o cuprinse la gândul că nedându-i copilul mult așteptat, nu-i dăruise nimic. Un junghi de foc îi cutreieră măruntaiele, sfârșind undeva în adâncul pântecului într-o strângere prelungă, răscolitoare, vecină cu plăcerea. Doamne sfinte, cum de nu și-a dat seama că numai copilul l-ar lega pentru totdeauna de ea!

Își reînnoi cu o neistovită stăruință încercările de a-l câștiga. Aproape că-i cerșea îmbrățișările, înmulțindu-le și întețindu-le numai pentru a-și atinge scopul. Asemenea Helenei, aștepta cu inima strânsă sorocul de la începutul lunii decembrie. Sub impresia decepției, înțelese că la mijloc e o înșelare de sine, o amăgire. Devenise de fapt roaba dorinței, care o chinuia nemiloasă de dimineața până seara. Între ei nu exista decât o legătură trupească, sortită să se istovească mai devreme sau mai târziu. Se silea uneori să se smulgă acelei patimi nimicitoare, dar nu izbutea, ci se înfunda și mai adânc înăuntrul ei, cu sentimentul că se umilește zadarnic, înjosindu-și nu numai trupul, ci și sufletul.

Dacă Victor se îndepărtă în acele zile de Lenica, de vină fu și Eva Csáky. După un an și mai bine de absență, se înapoiase în Silvania. Victor află îndată și de atunci trăi cu obsesia întâlnirii inevitabile. Chiar dacă nu și-ar fi vorbit, trebuia să dea ochii cu ea într-o bună zi pe stradă. Eventualitatea i se păru într-atât neverosimilă, încât se întrebă cu stupoare ce va

face când îi va răsări din senin, cu părul lucios și ochii negri, adânci, în față. Fu destulă această întrebare, ca să priceapă că imaginea Evei i se întipărise mult mai statornic în suflet decât era dispus să recunoască.

Într-una din zilele mohorâte și reci de la începutul lui decembrie, în timp ce se întorcea pe jos de la bancă, desluși în spatele său un huruit de roți și cadența încetinită a unor copite. Cineva îl strigă. Era Eva Csáky, așezată pe pernele din spate ale trăsurii, cu mâna lăsată să spânzure neglijent de-a lungul corpului și cu degetele celeilalte strânse pe mânerul unei mici umbrele de mătase argintie. Purta un palton de stofă cadrilată, cu nasturi mari de os și guler de vulpe albastră. Sub turbanul înalt, înfășurat cu meșteșug, se zăreau ca un chenar negru şuvițele negre ale părului. O vedea pentru prima oară în echipamentul acela, strânsă în paltonul cu falduri bogate și cu bărbia ascunsă în blana mătăsoasă a gulerului. I se păru, de aceea, oarecum schimbată, străină. Numai ochii negri-adânci, cu ape înșelătoare, se păstrasera aceiași. Îndrăzneți și iscoditori, îl învăluiau într-o privire veselă, prietenească, dăruită numai vechilor cunoștințe sau persoanelor a căror revedere îi face plăcere.

Porunci vizitiului să oprească și se întoarse spre el, cu un zâmbet cuceritor.

– Te-am zărit încruntat și am fost curioasă să știu la ce te gândești atât de absorbit, îl abordă ea, întinzându-i mâna. Se poate spune sau e ceva secret?

„La tine!” îi veni să răspundă. Își lipi buzele de pielea albă, delicată a mâinii, mirosind discret a parfum de rezeda.

– O, la nimic interesant, decât la niște prozaice tranzacții bancare, continuă el cu voce tare, folosindu-se de prima replică ce-i trecu prin minte.

– Și de ce nu lași la bancă asemenea gânduri prozaice? își ridică ea sprâncenele mirată.

– Eu le-aș lăsa, dar ce să fac dacă nu vor ele să mă părăsească?

Ea râse, răsturnându-și capul pe spate. Abia acum remarcă Victor în urechile ei mici și fine, cu lobul îngust, cerceii de aur cu piatră albastră-cenușie de lapis-lazuli sau opal.

Schimbul spontan de cuvinte avu darul să desființeze în câteva clipe distanțele care-i separau.

– Încotro te duceai? Spre casă? Ce-ar fi să urci lângă mine și să mergem împreună? Și, pentru că el șovăia, surprins de propunere, ridică vârful umbrelei spre cer: Uite, s-a înnorat, s-ar putea să plouă. Cu mine nu riști nimic. Am coș la trăsură. Unde pui că mă plătesc de datoria pe care o am față de tine. Ai uitat că acum doi ani m-ai adus cu mașina de la gară?

Nu se așeză bine lângă ea și întreg farmecul acelei întâlniri neașteptate se risipi pe dată. Ideea de a se plimba cu Eva în văzul întregului oraș i se păru copilărească și mai ales inutilă. Renăscute, după minutul de surpriză al revederii, vechile amărăciuni și ranchiune îi năpădiră sufletul. Ea bănuie ce se petrece cu el, deoarece părăsi tonul ușor. Acum află Victor că fusese multă vreme plecată. După moartea baroanei, întâmplată în toamna trecută, petrecuse un an la Budapesta, la rudele tatălui ei.

– M-am gândit la un moment dat să nu mă mai întorc, mărturisi ea. Rezultatul? Iată-mă!

Mai mult din politețe, Victor o întrebă cât are de gând să rămână în Silvania.

– Nu știu exact, dar în nici un caz prea mult. Cu siguranță până după Anul Nou. Mă știi, nu-i așa, că sunt cam fatalistă și superstițioasă. Înainte de a veni încoace, am fost la o ghicitoare în cafea, Csendes Gizi, celebră în tot Clujul. Închipuie-ți că a trebuit să-mi rețin oră ca la cosmetică, atâta lume o asaltează de dimineața până seara. Nici nu-ți dai seama ce mi-a prevestit! Că voi face în curând o călătorie într-un loc unde n-am mai fost de mult, ceea ce e adevărat, și că voi rămâne pentru totdeauna acolo, deoarece mă voi mărita, ceea ce urmează să se adeverească sau să se dezmință de acum înainte. Nu-i așa că e extraordinar?

Își luară rămas bun în fața casei baronului.

– Oare ne vom mai vedea? Îl întrebă ea, cu mâna pe clanța porții înalte cu capete sculptate de lei.

Victor voi să-i răspundă cu „nu știu, nu cred“, când îi întâlnește ochii mari scăldați într-o umbră de tristețe.

— S-ar putea, răspunse el, lumea e mai mică decât credem.

Nici nu-și dădu seama când ajunsese acasă. Un nesfârșit sentiment de ușurare îl cuprinsese. Doamne sfinte, cât de simplu era totul! Anul de despărțire nu luase nimic din dragostea lor, dimpotrivă, o sporise. Minutele petrecute în trăsură îl încredințaseră că și ea îl iubește cu aceeași nedomolită pasiune. Dacă ar fi după ei, ar putea lua totul de la capăt încă de mâine. Chipul Lenichii îi răsări în minte. O ciudă aprigă împotriva lui însuși îl cuprinsese. Șase luni dacă ar mai fi așteptat, astăzi Eva ar fi fost a lui. Odată moartă baroneasa, nimeni nu s-ar fi opus căsătoriei.

— Ce-i cu tine? îl întrebă Lenica, zărindu-i expresia crispată. Ai ceva?

— N-am nimic, replică dușmănos, ferindu-se din calea îmbrățișării ei. Îl înecă deodată mânia. Țipă din senin: De ce trebuie să am ceva? Cine spune că am ceva?

Prânzul se desfășură într-o atmosferă de gheață. Nici unul dintre soți nu scoase un cuvânt. Victor mânca în silă, cu cotul pe masă. Lenica înghițea cu noduri, luptând împotriva plânsului. Era pentru prima oară că bărbatul ei o trata astfel. Îl știuse până atunci rece, distant, posac, uneori chiar acru, dar nu grosolan. Încă o dată se dovedea că nu-i cunoștea adevărata fire.

După-masă, Victor se retrase în camera de domni și după obicei, se apucă să citească ziarele. Din mijlocul paginilor miroșind a cerneală tipografică, îi răsări neconținut figura Evei. „Oare ne vom mai revedea?“ îi auzea vocea stinsă, care aproape îl ruga să consimtă. Și de ce nu s-ar întâlni? Dacă nu acasă la baron, atunci în altă parte, poate la Berta. Întrebarea suna ca o invitație. Ideea îl câștigă ca un lucru firesc, căruia trebuie să i te supui. Dar apoi dădu înapoi, copleșit de reticențe. La ce bun? Fiecare din ei și-a ales drumul vieții. El s-a însurat, ca mâine se va mărita și ea.

„Totul s-a sfârșit!” își zise el, cu o strângere neputincioasă de inimă. „Acum e prea târziu”. Repetă, parcă spre a se convinge că aleargă după o țintă iluzorie: „Prea târziu, prea târziu”.

Pe la cinci, Lenica îl găsi la birou în lumina tulbure a amurgului timpuriu de iarnă.

– Nu te îmbraci? îl întrebă ea mirată. Ai uitat că azi mergem în vizită la familia Orghidan?

– Nu mă duc nicăieri, răspunse tăios Victor. Mă doare capul.

Sărbătorile băteau la ușă. Lenica se pregăti de praznic fără nici o tragere de inimă. Cu câteva zile înaintea Crăciunului, iarna, întârziată anul acela, își făcu apariția. Un vânt năvalnic dinspre miazănoapte uscă brazdele de noroi. În Ajun, când ninsoarea încetă, un strat de zăpadă gros de două palme acoperea pământul. Pe străzi răsunau clopoștii săniilor.

După datină, petrecură seara de ajun și ziua întâi de Crăciun acasă. Se plictisiră amândoi, negăsindu-și rostul în camerele pustii. Ca să-și mai umple timpul, Lenica se apucă să răspundă la sumedenia de felicitări sosite. Printre ele, câteva rânduri, numărate cu scumpătate și cântărite cu grijă, din partea Helenei. Era la Jibou, chemată de Mărioara și de Valer ca să-și petreacă sărbătorile împreună.

A doua zi, casa se umplu de lumea venită în vizite de felicitări. În timpul mesei de prânz, ascultară cele două orchestre de lăutari, a lui Fátyol și a lui Vak Lajcsi, aflate în turneu pe la notabilitățile orașului. După-amiaza, răspunseră vizitelor.

Revelionul hotărâră să-l petreacă la balul Primăriei. Era o reuniune selectă la care avea acces numai floarea intelectualității. Invitații, artistic tipărite pe carton de lux, în număr de două sute, se trimiteau de organizatori pe la jumătatea lui decembrie, cu obișnuitul RSVP la sfârșit.

Victor și Lenica intrară în sala de bal, împodobită feeric, cu lampioane, ghirlande multicolore și cununi de brad, după ce primul dans începuse. Din celălalt capăt al sălii, le făcu semn Kretsch Sanyi, care reținuse o masă. Își croiră drum cu greutate printre șirurile de dansatori. Peste tot, bărbați în haine negre, câțiva în smoking, și doamne în toalete vapoase.

Sanyi le ieși în cale și îi instală la masă. O pereche tânără trecu pe lângă ei, purtată de vârtejul valsului. Victor recunoscuse în trăsăturile abia întrevăzute chipul Evei Csáky.

– Ai aflat noutatea? îi șopti Kretsch cu un zâmbet care i se păru aluziv. Aseară a fost anunțată logodna dintre Eva și Donogán Kuci. A fost o bombă care m-a lăsat cu gura căscată până și pe mine care am pretenția că știu totul. Ai văzut adineaori fericita pereche învârtindu-se prin sală? Ce le pasă, a lor e lumea!

– Și de ce mi le spui mie pe toate acestea? i-o tăie scurt Victor. Ce-mi pasă mie de logodna Evei Csáky? Doar nu vei fi vrând să le prezint felicitări ?

Odată trecut șocul, rămase tăcut toată noaptea. Lenica care auzise schimbul de cuvinte, începu să ghicească motivul înnegurării sale. Mai târziu, îl surprinse în câteva rânduri aruncând priviri spre una din mesele învecinate.

– Cine e femeia aceea tânără, frumoasă, cu păr negru, în toaletă verde? îl întrebă pe Kretsch, într-un moment când rămaseră singuri. Dansează cu un bărbat de vreo treizeci de ani, în smoking, care zâmbește mereu.

– O, e Eva Csáky, nepoata baronului, răspunse grăbit Sanyi, jucând indiferența.

Lenica își simți tâmplele svâcnind, palmele i se jilăviră.

„Ea e prin urmare Eva Csáky”, își zise ea, cuprinsă de o ciudată bucurie că, în sfârșit, a cunoscut-o. „După ea se uita Victor”.

În timpul serii, o examină pe ascuns în momente când știa că nu poate fi observată. Era frumoasă, mândră, rafinată, tipul femeii sigure de sine, care obține întotdeauna ceea ce și-a pus în minte. Oare îl iubea încă pe Victor? Iar el păstra în suflet ceva din vechea dragoste? Pe când își puneă asemenea întrebări, simți ațintită asupra ei o privire străină. Era Eva Csáky, care o examina cu interes, având întipărit în colțul buzelor un mic zâmbet amical.

Câteva zile după Anul Nou, într-o dimineață jilavă și vântoasă, ieșiră împreună. El avea treabă la bancă, ea era

așteptată de Izi. Fiind cu mașina, Victor promise s-o ia la întoarcere. Vremea se muiase, zăpada se topea, acoperind trotuarele cu o mâzgă murdară, alunecoasă.

Lenica își găsi prietena foarte încurcată, în haine de oraș.

– Să mă ierți, se scuză ea, deși sunt de neiertat. Au trecut pe aici Eva Csáky și prietena ei, Berta. M-au invitat pentru orașase la baron, unde se ține o sindrofie, bănuiesc că în legătură cu logodna Evei. Le-am spus că te aștept, dar n-a fost chip să scap de insistențe. Eva zicea să te iau cu mine. Ce părere ai?

– Nici vorbă nu poate fi, refuză Lenica, hotărâtă, dar politicoasă. Ce să caut într-o casă străină? O să te însoțesc până la baron, iar de acolo mă duc acasă. Abia s-a înserat, e încă destulă lumină pe străzi. Ne vom vedea altădată. Hai, ia-ți paltonul, să nu întârzii!

În fața casei baronului, în timp ce-și lua rămas bun, apăru Eva. Le auzise vocile și se grăbise să le iasă în întâmpinare. Se purtă foarte amabil cu Lenica, îi strânse cu căldură mâna, apoi, într-un elan ce părea sincer, lăsând la o parte orice etichetă, o sărută pe amândoi obraji.

– Nu se poate, trebuie să intri, stăruie ea. Un minut, unul singur... Nu știi ce plăcere îmi face să te cunosc. Doar știi că între mine și Victor a fost cândva o nevinovată istorioară de dragoste! E firească de aceea dorința de a-i cunoaște soția. Sunt sigură că Dumneata care ești atât de inteligentă, nu vei înțelege greșit cuvintele mele.

Nu întru totul convinsă că procedează bine, Lenica primi. După felul în care fusese formulată invitația, nu putea răspunde printr-un refuz. Era la mijloc, desigur, și purtarea deschisă, spontană a Evei, precum și o anumită curiozitate de a o cunoaște pe femeia care, departe de a apărea ca o rivală, încerca să-i câștige prietenia.

Acel unic minut se schimbă treptat într-un ceas. Cu cât se scurgea timpul, își spunea că a greșit acceptând invitația și că ar trebui să plece cât mai curând. Pe la șapte, Victor se va întoarce de la bancă și nu o va găsi nici la Izi, nici acasă. Era

sigură că, dacă va afla, va dezaproba vizita în casa baronului. Căută un pretext pentru a se retrage, dar de fiecare dată intervenea ceva și-o silea să renunțe. Gazdele, și în special Eva, se purtau foarte atent cu ea, de parcă reuniunea aceea selectă ar fi fost organizată în cinstea ei.

Pendula din hol bătu de șapte ori. Lenica tresări, gata să se ridice. Tocmai atunci ușa se dădu la o parte și, precedat de servitoare, Victor se ivi în prag, cu paltonul pe el și maxilarele contractate. Apariția lui suspendă pe loc conversațiile din salon.

– Mă scuzați că vă deranjez, zise el articulând cu greutate cuvintele, dar am înțeles că soția mea se află aici. Am venit s-o iau acasă.

Nu-i aruncă nici o privire Lenichii, ca și cum n-ar fi zărit-o. Stătea ca o stană de piatră în pragul salonului, așteptând-o să se ridice de pe scaun.

Baronul își reveni cel dintâi din surpriză. Se îndreptă spre noul venit cu amândouă mâinile întinse.

– N-ai vrea, dragă prietene, să zăbovești câteva clipe printre noi? Ar fi o îndoită plăcere, după cinstea pe care ne-a făcut-o soția ta de a petrece un ceas în mijlocul nostru.

Era pentru prima oară când își vorbeau după ruptura cu Eva. Ipoteca instituită asupra moșiei lui Kraft tăiasse orice punți de legătură între ei.

– Mulțumesc, răspunse sec Victor, nu pot rămâne.

Salută rece societatea și se retrase tot atât de brusc precum sosise. În mașină lângă Victor, Lenica se trezi ca dintr-un vis. Acceptase să intre în casa baronului, ultimul loc din lume unde ar fi avut ce căuta. Înțelegea bine acum într-un mod confuz, că zâmbetele, declarațiile de prietenie, invitația de a intra, făceau parte dintr-un plan urzit anume de Eva pentru a o îndepărta de Victor.

– Era vorba să te gălesc la Izi, i se adresă el, stăpânindu-se cu greutate, după ce rămaseră singuri. Cum se face că te-ai dus la baron?

Ea îi explică în ce împrejurări se produsese invitația Evei și cât de greu ar fi fost să nu-i dea urmare.

– Trebuia să fi refuzat! i-o tăie el cu hotărâre. Îți dai seama în ce situație m-ai pus intrând într-o casă în care am jurat să nu mai calc niciodată?

– De ce-ai mai venit și tu la baron? îl întrerupse ea. Ne-ai fi scutit pe toți și mai ales pe tine de o scenă neplăcută.

Intervenția turnă gaz pe foc. Victor se făcu roșu de mânie.

– Am intrat ca să repar prostia făcută de tine și să le arăt celor de acolo că între mine și ei nu există nici un fel de relație, o apostrofă el, răstit. Ți-aș rămâne îndatorat dacă pe viitor m-ai scuti de asemenea momente penibile. Nu uita că ești o doamnă și ai datoria să-ți cântărești cu grijă purtările!

Ea se schimbă la față auzind ultimele cuvine. Păreau rostite de gura Helenei, nu de bărbatul ei.

– E adevărat că am greșit acceptând invitația domnișoarei Csáky, recunosc eu cu vocea ușor tremurândă. Nu știam care sunt relațiile tale cu ea și cu baronul Losonczy, pentru că nu mi-ai vorbit niciodată despre ele. Am fost atât de naivă încât să-mi închipui că gestul ei e dezinteresat și sincer. Abia acum am înțeles că te iubește și că, la rândul tău, ții la ea.

– Cine ți-a vârât în cap asemenea nerozii? sări el, cu o pornire disproporționată, prin care încerca să-și ascundă tulburarea.

– Nimeni, răspunse ea, redevenită calmă, doar nu mă crezi în stare să vorbesc cu cineva despre iubirile bărbatului meu? Ce nevoie aș fi avut de mărturisirile altcuiva? Îți închipui că n-am observat cât de mult te-ai schimbat de la întoarcerea ei? Ai iubit-o și-o mai iubești și acum pe femeia aceasta!

– Nu-i spune, te rog, femeie. N-ai nici un drept s-o disprețuiești și nici s-o jighești. Nu-ți dau voie! Ai înțeles?

– Foarte bine, nu-i spun femeie, dacă așa vrei tu, dar de iubit tot o iubești.

Replicile se încrucișau din ce în ce mai tăioase, mai necugetate, deși își dădeau amândoi seama că se angajează pe un drum fără întoarcere.

– N-o iubesc! reveni încăpățânat Victor, încercând de fapt să se convingă pe sine însuși.

– Ba o iubești! Totul te trădează: privirile, vorbele, gesturile. La bal, când ai aflat că s-a logodit te-ai schimbat la față. Crezi că n-am observat? Mă crezi proastă sau oarbă?

Victor se scutură cu violență, de parcă ar fi voit să lepede o povară nesuferită.

– Bine, dacă așa vrei tu, atunci o iubesc! exclamă el la capătul răbdării. Am iubit-o și o iubesc ca pe ochii din cap, iar pentru tine n-am simțit niciodată nimic! Înțelegi! Nimic, nimic!

Și deoarece pe Lenica o podidiră lacrimile, ridică brațele la cer și ieși călcând apăsător din încăpere.

– Pentru Dumnezeu, lacrimi, asta-mi mai lipsea! Nu mai suport!

Zguduită de suspine, Lenica crezu că s-a îmbrăcat și a ieșit. Peste câteva minute reveni cu paltonul pe el și se trânti într-un fotoliu, alb la față, cu buzele strânse. Simțea pe undeva că a mers prea departe. Un singur cuvânt de împăcare sau de regret ar fi putut repara măcar o parte din ceea ce se stricase. Dar el tăcea cu încăpățănare, ascultându-i cu o iritare crescândă gemetele și icnirile deznădăjduite. Deoarece ea schiță un gest în direcția lui, el crezu că vrea să-l îmbrățișeze în încercarea de a-l îmbuna (de fapt, Lenica voise să-și ia batista din poșeta aflată pe masă).

– Lasă-mă în pace! răbufni el, zvâcnind în picioare, ca împins de un resort. Mi-a fost destul!

Ieși trântind ușa cu putere. Pocnetele celorlalte uși răspunseră din ce în ce mai depărtate, încheindu-se cu bubuitul adânc al porții de la stradă.

Lenica rămase multă vreme prăbușită în fotoliu, cu pieptul umflat de suspine. În urechi auzea repetându-se la nesfârșit: „nimic, nimic“. Încet-încet, zbuciumul i se molcomi. *Doar buzele subțiri, înălbite, mai murmurau, tremurând de durere:*

„Nu mă iubește... Tot nu mă iubește... O, Doamne, Doamne!...

PARTEA A OPTA

I

Cuibărită în fotoliul înalt de lângă soba care începuse să se răcească, Lenica număra distrată ochiurile lucrului de mână, aruncând uneori o privire spre fereastra năpădită de întuneric. Victor era plecat de trei zile la Oradea cu treburile băncii. La întoarcere, în dimineața acelei zile, se abătuse pe la Zalău, pentru a lua parte la sărbătorirea unchiului său, Iani, care împlinea șaiszeci de ani. După socotelile ei, cel mai târziu la opt trebuia să fi fost acasă.

Era o zi umedă de la mijlocul lui februarie. Pe la prânz, începuse să plouă, mărunț și stăruitor, ca în toiul toamnei. Pe înserat, se stârnise un vânt aprig, tăios, care acum șuiera în voia lui de-a lungul înguste terase dinspre curte. Undeva în spatele ei, se deslușea ca un clocot asurzit vuietul depărtat al Măgurei răscolite de furtună. Treptat, picăturile de ploaie se schimbă într-o măzărice fină. Răbufnirile mânioase ale vântului o zvârleau în răstimpuri în geamuri, asemenea unui pumn de alice.

Măruntele pârâituri ale ferestrei se suprapuneau peste zgomotele stinse ce răzbeau de la bucătărie. Se apropia de nouă și Piroška își încheia lucrul pe ziua aceea. Cealaltă servitoare, Juliska, avea mama bolnavă și fusese învoită să-și petreacă noaptea lângă ea.

Deși așteptată, bătaia în ușă o făcu să tresară.

– Am isprăvit treaba, doamnă, o anunță fata, legănându-și ușor șoldurile voinice. Oare se mai întoarce domnul în seara asta?

Dacă s-ar fi aflat în locul ei, Helena i-ar fi rețezat-o scurt:

– Se întoarce, nu se întoarce, nu-i treaba ta!

Lenica se mulțumi să-i răspundă:

– Nu știu, cred că da. Oricum, tu du-te și te culcă. De va veni, îi voi da eu de mâncare. Dar mai înainte de a pleca, adu câteva lemne și pune-le pe foc. S-a răcit în odaie.

După plecarea fetei, își reluă lucrul și numărătoarea tăcută a ochilor. În soba înaltă de faianță cafenie, flăcările se învălmășeau duduind năprasnic. Aruncă o nouă privire spre cadrul mohorât al ferestrei. Din locul acela al camerei de zi se zăreau în depărtare farurile automobilelor pe șoseaua ce venea dinspre Zalău. Dar nimic nu se deslușea dincolo de pâlcul de sălcii pitice care însemnau albia Crasnei. Va mai aștepta un ceas, apoi va merge să se culce. Cine știe, se va fi prelungit masa, împiedicându-l să plece. Sărbătoreau doar un eveniment deosebit în anele familiei. De la Simion Bătrânul încoace, Iani Henția era primul bărbat care atingea pragul celor șaiszeci de ani. Își ținuse promisiunea făcută în primăvară, de a trage pe sfoară moartea, iar acum își poftise neamurile la ospăț. La început, a primit să se ducă și ea, dar apoi s-a răzgândit. Victor a încercat până în ultima clipă să-i schimbe hotărârea. Ea s-a ținut tare, mai ales după ce a ghicit motivele ascunse ale stăruințelor sale. E răcită, s-a explicat, și nu vrea să plece la drum pe vreme de iarnă.

Cauza reală a refuzului, pe care o știau amândoi, era cu totul alta. Trecuse o lună de la cearta violentă din seara vizitei la baron. Ceea ce părea o dezlănțuire de moment a nervilor, cu consecințe neplăcute, dar reparabile într-o zi-două, se dovedea a fi începutul unei rupturi adânci și, poate, definitive. De atunci, duceau existența a doi oaspeți adăpostiți în casă străină, într-o rezervă pe jumătate instinctivă, pe jumătate poruncită. Simțeau prea bine că se îndepărtează pentru totdeauna unul de altul, dar nu schițau nici măcar un gest de apropiere. Un gol fizic se născu între ei, un gol coplesitor, care trebuia umplut cu un anumit lucru necunoscut amândurora. Cu fiecare zi, cuvântul de împăcare, firesc la început, devenea tot mai greu de rostit. Nu era la mijloc o simplă ambiție, hrănită de orgoliul unor suflete tari și dusă dincolo de o margine rațională, ci de

convingerea reciprocă că între ei nu mai există și nici nu putea să mai existe ceva. Odată înstăpânită această credință și curmată legătura trupească, se treziră înstrăinați. Un vag sentiment de teamă, de care nu era scutit nici unul, îi îndemna să nu adâncească în vreun fel neînțelegerile dintre ei. Obligați să trăiască împreună, încercau să se stingherească cât mai puțin. Niciodată nu domniseră în casă relații mai politicoase și mai calme. În realitate, ocoleau o nouă ciocnire nu din dorința de a nu ajunge la o ruptură definitivă, pe care fără știrea lor o doreau, ci pentru că se temeau ca nu cumva ea să-i ducă în mod imprevizibil, cum se întâmplă uneori, la împăcare. Își dădeau seama amândoi că o reluare a vieții lor comune din punctul unde se aflase până nu demult era cu neputință.

Se întâlneau peste zi la cele trei mese și apoi în dormitor, unde fiecare se strecura în așternutul lui, cu o anumită jenă, vecină cu vinovăția. De dimineața până seara, Victor stătea zăvorât în birourile băncii și ale uzinei, mulțumit în sinea lui că-și poate consacra timpul în întregime afacerilor, ca înainte de căsătorie. Dimpotrivă, Lenica profita de orice prilej pentru a ieși, vizitându-și prietenele și mai ales pe Izi. Fugea cu bună știință nu numai de el, ci și de casa ale cărei ziduri nu puteau s-o mai încapă. De la soția doctorului află că Eva Csáky a plecat din Sylvania la sfârșitul lui ianuarie și că nunta ei cu Donogán Kuci se va ține în mai. Informația, care altădată ar fi încălzit-o, o lăsă indiferentă. Acum îi părea bine că a acceptat invitația Evei și a intrat la baron, întrucât a grăbit în felul acesta criza necesară. Schimburile violente de cuvinte, jignirile, ușile trântite nu aveau importanță. Ce nu-i iese omului din gură într-un moment de furie? La drept vorbind, avea și ea o parte de vină. S-ar fi împăcat îndată, călcându-și în picioare mândria, îndurând orice, vorbe grele, ocări, numai să fi știut că ține la ea. Dincolo de cuvintele care prea adesea înșală și mint, a înțeles, cu o dureroasă certitudine, că el nu o iubește și nici nu a iubit-o vreodată și că toată lupta deznădăjduită de a-l câștiga a fost zadarnică. În

lacrimile și regretele înăbușite, ca și în neînduplecarea ce a urmat, se răsfrângea amărăciunea neputincioasă a celei ce s-a dăruit din tot sufletul și a fost refuzată.

Bubuitul porții de la stradă, însoțit de zvonul unei voci, o smulse din gânduri. Se înapoiase Victor. Involuntar, scoase un mic oftat de ușurare. Nu se ridică însă din fotoliu decât după ce auzi soneria.

Cu o mișcare neglijentă (de fapt, numai reținută) Victor își lipi obrazul de al ei, într-un abia simțit sărut. Scuturându-și blana de fulgii topiți de zăpadă, îi explică, nemulțumit, că au avut pană înainte de Vârșolț, care i-a întârziat mai bine de o oră.

– Ești flămând? îl întrebă ea după ce intrară. Eu am cinat mai devreme.

În camera de zi, masa aștepta așternută cu un singur tacâm.

– Drept să fiu, aș gusta ceva, răspunse el, încruntându-se la cuvintele ei. Ne-am ridicat de la masă pe la cinci, iar de la șapte sunt tot pe drum.

Lenica aduse pe rând mâncărurile păstrate calde în cuptorul mașinii de gătit. Victor înghițea cu poftă și își turna câte un pahar de vin.

– Cum a fost? se simți ea datoare să întrebe. Se așezase în dreapta lui cu mâinile strânse la piept și-l urmărea cum mănâncă.

– Un ospăț cum numai mătușa Livia e în stare să dea, relată el. Cred că au fost vreo zece feluri, cu prăjituri cu tot. Numai lucruri complicate și grele, din care eu mai mult am ciugulit. Unchiul Iani nu-și găsea locul de bucuros: „Ei, ai văzut“, m-a întâmpinat el, „nu ți-am spus că apuc sorocul?“ Când a răspuns la toasturi, s-a emoționat în așa hal, de am crezut că i se face rău.

– A fost multă lume?

– Numai rudele apropiate și câțiva prieteni vechi, vreo douăzeci de persoane. Jenny cu bărbatul, Bubi, Simeștii, fratele Liviei, Aurel, cu nevasta, Mărioara, Valer...

Se lăsă un moment de tăcere. Lenica împinse spre Victor platoul cu prăjituri. Știa că Helena e de la Crăciun la Jibou.

– Mama n-a venit cu Mărioara și Valer?

– Închipuie-ți că s-a încumetat să se urnească din casă. De mult n-am văzut-o așa de bine dispusă. Parcă a întinerit.

Se codi multă vreme înainte de a întreba fără să o privească:

– Ai avea ceva împotrivă ca mama să vină un timp la noi?

Apăsă intenționat asupra cuvintelor *un timp* pentru a-i obține mai ușor consimțământul. Plecarea ei zorită a cam născut vorbe. Din câte mi-am dat seama, ar primi cu dragă inimă.

Ea scutură aprobator capul.

– Știi foarte bine că eu n-am dorit niciodată să plece.

– Atunci primești? reluă el neîncrezător, parcă ar fi așteptat o confirmare.

– Firește, întări ea, poate veni oricând dorește. Vrei să-i scriu?

– Nu, nu, cred că ți-ar veni greu după cele întâmplate. O să-i scriu eu. De altfel, nu-i nici o grabă. Nu pornește ea la drum până în martie, când se încălzește vremea.

Se simțiră amândoi mai în largul lor, ca și când ar fi scăpat de o apăsătoare, până atunci neobservată, povară.

– Pe aici, toate bune? se interesă el. A întrebat cineva de mine?

– A fost Braun. Voia să știe când te întorci. A zis că mâine dimineață să treci negreșit pe la bancă.

Un nor de îngrijorare trecu pentru o clipă deasupra frunții înalte a lui Victor.

– Altcineva?

– A trecut ieri pe la mine Rori Nichita cu vestea mare că se mărită cu doctorul ei. Nu-și mai încape în piele de fericită. Se înțelege că ne-a pofțit încă de acum la nuntă.

Victor nu era niciodată bucuros de petreceri, se posomora cu câteva zile mai devreme și nu-și intra în boii lui decât după ce se isprăvea corvoada. Dar la nunta lui Rori trebuia să ia parte, tot așa cum nu putuse lipsi de la sărbătorirea unchiului său.

– Pe când au fixat nunta?

– După Paști, că de acum, mâine-poimâine, intrăm în postul mare. Dar ea a ținut să ne împărtășească vestea din prima clipă.

– Atunci ai timp să-ți coși o rochie nouă...

– Timp ar fi, dar n-are rost, replică ea. Doar am destule.

Intrară în dormitor să se culce. Cina se prelungise un ceas. Acum se apropia de unsprezece. Scurta intimitate ce se statornicise în cursul mesei se spulberă îndată ce se treziră în fața paturilor așternute.

– Ți-am adus ceva de la Oradea, zise el, fără a observa că ea apucase mânerul rotund al ușii ce dădea spre odaia de baie.

– Nu trebuia, făcu ea repede, strecurându-se dincolo.

Câteva minute mai târziu, Victor o găsi în cămașă de noapte, pieptănându-se la oglindă. Ea îl zări în spatele ei, în pijama, cu o cutiuță în mână. Cu o mișcare stângace, îi strecură după gât un lăntișor de aur cu un medalion lucrat în filigran.

– Ai uitat că ieri s-a împlinit un an de la căsătoria noastră? îi aminti el, nimerind cu greu încuietoarea lanțului.

Se plecă asupra ei, îndepărtând cu băgare de seamă șuvițele de păr, și-o sărută apăsător pe ceafă și apoi pe umărul dezgolit.

Ca și cum nu l-ar fi simțit, ea continuă să se pieptene. Când buzele lui fierbinți stăruiră să-i cutreiere pielea dezvelită fu cuprinsă de un brusc fior.

– Ce e? se întrerupse el, descumpănit.

– Nimic, m-a pătruns frigul așteptându-te în camera de zi. „Doamne“, își zise ea speriată, „numai de nu...“ Nu-și duse gândul până la capăt; un fior, prelung, o cutremură din creștet până în tălpi.

De îndată ce stinse lumina, Victor se strecură în așternutul ei. Ea se trase în lături cu o mișcare instinctivă, încercând să scape îmbrățișărilor.

– Ce-i cu tine? șopti el, cu vocea sugrumată de dorință. Doar nu o să păstrăm supărare veșnică? O lună a fost de-ajuns!

Rostită cu un ceas în urmă, pe când stăteau de vorbă în jurul mesei, formula aceasta de împăcare, așa târzie și sumară, i s-ar fi părut firească, deși nu cea mai potrivită. Acum însă, ea era un simplu paravan pentru a-și satisface o nevoie trupească, pe care săptămânile de separare și cele câteva pahare de vin o făcuseră cu neputință de stăpănit.

– Te rog... sunt obosită... nu acum... te rog, stăruie ea cu un accent de disperare neputincioasă.

Dar el n-o mai asculta. Mirosul regăsit al corpului ei îl amețea, luându-i răsuflarea. Măinile i se strecurară nerăbdătoare pe sub poalele cămășii și-i mângâiau pătimaș pântecul fierbinte, în timp ce buzele frământau lacome pielea adâncă a gâtului. Ea își ferea înnebunită gura, cu icniri repetate, parcă s-ar fi înăbușit. Spunea întruna „te rog, te rog”, cu o voce abia articulată, pe care nu și-o recunoștea. Cu o îndârjire mereu înnoită, el revenea asupra ei, supunând-o treptat, măcinându-i rezistența, devenită de mult inutilă. Și totuși ea se mai împotrivea. Un spasm dureros, vecin cu plăcerea, îi străbătu măruntaiele, schimbat fulgerător într-o crispă chinuită a întregului trup. Căzu inertă într-o părăsire indiferentă și suportă în tăcere totul.

II

Helena sosi la Silvania în primele zile ale lui martie. Vremea se încălzise simțitor, ultimele petice de zăpadă se topeau prin viroagele Măgurii. Putea deci călători fără teamă că se va troieni sau va face, Doamne ferește, vreo răceală prin vagoanele neîncălzite ale trenurilor (rămăsese din vremea războiului cu ideea că iarna circulația pe căile ferate se desfășoară anapoda, iar vagoanele nu sunt încălzite ca lumea). Pe de altă parte, se cam săturase de Jibou, unde nu cunoștea pe nimeni și nu-și făcuse relații. De altminteri, lunile petrecute la Gherla și la Jibou o încredințaseră că la Silvania se simte mai bine ca oriunde.

Din spirit de prevedere, consimți totuși să vină cu mașina. Márton fu trimis la Jibou cu noaptea în cap, pentru ca până la prânz să se poată întoarce. De cum auziră claxonul, Lenica și Victor se grăbiră să-i iasă în întâmpinare. Încotoșmănată în paltonul îmblănit, de care nu se despărțea decât la sfârșitul lui martie, Helena tocmai cobora din mașină, ajutată de șofer.

Cu o mișcare firească, ca și cum între ele ar fi domnit cea mai deplină armonie, o îmbrățișă călduros pe Lenica, sărutând-o apăsător pe amândoi obraji. Victor avusese dreptate. Avea un aer schimbat, parcă ar fi întinerit. Până și mișcărilor, încete, cumpănite, păreau mai vii.

– Vină să te sărut și pe tine, i se adresă ea băiatului, deși știu că nu-ți plac asemenea scene în văzul lumii.

Însoțiți de șoferul care purta geamantanele, intrară în marele vestibul pătrat de la parter. Helena se opri o clipă, ca să îmbrățișeze cu privirea vasta încăpere pardosită cu plăci fumurii și roșietice și să-i aspire mirosul familiar.

– Ei, v-a fost dor de mine? îi întrebă, diplomată, îndreptându-se spre *chilia* ei. Măcar așa, puțin detot, cât negru sub unghie? Apucă strâns mâna Lenichii și o întoarse spre lumină (intraseră între timp în cameră). Ia să văd cum arăți, frumoaso! Ai mai slăbit un pic, te-ai mai subțiat, dar îți stă mai bine așa!

Aceste fraze, dar mai ales tonul cu care fuseseră rostite, avură darul să rupă de la început gheața dintre soacră și noră. Lenica se aștepta la o purtare reținută, eventual la o explicație. Își pregătise chiar câteva cuvinte de scuze pentru cazul că ele s-ar fi dovedit a fi necesare. Nimic din toate acestea. Înțelesese abia acum sensul exact al cuvintelor Helenei adresate lui Victor și ei în momentul plecării: *Între noi nu s-a întâmplat nimic, ați înțeles?* Ea revenise apoi, repetându-le, ca pentru a se încredința că nu vor fi uitate. Prin ele, trecuse încă de pe atunci cu buretele uitării peste cele întâmplate. Era, desigur, la mijloc și grija ca înfruntarea dintre ele să nu treacă dincolo de zidurile casei, devenind publică. Înainte de toate însă voia să-și asigure o punte de legătură cu cei rămași în Silvania, pentru ca într-o bună zi, când apele se vor fi liniștit, să se poată întoarce. Ființă rațională, orbită uneori de sentimente, dar păstrându-și totuși judecata dreaptă, pricepuse că a greșit îndată ce-i trecuse mânia. Nu poți rupe cu o femeie care e soția băiatului tău, fără primejdia de a-l pierde și pe acesta. Prea mândră ca să-și recunoască greșeala, Helena lăsă

rezolvarea conflictului în seama timpului. Plecând din Silvania, ținea să netezească calea viitoarei împăcări. Nu s-a întâmplat nimic, prin urmare toate rămân cum au fost, inclusiv locul ei în casa pe care o părăsea.

Odaia Helenei, dereticată în ajun, mirosea discret a ceață parfumată de podele. Drugii de alamă ai patului metalic cu tăblii pictate, frecate cu nădejde de mâinile vânjoase ale slujnicei, își luau ochii, reflectând în nenumărate fețe obiectele din jur. Totul strălucea de curățenie. Pe cana de porțelan din mijlocul lavaboului, sta țeapăn un șervet scrobit. Soba de teracotă verde, având plăcile împodobite cu coșuri de trandafiri, răspândea o căldură plăcută.

În fața oglinzii, Helena își scoase pe rând acele de păr. Pe când le așeza pe marmura mesei de toaletă, simți îndreptate asupra-i privirile Lenichii. Îi zâmbi prietenos, dezvelindu-și dantura albă, cu dinții așezați fără cusur unul lângă altul.

– Ce vreți, trebuia să o fac și pe asta odată! recunosc eu ea, trădând de bună voie, secretul înfățișării sale schimbate. M-am săturat să tot bat cabinetele dentiștilor. Acum măcar am scăpat de griji!

Lăsă nedesfăcute încăpătoarele cufere.

– Voi despacheta după-amiază, zise ea. Să mergem sus, căci mi s-a făcut foame. După cum știți, eu la drum nu gust și nu beau nimic. Socot că v-ați îngrijit de-o îmbucătură și pentru cei veniți de departe!

Masa îi aștepta întinsă în prânzitor. Lenica scosese din bufet serviciul de porțelan japonez și paharele de cristal. Helenei îi sclipiră ochii de mulțumire, observând cum e primită. În timpul prânzului, vorbi mai mult ea. Avea destule să le povestească despre cei în mijlocul cărora petrecuse patru luni și mai bine. Tatăl ei, canonicul, îmbătrânise mult în ultima vreme. Mai avea un an până la optzeci, pe care, cu mila Celui de Sus, spera să-i împlinească. Se cocârjase, auzea rău, dar se încleșta cu aceeași încăpățănare de viață. După moartea lui Șandru, Cornelia se sălbătici de detot. Stătea închisă în odaia de la

etaj și nu voia să vadă pe nimeni. Pe ea a ținut-o o jumătate de ceas la ușă, până s-a îndurat să-i dea drumul. Mult mai bune erau veștile pe care le aducea de la Jibou. Lui Valer, biroul notarial îi mergea nesperat de bine. Erau zile când câștiga două-trei mii de lei. De-o va duce tot așa, într-un an se vor plăti de datorii. E adevărat că și Valer se ținea serios de treabă. Ce-i drept, se mai ducea la casină să-și întâlnească prietenii, pe care, cu firea lui, foarte iute și-i făcuse. Se întorcea însă de fiecare dată la opt fix, încât puteai să-ți potrivești ceasul după el.

– Dar la voi ce mai veste-poveste? se interesă ea, la urmă, când ajunse la fundul sacului.

– Nimic, toate bune, răspuse Victor într-un fel care nu scăpase ochiului ascuns al Helenei.

De a doua zi, viața intră treptat în făgașul ei obișnuit. Helena își petrecea diminețile și după-amiezile în camera de zi, unde își luă în stăpânire fotoliul înalt de lângă sobă. Relațiile cu Lenica, neschimbate în fond, erau mai deschise, lipsite de veșnica și obositoare încordare din toamnă. La Gherla și la Jibou avusese răgazul să gândească îndelung asupra neînțelegerilor dintre ele. Abia acum realiza pe deplin că, bună-rea, Lenica era pentru totdeauna soția lui Victor și ca atare trebuia s-o accepte așa cum e. Regretul că băiatul n-a făcut căsătoria la care-l îndreptăteau înrudirile și rangul în societate se dovedea, astfel, zadarnic. Oricât ai ține să se îndeplinească mai devreme un lucru jinduit, dacă nu se poate, nu se poate și pace. Așteaptă, că n-au intrat zilele în sac. Dornică să ajungă la înțelegere, Lenica răspuse spontan noii atitudini a soacrei sale. De fapt, se bucura că venise, fie și numai pentru ca Victor și ea să nu se mai găsească singuri în casă, iar traiul zilnic devenea prin aceasta mai ușor suportabil. Nu uita, apoi, că relațiile lor începuseră să se strice îndată după plecarea Helenei. De aici, ideea obscură, oarecum superstițioasă că, odată întoarsă soacră-sa, situația ar putea ieși, într-un mod deslușit, din impas.

Pornind de la răspunsul în doi peri al lui Victor, Helenei nu-i trebui mult ca să priceapă că între tinerii căsătoriți nu domnește

buna înțelegere de mai înainte. Își vorbeau puțin, parcă în silă, și, în loc să-și caute societatea, fugeau unul de altul. Câteva schimburi repezi de cuvinte, gata să se transforme în ceartă, fură curmate în ultima clipă, datorită apariției ei. La început, puse totul pe seama proastei dispoziții a lui Victor. Lipsea ziua întregă, iar acasă stătea veșnic încrunțat. Începuse să bea în fiecare zi câte un pahar-două de vin și-l găsea tot mai des cu țigara în gură. Ajunseră până la urechile ei zvonurile tot mai insistente că are neplăceri la bancă, unde treburile nu mai mergeau la fel de bine ca pe vremuri. Vechile temeri, de când cu pierderea banilor depuși la „*Kereskedelmi Bank*” din Budapesta îi reînviară în suflet, mai ales că nu era zi lăsată de Dumnezeu să nu citească în gazete despre bancruta vreunei bănci din țară sau din străinătate. Curând, își dădu seama că neînțelegerile dintre soți izvorăsc din însăși viața pe care o duceau împreună. Ca mamă, ar fi putut să-i întrebe pe față ce se întâmplă cu ei. Așa ar fi făcut negreșit, dacă n-ar fi fost convinsă că e un lucru nefolositor. Nici unul nu i-ar fi spus nimic, Victor fiindcă așa îi era firea, Lenica, deoarece nu avea încredere în ea. Cu mii de precauții, își abordă într-o zi nora:

– Ce e cu voi? Parcă nu v-ați mai înțelege la fel de bine ca altădată. S-a întâmplat ceva?

– Nimic, nimic, o asigură nora. Oamenii se mai și sfădesc ca apoi să se împace. Nu știe mama vorba: „După ceartă-mpăcăciune, jarul se face cărbune”!

Asta așa era, ce-i drept, decât că ea vedea numai certuri și nu împăcăciuni. Și ce-i mai rău, situația se înrăutățea sub ochii ei. Cum aveau amândoi firi aprige, care nu se încovoiau cu una, cu două, vor ajunge în scurtă vreme să se urască. Ceva trebuia să se fi petrecut în existența lor în ultima vreme, nu-și devin oamenii dușmani de florile cucului. În octombrie i-a lăsat în bună înțelegere, iar acum îi află învrăjbiți, ca niște străini, mai rău ca în primele săptămâni de căsnicie. Numai de n-ar fi vreo femeie la mijloc. Prin limbile ei nevăzute află de venirea la Silvania a Evei Csáky și se luminează îndată. Dar

informațiile, câte putu strânge, erau încurcate. Mai întâi Victor a fost văzut în trăsură cu Eva. Bine. Apoi, Lenica s-a dus în vizită la baron, poftită de Eva, iar Victor s-a mâniat. Iarăși bine. Iată însă că nepoata baronului se logodește cu un vechi curtezan și se înapoiază la Cluj. Ce poți crede din toate acestea? Nimic, sau aproape. Dar Helena nu era femeia care să se resemneze ușor. Aduse vorba despre Eva odată când fu pomenit în treacăt numele baronului. Victor se uită așa de urât la ea, încât îi pieri pofta să mai continue. Hotărî însă să stea cu ochii deschiși, veghind necurmat ca nu cumva să se trezească într-o zi că lucrurile au ajuns într-un punct de unde nu mai există întoarcere.

Gândind astfel, nu știa cât de apropiat e momentul acela și că precipitarea evenimentelor nu depinde de ea și, într-o oarecare măsură, nici de mâna celor doi soți. După logodna Evei și plecarea ei la Cluj, Victor se dezmetici ca dintr-un vis absurd. Tot ce trăise de o lună încoace i se înfățișă ca o rătăcire prostească, inadmisibilă. De câte ori trebuia să-și repete că între ei nu mai putea fi nimic, acum că ea se logodise și în scurtă vreme va deveni soția altuia? Zarurile au fost aruncate o dată, drum înapoi nu există. Fiecare are viața pe care și-a ales-o.

Încercă să se apropie de Lenica, dar se izbi de o rezistență tăcută. În felul lui ciudat de a judeca lucrurile, recunoștea că a jignit-o crud și nemeritat. Credea totuși neabătut că vinovăția e de partea ei, deoarece l-a pus într-o situație penibilă, obligându-l să calce în casă baronului. Era de altfel convins că rezerva prelungită a soției sale e mai mult formală, o ambiție născută din rămășițele unei mândrii ofensate. Las-o să se încăpățâneze, că într-o bună zi îi va trece de la sine. Dar supărarea risca să se prelungească. Dacă n-o iubea cu adevărat, continua s-o dorească cu o patimă care creștea în fiecare zi. O apropiere se arătă dificilă atâta timp cât între ei stăruia răceala. Se folosi de aniversarea căsătoriei ca să încerce o conciliere, pe care își închipuia că o va dobândi printr-un lanț de aur și câteva cuvinte de circumstanță. Împotrivirii ei

disperate, nu-i dădu importanță, de vreme ce, până la urmă, îi cedase. Știa prea bine că femeile complică situațiile cele mai simple. Drama consumată în sufletul Lenichii îi rămase complet necunoscută.

Reveni de aceea, firesc, a doua zi și în serile următoare. Orice rezistență încetase, ea i se dădea necondiționat, cu indiferență, fără a schița vreo împotrivire, dar și fără a lua parte. El observă curând, dar perseveră, convins pe mai departe că la mijloc e o manevră diplomatică, o încercare naivă de a-și crește prețul în ochii lui. Ea suporta totul, absentă, pasivă, paralizată de aceeași crispăre lăuntrică. Dar trupul se arăta a fi mai slab decât voința. Plăcerea sugrumătoare se înălța, atotstăpânitoare, din mijlocul repulsiei. Înfrânându-și spasmele într-o încordare dureroasă, își mușca buzele până la sânge ca să nu se trădeze. Rămânea apoi răstignită sub plapuma jilavă, minute în șir, cu un nod de plâns în gât, strângând între degete pânza cearșafului.

Într-o noapte, inevitabilul se produse. Înapoiat în așternutul său, Victor desluși de cealaltă parte a patului un geamăt adânc, îngroșat, fărâmițat repede în scurte icniri sugrumate de om care-și dă sufletul. Aprinse îndată lampa de căpătâi. Ridicată în capul oaselor, cu spatele lipit de tăblia patului și fața urâțită de spaimă, Lenica hohotea pierdută, cu brațele întinse, implorând îndurare, nu de la el, ci de la o persoană necunoscută care se afla și totuși nu se afla în încăpere.

III

A doua zi după înapoierea de la Zalău, Victor găsi pe biroul de la bancă, într-o primă formă, provizorie, bilanțul pe anul de curând încheiat. Era un document voluminos, de câteva zeci de pagini, plin de cifre, cuprinzând numeroase anexe, a cărui lectură îi luă câteva ceasuri. Din ce în ce mai intrigat, pe măsură ce se apropia de sfârșit, zăbovi mai îndelung asupra concluziilor finale, înainte de a-l chema pe Braun, contabilul-șef.

Prins cu treburile uzinei, neglijase în ultima vreme afacerile băncii. După trei ani de continuă dezvoltare, acestea începuseră să dea semne de stagnare. Ele se dovedeau a fi mult mai alarmante, acum că avea o idee asupra bilanțului. Încă din primăvară s-a putut observa o ușoară, dar constantă, diminuare a operațiunilor bancare. Creditele solicitate erau în scădere, depunerile neînsemnate, o parte considerabilă a capitalului activ zăcea imobilizată în împrumuturi nerambursate. Toate aceste simptome se agravară spre sfârșitul anului. Întreaga lună ianuarie și o parte din februarie, funcționarii băncii lucraseră pe brânci la întocmirea bilanțului pe 1929. Iar acesta spunea, negru pe alb, că, pentru prima oară de la reluarea activității, în 1926, pasivul întrecea simțitor activul, încât nici nu se punea problema de a plăti dividende acționarilor.

Mai crezând că pe undeva trebuie să se fi strecurat o greșeală, luă dosarul acasă și-l supuse unei cercetări amănunțite cu lupa. Miezul nopții îl găsi în biroul din camera de domni, frânt de oboseală, dar pe deplin edificat. Gânditor, își aprinse o țigară și se apucă să cutreiere încăperea. Descoperise, e adevărat, unele inexactități, dar foarte mărunte, încât situația rămânea practic neschimbată. Înapoie bilanțul lui Braun și-i ceru să reia operația de la capăt, aplicând unele artificii de calcul și de repartizare a fondurilor, pe a căror eficacitate nu pune el însuși prea mare temeii.

Pe când funcționarii se înhămau din nou la chinuitoarea lor trudă (li se fixase termenul nemilos de o săptămână), Victor întorcea lucrurile pe față și pe dos, în căutarea unei soluții de salvare. După un an și mai bine, își dădea în fine seama că fuzionarea cu „Sylvania” nu reușise la nivelul speranțelor. Avera băncii, scoasă la vânzare, n-a adus mai mult de un milion, când el contase pe îndoitul sumei. O parte din noile acțiuni, în număr de două mii, își așteptau și azi cumpărătorii. Vreo trei sute împovărau pasivele noii bănci. În plus, în consiliul de administrație avea opt membri, proveniți din conducerea

„Silvaniei“ pe care nu se putea bizui, așa cum nu era sigur nici pe Zaharia Mărcuș, cel de al doilea director. Acesta continua să i se împotrivescă, pe față sau pe ascuns, vânturând pe mai departe vechea deviză a românizării depline a băncii. Într-un cuvânt, ceea ce izbutise, și încă strălucit, cu patru ani înainte, se soldase de data aceasta cu rezultate mediocre, ca să nu le spună de-a dreptul nesatisfăcătoare.

Era evident că trebuia să reducă cu orice preț deficitul și să obțină o balanță echilibrată. Printr-un noroc nesperat, reuși să se scape de cele trei sute de acțiuni și încă la valoarea lor nominală. Cumpărătorul, un avocat din Satu Mare, se dovedi a fi un interpus al băncii „Victoria“, care, în împrejurările tulburi ale momentului, căuta să-și lărgescă sfera de influență. Victor descoperi abia mai târziu manevra din niște aluzii ale directorului Mărcuș. De vândut, chiar dacă ar fi știut, tot ar fi fost nevoit să vândă, regretele erau zadarnice. Câștiga trei sute de mii, dar se trezea legat, fie și superficial, de o altă instituție de credit. Keller avusese dreptate: o bancă mică, precum a lor, nu putea fi niciodată pe deplin independentă.

Trecu apoi la lichidarea tuturor polițelor mărunte, al căror termen expirase la sfârșitul anului. Erau câteva zeci de asemenea cambii, în valoare de zece până la cincizeci de mii, aparținând unor mici negustori, meseriași sau proprietari de pământ. De o lună și mai bine, aceștia îl asaltau cu cereri de amânare, la care până atunci dăduse răspunsuri în doi peri. De astă dată rosti un *nu* răspicat și-l îndemnă pe Ionaș Sima, jurisconsultul băncii, să instituie sechestrul asupra garanțiilor, iar, în caz de neplată, să treacă la execuție silită. Strânși cu ușa, cei mai mulți plătiră. Vreo zece din ei, declarați insolvabili, își văzură scoase bunurile la licitație. În câteva situații, se ajunsese până la vânzarea mobilelor din casă și a hainelor. Hotărârea băncii fu foarte prost primită în oraș. Firește, ca de obicei, plăteau săracii. Auzind vestea, Helena se neliniști. „De ce-ai pus să se vândă cu toba catrafusele lui Keresztes și ale lui Uifălean? Vai de capul lor, sunt săraci și

mai au și câte o casă de copii!” – „Ca să plătească!” veni răspunsul laconic al lui Victor. Totuși, ca să mai scurteze vorbele, execută și polița baronului Losonczi, a cărei prelungire se tot negocia din toamnă. Nu se ajunsese la instituirea sechestrului, deoarece datornicul se dădu peste cap și plăți.

Vreme de o lună Victor trăi în nesiguranță. Din prudență, amână ședința consiliului de administrație pentru aprilie, deși, potrivit uzanței, acesta trebuia să avizeze bilanțul înaintea începerii noului exercițiu financiar. Cu chiu, cu vai, după ce operațiile mai sus amintite fură duse la capăt, balanța se echilibră, în mod oarecum artificial, prin trecerea sumelor realizate în contul anului precedent. De dividende nici nu putea fi vorba, în ciuda faptului că Victor se strădui din răspuțeri să obțină cel puțin un beneficiu simbolic.

În această ambianță de calm relativ, se răspândi din senin zvonul că banca e confruntată cu dificultăți uriașe, aflându-se practic în pragul falimentului. În primul moment, se crezu că la mijloc e mașinația unor persoane interesate să compromită prestigiul instituției și, mai ales, al conducerii. Aceasta fu părerea lui Victor, care se gândi îndată la Mărcuș, bănuială evident falsă, deoarece o prăbușire a băncii l-ar fi compromis, măcar în parte, și pe el. În realitate, zvonul se născu, cum se spune, din nimic, adică din cauze mărunte, căroră, în condiții normale, nimeni nu le-ar fi dat importanță. Din capul locului transpirase ceva din concluziile provizorii ale bilanțului, evident nefavorabile. Execuțiile silite și în deosebi urgentarea lor sporiseră suspiciunile. Dacă te apuci să vinzi la licitație țoalele unor nenorociți de pe Ulița Românească sau din drumul Nușfalăului, ca să obții câteva amărâte de mii, înseamnă că stai rău.

O întâmplare nenorocoasă duse tensiunea, deocamdată latentă, într-un punct critic. Într-o după-amiază de la sfârșitul lui martie, cu câteva minute înainte de închidere, Dóczi Tivadar, proprietarul magazinului de pielărie de lângă clădirea Sfaturilor meșteșugărești, se prezentă la ghișeu băncii și ceru restituirea sumei de cincizeci de mii. Din comoditate, pentru

că se făcuse deja 3, iar el își întocmise foaia de casă pe ziua aceea, Gellinek, casierul, îl rugă să treacă a doua zi, deoarece, pe moment, nu are atâția bani lichizi (afirmație inexactă, ce avea să-l coste slujba). Clientul plecă nemulțumit, declarând că se va adresa direcției. Până atunci povesti întâmplarea cu lux de amănunte la casina ungurească, iar apoi la „Alagút”. Cine a mai auzit ca o bancă serioasă să nu aibă în casă cincizeci de mii? se plânse el. Și-apoi, la urma urmei, au – n-au, să plătească! Iar dacă nu sunt în stare, să-și depună bilanțul!

În câteva ceasuri, vestea făcu ocolul orașului. A doua zi dimineața la 8, Victor, care coborâse în birou, se trezi cu telefonul lui Braun. Vreo șapte-opt depunători se prezentaseră la casierie, încă înainte de deschidere, și cereau restituirea integrală a sumelor încredințate băncii. Neliniștit și derutat, contabilul-șef nu știa ce să facă.

„S-a sfârșit!” își zise Victor, găuit de o pornire de panică. Se stăpâni îndată și reluă convorbirea întreruptă: La cât se ridică depunerile?

– N-aș putea spune exact. Vreo două sute de mii, poate nici atât, aproximă funcționarul.

– De ce lichidități dispunem?

– Ceva peste o jumătate de milion.

– Bine, răsuflă ușurat Victor. Plătiți imediat până la ultimul ban.

– Și dacă vin și alții?

– Plătiți înainte. La nevoie, vă trimit bani de la uzină. Ține-mă la curent telefonic din jumătate în jumătate de oră.

Contabilul mai avea o umbră de nesiguranță în voce.

– N-ar fi bine să veniți și Dumneavoastră încoace?

– Pentru nimic în lume! S-ar crea panică. Să arătăm că nu dăm importanță unor simple retrageri de fonduri. Păstrați-vă calmul!

Nu așeză bine receptorul în furcă, că se trezi cu Izsák Mendel, unul din evreii la care se împrumutase în toamnă. Intrase, se explică el, numai că a avut drum pe acolo și a ținut să-l salute. Și, într-adevăr, se retrase îndată, cu același surâs supus, schițând mai multe reverențe respectuoase. În același

fel își justifică apariția, câteva minute mai târziu, bătrânul Nussbaum, proprietarul fabricii de săpun, care deținea și el o poliță a lui Victor în valoare de cincizeci de mii. Spre deosebire de Izsák, acceptă invitația de a lua loc și își aprinse un trabuc. Rămase exact până sună telefonul lui Braun. Deși Victor răspunse în monosilabe, anume pentru a nu fi înțeles, evreul se edifică repede, urmărindu-i jocul fizionomiei. Stinse trabucul, scutură cordial mâna gazdei și se retrase pe deplin satisfăcut de ce aflase.

Într-adevăr, raportul lui Braun era încurajator. Primii doi solicitanți (între care Dóczi) își lichidaseră conturile. Văzând că banca plătește peșin, următorii ezitară. Dacă la mijloc e o falsă alarmă? Se mulțumiră, de aceea, să efectueze niște retrageri formale. Ultimii făcură calea întoarsă, retrăgându-se diplomatic.

— Prea bine, îi spuse Victor lui Braun. Părerea mea e că s-a terminat. Verifică istoria cu Dóczi. Dacă e adevărată, anunță-l pe Gellinek că renunțăm la serviciile lui de la 1 aprilie.

După încheierea convorbirii, deschise larg geamurile, să iasă mirosul de tutun. Până la urmă totul s-a încheiat cu bine. A trăit o jumătate de ceas dificilă și a înghițit fumul acru-încăcios al trabucului lui Nussbaum. „S-a sfârșit!” Exclamația spontană îi răsuna și acum în minte, repetându-se, din ce mai ștearsă, ca un ecou. Oare se aflau atât de aproape de dezastru? Nu putea crede, dar știa, în schimb, că șirul încercărilor abia a început.

Nu se înșela. Răgazul dobândit fu de scurtă durată. Îi puse capăt, numai aparent paradoxal, moartea lui Weiss. Fostul proprietar al morii și al uzinei se stinsese în clinică la Cluj, în urma unei hemoragii interne cauzată de ciroză. Vestea îl afectă în mod deosebit, parcă i-ar fi murit o rudă apropiată. Expedie o telegramă de condoleanțe văduvei și rosti câteva cuvinte de omagiu în fața salariaților întreprinderii. Ambele gesturi, neobișnuite la un om rece și calculat, îl mirară întâi de toate pe el. Sentimentul încercat în primăvară că, odată cumpărată

uzina și moara, el s-a integrat în rândul celor ce l-au precedat, ca un veritabil succesori, explica, probabil, acele manifestări, poate exagerate, dar sincere.

Încă sub impresia evenimentului, fu abordat de Mărcuș. Directorul era însoțit de doi dintre membrii consiliului de administrație, Băieșan și Hodoș, amândoi veniți împreună cu el, de la „Silvania”. Făcându-se că ar fi aflat abia atunci vestea, îl întrebă dacă e la curent cu moartea lui Weiss. Victor răspunse afirmativ. Începuse să ghicească încotro bat vorbele subalternului său.

– Polițele Weiss sunt în garanția Dumneavoastră, domnule doctor, observă Mărcuș. Ce se va întâmpla de acum înainte cu ele? Eu...

– Ce să se întâmple? îl întrerupse Victor, asprind tonul. I se părea că Mărcuș îi cere socoteală, iar faptul acesta îl irita, cu atât mai mult cu cât discuția avea loc în prezența unor martori. Polițele au fost prelungite până la 1 noiembrie, iar procentele se plătesc regulat.

Voi să adauge: „Doar Dumneata însuși ai propus noul termen!” Nu fu nevoie, deoarece Mărcuș dădu numaidecât înapoi. Fire ascunsă și complicată, ca mai toți oamenii lipsiți de îndrăzneală, fugea de confruntările deschise. De altminteri, provocase schimbul de cuvinte din alte motive.

Cu o săptămână înaintea ședinței consiliului de administrație, se anunță un inspector al Băncii Naționale. Era o vizită cu atât mai neobișnuită, cu cât în ultimii ani, banca se mulțumise cu un control mai mult simbolic, efectuat de Ninulescu, directorul sucursalei locale, un bărbat afabil și manierat, cu care Victor se afla în cele mai bune raporturi. E adevărat că împrumutul de cinci milioane, acordat în 1926, cu rescont de 2%, expira la 1 mai. Până atunci plățiseră mai bine de trei milioane și sperau într-o amânare pentru a-și putea amortiza integral datoria. În general, banca se arătase înțelegătoare, păsuindu-i sau acceptând ceea ce i se oferea, din dorința de a sprijini o instituție românească. De astă dată,

situația se dovedea cu totul alta. Inspectorul, Păsculescu, un individ deșirat, acru, cu fața prematur veștejită, îi puse în vedere că, în condițiile paralizării aproape totale a creditului, va trebui să plătească întreaga sumă restantă în termenul stabilit. Aruncându-și ochii mai mult de formă asupra bilanțului, se mărgini să-i atragă atenția asupra ușurinței cu care se prelungise o creanță de două milioane (era vorba de polițele Weiss), care, încasată, ar fi fost suficientă pentru stingerea obligațiilor față de bancă. După aceste cuvinte, își luă pălăria, refuză invitația la masă a lui Victor și plecă grăbit la gară.

Victor rămase singur în birou, bântuit de presimțiri negre. Baniile luați de la Banca Națională trebuiau rambursați într-o lună. Era convins, după vizita inspectorului, că ar pierde timpul de pomană cerșind amânare. Nu numai că n-ar obține-o, dar s-ar izbi de o rezistență fermă chiar în cadrul consiliului de administrație al propriei sale bănci. Acum era sigur că inspecția se explica printr-o mașinație de culise, a cărei răspundere revenea lui Mărcuș și acoliților săi. Se lămurea, astfel, larghețea excesivă a directorului, când propusese o prelungire de un an a polițelor Weiss. Nu ca să-l salveze pe el se ridicase în ședința din noiembrie a consiliului, ci ca să-l înfunde mai tare, punându-l într-o situație imposibilă în raport cu banca. Din punct de vedere strict formal, poziția sa era inatacabilă, nimeni nu-l putea sili să plătească înainte de termen. Moralmente vorbind, avea datoria să o facă, dacă nu voia să împingă banca la ruină cu înseși mâinile lui. De unde să scoată însă, într-o lună, cele două milioane?

Zilele rămase până la ședință se scurseră într-o tensiune crescândă. Prin Kretsch Sanyi, care le știa pe toate, află că în rândul membrilor consiliului, atmosfera îi era nefavorabilă. Mărcuș declara tuturor, fără a se feri, că directorul general nu mai poate asigura, *din punct de vedere moral*, bunul mers al afacerilor băncii și că, dacă nu-și va înainta singur demisia, îl va sili el să se retragă.

În ajunul ședinței, îl căută acasă Keller. Potrivit obiceiului, bătrânul sosise din timp ca să examineze în tihnă documentele

ce urmau a fi supuse dezbaterei. După câteva fraze de circumstanță în legătură cu bilanțul pe 1929, i se adresă în felul lui deschis, fără a-și alege cuvintele:

– Mai e ceva, Victor, în afara bilanțului. Nu știu dacă ești informat că în sânul consiliului există un curent de opinie împotriva ta. N-are nici o importanță cine l-a provocat și nici în ce măsură e justificat, destul că există. Dacă bilanțul va primi aviz favorabil, ceea ce mi se pare posibil, vor fi aduse în discuție problema împrumutului la Banca Națională și, în subsidiar, problema polițelor Weiss. Te asigur că de data aceasta se va discuta pe față și fără menajamente. Sincer să fiu, nu m-aș mira dacă s-ar propune un vot de blam. Și tare mă tem că destui vor vota împotriva ta.

– Destui nu înseamnă mare lucru. Întrebarea e câți și cine? Tu, Samu-bácsi, de partea cui vei fi?

Bătrânul își încreți fruntea și se răsturnă pe spătarul fotoliului cu un oftat adânc.

– Dragă Victor, știi foarte bine că am fost întotdeauna alături de tine, la bine și la rău. Dar trebuie să înțelegi că de data aceasta e o chestiune de viață și de moarte. Banca se salvează sau dispare. Între tine și bancă, eu merg cu banca.

Victor nu se aștepta la alt răspuns. Doar Keller îl avertizase odată că în afaceri sentimentele nu au ce căuta.

– Înțeleg foarte bine, răspuse el. Din păcate, am mâinile legate. Aș vinde chiar acum acțiunile mele și m-aș retrage de la bancă, dacă acesta va fi cuvântul majorității. Mă tem însă că o asemenea măsură ar stârni panică în rândul depunătorilor și în douăzeci și patru de ore am fi nevoiți să suspendăm plățile.

– Ai dreptate, a vinde în conjunctura actuală ar însemna un dezastru pentru bancă. Va trebui să scoți banii de aiurea, să obții un împrumut. Eu te-aș putea ajuta, dar am fondurile blocate într-o afacere până la sfârșitul anului. Ca să fiu sincer cu tine până la capăt, chiar dacă aș avea banii în buzunar, aș ezita să ți-i dau. Aș risca să-i pierd și nici nu cred că ți-ar fi realmente de folos. Te-ai afunda mai adânc, în loc să te salți din greutăți.

Keller îi așeză pe braț mâna prelungă, cu degetele osoase.

– Victor, ascultă-mi sfatul dezinteresat. Trebuie să alegi între bancă și uzină. Renunțând la una, ai o șansă să te salvezi. Dacă te vei crampona de amândouă, te vei duce la fund, fie cu una, fie cu cealaltă. Reflectează matur și hotărăște-te. Ai o noapte la dispoziție. Știi, francezii au o vorbă: *nuit porte conseil*¹.

Victor se decise înainte de venirea nopții. Keller avea, desigur, dreptate, dar numai vorbind din afară. Cu riscul de a se duce la fund, el nu putea renunța nici la bancă, nici la uzină, pentru că în amândouă investise o parte din ființa lui și renunțând ar fi însemnat să retez ceva din sine însuși. Cu orice preț, va rămâne la „Sălăjana“. Dar după ce apele se vor liniști și își va întări situația în cadrul băncii, va trebui să se descotorosească de Mărcuș și de clica lui, pentru a-și putea vedea netulburat de treabă.

A doua zi, după ce bilanțul primi aprobarea consiliului, se ridică declarând că are de făcut o comunicare importantă. Majoritatea membrilor (printre ei și Keller) crezură că își va prezenta demisia. În loc de aceasta, spre surprinderea generală, le aduse la cunoștință că a luat legătura cu succesorii lui Weiss, care s-au declarat de acord să-și achite obligațiile către bancă în termen de o lună.

IV

Între timp relațiile dintre Lenica și Victor continuă să se strice de la o zi la alta. După criza de lacrimi din toiu nopții, Victor se convinsese definitiv că în comportarea ei nu se ascundea nici o anumită mândrie jignită, nici un calcul diplomatic. Lenica nu avea nevoie de el, nu-l voia pur și simplu și nu știa ce să facă pentru a-l ține la distanță. Indiferența pe care i-o arăta, departe de a fi jucată, era clădită pe dispreț și chiar pe ură. Împins de un sentiment de revanșă, își îndoi insistențele,

---

¹ Noaptea e un sfetnic bun. (*franc.*)

în loc de a le pune capăt. Se strecura seară de seară în așternutul ei, posedând-o cu o dușmănie neputincioasă, care dădea un preț nou intimității dintre ei. N-o dorise cu atâta patimă nici în primăvară, după înfiriparea cu adevărat a vieții lor comune, nici în toamnă, după înapoierea din Dărăbanți. Trebuia să-i înfrângă împotrivirea îndârjită și nu găsea altă cale decât umilind-o. Încet-încet, rezistența sufletească a Lenichii se frânse. Se trezea în fiecare dimineață cu mintea cețoasă, bântuită de amintirile de coșmar ale nopții. Zăbovea până târziu în așternut, pretextând oboseala, dar, de fapt, pentru a nu da ochii cu el. Dimineața trecea mai ușor în societatea Helenei. Dar înapoierea de la birou a lui Victor o anunța că nu mai e atât de mult până la lăsarea serii. Iar seara însemna dormitorul, patul comun și chinul cu cruzime repetat, al trupului și al sufletului. La fel ca în primele săptămâni de căsnicie încerca să scape prin tot felul de stratageme posesiunii înjosoare. Întârzia minute lungi în baie, se declara indispusă sau se prefăcea că a adormit. Erau, în fond, tot atâtea rugăminți de a o cruța, rugăminți mute, pe care el le înțelegea prea bine, dar refuza să le asculte. Iar ea i se dădea încă o dată și încă o dată, cu o disperare din ce în ce mai rău stăpânită. Umilită, disprețuită, cu trupul pângărit, neputincioasă să se salveze, ajunsese o zdreanță în proprii ochi.

Niciodată nu simțise mai mult ca acum nevoia unui sfat. Dar cui să i-l ceară? Rudele ei erau depărtate, de soacră-sa se înstrăinase. Într-un moment de însingurare se spovedi lui Miskabácsi, care-i devenise duhovnic. Deși se exprimă mai mult în generalități, bătrânul pricepu despre ce e vorba. Din păcate, înțelegerea vechiului celibatar era limitată. O sfătuî să aibă răbdare și să se încreadă în mila lui Dumnezeu: „Lasă-te în seama Lui și îndură totul cu resemnare”, îi spuse în încheiere. „El știe mai bine decât noi ce trebuie să facem. Nici o suferință nu e zadarnică. Ea ne răscumpără și ne înalță”.

Cuvintele de consolare ale preotului, prea abstracte, ca să le poată raporta cazului ei particular, nu-i spuseră nimic. Nu

se îndoia de bunătatea nesfârșită a lui Dumnezeu în ale cărui mâini se găsea împreună cu ceilalți oameni. Cu fiecare zi zidurile se strâneau împrejurul ei, încercuind-o. Timpul trecea fără ca la orizont să se întrevadă o zare de lumină. O porțiță de scăpare exista undeva, ea trebuia descoperită cât mai repede cu putință, până nu va fi prea târziu și nu se va trezi întemnițată, ca într-o celulă, pe tot restul vieții. Dar unde se ascundea porțița de salvare și cine o va conduce la ea?

Cu mai puține rezerve, dar fără a dezvălui amănuntele, se destăinuie lui Izi. Asemenea preotului, înțelese și ea ceva și răspunse în consecință. „Poate că ar fi bine să nu vă vedeți un timp. Două săptămâni, o lună. Chiar oamenii care se iubesc trebuie să se mai separe câteodată. După o despărțire, traiul în comun capătă o altă noimă. Inventează un motiv și du-te la Alba Iulia. Uite, Paștele ar fi un pretext cât se poate de nimerit“.

Îi scrisese unchiului Franțisc, cu aceleași reticențe, cerându-i îngăduința de a-și petrece Sărbătorile la Dărăbanți. Îi vorbi de viața fără sens pe care o duce la Sylvania, de speranțele spulberate, de decepții și umilințe. Părintele Buteanu îi răspunse că o primește cu dragă inimă oricâtă vreme ar dori să petreacă în casa lui. Pe de altă parte, o sfătui să nu se lase descurajată de greutate, că așa e la început, neînțelegerile sunt firești, vor trece...

„Doamne“, gândi Lenica închizând scrisoarea în sertarul mesei de corespondență, „sunt de prisos pe lumea asta, nimeni nu are nevoie de mine“.

Singura care-i stătu aproape în săptămânile acelea, fu Helena. Cu moartea în suflet vedea cum căsnicia lui Victor se duce de râpă. Certurile se curmaseră din senin, lăsând în loc o tăcere prevestitoare de furtună. În casă se statornici de la o zi la alta neorânduiala, de parcă ar fi murit stăpâna. Haine, pieptene, foarfece zăceau uitate peste tot, treburile se amânau de la o zi la alta. Ea nu se amesteca deloc, ca să nu învenineze atmosfera. Răsfățată de noră-sa, Piroška își cam lua nasul la purtare. Una-două, pleca acasă și răspundea răstit la întrebări, încât Lenica însăși fu nevoită s-o mustre, amenințând-o cu concedierea.

– Ascultă, draga mea, o luă Helena deoparte, hotărâtă, în sfârșit, să pună degetul pe rană, vreau să vorbim pe față, suflet la suflet. Ce-a fost până de curând între noi s-a sfârșit. M-am schimbat, sunt alta; în lumea întreagă de vei căuta, o prietenă credincioasă ca mine nu vei găsi. Ceea ce duceți voi doi, tu și Victor, nu e viață, ci caznă. De o lună de când m-am înapoiat n-am liniște din pricina voastră. Lui Victor îi plouă și-i ninge de când se scoală până se culcă, tu te amărăști și te topești văzând cu ochii. Vă sunt amândurora mamă, înaintea mea vă puteți deschide sufletele. Ce e cu Victor? S-a îndepărtat trupește de tine?

– Nu, răspunse ea cu o neașteptată sinceritate, eu sunt cea care s-a îndepărtat, iar el nu vrea să înțeleagă.

– Dar ce ți-a făcut? se încruntă Helena, străduindu-se să pătrundă miezul ascuns al acelor cuvinte.

– Nu mă iubește, declară ea, simplu, nu-i trebuiesc altfel decât trupește. Viața mea a devenit o osândă. I-am dat totul și n-am primit nimic.

Vocea i se curmă dintr-o dată, parcă ar fi fost pe punctul de a izbucni în lacrimi.

– Nu-i nevoie să spui nimic, dacă nu vrei, interveni cu blândețe Helena, strângându-i cu putere mâna. Începuse să se dumirească, deși mai păstra unele îndoieli. Asta e soarta noastră a femeilor, oftă ea, avem îndatoriri cărora trebuie să le răspundem, fie că ne place, fie că nu.

– Care îndatoriri? i-o întoarse ea, obidită. Îndatorirea de a te lăsa călcată în picioare, umilită, tratată ca ultima dintre femei?

– Cât de bine te înțeleg! exclamă Helena, cu o intonație care Lenichii i se părea teatrală, deși se explica prin neobișnuința de a purta o discuție atât de delicată. Sunt lucruri pe care fiecare femeie le cunoaște din propria experiență. Așa sunt bărbații, nu le pasă decât de ei. Dar te-ai gândit unde veți ajunge? Doar n-o să vă despărțiți! Fiind catolici, nu vă veți putea recăsători niciodată. Sunt în joc viețile voastre, ale amândurora. Oare poți sta cu brațele încrucișate, când e în joc propria ta existență?

O fixă consternată, cu o convingere mută, zugrăvită pe trăsături, mirată că nu pricepe ceva atât de simplu.

— Am făcut tot ce-a atârnat de mine, răspunse Lenica cu o tristețe rece în glas, am mers chiar dincolo de ceea ce mă credeam în stare. Mai mult decât atât nu pot!

Intrarea servitoarei puse capăt discuției. Helena spera s-o continue cu un prilej apropiat. Din răspuseri, cu ghearele și cu dinții, se va opune dezbinării din familie. De va fi nevoie va sta de vorbă și cu Victor.

„Întâi veți trece peste trupul meu și numai apoi vă veți despărți!” făgădui ea solemn, adâncindu-se în pernele fotoliului.

La scurt timp după aceea avu loc nunta lui Rori Nichita. Se mărita, în sfârșit, cu doctorul Chicoș, numit de curând medic al căilor ferate în Sylvania, în ciuda unei opoziții mai mult formale din partea Augustei. De fapt era mulțumită de ginere, băiat harnic, așezat, cu un viitor frumos, chiar dacă deocamdată nu-l dădeau banii afară din casă. Dar medicina e meserie de aur, priceput să fii și strângător, că în câțiva ani ai făcut avere. Augusta le dădu ultimele iugăre din pământul de la Plopiș și o sută de mii, bani peșin, întocmai ca celorlalte două fete. Avu grijă să-și păstreze casa și iugărele de vie, ca să nu fie nevoită la bătrânețe să trăiască pe spinarea copiilor. De altfel o bătea gândul să se mute la Sylvania, pentru a mai răsufla un strop, acum că își căpătuisese ultimul copil (băiatul, Virgil, era de câțiva ani avocat cu clientelă la Marghita).

Dacă ar fi fost după ei, nici Victor, nici Lenica nu s-ar fi dus la nuntă. A doua zi după ședința consiliului de administrație și în ajunul plecării la Oradea, Arad și Cluj, lui Victor numai de petrecere nu-i ardea. La rândul ei, Lenica nu se simțea de câțva timp bine. Necazurile din ultimele luni îi redeschiseseră vechiul catar stomacal. Dar de dus trebuiau să se ducă, n-aveau încotro, o dată ce promisese. Nici apele Dunării nu i-ar fi spălat de muștruliala Augustei, dacă s-ar fi scuzat în vreun fel, cu sau fără temei.

Cununia se ținu în biserica vicarială, iar petrecerea la restaurantul „Calafat”, împodobit sărbătorește, mai frumos ca

la Anul Nou. Atmosfera fu veselă și însuflețită, întreținută de numeroasele toasturi și de acordurile muzicii lui Fátyol. Victor, posac, fără chef ca întotdeauna când ieșea în lume, se deschise îndată ce bău câteva pahare. După furtunile de la bancă, simțea nevoia să se destindă. Dansă, bău șampanie, rosti un toast. Lenica nu era în apele sale, avea o greutate la stomac și o dureaua capul. Abia se atinse de mâncărurile care soseau într-una și își muie buzele în pahare. Își reaminti de nunta ei. Trecuse un an de atunci. Ca niște ilustrații dintr-un vechi album de poze, îi treceau prin fața ochilor biserica plină de lume, cortegiul de trăsuri înșirat pe o sută de metri, sala hotelului „Dacia”. Auzea parcă aievea pocnetele dopurilor de șampanie și vocile celor ce se întreceau în a le ura fericire veșnică. Cât de depărtate erau acum toate și cât de lipsite de sens! Până și bucuria zugrăvită pe obrazul lui Rori, aflată în al nouălea cer, i se părea inconștientă și deplasată. De ce să râzi, când bucuria îți va fi atât de scurtă, iar mâine va veni rândul lacrimilor?

Îndată ce mirii se retraseră, plecară și ei. Era abia zece, iar petrecerea avea să țină negreșit până în zori. Dar Victor călătorea a doua zi la Oradea și se scula devreme. Pe drum, în mașină, Victor vorbi tot timpul, stârnit de paharele de șampanie. Avea un zâmbet fix, nefiresc, pe buze și izbucnea uneori în hohote de râs stridente. Coborând din mașină, îi înlănțui strâns brațul, ca și când ar fi voit s-o susțină, și o conduse spre scări.

– Ce e cu tine? o întrebă el, după ce intrară, amintindu-și parcă de comportarea ei aparte. N-ai scos un cuvânt toată seara.

– Nu mă simt bine, răspunse ea. Mă supără stomacul.

El nu comentă explicația, ci se mulțumi să râdă scurt, într-un fel care Lenichii i se păru sarcastic. Se vedea limpede că nu crede în vorbele ei. „Doamne Dumnezeule”, gândi înfricoșată „va începe din nou, nici de astă dată nu voi fi cruțată!” Încercă să câștige timp, în speranța că, târăgănând lucrurile, va reuși să scape.

– Să-ți fac geamantanul? se oferi ea, cu o promptitudine bătătoare la ochi. Într-o jumătate de ceas am isprăvit totul.

– Nu-i nici o grabă, o asigură el. Avem vreme destulă mâine dimineață. Doar nu plec la oră fixă cu trenul!

Trecu în baie, unde rămase minute lungi, prelungind fiecare detaliu al toaletei de noapte. Avea ca o piatră în stomac și o încerca o ușoară greață. Când reveni în dormitor, Victor era întins în pat cu pleoapele coborâte. Amăgindu-se că a adormit, se vârî iute sub plapumă și stinse lampa de căpătâi. Nu apucă să-și potolească bătăile inimii, că-și simți mijlocul încercuit de brațul lui puternic care o trăgea spre sine. Rămase încremenită, cu răsufierea curmată, incapabilă să schițeze o mișcare. Încurajat de ceea ce socotea a fi o consimțire tăcută, Victor îndepărtă plapuma de pe ea și-i ridică poalele cămășii. Depunând adânci peceți fierbinți, buzele îi străbătură pântecul plin într-o căutare pătimașă, răscolitoare. Voi s-o cuprindă întregă în brațe, când trupul ei se cutremură într-un spasm violent, iar palmele proptite cu îndârjire în crucea pieptului îl respinseră, împiedicându-l să se apropie.

– Lasă-mă! se împotrivi ea cu vocea sugrumată de efort. Mi-e rău! Ți-am spus doar că sunt bolnavă!

Era însă prea târziu ca să-i înfrâneze pornirea dezlănțuită.

– Pe cine crezi că prostești cu asemenea cuvinte? găfâi el, frământându-i, în mici mușcăături, carnea fragedă, elastică a sânelui. La ce bun circul acesta? Doar știi prea bine că-ți face plăcere... Îți închipui că n-am observat?

Se plecă și mai adânc asupra ei, căutându-i buzele. Ea se feri cu îndărătnicie. O boare de vin și de sudoare bărbătească, îi pătrunse în nări. O clipă crezu că i se va face rău. Cu aceeași mișcare bruscă, aprigă, născută deopotrivă din disperare și din dezgust, îl îmbrânci într-o parte și se zvârli ca o nebună în afara patului, gata-gata să cadă pe podele. Își recâștigă cu greutate echilibrul. O sfârșeală dureroasă, vecină cu leșinul, îi muia membrele. Abia avu timp să nimerească în baie, unde începu să verse în icniri prelungi, suite din măruntaie, ca un om care-și dă duhul.

Reveni în dormitor albă ca hârtia, stoarsă de puteri, cu trăsăturile urâte, ștergându-și buzele învinețite. Deoarece el întinse mâna s-o sprijine, îl plesni cu palma pe amândoi obrajii.

– Pleacă de aici! izbucni cu o înverșunare de care nu se crezuse până atunci în stare. Să nu cutezi să te atingi de mine! Mi-e destul până peste cap! Femeie de stradă să fi fost și așa fi meritat să te porți mai bine! De azi înainte nu voi mai împărți cu tine același pat! Ia-ți așternutul și treci în camera de domni sau în salon! Deoarece el o privea aiurit, cu o mână uitată pe obrazul pălmuit, reluă țipetele: Nu pricepi? Mi-e silă de tine, te urăsc din adâncul sufletului! Nu vreau să te mai văd! Pleacă odată că, de nu, plec eu!

Se reîntâlniră dimineața la cafeaua cu lapte. Lenica era trasă la față, cu cearcăne vinete în jurul ochilor. Nici Victor nu arăta mai bine. Cât timp fu Helena de față, nu scoaseră un cuvânt, mulțumindu-se să mănânce în tăcere. Simțind că e de prisos și că e mai bine să-i lase singuri, Helena ieși să pregătească geamantanul.

– Îmi pare rău de cele întâmplăte azi noapte, murmură Victor cu o voce înceată în care se citea regretul. N-am știut că ești bolnavă.

– N-are de ce să-ți pară rău, răspunse ea, luând șervetul de pe genunchi și împăturindu-l cu grijă. Ce-a fost a trecut. S-a adăugat însă la altele multe, care atârnă prea greu ca să nu rămână.

Deoarece el tăcea neînțelegând exact ce vrea să spună, continuă liniștită.

– Nu e momentul să începem acum o discuție pe care trebuia s-o avem de mult, dar de care ne-am ferit amândoi din teamă sau din comoditate. Înainte de a pleca, așa vrea să știi ce e în sufletul meu. Căsătoria noastră, încheiată în pripă și nedorită, de fapt, de nici unul dintre noi, a fost o greșeală. Când m-ai cerut de nevastă, ai spus că vom avea timp să ne cunoaștem mai bine. Un an a trecut de atunci, destul ca să ne dăm seama amândoi că nu ne potrivim decât cel mult trupește. Atât însă nu e de ajuns, cum singur ți-ai dat seama. Lipsită de

dragostea adevărată, legătura trupească devine repede o nevoie de rând și un chin. Nu vreau să rostesc vorbe mari, dar așa nu putem merge mai departe. Tu pleci. Vom fi câteva zile singuri. Să încercăm să ne limpezim gândurile și să luăm o hotărâre definitivă. În ce mă privește, așa voi face, iar la înapoiere îți voi spune la ce încheiere am ajuns.

Helena isprăvisese pregătirea geamantanului. Îl încuie și-l încătără-mă, apoi îl încredință slujnicii să-l ducă jos la mașină.

– Vezi, Viți, dragă, îi reaminti ea, revenind în camera de zi, dacă ajungi la Cluj, fă-ți vreme și te du la Vârlez să-l vezi pe Sever și să-mi spui ce face. Că și el, de câtăva vreme, tare s-a mai făcut leneș la scris!

Deși terminase de mâncat, Lenica rămase la masă și după plecarea lui Victor. Cuprinsă de o ciudată amorțeală, auzi venind ca de pe altă lume bâzâitul mașinii ce se depărta. O revăzu, un sfert de ceas mai târziu, pe șosea, dincolo de albia Crasnei, micșorându-se mereu și arătându-i parcă drumul pe care ea însăși avea să-l aleagă.

V

Chiar dacă nu i-ar fi cerut-o Helena, Victor tot ar fi trecut pe la Vârlez să-l vadă pe Sever. Scopul călătoriei sale la Oradea, Arad și Cluj era de a obține, dacă nu toți, măcar o parte din banii pe care se obligase să-i restituie băncii. Lor le-ar fi adăugat la nevoie, cele câteva sute de mii câștigate din toamnă încoace la uzină. Se gândea, firește, la un împrumut, garantat cu acțiunile de la bancă sau cu partea lui Sever din moșia de la Ocna (de partea lui nu voia să se atingă, păstrând-o liberă de sarcini, pentru orice eventualitate). Nu se îndoia că fratele său ar fi consimțit să-i devină garant, ba chiar ar fi primit să solicite împrumutul pe numele lui.

Înțelese în scurtă vreme că merge pe o cale greșită, în care, de altfel, nu prea credea nici el. Pretutindeni fu întâmpinat cu același refren: „nu sunt bani“, „criza creditului“, „dificultățile

conjuncturii". Le știa prea bine, deoarece le repetase, la rândul lui, altora, deși nu se putea împiedica să-și spună că refuzul e determinat probabil de zvonurile ce se colportau în legătură cu dificultățile lui financiare. De ce ar fi dat împrumut milioane unui om ciuruit de datorii? Până și frații Fried rostiră un „nu” politic, minuțios motivat, după ce, în prealabil, schimbabilă între ei o privire semnificativă.

Trei zile mai târziu era la Cluj. Trecu pe la „Albina” și pe la „Ardeleana”, mai mult ca să-i salute pe cei doi directori și să se informeze despre perspectivele unei amânări a împrumuturilor ce expirau în primăvara aceea. Ember îl primi politic, dar reținut, dându-i un răspuns evaziv. Manciulea, cu care se întreținu mai îndelung, îl sfătui să nu contracteze un nou împrumut. Acum nu e vorba să te menții, ci să pierzi cât mai puțin. Asemenea lui Keller, considera că trebuie să aleagă între uzină și bancă: ori, ori.

În ciuda evidenței, nu dezarmă. Cu recomandarea lui Keller, care se arată foarte serviabil, se adresă „Băncii de Economii și Consignații”, una dintre cele mai prospere instituții de credit cu capital unguresc din Ardeal. Directorul, Samosközi, îl ascultă cu atenție, învărtind între degete cartea de vizită a lui Keller. Declară că e perfect edificat și-i ceru să completeze o cerere cu datele necesare. El va cerceta cu luare-aminte și va aviza. Nu mai repede însă de începutul lui iunie, când consiliul de administrație se întrunea în obișnuita ședință trimestrială.

Chiar dacă în iunie ar fi primit aviz favorabil, ceea ce era îndoielnic, ar fi fost prea târziu. Îi mai rămânea pământul de la Ocna. După ce ani de zile îl socotise o povară de care s-ar fi descotorosit bucuros, acum îi venea greu să-l înstrăineze. Era, de fapt, ultima lui pavază și resursă. Mâine, când nevoia îl va strânge din nou în chingi, încotro se va îndrepta după ajutor?

Mai mult ca să sondeze terenul, se adresă unor misiți de terenuri agricole. Toți se declarară de acord să se ocupe de afacerea lui, declarând că amatori s-ar găsi, dar că operația e

anevoioasă și că va dura un timp oarecare. Victor aprobă mecanic. În sinea lui, își spunea că nu va vinde pământul și va fi silit să renunțe la acțiuni și, odată cu ele, la bancă. Și încă dacă părăsind banca ar salva uzina! Cine-i garantează însă că, până la capăt, nu le va pierde pe amândouă?

Vânturând asemenea gânduri, străbătu Piața Unirii. Era o splendidă dimineață, caldă și luminoasă de aprilie. În dosul statuii lui Matei Corvinul se scuturau de ultimele flori galbene tufele de forsiția. Porumbeii ciuguleau harnici semințele presărate de-a lungul aleilor. Sus, pe Cetățuia năpădită de verdeață, înspre Hoia, pomii își desfăceau coroanele albe și roze. Un vânt abia simțit stârnea un freamăt stins în frunzele salcânilor de la marginea trotuarelor.

Cu un an în urmă, într-o duminică la fel de caldă și de frumoasă, străbătuse piața împreună cu Lenica. Își amintea și acum zilele petrecute la Cluj, pe stradă, în vizite, la operă, și sentimentul de eliberare și de regăsire pe care îl încercaseră amândoi la sfârșitul acelei a doua călătorii de nuntă. Ce se va alege de ei? În fiecare seară, după ce rămânea singur, gândurile i se întorceau la Sylvania, la întâmplările ultimei nopți, la cuvintele schimbate dimineața. Lenica avea dreptate. Așa nu puteau merge mai departe. Pe de altă parte, o despărțire n-ar fi rezolvat nimic. Neputându-se recăsători, viețile le-ar fi rămas pentru totdeauna zdrobite. Atunci?

În colțul străzii mareșal Foch, îi veni în minte că unchiul său, Gyuri, locuiește la doi pași, lângă biserica unitariană. De câțiva ani își părăduia, iugăr de iugăr, moșia. Cine știe, poate l-ar putea ajuta, recomandându-i vreun om de încredere care să urgenteze vânzarea moșiei. Dar Gyuri nu era acasă. Slujnica, o ungueroaică dezghețată, îl informă că la prânz unchiu-său avea întâlnire la cafenea cu „doamna” (adică cu Zizi Gelep).

Un ceas mai târziu, intră la „Belváros”, unde Gyuri avea obiceiul să-și facă veacul. La ceasurile amiezii, localul vuia ca un stup în preajma roitului. Oameni de afaceri, avocați

între două procese, profesori ieșiți de la cursuri, rentieri, studenți cu subvenția recent primită de acasă se abăteau pentru un minut, ca să înfulece o zonă sau să bea o halbă și rămâneau adesea până după-amiază târziu. Pe Gyuri îl găsi la o măsuță din colț. Comandase *virșli* cu bere și urmărea cu un ochi interesat partida de biliard ce se desfășura alături. Buhăit, cu fălcile tremurând de grăsime la cea mai mică mișcare, își clătină bărbia dublă retezată de dunga tăioasă a gulerului scrobrit, în semn de bună venire. Încă înainte de a i se adresa, făcu semn chelnerului să mai aducă o bere.

– De când ești la Cluj? se interesă el amabil. Ce face Helén-néni? Dar Lenica?

Sorbind din paharul de bere, Victor îi mărturisi scopul vizitei la Cluj. Aminti și de intenția de a-l vizita pe Sever la Vârlez.

– L-am văzut de câteva ori, zise Gyuri, ștergându-și buzele groase, albite de spuma berii. E mereu cu Vaida, profesorul de la Bariț, fostul lui coleg de la Viena, mare socialist. Din câte am auzit, și Sever s-ar fi înscris la socialiști. Așa mi-a spus Henegariu, care e coleg cu Vaida. A fost văzut pe la întruniri. De toate am avut în familie, chiar și escroci, pe frate-meu, numai un socialist ne mai lipsea!

Auzind de intenția lui Victor de a-și vinde pământul, Gyuri ținu să-l avertizeze, în timp ce își așeza furculița în farfurie:

– Să știi că nu-ți va fi ușor. Anul trecut în primăvară, când te-am sfătuit să vinzi, altfel stăteau lucrurile. De atunci multe s-au schimbat. În toamnă, abia am reușit să vând zece prăpădite de iugăre pe mai nimic. Se tot vorbește de la o vreme că guvernul va veni cu o lege a conversiunii datoriilor agricole și lumea așteaptă să vadă ce se va întâmpla.

Îi dădu totuși adresa unor mișiți din Zalău și Carei.

– Cu ei te vei ajuta mai degrabă decât cu jidovii de aici din Cluj. Nimeni nu-și cumpără moșii aflate la o sută de kilometri depărtare, în locuri necunoscute.

Zizi Gelep își făcu apariția la unu, mai frumoasă și mai ispititoare ca oricând. Nici nu se putea altfel, explică ea, de

vreme ce abia ieșise din mâinile doamnei Harnik, cea mai renumită cosmeticiană din oraș. Ceasurile petrecute la coafor, la manichiuristă și la institutul de frumusețe îi stârniseră o foame de lup. Gyuri insistă ca Victor să rămână cu ei. Dacă nu i-a fost de folos, măcar să nu plece flămând de la masa lui. În curând nimeriră ca din întâmplare diverși prieteni pe care Gyuri îi reținu de asemenea. În scurtă vreme, prânzul se însufleși. Un chef în lege promitea să se încingă.

Victor se retrase la timp și se înapoie la hotel. Era hotărât să plece a doua zi. Călătoria se soldase cu un eșec total. În drum spre Silvania, se va opri la Vârlez și apoi la Zalău ca să stea de vorbă cu misitul lui Gyuri. Nu-și făcea însă nici o iluzie. Oricât de descurcăreț ar fi fost, tot nu i-ar fi găsit un cumpărător de azi pe mâine. Vrând-nevrând, își va vinde acțiunile și va părăsi banca. Vorbele lui Keller îi reveniră în minte: *Qui habet tempus, habet vitam*. Dacă ar fi avut nu una, ci două luni la dispoziție!

Pe la șapte ieși în oraș. Simțea nevoia să respire aer curat și să se miște. La restaurantul „Czell“, unde intră să cineze, găsi toate cele patru saloane pline. O persoană de la o masă mai retrasă se ridică în picioare și-l salută. Era Lakatos, arendașul Ocnei. Îmbătrânise în ultimii ani, părul îi albise, două cute adânci i se săpau în obraji, ori de câte ori zâmbea. Altfel, se ținea bine la cei aproape șaiszeci de ani, drept ca bradul și cu o expresie de energie nedomolită în priviri.

Foarte îndatoritor, îl rugă să ia loc la masa lui. El tocmai a terminat și avea de gând să cheme țalul. Venise la Cluj să-și vadă băiatul mai mic, student la agronomie. A profitat de ocazie și a dat o fugă până la Turda, unde locuia una din fete, măritată cu un procurist de la fabrica de sticlă. Deoarece Victor se adâncise în lectura listei de bucate, îi recomandă să ia *rostbrat à la Eszterházy*, specialitatea casei.

În timp ce Victor făcu comanda îl întrebă, politicos, ce treburi îl aduceau la Cluj. Contrar obiceiului său de a nu se deschide înaintea nimănui și cu atât mai puțin înaintea unui

străin, îi împărtăși intenția de a-și vinde partea de moșie. De îndată ce-l auzi, arendașul se schimbă la față. Grijuliu, cu tot felul de menajamente, se interesă dacă a primit până atunci vreo ofertă serioasă.

– Știți, mărturisi el în cele din urmă, ușor încurcat, aș fi și eu amator. Sper că nu găsiți deplasată pretenția mea. După ce am muncit treizeci de ani pe moșiile altora, trudind din greu, aș dori să am și eu un colțișor de pământ.

– De ce nu? răspuse Victor. E o dorință legitimă.

– Așa-mi spun și eu, răsuflă ușurat Lakatos. Și-apoi, cum să vă spun ca să nu mă înțelegeți greșit? Într-un fel, Ocna îmi aparține și mie. Acolo mi-am cheltuit cei mai buni ani, într-însa mi-am investit nu numai banii și munca, ci însăși viața mea.

Trecu îndată la considerente de ordin economic, fără să-și dea seama că încearcă să înduplece un om gata convins. O sută de iugăre ar fi exact cât i-ar trebui. S-ar ocupa de cultivarea lor încă vreo zece ani, de va fi în putere, apoi le va lăsa în seama băiatului, care până atunci va deveni un agronom priceput.

– Viitorul e al proprietății mijlocii, domnule doctor, își dădu el părerea. O nouă reformă agrară, chiar dacă ar avea loc cândva, nu se va atinge de moșiile mai mici de 50-60 de hectare. E cu neputință să faci o agricultură sistematică și rentabilă cu un milion de petice de patru-cinci iugăre. Țăranii înșiși au început să-și vândă unul altuia pământurile. Cei mai destoinici au ajuns să stăpânească și câte douăzeci-treizeci de iugăre.

Victor îl lăsă să vorbească în voie. De cumpărat era limpede că voia să cumpere. Cu ce avea însă să plătească?

– Chestiunea e că mie-mi trebuiesc banii gheață în cel mult două săptămâni, observă el, sceptic.

– Am înțeles foarte bine, domnule doctor, se grăbi să-l liniștească arendașul. Eu am puși de o parte în jur de un milion. Nevastă-mea a moștenit de curând o casă în Baia Mare, cu o grădină întinsă. Două-trei sute de mii capăt oricând pe ea. Restul banilor i-aș lua cu împrumut. Directorul băncii

„Economul“ din Cehul Silvaniei mi-e prieten bun. La nevoie, m-ar ajuta neamurile. Frate-meu, Frigyes, e om cu dare de mână, care de mult își dorește o moșioară. Poate s-ar întovărăși cu mine. Firește, mai întâi va trebui să ne înțelegem din preț.

Căzură repede de acord. Vor porni discuția de la două milioane, pe care Victor spera să-i urce cât mai mult, iar arendașul să-i coboare. Până atunci, Lakatos cerea un răgaz de trei zile. În răstimpul acesta s-ar repezi la Cehul Silvaniei și la Jibou, la fratele său. S-ar întâlni apoi la Ocna ca să stabilească la fața locului condițiile definitive ale afacerii.

VI

Victor părăsi restaurantul pe la nouă. Lakatos îl însoți până la hotel, din curtoazie, dar și pentru a mai obține o confirmare a vânzării moșiei, care, acum că ieșiseră în stradă, i se părea la fel de neverosimilă ca în prima clipă. Dar Victor mergea cu mâinile la spate, adâncit în gânduri. În loc să se bucure că a găsit un mijloc de salvare, se simțea năpădit de o tot mai persistentă indispoziție. După căldura de peste zi, se răcorise simțitor. În piață mișcarea începea să se domolească. În colțul străzii Universității, firma luminoasă de neon albastru a hotelului „New York“ se stingea și se aprindea ritmic.

— A întrebat de Dumneavoastră o doamnă, îl informă portarul, întinzându-i cheia. E în salonașul de alături. Vă așteaptă.

Așezată într-un fotoliu, o femeie tânără, îmbrăcată într-un taior argintiu, cu o pălărioară fără boruri, în formă de cască, frunzărea, picior peste picior, o revistă. Auzind pași, lăsă revista și își ridică ochii asupra lui. Era Eva Csáky.

— Te miră că mă întâlnești aici, nu-i așa? Îl întâmpină ea, întinzându-i mâna.

Victor o privea uimit și bucuros, parcă nu i-ar fi venit să-și creadă ochilor că o vede.

— Dacă mă mir? făcu el, sărutându-i vârful degetelor. Firește că mă mir! Cine ți-a spus că sunt în Cluj?

– Prea vrei să afli multe! zâmbi ea, clătinându-și capul. Nu ți-am mărturisit odată că știu totul despre tine? Se ridică din fotoliu, luând geanta de pe măsută, cu gestul cuiva care se pregătește să se retragă. Am și eu iscoadele mele!

El rămase cu privirile fixate asupra poșetei, spunându-și că în curând va pleca și întrebându-se ce anume ar putea face ca s-o oprească.

– Îți pare rău că am venit? Nu? Sigur? Atunci, invită-mă la bar! După cum vezi, mă poftesc singură! Acum nu mai sunt înfrigurată ca *atunci*, dar un pahar de vermut cu o felie de lămâie tot aș bea. Cred că mi se cuvine după un ceas de așteptare!

Localul se păstrase neschimbat în cei doi ani care trecuseră din seara rece de martie când se adăpostiseră acolo. Aceași atmosferă intimă, de un lux sobru, cu chelneri stilați. În sală nu erau ocupate decât trei-patru mese. Programul avea să înceapă abia pe la 10, când lumea ieșea de la spectacole și își încheia seara în localurile de noapte. O orchestră, adăpostită într-o nișă în formă de scoică, cânta un *shimmy*. O singură pereche coborâse în ringul de dans, o fată slabă, înaltă, cu ochelari, tipul funcționarei particulare, împreună cu un bărbat de patruzeci-cincizeci de ani, scurt, îndesat, cu părul tuns perie, care se înălța mereu pe vârfuri pentru a nu părea mai scund decât partenera.

Chelnerul, în frac, le aduse paharele cu băutura pe o tavă de argint.

- Ce faci în Cluj? îl întrebă ea, muindu-și buzele în pahar.
- Alerg după niște bani pe care nu-i găsesc, mărturisi el, evaziv.
- S-au ascuns banii în pământ?
- Așa s-ar părea. Cel puțin pentru mine.

Îi relată în câteva cuvinte despre vizita făcută în ajun lui Szamoșközi, directorul „Băncii de credit și consignații”.

– Vezi, dacă nu mi te-ai adresat mie? comentă ea între serios și glumă. Szamoșközi e un vechi prieten al familiei noastre, a copilărit cu tata. Poate că pe mine nu m-ar fi refuzat. Ei, ce zici, să încerc eu?

Victor nu răspunse. O bănuială nesigură puse stăpânire pe el. Ca și când ar fi uitat cu desăvârșire tot ce se întâmplase până atunci, se trezi dintr-odată alături de ea în localul pe trei-sferturi gol într-o nesperată intimitate. De ce l-a căutat la hotel? Și de ce l-a adus aici, unde totul, zidurile, mesele, muzica, lumina, evoca dragostea lor pătimașă și zadarnică? Numai ca să-i propună concursul la obținerea unor bani?

– E frumos din partea ta, zise el în cele din urmă, dar nu pot primi.

Ea își alese o țigară din mica tabacheră de aur și suflă fumul spre tavan.

– Eram sigură că mă vei refuza încă înainte de a-ți fi făcut propunerea. Scutură scrumul țigării cu o mișcare nervoasă. Deși mă întreb de ce n-ai apela într-o asemenea împrejurare la ajutorul meu. Spune-mi, Victor, nu crezi că între noi ar putea exista relații *normale* (accentuă cuvântul), ca între doi buni cunoscuți, care se stimează și își păstrează sentimente prietenești? Oricum ni s-a hotărât sau ni se va hotărî soarta, între noi doi a rămas ceva neschimbat. Cel puțin așa cred eu. Nu văd de ce ne-am ocoli și ne-am teme unul de altul.

– Eu nu mă tem de tine, Eva, murmură înăbușit Victor. Și-mi amintesc că odată m-ai asigurat că nu te temi nici tu.

– Atunci îmi porți pică pentru cele întâmplate în iarnă la Silvania? E oare condamabil că am dorit să-ți cunosc soția și am invitat-o la mine?

– Nu știu, se eschivă el. Subiectul îl indispucea, Lenica nu avea ce căuta în discuția lor. Poate că ai dreptate... Mie mi s-a părut ceva inutil și penibil.

Ceru din priviri să li se aducă alte două pahare. Oberul, un bărbat înalt, spătos, cu părul negru strălucitor, înclină capul în semn că a înțeles și transmise comanda chelnerului.

Trecură la alt subiect. Eva îi vorbi despre anul petrecut la Budapesta. Le era sortit însă să se înapoieze în locul de unde, cu voia sau fără voia lor, plecaseră.

– Ești fericit, Victor?

Întrebarea, neanunțată, îl surprinse mai puțin decât se aștepta. Dacă n-o poate evita, cel puțin să tranșeze problema o dată pentru totdeauna.

– De ce întrebi? replică el cu o anumită asprime în voce. Doar știi foarte bine că nu. Cum aș putea fi fericit după ce... Nu-și încheie fraza, care rămase suspendată asemenea unei declarații înfrânate în ultima clipă. Căsnicia și fericirea sunt două lucruri deosebite, care numai rareori se confundă. (Logodna ei recentă cu Donogán îi veni în minte). Nu ești și tu de aceeași părere?

– Se poate, admise ea, clătinând ușor lichidul roșu-sângeriu din pahar. Îmi place vermul. Ce e? Cinzano, Martini? Duse paharul la buze și-l goli cu încetineală în mici înghițituri abia perceptibile. Mai pot primi unul?

Chelnerul care le urmărea fiecare mișcare dispăru cu comanda.

– Se poate, reluă ea, dar eu m-am gândit numai la fericire, care e una singură, indiferent dacă are loc în cadrul căsniciei sau în afara ei.

– Toate acestea sunt lipsite de importanță, replică el, cu o voce domoală, umbrită de un anumit regret. În orice caz, nu ne privesc pe noi. Sorțile noastre au fost pecetluite pentru totdeauna.

– Nu mi-au plăcut niciodată vorbele mari, răspunse ea cu o neașteptată însuflețire. Cuvinte ca *totdeauna* sau *niciodată* sunt cel puțin imprudente, atâta timp cât în viață totul e provizoriu. Își așeză palma fierbinte pe mâna lui, într-un elan de sinceritate. Victor, să recunoaștem cinstit că am greșit amândoi acum doi ani. Eu am capitulat prea repede, tu n-ai avut răbdare să aștepți. Dacă rezistam încă șase luni...Îți dai seama? Șase luni!

– Da, așa m-am gândit și eu, recunosc eu. Dar totul s-a întâmplat pe dos. Tu n-ai avut tăria de a te împotrivi mamei tale, iar eu am încercat să te uit cât mai repede. Viața ne-a copleșit pe amândoi, iar lucrurile au intrat într-un fâgaș din care nimeni nu le mai poate scoate.

Tăcură amândoi, ca și când ar fi înțeles că dincolo de acest adevăr nu se mai poate ajunge. De la bar, un bărbat chel, cu un nas semitic, îmbrăcat în smoking, îi examina stăruitor. Să fie cineva din Silvănia? Ei și? N-au decât să umple orașul că a fost văzut în bar. Căsătoria sa e oricum sfârșită. Lângă el, Eva își făcea buzele într-o oglinjoară, pregătindu-se de plecare. Și din nou îl invadează regretul că în curând se vor despărți și că e pentru ultima oară când sunt împreună.

Îl scoase din impas orchestra care începu să cânte un tango argentinian.

– Nu dansezi? îndrăzni el, anticipând refuzul.

– Fie, conveni ea, ridicându-se, dar numai dansul acesta. Sunt obosită și e destul de târziu.

În timpul dansului, luminile din plafon se stingeau, iar sala rămânea cufundată într-o semiobscuritate care îmbia partenerii să se apropie. Victor îi încercui mijlocul mlădios, iar ea se făcu una cu el, lipindu-și obrazul de al lui. Sâni mici, pietroși îi răneau pieptul, răsuflarea fierbinte îi ardea pielea obrazului. Abia se mișcau înlănțuiți în mijlocul ringului, printre celelalte perechi, cuprinși de o bucurie fără margini, al cărei preț îl descopereau abia atunci.

– Victor, șopti ea, abia inteligibil, oricare ar fi sentimentele tale, eu te iubesc la fel ca înainte. În viața mea nu e loc pentru altcineva. Am fost și am rămas a ta.

La plată, căutându-și banii, Victor dădu peste cheia camerei de la hotel. Uitase cu totul că i-o dăduse portarul înainte de a-l avertiza că e așteptat.

„Dacă i-aș propune să urce la mine în cameră?” se întrebă el. „Oare m-ar refuza?”

Nu puse întrebarea, care risca să strice totul. Un sentiment de așteptare neîmplinită, vecin cu decepția, îl stăpâni în timp ce o conducea acasă.

„E aici lângă mine, aș putea oricând s-o ating”, își spunea întruna. „Doi ani am trăit despărțiți ca doi străini. Un sfert de ceas și nici atât și ne vom separa pentru totdeauna.”

Treceau în pas grăbit pe strada Regina Maria. O pâclă subțire, ca o pânză de păianjen, spânzura în jurul felinarelor. Se apropia de unsprezece. Grupuri zgomotoase venind dinspre teatru se scurgeau pe lângă ei. Erau spectatorii care rămăseseră în sală până la ultimele rechemări ale interpreților. La teatru se stingeau luminile. În seara aceea avusese loc o reprezentație de operă. Un afiș la intrare: *Lucrezia Borgia*.

Lângă Camera de Comerț le ieși în cale un grup de petrecăreți. Cu un gest spontan ea îi încercui brațul cu ambele mâini și își lipi obrazul de umărul lui. Înaintau în același pas, egal măsurat, în pocnetul ritmic al pantofilor. Trupurile, contopite, își comunicau cele mai discrete mișcări și impulsuri. „Oare ce vrea de la mine?” se întreba el nedumerit. O infinitate de fulgere mărunte îi străbătea trupul din creștet până în tălpi. În clipa aceea, o dorea mai mult ca orice, ar fi fost în stare să-i dea în schimb totul, chiar propria viață. O cuprinse în brațe îndată ce ușa vestibulului se trânti în spatele lor și începu s-o sărute în neștire, ca unul ieșit din minți. Ea se lăsă sărutată și mângâiată, apoi se desprinse cu delicatețe din îmbrățișarea lui năvalnică și, luându-i mâna, îl trase înăuntru.

Victor se dezmetici în patul larg cu o senzație de nemulțumire și de jenă. Îl durea capul ca întotdeauna când bea mai mult. Îi era prea cald, deși lepădase aproape totul de pe el. Alături, spre perete, cu o mână uitată pe pieptul lui dezgolit, Eva nu scotea un cuvânt. Nu-i auzea respirația, încât, dacă nu i-ar fi simțit mâna, ar fi crezut că s-a dat jos din pat și a ieșit. Se mișcă, în sfârșit, ridicându-se în capul oaselor până simți în spate tăblia patului.

– Ei, ai înviat? îi desluși el vocea limpede, ușor ironică și dintr-odată o simți întregă alături de el. Ce e cu tine? Ai cumva remușcări? Regreți? Stai, nu-mi răspunde, să aprind întâi lumina. Pe întuneric vorbele mint.

El tăgădui cu o mișcare repetată a capului. Deși nu-i auzi glasul, ea știa că e sincer. Și într-adevăr Victor nu regreta cele

întâmplare, deși își dădea seama că a fost ceva inutil, nici măcar un sfârșit și cu atât mai puțin un început. Dăruindu-i-se, ea atenuase cel mult sentimentul de umilință încercat în urmă cu doi ani și-i oferise un fel de revanșă târzie.

– Ce se va alege de noi acum? întrebă ea, înșelată de răspunsul lui mut. Suntem împreună, viețile ni s-au întâlnit din nou.

– Nimic, sună răspunsul lui sec. Și ca să risipească orice îndoială, repetă: nimic. Totul rămâne neschimbat, așa cum a fost înainte.

– Vrei să spui că mâine dimineată ne vom spune „adio” și ne vom despărți ca doi străini, care nu au nimic comun unul cu altul? Nu-i venea să creadă, își spunea că la mijloc sunt scrupule, reticențe sau prejudecăți, ce pot fi spulberate. Și dragostea noastră?

– Ce are a face aici dragostea? replică el, neînțelegând cum de nu realizează ceva atât de simplu. Nu înțelegi că viețile noastre sunt hotărâte pentru totdeauna și că singură dragostea nu le poate schimba cursul? Cu atât mai mult cu cât ultimele evenimente au adâncit o ruptură și așa ireparabilă?

La început Eva nu pricepu aluzia. Își spunea numai că a greșit, încercând să-l recucerească. Dându-i-se din nou, îi stârnise orgoliul și ieșise micșorată în ochii lui.

– Te gândești la Donogán Kuci? izbucni ea, brusc înveselită. Dacă ai ști ce personaj important a devenit! E un dansator excelent, călărește minunat și trage ca nimeni altul cu pușca, are toate calitățile pe care tu nu le ai, dar nu e soțul de care am nevoie. M-am logodit ca să scap de gura unchiului și, sinceră să fiu, ca să-ți fac puțin în ciudă. Un singur cuvânt din partea ta și am stricat logodna, fără nici o explicație. Kuci știe prea bine că nu-l iubesc și că viitorul nostru stă agățat de un singur fir de păr. Pentru Dumnezeu, Victor, haide să nu punem orgoliul înaintea fericirii!

Pe Victor prea insistentele referiri la fericire și la o anumită mândrie rănită îl indispuneau. Nu-i plăcea nici ușurătatea cu

care Eva era dispusă să-și concedieze logodnicul. Nu cu mult altfel i se întâmplase și lui.

– Da, cred că nu ți-ar fi deloc greu să desfaci logodna, admise el. Eu însă sunt căsătorit și rămân căsătorit, indiferent dacă îmi place sau nu. Nu pot divorța. N-am prejudecăți, nu sunt habotnic, dar trăiesc într-o anumită lume, mărginită și prăfuită, dacă vrei, dar nu mai puțin vie, și trebuie să mă comport așa cum mi-o pretinde ea. Locul meu e la Silvania, lângă soția mea pe care nu o iubesc și care nu mă iubește, și nu în altă parte.

O senzație de ușurare îl cuprinse rostind aceste cuvinte, ca și când ar fi descoperit un adevăr nespus de simplu ce se ascunsese de el până atunci.

– Doamne sfinte, izbucni ea, cu lacrimi în ochi, ce importanță au toate acestea? Am greșit o dată amândoi, de ce să repetăm greșeala? Oare nu e de ajuns că ne iubim și că viețile noastre atârnă de iubirea aceasta? Totul e să ne iubim și să rămânem împreună. La Silvania, la Cluj, la București, oriunde, căsătoriți sau nu. Sunt gata să sacrific orice, situația, mândria, familia... Preoțelule, pentru tine are atât de puțin preț dragostea noastră?

El îi prezentă aceleași argumente reci, raționale. Ea se îndârji. Nu, nu era nimic pierdut, totul poate fi luat de la capăt. Cu cât se înverșuna, cu atât își găsea mai greu replicile, iar soluțiile i se păreau ei însăși irealizabile. La urmă, izbucni în hohote nestăpânite de plâns.

– Rămâi, nu pleca, îl imploră ea, cu glasul întretăiat de suspine, culcându-și capul pe pieptul lui. Îmi trebuiești, nu pot trăi fără tine!

– Haide potolește-te! o îmbună el, biruit de rugăminți și de lacrimi. E târziu, s-a făcut unu, încearcă să dormi. Și nu mai plânge, te face urâtă! Măine dimineață vom mai vorbi. Bine?

Adormi neconsolată în brațele lui, printre suspine, convinsă că l-a recâștigat pentru o singură noapte. Când se trezi în zori, buimăcită, și privi în jur, găsi locul de lângă ea pustiu.

VII

Având un răgaz de trei zile până la întâlnirea cu Lakatos, Victor ar fi trebuit să se întoarcă la Sylvania și să plece de acolo la Ocna. Rămase totuși la Cluj din motive pe care nu și le explica nici el în chip limpede. De fapt, se temea să dea ochi cu Lenica și amâna instinctiv momentul revederii. Din vorbele ei înțeleșese că e sătulă de viața pe care o ducea alături de el și e hotărâtă să se despartă. Uneori își spunea că a și plecat și că, revenind acasă, va găsi în locul ei o scrisoare de adio.

Își folosi ziua făcând vizite (lui Octav Pop și lui Manciulea) sau vânturându-se fără rost prin oraș, în speranța că va descoperi vreun mijloc de a-și omorî timpul. Din ce în ce mai plictisit, se hotărî brusc a doua zi la prânz și-i porunci lui Márton să fie gata de plecare. Avea de gând să se oprească la Vârlez ca să-l vadă pe Sever și să-și continue apoi călătoria până la Zalău, unde să înnopteze. În felul acesta va sosi la Ocna în ziua convenită.

Ajunse la Vârlez curând după două. Îl găsi pe Sever acasă, în apartamentul modest pe care-l ocupa în colonie, într-una din casele rezervate funcționarilor. Fratele său tocmai lua masa. Plăcut surprins de vizita neașteptată, îl invită să împartă prânzul cu el. Dar Victor mâncase ceva în pripă la Cluj. Se mulțumi să asiste la masa lui Sever, care se încheie repede. Nu-l văzuse din toamnă, iar de atunci veștile primite de la el fuseseră destul de rare.

Ca să nu se prezinte în fața Helenei cu tolba goală, îl întrebă ce-a mai făcut în ultimul timp. Ca tuturor Hențeștilor, lui Sever nu-i plăcea să vorbească despre sine însuși. Prea multe lucruri noi n-au intervenit în existența lui, care se desfășura în tipare fixe, dinainte croite. De Crăciun a fost la Viena, unde a rămas până după Anul Nou. Cu prilejul acesta a pus la punct cu Edith ultimele amănunte legate de apropiata lor căsătorie. L-a căutat și pe profesorul Bernecker, cu care a convorbit aproape două ceasuri. Fostul său dascăl i-a arătat

dările de seamă elogioase despre lucrarea lor comună, apărute în revistele de specialitate. Primise și o scrisoare din partea unui cunoscut industriaș german, care se arăta interesat să realizeze proiectul. Mai mult cu sila, îi mărturisi că Bernecker i-a propus să-și dea doctoratul în științele tehnice în vederea unei posibile numiri la Politehnica din Viena.

– Ei, dar astea privesc viitorul mai îndepărtat, observă el, punând punct confidențelor. Deocamdată îmi văd de munca la mină și încerc să-mi orânduiesc cât mai folositor timpul liber. Nu e grozav de interesantă viața pe care o duc aici la Vârlez. Noroc cu sâmbetele și duminicile, când mă duc la Cluj.

– Mi-a spus Gyuri că te-a întâlnit de câteva ori. Zice că te-ai fi înscris la socialiști.

Sever ezită înainte de a răspunde. Bănuia că nici mama sa și nici Victor nu ar fi încântați aflând de noile sale relații. Adevărul e că din toamnă Vaida îi împrumutase mai multe cărți și broșuri și-l dusesese pe la diverse întruniri, unde se întâlneau, între alții, cu Ardelean, supraveghetorul de la mina din Vârlez.

– Nu chiar, răspuse el, privindu-l cu seriozitate, dar într-o zi s-ar putea să mă înscriu. O hotărâre ca aceasta nu se ia cu ușurință, pentru că, într-un fel, te angajezi pe toată viața.

Deoarece Victor se abținu de la orice comentarii, dar păstra pe figură o expresie bănuitoare, se simți dator să se explice. Foarte pe scurt îl puse la curent cu schimbările petrecute în ultimii ani, cu nevoia de a descoperi un ideal care să le înlocuiască pe cele vechi, perimate. Vorbi despre unele principii călăuzitoare ale socialismului și de datoria de a face ceva, oricât de puțin, pentru muncitorii a căror existență mizeră o cunoscuse abia acum, lucrând alături de ei în mină.

– Sper că noile tale convingeri nu te vor îndemna să rămâi pentru totdeauna la Vârlez în mijlocul minerilor, comentă cu o ironie amicală Victor. Bănuiesc că lui Edith nu i-ar surâde perspectiva de a schimba Viena cu Vârlezul și casa din capitala Austriei cu o locuință din colonia minei de cărbuni.

Sever izbucni în râs din toată inima. Prinsese exact tonul și intenția cuvintelor fratelui său.

– Să n-ai nici o teamă, îl asigură el, dacă i-aș cere-o, sunt sigur că m-ar însoți oriunde, chiar aici, la Vârlez. Dar munca la mină nu-mi oferă nici o perspectivă reală de a-mi adânci cunoștințele profesionale. În câțiva ani m-aș descalifica. Directorul e un incapabil, care se ascunde după regulamente și referate. Încercările mele de a introduce unele îmbunătățiri au fost zadarnice. Și-apoi, socialismul poate fi practicat, și încă mult mai bine, și la București, unde sper să mă găsesc pe data de 1 iunie.

La rândul lui, ceru noutăți lui Victor. Acesta pomeni pe scurt despre dificultățile lui de la bancă, dar nu suflă un cuvânt despre neînțelegerile cu Lenica și despre intenția de a-și vinde partea de moșie.

– Era normal ca pe lângă atâtea succese să întâmpini și unele greutăți, mai ales că nici conjunctura economică nu e favorabilă, zise Sever. Dar nu-ți face griji. Tu ești din tagma celor sortiți să reușească. Orice s-ar întâmpla, să știi că poți conta pe mine. Tot ce am îți stă la dispoziție. N-am uitat, fii sigur, că-ți datoresc cariera. De ce nu te-ai adresat unchiului Gusti? El ți-ar putea fi de mare ajutor.

– Apoi, unchiului Gusti nu-i sunt prea aproape de suflet. Toată dragostea lui spre tine merge.

– Cred că te înșeli, dragă Viți, când socotești că unchiul ar avea ceva cu tine. Își are și el ciudățeniile, ca toți oamenii. Dacă știi să treci peste ele, descoperi o inimă de aur.

Și-i povesti că Gusti îi puna la dispoziție de la 1 iunie casa de pe Plantelor, ca să fie instalat decent, de la început, împreună cu Edith, și-i confirmase dorința de a-i fi naș la cununia fixată pentru a doua jumătate a lunii.

Victor plecă pe la patru. Pe drumul nepietruit, cu hârtoape, avu noroc să scape fără vreo pană, așa că la șapte era la Zalău. Deoarece nu câștiga și nici nu pierdea nimic rămânând peste noapte în oraș, continuă drumul. Sosi la Ocna pe la opt,

după lăsarea întunericului. Fu întâmpinat de hămăitul câinilor, curmat de o voce răstită, care le porunca să tacă. Un servitor cu felinarul în mână se ivi în pragul porții. Îndată după el, apăru și Lakatos. Scuzându-se că-l aștepta abia a doua zi și nu prea e pregătit să-l primească cum se cuvine, îl conduse în sufragerie, în vreme ce sluga îi transporta bagajul în camera de oaspeți. Cina fu scurtă și tăcută. Lakatos îmbucase ceva mai devreme, după obiceiul de la țară, așa că-i ținu tovărășie numai la pahar, îngrijindu-se să nu-i lipsească nimic și îndemnându-l să mai guste din vinul adus la masă dintr-un butoi la care se umbla numai la zile mari. Când isprăviră, era prea târziu ca să mai stea de vorbă. Victor voi să știe dacă a făcut rost de bani.

– Da, am aranjat câte ceva, răspunse în doi peri arendașul.

Așa-zisa cameră de oaspeți era o odaie încăpătoare, cu ferestrele spre uliță, care, potrivit contractului de arendare, stătea exclusiv la dispoziția proprietarilor, când veneau la moșie. De altfel, întreg mobilierul datând din vremea lui Vasile Henția, era al lor. Un pat larg de două persoane, cu o canapeluță la picioare, o masă cu patru scaune, un vast dulap Biedermayer cu trei uși și cu decorații în lemn, o comodă. La ferestre atârnav draperii groase de chilim, iar deasupra mesei, o frumoasă lampă de porțelan cu contragreutăți. Pereții erau goi, cu excepția unuia singur, pe care atârnav portretele lui Lupu și Vasile Henția. În fotografia executată pe la 1860, Lupu nu mai era bărbatul impunător, cu mustățile răsucite, îmbrăcat în *diszmagyar*¹, din tabloul de la Sylvania ci un ins mai degrabă îmbătrânit decât bătrân, cu expresia ursuză și resemnată a Hențeștilor din ultimii ani de viață. Dimpotrivă, Vasile, al cărui portret data din aceeași epocă, era surprins în floarea tinereții, în timpul studiilor de la Budapesta, cu ochii strălucind de vigoare și încredere în viitor.

În odaia dereticată în pripă, mirosea vag a ars. Deoarece seara de aprilie era umedă și rece, se făcuse focul în soba

---

¹ Uniformă de gală (a nobilimii maghiare).

nefolosită de luni de zile, iar aceasta scosese fum. Se aerisise apoi, dar nu îndeajuns ca să alunge cu totul mirosul.

Victor se învârti multă vreme în așternut până să adoarmă. Răsărite unul câte unul din unghere ascunse ale minții, gândurile îl împresurară din toate părțile. Abia aici la Ocna își dădea pe deplin seama ce era pe cale de a duce la capăt. Faptul că nu suflase o vorbă nimănui, nici Helenei, nici Lenichii, nici lui Sever, îi dădea sentimentul că înstrăinează hoțește un pământ care, în realitate, nu-i aparținea, ci numai îi fusese încredințat în folosință vremelnică. Știa de pe acum care va fi reacția Helenei, mai ales după ce va afla că prin vânzare își acoperă datoriile la „Sălăjana”. Încă o bancă, după cea budapestană, care le mânca starea! „Ușor te-ai mai despărțit de moșia agonisită cu sudoarea frunții de străbunii tăi!” îl va muștra ea. Și îi va aduce aminte din nou: „Banii se duc, dar pământul rămâne!” La drept vorbind (și cu aceasta își scuza, în fond, acțiunile), tocmai ușor nu i-a venit să vândă, deși nici din cale-afară greu. Vasile și Lupu, ale căror chipuri îl străjuiau pe întuneric, au fost ultimii care au trăit la Ocna, fiindu-i adevărați stăpâni. Lupu a sporit moșia ca nimeni altul, iar Vasile s-a împotrivit din răspuțeri ca ea să nu se risipească. La moartea lui, pământul a fost tăiat în două, apoi a continuat să se fărâmițeze. Toate se duc, până și pământul. Trebuia să vină și ziua când părțile se vor desprinde din trupul comun. Era în firea lucrurilor, iar el voia să se salveze cu orice preț și să-și păstreze banca, care era a lui și numai a lui: o ridicase cu propriile brațe și nu o primise de la nimeni.

A doua zi dimineața, mai codindu-se, Lakatos îl anunță cu un aer jenat că încercările de a face rost de bani nu s-au soldat cu rezultatele sperate. Casa din Baia Mare se vinde greu, creditul e mort, toată lumea o ține într-una că nu sunt bani. Așa că, din păcate, el nu putea oferi pe cele nouăzeci și șase de iugăre ale lui Victor decât un milion și jumătate de lei.

Victor se întunecă la față. Se așteptase, e drept, la tocmeală și la pertractări îndelungate. Când vinzi în grabă, nu poți

nădăjdui la un preț prea bun. Lakatos va fi aflat de încurcăturile lui de la bancă, iar acum caută să-l strângă cu ușa.

– Cum îți închipui Dumneata, domnule Lakatos, că voi vinde o sută de iugăre de pământ arător de bună calitate la jumătate din prețul său real? izbucni el. Dacă acesta e ultimul Dumitale cuvânt, atunci am făcut degeaba drumul până la Ocna!

Și cu o mișcare bruscă voi să se ridice. Lakatos interveni împăciuitor. Cunoștea reputația de om aprig a lui Victor. În loc de moșie se putea trezi cu contractul de arendare reziliat.

– Domnule doctor, îl reținu el, apucându-l strâns de braț, vă rog să nu credeți că vreau să profit de împrejurarea că Dumneavoastră aveți nevoie urgentă de bani (“Ba tocmai asta ești pe cale să faci!” gândi Victor). Mă cunoașteți de mult, încă de pe vremea când trăia regretatul Dumneavoastră părinte. Iată douăzeci de ani de când vă țin moșia în arendă. Spuneți-mi, vă rog, dacă în răstimpul acesta v-am dat măcar o singură dată prilej de nemulțumire. Am consimțit să sporesc arenda care în ultimii zece ani a crescut de trei ori. Câștiurile le-am plătit în termen, ba uneori când ați avut nevoie, chiar cu anticipație. M-am îngrijit de moșie, ca și când ar fi fost a mea... Sunt om cinstit, domnule doctor, și m-ar bate Dumnezeu dacă în actualele împrejurări v-aș pune mâna în gât numai ca să-mi fac interesele!

– Nu de cinstea dumitale e vorba, domnule Lakatos, îl întrerupse mai îmbunat Victor, ci de o înțelegere a noastră luată marți la Cluj că vom porni la târguială de la două milioane de lei.

– Asta așa e, confirmă arendașul. Decât că... Vedeți Dumneavoastră, domnule doctor, în ultimul an prețul pământului a scăzut simțitor. Dacă vrei să vinzi un iugăr, vei putea căpăta pe el douăzeci și cinci, poate treizeci de mii. Când sunt la mijloc o sută de iugăre, nimeni nu-ți va oferi mai mult de două milioane pe ele. Și asta ca o sumă maximă, pe care puțini au plătit-o. Sunt vremuri grele, se vorbește tot mai mult despre conversiunea datoriilor agricole, după care, firește, prețul pământului se va modifica. Nu trebuie să uitați, apoi,

că am adus o serie de îmbunătățiri casei și moșiei, am investit capital, de care e normal să se țină seama. De altfel, când am vorbit de un milion și jumătate, am înțeles suma ca pe o bază de pornire și nu ca pe o cifră definitivă.

Ultimele cuvinte îl înmuiară pe Victor. Legat de mâini și de picioare, era oricum obligat să ia în considerare propunerea. Discuția se prelungi până la amiază. Lakatos urcă pe rând la 1.600.000 și la 1.700.000, unde însă se opri și nu voi să se mai urnească. Argumente și contraargumente nu folosiră la nimic. Tocmeala părea să se fi împotmolit definitiv.

Îi scoase din impas doamna Lakatos, care-i pofti la masă (soția arendașului era o excelentă gospodină). Prânzul pregătit cu mare artă le schimbă amândurora dispoziția, mai ales că fu stropit din belșug cu vin. Sătui, deveniră îngăduitori. De vreme ce afacerea trebuia oricum încheiată s-o sfârșească cât mai repede. În cele din urmă, arendașul oferi două milioane, cu condiția ca în preț să fie cuprinsă și vechea casă a Hențeștilor. Când cu împărțirea moșiei, în 1899, la moartea lui Vasile, ea trecuse în proprietatea lui Alexandru, lani căpătând drept compensație zece iugăre de pădure. Întrucât clădirea (împreună cu acareturile) aparținea în întregime erezilor lui Alexandru, ea avea să formeze obiectul unui contract aparte. Victor se însărcina să obțină consimțământul mamei și al fraților săi. Lakatos îi înmâna pe loc un milion și jumătate și în maximum zece zile alte cinci sute de mii, contra unei simple chitanțe. Actele de vânzare-cumpărare urmau a fi întocmite și semnate la Zalău și înregistrate la judecătoria din Ocna.

– Mai e o clauză care țin neapărat să fie trecută în contract, interveni Victor.

– Despre ce e vorba? întrebă Lakatos, încruntându-se.

– Camera de oaspeți rămâne în folosința noastră perpetuă, atâta timp cât un membru al familiei va deține o parcelă oricât de mică în Ocna, preciză Victor, căruia îi răsăriseră deodată în minte portretele lui Lupu și Vasile de pe peretele odăii.

– Desigur, asta e de la sine înțeles, se grăbi să întărească arendașul, care se temuse de cine știe ce condiție exorbitantă.

VIII

Fără să vrea, Helena fusese martorul neștiut al discuției furtunoase dintre Victor și Lenica. Neizbutind să adoarmă, voi să citească, doar îi va veni astfel somnul. Dar cartea o uitase sus, în camera de domni. De aici urmări violentul schimb de cuvinte dintre cei doi soți, îndepărtându-se abia în momentul când apariția lui Victor, izgonit de Lenica, devenise iminentă. Nu se miră, de aceea, a doua zi dimineața, de atmosfera glacială din timpul dejunului și nici de faptul că Victor se culcase în camera de domni. Pentru prima oară de la căsătoria tinerilor, Helena era, fără nici o rezervă, de partea nurorii sale. Femeia are, nu-i vorbă, îndatoririle ei de soție, pe care se cade să le îndeplinească, chiar fără plăcere, dar nu era o roabă, supusă în orice clipă poftelor bărbatului. Ființă plăpândă, delicată, simțitoare, ea trebuie menajată, cruțată. Are și ea zile bune sau rele, dorința de a face sau nu un anumit lucru, pe care un soț atent le ghicește și le înțelege, fără nevoia de a i se spune pe față.

Deoarece nu știa ce vorbiseră în dimineața plecării, se gândi să o întrebe pe Lenica. Nu din curiozitate, ci numai din îngrijorarea de a vedea căsnicia destrămându-se sub ochii ei, neputincioasă de a mișca măcar un deget. Îi venea greu să-i mărturisească Lenichii că asistase la cearta lor. Fără a da în vileag acest amănunt, o discuție între ele nu avea cum să se înfiripe. Așteptă o ocazie prielnică de a intra în vorbă, cu o nerăbdare cu atât mai mare cu cât își dădea seama că neînțelegerile dintre soți au ajuns până în pragul rupturii.

Avea dreptate. Ultima ciocnire cu Victor o hotărâse definitiv pe Lenica. Între ei doi nu mai era nimic de la o vreme încoace, dacă fusese totuși vreodată ceva. De ce s-ar chinui mai departe unul pe altul? E adevărat că o căsnicie trebuie apărată de primejdiile dinăuntru și din afară, că nimic nu se câștigă fără suferință și jertfă. Dar e nevoie oare să-și distrugă viețile numai pentru a prelungi o legătură, devenită pentru amândoi o robie?

Dacă se gândea mai bine, alt deznodământ nici nu ar fi fost cu putință. Îl întrevăzuse în prima lor noapte, când veghease singură în camera de hotel, ascultând trosnetele zăpezii ce se topea pe acoperișuri. Cum era să reușească căsătoria dintre doi necunoscuți conduși din întâmplare înaintea altarului, între care nu exista o brumă de afecțiune? Un an de zile a încercat totul. Au existat momente când a crezut că a izbutit și că, dându-i-se fără rezerve, cu trupul și sufletul, va fi al ei, așa cum și ea devenise a lui. Poate s-a străduit și el. Niciodată însă eforturile lor de a se apropia nu s-au produs deodată, în lupta de a se câștiga unul pe altul n-au fost împreună. Și s-a întâmplat așa, pentru că nu putea fi altfel. Dincolo de dragostea fizică, nimic nu l-a legat pe Victor de ea. N-o iubea, deoarece aparținea altei femei sau, pur și simplu, nu era în stare să iubească. Ultimele săptămâni au fost un calvar, pe care nu avea nici un sens să-l continue. Miska-bácsi o sfătuisese să îndure totul cu resemnare și să creadă în mila lui Dumnezeu. Nu se îndoia de cuvintele duhovnicului, dar își spunea că, într-o chestiune atât de însemnată cum e propria noastră existență, fiecare e dator să facă el însuși tot ce e în stare pentru a se salva.

Hotărârea de a se despărți pentru totdeauna era prea serioasă pentru a o lua fără o reflecție prealabilă, adâncă și lucidă, de care în momentul acela nu se simțea capabilă. Nu dorea în nici un caz să se pripească, forțând lucrurile dincolo de o anumită limită. O despărțire pronunțată de biserică e definitivă, o sentință pentru veșnicie. Deocamdată voia să plece cu orice preț din Silvania. Totul îi devenise nesuferit: locurile, oamenii, până și casa în care locuia, *casa ei*, de care se simțise nu demult atât de mândră. Să se ducă la Dărăbanți și să rămână singură vreme mai îndelungată, rupându-se din atmosfera de aici. Abia atunci va putea hotărî definitiv ce are de făcut.

Cu inima ușurată îi scrisese unchiului ei o scurtă scrisoare, curând după plecarea lui Victor. Îl anunța că se întoarce pentru un timp la Dărăbanți. Nu preciză intervalul pe care avea de gând să-l petreacă în casa lui și nici nu dădu explicații,

mărginindu-se să arate că are nevoie de liniște și de reculegere. După scrisoarea precedentă, unchiul ei va pricepe despre ce e vorba. Îndată după aceea, își revăzu garderoba și lenjeria, perie, scutură, călcă, pregătindu-se de drum.

Helena înțelese totul, auzind că-i cere Piroșkăi să-i aducă geamantanele și că se apucă apoi să împacheteze.

– Dar ce, o întrebă ea cu jumătate de gură, ai de gând să pleci undeva?

– La Dărăbanți, răspuse ea. Măine sau poimăine, după ce se întoarce Victor.

N-ar fi plecat pentru nimic în lume înainte de înapoierea lui, deoarece ea nu fugea pe ascuns, ci pleca pe față, așa cum singură stabilise și numai după ce-i va fi adus la cunoștință ceea ce a hotărât.

Odată începute pregătirile, crezu că se va simți mai bine, catarul ei stomacal datorându-se cu siguranță oboselii nervoase. Dar starea-i rămase neschimbată. O dorea pe mai departe capul, avea scurte amețeli și o încerca un gol sfâșietor în măruntaie înainte de mese și mai ales dimineața la trezire. Într-un rând, vărsă. Se întrebă o clipă dacă nu e cumva însărcinată, dar în calendarul ei intim nu intervenise nici o modificare. O nouă vărsătură, prelungită, istovitoare, o decise să se adreseze lui Antalffy.

De obicei îl chema pe doctor acasă. Din motive pe care nu și le putea explica, îl vizită de astă dată la cabinet. Afară era cald, un soare viu strălucea deasupra orașului, în ciuda orei târzii. Descoperind-o în sala de așteptare, Antalffy veni îndată la ea.

– Dar ce e cu Dumneata aici? Nu cumva ești bolnavă? adăugă în timp ce o conducea la cabinet. De ce nu m-ai anunțat, veneam să te văd acasă!

O pofți să ia loc și să-i spună ce o supără. Dădu de câteva ori din cap, îndemnând-o să urmeze, apoi îi ceru să se întindă pe canapeluța îngustă din spatele paravanului. Cu mișcările lui smucite, nervoase, o cercetă cu atenție, punându-i unele întrebări.

– Mă tem că va trebui să te dezbraci și să treci dincolo, zise el cu o voce răgușită, într-un moment când ea credea că totul s-a terminat.

Se supuse destul de mirată, neînțelegând de ce i se cere un anumit lucru. Își spuse că e o cercetare de rutină, mai ales că examenul fu scurt.

– Poți să te îmbraci, zise doctorul dispărând după paravan, unde se găsea robinetul cu apă. Când reapăru, ștergându-se pe mâini cu prosopul, ea își pusese fusta și își încheia nasturii de la bluză.

– Ei, ce e, Pista? îl întrebă ea, cu o vagă teamă în voce, simțind ceva străin în felul lui de a se purta. Tot catarul meu stomacal?

El nu răspunse îndată, ocupat să-și șteargă cu atenție fiecare deget în parte. Ridică, în fine, ochii asupra ei, cu un zâmbet ciudat răspândit pe trăsăturile colțuroase ale figurii.

– Nu, nu, negă el, decis. E altceva. Nu știu în ce măsură o să-ți produc o bucurie, dar trebuie să știi că ești însărcinată în luna a doua sau a treia. Și pentru că ea îl fixa aiurită, cu o expresie de neîncredere, ca și cum i s-ar fi comunicat ceva neverosimil, aflat în afara puterii ei de a pricepe, reveni: Aștepți un copil!

– Bine, dar... bâigui ea, venindu-și treptat în fire, ți-am spus doar că...

– Se mai întâmplă, o informă el înțelegător. Examenul clinic e singurul important, deși în faza aceasta, o eroare e oricând posibilă. Profesorul meu de obstetrică ne repeta mereu niște cuvinte, pe care le știe, de fapt, orice moașă cu experiență: „concepția e absolut sigură abia în momentul când fătul a mișcat“. De atunci lucrurile s-au mai schimbat puțin. Există o probă de laborator, de curând experimentată, care ne poate da certitudinea. Pentru liniștea noastră a amândurora, te sfătuiesc s-o faci. Durează vreo trei zile. Până atunci, totul rămâne între noi.

Afară o întâmpină lumina supărătoare a soarelui. „Doamne, ce cald e!“ își zise ea, simțindu-și obrajii înfierbântați, deși

între timp se răcorise, iar primele umbre ale asfințitului coborau în văgăunile adânci ale Măgurii. Până acasă nu reuși să închege un gând. Crâmpeie din conversația purtată în cabinet îi răsunau în urechi. Helena observă îndată înfățișarea ei schimbată.

– Ce e cu tine? o iscodi ea. Nu ți-e bine?

– Nu, nu... nimic, răspunse ea evaziv, căutând să dispară cât mai degrabă din fața soacrei sale. Am fost pe la Izi.

– A telegrafiat Victor din Cluj că mai întârzie două-trei zile, își aminti Helena pe când se depărta.

Deși Lenica-i auzi cuvintele, trecu peste ele, ca și când n-ar fi privit-o. „Se va fi întâlnit cu Eva și își petrece cu ea”, își zise ea, dar și gândul acesta o părăsi îndată. În dormitor dădu peste cele două geamantane, pe jumătate umplute cu lenjerie. „Va trebui să amân împachetarea rochiilor până se întoarce Victor”, continuă ea șirul constatărilor răzlețe, care nu voiau cu nici un preț să se închege într-o cugetare deplină.

Își mai reveni după cină, în dormitorul răcoros. Întinsă în așternut cu mâinile sub căpătâi, încercă să cântărească tot ceea ce vestea aflată de la Antalffy adusese cu sine. Dar nici acum nu-și putea duce gândurile la capăt. Își spunea mereu: „Aștept un copil, voi fi mamă” și nu-i venea să creadă. Copilul ei! După lunile de așteptare dezamăgită, după reproșurile fățișe ale Helenei și privirile îndoite ale lui Victor, aproape nu mai credea că e în stare să aducă pe lume un copil. Chiar acum totul i se părea ireal, născocit, parcă i s-ar fi întâmplat altele, nu ei înseși. Încet-încet, se liniști. De vreme ce nu e încă absolut sigur, mai bine să aștepte câteva zile fără a se frământa degeaba. Cine știe, poate că nu e nimic. Dar ceva nelămurit, ca o tainică încredințare lăuntrică, îi spunea că Antalffy nu s-a înșelat.

Dimineața se trezi odihnită și vioaie, după ce dormi neînțoarsă opt ceasuri. Răul matinal o ocoli, mâncă din toate cu poftă. Se simțea stăpână pe sine, mai puțin singură, mai ocrotită. Helena își dădu seama că se petrece ceva cu ea, dar se mărgini s-o urmărească în tăcere.

Vedea acum mai clar, deși îi venea greu să admită că poartă în pânțele o ființă omenească zămislită din trupul și sângele ei, care aștepta numai împlinirea sorocului pentru a intra în viață. Copilul ei, dar și al lui, copilul atât de dorit și născut totuși împotriva voinței amândurora, nu din dragoste, ci din silă și ură. Ce va face acum? Hotărârea de a pleca la Dărăbanți atârna în gol, reținută de un fir subțire de ață. Copilul schimbase totul. Înainte de a se gândi la ei, trebuiau să țină seama de soarta lui, care depindea în egală măsură de amândoi. Nici unul din ei, și mai cu seamă ea, nu aveau dreptul să-și pună existențele, cu întreg cortegiul de decepții, jigniri, orgolii rănite, înaintea ființei necunoscute pe care o purta într-însa. Acesta era destinul lor, al fiecăruia, acceptat liber în momentul căsătoriei, căruia trebuiau să se supună. Dar viața proprie, a ei și numai a ei, fericirea?!

Așteptă cu emoție scurgerea celor trei zile. Sfâșiată de îndoieli, ar fi dorit și n-ar fi dorit să se confirme. Dar răspunsul doctorului spulberă orice îndoială: aștepta un copil, va fi mamă.

De cum află, o bucurie nebună puse stăpânire pe ea. Urcă val-vârtej scările și cu respirația întretăiată se apucă să desfacă geamantanele. Tot ce se întâmplase până atunci își pierdea însemnătatea. Va fi mamă, o nouă viață începea pentru ea.

Helena o găsi mutând rufăria în scrin. Unul din geamantane se golise.

– Dar ce e, nu mai pleci? se interesă ea, intrigată.

Ea clătină capul cu hotărâre, continuând să așeze hainele la loc.

– Nu. Am fost la Antalffy. Aștept un copil. Sunt însărcinată în luna a treia.

Helena o privi năucă și parcă neîncrezătoare, mijindu-și ochii. Când pricepu, în sfârșit, despre ce e vorba, întreaga figură i se luminează, ca și când ar fi ieșit deodată din umbră. Voi să suradă, dar în locul zâmbetului, un tremur îi străbătu buzele și bărbia. O luă în brațe și, lipindu-și fața de a ei, începu să plângă cu suspine întretăiate, ca un copil.

Victor reveni în Silvania în aceeași seară, pe la 6. Sună la intrarea de la etaj, dar degeaba. Mirat de tăcerea inexplicabilă, observă că ușa era crăpată. În antreu și în camera de zi – nimeni. Voi să treacă în bucătărie, când se trezi cu Helena.

– Bine că te-a adus Dumnezeu! îl primi ea cu un neascuns sentiment de mulțumire.

Lui Victor exclamația mamei sale i se păru că ascunde ceva neplăcut, poate o nenorocire.

– Unde e Lenica? întrebă speriat. Ce e cu ea? A...

Voi să spună „a plecat“, dar se opri, incapabil să rostească cuvântul.

– Nu se simțește prea bine, răspunse Helena, care în emoția revederii nici nu-și îmbrățișase băiatul. S-a întins puțin pe canapea în dormitor. Să nu-ți faci griji. Nu e bolnavă. E...

Se întrerupse, îl apucă strâns de mâini și-l sili să ia loc lângă ea pe divanul cu perne de satin, cum faci cu un copil, când vrei să-i împărtășești ceva de seamă.

– Lenica așteaptă un copil! îi comunică ea de-a dreptul, cu un zâmbet triumfător pe buze, care o întinerea și o înfrumuseța. A văzut-o Antalffy. E sigur!

Victor rămase ca trăsnet. Se uită buimăcit la mamă-sa, care continuă să zâmbească bucuroasă. Ai fi zis că o vede atunci pentru prima oară în viață.

– Hai, du-te la ea! A auzit automobilul și m-a trimis să văd dacă nu ești tu.

Lenica era întinsă pe canapeaua de la picioarele patului. Era puțin trasă la față, cu pieptănătura răscolită. Îi fusese de curând rău.

– De ce stai așa? îl întâmpină ea, zărindu-l înțepenit în cadrul ușii, cu pardesiul pe el și cu trusa de voiaj în mână. Lasă valiza pe un scaun și șezi lângă mine. Ți-a spus mama? Oftă din adânc. Îmi pare bine, mi-ar fi venit greu, deși ar fi fost firesc s-o afli din gura mea.

Victor se așeză lângă ea, pe marginea canapelei, străduindu-se din răspuțeri să n-o atingă.

– Trebuie să stăm de vorbă chiar acum, discuția dintre noi nu suferă amânare, cu cât va avea loc mai devreme, cu atât va fi mai bine, continuă ea, preocupată. Să știi, Victor, că după plecarea ta m-am gândit să te părăsesc. I-am scris unchiului Franțisc, mi-am pregătit geamantanele, așteptam numai să te întorci. Între timp, a venit copilul. El a schimbat unele lucruri, pe altele le-a lăsat așa cum au fost. Vreau să știi că mențin tot ce ți-am spus în dimineața plecării. Căsătoria noastră s-a făcut fără noi și împotriva noastră. Nici unul nu l-a dorit cu adevărat pe celălalt. Ceea ce am voit amândoi a fost un cămin. Pe acesta îl avem. Bun, rău, în el ne putem trăi zilele de-acum înainte. Copilul pe care îl voi naște și care e al nostru, al amândurora, are nevoie de fiecare dintre noi. Dar nu cu orice preț. Ce a fost între noi nu mai poate fi luat de la capăt. Trebuie să facem în așa fel, încât viața noastră să devină suportabilă. Vom vedea mai târziu cum se va reclădi căsnicia, de-i este dat să se reclădească. Spune-mi, prin urmare, dacă vrei să rămân sau să plec pentru totdeauna.

El nu-i răspunse îndată. O privea cum vorbește, palidă, dar hotărâtă, despre viața lor spulberată și despre necunoscutul care răsărise parcă anume ca s-o închege la loc din sfărâmături.

– Rămâi, murmură el, cu vocea sugrumată, încercuindu-i mijlocul și așezându-și capul pe pieptul ei, rămâi. Am nevoie de tine.

IX

După întoarcerea lui Victor la Sylvania, urmă o perioadă de reacomodare în viața de toate zilele a celor doi soți. Distanța născută între ei în ultimele luni, fizică și, mai ales, sufletească, nu putea fi desființată decât cu încetul, prin străduințe reciproce. Pentru început, copilul care-și vestise venirea pe lume produse o asemenea răsturnare în felul lor de a gândi și a simți, încât mai mult îi înstrăină decât să îi apropie unul de altul. Nu mai erau singuri, între ei apăruse o ființă

necunoscută, care-i stingherea prin faptul că era a lor și totuși nu era. Dar apoi, obstacolele căzură unul câte unul. După cum socotea Helena, nu fără mulțumire, relațiile lor deveniră normale, măcar în anumite privințe, dacă nu în toate. În realitate, apropierea fizică dintre ei nu se produsese, dar nu neapărat din pricină că n-ar fi dorit-o. Sub impresia iminentei lor despărțiri, anulată în ultima clipă de intervenția unui eveniment independent de ei, Victor se silea din răspuțeri ca nu cumva, printr-un gest necugetat, să împingă lucrurile într-un punct fără întoarcere. Înțeleșese prea bine din cuvintele Lenichii că e nevoie de un interval mai lung de timp, pentru a face posibilă conviețuirea dintre ei, firește dacă un asemenea lucru s-ar fi dovedit cu puțință. O trata, de aceea, cu foarte mari precauții, într-un fel stângaci și temător, abia atingând-o, de parcă ar fi fost pândit în orice moment de o primejdie iminentă. Încolo, nu știa ce să-i facă din dorința de a-i fi de folos. Dezarmat în fața suferințelor, ca mai toți Hențeștii, cobora repede la birou, pentru a nu asista la chinuitoarele vărsături matinale. O lăsa în loc pe Helena, care, cu răbdare și pricepere, își ajuta nora până se liniștea. Din ceas în ceas urca să vadă cum îi e și trimitea fără rost după Antalffy, alarmându-se la cea mai mărunță indispoziție. Doctorul venea și singur de două-trei ori pe săptămână ca să-și viziteze pacienta. După părerea lui, totul era în ordine, neplăcerile firești, inevitabile, aveau să dispară în scurtă vreme. Pentru că îi recomandase Lenichii cât mai multă mișcare în aer liber, Victor o scotea în fiecare după-amiază la plimbare pe străzile dimprejur. Se apropia vara, iar aerul se încălzise simțitor. Într-o lună-două, așa, prin iunie, sarcina va deveni vizibilă, iar plimbările prin oraș interzise, căci conveniențele opreau o doamnă să se arate în public într-o asemenea stare. De aceea, Victor dădu dispozițiile cuvenite și în câteva săptămâni amenajă într-un ungher al curții, aproape de casă, o grădiniță cu straturi de flori, tufe de liliac și de buxus și o alee circulară, despărțită de restul incintei printr-un gard, care o interzicea privirilor străine. O *filegorie*, protejată

de iederă și rochița rândunicii, cu o masă și fotolii de răchită, constituia un refugiu plăcut în zilele călduroase de vară. Lenica fu mișcată de atențiile cu care Victor o copleșea. Poate s-a înșelat și, în felul său, o iubește. Dar în curând își spuse că toate acestea sunt făcute nu pentru ea, ci pentru copilul pe care-l purta în pânțece. Curios, constatarea nu o deranja atât cât se aștepta, simțind cumva că ea și copilul sunt una și grija arătată acestuia se răsfrânge și asupra ei.

În noile împrejurări, preocupată de dimineața până seara de soarta mamei și a copilului, Helena primi cu destul calm vestea vânzării moșiei. După săptămânile de zburcium, convingerea că hărțuielile de la bancă au luat sfârșit îi dădu un sentiment de ușurare. Nu dramatiză evenimentul, dar nici nu trecu peste el fără comentarii. După nelipsitele considerații generale, conchise înțeleaptă: „Acum, dacă ai vândut pământul, e bun vândut. Bine ar fi fost să-l fi păstrat, dar, din câte zici, n-a fost cu putință să te descurci altfel. Numai să fi scăpat de toate necazurile!” În sinea ei, păstra credința, pe care nu voi să i-o împărtășească, că șirul încercărilor nu s-a sfârșit și, ca mai în toate presimțirile ei, avea dreptate.

Lichidând polițele Weiss, Victor își îndreptă atenția din nou asupra uzinei și a morii. Erau la sfârșitul lui aprilie și la 1 iunie ajungeau la scadență împrumuturile de la băncile din Cluj. O lună mai târziu, urma sorocul datoriei la „Banca de Credit Român” din București. Trei pietre de moară, legate de gât. Fiecare în parte și toate împreună îl puteau duce la fund. Datora, în total, cinci milioane și jumătate, iar el avea în casă ceva mai puțin de șase sute de mii, bani pe care îi adunase din toamnă încoace. Cu ei abia putea achita procentele, în cazul unor amânări, precum și polițele la cămătarii evrei, care, toate, ajungeau la termen până la toamnă. Evident, șanse de prelungire a creanțelor existau, fără a avea însă certitudine. Sfertul de oră petrecut în biroul lui Ember cu prilejul ultimei călătorii la Cluj ar fi trebuit să-l îndemne mai degrabă la circumspecție. Directorul „Ardelenei” îi va examina situația

cu bunăvoință, era convins, dar relațiile lor erau una, iar interesele băncii, alta. Mai multă încredere avea în Manciulea, care-i va prelungi polițele măcar cu un an. Nici el nu era însă Dumnezeu și, strâns cu ușa, ar fi dat, la rândul lui, înapoi. Cea mai sigură i se părea, sub acest aspect, amânarea datoriei către „Banca de Credit Român”. Directorul general, Ernest Dabija, întâlnit în toamnă, îl asigurase că-i va acorda la momentul oportun o nouă păsuire de un an. Ce-i drept, nici nu-i venea greu să fie larg, când cifra de afaceri a băncii, una din cele mai mari din țară, urca la câteva sute de milioane. Promisiunea data însă din septembrie, când fusese pentru ultima oară la București, și ar fi trebuit reînnoită. Dincolo de asemenea avertismente, ceva îi spunea să stea liniștit, deoarece lucrurile se vor aranja în cele din urmă în modul cel mai favorabil cu putință.

Plecă încrezător la Cluj, pe la jumătatea lui mai. La „Ardeleana” îl găsi pe Ember într-o ședință a consiliului de administrație. Amabilă, secretara îl anunță totuși. Ember se ivi în deschiderea ușii, cu ochelarii pe nas și sprâncenele adunate, cu aerul nemulțumit al omului care a fost deranjat dintr-o ocupație importantă. De fapt, nu înțelesese exact din vocea șoptită a secretarei cine anume îl caută. Dând cu ochii de Victor, își modifică fizionomia.

– Tu erai? făcu el, strângându-i mâna. Ai nimerit cum nu se poate mai bine. Tocmai discutam problema creditelor. Vei veni și tu la rând. Nu vrei să aștepți? Nu durează mult, un ceas, un ceas și jumătate. Sau, mai bine, revino pe la unu. Până atunci terminăm.

Victor plecă aproape vesel. Atitudinea lui Ember era mai mult decât încurajatoare. Nu se putea altfel, sângele apă nu se face. Oricât de depărtate rudenii ar fi fost, o amânare cât de mică, măcar o jumătate de an, tot îi va acorda. Ca să-și folosească timpul rămas liber, trecu pe la „Albina”. Manciulea bănuia scopul vizitei, de aceea intră de-a dreptul în miezul chestiunii. În felul lui deschis și tipic, îi relatează, cu o sumedenie

de exemple, că are un portofoliu plin cu creanțe neonorate, că nu e zi să nu i se solicite amânări. De regulă, refuză sau dă răspunsuri dilatorii, pândind un cât de mărunț semn care ar arăta în ce direcție evoluează situația generală. Criza, care a mers progresând din octombrie trecut, pare a cunoaște un moment de stagnare. Va dura sau e o simplă impresie? După părerea sa, nu trebuiau să se aștepte la nimic bun, cel puțin un an – un an și jumătate. Însuși statul are în vedere economii drastice, reduceri peste reduceri la toate capitolele bugetului. Politica de urmat în asemenea împrejurări e clară: diminuarea cât mai energică a cheltuielilor, înghețarea creditelor și sporirea, pe cât posibil, a izvoarelor de venituri. Într-un cuvânt: scoate cât mai puțini franci din buzunar și vâra cât mai mulți în loc.

Firește, în privința lui Victor, lucrurile stau altfel: pe el nici nu-l refuză, nici nu-l amețește cu vorbe goale în care nu crede nimeni. Dintre toate polițele, să fie sigur, ale lui vor fi așezate la fundul teancului ca să le vină rândul cât mai târziu. Asta, mai mult ca o figură de stil. În fapt, va avea loc un consiliu de administrație la sfârșitul lui mai sau la începutul lui iunie, când se va lua o hotărâre. Va fi de față și Ghilezan, directorul centralei de la Sibiu. *À propos*, Ghilezan e vechi prieten cu părintele Francisc, o vorbă bună din partea acestuia n-ar strica deloc. Există mai multe posibilități: o amânare a întregii datorii, cu sporirea, moderată (se grăbi să adauge) a dobânzii, eșalonarea împrumutului în trei rate, cu plata imediată a primei tranșe și altele. N-ar fi corect și franc, continuă el, dacă nu l-ar avertiza că, în condițiile date, nu e exclus ca, în proxima ședință, consiliul să pretindă plata integrală a celor trei milioane.

– Ți le-am spus pe toate acestea, ca să nu fii luat prin surprindere, încheie el, amabil. Contează în continuare pe mine. Am un cuvânt de spus în conducerea băncii, și nu unul oarecare.

Întârziase cam mult de vorbă cu Manciușea. La „Ardeleana” unde sosi după unu, ședința se încheiase. Ember-își închidea servieta, cu pălăria în cap, gata de plecare.

– Bine că ai venit, îl întâmpină el, nu atât de bucuros pe cât îl arătau cuvintele. Mă întrebam ce e cu tine și nu știam dacă să te aștept sau nu. Stai jos... sau știi ce? Hai să ieșim, vom sta de vorbă pe drum. Am o întâlnire la unu și jumătate la cafeneaua „Corvin” și nu vreau să întârzii.

Coborârea treptele într-o tăcere care lui Victor i se păru de rău augur. Ember călca preocupat, privind în jos, cu o grijă exagerată pentru locul unde își așază piciorul.

– Îmi pare rău că nu-ți pot da vești bune, rupse el brusc tăcerea, când ajunseră în stradă. Oricât m-am zbatut, n-am reușit să smulg consiliului amânarea sperată de tine. Suntem și noi strânși cu ușa și destul de încurcați. În împrejurări critice ca acelea prin care trecem, fiecare își apără întâi propria lui piele. Iartă-mi sinceritatea, dar față de tine nu vreau să apelez la subterfugii. În ciuda acestui fapt, aș fi izbutit, poate, să obțin o amânare, dacă consiliul n-ar fi fost informat (nu de mine, îți dai seama), despre celelalte datorii ale tale la „Albina” și la „Banca de Credit Român”. Firește, toate acestea eu le știam prea bine, dar, în cele din urmă aș fi tăcut. Crede-mă, îmi pare foarte rău! Acum, fă tot ce poți și plătește la termen.

Văzându-l schimbat la față, îi cuprinse prietenește brațul:

– Nu-ți pierde cumpătul. Suma nu e prea mare, vei găsi tu o soluție, n-am grijă. Evident, câteva zile, o săptămână, chiar două te vom păși cu dragă inimă. Nu mai mult însă...

Deoarece Victor rămânea mai departe fără grai, continuă cu vioiciunea celui ce a descoperit din senin o soluție, până atunci neîntrevăzută:

– Tu ai o sută de iugăre care fac două-trei milioane. De ce nu le vinzi?

– Nu le mai am, răspuse Victor, deșteptându-se dintr-o lungă absență. Le-am vândut luna trecută.

Ajunseră în fața cafenelei „Corvin” din Piața Unirii.

– Spune sărutări de mâini Helenei din partea mea, își luă rămas bun Ember, după ce-și consultă ceasul. A, am uitat să-ți spun... A fost pe la mine săptămâna trecută Sever. Mi-a vorbit

de apropiata lui căsătorie și de mutarea la București. Mă bucur din suflet pentru el, e un băiat eminent, porțile viitorului îi stau larg deschise...

Victor reveni la hotel frânt de oboseală, parcă ar fi umblat fără încetare ceasuri întregi. Se făcuse două. Își aminti că n-a pus nimic în gură de dimineață. În pragul restaurantului, renunță să intre. Îl durea din nou ficatul și-i era greață. Sus, în cameră, se dezbracă și se întinse pe canapea. Odihna îi făcu bine, într-un ceas își reveni pe deplin. Cu un ochi lucid, examină situația creată în urma refuzului băncii „Ardeleana” de a-i amâna rambursarea datoriei. Optimismul instinctiv manifestat după vinderea pământului (explicabil în felul lui) se dovedise nejustificat. Numai o minune l-ar fi putut salva, or minuni nu se mai produc decât la Lourdes sau la Lisieux, pentru cine crede. De un an de zile, încerca să găsească un echilibru, balansându-se disperat pe buza prăpastiei. S-a plătit cu chiu, cu vai de datoriile la „Vulturul” și „Sălăjana”. Dar celelalte pietre legate de gât s-au dovedit prea grele pentru puterile lui. Una din ele trebuia să-l tragă la fund. A fost cea dintâi. Într-un fel, era mai bine, măcar nu-și va mai clădi iluzii despre o problematică scăpare din cleștele creditorilor. Cu neputință să facă rost de un milion și jumătate în două săptămâni și nici măcar în patru. Iar să colinde cu mâna întinsă pe la casele neamurilor și cunoscuților într-o încercare de ultimă oră de a se salva, nici nu-i trecea prin gând. Era prea mândru pentru a apela la o asemenea soluție, în a cărei eficacitate, de altfel, nu credea.

În acel neașteptat moment de luciditate, din păcate tardiv, înțelese că, preluând uzina și moara, împreună cu un pasiv de șapte-opt milioane, își iscălise singur sentința de condamnare. A fost un act nebunesc, o utopie, pe care orice minte limpede ar fi dezaprobat-o. Așa i-au întâmpinat proiectele Keller și chiar Manciușea, deși până la urmă acesta i-a acordat împrumutul. Și iată-l proprietarul unei întreprinderi numai teoretic a lui, dar aparținând în realitate băncilor creditoare.

O proprietate iluzorie, ca acele averi uriașe, dar fictive, întemeiate pe credite nerambursate, despre care i-a vorbit odată același Manciușea, mai mult ca să-l avertizeze decât ca să înșire niște exemple în argumentare. E adevărat că tentația de a cumpăra moara și uzina la jumătate de preț a fost mare și că, în urmă cu un an, nimeni nu putea prevedea răsturnarea din temelii a vieții economice, hărțuită de criză și șomaj. Dar, chiar în împrejurări normale, nu i-ar fi fost ușor și e greu de presupus că băncile ar fi acceptat să întindă plata datoriilor pe cei cinci-șase ani necesari străngerii a șapte-opt milioane. Oricum, astăzi era prea târziu să repare ceea ce singur săvârșise într-un act de eroism și de nesăbuiță. Bătrânul Keller avusese încă o dată dreptate: trebuia să aleagă între bancă și uzină. Nu l-a ascultat, crezând orbește în steaua sa, iar acum au ales în locul lui alții.

Pe la șapte se liniști detot. Înțepenise pe canapeaua îngustă și-i era foame. Coborî la restaurant. Deoarece vremea era plăcută, se servea și afară pe terasă. Chelnerul îi aduse friptura de vițel comandată. Mâncă cu poftă, urmărind cu un ochi distrat mișcarea clocotitoare a străzii, rumoarea conversațiilor, țipătul scurt al claxoanelor, pocnetul ritmic al copitelor ciocnind țăldarâmul. Se simțea liniștit și împăcat cu sine, cum nu fusese de mult. Nu auzi decât târziu și cu o ureche distrată vocea vânzătorului de ziare, un băiețuș desculț, cu cămașa ruptă, care striga din răspuțeri pe ungurește, gata-gata să-și spargă pieptul: „*Elenzék!*“ *Szenzációs hírekkel az „Elenzék!”*... Catastrofa minieră de la Vârlez... Prăbușirea unei galerii... Victime omenești...

Vârlez! Cuvântul i se înfipse în auz, săgetându-l până în adâncul creierilor. Se ridică în picioare ca împins de un resort și-i făcu semn vânzătorului să se apropie. Ochii speriați îi căzură asupra titlului de pe prima pagină, cules cu litere mari. Încercă să citească, dar cuvintele și rândurile se învălmășeau,

---

¹ „Opoziția“ Știri senzaționale în „Opoziția“. (magh.)

ca și când cerneala cu care erau tipărite s-ar fi apucat dintr-o dată să curgă. Căută cu exasperare ceva ce însuși n-ar fi putut rosti cu chip limpede. Din senin, descoperi la mijlocul scurtei note ceea ce căutase până atunci inconștient, cules cu litere groase, numele *Sever Henția*.

X

Lui Victor ceasul care se scurse până la Vârlez i se păru interminabil. De zeci de ori, cu o insistență dureroasă, asemenea unui refren obsesiv, se întreba dacă Sever mai trăiește sau a pierit împreună cu ceilalți, îngropat în mormanele de stânci și de țărână. Reciti încă o dată informațiile din ziar. Ele erau puține și se mențineau în generalități. De fapt, redacția retipărise ediția de dimineața, al cărei zaș se păstra 24 de ore, înlocuind numai spațiul rezervat articolului de fond. În puținul timp avut la dispoziție, nici nu era posibil să se facă mai mult. Din corespondența telefonată de la fața locului reieșea că în jurul orei 14 în galeria principală a minei se surpase tavanul, surprinzând sub dărâmături mai multe persoane, printre care inginerul Sever Henția. Trei echipe de mineri, îndrumate de directorul Olimpiu Taloș, sosit îndată la locul dezastrului, lucrau cu schimbul, depunând eforturi disperate pentru a degaja eventualii supraviețuitori. Șansele de salvare, așa reduse cum erau, depindeau de iuțeala cu care se va îndepărta enorma cantitate de rocă și de pământ rezultată în urma prăbușirii tavanului.

Litelele articolului abia se zăreau în lumina șovăielnică a înserării. Cuprins de nerăbdare, Victor își examina întruna ceasul-brățară, cu priviri îngrijorate, ca și când ar fi fost așteptat într-un anumit loc la oră fixă. La intrarea în Vârlez, se întunecase de-a binelea. Márton aprinse farurile mașinii. Nori negri, prăpăstioși, amenințând cu ploaia, acopereau bolta cerului. Numai la apus, o geană firavă de lumină se topea de la o clipă la alta, tivind cu o dungă alburie coama prelungă a dealurilor.

La direcție domnea pustiul. Paznicul care se ivi după o lungă așteptare îl informă că toată lumea e la mină. Foarte îndatoritor, după ce află că străinul e fratele inginerului Henția, îi indică, cu lux de amănunte, pe unde s-o ia ca să ajungă în locul dorit.

O sumedenie de persoane, mineri, țărani, copii, așteptau de câteva ceasuri știri de ultimă oră, îngrămădiți în preajma intrării în mină. Vreo patru-cinci jandarmi, cu puștile la umăr, patrulau în fața mulțimii, pentru a preîntâmpina dezordinea. Vocile lor aspre, răstite, răsunau câteodată, sfâșiiind vuietul monoton al sutelor de conversații. Mai spre dreapta, într-un loc ferit, staționa o ambulanță a salvării, cu luminile stinse.

Un plutonier de jandarmi îi ieși în cale cu mâna la cozoroc.

– Domnul procuror Dejeu? i se adresă, respectuos, oprindu-se în dreptul lui.

– Sunt doctorul Henția, răspuse el cu bruschețe, parcă deranjat de faptul că a fost confundat. Voi să continue: „fratele inginerului Henția”, dar adausul i se păru de prisos. Aș vrea să stau de vorbă cu directorul.

Plutonierul se grăbi să-i îndeplinească dorința cu aceeași promptitudine serviabilă ca portarul.

– Domnule director! strigă el spre un grup de bărbați, care vorbeau însuflețit mai încolo. Sunteți căutat!

Olimpiu Taloș îi ieși numaidecât în cale. Tras la față, cu ochii speriați, își freca mâinile într-o mișcare reflexă, afișând un aer de neputință și de vinovăție.

– Sunt dezolat, realmente dezolat, murmură el, strângând mâna care-i fusese întinsă. O nenorocire neașteptată, absolut neașteptată și, aș putea spune, inexplicabilă. Prăbușirea s-a produs la capătul galeriei principale, la o adâncime de trei sute de metri, lângă suitoarea dinspre abataj. O porțiune perfect armată, cu pereții căptușiți, fără infiltrații de apă. În privința aceasta sunt cu conștiința perfect împăcată, eu și ceilalți colegi ai mei din conducerea minei. Sus, la orizontul superior, în abataje, o surpare nu ar fi fost deloc surprinzătoare. Se

corectă îndată, precaut: Vreau să spun că ar fi avut un grad mai ridicat de probabilitate.

Își dădu seama în curând că mai mult se disculpă și că noul venit așteaptă de la el amănunte despre catastrofă, precum și ultimele știri despre mersul lucrărilor de salvare. Îl informă de aceea pe larg, bucuros că nu e tras la socoteală și nu i se cer justificări.

După-amiază, pe la două și jumătate (directorul spunea ardeleneste: „pe la jumătate la trei“), nu mult după ieșirea din șut, paznicului din subteran i-au atras atenția niște zgomote suspecte venind din adâncul galeriei principale. Acum, e de știut că într-o mină se aud în permanență o mulțime de zgomote de tot felul: așezarea firească a straturilor scoarței, adică tasarea, cum i se spune, pârâitul stâlpilor de susținere, freamătul stins al apelor freatice, ba chiar și mișcarea aerului din galerii spre gurile de aerisire și spre puțul coliviei, așa-zisul vânt de mină. Paznicul, om mai în vârstă, fost miner, își dădu seama că nu e vorba de zgomotele obișnuite. Cum a declarat mai târziu, parcă ar fi alergat deasupra capului o ceată de cai întărâțați. Firește, a dat de veste sus. Persoana de serviciu la birouri lipsea pentru moment. Întâmplător a nimerit peste Sever, care, conștiincios cum era, zăbovise, se vede, cu niște treburi la mină. Cu toate că nu avea datoria să o facă, a coborât îndată în mină, împreună cu Aștilean, un tânăr de la secția de concasare și brichetare. Tustrei, Sever, Aștilean și paznicul au început să înainteze cu prudență de-a lungul galeriei principale. Se deslușeau, ca și mai devreme, bubuituri înfundate în înaltul tavanului, din care se cernea, ici-colo, o pânză de pulbere fină. Apoi, din senin, a răsunat undeva în străfundul minei o detunătură puternică, prelungită în nenumărate ecouri. Paznicul s-a speriat: „Să rămânem pe loc, domnule inginer“, i s-a adresat lui Sever, „e mai cuminte să așteptăm până se liniștește pământul“. Dar Sever, însoțit de Aștilean, și-a continuat drumul. Bănuia că undeva s-a produs o surpare și voia să-i stabilească cu exactitate locul. După aceea, s-ar fi

înapoiat la colivie și ar fi urcat. Paznicul, căruia povestea începea să nu-i miroase bine, a rămas în urmă până ce distanța față de înaintași a crescut la douăzeci-treizeci de metri. Au mers răzlețiți până aproape de capătul galeriei, însoțiți de pocnete și zguduituri discrete, când, deodată, tavanul s-a năruit, iar cei doi au dispărut sub ochii îngroziți ai paznicului în mormanul de sfărâmături și de țărână.

— Restul nu mai are importanță, încheie directorul, ștergându-și afectat fruntea. Paznicul a dat imediat alarma, iar noi am făcut tot ceea ce omenește era posibil pentru degajarea celor prinși sub dărâmături.

Binecuvânta și acum inspirația de a nu fi plecat la Cluj în după-amiaza aceea, cum îi umblase prin minte, fiind prezent din primul moment la organizarea și supravegherea echipelor de salvare.

— Prăbușirea a avut loc pe o întindere de cincizeci de metri, explică el, cu vechiul ton de justificare. De fapt, cum am observat îndată, au fost cel puțin trei surpături mai mici, care s-au produs concomitent sau la distanțe neînsemnate una de alta. Faptul ușurează într-un fel munca echipelor, deși întreaga operație va fi anevoioasă și îndelungată. Vă repet, catastrofa rămâne pentru mine o surpriză. Nu pot înțelege, mă depășește pur și simplu.

Victor voi să-l întrebe dacă există șanse de a-i găsi în viață pe accidentați, dar își dădu seama că ar fi fost degeaba. Ce-i putea spune bărbatul acela derutat, strivit de răspunderea ce-i apăsa umerii, ca de altfel orice altă persoană din lume?

— În ziar scrie că ar fi fost îngropate șapte persoane, observă el.

— Gazetarul e un dobitoc! răbufni Taloș, bucuros că poate să se descarce asupra cuiva. Nici măcar nu s-a ostenit până aici, ci s-a mulțumit să mă cheme la telefon. I-am spus lămurit că e vorba de două persoane. Dar pesemne că l-a confundat pe *két* cu *hét*.

Mai discutau, când apăru trăsura minei, o droșcă încăpătoare, cu doi cai, care-l aducea pe procuror, venit de la

Cluj cu trenul. În timp ce acesta cobora, picături răzlețe plescăiră pe suprafața cimentată din fața casei troliului.

Procurorul, un bărbat încă tânăr, de vreo treizeci și cinci – patruzeci de ani, cu trăsături energice, ascultă cu un ochi încruntat relatările directorului, care se încurca și se repeta umezindu-și buzele uscate. Nu-i plăcea omul și era nemulțumit că trebuise să călătorească cu trenul (automobilul procuraturii era în reparație). Când auzi cine e Victor, îi strânse călduros mâna, însoțind gestul de câteva cuvinte simțite de compasiune.

– Vă asigur, stimate domn, se grăbi el să adauge, că, îndată ce va fi posibil, vom întreprinde investigații minuțioase. Vom aduce experți. Iar dacă accidentul se datorează neglijenței sau lipsei de prevedere, nu vom șovăi să luăm cele mai drastice măsuri.

Își aținti din nou privirea severă asupra directorului, care făcea fețe-fețe.

Roata troliului care se învârtea de câteva minute se opri brusc, cu o scurtă trepidație, ce se comunică întregii construcții. Un bărbat înalt, spătos, cu cămașa descheiată la piept îl strigă din ușă pe director.

– Trebuie să vă părăsesc, domnilor, se scuză acesta, sunt chemat jos. S-au ivit probabil unele probleme neprevăzute.

– Cobor și eu cu dumneata, interveni procurorul. Vreau să-mi formez o idee la fața locului.

– Desigur, cum doriți, aprobă fâstâcit directorul. Va trebui să vă puneți o cască de protecție. Voi să plece, când își aminti de Victor. Domnule doctor, poftiți alături în biroul secției de concasare. A început să plouă. De îndată ce aflu ceva, vă anunț. Și nu vă pierdeți speranța, au mai fost cazuri de salvare miraculoase.

Ploaia, mărunță și stăruitoare, ca de toamnă, ținu mai bine de un ceas. Victor refuză invitația directorului de a intra în birou și se adăposti în mașină. Coborî pe jumătate geamul din dreapta pentru a primeni aerul. În ciuda șiroaielor ce nu conteneau, oamenii rămaseră pe loc, așteptând răbdători știri

de la cei dedesubt. Murmurul surd al mulțimii ajungea prin pânzele verticale de ploaie până la urechile lui Victor. O dată sau de două ori i se păru că deslușește un plâns înăbușit: „Trebuie să fie neamurile celui alt, al minerului de la secția de concasare”, își zise el. Se gândi la Sever și i se strânse inima. O presimțire apăsătoare îi spunea că orice speranță e zadarnică și că echipele de salvare vor scoate de sub dărâmături un trup mutilat din care viața s-a îndepărtat pentru totdeauna.

Băgă de seamă târziu că ploaia a încetat să tamburineze pe acoperișul automobilului. Vântul care se întetise curăță bolta de nori. O lună palidă, mare cât roata carului, se ivi în crucea cerului, aruncând o lumină lividă asupra împrejurimilor. Victor desluși figurile celor ce așteptau în primele rânduri, jandarmii, ambulanța, cu șoferul la volan.

Se uită la ceas: unsprezece. Când trecuse vremea? De când directorul și procurorul coborâseră în mină nu aveau nici o știre. Roata trolului zăcea nemișcată, strălucind șters sub învelișul picăturilor de ploaie. Se dădu jos din mașină și făcu câțiva pași ca să se dezmoștească. Îl pătrunsese frigul. Mai bine accepta invitația directorului și intra în birou, unde era desigur mai cald.

Îl smulse din gânduri scârțâitul strident al cablului. Murmurul sutelor de voci crescă. „L-au găsit pe Aștilean!” se auzi o voce groasă. Cei mai apropiați se îmbulziră spre ușa cabinei. „Loc, loc, la o parte, oameni buni!” strigă cineva. Doi jandarmi cu armele în mâini se străduiau din răsuputeri să țină în frâu mulțimea.

Bărbatul înalt, voinic, cu cămașa deschisă la piept se ivi în fruntea celor reveniți la suprafață, umplând pentru o clipă cu trupul său masiv cadrul ușii. Era Brie, unul din supraveghetori, cu obrazul negru de pământ și de praf, de nu-l puteai cunoaște. Doi brancardieri îl urmau ducând pe targă o masă informă, acoperită cu o pătură uzată.

– Ce e? A murit? întrebă șoferul ambulanței, care-și părăsise adăpostul.

Deși se afla în apropiere, Victor nu auzi răspunsul. O femeie mărunțică, legată cu o năframă târcată, foarte tânără, aproape un copil, se aruncă cu un scurt țipăt, asupra brancardei, gata-gata s-o răstoarne.

– La o parte! răcni speriat șoferul, apucând-o de mijloc și trăgând-o spre el.

– Lasă-mă, lasă-mă! se zbătu furioasă femeia. Îi scăpă din mână și se năpusti ca nebună pe urmele infirmierilor, strigând disperată: „lonuț, lonuț, lonuțul meu!”

Câțiva se luară după ea. Alții, din spate, se frământau nedumeriți, întrebând întruna: „Ce e, ce e, ce e?” Ai fi zis că sunt dezamăgiți că au stat atâta vreme în ploaie și nici măcar nu știu ce s-a întâmplat.

Spiritele se liniștiră cu greu. Trupul neînsuflețit al minerului fu transportat la ambulanță, pentru a fi dus la Cluj în vederea autopsiei. Rudelor, care-l reclamau, ca să se îngrijească de înmormântare, plutonierul le declara invariabil:

– Vorbiți cu domnul procuror! Să dea dumnealui ordin!

Mai trecu un ceas nesfârșit, chinuitor. Victor nu înțelegea de ce se tărăgănează atâta lucrurile. Dacă l-au găsit pe Aștilean, cum de n-au dat încă de Sever? Potrivit relatărilor paznicului, erau unul lângă altul în clipa catastrofei.

În sfârșit, roata trolului se puse în mișcare, iar casa șubredă, cu acoperiș de tinichea, începu să trepideze. În ușa îngustă apăru directorul. Se uită rătăcit în jur, apoi, zărindu-l, veni drept spre el. Victor simți cum niște gheare reci i se înfig în gâtleej.

– L-am scos de sub dărâmături, îl informă el grăbit, cu răsuflarea scurtă, parcă ar fi urcat pe jos din adâncuri. Trăiește! Vreo cinci-șase stâlpi s-au încrucișat deasupra, împiedicând să fie strivit. Are o lovitură la cap. Încolo e teafăr.

Brancarda îl urmă îndată. Victor se plecă asupra ei. Rănitul stătea întins pe spate, ușor răsucit spre stânga, acoperit până deasupra pieptului cu o pătură. Din cauza întunericii și a bandajului pătat cu sânge nu-l recunosc, încât o clipă se întrebă dacă e într-adevăr Sever. Medicul îl puse la curent, în

timp ce se îndreptau spre ambulanță. Sever suferise o fractură gravă a craniului, însoțită, după toate probabilitățile, de o hemoragie cerebrală. Trebuia transportat urgent la clinica chirurgicală, unde se vor lua toate măsurile necesare, după ce se va stabili cu precizie natura și gravitatea plăgii.

Ambulanța porni îndată. Victor rămase în drum, cu ochii pe ea până o pierdu din vedere. Începuse din nou să plouă. Se uită după Márton, care nu se zărea nicăieri. Lângă el îl descoperi pe procuror.

– Mai rămâneți? i se adresă el. Dacă doriți, vă iau cu automobilul la Cluj.

– N-aș vrea să vă murdăresc mașina, replică cu jumătate de voce procurorul, bucuros totuși că într-un ceas va fi acasă. M-am umplut de praf până în albul ochilor!

Urcă în cele din urmă lângă Victor. Automobilul porni, hurducându-se pe drumul desfundat. Ploua cu găleata, șiroaie nesfârșite spălau geamul parbrizului.

– Ce vreme infectă! constată procurorul, ștergându-și obrajii umezi. Când isprăvi, își privi batista. Era neagră.

XI

Victor aștepta de o jumătate de ceas pe banca îngustă, cu mânere metalice, vopsită într-un alb stins, când ușa salonului se deschise și în cadrul ei apăru medicul de gardă, un asistent tânăr, nu de mult ieșit pe porțile facultății, cu trăsături fine, plăcute, care inspirau încredere. Îl întâmpină cu aceeași solitudine amabilă ca toți cei cu care avusese a face în seara aceea, începând cu portarul de la mină și terminând cu procurorul.

– Din păcate nu vă pot spune lucruri încurajatoare, domnule Henția, începu el, cu o voce reținută, potrivită împrejurărilor. La examenul amănunțit al plăgii, am constatat o fractură amplă a osului parietal stâng, cu producerea concomitentă a mai multor hematoame întinse în zonele învecinate. Din

păcate, fragmente de os au produs leziuni în masa cerebrală, mai exact în lobul stâng, urmate de manifestări hemiplegice superficiale, dar persistente.

– Înțeleg, murmură Victor. Și în prezent cum îi e?

– Nu și-a revenit, acuză starea de șoc, dar nu prezintă deocamdată fenomene comatoase. Unele tulburări respiratorii persistă, ceea ce e normal după lungă perioadă petrecută sub dărâmături. Inima, ușor bradicardică, bate normal, tensiunea, o idee crescută, 15,5/10, se menține constantă. Deocamdată i-am schimbat pansamentul, dezinfectând plaga, și i-am administrat întăritoare ale inimii și ale sistemului nervos. Bineînțeles, am procedat îndată la administrarea unei perfuzii. Asta, firește, pentru moment. Mâine (se corectă, cu o privire spre ceas), vreau să spun în dimineața aceasta, peste câteva ore, îl va vedea domnul profesor Pop.

– La ce oră vine profesorul?

– A, e foarte matinal. Uneori când sosim la raportul de gardă, e de mult aici. El e singurul în măsură să decidă dacă, în circumstanțele date, o intervenție chirurgicală pe craniu e indicată. Dumneavoastră mergeți și odihniți-vă, avem noi grijă de tot. Aici nu ne puteți fi de ajutor.

Victor coborî pe gânduri nenumăratele trepte care legau clădirea clinicii de stradă. Cu mișcări mașinale scoase o țigară și o aprinse. Abia după ce trase câteva fumuri se întrebă de unde o are. Își aminti că pe drum procurorul îi oferise una, iar el o acceptase, vârand-o, distrat, în buzunarul de la piept.

Jos, în stradă, Márton dormea cu capul căzut în piept. Ceasul de bord, luminat, arăta ora trei și jumătate.

– Márton, îi spuse el, după ce opriră la hotel, înainte de a te culca, treci pe la poștă. Telegraful e deschis toată noaptea. Dă telegrama asta. Urgentă. Trebuie să ajungă înainte de opt.

Așa cum prevăzuse Victor, telegrama fu înmănată pe la șapte și jumătate. O primi Lenica, aflată întâmplător în antreu. Își băuse cafeaua și ieșise să caute ceva în garderobă. În timp ce semna în condica poștașului, observă că aceasta o privește îndelung.

„Oare de ce se uită așa la mine?” își zise ea, înapoiindu-i creionul. „Doamne sfinte, numai să nu i se fi întâmplat ceva lui Victor!”

Îi tremurau mâinile în timp ce deschidea nerăbdătoare telegrama. Factorul, care de obicei își aștepta bacșișul de doitrei lei, coborî iute scările.

– Ce e? Cine a sunat? se auzi vocea Helenei din camera de zi.

Deoarece nu primi răspuns, trecu dincolo cu pasul mărunț, măsurat. Surprinsă cu telegrama în mână, Lenica se răsuci brusc, ascunzând-o cu un gest reflex la spate.

– Nimic, nimic... bâigui ea, înecându-se. A... a fost poștașul...

Helena o fixă neîncrezătoare, neînțelegând rostul acelei întoarceri grăbite. În oglinda de pe peretele din față zări foaia de hârtie din mâinile duse la spate. Vechea ei groază de telegrame, născută la moartea lui Lați, o cuprinse fulgerător. Se petrecuse ceva grav, iar Lenica îi ascundea ceva.

– Ce i s-a întâmplat lui Sever? întrebă ea, cu o intuiție pe care nu și-o putu explica niciodată. Să nu mă minți! Vreau să cunosc adevărul!

Cu o mișcare neputincioasă, Lenica îi întinse telegrama. Fără să vrea, o pregătise să primească necruțătoarea veste.

„Sever grav accident de mină, internat clinica chirurgicală. Sunt lângă el. Vă aștept. Victor”, citi Helena și își duse mâna la gură, ca pentru a opri un strigăt care însă nu porni.

– Nu se poate, nu se poate, murmură ea, cu aceeași expresie neîncrezătoare întipărită pe figură. Rămase așa o bucată de vreme, gânditoare, apoi își coborî mâna de la gură și o șterse de pânza rochiei de casă, parcă ar fi vrut să îndepărteze de pe ea o necurățenie. Gestul, reflex, lipsit de orice semnificație, o scoase din starea de toropeală.

– Plec chiar acum la Cluj! izbucni ea, cu o energie neașteptată. Să-mi aducă Piroška cufărul cel mic și să-l cheme pe Igaș. Trebuie să apuc trenul de zece!

Nici nu-și dădu seama când s-a îmbrăcat. Se trezi în odaia ei, adunându-și în grabă cele câteva lucruri trebuincioase pentru

drum. Nu le găsea, se încurca, deschidea uși și sertare, uitând uneori ce anume caută. „De ce, de ce?” îi răsuna întruna în minte. „De ce?” Întrebarea se repetă la nesfârșit, fără ca ea să încerce măcar a-i da un răspuns. Nici nu avea vreme de așa ceva. Alerga de colo până colo, deschizând uși și trăgând sertare. Trebuia să fie gata la timp, Ignaț putea sosi din clipă în clipă, trenul de Cluj pleca la zece. Abia la urmă, când fu gata, exasperată de veșnica repetare a acelei întrebări, răspunse în silă, aproape cu dușmănie: „Pentru că așa a trebuit să fie!”

Sus, în dormitor, o găsi pe Lenica îmbrăcată, pieptănându-se de zor.

– Plec și eu cu mama! o anunță ea. Într-un minut sunt gata!

– Nici prin minte să nu-ți treacă așa ceva! o repezi cu asprime Helena. În starea în care ești, numai de emoții și de alergături nu ai nevoie. Își înmuie dintr-o dată tonul, care deveni cald, afectuos: Gândește-te la copil! Și ai grijă de tine! Dacă te vei simți cumva rău, trimite după Antalffy. De cum aflu ceva, îți trimit vești.

În tren se liniști de-a binelea. Întrebarea sâcâitoare o lăsase în pace. Vreme de șase ceasuri, nu se clinti din colțul ei de la fereastră, urmărind cu un ochi indiferent peisajul. Cunoștea prea bine drumul. De-atâtea ori îl bătuse, chemată de evenimente triste! Rând pe rând, a alergat la înmormântarea lui Iuliu, apoi la patul de suferință și la catafalcul mamei sale, iar de curând, nu erau nici doi ani de atunci, ca să-l petreacă la groapă pe bietul Șandru.

La Dej, urcă o pereche de unguri între două vârste. Bărbatul, un individ corpolent, cu mustăți încărunțite și cu un lanț la cheotoarea reverului (își purta, după moda veche, ceasornicul în buzunarul de la piept), scoase ziarul „Elenzék” și începu să-l citească. Târziu detot observă Helena că parcurge articolul de pe pagina întâi despre catastrofa de la Vârlez.

– *Istenem, miljen borzasztó szerencsétlenség!*¹ exclamă el, așezând ziarul pe banchetă.

---

¹ Dumnezeule, ce groaznică nenorocire! (*magh.*)

„Să știi că a murit Sever!” îi fulgeră Helenei prin minte, auzind cuvintele de compasiune ale bărbatului.

Împotriva obiceiului ei de a lega conversații cu necunoscuții, ceru îngăduința de a citi ziarul. Dar articolul nu făcea decât să repete informațiile din ajun, rectificând știrea privitoare la numărul persoanelor surprinse de prăbușirea minei. Adăuga că una din victime încetase din viață, cealaltă, inginerul Sever Henția, aflându-se în stare critică în clinicile din Cluj, unde se depun eforturi supraomenești pentru salvarea lui. Cele câteva cuvinte sporiră pentru o clipă sâmburele de speranță ce-i licărea în suflet.

„Dar dacă între timp a murit?” se întrebă ea, amintindu-și că ziarul a apărut dimineața și că de atunci au trecut ceasuri lungi și, poate, hotărâtoare.

Pe peronul gării din Cluj o aștepta Victor, însoțit de vărui său Bubi.

– Ce e? Trăiește? Ce spun doctorii? se interesă ea de îndată ce dădu cu ochii de el.

– Are o fractură gravă la cap și o hemoragie cerebrală, răspunse Victor, după o scurtă ezitare. L-a văzut azi dimineață profesorul Pop. Voi să adauge: „Situția e disperată”, dar se reține. Unchiul Octav și cu mine am cerut un consult cu Hălmăgeanu și cu Stupariu, profesorul de neurologie, el însuși chirurg. Cred că la ora aceasta s-au întrunit la clinică și-l examinează pe Sever.

Ezitarea de adineaori a băiatului nu-i scăpă Helenei.

– Ce zice Pop? reveni ea. E vreo nădejde?

– Nu știu, replică Victor, încruntat. Să vedem ce vor spune și ceilalți doi. Întrebarea e dacă o intervenție chirurgicală se poate face. Singură o operație l-ar salva.

Străbătura holul gării în drum spre mașină. După ceasurile de nemișcare, Helena înțepenise și pășea anevoie, lăsându-se pe brațul lui Victor.

– E conștiu?

– Nu și-a revenit nici o clipă, își scutură el capul. A stat îngropat sub pământ nouă ceasuri. Numai cu mare greutate au răzbit până la el. E o minune că mai trăiește.

Răspunsurile calculate, parcă dinainte hotărâte, ale lui Victor o umplură de o bănuială subită.

– Nu cumva a murit?! Încremeni ea, cu mâna pe portiera mașinii.

– Nu, nu, se grăbi s-o asigure Victor, secondat de Bubi. Dacă se întâmpla ceva, i-aș fi spus mamei de la început.

Urcară tustrei în mașină. Bubi în față, ei doi în spate. Márton răsuci cheia de contact și porni.

– Spune-mi cum s-a întâmplat în amănunt, ceru ea cu o liniște nefirească. Vreau să știu totul.

Sosiră la clinică. Pe o scară lungă, cu treptele tocite, urcară la etaj. Sus, Helena se opri câteva clipe, ca să-și potolească bătăile inimii. Un lung culoar luminat din dreapta se deschidea în față. La ora aceea, era pustiu. Numai în dreptul unei uși, două persoane ședeau pe o bancă. Erau Octav Pop și Gyuri, care ținuseră ca în momentele acelea grele să fie alături de familie.

– Trebuie să termine în curând, îi informă Octav, ieșindu-le în cale. Au intrat de o jumătate de ceas. Stai jos, dragă Helenă, odihnește-te, cine știe, ar putea să mai dureze. Cată să fii zdrobită după atâta drum. Se simți dator să precizeze: Cu cât întârzie mai mult, cu atât cresc speranțele. Dacă n-ar fi fost nimic de făcut, isprăveau repede.

Nu credea nici el pe de-a-ntregul în cele spuse, dar simțea nevoia să o încurajeze. Parcă anume ca să-l contrazică, apărură unul după altul cei trei profesori, în frunte cu Hălmăgeanu, urmat de dr. Trifu, medicul de salon. Cu ochii săi vii, iscoditori, Hălmăgeanu o descoperi îndată pe Helena printre cei patru bărbați.

– În ce împrejurări triste ne e dat să ne vedem, Helén-néni! o întâmpină el, sărutându-i mâna și păstrând-o într-a lui. Ce nenorocire! N-ai fost cruțată de nimic...

– E vreo speranță, lului? îl întrerupse ea, căreia nu-i sunase bine introducerea profesorului.

Hălmăgeanu scutură neputincios capul.

– Nici una, răspuse el, fără a-i lăsa mâna, știind prea bine că Helena face parte dintre femeile cărora le poți spune și chiar trebuie să le spui adevărul fără menajamente. Operându-l, l-am chinui zadarnic, fără a-l ajuta. Ridică umerii și-i lăasă să cadă la loc, cu o încetineală care lipsea gestul de orice nuanță melodramatică. Aici se oprește știința noastră, mai mult nu putem face!

Helena îi primi cuvintele fără să clipească.

– Aș putea să-l văd? se adresă ea profesorului Pop, care se apropiase la rându-i. Dacă nu aveți nimic împotriva, aș dori să rămân lângă el până în ultima clipă.

– Dar se înțelege, se grăbi s-o asigure profesorul. Dumneavoastră sau oricare membru al familiei. Doctore, anunț-o dumneata pe sora Brigitte.

Profesorii se retraseră, urmași îndată de Octav, Bubi și Gyuri. Împreună cu Victor, Helena intră în salonul înalt și strâmt, o rezervă cu două paturi, de formă dreptunghiulară. Avea o singură fereastră orientată spre curtea interioară a clinicii. În afara paturilor și a noptierelor, o masă cu două scaune și un dulăpior metalic, cu rafturi de sticlă, acoperite de borcane și cutii, alcătuiau întregul mobilier al încăperii. Pardoseaua era acoperită în întregime cu un covor uzat de linoleum. Deasupra mesei, pe peretele alb-cenușiu, cu o discretă crăpătură verticală, spânzura un mare crucifix de lemn negru, cu trupul lui Christ tăiat dintr-o materie gălbuie, lucioasă.

O călugăriță îmbrăcată în rasa ursulinelor, încă tânără, uscățivă, cu trăsături aspre, lipsite de grație, le ieși în cale. Era sora Brigitte, franțuzoaică din Alsacia, care vorbea la perfecție nemțește. Helena se opri lângă pat și cu același gest involuntar ca dimineața, își duse mâna la gură. Victor rămase mai în urmă. Sub bandajele albe ce-i înconjurau capul, Helenei îi fu greu să-și recunoască copilul. Cu pleoapele coborâte, obrajii supti și buzele țuguiate, părea că se află într-o stare ciudată de veghe, atent la ceea ce se petrecea în jur, dar

prevăzător totodată să nu se trădeze. Sub pătura trasă până la subsuori, trupul lung și deșirat abia i se cunoștea. Figura galbenă-fildeșie, cu pete cenușii, căpătase o nuanță vânătă la rădăcina nasului, sub tâmple și împrejurul ochilor. Buzele i se cojiseră, acoperite de un fel de spuzeală.

Stăteau de câteva minute în dreptul patului, când, deodată, Helena îi făcu semn lui Victor să se apropie.

– Ție nu ți se pare că Sever nu respiră?

Rostise întrebarea pe un ton nehotărât care cerea tăgăduire.

Victor se plecă asupra patului, cu urechea apropiată de buzele rănitului. Secunde lungi nu desluși nici cel mai mic susur. Pe nesimțite, respirația se reluă, la început slabă și superficială, apoi din ce în ce mai adâncă, pentru ca, după câteva inspirații gâfâite, să se stingă treptat, redevenind imperceptibilă.

Helena aruncă o privire după soră, dar aceasta ieșise, discretă, ca să-i lase singuri cu bolnavul.

– Victor, du-te pe loc și cheamă doctorul!

Peste un minut băiatul se întoarse împreună cu doctorul și cu sora.

Medicul, care-și încheiase contravizita și se pregătea de plecare, îl examinează pe Sever cu atenție și mai ales cu un calm care se transmitea și celorlalți.

– E respirația Cheyne-Stokes, explică el, trăgând în seringă conținutul unei fiole aduse de soră. Apare uneori în asemenea situații.

Prognoza era gravă, dar după părerea lui sfârșitul avea să mai întârzie. Se plecă spre călugăriță și-i transmitea câteva indicații cu vocea scăzută.

Respirația aceea bizară, cu lungi pauze și cu revenirea progresivă a suflului, se menținu și după plecarea medicului. Contrar prevederilor sale, în loc de a intra în normal, bolnavul deveni agitat. Își clătina capul în dreapta și în stânga, cu o regularitate mașinală, în timp ce degetele mâinii drepte se desfăceau și se închideau, ca și când ar fi vrut să apuce ceva.

– Doamnă, se apropie călugărița, care rămăsese cu ei, deși în momentul de față o primejdie iminentă e exclusă, starea scumpului Dumneavoastră bolnav rămâne critică (călugărița spusese *l'état de votre cher malade*, amestecând involuntar cuvintele franțuzești în conversația purtată în germană). Ar trebui poate să aducem un preot pentru a-i... Se opri încurcată. Îi venea greu să-i spună pe față acelei femei atât de greu încercate că minutele vieții fiului ei sunt numărate. Părintele Lipcsey, capelanul de la catedrala Sf. Mihail, se află întâmplător într-unul din saloanele vecine la căpătâiul unui bolnav. N-ați dori să-l chemăm pentru a-i administra fiului Dumneavoastră sfintele sacramente?

Helena o privi rece, cu un fel de uimire, parcă nu i-ar fi înțeles pe de-a-ntregul întrebarea.

– Noi suntem greco-catolici, soră, răspunse ea înțepată.

– *Mais, Madame, il s'agit du salut de son âme!*¹⁷¹ reveni călugărița, neînțelegându-i rezerva.

Helena ceru din ochi părerea lui Victor, dar acesta se feri să i-o dea. Mamă-sa era singura îndreptățită să ia o hotărâre într-un moment ca acela.

– Bine, soră, consimți ea, de astă dată fără nici o rețineră. Rugați-l pe preot să vină aici.

XII

După ce slujba maslului luă sfârșit și preotul părăsi salonul, bolnavul cunoscu o liniștire sensibilă. Mișcările convulsive ale corpului și ale mâinii drepte dispărură treptat, respirația reveni la normal. Numai buzele-i rămaseră cojite de febră, iar pe frunte-i apărură câteva broboane sticloase de sudoare. În salonul cuprins treptat de umbrele înserării, se găseau lângă Sever numai Helena și Victor.

– Tu du-te la hotel, Victor, și te odihnește, îl îndemnă Helena, văzându-l tras la față de osteneală. E destul că n-ai dormit

---

¹ Dar, doamnă, e vorba de mântuirea sufletului său! (*franc.*)

noaptea trecută. Lasă, îl voi veghea singură pe fratele tău. Mâine de dimineață, când te vei scula, să vii încoace.

Victor nu se încumetă să plece. Liniștea nefirească a mamei sale îl punea pe gânduri. Se temea de o izbucnire nervoasă, asemenea celei de la moartea lui Alexandru, și își spunea că ar fi fost mai bine să fie și el de față.

– Hai, du-te, insistă ea, bănuind ce se petrece în sufletul lui. Nu-ți face griji pentru mine. Am trecut prin destule, îmi cunosc puterea de a suferi. Încă nu am ajuns la capăt.

Cu vorbe asemănătoare, refuză asistența călugăriței, care o înștiință că profesorul îi recomandase să rămână alături de ea în cursul nopții.

– Cum vreți, doamnă, cedă aceasta în cele din urmă împotrivirii Helenei. N-ați dori totuși să mâncați ceva sau, poate, să beți un ceai? V-ar face bine. Noaptea e lungă, iar Dumneavoastră trebuie să vă păstrați puterile. Eu, oricum, vă aduc un ceai și câteva felii de pâine prăjită.

Se întoarse în curând. Așeză pe masă tăvile nichelate, acoperite cu un șervet curat, pe care se găseau ceașca aburindă și bucățile de pâine.

– Dacă ar interveni ceva, orice, nu ezitați să mă chemați. Soneria de lângă pat răspunde în camera noastră, voi veni îndată. De altfel, voi trece mai încolo să văd ce face bolnavul. Dacă-mi îngăduiți un sfat, mâncați o felie de pâine prăjită și sorbiți câteva picături de ceai. E pregătit cu mai mult zahăr, anume ca să vă întărească. Și nu vă pierdeți speranța, bunătatea lui Dumnezeu e fără margini!

Pe la nouă, ultimele zgomote din clădire se stinseră. În spitale, bolnavii se culcă și se trezesc devreme. O ușă se bătuse undeva spre capătul coridorului, apoi se lăsă o tăcere adâncă.

„Speranță, speranță“, își zise Helena, amintindu-și cuvintele călugăriței. Poate că niciodată n-a rostit și n-a auzit rostindu-se de atâtea ori ca în ziua aceea singurul cuvânt de prisos, care n-avea ce căuta în gura oamenilor.

Helena rămase vreme îndelungată pe scaunul tras lângă căpătâiul lui Sever. Bolnavul zăcea liniștit, cu fața imobilă,

vânăta-cenușie ca o mască, cu mâinile lungi, osoase, întinse de-a lungul corpului. Un abia deslușit suflu de viață făcea să i se ridice imperceptibil pătura de pe piept. Din când în când, își mișca buzele uscate, care reveneau apoi în poziția dinainte, ținute, parcă pregătite să scoată un fluierat. Helena îi ștergea broboanele stinghere de sudoare de pe frunte și-i umezea buzele cu o bucată curată de tifon muiată în apă.

De cealaltă parte a patului răsunau ritmic, într-o cadență liniștitoare, picăturile aparatului de perfuzie.

Pe la douăsprezece se simți înțepenită și se ridică. În ciuda nopții calde de mai, o pătrunsese frigul. Ca să se dezmoștească, se îndreptă spre fereastră. Un bec puternic, protejat de o pălărie metalică, lumina un colț al curții interioare. Un spațiu cenușiu se zărea între ziduri, cu o panglică de ciment pe margini, asemenea unui trotuar și având în mijloc un salcâm tânăr, înflorit, cu frunzele nemișcate. Două bănci grosolane, vopsite în verde, străjuiau, de o parte și de alta, ușa de intrare în clinică.

Un pas ușor, abia simțit, se desluși de-a lungul coridorului. Se pierdu curând, apoi răsună deodată în dreptul ușii. Era sora Brigitte. Își îmbrăcase rasa, dar pe cap, în locul largului tulpan scrobit, își legase o simplă năframă neagră. Avea ochii mijiți, semn că furase un ceas-două de somn. Cu mișcări îndemânaticе, scoase acul din vena bolnavului, tamponă locul înțepat și opri instalația de perfuzie. Zări ceaiul și pâinea neatinsă pe tavă, dar se feri să facă vreo observație.

– Totul e în ordine, doamnă? se mulțumi să întrebe înainte de a se retrage. Voi mai reveni.

Helena își reluă locul de veghe de lângă pat. Cele câteva cuvinte rostite de călugăriță o mai învioraseră. Dar apoi tăcerea o împresură din toate părțile, copleșitoare. De nicăieri, nici cel mai neînsemnat sunet, în afara bătăilor inimii care-i răsunau înfundate în urechi. Așa, din senin, își dădu seama că se găsește singură, într-o cameră de spital, alături de copilul ei care murea. Se plecă asupra patului și șterse fruntea lui Sever. Transpirase mai abundent, iar respirația i se accelerase. O agitație subită

îl cuprinse. Își suci iarăși capul în dreapta și în stânga, iar trupul i se încordă din răspuțeri într-o încercare disperată de a se ridica. Se istovi însă înainte de a fi dus efortul la capăt. Pleoapele i se bătură de câteva ori, iar buzele i se schimonosiră, lăsând să se audă un bolborosit surd.

Se liniști dintr-odată în momentul când Helena era pe punctul de a apăsa pe butonul soneriei. Respirația i se domoli, trăsăturile i se destinseră, o mare senzație de ușurare se citea pe ele, parcă bolnavul ar fi scăpat dintr-o constrângere insuportabilă.

O milă fără margini pentru suferințele aceluia trup istovit ca și pentru chinurile sufletului îi umplu Helenei ochii de lacrimi. Tocmai el, cel mai bun, cel mai firav, cel mai neocrotit dintre toți copiii! Un regret nebunesc că l-a lăsat să plece de lângă ea, din brațele ei ocrotitoare de mamă, pradă primejdiilor, îi înlănțui inima.

„Doamne, Sever dragă“, se tângui ea fără cuvinte, „de ce a trebuit să te duci la Vârlez, când puteai rămâne câteva luni acasă lângă noi, după atâția ani de pribegie și de trudă? Și, dacă tot te-ai dus, de ce ai intrat ieri după amiază în mină? Doar nu era datoria ta s-o faci, ci a altora. Și de ce nu te-ai întors din drum atunci când s-a auzit prima surpare? Un pas, unul singur să fi dat înapoi și poate scăpai! Uite, paznicul, care a rămas în urmă, e teafăr. Numai tu ai mers orbește înainte în calea morții! De ce tu, tocmai tu?“

Tot căinându-l, se mai liniști. Își simțea pleoapele grele, gata să se închidă. O muscă rătăcită după perdeaua de la fereastră umplea salonul cu bâzâitul ei egal, adormitor. Trebui să lupte pentru a nu se lăsa biruită de somn. Bâiguiala lui Sever îi aminti de agonia lui Alexandru, de lungile tirade latinești debitate într-un șuvoi neistovit, de lupta deznădăjduită cu Victor în încercarea de câteva ori repetată de a ajunge la fereastră, unde ai fi zis că-l așteaptă cineva. Spre deosebire de el, Sever murea în tăcere, discret, fără să se împotrivească, primind supus osânda ce-i era hărăzită, așa cum, de altfel,

trăise. Și de ce s-ar fi zbatut? Doar soarta o avea scrisă din naștere. Soarta lui și a lor, a celorlalți, a tuturor, iar soarta aceasta se chema moarte.

Își mută din nou gândurile la Alexandru. Și dintr-odată îi răsunară în urechi, limpezi, cuvintele lui ciudate în legătură cu Mendel Samu, pantofarul evreu din Gherla. Și revăzu aievea zâmbetul de satisfacție care-i luminase trăsăturile auzind că ea îl mai ține minte. De zece ani se străduia zadarnic să descopere rostul acelei întrebări neobișnuite și al ecoului pe care răspunsul ei îl stârnise în sufletul lui Alexandru. Cu aceeași limpezime neobișnuită îi apăru înaintea ochilor omulețul pipiriu, cu bărbuță rară și ochelarii de sârmă încovrigați pe după urechi, în cămașă și vestă, plecat asupra calapodului, lovind îndesat cu ciocanul. Apoi, din senin, încăperea se umplu de vocea lui pițigăiată, gâtuită de groază. Alerga de colo până colo, prin fața atelierului, lovindu-se cu pumnii în cap: „Nuhăm, Nuhăm”, se văicărea el, cu lacrimile și roindu-i pe obraz, „ce ai făcut, Nuhăm?” O ușă se trânti cu zgomot, în zăngănit de geamuri, retezând un țipăt prelung, isteric de femeie care și-a pierdut firea...

Tresări din adânc și se îndreptă din șale. Ațipise. Cu mintea încețoșată, își aminti, ca și când ar fi visat, că băiatul pantofarului, Nuhăm, se înecase în Someș la vârsta de optsprezece ani. La această moarte năprasnică și pretimpurie se gândise de bună seamă Alexandru atunci când o întrebuse dacă mai știe cine e Mendel Samu. O legătură tainică, necuprinsă cu mintea se țesea în închipuirea ei între moartea, de mult petrecută, a tânărului evreu și agonia lui Sever, legătură întărită de zâmbetul enigmatic al lui Alexandru.

Privi dezorientată în jur, căutând ceva de care să se agațe. Era totuși într-o stare de calm nefiresc, stăpânită de sentimentul că asistă din afara propriului corp și suflet la tot ce se petrece în jurul său și, înainte de orice, la propria sa viață. Tot ce vedea cu ochii era nemișcat, încremenit, mort. Nu se auzea nici măcar bâzâitul muștei captive. În aerul subțiat din

încăpere, suspenda o tăcere nesfârșită. De la un moment la altul, ea se transformă într-un țuiet prelung, sfredelitor, ce-i umplea auzul.

„Îmi pierd mințile!” își zise ea, pe punctul de a ceda panicii. Se smulse de pe scaun și deschise larg cele două canaturi ale ferestrei. O adiere proaspătă, răcoroasă veni asupra-i însoțită de freamățul mărunț al frunzelor de salcâm. Undeva, de la mari depărtări, răsună, asurzit, claxonul unei mașini. Jos, în mijlocul curții, un bărbat înalt, în uniformă, cu fața lovită de razele becului, probabil paznicul, stătea cu mâinile la spate și se uita atent la ea.

Închise fereastra și se apropie de pat. Sever zăcea nemișcat, cu gura întredeschisă. Pe obrazul drept, dedesubtul tâmplei, o muscă mare, grasă, cu dosul negru, străbătut de reflexe verzui, își freca etichetele dinainte. O alungă cu o mișcare bruscă a mâinii, apoi se apucă să potrivească pătura care se deranjase.

Când isprăvi, observă că Sever își ține ochii larg deschiși privind fix spre peretele din față.

„Doamne”, se înspăimântă ea, „oare nu cumva...?”

Își flutură degetele înaintea ochilor înghețați în căutătura fără țintă. Sever clipi de câteva ori, apoi coborî pleoapele. Așteptă așa un timp, după care se ridică din nou, rămânând în aceeași atență, inexpresivă supraveghere.

– Sever, Sever! îl strigă ea. Mă auzi?

O bolboroseală de neînțeles se stârni printre buzele îndepărtate, urmate de un lung, sfâșietor oftat, care îi umflă pieptul. Închise ochii goi, sticloși și își plecă ușor capul într-o parte. Deasupra lui, pătura se înălța și cobora într-o mișcare abia vizibilă.

„Zadarnic, zadarnic!” își zise ea, dezamăgită că s-a agățat de o așa plăpândă speranță.

Speranță, speranță...Poate că niciodată n-a rostit și nu a auzit rostindu-se de atâtea ori ca în ultimele ceasuri acel cuvânt de prisos, singurul care nu avea ce căuta în gura oamenilor. Speranță în ce? În zilele ce se duc fără întoarcere,

aducând cu ele boli, suferințe și lacrimi? Era zadarnică orice speranță, după cum zadarnică era și teama, de vreme ce toate se petreceau așa cum *trebuie* și cum a hotărât *Altcineva*. Iar hotărârile lui sunt întotdeauna cele mai bune, deoarece sunt singurele și sunt de neclintit.

Se întoarse spre peretele către care își ațintise Sever privirile de pe acum moarte, fără a desluși ceva. Sus, cu mult deasupra mesei, zări crucifixul din lemn negru. Din locul unde se afla, deosebea în amănunte trupul despuiat al răstignitului, palmele și picioarele fixate în cuie, pieptul străpuns de lance, cununa de spini, expresia de deznădăjduită resemnare de pe figură.

„Doamne Dumnezeule“, i se adresă Helena în șoaptă ca unei ființe vii, „am crezut că îți voi ține piept, închipuindu-mi că se poate trăi în afară de tine. În nebunia mea, am vrut să te înving. M-am făcut de piatră, asemenea ție, și mi-am secat izvorul lacrimilor. Te-am învinuit de cruzime, ți-am pus în seamă moartea celor ce mi-au fost luați unul după altul, fără răgaz. Am uitat în marea mea orbire că moartea se află în noi, iar în tine sălășluiește viața. M-ai biruit și pe mine, așa cum ne biruiești pe fiecare, de la începutul lumii, și mi-ai arătat menirea: aceea de a fi groparul tuturor celor ce mi-au fost dragi. Îi voi petrece pe rând, tineri sau bătrâni, așteptându-mi cu răbdare sorocul. Mă dau ție cu sufletul și cu trupul, fă cu mine ce voiești!“

Își reluă veghea. Micul ceasornic agățat pe lăntișorul de pe piept arăta ora patru. Sora Brigitte uitase să mai vină. A adormit, desigur, răzbită de osteneală sau poate a intrat totuși pentru un moment. Zărind-o ațipită, a închis binișor ușa. Oricum, nici ea, nici nimeni altcineva nu-i putea fi de folos.

Peste un ceas, în lumina tulbure a zorilor, o schimbare se citi pe trăsăturile sculptate de suferință ale bolnavului. Fața-i deveni albă-cenușie, lucitoare, parcă pielea i s-ar fi întins și i s-ar fi lustruit dintr-o dată. Nasul i se ascuți, globii ochilor căzură în orbite. Trupul însuși se cufundă în cearșafuri, căutându-și un loc de odihnă statornică. O răceală de gheață

îi cuprindea treptat mâinile, străvezii, osoase, cu unghiile vinete. Răsuflarea îi scăzu, pauze din ce în ce mai lungi separau două inspirații, a căror reluare devenea îndoielnică. Plecată asupra patului, Helena urmărea ultimele semne de viață ale muribundului, atentă să nu piardă nimic din ce se petrecea acolo, în salonul acela de spital, sub ochii ei.

Un mic oftat de ușurare, de mult așteptat, umflă pieptul celui ce se stingea, apoi totul se liniști. Helena mai așteaptă câteva clipe, apoi așeză o mică oglinjoară, luată din poșetă, la nările lui Sever. Nu fu nevoie de mărturia ei, deoarece două șiroaie de sânge negru, vâscos, rău mirositor se revărsară din nări, năclăind gura și bărbia mortului.

XIII

Așezate una în fața celeilalte la masa din camera de zi, cu un teanc de scrisori și telegrame între ele, Helena și Lenica acopereau cu scrisul lor îngrijit dosul cărților de vizită cu aceleași formule stereotipe de mulțumiri. După ce le lăsau să se zvânte, introduceau peticele de carton în plicuri și scriau adresele, luate dintr-un vechi catastif al Helenei, ținut cu grijă la zi.

Ca și la moartea lui Lați și Alexandru, primiseră zeci și zeci de mesaje de condoleanțe și de simpatie, scrisori și telegrame, din toate părțile Ardealului și de la Viena. Tuturor trebuiau să le răspundă cel puțin printr-o carte de vizită, iar unor persoane mai simandicoase prin scurte scrisori, care căzură în sarcina Helenei, pricepută ca nimeni altcineva în asemenea răspunsuri protocolare. Printre ei se numărau Iuliu Rațiu, profesorul Bernecker, Marinescu, ministrul domeniului public, de care depindea mina statului de la Vârlez. Ca și la moartea lui Lați, tatăl Helenei, canonicul, le aminti, într-o lungă scrisoare, că „moartea iubitului Sever e un semn al iubirii nemărginite a lui Dumnezeu, pentru că ei îi cercetează cu suferințe numai pe cei pe care îi iubește”. Spre deosebire de întâiul prilej, Helena nu mai zâmbi citind rândurile tatălui său.

Când isprăviră cu răspunsurile, Helena legă cu grijă toate mesajele și le încuie într-un sertar ferit al marelui birou de stejar, lângă cele primite la moartea lui Lați și Alexandru. În același pachet așează articolele apărute în ziare. Întreaga presă vorbise de catastrofa de la Vârlez, amintind destinul tragic al tânărului inginer Sever Henția, eminent absolvent al Politehnicii vieneze, fost președinte al societății „România Jună”, căzut eroinic la datorie. Ziarul „Unirea” din Blaj publicase *in extenso*¹ discursul funebru rostit la înmormântare de Elie Cupcea, vicarul Sălajului.

De la Vârlez, Victor aduse cu mașina lucrurile lui Sever. Pe lângă îmbrăcăminte și diverse obiecte de uz personal, se găsiră o mulțime de cărți, românești și străine, diferite acte și scrisori. Toate acestea trebuiau triate cu atenție pentru a ști ce întrebuițare să i se dea. Ocupându-se de ele, Helena își mai uită gândurile și își câștiga măcar pentru un ceas liniștea. În mod ciudat, revederea unor obiecte ce aparținuseră lui Sever n-o amăra prin memorări tulburătoare, ci o împăca, într-un, fel cu ființa celui depărtat, dându-i sentimentul unei continuități de dincolo de moarte. Printre numeroasele scrisori primite de fiul ei la Paris, Viena, Alba Iulia și Vârlez, descoperi întreaga corespondență a lui Edith. Curiozitatea o făcu să deschidă o scrisoare. După primele rânduri, o lăsă deoparte. Ea, și, desigur, și celelalte, conțineau detalii prea intime ale unei iubiri pătimașe, dar frumoase, pentru a cădea, fie și întâmplător, sub ochiul unui străin. Rostul lor era să se întoarcă la cea care le scrisese. Le adresă de aceea și le expedie, împreună cu o lungă scrisoare la Viena.

Ei, care ticluia cu atâta ușurință epistolele, îi sângeră inima la fiecare cuvânt așternut pe hârtie. Biata Edith! Ori de câte ori îi venea în minte, se gândea cu groază la ceea ce se va fi petrecut în sufletul ei, când primise în dimineața morții lui Sever laconica telegramă, silită să exprime groaznicul adevăr

---

¹ Pe larg. (lat.)

în toată goliciunea sa: *Sever ist heute infolge Grubenunglücks gestorben. Beerdigung Donnerstag in Silvania. Lass dich nicht unterkriegen. Helene.*¹ Nici prin minte nu-i trecuse că ea va găsi timpul și energia să ia parte la înmormântare. Și totuși, fără măcar a-i fi anunțat, pentru a nu le crea o problemă în plus, sosi în Silvania în dimineața înmormântării, singură, așa cum venise de fiecare dată să se întâlnească cu Sever de-a lungul unui an întreg. Pierdută, străvezie, zăvorâtă în durerea ei mută, asistase ca în vis la ceremonie. De mai multe ori, Helena, care stătea lângă ea, crezuse că-și va pierde cunoștința. Dar ea rezistase până la capăt cu un eroism pe jumătate inconștient, pe jumătate datorat educației primite, care punea stăpânirea de sine mai presus de alte calități. Se temea și acum pentru sănătatea celei ce ar fi trebuit să-i fie noră, dar se încredea totodată în curajul și în capacitatea ei de a supraviețui. Era tânără, dârză și, în ciuda aparentei fragilități, rezistentă; cu timpul rănilile i se vor lecu. Edith, cel puțin mai avea pentru restul vieții un sâmbure de speranță, care altora, ei, de pildă, le lipsea. Dar, cu sau fără acea licărire înșelătoare, din care oamenii își trag dorința și puterea de a trăi, era hotărâtă să-și ducă răbdătoare crucea până în ultima zi, așa cum promisese în noaptea morții lui Sever.

În timpul acesta, în casă domnea înțelegerea deplină ce însoțește de obicei marile dezastre și nenorociri, când fiecare membru al familiei capătă convingerea că singura șansă de a depăși momentele critice e de a fi uniți. Se menajau unul pe altul și, în măsura posibilului, evitau ocaziile care ar fi tulburat liniștea și armonia așa de greu câștigate. Se duceau zilnic la mormântul lui Sever, iar fotografia lui, mărită și încadrată într-o ramă ovală de ghips aurit, fu așezată în camera de domni, lângă a lui Lați, față în față cu portretele lui Lupu, Vasile și Alexandru.

---

¹ Sever a murit astăzi ca urmare a unei catastrofe miniere. În mormântarea joi la Silvania. Nu te lăsa copleșită. Helena. (*germ.*)

Tragedia trăită de toți îi apropie și mai mult pe cei doi soți, îndepărtând ultimele obstacole ce le mai stăteau în cale. Pe tăcute, fără cuvinte mari sau promisiuni, vechile relații se reluară între ei. Lenica trecuse prin prea multe și amare încercări pentru a mai crede în minuni. Dar pentru a-și reîntemeia căminul în jurul copilului așteptat, trebuiau să fie, din nou, soț și soție. După cele nu demult întâmplăte, se mulțumea deocamdată cu faptul că în viața lor de fiecare zi domnea înțelegerea. Ce va fi mâine nu știa sau nu voia să știe. Mai mult ca sigur, vor urma epoci mai puțin fericite, când se va zbuțuia și se va amărî din nou. La intervale nesigure, se vor dezbină și se vor împăca, rând pe rând. Se potriveau și nu se potriveau unul cu altul, sentimentele și dorințele lor se manifestau aproape întotdeauna în contratimp. Dar, în tot răul stă ascuns binele; poate că tocmai aceste neîmpliniri de moment garantează trăinicia unei căsnicii, împiedicând ca totul să se consume prea repede. Pretențiile de a-l avea numai pentru ea le părăsise demult, pentru că se dovedeau a fi zadarnice. Hențeștii erau sortiți din naștere să-și aparțină numai lor înșiși, nedând nimic din ce aveau altora. Adevăratele sentimente ale lui Victor îi rămâneau și acum necunoscute. Mai mult ca sigur n-o iubea, în schimb ținea, într-un fel aparte, la ea, ceea ce nu era puțin. Iar dacă totuși o iubea, atunci o făcea asemenea oamenilor care nu știu să iubească, adică chinuind-o. Noaptea de coșmar din februarie și martie fuseseră, în acest caz, niște crude și neobișnuite dovezi de iubire. O astfel de presupunere, oricât de absurdă părea la prima vedere, nu era cu desăvârșire exclusă.

O dată ce-i trecu răul fizic din primele trei luni de sarcină și își recâștigă echilibrul lăuntric, Lenica putu să gândească cu calm și luciditate la evenimentele din ultima vreme. În dureroasa dilemă înaintea căreia zăboviseră zile în șir, tot Miskabácsi avusese dreptate, îndemnând-o să aștepte cu răbdare și încredere viitorul ce-i fusese rânduit. Ceea ce trebuia să se întâmple se va întâmpla, cu sau fără voia ei. Ea se împotrivesc

acestor sfaturi, care dincolo de faptul că ieșeau din gura unui slujitor al bisericii, erau, întâi de toate, manifestarea unei vechi înțelepciuni. Din disperare, dar și din orgoliu, se împotrivise nu atât cuvintelor duhovnicului, simple formule consacrate, de nenumărate ori auzite până atunci, cât hotărârilor soții, opunându-le propria sa voință. Dar aceasta s-a împrăștiat ca fumul în clipa când a aflat că o ființă nouă sălășluiește într-însa. Abia atunci a priceput că totul s-a săvârșit cu o anumită chibzuință din partea Cuiva, că nu s-a măritat degeaba și că ceea ce s-a petrecut după venirea la Silvania, speranțele spulberate, lacrimile, necazurile, s-au făcut cu un singur scop, acela de a aduce pe lume copilul zămislit într-o noapte de deznădejde și, după el, poate și alții. Aceasta era soarta ce-i fusese hărăzită din naștere, ei și altor milioane de femei, soarta de a fi mama copiilor pe care-i va avea de la bărbat, închinându-le de acum înainte, cu dragoste și dăruire, întreaga viață.

De la moartea lui Sever, o schimbare se petrecuse cu Helena, observată curând de toți ai casei. Extraordinara resemnare cu care întâmpinase tragicul eveniment îl impresionase pe Victor, cu atât mai mult cu cât își amintea izbucnirea ei violentă din momentul morții lui Alexandru. Când revenise la clinică, dimineața pe la șase, Helena făcea toaleta mortului, ajutată de o infirmieră, cu un sânge rece aproape nefiresc. Moale și dezarticulat, cu cărnurile topite, legat peste fălci și cu două ghemotoace de vată în nări, Sever părea o păpușă de câlți, uzată de prea multă întrebuițare, în mâinile celor două femei. „Dragă Viți”, i se adresase mamă-sa, dând cu ochii de el, „fratele tău a murit acum un sfert de ceas. Tu te du îndată la o întreprindere de pompe funebre și înțelege-te cu ei în privința transportării lui Sever în Silvania. Dar mai înainte, treci pe la poștă și anunț-o pe Edith la Viena”. Și cu mână sigură aruncase pe un colț de hârtie dintr-o singură trăsătură de condei textul telegramei.

La câteva zile după înapoierea la Silvania, intrând în *chilia* Helenei, Lenica o găsi cu rozarul între degete, rugându-se.

Nimic din înfățișarea ei nu arăta că s-ar fi simțit prost, surprinsă în postura aceea, pe care, se vede, nu ținea s-o păstreze secretă. Duminica următoare, Ignaț fu comandat pentru ora nouă și jumătate. În plesnetul răsunător al biciului, mânuit cu măiestrie de birjar, trăsura o depuse în fața bisericii vicariale, unde, cu câteva foarte rare ocazii, nu mai fusese văzută de la moartea lui Alexandru. Apariția ei în naosul înțesat de lume, cu un minut înaintea începerii slujbei, stârni o vâlvă generală. Dreaptă și stăpână pe sine, fără să-i pese de sutele de priviri ațintite asupra-i, se îndreptă spre strana din stânga altarului, unde obișnuia să șadă pe vremea când era vicărășită. Aici ascultă cu luare-aminte întreaga liturghie, plecând cu câteva clipe înainte de sfârșit, pentru a evita îmbulzeala de la ieșire.

Cam tot de atunci se iviră în casa de la uzină săracii. Din cei doisprezece oameni nevoiași aflați pe vremuri în grija ei, mai trăiau șapte. Luând informații de la părintele Man, al doilea preot al Silvaniei, le mai adăugă trei, recrutați din rândurile sărăcimii de pe Ulița Românească. În fiecare sâmbătă la zece, Helena se așeza la masa din camera de zi, în fața unor fișicuri de bani. Până la douăsprezece se perindau cei zece săraci ai ei. Intrau unul câte unul și se opreau lângă ușă, în picioare. Helena se întreținea cu ei despre lipsurile și necazurile de care aveau parte, aceleași de la o vizită la alta. Le dădea sfaturi, îi compătimea, se interesa dacă nu au cumva vreo nevoie arzătoare. Dar, deși întreaga lor viață le era alcătuită tocmai din asemenea nevoi, cu rare excepții, nici unul nu le mărturisea. Se mulțumeau cu cei cincisprezece-douăzeci de lei sau cu vreo haină veche, din care se găseau întotdeauna destule în casă. După ce plecau, Helena poruncea să se aerisească în camera de zi și se spăla pe mâini cu lisoform.

Moartea năpraznică a lui Sever aduse o rezolvare de moment încurcăturilor bănești ale lui Victor. Deoarece se prăpădise fără testament, averea rămasă în urma sa, pământul de la Ocna și banii depuși la bancă urmau să se împartă în cote egale între mamă și frați. Ca să-l scape pe Victor de

amenințarea de a fi declarat insolubil de banca „Ardeleană”, Helena și Mărioara consimțiră să vândă cele o sută de iugăre ale lui Sever, renunțând la partea lor din câștig. Victor primi sacrificiul celor două femei, dar numai cu condiția de a da fiecăreia un înscris în regulă, autentificat la notar, că le va restitui banii avansați cu titlu de împrumut. Gestul le impresionă atât pe Helena, cât, mai ales, pe Mărioara, care la început se cam codise, motivând că banii i-ar prinde bine pentru a stinge propriile datorii. Cumpărătorul fu repede găsit în persoana lui Lakatos Frigyes, bucuros să aibă peticul de moșie lângă pământul fratelui său, care s-ar fi ocupat și de administrarea lui. De oferit nu oferit decât un milion și jumătate de lei, dar Victor fu nevoit să primească, după ce se război o zi încheiată. E adevărat că prețul pământului scădea de la o zi la alta. Formalitățile se prelungiră până la jumătatea lui iulie, dar Ember, sigur că-și va încasa banii, îl păsui cu dragă inimă. Plata datoriei se făcu tocmai în ziua când lui Victor îi sosea din partea „Albinei” înștiințarea că polița de trei milioane a primit o amânare de un an. Procentele rămâneau aceleași, în schimb, se pretindea o inscripție ipotecară asupra uzinei, în împrejurările în care pământul Helenei nu mai putea garanta, el singur, întreaga sumă împrumutată.

XIV

În această atmosferă de calm și reculegere a întregii familii, căzu ca un trăsnet vestea falimentului „Băncii de Credit Român” din București. Victor o află de la Braun, care, la rândul lui, o deținea dintr-o sursă demnă de încredere. Lui Victor nu-i veni să creadă nici a doua zi, când citi știrea, negru pe alb în „Universul”, ziar serios, în coloanele căruia nu se publicau informații neverificate. Cu o lună în urmă vorbise telefonic cu directorul general, Ernest Dabija, și primise asigurarea că i se va acorda o nouă amânare de șase luni sau chiar de un an. Nimic din cuvintele sau tonul interlocutorului nu lăsa să se

bănuiască că banca, una din cele mai mari și mai sigure din țară, ar fi fost confruntată cu dificultăți financiare, mai mult, că s-ar fi aflat în pragul falimentului. E drept că, în cifra de afaceri de sute de milioane a unei instituții de proporțiile băncii bucureștene, suma datorată de el nu avea nici o importanță în deciderea bilanțului.

Plimbându-se neliniștit prin birou, Victor își aminti noul edificiu al băncii de pe Strada Doamnei, un adevărat palat, proiectat de un celebru arhitect român, cu fațada severă din piatră de talie gălbuie și soclul placat cu marmură neagră, părând a fi fost înălțat acolo pentru eternitate. Însuși anul fondării 1848, înscris cu arabescuri de fier forjat pe ferestrele zăbrelete ale parterului, constituia o chezășie în acest sens.

Iată însă că instituția aceea fără de moarte se năruise ca un castel de cărți, antrenată în dezastru de prăbușirea altor case de credit, mai mari sau mai mici, din țară și străinătate, și ducând cu sine în prăpastie alte zeci de instituții și întreprinderi, între care moara și uzina sa. Cine și-ar fi putut imagina o asemenea catastrofă în 1921, când intrase pentru prima oară în holul somptuos de la parter, salutat de portarul galonat, și chiar în toamna trecută cu prilejul ultimei discuții purtate cu directorul general.

Era limpede că de astă dată nu mai putea fi vorba de amânare. Banca își va recupera creditele cu orice preț, tăind în carne vie, pentru a diminua masa falimentului. În momente ca acelea, nu exista milă și îndurare. În iarnă, nu procedase la fel cu datornicii „Sălăjanei”? Rămânea totuși un amănunt nu întru totul lămurit. Din știrile publicate în ziare rezulta că banca își suspendase plățile *sine die*¹, ceea ce însemna, e drept, un faliment, dar numai unul virtual. Orice bancă își poate închide ghișeele pe un termen nedefinit, pentru ca apoi să le redeschidă. Pentru ca falimentul să devină efectiv, trebuia ca direcția băncii să depună bilanțul la Tribunalul comercial

---

¹ Fără termen precis. (*lat.*)

al Capitalei, formalitate ce echivala *de facto*¹ cu declararea falimentului. Din punctul de vedere al debitorilor, deci și al lui, un faliment formal ar fi fost preferabil, întrucât le punea la dispoziție un interval de timp mai larg, pentru a face rost de bani. În asemenea situații, tribunalul numea o comisie de cenzori. Aceasta examina bilanțul băncii falite, de regulă prin intermediul unor experți contabili, și hotăra înainte de toate dacă falimentul a fost sau nu fraudulos. Abia după aceea se trecea la stabilirea și recuperarea activului, în speță a averii mobile și imobile, precum și a împrumuturilor nerambursate, urmând ca din masa falimentului să fie despăgubiți creditorii, potrivit concordatului încheiat între aceștia și banca aflată în insolabilitate. Operații delicate și anevoioase, care se puteau prelungi două-trei luni, ba chiar mai mult. Dimpotrivă, dacă totul se reducea la o suspendare a plăților, considerată ca o măsură de austeritate financiară, atunci executarea debitorilor nu avea să întârzie nici douăzeci și patru de ore după expirarea termenelor convenite.

Sperața de care se agăța Victor se dovedi fragilă. A doua zi, un comunicat oficial al băncii anunța o simplă suspendare temporară a plăților din necesitatea de a echilibra în cel mai scurt timp posibil balanța financiară a instituției. Un faliment moral și, în parte, material, așadar, însă nu unul juridic.

Cu disperarea celui ce așteaptă, împotriva tuturor speranțelor, o minune, Victor încercă să se salveze tratând cu banca creditoare. Nu concepea să se scufunde tocmai atunci, când ajunsese atât de aproape de mal. Era absurd ca pentru un milion să piardă totul. Informată, Lenica îl îndemna să persevereze. Nu știa despre ce e vorba, dar în momente de cumpănă cel mai rău lucru e să stai cu brațele încrucișate. Helena își plesni, teatral, palmele și ridică ochii la ceruri. „Toate nesăbuițele se plătesc în cele din urmă până la ultimul bănuț de aramă, ba uneori cu dobândă”, își zise ea. Nu-i adresă

---

¹ În realitate. (*lat.*)

nici un cuvânt de reproș. Dimpotrivă, trimise lui Gusti o scrisoare expresă, în care-l ruga în genunchi să facă orice, numai să salveze familia din ceea ce ea numea sărăcie și dezonoare.

Sosit seara târziu în București, Victor găsi lumea în fierbere. Pretutindeni, pe străzi, în holul hotelului, se comenta cu pasiune recenta înapoiere în țară a fostului principe moștenitor și proclamarea lui de către camerele reunite drept rege al României. Erau destui cei ce se arătau sceptici, invocând caracterul și felul lui ușuratic de a fi, cei mai mulți însă își exprimau satisfacția că în fruntea țării se află un bărbat în toată firea, capabil să-și asume răspunderea în caz de nevoie, și nu un copil nevârstnic, tutelat de un consiliu de regență lipsit de autoritate. Falimentul nedeclarat al „Băncii de Credit Român”, care încinsese spiritele cu o săptămână în urmă, trecuse, de la o zi la alta, pe planul secund al interesului public.

Un cunoscut întâlnit întâmplător în restaurantul hotelului îl informă că în dimineața aceleiași zile lului Rațiu prezentase noului suveran demisia cabinetului. Președintele agrease și încurajase întoarcerea în țară a suveranului, care era, până la un punct, opera lui. Fire prudentă, nevoind să se angajeze cu trup și suflet, socoti înțelept să renunțe pentru moment la putere, sugerând alcătuirea unui minister de tranziție. Mai târziu, peste câteva luni, după ce apele se vor fi liniștit, ar fi revenit, eventual, la cârma guvernului. Până atunci, era preferabil să se țină la distanță. Pentru a da o mai mare greutate hotărârii, plecase în străinătate îndată după prezentarea demisiei.

Victor se perpeli până în zori în aerul fierbinte al nopții de vară. Plecarea lui Rațiu îi apărea ca un semn de rău augur. Fără aripa protectoare a unchiului său, se simțea descoperit și amenințat. La nouă, cu ochii roșii de nesomn, se prezentă la „Banca de Credit Român”. Poarta principală de pe Strada Doamnei era încuiată. Trebui să sune și să poarte discuții cu portarul pentru a fi admis înăuntru. Marele hol de marmură de la parter era pustiu, ghișeele închise. Secretara, o blondă

frumușică și amabilă, îl informă că directorul general a fost chemat la Banca Națională și nu va reveni înainte de ora unsprezece. Vreo cinci-șase persoane, instalate în fotolii, îi așteptau înapoierea.

– Poate reușiți să vă rezolvați afacerea cu domnul director Christescu, sugerează secretara. E liber, vă primește îndată.

Christescu, un bărbat athletic, greoi, cu creștetul încununat de o coamă stufoasă, îi făcu semn să ia loc. Era prins într-o convorbire telefonică care-l agasa vizibil. Spunea „da, da, da”, pe un ton plictisit, pentru ca în secunda următoare să se aprindă brusc: „în nici un caz, e o chestiune decisă, nu merită să ne pierdem vremea... Da, acesta e ultimul nostru cuvânt!”

Trânti receptorul în furcă și oftă cu năduf.

– Spuneți, vă rog, ce vă aduce la mine, domnule... Henția, i se adresă el cu același aer de lehamite, aruncând o privire pe cartea de vizită de pe birou.

Nu apucă Victor să înșire zece fraze, că telefonul zbârnâi din nou. Alte explicații, răspunsuri în doi peri, formule ultimative. În fine, putu să continue. Nu pentru multă vreme, deoarece directorul îl întrerupse răstit:

– Dar, pentru Dumnezeu, ce vă trece prin minte? Am suspendat plățile, suntem, cum s-ar spune în pragul falimentului, iar Dumneavoastră propuneți o renegociere a termenului poliței! Vă dați seama ce îmi cereți? E nemaipomenit! Apăsă butonul soneriei: Domnișoară, a venit Sachelarie? Fii bună și introdu-I!

Victor înțelese că a fost concediat. Un val de mânie îi întunecă mintea. Își spunea că a fost tratat într-un mod inadmisibil și totuși nu scotea un cuvânt. Se trezi în biroul secretarei cu trei uși în față, neștiind pe care să iasă. Șase perechi de ochi stăteau fixați asupra lui. Urechile începură să-i vuiască, tâmplele îi zvâcneau. Totul i se păru dintr-odată străin, ciudat, încăperea, secretara, solicatorii, totul și mai ales prezența lui acolo. Un junghi scurt îi sfredeli abdomenul în partea dreaptă, iar pe ochi i se lăsă un vâl negru.

– Nu vă simțiți bine, domnule?

Vocea caldă, plăcut timbrată a secretarei îl aduse la realitate, smulgându-l din starea aceea de pierdere primejdioasă.

– N-am nimic, negă el, stăpân pe sine. Voi reveni pe la unsprezece, ca să stau de vorbă cu domnul Dabija.

În hol, se zări într-o oglindă. Era alb ca varul, iar buzele îi tremurau. Aerul de afară îi făcu bine. O răcoare plăcută suspenda în văzduh, orele fierbinți ale amiezii erau încă departe. Rumoarea mulțimii îl dezmetici de-a binelea. Se învârti vreme de un ceas pe străzile din perimetrul Lipscanilor. Trecu și pe lângă Bursă. Dacă ar investi suma de bani în niște acțiuni, ca în urmă cu nouă ani? Gândul îl făcu să suradă. Intră totuși înăuntru. Nimic, sau aproape nimic din tumultul de pe vremuri. Numărul celor ce se mișcau înapoi și încolo se rărise. Pe tabla neagră, cotele erau staționare sau în scădere, cererea neînsemnată.

La bancă, Ernest Dabija îl primi cu amabilitatea-i obișnuită.

– Îmi pare foarte rău, domnule Henția, oftă el, îndepărtând mâinile a neputință. V-aș fi acordat cu dragă inimă o amânare, așa cum convenisem. În împrejurările actuale, însă... Înțelegeți și Dumneavoastră... E ultima noastră șansă. Figura sa fină, o idee palidă, rasă cu îngrijire, exprima un regret sincer. Încercați să plătiți în termen, mai aveți la dispoziție aproape trei săptămâni.

leși. Același refuz, îmbrăcat în alte haine. De fapt, nici el nu se așteptase la altceva. Dar încercase, agățându-se cu încăpățănare de o șansă inexistentă, cu riscul dinainte consimțit de a înfrunta cuvinte de compasiune sau atitudini jignitoare. Cu inima îndoită, o luă spre bulevardul Dacia la unchiul său Gusti. În absența lui Rațiu, ultima sa speranță atârna de el. Un presentiment nelămurit îl avertiza să nu se aștepte la cine știe ce. Relațiile dintre ei, niciodată bune, se răciseră cu totul după ce-și călcasă promisiunea de a se înscrie în partidul liberal. De atunci înapoi, avusese în mai multe rânduri prilejul de a se convinge de acest adevăr. Desigur, mai conta și cuvântul

Helenei, de care fratele ei ținea, de obicei, seama. Oricum, Gusti primise scrisoarea, care-l scutea de rugăminți penibile.

Abia în Piața Romană îi trecu prin minte că la ora aceea unchiul său trebuia să se afle la Cameră, la Tribunal sau la sediul societății „Reșița-Cugir-Bocșa“. Avu norocul să-l găsească acasă, în birou, studiind dosarul unui proces. Augustin Bodea îl primi mai bine decât crezuse, aproape cordial, ca pe un oaspete dorit. Se interesă de cei de acasă, nu-i uită nici pe Mărioara și pe Valer, îl felicită pentru moștenitorul mult așteptat. Încet-încet, într-un mod cât se poate de firesc, discuția alunecă spre dificultățile firești ale lui Victor.

— Știu, am primit aseară epistola Elenuții, zise el cu o voce devenită dintr-odată rece și măsurată. Ai nevoie de un milion de lei și ai dori să ți-i împrumut eu. Acum ce să-ți spun? Mamă-ta are în felul ei dreptate, sunt ruda voastră cea mai apropiată și am datoria să vă întind, în marginile posibilităților, o mână de ajutor. Deși vremurile sunt grele, un milion de lei tot așa mai avea. Așa m-am gândit și eu aseară și, neștiind că vei veni la București, am completat un cec pe care voiam să ți-l trimit. Uite-l, ca să te încredințezi că nu spun vorbe goale.

Rupse prima filă din carnetul de cecuri și i-o întinse. Era o dispoziție de plată în favoarea lui în valoare de un milion, adresată „Băncii Românești“. Pe foaia lucioasă de hârtie figurau numele, suma și data de 12 iunie. Lipsea numai propria semnătură.

O scurtă pauză urmă cuvintelor rostite de Augustin Bodea. Cu mișcări încete, prelungite dincolo de necesar, fostul ministru își alese o țigaretă din tabachera de argint cu monogramă și o aprinse la flacăra brichetei.

— Între timp m-am gândit mai bine, continuă el, și am ajuns la altă încheiere, mai puțin favorabilă ție, dar mai înțeleaptă. Ascultă-mă, rogu-te, cu băgare de seamă, deoarece n-aș vrea să-mi înțelegi greșit intențiile și să le răstălmăcești.

Și Augustin Bodea își expuse, în felul lui metodic, opinia, explicându-se pe larg. Cu un an în urmă, când a cumpărat întreprinderea lui Weiss, Victor nu i-a cerut părerea. Mă rog,

fiecare persoană majoră are dreptul de a hotărâ, singură, pentru sine. Dacă ar fi fost consultat, i-ar fi răspuns categoric: „nu, nu cumpăra și, mai ales, nu cumpăra *fără bani*, cu polițe pe termen scurt, care trebuie rambursate de azi pe mâine“. Motivele unei asemenea atitudini sunt ușor de ghicit și prezentul nu face decât să le confirme.

– Dându-ți acum milionul, observă el, nu te-aș salva, cum îți închipui, ci ți-aș crea numai o iluzie, irealizabilă ca toate iluziile.

Se opri din nou, aparent ca să-și scuture țigara în scrumiera de cristal, în realitate așteptând un cuvânt din partea nepotului. Dar acesta tăcea.

– În afara milionului de la „Banca de credit“, mai datorezi „Albinei“ trei milioane, iar uzurarilor evrei din Silvania patru sute de mii, toate rambursabile în câteva luni – un an. Nu mai vorbesc de procente. Te-ai gândit *matur*, cu *spirit de răspundere* (Augustin Bodea apăsă intenționat asupra ultimelor cuvinte) dacă și în ce fel te vei putea plăti de aceste obligații?

– Datoria de la „Albina“ are o amânare de un an, cu evreii din Silvania mă înțeleg eu, mă vor păsu, numai să le majorez interesele. Milionul de la „Banca de credit“ e singurul care mă arde la degete. Am de acum vreo două sute de mii, sezonul de măciniș începe la 1 august, uzina aduce profituri stabile și sigure. În câteva luni, unchiule, cel mai târziu până la sfârșitul anului, fac milionul și îți aduc banii până la ultimul gologan. Promit solemn.

Unchiul său își stinse țigara, clătinând neîncrezător capul.

– Dă-mi voie să mă îndoiesc, răspunse el, sceptic. Anul trecut ai avut un noroc nemaipomenit cu grâul din Basarabia, dar, vorba latinilor, *non bis in idem*¹. De altminteri, dacă-mi îngădui să fiu sincer, după cele petrecute între noi acum patru ani, eu mare preț pe promisiunile tale solemne nu pun!

Deosebit de aceasta, urmă el, rămâneau celelalte împrumuturi. În împrejurări normale, da, poate că ar fi acceptat punctul lui de vedere. Dar astăzi trăiau niște vremuri

---

¹ Nu se întâmplă a doua oară același lucru. (lat.)

excepționale. Criza economică va mai dura trei sau chiar patru ani, acum era doar începutul. Evreii nu vor putea fi duși cu zăhărelul la nesfârșit. Cât privește datoria de la „Albina”, să fie sigur că nu va fi plătit la 1 iunie viitor nici măcar o zi. Așa i-a declarat Ghilezan, directorul centralei din Sibiu, cu care a vorbit la telefon în dimineața aceea și care i-a mărturisit că nu i-ar fi acordat nici această ultimă plăsuire, dacă n-ar fi stăruit bunul său prieten, părintele Buteanu, senatorul. Admițând că i-ar înapoia milionul până la sfârșitul anului, cum pretinde, de unde va scoate în următoarele luni celelalte trei milioane?

Augustin Bodea argumenta rece, metodic, fără pornire, încercând să-și convingă nepotul de justetea poziției sale. Se întrerupea din când în când, la sfârșitul unei fraze, pentru a-i arunca scurte priviri care cereau parcă răspuns.

– Așa că, încheie el, renunță la o luptă inutilă, sortită să se încheie cu o înfrângere inevitabilă. Cu cât vei accepta mai repede realitatea, cu atât va fi mai bine pentru tine și pentru voi toți.

– Dar rușinea? răbufni Victor înăbușit. Dezonoarea de a depune bilanțul?

– Care rușine? Ce dezonoare? se miră Gusti, mângâindu-și cu un gest reflex mustața bine potrivită din foarfece. Mamă-ta și cu tine dramatizați situația! Doar nu-i vorba de un faliment fraudulos! Întreprinderea va fi pusă în vânzare de creditori, iar la lichidare îți vor rămâne și ție niște bani, pe care sper ca de astă dată să-i folosești mai cu folos. În sfârșit, tu faci cum crezi, eu m-am mărginit să-ți dau doar câteva sfaturi.

– Le cunoșteam mai demult, replică Victor cu ostilitate, abia stăpânindu-se, mi le-au dat și alții. Nu de ele aveam nevoie, ci de bani. E pentru prima oară că m-am adresat Dumitale, unchiule, pentru a-ți cere ceva pentru mine. Te asigur că a fost și pentru ultima oară.

Se trezi în stradă mergând cu pași hotărâți spre Piața Romană. Tâmpilele îi zvâcneau din nou, iar gura i se uscaseră ca iasca. În piață, lângă statuia lui Lascăr Catargi, descoperi că ține ceva între degete. Era cecul pe trei sferturi completat de Gusti. Cu o mișcare distrată îl vârî în buzunarul vestonului.

XV

Victor plecă îndată la Cluj. A doua zi dimineța, nu zăbovi decât un ceas ca să-l caute pe Manciulea și să-l informeze despre rezultatul demersurilor la București. Socotea că e de datoria lui să pună la curent asupra situației nou create și celelalte bănci creditoare. Manciulea fu rezervat, rezumându-se să declare că vor examina cu toată atenția problema și-l vor aviza.

Sosi la Silvania în primele ceasuri ale după-amiezii, istovit și flămând. Când îl zări în antreu mohorât, cu umerii căzuți și ochii sticlindu-i în fundul capului, ca și când ar fi avut febră, Lenica știu că s-a întâmplat ceva grav.

– Ce e cu tine? îl întrebă ea, observând că nu scoate o vorbă. Nu te simți bine?

El tăgădui mut, continuând s-o privească fix, în timp ce-și scotea pardesiul.

– Am pierdut moara și uzina! declară el cu o voce surdă, târăgănată.

– *Jézus-Mária ne hagy el!* exclamă din ușa camerei de zi Helena, atrasă de schimbul de cuvinte. Dar Gusti?

– Să nu-i mai aud pomenit numele în casa mea! se răsti el cu o căutătură urâtă adresată mamei sale. De mă voi prăbuși, numai el mă va avea pe conștiință!

Helena înțelese că Gusti a refuzat să-i întină o mână de ajutor, dar găsea totuși acuzația exagerată.

– Cum vorbești așa? îl dojeni ea fără convingere. E fratele meu și unchiul tău bun!

– Nu este unchi cel ce, lepădându-se de mine, mi-a făcut cel mai mare rău din viață! i-o tăie Victor, trecând încruntat pe lângă ea, de parcă ar fi fost unica vinovată de cele întâmplate.

– Victor, interveni Lenica, schimbă-te și vino să stai la masă. Vom vorbi pe urmă.

Helena și Lenica mâncaseră mai devreme. Amărâtă de insuccesul lui Victor, dar și rănită de cuvintele lui tăioase,

Helena se retrase la ea. Lenica rămase să-i țină societate bărbatului ei în timpul mesei.

Înghițind preocupat felurile de mâncare pe care le aducea Piroska, Victor îi vorbi despre discuțiile purtate la București și despre situația fără ieșire în care se afla. Era pentru prima oară că se deschidea înaintea ei, mai mult din dorința de a se destăinui cuiva, decât din speranța că sfaturile pe care le-ar fi primit i-ar fi fost de un oarecare folos.

– Câți bani ai în momentul de față? îl întrebă ea la urmă.

– Vreo două-trei sute de mii. Au fost mai mulți, dar am plătit procentele la „Albina” și la „Ardeleana” și am cheltuit o sută și mai bine de mii cu reparațiile la moară.

– Și datoriile?

Victor își încrețî fruntea. I se părea că nevastă-sa îl descoase cu un anumit scop.

– Multe, răspunse el în silă. Un milion la banca din București, trei la „Albina” și vreo patru sute de mii la jidovii din oraș.

Ea rămase pe gânduri, mutând într-o parte și-n alta firimiturile pe fața de masă.

– Și de alți bani n-ai putea face rost?

Victor zâmbi cu îngăduință. De acțiunile de la „Sălăjana” nu era posibil să se atingă din motivele cunoscute. Pământul Helenei și al Mărioarei de la Ocna era ipotecat. Altceva nu avea. Toate acestea i le explică răbdător, anume ca să-i risipească iluziile.

– Dar mașina? Te poți lipsi de ea la nevoie.

– Asta așa e, conveni el, cu o nuanță de amărăciune în voce. Cu ce câștig însă? Nouă, m-a costat o sută de mii. După trei ani, oricât de bună ar fi, mai mult de șaptezeci-optzeci de mii nu voi scoate pe ea.

– Sunt buni și banii aceștia, îl asigură ea. Mai e apoi și averea mea.

El o examinează lung, fără să o înțeleagă.

– De pământurile înscrise pe numele meu nu mă pot atinge, se explică ea, căci unchiul Franțisc și mătușica Mariți au drept

de uzufruct până la moarte. I-aș cere unchiului niște bani, dar știu că nu are. La cununia mea s-a împrumutat de un milion, pe care încă nu l-a plătit. Rămâne însă casa de la Alba Iulia. Doctorul Springer, care s-a mutat în ea, mi-a spus în vară că ar cumpăra-o oricând. Vreo două-trei sute de mii tot am căpăta în schimbul ei.

– Ai vrea tu s-o vinzi?

– De ce nu? mărturisi ea deschis. Ce e al meu e și al tău. Gândește-te apoi la copil. Atâta cât ne stă în puteri, trebuie să-l ferim de lipsuri și nevoi.

Victor îi luă mâna și cu un gest spontan i-o duse la buze. Ea se simți cuprinsă de emoție. Nu se aștepta la un asemenea gest din partea lui.

– Mă tem că ar fi un sacrificiu nefolositor, zise el. Cu banii luați pe casă, cu tot, și n-am trece de cinci-șase sute de mii.

– În tot orașul n-ai găsi pe cineva să te împrumute?

Victor deveni dintr-o dată rigid, lovit parcă de întrebarea ei nevinovată.

– Oamenii n-au bani și chiar de ar avea nu-i încredințează unuia împovărat de datorii. Și-apoi, nu sunt eu unul care să umble cu talgerul pe la ușile altora, cerând pomană!

Ea înțelese că nu trebuie să insiste pe calea aceea. Ca orice Henția, Victor ar fi murit mai bine decât să se milogească unor străini.

– Și altceva din care să faci bani n-ai nimic, nimic? continuă ea, cu o insistență încăpățânată.

Victor privea prin geam spre turnul înalt de cărămidă din fundul curții. Ea crezu că n-a auzit-o.

– Ar mai fi vechea instalație a uzinei, zise el, mirat că până atunci nu s-a gândit la ea, cea cu care s-a produs curent până în primăvara trecută. Aș putea-o vinde, căci nu e grevată de ipotecile „Băncii de Credit Român” și ale „Albinei”. Își înăbuși singur plăpânda speranță răsărită în suflet. Dar cine se interesează azi de o uzină electrică folosind cărbune? Iar ca fier vechi nu aș primi nici o sută de mii pe ea.

Hotărârea totuși să dea un anunț la ziarele sălăjene și la cele din Huedin, Satu Mare și Cluj. Lenica scrisese doctorului Springer, iar Victor se interesă de un cumpărător pentru mașină. Și mai hotărârea să ascundă cu cea mai mare grijă situația în care îi adusesese falimentul nedeclarat al băncii din București.

Secretul nu dură mai mult de patru zile. Două incidente îl făcură public. Primul fu vizita inopinată a lui Manciușea. Directorul „Albinei” ținuse să vină personal la Silvania, pentru a-l anunța, foarte jenat, pe Victor că, în urma deciziei consiliului de administrație, instituția sa se va asocia „Băncii de Credit Român”, în cazul că aceasta va cere instituirea titlului executoriu asupra ipotecii ce greva moara și uzina. Așa cum trebui să admită și Victor, era un pas firesc și necesar. De vreme ce întreprinderea tot va fi scoasă la vânzare, să-și recupereze și ei, cu un ceas mai devreme, milioanele împrumutate.

Vizita directorului „Albinei” dădu naștere la tot felul de comentarii, dintre care unele, mai bine informate, agitau ideea dezastrului provocat de falimentul băncii bucureștene. Cei mai mulți se arătau însă sceptici, susținând că era neverosimil ca un om cu averea lui Victor să se prăbușească din pricina unui milion. O împrejurare atât de puțin importantă ca vinderea mașinii răsturnă dintr-odată în chip radical convingerea majorității. Desigur, oricine își poate vinde mașina mai veche ca să-și cumpere una nouă. Dacă o vinzi însă în mare grabă, sub prețul real, iar alta nu apare în locul ei la poarta uzinei, faptul poate deveni un indiciu prețios.

Rumoarea publică îi aduse la Victor pe creditorii locali, care se înființară unul după altul, la scurte intervale, ca și cum ar fi fost înțeleși (și, într-adevăr, erau). Nu mai fu vorba ca în primăvară de schimbul unor formule politicoase sau de fumarea trabucurilor, ci de întrebări fățișe și chiar de somații. Trei din polițe expirau la 1 iulie, iar două la 1 octombrie, dar toți evreii se arătau în egală măsură îngrijorați de soarta banilor. Victor încercă să-i calmeze în termeni care nu convinseseră pe

nimeni, mai ales că nu voi să recunoască dificultățile cărora trebuia să le facă față. Situația deveni și mai neplăcută peste câteva zile, când unul dintre creditori, Izsák Mendel, își scontă polița în valoare de optzeci de mii cu numai 75% din valoare, ceea ce dovedea cât de puțin temei punea pe solvabilitatea creditorului.

La început, Victor se temu că, odată răspândit în oraș, zvonul va aduce prejudicii băncii, determinând o retragere masivă a depunerilor. Nu se întâmplă așa. Bilanțul băncii, publicat în ziare cu puțin timp în urmă, constituia o garanție a bunului mers al afacerilor. La uzină, în schimb, vorbele răspândite în șoaptă instalară de la o zi la alta în birouri și în ateliere dezordinea și incuria. Întocmai ca în zilele ce precedaseră plecarea lui Weiss, funcționarii flecăreau tot timpul (mai ales despre apropiatul faliment al întreprinderii) și își neglijau lucrările. Sfidând dispozițiile direcției, muncitorii și o parte din funcționari se întruneau aproape zilnic la uzină și discutau ceasuri întregi. Prin Mariska, Victor fu informat despre starea de spirit a salariaților, pe care ar fi putut s-o aprecieze și singur. Pe la începutul lui iunie, Molnár reușise să constituie sindicatul, ajutat de un incident petrecut cu puțin timp în urmă. *Societatea Femeilor Române* își organizase anul acela tradiționalul bal la sfârșitul lui mai și plătise la casieria uzinei suma convenită pentru prelungirea cu patru ore a furnizării curentului electric, oprit de obicei la miezul nopții. Hârtia fusese trimisă la uzină și totuși pe la douăsprezece și jumătate Victor se pomeni cu avocatul Szabó, soțul Victoriei Szabó, președinta societății. Indignat, acesta îl anunță că lumina a fost stinsă la douăsprezece și că sute de persoane stau pe întuneric în sala de bal. Din fericire, unul dintre mecanici, Kun, locuia peste drum de uzină, așa că motoarele porniră în scurt timp. A doua zi de dimineață, după o cercetare sumară, Victor dădu preaviz de două săptămâni lui Pop, mecanicul de serviciu din seara precedentă. Hotărâre pripită, asupra căreia nu voi să revină, deși i se atrase atenția că hârtia se rătăcise prin ateliere, iar mecanicul nu avusese cunoștință de ea.

Victor nu se sinchisi prea tare de agitația ce domnea în rândul salariaților.

„Lasă-i să-și cheltuiască energia în întruniri și discursuri“, își zise el. „E mai bine să le dau pace. A-i aduce la ordine înseamnă să-i întărat și mai mult“.

Observase dezordinea din birouri și din ateliere, dar se făcu că n-o vede. De la înapoierea la Sylvania, căzuse într-o stare de lăncezeală și de plictiseală. Se simțea prost, îl durea capul, iar privirile i se încețoșau. Jena din dreapta abdomenului devenise permanentă. Își spunea mereu că trebuie să-l cheme pe Antalffy, dar amâna de fiecare dată.

Îl scoase pentru scurt timp din dispoziția aceea șovăitoare, discuția tăioasă care se încheie cu concedierea lui Molnár. Într-un moment când își închipuia că salariații se mai liniștiseră ca urmare a atitudinii sale tolerante, mecanicul-șef ceru să-i vorbească.

– Tot ca reprezentat al muncitorilor, domnule Molnár? îl întâmpină el, cu o aluzie la ultima lor convorbire, poftindu-l să ia loc.

– Și da, și nu, răspuse echivoc Molnár. Ca reprezentant al sindicatului salariaților din întreprinderea Dumneavoastră.

– După câte văd, v-ați creat un instrument de luptă împotriva mea, observă Victor pe un ton vesel, care sună cam fals.

– Nu, nu, îl asigură celălalt, râzând la rândul lui, dar cu mai multă naturalețe. Nu împotriva Dumneavoastră, ci în favoarea propriilor noastre interese.

– Și nu crezi că interesele muncitorilor și ale mele coincid?

Molnár își frecă bărbia, ca unul care nu se aștepta la o asemenea întrebare. Dar răspunsul veni îndată, dovadă că era pregătit de mult.

– Da, în unele privințe, admise el, cu un fel de concesie. Vedeți Dumneavoastră, domnule Henția, într-un anumit sens uzina și moara ne aparțin și nouă, muncitorilor, deoarece ele trăiesc, adică funcționează și produc, datorită muncii noastre. De aceea, proprietatea întreprinderii ne interesează și pe noi, ca și pe Dumneavoastră. În alte privințe însă...

Lui Victor cuvintele mecanicului, și mai ales acel „domnule Henția” (scăpat din întâmplare) îi sunară ca o provocare.

– Dar ce, eu nu muncesc? bufni el, încruntându-se. Nu stau în birou de dimineața până seara? Nu alerg pe drumuri cu treburile uzinei? După Dumneata, a munci înseamnă numai a da cu ciocanul?

Molnár se foi în fotoliu, stingherit.

– Nu, firește, n-am vrut să spun asta, se apără el, frecându-și mâinile mari, osoase, ținute pe genunchi, dar greul muncii tot noi îl ducem...

Victor se gândi la zbuciumul și truda sa neomenească pentru a ridica și a menține pe picioare întreprinderea, dar se feri să facă vreun comentariu.

– Dumneata ești socialist, domule Molnár?

De astă dată, mecanicul fu realmente surprins. Își înălță iute capul, iar mișcarea mâinilor încetă.

– Convingerile mele politice n-au ce căuta în discuția noastră, replică el cu oarecare întârziere. Pentru a discuta alte probleme am fost trimis aici.

Deși vorbise așezat, fără a ridica tonul, atitudinea i se păru lui Victor sfidătoare și impertinentă. O iritare surdă îl cuprinse cu fiecare nouă replică schimbată.

– Ai dreptate, conveni el, stăpânindu-se, am întrebat numai pentru că limbajul Dumitale mi-a sunat cam ciudat. Altminteri, pe mine mă interesează cum muncesc oamenii, nu ceea ce gândesc. Mă rog, ca să revenim la subiect, ce dorești de la mine, în calitate de reprezentant al sindicatului?

– Întâi de toate, începu Molnár, am vrea să știm cât temeii se poate pune pe zvonurile care circulă în ultima vreme. E adevărat că uzina și moara vor deveni proprietatea unor bănci din Cluj și din București?

– Problema aceasta mă privește exclusiv pe mine, replică scurt Victor.

Dar Molnár nu-i împărtăși părerea.

– Nu vă supărați, domnule director, însă problema ne privește și pe noi. E vorba de pâinea și de viitorul nostru și al familiilor noastre.

– Deocamdată, întreprinderea e a mea, replică ferm Victor. Dacă mâine va trece în alte mâini, soarta Dumneavoastră, a salariaților, nu va avea cu nimic de suferit. Atât uzina, cât și moara vor funcționa în continuare. Asta e tot. Altceva?

Luat repede, Molnár își pierdea uneori capul. Dar de data aceasta se ținu bine.

– Ar mai fi concedierea lui Pop, zise el liniștit. Omul zice că e nevinovat și eu îl cred. La mijloc a fost o încurcătură. De trei ani, de când lucrează la noi, a dat întotdeauna dovadă de conștiinciozitate și pricepere. N-a întârziat nici măcar cinci minute de la serviciu. V-am ruga, de aceea, să reveniți asupra hotărârii de a-l concedia. O amendă de câteva sute de lei sau reținerea salariului pe o săptămână ar fi de-ajuns pentru o astfel de abatere, chiar dacă ar fi reală. Asta e părerea tuturor membrilor sindicatului.

– Nu și a mea, îl întrerupse cu asprime Victor. Neglijența care a avut loc, a adus prejudicii materiale și morale întreprinderii. Hârtia a plecat de la birouri. Dacă Pop e nevinovat, atunci vinovatul e altul. Dar ancheta n-a dus la nici un rezultat. Cineva trebuie să plătească. Iar sancțiunile le stabilesc eu, nu altcineva.

Cu o nesfârșită încetineală, parcă și-ar fi măsurat fiecare mișcare în parte, Molnár se ridică în picioare.

– Îmi pare rău că trebuie să vă spun, zise el, devenit dintr-o dată solemn, că în acest caz noi ne considerăm îndreptățiți să luăm măsurile cele mai potrivite ce se impun.

– Aveți dreptul să procedați cum credeți de cuviință, i-o întoarce cu vocea îngroșată de mânie Victor, ridicându-se la rândul lui. Eu nu admit amenințări sau somații din partea nimănui! Faceți grevă, organizați demonstrații, vă privește. Dar până atunci Dumneata treci chiar acum la casierie și cere-ți banii pentru luna aceasta. Ești concediat!

Se liniști cu greu. Își spunea că a greșit, că s-a lăsat târât de furie, dându-l afară pe Molnár. Dar apoi văzu lucrurile altfel. Deocamdată el e stăpânul și lumea nu trebuie să uite lucrul acesta. Dezordinea și delăsarea nu aveau ce căuta în întreprindere nici măcar acum în ajutorul prăbușirii.

XVI

Zilele treceau una după alta, apropiindu-i încetul cu încetul de termenul care le stătea, necruțător, în față. Nici un eveniment imprevizibil nu se produse în acest răstimp, lucru firesc, atâta timp cât seria mijloacelor salvatoare fusese epuizată. Casa de la Alba Iulia și automobilul, vândute în grabă și, cum se întâmplă în asemenea ocazii, în pierdere, nu aduseră împreună decât un sfert de milion. Nici un răspuns la anunțul răspândit prin ziare. Victor văzuse bine: cine se mai interesează în 1930 de o uzină electrică care funcționează pe bază de cărbune? Avea acum cinci sute de mii, adică banii necesari achitării celor cinci polițe aflate în mâini evreiești, rămânându-i câteva zeci de mii pentru a face față cheltuielilor curente. Și totuși, în ciuda evidenței, se crampona nebunește de ceva atât de fragil și de nesigur, încât nu i se putea spune nici măcar speranță.

De la întoarcerea la Silvania era permanent chinuit de insomnii. Ca să o cruțe pe Lenica de alte griji, nu-i pomeni nimic despre ele și nici nu apelă la doctorul Antalffy. Ore în șir rămânea cu ochii pierduți prin întuneric, cercetat de aceleași gânduri și imagini stăruitoare. Biruit de oboseală, ațipea câteodată pentru un minut sau nici atât, ca să se trezească curând printr-o tresărire speriată a întregii ființe, când, într-un moment de luciditate, întrezărea, în toată goliciunea ei, situația fără ieșire în care se găsea. În secunda următoare însă, mintea, scăpată din frânele rațiunii, se apuca să iscodească până la epuizare portița tainică de salvare, care trebuia negreșit să se găsească undeva într-un loc ascuns, neștiut de nimeni. Alteori,

revenit la realitate, își poruncea să ia lucrurile așa cum sunt. Un faliment nu însemna sfârșitul lumii. Și Keller își pierduse averea la prăbușirea bursei din Budapesta și pășise cu fruntea sus printre oameni. Așa cum îi spusese Gusti, din vânzarea uzinei și a morii avea să se aleagă și el cu ceva parale. Cu ele va pune pe roate o nouă afacere, de îndată ce se va putea.

Spre dimineață adormea superficial pentru un ceas-două. Visa mult în imagini disparate. Se vedea, de pildă, suind treptele tocite spre cabinetul doctorului Antalfy și întâlnindu-l pe Weiss, pentru ca apoi să se trezească în camera rece a hotelului din Cluj, preocupat să dezlege o dilemă al cărei răspuns îl avea de mult, întrucât fusese predestinat printr-un blestem să devină proprietarul uzinei și al morii. Pentru un timp se îndepărta de ideea obsesivă a cumpărării întreprinderii. Atunci îi apărea înaintea ochilor, indolent, zâmbitor, înecat în propria sa grăsime, parcă ar fi trăit aieveja, Chiril Borisov, angrosistul de cereale, cu paharul în mână: „Să bem până nu vor veni peste noi cei de dincolo... Atunci va fi gata cu noi, cu mine, cu tine, cu toți!” Tabloul se schimbă însă repede și-l revedea pe Weiss urcând pe scaun, ca să desprindă de pe perete portretele părinților săi.

Un an a trecut de atunci, un an de alergătură și de zburciuni și cu ce s-a ales? A pierdut tot ce avea, în afara acțiunilor de la bancă: casa de pe strada Eminescu, pământul de la Ocna, zestrea Lenichii. Și încă atâta nu era de-ajuns. Greul abia de acum începea: protestarea polițelor, somațiile de plată, instituirea titlului executoriu, adică a sechestrului, vânzarea la licitație, totul în fața orașului și a lumii întregi.

Într-o noapte, Lenica îl găsi treaz, cu mâinile împreunate sub căpătâi, privind într-un punct nelămurit din încăpere. Se crăpa de ziuă. Fără să vrea, dar cu un sentiment de ușurare, Victor îi mărturisi că nu doarme de o săptămână și-i împărtăși grijile care-i furau odihna.

– Ce se va alege de noi? întrebă el, în încheiere, cu un accent de disperare în voce.

– Nimic, îi răspunse ea simplu, ne vom duce viața dinaintea cumpărării uzinei. Vom căuta o locuință potrivită și ne vom muta în ea. Tu-ți vei vedea de treburile de la bancă. Încetul cu încetul ne vom obișnui cu noua viață. Trebuie să trecem cu bine peste greutăți, oricât ar fi ele de mari. Nu uita de copil, care peste câteva luni va veni pe lume.

– Tocmai la el mă gândesc, replică el înăbușit. Ce va zice aflând că are un tată falit?

– Nu va zice nimic, îl liniști ea. Te va iubi și te va stima pentru ceea ce ești și pentru ceea ce ai înfăptuit, nu pentru un minut de nenoroc peste care nu ai putut trece.

Descărcându-și sufletul, Victor se liniști și dormi până târziu, la nouă. Se trezi moale, obosit, cu ceva febră și dureri la ficat. Albul ochilor căpătase o vagă nuanță gălbuie. În felul său brutal, Antalffy îi azvârli adevărul în față:

– Ai dobândit ceea ce ai căutat cu lumânarea. Ce ai? Niște pietre la ficat. De aici durerile, amețelile și celelalte, iar acum o ușoară formă de icter. Nu mai vorbesc de surmenaj. Deocamdată să stai câteva zile la pat. Apoi, după ce-ți vei reveni, o lună la băi, undeva în țară sau, dacă ai bani, la Karlsbad. S-ar putea ca pietrele, care nu mi se par prea mari, să se elimine, dar tot atât de bine s-ar putea să fie nevoie de cuțit. Ai grijă ce faci! Cu ficatul nu se glumește!

Vestea bolii fu primită cu suspiciuni în oraș. Cineva lansă zvonul că e vorba de o boală diplomatică și că Victor a plecat într-un loc necunoscut, pentru a scăpa de creditori. Prompti ca de fiecare dată, evreii se instalară în anticamera de la etaj și cerură să-și vadă neîntârziat datornicul. Degeaba le explică servitoarea că domnul e bolnav în pat și nu poate primi pe nimeni. Plecară numai după ce-l văzură sosind pe Antalffy, iar Lenica îi anunță că soțul ei îi va primi de îndată ce se va da jos din pat.

Trei zile mai târziu, în ziua de 25, împotriva sfaturilor medicului, Victor coborî la birou. Se simțea mai bine. Dormise câteva ceasuri în fiecare noapte, iar ochii i se curățaseră de

gălbenare. Se întâlnește cu creditorii, care deveniseră agresivi, cerând garanții sigure. Foarte calm, Victor îi convocă pe data de 1 iulie, când le va plăti sumele convenite, indiferent de termene. Adevărul e că se împăcase cu soarta. Voia să isprăvească cât mai repede totul.

Anul acela ziua de 30 a lunii iunie cădea într-o duminică. Vineri spre sâmbătă noaptea, pe la două, Victor se trezi pradă unei agitații extraordinare. Teama că e ultima zi când mai putea face ceva și că peste câteva ore va pierde totul îi încleșta nemilos ființa. Un timp, stăpânit de panică, nu fu capabil să închege cel mai mărunț gând, încât crezu că-și va pierde mințile. Tremura tot, iar fruntea i se acoperise de broboane reci de sudoare. Trecu în camera de domni, unde stăruia o căldură lăncedă, înăbușitoare. La capătul puterilor, se apucă să măsoare încăperea dintr-un perete în altul. Era de fapt o învârtire în gol a minții, care încerca să se agațe de ceva, de orice, pentru a-și reîncepe zadarnicele și chinuitoarele dezbateri interioare. Un milion, un singur milion! Atât și ar fi fost salvat! O mie de oameni i l-ar fi putut da, numai să fi vrut. Iar dintre aceștia, cel dintâi era unchiul său, Gusti. Doar completase cecul, hotărât să-i împrumute banii.

O idee îi despică fulgerător creierii. Instantaneu, un val de căldură îl muie din creștet până în tălpi. Apoi îi fu frig și se apucă să tremure. Se temu o clipă că l-a întors boala. Cu mișcări febrile, răsfoi hârtiile din mapa de piele de pe birou și din sertare. Când pierduse orice speranță, își aduse deodată aminte. Pășind în vârful picioarelor, ca un hoț, trecu în camera de zi, unde se găsea șifonierul alb, cu trei uși, în care ținea hainele. Printre cele cincisprezece costume ce atârnavă pe umerase, descoperi repede vestonul de *shantung* albastru pe care-l purtase la București.

Oftă ușurat. Hârtia era acolo. Cu aceleași mișcări precaute, se înapoie în camera de domni. Se așeză la birou și citi textul tipărit, completat de mână. „Se va plăti la ordinul domnului Victor Henția suma de 1.000.000 (un milion) de lei...” Era un

cec în regulă, lipsea numai semnătura. Se ghemui tremurând în pijamaua subțire. Niște gheare ascuțite, reci, îi strângeau inima. Trebuie, trebuie! Cu orice preț, trebuie să se salveze, indiferent cum și cu ce preț, numai să se salveze! Nu pentru a evita rușinea falimentului, nici pentru viitorul copilului, ci numai pentru că uzina și moara îi aparțineau lui, erau trup din trupul său și sânge din sângele său și nu putea concepe să se despartă de ele. Unchiul său va păstra tăcerea, pentru a nu compromite bunul nume al familiei, iar el îi va restitui suma până la sfârșitul anului.

Luă tocul rezervor și dintr-o singură trăsătură de condei așternu în josul cecului semnătura lui Augustin Bodea. Cu o ciudată satisfacție, constată că imitația îi reușise la perfecție. Ascunse cecul într-unul din volumele lexiconului Révay din bibliotecă și trecu dincolo să se culce.

Djmineața se scurse chinuitor de încet pentru toți ai casei. Lenica se învârti de colo până colo, încercând să-și ocupe cu ceva timpul. Helena, care mai credea într-o salvare miraculoasă, își șopti conștiincioasă rugăciunile. Jos, la uzină, într-o stare de surescitare extremă, Victor se strădui zadarnic să lucreze. Chemă fără rost funcționarii și mută hârtiile dintr-un dosar în altul. Cel mai neînsemnat zvon de voci sau pocnetul unei uși trântite îl făceau să tresară. Neostenită, mintea i se întorcea întruna la cecul ascuns între scoarțele enciclopediei ungurești. Ar fi trebuit să plece încă în dimineața aceea la Zalău, pentru a încasa milionul la sucursala județeană a „Băncii Românești” sau cel puțin să-l anunțe pe Dabija că are banii și să convină asupra datei expedierii lor. De nenumărate ori întinse mâna spre soneria telefonului, dar tot de atâtea ori și-o retrase.

„Mai târziu”, își spunea de fiecare dată, „mai e timp”.

Pe la prânz, biroul vecin se umplu de rumoarea muncitorilor și a funcționarilor veniți să-și ridice salariul. Un sentiment de mulțumire îl cuprinse auzindu-le vocile. Își făcuse datoria până la capăt. După îndepărtarea lui Molnár, în întreprindere domnea din nou ordinea, iar acum le plătea tuturor salariul convenit în ziua și la ora stabilită.

Rămase până la unu și jumătate, după plecarea ultimului funcționar, și închise birourile cu mâna lui. Sus, în camera de zi, Lenica și Helena îl așteptau cu masa întinsă. Când apărură în cadrul ușii, amândouă femeile îi aruncară o privire aparte. Prânzul, tăcut, părea că nu se mai sfârșește.

Victor se ridică îndată după desert și trecu, ca de obicei, în camera de domni, ca să-și citească ziarele. La rândul ei, Helena coborî să se odihnească. În timpul mesei își urmărise băiatul cum mânca distrat, cu cotul stâng rezemat de masă, având întipărit pe figură un aer de zăpăceală și de nehotărâre. I se frângea inima că nu știe ce să facă pentru a-i veni în ajutor.

Lenica se întinse pe canapeaua din camera de zi. Antalfy îi recomandase o oră-două de repaus în fiecare după-amiază. Pe la patru trecu la fereastra dinspre curte. După căldura din ceasurile amiezii, vremea dădea semne de schimbare. Cerul, până atunci senin, se peticise de nori. Un vânt iscat din lunca Crasnei făcea să freamăte frunzișul liliiecilor din grădină. Pe drumul Periceiului se ridicau, ici-colo, trâmbe de praf. În înaltul Măgurei răsunară bubuituri răzlețe.

Rezemată cu coatele pe pervazul ferestrei, Lenica examina siluetele familiare ale clădirilor, grădinița cu *filegoria* năpădită de verdeață, turnul de cărămidă roșie ce săgeta spre cer. Nu-i venea să creadă că în curând va trebui să plece de acolo, din casa ei, în care se mutase parcă pentru totdeauna. În curând, se trezi cu Helena. Ostenind să lustruiască boabele mătâniilor, venise să-i țină tovărășie. Deoarece știa că nu va fi în stare să stea degeaba, adusese cu sine marele *millieu* de dantelă, aflat acum la cele din urmă ochiuri. Dinspre camera de domni nu răzbătea nici un zgomot. Oare ce făcea Victor? Poate a dat Dumnezeu și a izbutit să închidă ochii. După atâta zbucium și trudă, un ceas de somn e ca și cum ar dormi o noapte întregă.

Zbârnâitul soneriei le făcu pe amândouă să tresară. Piroška deschise ușa dinspre antreu cu o carte de vizită pe tăvița de argint.

— Cineva dorește să stea de vorbă cu domnul doctor, zise ea, mirată că nu-l vede pe Victor.

Câteva minute mai târziu, din încăperea învecinată răzbi zvonul unei conversații. Discuția se desfășură pe un ton scăzut timp de un sfert de ceas. Intrigată de vizita neașteptată, Helena își ascuți degeaba auzul. Un scurt interval de liniște se succedă, urmat de pocnetul ușii de la intrare.

„A plecat“, își zise ea, așteptând întoarcerea băiatului.

Dar Victor nu apărură. Îl zăriră amândouă de la fereastră, străbătând curtea în drum spre uzină.

– Oare cine să fie și ce caută la uzină? întrebă Helena intrigată.

– Numai de n-ar fi cineva din partea băncii de la București, își dădu părerea Lenica.

– Doamne feri și apără! își făcu cruce Helena.

Trecu îndată în camera de domni. Cartea de vizită era pe masă. „Szekeres Elemér. *Élesd*“, citi ea pe cartonul tipărit cu caractere cursive. Răsuflă ușurată. Nu trimite „Banca de Credit Român“ pe un ungar din Aleșd ca să-i rezolve treburile. Își reluă totuși locul la fereastră, lângă Lenica.

O jumătate de ceas mai târziu, cei doi bărbați traversară din nou curtea, venind dinspre uzină. Străinul nu mai urcă la etaj, dar nici nu plecă, deoarece nu auziră căzând în broască marea poartă de stejar de la intrare.

„Au intrat în birourile uzinei“, își ziseră amândouă în același timp, dar neîmpărtășindu-și una alteia gândul.

Altă jumătate de ceas se scurse până bubuitul adânc al porții ajunse la ele. Niște pași rari, osteniți, suiau scările. Helena îi cunoștea prea bine din nopțile lungi, când veghea întoarcerea lui Victor de la Bodor Anikó.

Când apărură în fața lor, Lenica și Helena fură gata să nu-l recunoască, alb la față ca foaia de hârtie, cu obrazii, căzuți și o clipire nervoasă a pleoapelor.

– Ce s-a întâmplat? izbucni Helena, ținută de emoție pe scaun.

Victor înghiți în sec o dată, apoi încă o dată, cu caznă, înainte de a răspunde.

— Am scăpat! anunță el, cu o voce șovăitoare, mai degrabă mohorâtă, dar care își găsi îndată timbrul obișnuit. Am vândut vechea instalație a uzinei cu un milion și două sute de mii!

Nici Helenei, nici Lenichii nu le veni să-și creadă urechilor decât după ce Victor le povesti în amănunt. Vizitatorul, Szekeres Elemér, era un om înstărit din Aleșd, coproprietar al minelor de cărbuni din Voievozi. Un vechi plan al lui avea în vedere electrificarea comunei. Într-o așezare de numai patru-cinci mii de locuitori, era costisitoare și nerentabilă cumpărarea unor motoare Diesel. O instalație pe bază de cărbune, procurată la un preț rezonabil, ar fi fost cu atât mai convenabilă, cu cât materia primă, cărbunele, o avea, cum s-ar spune, gata, la Voievozi, la câțiva kilometri. Curios era faptul că nu citise anunțul în ziare, ci aflase de el în dimineața aceea, cu prilejul unei vizite întâmplătoare la Silvania.

— Dumnezeu i-a călăuzit pașii la noi, am știut eu că nu ne va lăsa! strigă Helena, îmbrățișându-și cu lacrimi în ochi copilul.

Așezat la biroul de stejar lăcuit din camera de domni, Victor încercă să recapituleze întâmplările ultimelor luni. Fuma o țigară, așteptând să fie chemat la cină. Din iarnă se aflase de mai multe ori pe marginea prăpastiei și tot de atâtea ori scăpase ca prin minune. A crezut în steaua lui și până în ultima clipă s-a agățat cu încăpățănare de cel mai mărunț firicel de speranță, ca de o scândură de salvare. E drept că a avut și norocul de partea lui. Dar norocul ține întotdeauna cu cei cutezători, cu cei care nu se dau bătuti. Până la urmă, a ieșit biruitor din vârtoare. Greutăți mai avea destule, dar cu răbdare și perseverență va păși peste ele. Va trece și criza, vor veni vremuri mai bune. Muncind din răsputeri, se va strădui să întărească și să sporească ceea ce a ridicat până atunci cu atâtea eforturi, pentru el, pentru ai lui și, mai ales, pentru copilul care în scurtă vreme va veni să li se adauge. Și totuși, oricâte izbânzi îi rezerva viitorul, el nu va fi același ca până atunci. Niciodată de acum înainte nu va avea îndrăzneala de a se avânta orbește în calea destinului, sigur de sine, încrezător în propriile puteri, nepăsător

— *Biruatorii* —

la primejdii și riscuri. Va mai încerca multe și nu o dată va reuși, dar va ști întotdeauna că orice lucru început de un om are un capăt și că, într-o zi, când te aștepți mai puțin, sabia necruțătoare a neprevăzutului, aflată veșnic deasupra capului, îți poate reteza cele mai aurite proiecte.

Își aminti de polița semnată în cursul nopții. O mai citi o dată și se miră din nou cât de asemănătoare e iscălitura cu cea a unchiului său. O mototoli în palmă, apoi îi dădu foc, lăsând-o să se consume în scrumiera din bronz de pe birou, asemenea unei ființe chircite de durere, până se schimbă într-o grămăjoară de cenușă palpitândă.

1983–1986

– F I N E –

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE

O poveste din război, de fapt – și asta o particularizează în contextul mai larg al literaturii marțiale – despre viața celor prinși între două fronturi în timpul războiului ultim este *Drumul* de Ion Gheție. Autorul, filolog cu remarcabilă activitate științifică, a scris acest micro-roman în 1958 și nu cunosc motivul pentru care și-a amânat debutul atâta vreme și nici dacă, în interval, a mai scris și altceva (de beletristică e vorba). Așadar, o mică odisee a supraviețuirii între două bombardamente pe „drumul“ mereu ocolitor al refugiului, obligând personajele la mișcări browniene, ca de vietate într-o cușcă transparentă, cu rătăcirii și spaime, cu viață, cu dragoste și moarte, cu toate simțurile încordate la maximum de teamă, cu frisoane de luciditate momente de renunțare obosită, altfel zis, o aventură în situații-limită, dar o aventură ai cărei eroi sunt prea în miezul ei pentru a avea răgazul problematizării. Drumul celor trei personaje ce se găsesc și se grupează întâmplător în vacarmul și agitația unui oraș ce se depopulează prin fugă în fața atacurilor aeriene e în egală măsură un drum al disperării și un drum al speranței, mai drept spus un drum al speranței în disperare. Cristea, adolescentul Mircea, și naratorul parcurg un traseu întortocheat și nesigur, văd, aud și trăiesc ei înșiși în tensiunea celor văzute și auzite; totodată, întâmplările spaimei sunt și prilejurile unor dezvoltări de temperament, caracter și mentalitate, având deopotrivă o funcțiune formativă pentru adolescent și una de revizuire bilanțieră pentru cei doi maturi. Fiecare în parte și toți trei la un loc sunt simultan observatorii (martorii) alienării ce cuprinde de-a valma pe toți cei aflați în refugiu și subiecții acestei alienări.

Remarcabile sunt, în privința descrierii stării alienante, paginile numeroase despre viața unui grup mare de refugiați (bărbați, femei, copii) în încăperile unei primării dintr-un sat aflat între

liniile frontului; autorul urmărește *au ralenti* mișcările celor ce încearcă să supraviețuiască, descrie amănunțit decorul mizer, reacțiile comporta-mentale și preocupările celor dinăuntru, realizând o imagine impres-ionantă a unei umanități înspăimântate, dar nu mai puțin vitaliste...

Laurențiu ULICI. *Prima verba. 4 // România literară*. – 1983. – Nr. 40. – 6 oct.

...O calitate importantă a prozelor lui Ion Gheție stă în mobilitatea mijloacelor de expresie. Scriitorul recurge cu egală dezinvoltură la procedeele narațiunii propriu-zise, prezentând faptele și personajele în acțiune (*Pomul vieții*), cât și la cele elaborate liric sau alegoric (*Alfa și Omega*). Imagistica de sorginte livrescă (vezi, de pildă, titlurile: *Amorul unor marmore*, *Noul Hamlet* etc.), cultivarea unor motive simbolice (dublul în povestirea *Alfa și Omega*), tipologia personajelor, rezolvarea unor psihologii ori situații, iată câteva elemente care asigură textelor un echilibru subtil între convenția literară (conștient acceptată) și autenticitatea (spontaneitatea) impulsului creator.

Olimpia BERCA. *Epic și alegoric // Orizont*. – XXXIX. – 1988. – Nr. 5 (1092). – 5 febr. – P. 5.

Cu câțva timp în urmă (îmi) puneam, în spațiul acestei cronici, câteva întrebări legate de destinul literaturii de sertar, din anii dictaturii comuniste. Romanul lui Ion Gheție, *S.O.S.*, vine să îmi contrazică îndoielile exprimate atunci – iată de ce cronica de azi începe cu mărturisirea unei duble bucurii: nu numai pentru că asemenea răspuns există, ci și pentru felul cum există. „Literatură de sertar“, *S.O.S.* e și o subtilă parabolă despre soluția de libertate pe care această literatură o reprezintă. Subtilă, în primul rând, fiindcă, în loc să valideze soluția propusă (adică, refugiul în scriitură), romanul o lasă, până la sfârșit, sub semnul incertitudinii: personajele descoperă limita dincolo de care orice libertate devine prizonierat. Coperta a patra conține o cheie de lectură a textului – fantasticul ...

Ioana BOT. *O soluție imperfectă // Tribuna*. Serie nouă. – 1992. – Nr. 23 (2032). – 11-17 iun. – P. 4.

După debutul relativ târziu din urmă cu câțiva ani, debut ce impunea brusc un prozator excelent, apariția de curând a romanului cu un titlu oarecum ciudat, *Skepsis*, confirmă în Ion Gheție pe unul din cei mai interesanți naratori de azi. Scris în 1978–1979, romanul de acum își plasează acțiunea în perioada interbelică, într-un mediu de intelectuali traversat de evenimente, mai mici sau mai mari, de ordin moral, sentimental și social, autorul izbutind să reconstituie expresiv atmosfera, caracterele și comportamentele lumii pe care o investighează. Ce se reține, dincolo de trama epică propriu-zisă, e parfumul scriiturii, al frazei narative ce îmbină seducător firescul oralității de tip jurnalier cu stilizarea rafinată a construcțiilor descrip-tive. Ion Gheție e, fără îndoială, un stilist remarcabil, un degustător de arome lexicale, foarte atent la nuanțe, dar și un „fictionar“ a cărui imaginație funcționează prodigios în prelungirea memoriei afective în „magazia“ căreia scormonește cu voluptate de arheolog.

Mircea MOGA. *Ion Gheție – Skepsis // Luceafărul*. – 1992. – Nr. 8 (103). – 9 mart. – P. 8.

Noul roman al lui Ion Gheție este cel mai vechi. Scris în 1962-1969, *O lume pentru fiecare* scoate la lumină cel mai vechi roman al său de sertar, dezvoltând un spațiu de asemenea al vechimii, cel al Bucureștiului din sfârșitul de secol XIX. De altfel, preferința pentru explorarea unui astfel de teren era cunoscută de anul trecut, când volumele *S.O.S.* și *Skepsis* plonjau amândouă în aceeași zonă cu aer inconfundabil de „belle époque“. Cărțile anunțau răspicat o obsesie evazionistă, iar stabilirea nostalgică în refugiul de undeva din jurul lui 1890 oferea narcoticul spiritului ce nu avea cum să se acomodeze cu realitățile anilor de comunism.

Spre deosebire de *S.O.S.*, în *O lume pentru fiecare* evaziunea este totală. Nu mai rămâne nimic care să ne aducă aminte de timpul real al existenței autorului, ci totul se petrece într-un secol XIX cu personaje și decoruri de secol XIX, în tonurile unei voci auctoriale omnisciente, așa cum îi stă bine unui realist de secol XIX.

Claudiu CONSTANTINESCU. *Fascinația eleganței // România literară*. – 1992. – Nr. 38. – P. 9.

...Deși descrie un univers cazon, populat de indivizi de condiție joasă sau mijlocie, limbajul romanului lui I. Gheție eludează trivialul (deși se plasează uneori, prin forța lucrurilor, la limita acestuia), miza vehicolului discursiv în *Agonia* fiind în primul rând aceea a interio-riizării „epurate“, controlate (uneori până la incolor), în urma căreia textul lasă impresia unui balet epic menit a nu leza ochiul lectorial. Câteva clișee de limbaj popular contribuie la aspectul de „stilizare“, ușor artizanală, a cărții. Lumea agonică din roman se susține, însă, prin tragismul propriei căderi, prin semnamentele omniprezente ale cangrenei ce stă la baza destinului individuale ale protagoniștilor, precum și prin conștiința difuză a iminenței dezagregării unei lumi conflagrate, aflată în fundamentală dezordine.

Călin TEUTIȘAN. *Fețele discursului // Apostrof*. – 1998. – Nr. 5 (96). – P. 7.

...literatura nu a fost pentru domnul Ion Gheție un capriciu, ci o meserie practică paralel cu aceea de lingvist. De altfel, subiectele, construcția, stilul cărților sale denotă un artist disciplinat, capabil să supună fantezia rigurilor prozei moderne. Paginile sunt dense, exprimarea limpede, concisă, acțiunea nu trenează.

Inventivitatea autorului nu este ostentativă, totul se înscrie în limitele firescului și plauzibilului, iar ieșirile din planul realității imediate, strict materiale, spre a ajunge în tărâmurile visului sau ale fantasticului de sorginte livrescă, au un remarcabil efect emoțional, în memoria cititorilor fixându-se asemenea secvențe pregnante. Și îi mai reușește domnului Ion Gheție „joaca“ nevinovată cu viețile și destinele multor personaje, aduse și scoase din scenă cu intuiție și meșteșug. Se regăsesc, toate acestea, în romanul scris în anii 1988–1989 intitulat *Încotro?* și tipărit, iată, după zece ani de când a fost redactat.

Liviu GRĂSOIU. *O biografie // Luceafărul*. – 2000. 19 ian. – P. 4.

...Evocarea caldă a Bucureștilor de altădată și, în același timp, elementul fantastic, dozat cu atenție, tema „dublului“ dețin ponderea în povestirile din *Alfa și Omega*, cel mai reușit volum de proză al lui Ion Gheție. Rescrierea parabolei despre *Doamna cu coasa* (*Vizi-tă în fapt de seară*), moartea instantanee a unui întreg oraș (*A doua*

— Ion Gheție —

zi după moarte), falsul cutremur finalizat într-un act justițiar ce frizează absurdul (*Șase bobârnace*) sau întâlnirea cu sine însuși în urma unei călătorii inițiatice, probabil după modelul eliadesc (*Alfa și Omega*) conturează lumea ca „un lanț de întâmplări stranii“. Intruziunea neobișnuitului terificază cu atât mai mult, cu cât explicația, demersul logic sunt, de la început, interzise. Tipologiile, mai mult schițate după modelul realismului, tensiunile caracterologice proiectate pe un fundal sumbru, aproape kafkian, și prezența elementului fantastic particularizează epica lui Ion Gheție.

Mircea ZACIU, Marian PAPAHAĞI, Aurel SASU. *Dicționarul scriitorilor români*. D-L. – București: – Editura Fundației Culturale Române, 1998. – P. 385.

CUPRINS

Partea a cincea	5
Partea a șasea	114
Partea a șaptea	233
Partea a opta	353
<i>Referințe istorico-literare</i>	472

În atenția librarilor și vânzătorilor cu amănuntul:

*Contravaloarea timbrului literar se depune în contul Uniunii
Scriitorilor din România nr. 2511.1-171.1/ROL, deschis la B.C.R.,
Filiala sector 1, București*

Dicționare, enciclopedii:

Florea Vasile, Székely Gheorghe Dicționar de artă universală

Druță Gheorghe Dicționar de antonime

*** Dicționar de ghicitori. Cinel-cinel

*** Dicționar de expresii și locuțiuni românești

*** Dicționar de proverbe și zicători românești

*** Dicționar explicativ gimnazial

*** Dicționarul limbii române pentru elevi

*** Dicționar ortografic pentru elevi

Petre Dan Mică enciclopedie de cultură și civilizație românească

Asachi Gheorghe Cântecul cignului

Avram Mioara Ortografie pentru toți

Baconsky A.E. Biserica neagră

Baconsky A.E. Fluxul memoriei

Bacovia George Plumb

Barbu Ion Joc secund

Bart Jean Europolis

Bart Jean Jurnal de bord

Bălcescu Nicolae Românii sub Mihai-Voievod Viteazul

Beșleagă Vladimir Zbor frânt. Ignat și Ana

Blaga Lucian În marea trecere

Blandiana Ana Geniul de a fi (eseuri)

Blandiana Ana La cules îngeri

Bolintineanu Dimitrie Legende istorice

Brătescu-Voinești I.A.I. Întuneric și lumină

Budai-Deleanu Ion Țiganiada

Busuioc Aureliu Unchiul din Paris. Singur în fața dragostei

Buzura Augustin Fețele tăcerii

Buzura Augustin Vocile nopții (2 vol.)

Cantacuzino Constantin Istoria Țării Românești

Cantemir Dimitrie Descrierea Moldovei

Cantemir Dimitrie Istoria ieroglică (2 vol.)

Caragiale Ion Luca Istoria se repetă

Caragiale Ion Luca O făclie de Paști

Caragiale Ion Luca Teatru

Caragiale Mateiu Ion Craii de Curtea-Veche

Caraion Ion Dragostea e pseudonimul morții

Călinescu George Istoria literaturii române (compendiu)

Călinescu George Viața lui Mihai Eminescu

Călinescu George Opera lui Mihai Eminescu (2 vol.)

Călinescu George Viața și opera lui Ion Creangă

Călinescu George Bietul Ioanide (2 vol.)

Călinescu George Enigma Otiliei (2 vol.)

Literatura română:

*** Balade populare românești

*** Basme populare românești

*** Cărți populare

*** Căntece istorice

*** Drag îmi e să fac armata

*** Legende populare românești

*** Păcală și Tândală

*** Povești populare românești

Agârbiceanu Ion Arhanghelii

Agârbiceanu Ion Faraonii

Agârbiceanu Ion Fefelega

Aleksandri Vasile Chirița în Iași sau două fete și-o neneacă

Aleksandri Vasile Despot-Vodă. Sânziana și Pepelea

Aleksandri Vasile Dridri

Aleksandri Vasile Înșiră-te, mărgărite

Aleksandri Vasile Poezii populare ale românilor

Aleksandri Vasile Muntele de foc

Alexandrescu Grigore Poezii și proză

Anghel Paul Teatru

Anghel Paul Eseuri

Arghezi Tudor Cuvinte potrivite

- Cărare Petru** Punctul de reper
Ciocanu Ion Istoria literaturii române contemporane din Republica Moldova
Cioculescu Șerban Varietăți critice
Codru Anatol Piatra de citire
Costenco Nicolai Elegii păgâne
Costin Miron Viața lumii
Coșbuc George Cântece de vitejie
Coșbuc George Fire de tort
Creangă Ion Amintiri din copilărie
Dabija Nicolae Cerul lăuntric
Dabija Nicolae În căutarea identității
Delavrancea Barbu Apus de soare
Delavrancea Barbu Între vis și viață
Dimov Leonid Carte de vise
Dobrogeanu-Gherea Constantin Studii critice
Doinaș Ștefan Augustin Voluptatea limitelor
Donici Alecu Fabule
Dosoftei Psaltirea în versuri
Dulfu Petre Isprăvile lui Păcală
Eftimiu Victor Cocoșul negru
Eminescu Mihai Între Scylla și Charybda (operă politică)
Eminescu Mihai Geniu pustiu (proză)
Eminescu Mihai Luceafărul (antume)
Eminescu Mihai Memento mori (postume)
Filimon Nicolae Ciocoi vechi și noi
Filip Iulian Căutarea păstorului
Gane Nicolae Stejarul din Borzești
Gârleanu Emil Din lumea celor care nu cuvântă
Gheție Ion Biruitorii (2 vol.)
Ghica Ion Scrisori către V. Alecsandri
Goga Octavian Ne cheamă pământul
Hasdeu B.P. Muntele și valea
Hogaș Calistrat Pe drumuri de munte
Holban Anton O moarte care nu dovedește nimic
Ibrăileanu Garabet Spiritul critic în cultura românească
Ibrăileanu Garabet Scriitori români
Ibrăileanu Garabet Adela
Iorga Nicolae Istoria literaturii românești
Iosif Ștefan Octavian Cântec sfânt
Ispirescu Petre Legende sau basmele românilor
Ispirescu Petre Snoave sau povești populare
Istrati Panait Ciulinii Bărganului
Ivireanu Antim Didahii
Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie
Jebeleanu Eugen Hanibal
Kogălniceanu Mihail Scrieri literare, sociale și istorice
Labiș Nicolae Moartea căprioarei
Lovinescu Eugen Istoria literaturii române contemporane
Lovinescu Horia Moartea unui artist
Maiorescu Titu Critice
Macedonski Alexandru Excelsior
Matcovschi Dumitru Vad
Mateevici Alexei În zarea anilor
Meniuc George Interior cosmic
Mihăescu Gib Donna Alba (2 vol.)
Mihăescu Gib Rusoaica
Mihăescu Gib Troița
Minulescu Ion Corigent la limba română
Minulescu Ion Nu sunt ce par a fi
Neagu Fănuș Zeul ploii
Neculce Ion Letopisetul Țării Moldovei
Negruzzi Constantin Negru pe alb
Odobescu Nicolae Doamna Chiajna
Pann Anton Povestea vorbii
Pavelescu Cincinat Pescuitorii de perle
Perpessicius Mențiuni Critice
Pillat Ion Limpezimi
Poeții Văcărești Poezii
Rădulescu Ion Heliade Fata lui Chiriac
Rebreanu Liviu Adam și Eva
Rebreanu Liviu Ciuleandra. Catastrofa și alte nuvele
Rebreanu Liviu Ion (2 vol.)
Rebreanu Liviu Pădurea spânzuraților
Rebreanu Liviu Răscoala (2 vol.)
Rotaru Ion Comentarii și analize literare
Russo Alecu Cântarea României
Sadoveanu Mihail Baltagul

Sadoveanu Mihail Țara de dincolo de negură
Săraru Dinu Niște țărani
Simion Eugen Scriitori români de azi (4 vol.)
Slavici Ioan Mara
Slavici Ioan Moara cu noroc
Spătaru Milescu Nicolae Descrierea Chinei
Spătaru Milescu Nicolae Jurnal de călătorie în China
Stamati-Ciurea C. Răsunete din Basarabia
Stamati Constantin Imnul lăutei românești
Tomozei Gheorghe Miradoniz. Altair
Topârceanu George Balade vesele și triste
Topârceanu George Minunile sfântului Sisoe
Țoiu Constantin Galeria cu viță sălbatică
Ureche Grigore Letopisețul Țării Moldovei
Vatamanu Ion Nimic nu-i zero
Vianu Țudor Arta prozatorilor români
Vieru Grigore Acum și în veac
Vlahuță Alexandru Din trecutul nostru
Vlahuță Alexandru Iubire
Zamfirescu Dan Cultura română - sinteză europeană
Zamfirescu Duiliu Viața la țară
Zarifopol Paul Pentru arta literară

Literatura universală:

*** Cartea celor o mie și una de nopți
*** Cântecul Nibelungilor
*** Grădina fermecată (din poveștile lumii)
*** Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea
*** Tragicii greci
Balzac Honore de Eugenie Grandet
Balzac Honore de Pielea de șagri
Balzac Honore de Taica Goriot
Beecher-Stowe Harriette Coliba unchiului Tom (2 vol.)
Beleaev Aleksandr Capul profesorului Dowell
Carroll Lewis Alisa în țara minunilor
Cehov Anton Un roman cu contrabas
Cooper J. F. Călăuza (2 vol.)
Cooper J. F. Preria (2 vol.)
Cooper J. F. Ultimul mohican (2 vol.)

Cooper J. F. Vânătorul de cerbi (2 vol.)
Defoe Daniel Robinson Crusoe
Dostoievski Fiodor Frații Karamazov
Dumas Alexandre Laleaua neagră
Dumas Alexandre Regina Margot (2 vol.)
Dumas-Fiul Alexandre Dama cu camelii
Esenin Serghei Și frumoasă tot sună o stea
Gautier Theophile Căpitanul Fraccasse (2 vol.)
Giovagnoli Raffaello Spartacus (2 vol.)
Goethe J. W. Faust
Gogol N. V. Suflete moarte
Gogol N. V. Povestiri din Petersburg. Taras Bulba
Jerom K. Jerom Întâmplările unui pierde-vară
Jerom K. Jerom Trei într-o barcă
Kipling Rudiard Cartea junglei
Kipling Rudiard A doua carte a junglei
La Fontaine Fabule
Lermontov Mihail Un erou al vremii noastre
London Jack Martin Eden
Malot Hector Singur pe lume (2 vol.)
May Karl Winnetou (5 vol.)
Melville Herman Moby Dick
Pușkin Aleksandr Poezii
Pușkin Aleksandr Proză
Reid Mayne Călărețul fără cap (2 vol.)
Rustaveli Șota Voinicul în piele de tigru
Saint-Exupery Antoine Pământ al oamenilor
Scott Walter Ivanhoe
Stevenson Robert Louis Insula comorilor
Turgheniev Ivan Părinți și copii
Twain Mark Aventurile lui Huckleberry Finn
Twain Mark Aventurile lui Tom Sawyer
Twain Mark Prinț și cerșetor
Verne Jules Căpitan la cincisprezece ani
Verne Jules Copiii căpitanului Grant (2 vol.)
Verne Jules Insula misterioasă (2 vol.)
Voinich Etele Lillian Tăunul
Wells Herbert Mașina timpului. Războiul lumilor
Wells Herbert Omul invizibil
Wilde Oscar Portretul lui Dorian Gray
Zola Emile Nana

